11a 7156
109 _ 6.

R. 186113
879.24 F77
26.935
8,08
F75 d

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANDOVERPIANI OPERA,

Quæ proxima pagina enumerantur.

LVGDVNI,

Apud Antonium Vincentium,

1556.

dela Libreria del Colegio de Ocaña

INDEX LIBRORVM.

LIBER *de Ratione ſtudij.*

AD GRAMMATICEN PERTINENT.

Elegantiæ.
Libellus de uſu uocum quæ non flectuntur.
Libellus de conſcribendis uerſibus.
Elementa Græca.

AD DIALECTICEN.

Dialectica.
Tabulæ Dialecticæ.

AD RHETORICEN.

Rhetorice, & quæ ad eam ſpectant.
Liber de figuris ac uitijs orationis.
Sententiæ.
Liber de formis dicendi.
Opuſculum de Periodis.
Synonyma.

AD MATHEMATICEN.

Sphæra.
Inſtitutiones aſtronomicæ.
Coſmographia.
Liber de tempore.
Tabula de tempore.
Optice.

de la libreria del Coll.o ynglés de la Comp.a de Jesus de Md.

Chaos Mathematicum.
Arithmetica.

AD DIVINATIONEM.

Horoſcopus.
Aſtrologia, cum Geomantia.
Vrina non uiſa, & interpretatione ſomniorum.

COMMVNIS CVIVSDAM *Naturæ ſunt.*

Chaos.
Experimenta.
Liber de homine.
His addentur alia quædam.
Epiſtolæ aliquot Ringelbergij.
Oratio Hyperij in laudem Ringelbergij.
In fine catalogus indicabit quid in unoquoque libro reperiatur.

FINIS.

IOACHIMI FORCII RINGELBERGIJ Andouerpiani Liber de ratione ſtudij.

EPISTOLA AD LECTOREM.

DE ſtudij ratione nonnihil in Chao præſcripſimus. Verùm quando ea ſtudioſis prorſus neceſſaria eſt, hæc latius explicabitur. Vale. Louanij Idib. Auguſti, Anno M. D. XXIX.

ANTE OMNIA CERTVM PRAEFIGI Scopum debere.

SI QVIS *frugem aliquam conſequi uelit, nec temerè quocunque impetus rapit, uagarier: is initio conſtituat oportet, quouſque progredi in literis cupiat, quidue deſideret adipiſci. Sic nanque in ijs duntaxat rebus elaborabit, quæ ad ſcopum conferunt. Atqui uarium iſtiuſmodi eſſe inſtitutum liquet. Pulchrum eſt enim mediocrem autorum æquare doctrinam. Pulchrius ad ſummorum uirorum excellentiam* Triplex Scopus.

contendere. Pulcherrimũ longe ſuperare maiores omneis, atque eum tenere montis tractum, quò nec aliquis perueniſſet unquàm, nec fortaſſe quiſquã eſſet peruenturus. Primum prorſus facilè. Medium arduum. Poſtremum tale, ut nefas uideatur, ſi mente eiuſmodi quicquam agitaris. Cæterum, quoniam fuiſſe homines conſtat, queis primas hactenus conſenſus mortalium parteis conceßit: in hominum eſſe manu reor altius paulò quàm illi tot annis conſedêre, aſcendere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiecti denique animi eſt, mediocrẽ eſſe uelle. Contra, quanta mentis dignitas, quæ ſuperatis hoſtibus arcem occupabit: unde clarior ſole, uniuerſo orbi conſpicua ad finem uſque æui erit? Quam tot hominum millia, quot arenas oceani littora continent, perpetuò celebrabunt? Iccirco omneis, quos dulces Muſæ numine afflarunt ſuo, hortamur, uti illic ſcopũ figant, quo fortißimus quiſq; ſeſe cuperet perueniſſe. Certè ego, ſi me aut comitem, aut ſocium, aut ducem quærant, ſpem omnem planè abijcere cogor. Sic nanque interim meditantem calculi premunt, ut graui ipſa dolore mœreat mens, ut plerunq; noctes abducat inſomnes angor. Veruntamẽ ſpe ſopita, labor non ante quieſcet, quã ſæuitia mortis, atque extremus uitæ dies lumina noſtra condat. Laborabimus ſemper, etiam ſi fructũ nullum, gloriam nullã, nullam laudem cõſequamur. Metam contingat alius, alius caſtrũ expugnarit, conatus tamen noſter nunquã eſt defuturus. In hoc animus arma ſumpſit ſplẽdiora auro operoſa magis, quàm ſtrenuus unquam induit Achilles. Stricto manus ferro tremit, munitum galea caput eſt, corpus totum nunquam non ære reſplendebit. Tubarum clangor implebit cœlum, campos pauor ipſos inuadet, ingruentibus undique copijs. Flammam concepit,

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

quicquid

quicquid in membris materiæ latet. Tacere non poſſum. quod ingens ardor, aut uis, quæ in corpore ſpirat, ut ſcriberem imperauit. Nec arrogantis eſſe arbitror, laborem dumtaxat, uictoriæ ſpe relicta, profiteri: ingrediq́; uiam, qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidem me in mille diſcerpi parteis malim (diſpercam, ſi ſecus loquor ac ſentio) quàm remittere animum ad ſumma euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes, non ſuperbiæ modò, ſed furoris cenſeatur. In iis etenim omnia propè elaborata adeo, adeo abſoluta apparent, ut uerbum uix ullum aut addere, aut detrahere, aut immutare uel tranſponere poſſis. At ego nil eſſe tam arduum, tamq́; admirabile in rebus humanis exiſtimo, quod hominum non poſſit induſtria comparari (Itaque ut ſemel finiam, ut eloquar quid uelim) ſi quis inter mortales ſit, quem hæc uictoria, hæc laus, hic triumphus, hæc trophæa moueant, immenſum pectore robur trahat, dicatq́; cum Marone, Autoris inſtitutum & animus.

Tentanda uia eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, uictorq́; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò uita ſuperſit)
Aonio rediens deducam uertice Muſas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aſpirantem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo compos mentis improbabit. Nec dubito, quin pleriſque inferioris doctrinæ uiris, quos ſecula ſuperiora uidere, idē fuerit inſtitutum, licet euentus fefellerit. Quorum conditio nobis non aſpernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari ſolet. Cenſent complures ſtudendum eſſe, ut uiuamus molliter, nō tanto furore ſæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis conſulunt: qui non perpendūt, quàm ſpecioſa, quàm cœleſtis, quàm diuina quædam res

ſit,mens ornata diſciplinis uarijs. Ego *ſanè nõ uideo,quid hæc hominum monſtra,quæ corpus grande circumferunt, uel ægrè trahunt potius,à bobus diſtent,niſi quòd loquantur,non mugiant.* Facies *ſtupida,aſpectus hebes,craſſa labra,ſemper terram & pabula ſpectant,uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent,iſthæc animalia generoſos ſpiritus ad alta natos,trahunt ad quietem: aliqua diſcenda arbitrantur,quæ more ſuo apud imperitos inter*

Adhortatio ad ſummũ ſcopũ.

conuiuandum queas oſtentare. Agite *ergo nobilior propago iuuentutis, quibus corpus omne ardore tremit(reliquæ turbæ non magis loquor,quàm ſtupidis animantibus) agite inquam, animi noſtri pulchritudinem quæramus, huius decore gloriemur,atque contra breuitatem æui memoriam noſtri quàm maximè longam efficere conemur. Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi,illò pergamus igitur, unde nobis origo eſt.* Quemadmodum *radios ſolis contingere quidem terram uidemus,ſed ibi ſunt unde mittuntur: ſic animus ſacer conuerſetur nobiſcum,ſed hæreat origini ſuæ,illinc pendeat, illuc ſpectet ac nitatur.* Leonis *ſequamur ingeniũ,quod animal ſolitarium eſt, experſq; ſocietatis.* Nemo *maiorem agnoſcere debet in orbe, niſi illum ſolum,qui ſolus orbem condidit.* Nihil *placeat, niſi quod ſummum eſt.* Hoc *enim plus ſapies in rebus æternis, quò magis ſtupes ad humilia.* Vtinam *è tot milibus unus animoſo pectore, quò diximus, penetraret.* Quem *ſtudioſis omnibus eſſe ſcopum optarim, hactenus dictum.*

*

AMARI SEMPER LABORES, & contemni luxum debere.

AH libri leges excedere cogar:grauioreq; dicẽdi for- De ſtilo hu ma,quàm conſuetudo poſtulat,animantes ſtupidiſſi- ius libri. mas ad æternam gloriam excitare.Qui ſub ſignis noſtris merere ſtudet, in primis amplecti uigilias ac labores debet:fugere luxum,delicias,& quicquid effœminatum reddit animũ. Dormire malit ſubiectis corpori aut ſaxis aut lignis,quàm plumis pellibúsue. Veſci alimentis aſſueſcat, quæ minimè placere ſentit palato:auerſetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt.

Quiſquis enim duros caſus,uirtutis amore
Vicerit,ille ſibi laudemq; decuſq; parabit.
At qui deſidiam luxumq; ſequetur inertem,
Turpis inopsq; ſimul,miſerabile tranſiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet, namq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt. Stare malit quàm ſedere:currere, quàm ire:nunquàm arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. Vt enim arborum robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quã quæ Auſtrum aut Zephyrum ſpectant:ita fortiores ac firmiores ſumus in ijs rebus, in quibus nos aut aduerſa Fortuna, aut labor magnus exercuit. In labore uiget uirtus. Nec poteſt eſſe magnum,quod ſine puluere & ſudore contingit.Ita namque naturæ parenti placuit, ut præſtantiſſima quæque non niſi ſummis uigilijs conſequamur. Res uerò uiliſſimæ ſicut laborem non requirunt,ita finem habent inglorium; & facilè parta faciſlimè dilabuntur. Si quis aliud meditetur,aut facturum ſeſe putet, is noſtris ſe copijs ne audeat adiungere.In militia hac maiorem à milite poſcimus curam, quàm haberi conſueuit in principum

Contentio. *exercitu aliorum.*Nec iniuria.*Illi enim exiguam ſolùm orbis partem, nempe urbem aliquam: uniuerſum nos mundum petimus. Illi ad annos aliquot rerum futuri domini ſunt:nos gloriam noſtram non niſi orbis, temporúmue fine metimur.* Proinde *ſi quiſquam non alium hæc fore laborem ſperarit, quàm apud* Imperatores,*qui urbem aliquam milite cingunt, is hinc faceſſat pondus inutile ad mediocrem turbam, ubi ſeſe rem pulchrè uidentur geßiſſe, atque mirè ſibi applaudere in rebus etiam uilißimis conſueuere. Socrates ille non hominum modò, uerum etiam Apollinis oraculo ſapientißimus iudicatus.& perennis philoſophiæ fons, dicere ſolebat:*Radicem *quidem eruditionis peramaram eſſe, ſed fructum habere iucundißimum:initioq́; magnos adferre labores, ſed honeſtißimum ſudantibus præ*

Adhortatio ad laborẽ. *mium reponere.* Ergo *ô tu quiſquis es, cui ignea uis in pectore exarſit, cui flamma in præcordijs micat:procul, procul abſint mollia, lenia, facilia, blanda, quæ animi impetum extinguere ſolent.* Dura *petamus, dura inquam, feramur per ſaxa, per rupes, per ignes.*Fatigare *iuuet Scyllas, Syrtes, Charybdas, ac reliqua monſtra aquarum. Si quicquam in mundo ſit arduum, ſi uſquam pericula, eò contendamus.* Exhauſtum *ſudorem ingens comitatur gloria. Si magnũ aliquid in orbe apparet, noſtrum id eſt, adde momentum temporis. Summo ardore, impetu, ui, ocyus fulmine illuc ſpiritus celer tranſuolet, ubi propior aliquis uictoriæ eſſe locus poßit.* Multa *exilia patent fugienti.* Patria *eſt, ubicunque uirtus ſedem ſibi elegerit.* Audendum *eſt, audendum fortibus uiris.*Fortuna *ipſa aperit uiam, inuita etiam uelit nolit.* Nulla *uis ſit, quæ uim iſtam poßit coërcere. huc omnes conatus aduolent:nihil hoc inſtitutum mutare queat, niſi mors, quæ rerum omnium finis eſt.* Düra *aliquis*

quis præcepta uocet mea: dura fatemur eſſe, ſed ut ualeas multa ferenda tibi. Secundæ res felicem, magnum uerò faciunt aduerſæ. Alexander tot uigilias, tot labores pertulit, quo neminem in orbe relinqueret, qui non ſuo ſubeſſet imperio, & nihil nos tentabimus? ſic ſine honore, ſine memoria extinguemur? Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι? *Plinius (opinor) uſpiam refert, Pompeium Magnum inter Alpes & Hiſpaniam exteriorem octingentas urbes populo Romano ſubiugaſſe: quur nos in re tam facili adeo ſumus deſides? Verum mediusfidius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos eſſe. Satis diu, heu nimium diu collegimus robur, aperto Marte agendum eſt. Abeant qui uerba iſthæc ſapere clament arrogantiam. Abunde relata nobis gratia erit, nec laborem nos hunc fruſtra putabimus inſumpſiſſe, ſi illorum conſequi fauorem poſſimus, quibus ipſa profuerint, quorúmue mẽtem ad altiora paulò, quàm erant ituri, incitarint. Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem: quis pectore adeo duro, imò quis tam barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui non mutuo amore complectatur eum, cuius conſilio uel labore profecerit? Ego ſemper excelſi eſſe animi duxi, quicquid uulgare eſt, faſtidire: atque monumentum ſui immortale inter mortales relinquere. Cæterum nos male ſani, dum florem terimus ætatis, uanis blandiſq; ducimur illecebris: poſt ſenio confecti, in corporis morbos, inuitæ finem pellimur.*

1. Virile nihil operati? Vel Quum virile nihil oſtenderimus? Vide annotationes autoris.

NVN

NVNQVAM DESPErandum eſſe.

SI nos interim ſucceſſus deſtituat, deterreátue labor, non continuò deſiſtendum cenſeo. Si fortè nos in ſublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius, ac inflammatiore ſpiritu iter idem arripiemus, ad eũdem uerticem aduolabimus. Historia. Rex Alexander generoſi homo ſpiritus, domiturus orbem, ad rupem uenit ita ſublimem, ut aditum militibus nullum reperiret. Eò principes aliquot confugerant, aduecto commeatu in biennium, ſperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minus ſæuiret cupidine imperandi. Hi ridentes num Alexander uolare poßit, exploratores illuc miſſos interrogabant. Nuntiatum hoc regi eſt. Qui grauiter id ferens, uolensq; ſuos ad uictoriam incitare, aiebat: Nihil tam altè poſuiſſe naturam, quò uirtus peruenire non queat. Nec multo poſt petram occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem ſecundo: ſequenti octo: quarto ſeptē: ὁμοίωσις. ſic uſque ad decimum decreſcente numero. Qua de cauſa non malè habere quenquam debet, ſi non protinus incrementa doctrinæ ſentiat. Sicuti enim horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Leonis catuli informes naſcuntur, uix ingrediuntur ſemeſtres, non mouentur niſi bimeſtres: ſic aliquando egregia futura, tardè ſolent prouenire. Contrà, quæ ſpectatißimè florent, celerrimè marceſcunt. Bene actum ſecum putat mercator, ſi poſt decennem nauigationem, poſt mille incommoda, mille uitæ diſcrimina

minis, rem ſibi comparauerit paulò uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu ſpem omnem abijciemus? Quodcunque imperauit animus obtinuit.

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlsò queruntur, obeſſe literis egeſtatem: neque facilè emergere, quibus res anguſtior ſit. Contrà nihil uidetur accommodatius, nihil magis neceſſarium penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ ſunt, ut ſcitè Theocri*tus de* Penia *perſcripſit.* Nam *quemadmodum corpora habentibus pinguia & ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, ſi animus ſegnis fuerit, ac deiectus: ſic & illis, qui humili conditione ſunt, nullum erit ex hac re nocumentum, ſi animus nobilis ac generoſus fuerit.* Corporis *& fortunæ dotes euaneſcunt ocyßimè, uirtutis laus æterna eſt.* Vidimus *multos honore conſpicuos celſarum dignitatum inſediſſe faſtigijs, & diffuſo uſquequaque cenſu per orbem patrimonia propagaſſe, quorum ampliſsimæ opes abierunt, tranſierunt & ipſi tantarum opum domini. Quamobrem non omnino diſplicet ſententia illorum, qui magnam auri uim coniecerunt in mare, niſi quòd idipſum non dederint egentibus.* Equidem *eo ingenio ſum, ſemper fui, & ſemper ero, ut ſummam inopiam, quàm ſummas opes malim.* Metuerem *enim, ne pernicioſa eſca mentem occuparet meam: néue tam uilis metalli cura ſtudia dulcißima impediret.* Mediocrem *tamen modum ad uitam tuendam neceſſarium eſſe non pernego.* Nec *aurum contemno, ſed magnas opes, quæ mentem à literis abducere queant.* Ferè *fit, ut bona animi, corporis mala: rurſus corporis bona, animi mala ſint.* Nihil *ſanè rarius, nihilq́; magis arduum puto, quàm hominem eſſe & eruditum & diuitem. Quapropter certum habeant illi, qui genere & opibus clari*

Similitudo

clari ſunt, ſeſe nunquam aliquid memoratu dignum effe-ćturos. Fieri poteſt, ut opuſculum non ſine laude prodeat in lucē, ſed ad ſummam illam gloriam perueniet nemo. Vidi complures nobili ortos genere, qui ampla mercede conductis præceptoribus, optimas quasque diſciplinas breuiſſimo tempore perdiſcebant. Verum eoſdem haud multò poſt inueni duxiſſe uxorem, alere familiam, ſeruos, equos, canes. Id fecerat cupido pernicioſa opum. Adde quòd parentes facilius tolerabunt, te deum peierare ipſum, homini uitam adimere, quàm ut auri amor decreſcere uideatur. Et mihi ſæpenumero obiectum eſt, in ijs me ſudare rebus, quæ ad farinam non ita multum facerent.

ADFECTANDAS ESSE
ſtudioſo laudes.

M*Agnum futuræ uictoriæ ſignum eſt excitari laude, ſi pulchrè geſſeris quicquam: atque ſi ab alijs uel reprehendi te, uel ſuperari uideris, dolere, incendiq; ad altiora. Siquidem, ut* Ouidius *ait, non paruas animo gloria dat uires, & fœcunda facit pectora laudis amor. Igitur gloriæ ſtudioſiſsimum eſſe adoleſcentem oportet, qui ad ſumma conabitur. Nihil enim uideo quid poſsit eruditio ſine laudum cupiditate: laudum cupiditas ſine eruditione. Ita alterum alterius præſidio ſemper innititur.*

QVIBVS REBVS FACILE
ſumma peritia poſsit
comparari.

Q*Væ prima eſſe debeant adoleſcentis officia dictum: nimirum ut ſumma petat, ut amet labores, deſperet nuſquam, contemnat opes, ut ſit auidus laudis. Reliquum eſt uti doceamus, qua ipſe uia literis incumbere feliciter queat, atque ſine negotio ad ſumma breui peruenire.*

Quem

Quemadmodum in Chao admonui, tres potiſſimum in ſtu dendi modo gradus ſunt, audire, docere, ſcribere. Quoq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celſiora nuſquam auſa aſpirare, uitam omnem inani metu perdidit, bonum & facile eſt audire: melius ac facilius docere: optimum & facillimum ſcribere. Partem primam eò eſſe difficillimam iudicamus, quòd nihil magis arduum ſit, quàm attentè audire una hora profeſſorem. Quum aliorum ego intereſſe lectioni ſolebam, ſingulas horas ſingulos fore dies arbitrabar. Quoniam tædioſum, cogitationem liberam ad uocem legentis cohibere. Verum quando aut docemus, aut ſcribimus, exercitatio ipſa omne aufert tædium Hac re perterriti adoleſcentes, quia & labores immenſos in ludo pertulerunt, & operam in ſequentibus, hoc eſt in docendo ac ſcribendo longe fore grauiorem opinantur, literas ſæpe deſerunt. Ad præceptores itaque pertinet pueros admonere, nihil eſſe moleſtius, quàm id in quo uerſantur: reliqua omnia futura leuiora. De partibus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, ſi prius aliquid de lectione ſolitaria tradiderimus.

DE SOLITARIA LECTIONE.

Solitaria lectio, qua omnes penè domi tabeſcunt, minimè placet. Ea ſiquidem ut maximum faſtidium, ita nullum propè fructum adfert, & uehementer obtundit ingenij uires. Porrò ſi quandoque legere autorem libeat, id cum alio fieri uelim. Mirabile enim ex alterius præſentia oritur iudicium. Adeò ut ſi adſit quiſpiam tanquam apertis oculis res ipſas introſpicere te: ſi nemo, ſomniare duntaxat exiſtimes. Ad hæc, quum proferenda ſunt ſtudia, caligant in luce, & omnia noua offendunt, ut qui ſoli didicerint, quod inter multos faciendum eſt.

DE

BIBLIOTECA DE FILOSOFIA Y LETRAS MADRID

DE AVDIENDI FORMA.

SVnt qui dicant ſatis eſſe, ſi quotidie horis duabus alios audieris, atque eadem domi diligenter repetas. Verum hi omnis expertes rationis ſunt, hi mente carent. Duabus horis oſcitanter audient profeſſorem, audita uix domi inſpicient, diem totum auferent luxus, ſomnus, tædium, fabulæ. Quid hoc aliud eſt, quàm hortari imperatorem orbis Alexandrum, uti domita uſpiam urbe, ibi hæreat, ea fruatur, eam colat, deſideat illic perpetuo? Abſit. Alia ui rem aggrediemur. Nõ urbem enim, ſed Europam, Aphricam, Aſiam: non portum maris, ſed Oceanum ipſum: non terræ portiunculam, ſed mundum belli iure poſtulamus. Copiæ noſtræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu ſummo ingruent, nec diſcedemus, niſi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil ineſt cerebri, cuius omnia conſilia ad deſidiam tendunt, remedium aliud accipe. Quicquid didiceris, id confeſtim doceas. Sic & tua firmare, & prodeſſe alijs potes.

IN DICENDO FAMAM VAnam debere contemni.

PLerique quum dubitant uſquam, accedere ad profeſſorem uerentur, retinenturq; pudore. Cogitant qua fronte illius pulſare fores auderent, cum quo nulla extitiſſet neceßitudo. Sic ſecum deliberant per dies multos. Illis non momentum, non hora, non dies, ſed uita ipſa, & ſpes omnis defluit ſuperſtitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint, ad profeſſorem accedant, interrogent libere. Sed paucis quæſtionem abſoluant, nam mora uiris doctis ſemper infeſta eſt. Si is dedignabitur reſpondere, curren

currẽdum ad alios. Nihil refert, quiſnam ille ſit, cuius ope opes noſtræ augeantur. Nec cogites deceſſurum quid exiſtimationi, ſi aliorum egere uidearis auxilio. Memineris potius nullam ſpectandam gloriam eſſe, ni ad finem laborum perueneris. Ne in præmijs humanis ſpem poſueris rerum tuarum, ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum decus.

CVIVSMODI DISCENDÆ ſint artes.

SVmmo oratori, aut poëtæ futuro cum primis neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Grammatice *aditum præbet ad alias arteis: quo ſi careamus, cæci per omnes diſciplinas aberrabimus, nullam unquam optimarũ pulcherrimarúmque rerum cognitionem conſecuturi.* Dialectice *docendi modum exprimit:* Rhetorice *eloquẽdi. Ad hanc memoriæ artificium pertinet. Græca lingua adeò neceſſaria, ut uix quenquam dixerim eruditum, qui eam ignorauerit. Nec omittendæ hiſtoriæ: præſtant enim & copiam orationis, & rerum experientiam. Mathematicæ artes ſimul dignitate quadam pollent ſua, tractant enim rerum ſublimium deſcriptiones: ſimul ad uarietatem orationis faciunt. Aſtronomia legem naturámque docet eorum, quæ ab extremo circuitu mundi uſque ad elemẽta ſunt, hoc eſt penè orbem uniuerſum. In cœlo ſitum mõſtrat* Helices, *Cynoſuræ,* Βοώτ8, Erichthonij, *Capræ,* Vergiliarum, Hyadum, Argus, Canopi, Syrij: *quorum ortu obitúque tempora omnia deſcribuntur. Velut apud Vergilium: Sub ipſum*

Grammatice. Dialectice Rhetorice Græca lingua. Hiſtoriæ. Aſtronomia.

Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco. Item:
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Debita quàm ſulcis committas ſemina. Et:

Multi ante occaſum Maiæ cœpere.

Nec pauca huiuſmodi exempla paßim obuia ſunt apud Ouidium, præſertim in Faſtis. Infra cœlum uagorum ſiderum progreſſus, regreſſus, ſtationes, defectionesq; .Solem eſſe principem, eumq; ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere: inferiora, interuallo breuiore.

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum,
Inq; domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Sic petitur cœlum, non ut ferat Oſſan Olympus,
Summaq; Peliacus ſidera tangat apex.

O quanta uoluptas animi, non terras & maria ſolùm, ſed ſidera ipſa cognatosq; cœlos pererrare, per tenuißima quæque aëris ſpatia celeri impetu uolatuq; ferri, ac penetrare cuncta? Quo tandem gaudio adfici neceſſe eſt cum his habitantem pernoctantemq; curis? Contueamur ergo candẽtem illum igneumq; æthera, cœleſtium ignium flammas immotis oculis admiremur. Omnia enim quæ mundi circumflexus continet, non alij uſui, quàm ſpectaculo & admirationi ſacrarum mentium fabricator orbis uidetur deſtinaſſe: idq; uoluiſſe, ut tantarum uarietate rerum in medio operis ſui ſpatio rationis capaces oblectaremur. Mens hiſce dedita ſtudijs, non ea concupiſcit, quæ uilia ſunt, non illicitis diſtringitur notis, tantum id quod pulchrum eſt, quod purum eſt, quod diuinum eſt, nihil mortale ſapiens dulci ardore amplectitur. Pridem, ab hinc luce, opinor, ſeptima circa ſecundam uigiliam noctis, ſolus eram in horto quodam haud procul à meo cubiculo. In cœna fuerat mentio facta de ratione ſtellarum eiuſmodi. Mirum eſſe ſic prædici defectiones: Solem eſſe maiorem terra, idq; ex umbra deprehendi: incredibilem eſſe diſtantiam, quæ ſidus facit tam paruum uideri: ad hæc, mi-

ram celeritatem, quòd horis quatuor & uiginti nos non ſuper terram, ſed tanto circuitu ambiat. Tali ſermone ultro citroq; habito peractáque cœna, ſub Ioue ſtabam erecto ſurſum uultu, placida nocte, quum iam omnia ſilerent, quum in proximis ædibus lumina nulla cernerentur: Principio lunam diu fixis oculis aſpiciebam, quæ tum plena circumfuſo rubore circulum ſuum deſcribebat. Spectabam deinde Helicen, Cynoſuram, Vergilias, Syrium, Oriona. Poſt ſumptis in manum tabellis, carmine nonnihil hiſce de rebus conſcribere cœpi:

Oceani curſus mundiq; ruentis imago.

Mox abiecto ſtilo uarias rerum uices altiore intellectu percurrebam, adeò ut & mei, & loci in quo eram, planè oblitus fuerim. Tandem cum gemitu ſic cogitabam. Quur natura parens rerum tam breue tempus homini largita es? Quur nobiles ſpiritus è medio tollis, prius quàm orbem perſpexerint? Quur cœli pulchritudinem, gratiam ſolis ita repente oculis noſtris ſubtrahis? Tua uis uaria uim animorum ſuperat, te admirabimur, dum uita manebit. O quàm triſte erit orbari uita, in tanta uidendi cupidine? O me felicem Lacheſis, ſi uel ſemel ante mortem tot ſpecies animantium, tot fructuum, quos terra profert, genera: denique tot artium formas in orbe ſucceſſu ætatum proditas cognoſcere daretur. Heu me miſerum, celerrimè uolant Oceanus, Sol ac ſidera cœli: & mihi tempus perit per ignauiam, etiam tum, quum diligentiſſimus uideor. Quis enim unquam adeò in peragendis rebus uehemens fuit, qui non multò eſſe poſſit uehementior, ſi extremas uires cogeretur experiri? Paucos annos Parcæ donant, iiſq; negligenter utimur. De fato.

Breui aderit dies, quum communi rerum lege ad finem ſuum huius uiciſsitudo corporis deueniet. Verùm quando quibúſue exactis ſeculis rediturus ſum? Quo æuo eandem Lunam, Pleiades illas, Arctos ibi, hic Syrium iterum uidebit Ioachimus? Vtinam poſt annos mille ea, quæ tum naturæ, tum hominum induſtria conuerſa erunt, exiguo momento temporis liceat intueri. Miſer, de reditu uerba facis? Quin lachrymas mitte, grauem mœrorem è pectore moue, miſſa fac inania uota, ac horis potius fruere præſentibus. Quid te toties fatorum memoria cruciat? O ſi puerilibus annis uſus eſſem, quibus illi negotijs imprudenti defluxere? Sed quid ago? rurſus dolor recrudeſcit, quanquam fletus ratio non minus dulcis quàm iuſta apparet. Quid fœminarum more lachrymas fundo? En unicum remedium, uigilantius omnia peragenda: hoc ocyus properandum, quo tempus dabitur breuius: horis pro diebus utar, ſingulos menſes annos putabo. De cœleſti illa cognitione dictum ſatis arbitror. Ne ſenſu prorſus omni uacare iudico eum, quem non delectat tam iucunda contemplatio, quem nulla rerum miracula mouent. Ex ea de qua nunc loquuti ſumus arte, proficiſcitur Aſtrologia, Medicis magis, præcipuè ad uenas ſcindendas, & decretorios dies, quàm ſtudijs noſtris neceſſaria: niſi quòd ſtilum uarietatis luce commendet, uti abunde apparet in Lucani primo libro. Hanc falſò uulgus incertam uocat, propter errores non arti, ſed indoctiſsimorum hominum inſcitiæ & temeritati imputandos, qui citra delectum omnia effutiunt. Quæ ex hac diſciplina ad literas magis conferunt, quæq́; diſcenti fuerint iucundiſsima, hæc ſunt. Quæ duodecim mundi domus: quæ uis radij hexagoni, tetragoni, trigoni

Aſtrologia.

goni, aduerſi: quid Fortunæ gradus efficiat, & qua uia reperiatur: atque alia complura, quæ longum eſſet recenſere. Neceſſaria & Coſmographia. Hæc enim demonſtrat zonas, climata, παραλλήλους, antœcos, periœcos, ἀντίχθονας, amphiſcios, periſcios, heteroſcios, longitudinem urbium latitudinémque, hoc eſt, quot ipſe horis abſint ab occaſu, quot cœli partibus ab æquatore. De ea libellum emiſimus.

Coſmographia.

Geographia.

Geographia cognitu facilior, conſtat enim ſola locorum commemoratione. Id duntaxat indicat, ubi Tanais, Nilus, Tigris, Euphrates, Andros, Scythæ, Perſæ, Arabes, ſine ulla mentione cœli: ſine circulorum, latitudinis, longitudinis, umbrarum, zonarúmque deſcriptione. Geometria terrarum menſuras tradit, hoc modo. Si quadrata forma oram habeat uiginti pedum, intus eſſe uigintiquinq;. Si cuneatus ager longus fuerit pedes quinquaginta: latus ex una parte pedes trigintaſeptem, ex altera nouē, aream eſſe pedum mille centum quinquaginta: idq́; deprehendi quæſito ex imparibus numeris medio, ductóque in longitudinem. In collibus uallibusq́; plus ſoli eſſe quàm cœli. De his libellum conſcripſimus, cui titulus Chaos Mathematicum. Quantum hæc omnia ad ſtili proſunt ornamentum, uidere licet quum in locis permultis, tum in Ciceronis operibus de uniuerſitate, de natura deorum, de diuinatione, In Somnio Scipionis: in Quintiliani capite de agrorū menſura: in Vergilij Georgicis: Ouidij Faſtis, & Metamorphoſi: denique in Lucano. Arithmeticam primus Pythagoras in artem fertur redegiſſe. Hinc Pythagorei per numerum iurabant quaternarium, quo nihil apud eos uidetur eſſe perfectius. Etenim quatuor elementa, ignis aër, aqua, terra. Quatuor anni tempora, uer, autumnus, æſtas, hyems. Quatuor qualitates rerum omnium, cali-

Geometria.

Arithmetica.

dum, frigidum, humidum, ſiccũ. Quatuor cœli plagæ, ortus, occaſus, meridies, ſeptentrio. Muſice. *Muſice mentem labore feſſam reficit: uerum inter diſcendum non parum aufert temporis: qua de cauſa præclarius reor frui concentu aliorum, quàm canendi artem diſcere.* Eius inuentorem quoque *fuiſſe* Pythagoram *putant.* Hic primus *dicitur ex malleorum ictibus uocum diuerſarum numeros, modos, inflexionesq; perpendendo, Muſicam artem diuina quadam induſtria confeciſſe. Cytharam tradunt inueniſſe* Orpheum: *qui, ſi poëtis credimus, non ſolùm homines rudes atque agreſtes, ſed leones etiam ac tigres & inferos manes lyræ ſuauitate demulſit. Fiſtulam* Pan Arcadicus *primus inflauit.* Nunc *qui in his potiſſimum legendi ſint autores.* Qui autores in ſingulis artibus legẽdi ſint. In *Grammmatica* Diomedes, Perottus, Valla: *in* Dialectica, Ariſtoteles: *in* Rhetorica, Cicero & Fabius *præcipui.* In Aſtronomia *legendi* Proclus & Aratus, *nam apud* Latinos *pauci de ea docte ſcripſere. Si altiora ſpectes, adiungere poteſ* Ptolemæum. In Aſtrologia Iulius Firmicus, *qui cæteris elegantius & uerius artem tradidit.* Is *tamẽ nihil profuerit, niſi compoſita prius ex* Ephemeridum *libris pictura domorum, & niſi habitis rudimentis è barbaris ſcriptoribus, quorum* Alcabitius *princeps.* In Coſmographia Ptolemæum: *in* Geographia Pomponium Melam: *in* Geometria Euclidem *cenſeo perdiſcendos.* Feliciter *ſtudia inſtituent, qui ante omnia è doctis autoribus artium cognitionem, hoc eſt, materiam ſeu inſtrumenta ſcribendi ſibi comparauerint.* Alioqui *nihil ſapiet ſtilus præter inanem loquacitatem.* Summus *non erit, qui non ex unaquaque diſciplina decerpſerit, quod ad ſcopum ſuum conferat.* Id *citra laborem effeceris, ſi nihil attigeris niſi locos communes, de quibus quum dabitur occaſio*

caſio libellum conſcribemus.

ELOQVENTIAE LAVS.

DE *oratoria facultate, luce omnium diſciplinarum, plura prodentur.* Non *ſatis eſt tam leuiter doctrinarum principem deſcribere.* Iſthæc *haud dubiè cæteris, quod ſol mundo, quod animis deus.* Sine *hac non modò artes reliquæ, ſed res omnes, in tenebris uerſarentur.* Quid *eſſent* Romani, *ſi non fuiſſet eloquentia?* Quid *Camillus?* Quid *Cæſar?* Quid *Scipio?* Quid *maximi uiri, qui nunc mortui, eloquentiæ uiribus uiuunt?.* Nemo *ſanè aliquod præclarum facinus tentaret, ſi certum eſſet à morte, ſui nullam fore memoriam.* Denique quid Demoſtheni, quid Ciceroni, quid L. *Craſſo tantam laudem peperit, niſi eloquentia?Hæc ſiderum meatus, uentorum fragores & impetus, crepitus flammarum, undarum murmura, montium celſitudines, nemorum umbras, fluminum diſcurſus ſic depingit, ut ea ipſa te oculis contueri exiſtimes.*Hac *irritare torpentes, deſides animare, temerarios retrahere, ſontes damnare, bonos extollere poſſumus. Sed quid in re immenſa laboro?* Plenum *inſolentiæ uidetur, ſi quis huius laudes uel conetur commendare, quæ per ſe ſunt ampliſſimæ: uel recenſere, quæ ſunt innumeræ: uel quouis modo demonſtrare, quarum lumen & ſplendor omnium oculos iam menteſq; perſtringit.* Prode *teipſam eloquentia.* Sentiat *fulgorem ſol lucidiſſime tenebris immerſum mortalium genus.* Nemo *te niſi tu exprimere ualet. Caligant in luce tanta oculi contuentium.* Tu *in excelſo ſolio ſedens, mundum illuſtras uniuerſum.* Te *colentes ſimiles tui, hoc eſt, immortales, atque*

orbi toti per omne tempus reddis admirabiles. Quid me προσωποποιία *Fortiniteris extollere, cuius gloriam olim iam cognoſcũt omnes, cuius tot extant monumenta, nullo æuo, nulla iniuria interitura? Via quæ ad me perducit primo ingreſſu* Iter ad eloquentiam. *eſt ardua, confragoſa, ſaxis aſpera, obducta ſentibus: ἐπὴν δ᾽ εἰς ἄκρον ἵκηται), lucida, plana & amœna.* i. poſtquã vero ad ſummum ventum erit. *Quare multi initio laborem immenſum proſpicientes, abijciunt ſpem. Cõplures in medio deficiunt. Ad ſummum perueniunt pauciſſimi. Hanc omnes penè perterriti malis fugiunt. Verùm tanto maior gloria uictori, quanto uictoria rarior. Pulchrum ſi intra annos mille uel unus ad uerticem euaſerit. Si quis ergo plenum iſtud ſudoris iter ingredi uelit; componat ſeſe ad tolerandum quicquid durum eſt. Euitanda mollia, quæq; ad corporis gratiam faciunt, quo magis uigeat animus. Dum alij conuiuijs ac fabulis fruentur, impalleſcere chartis oportebit. Nonnulli ſe ſimul & uoluptatibus & literis dedunt: uerum hi nihil aliud efficiunt, niſi dũ utrumq; captant, neutro potiantur. Sine ſudore, ſine uigilijs, ſine curis perpetuis hucperueniet nemo. Ferẽdi æſtus,* ὑποτύπωσις. *algores, calamitates. Sæpenumero lachrimæ feſſo obortæ excident. Sæpe ſedebit mœrens cogitanſq; cœptis ne deſiſtere, an perficere uelit quod cœperit. Tum ſurgens ueluti furore quodam incitus, præceps feretur in labores, donec laſſus, uictuſq; humi proſtratus iaceat, aduolaturus iterum ſimul atque uel minimæ uires anhelum & ſudore perfuſum accenderint. Hic noctes plerunque inſomnes ducet, cæteris dormientibus. Hunc ſæpe labore multo feſſum Phœbus admirabitur. Tu perge quo cœpiſti.*

*

DE

DE LEGVM STVDIO.

DIuini origo iuris altius repetenda. Principio ciuitates non erant: per campos, per ſyluas, per montes paßim homines ſine ueſte, ſine legibus ſub dio uagabantur. Nondum erant domus aut ædificia: frondibus, ac pellibus à pluuia, niue, grandine ſeſe defendebant. Neque uini uſum neque frumenti nouerant: ſed pomis agreſtibus ueſcebantur. A poſteris urbes extructæ, terræq; cultura inuenta eſt. Cererem primam leges dediſſe hominibus exiſtimant. Digna ſanè res, quæ diuinitati adſcribatur. Quippe quæ dea fruges nobis alimentaq; dederit, leges quoque dare uoluit, ut uitam corpusq; non ſolùm ſuſtentaremus cibo, ſed legum etiam defenſione tueremur. Athenienſibus poſtea Solon nouas leges inſtituit. Primam, ut qui parentes ſuos non alerent, patrimoniúmue dißiparēt, ij perpetuò obſcuri atque ignobiles haberentur. Alteram, qui otium ſectarentur, & inertiæ dediti eſſent, eos iure ab omnibus tanquam nocentißimos accuſari poſſe. Et qui in prælio pro patria cecidiſſent, eorum filios publicè nutriendos erudiendosq; præcepit. Item curatorem unà cum matre pupillorum nequaquam habitare. Eum præterea curatorē eſſe non poſſe, ad quem eſſet hæreditas pupillorum morte peruentura. Poſtremò ſtatuit temulentum principē non pecunijs mulctandum eſſe, ſed durißima atque ignominioſißima morte puniendum. Lycurgus quoque ſuis Lacedæmonijs leges condidit, è quarum numero hæc eſt: Pueros inopes non in urbe fouendos eſſe, ſed in agros ad uſum rei ruſticæ deducendos: ut ab ineunte ætate laboribus adſuefacti, paratiores ad tolerandam inopiam per reliquum tempus efficerentur. Principatum obtinere uidentur Romanorum iura, Laus legū. quæ Iuſtinianus prodidit. Sine legum præſidio uita hu-

mana conſtare nõ poſſet. Eæ ſiquidem nemini inferri uim, nemini iniuriam fieri patiuntur. Vnũquemq; in ſuo gradu, ſuáq; dignitate tuentur. Virtutem non quærunt ſolùm, ſed præmijs exornant: non modò uitia reprimunt, ſed ulciſcũtur ſupplicijs. Quod ſtamus, quod incedimus, quod dormimus, quod ſecurè uitam agimus, id totum harum defenſioni tribuendum. Quæ niſi hominum libidines atque auaritiam compeſcerent, non uxores pudicas, non agros, non domos, non uitam tutam haberemus. Virgines è parentum amplexibus eriperentur. Paßim per uicos à ſicarijs, à latronibus, à parricidis crudeliſſimè necaremur. Omnia denique in uiliſſimorum hominum eſſent poteſtate. Poſſunt imperatores leges peruertere, ſed ſuum unà cum legibus imperium peruertetur. Quamobrem? Quia nullum imperium, nulla Reſp. ſine legibus poteſt eſſe diuturna. Qua de cauſſa harum cognitionum ſumme eſſe frugiferam nemo dubitauerit. Ea enim quo pacto inter homines uerſari homo debeat edocet. Verum hic diſcendum duntaxat, quantum ad ſtilum, ſeu oratoriam artem (ſi ſtudia noſtra ſectari uelint) conferat. Pulchrum fuerit ſeruare modum Ciceronis, hoc eſt, attingere quantum ſatis eſt. Minus placent illi, qui ſeſe ita huic ſtudio dedunt, ut nihil niſi barbariem ament, ut omnia præ legibus faſtidiant.

NEDICINA.

MEdendi facultas ualetudinem tuetur corporis. De hac in libro de homine habemus, quantum ſatis fuerit ad lectionem poëtarum oratorúmque, atque ſi horum ſequi ſtilum libet, qui ſemper & elegantißimus fuit, & rerum artiúmque uarietate mira nobilis, ad ſcribendum.

DE THEOLOGIA.

IN Theologiæ ſtudio plura ne diſcat pietatis operá, quã uelit exercere. Facilius quippe rudem uulgum uitæ exẽplo, quàm uerbis, aut uano clamore in ſentẽtiam tuam pertraxeris. At qui contra euenit, ut uigilantior quiſque ſit in ſcrutando modo colendi Deum, quàm in ſeruando. Alij alias precandi formas anxiè præſcripſere, omnes tamen eidem obnoxij uitio ſunt, Ore uerba proferuntur, mens, opes, honores, gloriam quærit. Optimè heic officio fungi ſuo uidetur, qui ſtudet bene uiuere.

Quædam de locis communibus.

IN *autorum lectione loci communes ſignandi, hoc modo. Principio Homericæ* Ὀδυσσείας *in margine ſcribendum* PRVDENTIA *ubi ait:* Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον. *Vlyſſem poëta commendat, quòd multa uiderit à bello* Troiano. *Hæc ad* Ethica, *& laudes perſonarum ſpectant.* Paulum *infrà,* AETHIOPIA, *è regione:* Ἀλλ᾽ ὁ μὲν αἰθίοπας. *Aethiopes procul abeſſe à Græcia ſcribit, & in* Oriente *alios, alios in* Occidente *reperiri, quæ ad terræ deſcriptionem conferunt. In hunc modum utile fuerit communes locos, in* Homero *atque autoribus alijs depingere. Ad docendi formam tranſeamus.*

DE RATIONE DOCENDI.

HEic etiam præcipiunt horas ſolum debere duas impendi, aut unam potius, quo rem accuratius queas explicare. At hæc præcepta ſecordiæ ſunt, hæc fugienda, heic ſpectanda inertia uulgi. Aliud nos ſentimus. Simul atque in literarum iudicio promoueris nonnihil, enitere,

ut per

*ut per diem totum,ſi fieri poßit,doceas.Si non ita in diſciplinis omnibus uerſatus ſis,ſi non tantùm opum congreſſerit ſedulitas,ut per multas id horas queas præſtare:ea doce,quæ noueris,eaq́; diuerſis horis,alijs atque alijs conueniet inculcare,iuxta uulgarem ſententiam:multum legendum,non multa. Ita nihil erit difficile, ſic perpetuò ſine præmeditatione poteris profiteri. Satis ſit ſi quiſpiam te audiat.*Interea *exercitio miram rerum copiam tibi comparaueris.*Vbi *decies rem eandem docueris,plus te ſenties profeciſſe, quàm ſi fugiens lucem magno te domi labore confeciſſes.*Per *ſingulos dies duodecim docere horis ſolebam.*Pr*æterq́; ipſas ſemel interim declamare,uel de* Deo, *uel de mundo, aut thematibus alijs exercitationis cauſa.* Nonnulli *inſanire me uociferabantur, ſed utinam ſic ab ineunte ætate contigiſſet inſanire.* Tanti *ego facultatem iſtam facio,ut malim iudicium adoleſcentis,qui perpetuò docuiſſet, etiam res humillimas,quàm eius, qui ſolitaria domi lectione autores optimos perlegiſſet.*Multa *ſæpe legi,ſed menſis unius intercapedo memoriam ita deleuerat omnem,ut uixdum ſcirem quos legiſſem.* At *quæ alios docui, ea tam mihi perſpecta ſunt, quàm corporis membra ipſa.*Ea *non aliter ac* Solis *ſplendorem ante oculos hære re ſentio.*Horum *cognitionem firmam eſſe,certam eſſe,frugemq́; proferre ampliſſimam experimento comperi.*Horũ *memoriam uix morte credam extingui poſſe.Cæterùm nolumus indoctos protinus autorẽ publicè profiteri, id enim furori eſſet ſimile : ſed domi doceant, aut puerum unum, aut duos, aut tres, donec maiore digni theatro fuerint.* Quod *ſi mihi filius eſſet, huic ita ſtudium inſtituerem.* Quàm *primum etiam in ipſis ſermonis* Latini, *ſeu* Græci *elementis uerbum unum à præceptore didiciſſet,id extemplò*

Exercitii fructus.

plò alios doceret. Profeſſorem agricolæ haud incommodè poſſe conferri opinor. Illi namque munus prælegẽdi, quod alteri ſementis eſt. Illi iudicium, & cognitio rerum, quod alteri meſſis. Duo ſunt quibus ad exercitium maximè incitamur, ingens copia auditorum, & ſpes cuiuſpiam magni lucri.

QVA RATIONE CAPTARI debeat occaſio docendi.

FIt plerunque ut auſpicanti exercitiũ non ſemper præſto ſint, qui audiant. Quare ſedulò curandum, ut uel precibus, uel pretio habeas unum, cui ea quæ uoles, poſſis recitare. Si pro horis ſingulis exiguam pecuniam dederis auditori, atque hoc modo quatuor aut quinque aureos expenderis, tantum comperies te profeciſſe tum ĩn literis, tũ in forma docendi, ut uel palàm eadem audeas profiteri. Sed quis iſtuc, inquis faciet? Nemo opinor. Ideo dico, quòd pauci ad magna peruenient. Vulgus enim inertiſſimum pecuniæ paruæ ſtudio, cupidine oſtentandi, pudore uano, rebuſq; friuolis præpeditur. Quocirca quando uniuerſam cohortem inermem uidemus, & eiuſmodi cura, hoc eſt, metu parui ſumptus detineri, non ad ſumma euademus? Vbi tam facilis uictoria? Certum eſt, certiſſimum eſt ex tali plebe ſequuturum neminem. An poſteritas fortè pectus aliquod nobile parturiet? Minimè, hæc ipſa doctrinæ impedimenta cum ſeculis creſcunt. Quid tu cogitas ô Sol, qui cuncta intueris ac luſtras, cui nulla unquam ab ortu mundi contingit quies? Quæ mens tibi, quum ocyſſimè per cœlum ruis, uidéſque oculis tuis tam ſomnolentos homines? Lege naturæ odiſſe ſolemus gnaui ignauos, docti inertes. Qur itaque tu longo curſu laſſus, iuſtiſſimam ſemper

ſemper indignationem cohibes? Quin protinus perdis ignauam multitudinem?Hi ſunt, qui turpi otio tranſigunt uitam,nati fruges conſumere. Cæterum quum res cunctas terra produxerit in communem uſum, quàm iniquum uidetur,quod ſolus homo omnia ſibi rapiat, & reliqua animalia paßim per uicos,per campos,per ſyluas longa fame intereant? præſertim quum apud nos ſint tam nullius pretij,nec digni,ut uel ſemel pulcherrima ſolis luce fruantur. Ego mediusfidius hæc aliquando cum tanta indignatione perpendo, ut uelim cæteras animantes omneis in horum exitium conſpiraſſe. Sed redeamus, unde inertiæ mentio nos deduxit. In profectione Germanica contigit mihi, ut à media nocte nō dormiuerim. Animaduerti milites quoſdam,qui nobiſcum in naui erant,itidem uigilantes. Cogitabam pulchrum fore,ſi horam unam eius noctis mihi lucrifacerem. Docui illos Germanico ſermone circuitum mundi,Solis,Lunæ,ſyderum reliquorum. Quid orbes,circuli,axes,poli. Terram mundi centrum eſſe,& nullam in cœlo ſtellam cerni, quæ non multo maior ſit quàm terra. Quid annus,menſis, dies, hora, & è quibus motibus profluerent. Hæc ita perſpicuè illis deliniabam, reddita omnium ratione ac uſu, ut iam totam ſeſe faciem mundi tenere exiſtimarint. Iſthæc eò ſcripſi, quòd cenſeam omni momento temporis, quærendam eſſe occaſionem aliquid docendi.

DOCENDI MVNVS OB leuem cauſam non debere intermitti.

INter docendum non rarò uſuueniet, ut minus te aptum ad futuram lectionem ſentias. Id fit ob uarias cogitationes

tiones & ſtudia diuerſa, quibus domi fueris deditus. Plerique id præſentientes ſignificare ſolent ſe non eſſe lecturos. Verum hi in docendo famam magis, & gloriam ſpectant, quàm eruditionē, quæ paratur exercitio. Proinde relicta oſtentandi libidine, quoquo modo adfectum te eſſe ſenſeris, ſiue per noctem totam uigilaris, ſiue altior cogitatio in perquirendis naturæ arcanis mentem impedierit tuam, ad exercitium, ueluti ad meſſem currito. Præſtantius eſt enim è profeßione iudicium ſolum, atque fructum quærere. Laudem uerò ſpectare nuſquam, niſi in ſtyli gloria, quæ æterna eſſe debet. Nam quæ prælegeris audient pauci: quæ ſcripſeris, ſecula cuncta intuebuntur. Duo tamē remedia ſunt, quibus μελαγχολίαν ex animo pellas. Alterum, ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conuiueris, corpus uino impleas, ac alijs modis recrees mentem. Iccirco nonnulli ante concionem integros uini cantharos ſpiritu uno exhauriunt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis res ea adferat animo. Somnum conciliari binis præcipuè modis poſſe, nemo eſt qui ignoret: magna corporis fatigatione, ac uſu pharmacorum, inter quæ primas tribuunt papaueri. Corporis robur ac ualetudinem conferre ad oſtentationem hoc modo diſcas. Nam ut uidemus ij, quibus craſſum & pingue corpus eſt, uel magna caloris copia, facundiores ſunt, & aptiores ad docendum, etiam ſi non admodum ſint eruditi, quàm alij qui perpetuò chartis inhærent. Illi nanque membra, uel organa, quibus utuntur in ſermone, robuſta ac bene nutrita habent: hi contrà imbecilla, & exiguos in pectore ſpiritus. Quippe quanto magis animus, tanto minus corpus ualet. Verùm in altero genere aliquid eſt diſcriminis. Quibus enim craſſum corpus eſt,

ſermonem tardum cum grauitate: quibus gracile, & calidum, celerem habent. Cæterùm in uniuerſum id præcipio, ut fugias ea quæ mollia ſunt: ut manibus pedibusq; ad ſcopum, hoc eſt, formam bene ſcribendi perferaris. Caue corpus alas, & impleas potu, quò maiore cum gratia pronunties ea, quæ per horam unam dictabis audientibus. Ne talenta tria abijcias, ut referas unum. Alioqui ſatius fuerit nihil docere.

IN PRAELEGENDO vitari ſuperſtitionem debere.

VBi autor errauit, hoc eſt, obſcurè ſcripſit, ibi lectores maximè laborant in eruendo ſenſu. Vt hoc fortaſſe malum non ſit, malim tamen interea diſci, quod magis eſſet frugiferum. Præſtaret igitur locum eum intactum relinquere, & admonere obſcurum eſſe: quod ſepenumero fit inſcitia ſcriptoris. Etenim non autorum ſcripta, aut uerba, ſed artes quas tradunt perdiſcendæ. Eſt alia quædam obſcuritas artificioſa, ut in Perſij Satyris, & epiſtolis aliquot Ciceronis, de qua hic non diſputo. Mea ſententia nuſquam laborandum; ubi maior labor, quàm honos ſeu commoditas. Itaque è prælectione fructum magis, quàm gloriam quære.

IN DOCENDO NIHIL cælandum eſſe.

PLerique libentius imperitos docere, quàm doctos ſolent. Verentur enim ſi ſua ſic omnibus tradiderint, ne non ſint alijs ſuperiores. Cæterùm tales aſtu ſolum, fœminarum modo: non ui, non apertè ſtudent uincere. Quapropter

propter ſi literatus quiſpiam me inuiſat, nõ occultabo ea, quæ aßidua peperit conſuetudo, turpe enim id eſſe iudicarem. Verùm ultrò ipſa prodam, tradamq́; alteri ferrum, quo me ſuperare poßit, ſi uelit. Sic etenim alijs indicando ſæpe ſtudij modum, ipſe meliorem ſemper inueniam quem exercitatio illa ſuggeret docenti. Hoc pacto aperta ui euadere uictores poſſumus. Præſtat per uirtutem in pugna belli fortunam experiri. Inertis eſt, uenari dolo, quod ſanguine parari poßit. Nec ſi ad ſumma niti uelim, aduerſus unum aut alterum arma ſumam, ſed aduerſus regiones omnes, aduerſus tot ſecula poſt me uentura. Si magno igitur animo ſimus, conabimur efficere, ut non unus ſolùm uincatur à nobis: uerum ut nationes uniuerſæ ſuccumbant: ut ſecula nulla alere poßint aliquem, qui eõdem ſit peruenturus. Itaque nemo exiſtimet, me quicquam alios cælare uelle. Quin potius perſuadeat ſibi, quicquid domi habemus, obuijs omnibus patere ſponte. Quicunque nobiſcũ iter facient, eandem habeant mentem oportet.

DE DOCENDI FORMA apud Peripateticos..

PRius, quàm ad alia tranſeamus, de Peripateticis ſcholis nonnihil dicendum. Heic tria mihi conſilia occurrunt non admodum ijs infrugifera. Primum eſt, ut cauillationes, uel ſophiſmata, hoc eſt, ſuppoſitionum coniecturas, atque id genus deliramenta penitus abijciant, ut quæ nihil ad communem loquendi morem conferant. Nec aliud illorum eſſe argumentationes uideo, quàm chartarum luſus in quibus omnia ficta ſunt. Fingunt enim in primæ formæ ſyllogiſmis themata conuerſa, ſiue præpoſteras orationes, quæ nuſquam reperiuntur. Fingunt longè aliud eſſe: homo

animal non eſt, quam homo non eſt animal: hanc falſam eſſe, illam ueram, quæ tamen differentia nuſquam obſeruatur. Iucundum *fortè uidetur omnem uerborum, ſeu contextus uim perſpicere.* Atqui *optabilius erat ijs, quorum nullus uſus eſt, relictis, meliora perſequi, ſeruareq́;* Poëtæ *dictum:* Ne *quid nimis.* Vitam *quippe mortalibus breuem, ac arteis innumeras natura conceßit.* Alterum *eſt, uti illa, quæ ex* Ariſtotele *prælegunt adoleſcentibus, ocyus paulò abſoluant, addito ſemper rerum quas produnt uſu.* Meminerint *pueris longum ſupereſſe iter, antequam ad metam peruenerint.* Poſtremum, *ut non modò dialecticen, &* Phyſicen, *queis duos, tréſue annos tribuunt, doceãt: uerum alia quoque non minus neceſſaria, elementa* Græcæ *linguæ,* Rhetoricen, *ac rationem ſcribendi.* Vt *pueri, quemadmodum* Fabius *monet, nonnunquam declament, propoſito ſingulis menſibus, aut præmio, aut honore aliquo illi, qui uiciſſet.* Si *hunc docendi modum haberent, & uberiorem fortaſſe referrent fructum, & iuuentuti rectius conſulerent.*

AD SCRIBENDVM LAbores omneis, atque adeo ſtudia reliqua referri debere.

SEquitur *id, in quo curam omnem, omnem ſpem, omnem uoluptatem ponere debes, ſcribere ipſum.* Hunc *ſcopum ſemper habere in pectore ſtude.* Huc *cogitationes, colloquia, labores, ſomnia, uigilias, mentem, ualetudinem corporis, opes, denique quicquid egeris, quicquid audieris, quicquid uideris, referas neceſſe eſt.* Vbi *perueneris ad prouectiora, puta te tantum profeciſſe, quantum quotidie ſcripſeris.* Etiam *ſi natura facundus es, dedita opera loquaris in*compo

Vide annotationes autoris.

compoſite.Nam ferè ſit,ut qui loquuntur accuratè, minus eruditè ſcribant. Dum enim rerum illarum uoluptate afficiuntur, imperfectiores oportet ſint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractauerit. Nulla prælectio mihi tanti eſt,ut cogitationis aliquid illi uelim tribuere. Id nanq; me à ſcopo meo auerteret. Ea ſolum profero, quæ primum ueniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi cõparauit. Et ſi loquendum eſſet cum uiris ſummis, etiã in cœtu maximo, ne uerbum quidem unum præmeditarer, tam libens ineptè, quàm aptè ſententiã exprimerem. Quod ſi res maiorem curam poſtularet, talem rem, talem cœtum ueluti peſtem fugerem, ac ſtili amorem continerem in pectore. Venuſtè loqui per ſe eſt bonum. Sed quia plerunque facundiã cõſequuti, ea tantopere capiuntur, ut paßim in uicis colloquendi oſtentandiq; captent occaſionem, arteis uerò pulcherrimas, quas neceſſe erat ſcire, negligant, eò mihi minus probatur facundia. Quo pacto id genus homines, qui tanto plauſu in tanta nugatorum corona nugari poſſunt, accuratè quicquam ſcripſerint. Certè neminem unquam uidi (niſi me memoria fallat) doctè ſcribentẽ, cui ualde in prõptu fuit colloquendi diſſerendiq; ratio. Ergo quicunque gaudere ſe ſentit, quum magnificè quenquam ſalutarit, quum recitarit eleganter euentum belli, is fruſtra è noſtro certamine laudem expectabit. Non paucos Thraſones reperias, qui quũ aut ſalsè, aut ſcitè aliquid dixerint, id plus millies apud quoſuis referant. Huiuſmodi rebus uani homines occupantur. Accitus ad conuiuium, ubi forè putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius eſſet corporis membrum amittere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri: quippe quũ omnẽ corporis uſum in gloriam hanc rear expendendum. Con-

trà. ſicut hoc infrugiferum: ita utilius nihil exiſtimo, quàm ut inter prandendum unus adſit, quẽ uel formam ſtudendi, uel ſcribendi modum doceas: atque poſtea mediteris, qua ratione eũdem & graphicè depingere, & cum laude tradere poſteris queas. Caue itaq; ne aut ſermonis gratia, aut fabulæ otioſæ ſcribendi cupiditatem ullo pacto diminuat. Memineris non ſemper æſtatẽ fore. Οὐκ ἀεὶ θέρος ἔσσεται, ποιεῖσθε καλιάς. *Aeſtas non ſemper fuerit, componite nidos. Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam. Famam puerilẽ aſpernemur, uulgo inertes uideamur. Verſetur ante oculos leonis habitus: qui cùm iacet, aut ab humilibus rebus infeſtatur, apparet ignauiſſimus. At in corporibus magnis ſternendis, miro pollet impetu. Pulchrum æternam laudem quærere ſtilo, & in fabulis quotidianis, è quibus tenuis gloria manat, exquiſitum ſermonem fugere. Verum heus tu, tametſi uana colloquia damno, non tamen cenſeo fugiendũ conſpectũ hominum, ne* μισάνθρωπον *quempiam probare me putes, imò nil inutilius reor ſtudio ſolitario: ſed orationem uirilem eſſe, non adfectatam uolo: & è ſermone uel exercitio non plauſum uulgarẽ, aut paucorum hominum gratiam, quæ momento interit: ſed uerã atque æternam frugem, quæ ad poſteros pertinet, quæ cum ætate augebitur, quærendam eſſe arbitror. Fabulæ, non homines uitandi ſunt.*

i. Non ſemper æſtas erit, cõponite nidos.

i. Oſorẽ hominum.

QVBVS SIGNIS COgnoſcantur illi, qui ad magnam in ſcribendo gloriam peruenient.

AMoris iſtiuſmodi certa ſunt indicia. Quæ manfeſta abunde erunt, ubi tres ardoris gradus expoſuero.

Nonnull

Nonnulli quicquam perdiſcere apud me ſtudentes,eas ſtatui horas uolunt, quas uel prandio uel cœnæ nihil putent offecturas. Hos ego ad rem propenſos uocari poſſe reor: hos in infimo ordine colloco,ni forſitan uis alia excreuerit. Alij & cœnas & prandia contemnunt,hos propenſiores nomino. Tertium genus rarum eſt. Tales eſſent,qui cõtemnentes & longam uiam,& horrorem tenebrarum etiã media nocte ad me uigilantem accedere non uererentur. Hos non propenſos,non mediocres,ſed uiolentos appellauerim. Si talis exiſteret quiſquam,huic fortaſſe cederem, hunc putarem ſine mora ad ſumma uelle penetrare. E medio genere multos reperio:è primo,plures,è tertio nullum. Ergo euentum ex ui animorum colligo:quod me Græcorũ ſentẽtia prodocuit, τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τυχη, par eſt fortuna labori. Nam tanto quiſque maiora in quauis diſciplina cõſequetur,quanto maiores tulerit labores:nihil paratur ignauia.

QVA RATIONE VITAre poſsis in ſcribendo tædium.

SI tædium mentem à ſcribendo auerterit, hoc utere remedio. Statue ac uoue uoluntate firma te eo die non cœnaturum,quo non tot paginas,non tot uerſus, ut decreueras,ſcripſeris. Quòd ſi acciderit delinquere, tu tibi ignoſcere noli,uolo cœna careas. Abſtinere à cibo non parum quandoque ad corporis ualetudinem facit, & alacriorem reddit animum. Vel ſi mauis, alia tibi interdicere potes, quorum uoluptate plus ſenſeris te adfici. Quia difficile ſcribere eſt,quia tædioſum, quia paucis datum, eò rem debes expetere. Si facile eſſet,ſi obuium omnibus,quam hac induſtria laudem poſſes conſequi? Certè nullam. Ea utique ſum

natura(non id gloriandi cauſa,ſed excitandi alios dico) ut petam nihil,quod non uidetur arduum. Si ſine negotio id fieret,nunquam me hercule ſcriberem.Mihi rem principio moleſtam fuiſſe iudicabit,qui uiderit,quando in ipſa cœperim elaborare.Nam ante paucos annos nihil ſcripſerã unquam,niſi forte,quatuor aut quinque paginas,ſi colligas omnia,quæ exercendi cauſſa cogebar in ludo componere. Intra annos duos uix unã latinè epiſtolam ſcribebã.tractabã nugas alias,quæ nihil ad ſtilũ conferunt,ut obiter exponam.Circa decimumſeptimum ætatis annum regiam deſerui. Didici Louanij latinæ linguæ rudimenta. Inde Ariſtotelis Dialecticen,ac Phyſicen.In quibus pædagogum habui Petrum Curtium in omni literarum genere apprimè eruditum.Atqui dum diſciplinis hiſce operam darem, ad res inanes mentem abduxi.Initio modum ſcribendi aulicũ profitebar, quem habent in aula imperatoris. Tantopere me tum delectabant characteres aptè compoſiti, pulchri, & uarij, ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerim.Poſteà relictis ijs in pingendi arte graſſari cœpi.Literas deſcripſi maiuſculas,non ſimplici ductu linearum,ut uulgaris typorum ſpecies eſt,ſed è frondium,arborum,rerumq; aliarũ,qua litera patet,protractione. Sic apud me litera A eſt magnitudine palmorum trium aut quatuor, quam ad hunc compoſui modum. In dextera typi parte frondes ducũtur coloribus diſtinctæ.In ſiniſtra arbor eſt, è cuius ſpecu paulum infra uerticem puer feram iacentem humi nititur configere.Sic pingebam mala, pyra, flores, ac res alias. Poſt hæc ſum aggreſſus artificium cælandi picturas in ære leuigato conuerſa imaginis forma, ut appoſito atramento eadem in chartis multis premi poßit. Inde apud me eſt ſpecies puellæ regiæ ornatæ gẽmis, atq; ueſtitu

ueſtitu eximio, quam in ærea tabula ſculpſeram. Poſtea per annos aliquot didici & publicè profeſſus ſum Arithmeticen, Aſtronomiam & Græcam linguã. Poſtremo animum adiunxi ad curam Latinè ac politè ſcribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis ſummum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ ſi dabitur mediocriter longa, in animo eſt opuſcula millena (idque ſumma, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Latini ſermonis) ante mortem cõſcribere: quorum corpori uniuerſo inde titulus erit Chilias. Nec prius deſiſtere certum eſt, quàm iſtæc quæ dixi, perfecero, niſi mors inuitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeuiginti abſoluimus: ſperamusq; nos breui ad centum, hoc eſt decimã Chiliados partem peruenturos. Hæc ideo recenſeo, ne iuuenta deſperet uſquàm, ſciatq; homini nihil eſſe arduum, ſi labor non defuerit. Mitto diuerſa Muſicorum organa, quæ tantum temporis abſtulerunt, ut interea facilè ſermonem Romanũ perdiſceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perierit. Scio artem labore feſſos inſtaurare, atqui ſi bene ſtudioſorum turbam inſpicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant, quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerendis impetu uacat, & ſemper languet, & exiguo labore facile opprimitur. Mala mille moleſtant affliguntq; hominem, cui ſegne atque inutile corpus. Taceo lites, quæ per biennium mihi fuere in iudicio, dum opera daretur artibus. Prætereo occupationes alias, quas longum eſſet hic enarrare. Sed relicta uanitate ad rẽ eamus, unde plus ſatis digreſſa eſt oratio. Admonui qua ſolertia teipſum ad ſcribendum incitabis. Alterũ eſt, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis, parent ſeſe, librum te dare uelle excudendum, etiam

ſi ne paginam quidem paraueris. Tum facilè totam uoluminis ſpeciem animo concipere, inde ſingulas parteis leuiter in comœdiarum argumenti modum deſcribere: denique quotidie, quantum illis ſatis erit, abſoluere poteris. Quum ſic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id *ego in omnibus penè libris feci, ac etiam in iſto. Sed qua ratione infrà dicam.* Facillimè *ſcribo pedetentim dum quotidie typographus ſuas exigit chartas.* Malim *ſic quinquaginta ædere libros, quàm ratione alia unum.* Vbi Horatius *inquit ſcripta in nonum ſeruari annum debere, non tempus, ſed diligentia præſcribitur. Verùm ne tale quicquam audeas, niſi in ea re, quam ſcribere tentabis ſatis ſis uerſatus. alioqui omnium dignus riſu eris.* Porrò *iſtuc conſilium eſſe, non præceptum uolo, præſertim illis, qui parua petunt, qui non terræ regnum totius, ſed urbem ſolum unã quærunt.* Non *enim diſplicet æditionem premi, quò commendatior liber exeat.* Mora *tamen aliquid habet incommodi.* Hominem *facit tranquillum, deſidem, otioſum, ignauum, ſomnolentum.* Et *neſcio quam adferat ſuperſtitionẽ, dum diſsimulat quædam, dum rogari uult, ut librum emittat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit.* Expectent *ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus ſatis eſt, ſi non omnino ſint imperiti, ſi ante uitæ finem quædam ædiderint non minima cum laude. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonúmne expectet annum? Quin potius orbem uniuerſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare. Adde quòd nonnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcribere quicquam cito poſſunt, quàm alij tardè.* Studioſus *itaque hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuique ſententia. Verum tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram.*

Pleriq; quicquid inueniunt apud Ciceronem, *Fabium, ac ſimiles autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent.* Hi *& ſe ignorant homines eſſe, & iudicio nullo rationis utuntur.* Horatius *uoluit temere nihil uulgandum eſſe.* Si *quicquam tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunque uideris, cantilenam eandem occinent, differri æditionem debere.*

QVEM IN AEDENDIS LIbris ſcribendi modum nos habeamus.

D*Iximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterum nolo ideo quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet.* Quo*circa ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis non paruam adferre frugem inuentione noſtra poßimus, exponetur, quam in operibus cudendis ſeruare ſeriem conſueuimus. Ante omnia animo concipio totum corpus operis futuri.* Deinde *in tabula lignea maximæ amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio.* Circunſpicio *num cũcta bene cohæreãt.* Si *res uidetur exigere, alios addo, aufero, muto, trãſpono.* Titulorũ *capita, dũ excogitatio recẽs eſt, rudi oratione leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo.* Eas *chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocaram.* Hos *poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poßit cõprehendi.* Non *aliter me paro ante, quàm librũ incipio emittere.* Tum *ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc modum.* Il*lis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo.* Inde *quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem.* Quæ *partibus quatuor conſummatur.* Primum *enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula uſquam iaceat humi infra di-*

gnitatẽ orationis. Ea tolli ſurſum poteſt, aut περιφράσεως *forma, aut uerborũ contextu immutato, aut ratione quampiam alia. Vt ſi offendã:* Homo ad omnia peruenit. Pauor *inuadet ipſos campos, aliter ſcribo:* Hominis cura, quò nõ *aſpirauit? Campos pauor ipſos inuadet.* Prius *in libro de homine habemus circa operis initiũ: poſterius in hoc. Contrà ſi in ſtructura humili inflatũ reperio quicquam, quod præ cæteris partibus nimiũ extumeſcat, id per uiã eandem, per eoſdẽ gradus detracto regio cultu, demitto ad humiliora. Tũ etiã uideo ne uerbum idẽ, aut ſyllaba, ſi fieri poſſit, bis ponatur: niſi forte repetitionis habeat colorem, hoc eſt, niſi inſignis ſit* ἀνάφορα. *Sed miſeri nos non uoces omnes ſemper uidemus, quæ ſpecioſius poſſent immutari. Ita* Pomponius Mela *in hac re diligentiſſimus cenſor non perſpexit, quod in præfationis ſuæ medio, bis poſuerit* au*tem.* Ei *loco maieſtas quædam accederet, ſi uel prius, uel utrũq; tolleretur.* Et *apud* Fabiũ *crebra ſatis coniunctio* Nam, *præſertim in capite ſeptimi libri de qualitate. Ad hæc do operam, ut numerorum gratia, ſiue concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, ſi terſius quicquam ſcribere coner, aut ſaltem in fine.* Vbi *oratio deſinet, quæro ſpondæos, trochæos, epitiritos quartos,* παιῶνας *ſecundos, tertióſue, ſed per uiciſſitudinem.* Poſtrema *cura eſt, ne multi ſint fines ſententiarum, qui pedes eoſdem habeant.* Inſuaue *enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem habere* παιῶνα, *epitritum, aut alium quempiam orationis exitum.* In *pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima heic uarietas exquiritur.* Quocirca *maiorem multò tum laudem, tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm ſi*

Ταυτολογίας exempla.

De numeris oratoriis.

ſcripſeris

ſcripſeris carmen. Illic nanque uarietatem, qua ipſa in primis natura gaudet: heic unum d=taxat florum genus proferre potes. Numeros equidē uitam uocauerim orationis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiā numeroſam ſolueris iiſdē ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uidebitur. Quamobrem in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſiue membra cohæreant: proxima ut uerba, ſeu modulatio numerorum. His tamen non ita anxiè per omnia ſeruiendum. Vt enim in ſaporibus quædam interdum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquando modica in dictione aſperitas & uiciſsitudine oblectat aures, & cætera cōmendat. Singulas quatuor partium modis item quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, trāſpoſitione. Quod ad eundem penè modum non illepidè exprimunt uerſus.

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnátque tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpátq;, probátque.
Inq; uicem ſumptas ponit poſitáſque reſumit.

Hiſce limis orationem politam, ac deinde ſcriptam ordine mitto ad chalcographum. Cæterùm id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tū à nobis plus operæ uni impēdi, quàm alteri, etiā ex induſtria. Deniq; aliâs ad ſtilum aptiores nos eſſe, & omnia ſpōte profluere, aliâs uerò nō niſi labore, atq; lōga cogitatione quicquā poſſe cōparari. Iccirco minus rectè colligūt nō eſſe eiuſdem autoris, quæ nō pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERcitatione in ſcribendo.

SCribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco,

qui

qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent,ut quicquid ſcripſerint,ueluti gemmas ſeruent in futurum ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegantia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamen quum emittere librum uolent,aut uerbum aptum,aut ſenſum aliquem commodum inuenient,qui ad operis ſtructuram faciat. Nec *ſatis eſt flagris ad ſeruandũ miſeram cogere iuuentutem:ſed illorũ indicare eſt,quas olim cõmoditates ex ijs poßint cõſequi.* Deinde *quàm primum epiſtolam cõpoſuiſſent,demonſtrare, in quos locos cõmunes particulæ omnes ſint digerẽdæ.* Vt *ſi pulchrè quid de deo, de homine,de mundo,de animalium natura ſcripſerint, id in locis ijſdem,dum memoria recens eſt, cõtinuò eſſe reponendum.* I*ſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs,quando nihil excogitari utilius poßit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent,abijciant quicquid uelint,quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque peruenires,ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit,ut præceptores ipſi uixdum ſciant, quid communes loci ſint, Sic cæcos cæci ducunt.*

IN PVERIS MAGNAM eſſe ſpem perueniendi ad ſumma.

AD *hanc uictoriam, quis aptior erit,quàm ille, qui à primis annis optimis quibusq́; literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimum impedierint?* Felix *puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis,* Spes puerorum. *ſpes longa annorum. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit.* O *utinam mihi ad primos redire annos liceret.* O *utinam conuerſo rerum ordine rurſus inter pueros humi ſedere,præceptoris audire præcepta,*

cepta, eiúſque dulceis ferre plagas daretur. Sed fruſtra queror, fruſtra mea hæc uota fluũt, fruſtra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquam, ah nunquam reditura. Tametſi annum nunc ſolum trigeſimum ago, ſpem tamen ademit calculi morbus, qui ſolicitudine aßidua, ac dolore adficit mentem. Quod igitur reſtat cum Alexandro, non annos, ſed uictorias numerabo. Idem conentur, quibus melior uitæ pars ſine fructu exacta eſt. O pueri, qui grandi cœtu itis ad ludum, ſi mẽs uobis eſſet, quam habebitis prouectiores, ſi temporis uobis eſſet cura, ſi uos in literis graſſari uelletis, tanta præſente ſpe æui futuri, per immortales deos id certò ſcio, eò uos poſſe doctrinæ uenire, ut non homines, ſed diuos uideretur terra genuiſſe. Eò uos ducere tempus poſſet, unde Græci omnes Latiniq; literarũ præſides pueri uiderentur. O ſi mihi hic flos rediret. Quæ ſpes ardorẽ, quo pectus feruet, ad altißima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipſe eſt, animo agitarẽ. Sed tẽpus dum quærimur præterijſſe, præterit. Sudorem repete mens anhela, perge ad uictoriã. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus poteſt.

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis ſine fructu abeat.

TRadidimus modum audiendi, docendi, ſcribendi, quæ tres precipuæ in ſtudij ratione partes ſunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprime neceſſaria, & ſine quibus fruſtra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quaſdam heic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad ſumma perueniet nemo, niſi tempore, quo nihil eſſe fugacius conſtat, prudenter utatur:

utatur: niſi momēto omni captet, quod ad futurā gloriam nonnihil conferat emolumēti. Heic conſilia duo trademus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oßibus aduſtis in uſum eum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Eaſdem tecum circumfer ſemper, ut quum in mentem aut uenuſta uerborum cōnexio, aut rerū obſeruatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris ſcripſi, quando ſomnus me ob calculi dolorē reliquerat, idq; quū Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia nocte uagante in medio cœlo. Quur enim nō utar Vraniæ uerbis, quum ſeſe ſponte offerunt? quum ſtilum trahit dulcis cœleſtium rerū memoria? Ni refugis, ſubiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis ſidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer. Fratrū, Canopus, Anguis caput, os Leonis. Sol, parentum, Sobolis, Coruus, cum centauro. Fera, morborum. Arcturus matrimonij. Mortis Hercules. Religionis, cadens Cynoſura, Draco. Cycnus, Telum. Κηφεὺς altus, actionum. Vbi & Pegaſus hæret æſtum fugiens Phœbi aduerſi. Proxima ora Meduſæ uultum ac Capram Oleniam intuebatur. Denique Cœti, Tauri. Pleiadum atque Hœdorum ſimulachris pars mundi poſtrema ceſſerat. Nos ſpectabant Phænon, ac Gradiuus: errantes reliqui ἀντίχθονας. Nimium digredimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure iſta commemoramus. Facies mundi eſt admiratione maiore digna ſi locus pateretur. Hic cœli ſitus erat, quum opus auſpicabar. Horoſcopi formam tui Roma contemplata es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum ueſtigas, à bruma abeſt ſextante orbis,

Duodecim cœli domus

cum

cum ſemuncia: binis propè horis ab occaſu. Nunc ad rem Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parſimonia præceptio hæc eſt. Si qui ad te acceßerint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidētur, proferant, fuge repente ad ſtudia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impudentiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiet poſteritas. Quot uolūmina poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus ſit. Adoleſcentibus anni ſuperſunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipſi tamen ſic ſtudia inſtituunt, tanquā annis mille ſint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO infeliciter exacto.

LAchrymare magis, quàm ſcribere nunc lubet, quum recordor ſic tempus noſtrum abijſſe. Quid infelix de pueris loquor? mihi miſero anni defluxerunt, mihi inquā, cui animus demum ad alta ſurrexit. Quid igitur? deſiſtám ne, quia ſerò rem aggreſſus ſum? Minime, etiam ſi certum eſſet intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta ſpes in pectore ſedet, quæ non niſi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimūm tempūs imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrannos crudeliſsimos, quorum conſilio mihi unquam perijt hora. Quod ſaxum mecum non ploret, ſi & gemitum meum fletúmque, & ordinem fatorum immutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, impar æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Idem ſidus Lunæq; uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit, Fatorū lex.

Plato

Plato uidit, & antiquiſsima ſecula. Curſu ſeſe terramq́; fatigat Oceanus, nec ullam ullo tempore quietem nouit. Omnes aquæ fluunt in mare, & ipſum non redundat. Eædem uapore ſurſum trahuntur, nubéque ſoluta decidunt, ut iterum fluant. Natura fluminum. *Sic tacito caſu ripas flumina prætereunt, rerumq́; noſtrarum exprimunt imaginem. Frigora miteſcunt Zephyris, abit æſtas, abit autunnus, nec quicquam diu infra Lunam eadem facie uiſitur. Mortali corpore ueluti plumbo in ima mundi ualle præpotens mergitur tenetur q́; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis unquam finis eſt. Breui momento hominum uita præterit. Vbi pius Aeneas? ubi Tullus diues? ubi Cæſar? ubi Alexander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram inanem conuerſi ſunt: uirtus ſola, ſi qua fuit, permanet. Duc mentem per gradus ætatum, nihil adeò ſplendidum offendes, quod non tandem conciderit.* Apoſtrophe. *Qui ſcis, qui ſcis formoſe puer, an craſtinam lucem hodiernæ ſuperi adijcient? Quum ſemel occideris, non genus, quo fruſtra tumes, non turba eorum quibuſcum bonam uitæ partem abſtulerunt fabulæ, te ab Orco reuocabunt. Roſa pulchra eſt, ſed citò marceſcit. Candidum lilium, at perit, quum ceciderit. Viola pulchra* ἐν ἔιαρι, ἀλλὰ ταχὺ γηρᾷ. Καὶ κάλλος καλὸν ἐστι τὸ παιδικὸν, ἀλλ᾽ ὀλίγον ζῇ. i. In vere, ſed cito ſeneſcit. Et forma pulchra eſt in puero, ſed non diu durat. *Quotidie ad interitum certam itineris portionem abſoluimus Mitto quod ſæpenumero antè in ipſo curſu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria naſcimur. Agitur humanum genus rapida in occaſum mortalitate, omnisq́; poſteritas ſuccedentium ſeculorum lege decurrit. Maiores noſtri præterierunt, nos abimus, poſteri ſequentur. Quid iſtuc quæſo, quid iſtuc eſt? Nibil ita crebrò, ut mortem uident, nihil ita obliuiſcuntur, ut mortem.*

mortem. Quis inter tot uitæ diſcrimina. Ad pauidum animal quò decidis? Quid mœres, fatumq; times oblita tui mens? Quid te falſæ malorũ umbræ terrent? Quid queri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESſe aliena ſtudia.

SCio non paucos eſſe, qui ſolùm quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendentibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita denique ipſa uno momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

FIt quandoque, ut pluſquam ſatis eſt dormias. Hic ſtudioſe cauendum, ne horas ſomnus auferat non neceſſarius corpori. Itaque aut horologium habeto, quod pulſu, quum uoles, te poßit excitare. Aut quod ſæpe ego in itinere feci, ſiue locis alijs, ubi inſtrumenta eiuſmodi defuere, ſaxa ſeu ligna per tranſuerſum lateri ſupponito. Ea nanque principio non ſenties, & poſt horas aliquot duritie magis, quàm prius premente membra ſponte excitaberis. Ardum id fortaſſe uidetur, at arduum eſt, quicquid conducit ad uirtutem.

Vide annotationes autoris.

QVOD TEMPVS aptius ſtudio ſit.

SOlent à cœna horas quaſdam tribuere amicis, ambulationi, aut rebus operæ leuioris. Cuique ſua natura & conſuetudo. Mihi placet omne tempus aptum eſſe ſtudio, quo animus promptus eſt ad laborem. Iccirco quum

incitari me ſentio ad legẽdum aliquid ſcribendúmue nulla patior occaſione impetum eum cohiberi, quocunque id fiat tempore, etiam ſi nocte media relicto ſumno id contingeret. Poſt lectione, ſeu ſtilo defeſſus, nihil nitor repugnante natura: ſed exercitij genus aliud quæro, quò tædium uarietas minuat.

ACCVRATE NOTANDVM eſſe, ſi quid per diem profeceris.

ID *quoque perutile fuerit, ante ſomnum notare, quæcunque luce ea peracta ſunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decem in* Plinio, *Horis tribus alios docui. Octoginta uerſus aut paginas quinque in ſtili exercitio perſcripſi. Quanto pluris feceris exiguum prouentum, tanto ad altiora doctrinæ faſtigia es euaſurus. Qui uiliſſimos quoſque nummos admirantur, intuentur crebro, & ſeruant accurate, ad ſummas ſæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipſos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremam plerunque redactos egeſtatẽ uidemus. Pari modo ſi quis optarit ſudorum metam bene ſcribere, diſcat mirari bene ſcripta, diſcat gaudere, ſi uel nomina duo coniunxerit uenuſtè.*

Illa ſeruet maiore cura, quàm aurum, gẽmas cæteráſue opes. Equidem in libris excudendis, cum ſpecioſum aliquem uocum contextum, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm ſi aureum reperiſſem. Tum mirus ſplendor pectus illuſtrat, hac ἀμβροσίᾳ uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi ſententia eſt, atque uti ſpero ad uitæ exitum permanebit, ut pro ſingulis uocibus nitidis, ſignificantibus, appoſitis, ſingulos recipere aureos nolim, etiam ſi ſumma me premeret inopia. Malo dictionem eſſe decoram, aut uoces duas commiſſas

apte,

apte,aut ſplendide dictum aliquid in opuſculis meis,quàm aureum in manibus. Illud nanque imperatorem animum uoluptate incredibili adficit:hoc uitiorum fomes eſt, hoc ad corpus ſolum, & luxum ſpectat. Illud perpetuò meum erit:hoc ad breue tempus.

DE EXERCITIO CORPORIS.

Longa quies eneruat corpus, & calculum parit,ideo præcepere, ut ſtudioſi quandoque æreum globum manu agitent, torqueantq́; ad fatigationem. Verum hoc exercitium nõnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitaui. In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum diſſectum in minutas laminas,tanti ponderis, ut utraque manu uniuerſam leuare molem uix poßim. Has induo mane, has robur corporis commode ſuſtentat. Caueo tamen, ne inferior ſpinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æſtu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum ſenſim augetur, ac minuitur. Repentina nanque mutatio, lædere non parum naturam ſolet. Milonem ſequor,qui quotidie uitulum ferre ſolitus, tandem geſtauit taurum. Hac ratione tempore eodem & ſcribo,& firmo ualetudinem. Sic reuera ſum armatus,ut in libri exordio deſcripſimus.Nec deceret,quod tanto clamore alios ad dura excitarem, mollia quærens ipſe. Non erit poſt principia, qui primum ſe urbes expugnaturum eſſe profeſſus eſt, modo uita ſuperſit. Animum quiſque ſumat, hæc belli uis & ſumma quærit, & ſumme eſt honeſta.

Hæc de re diligẽter lege annotationes autoris poſt finẽ huius libri.

FORMA PELLENDI deſidiam.

Vbi nos deſidia inuaſerit, ſententias quaſdam habebimus in promptu, quibus noſinctipſos commoueamus

i. Laborare debent, volentes eſſe felices.

mus. Quales ſunt: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. Omnis ſpes in uirtute ponenda. Contuebimur ſubinde Solem, cogitabimusq́; quantum cœli intra horas duas aut tres tranſierit, quæ nobis perierunt fabulis. Hic horæ ſpatio quindecim cum mundo partes percurrit: quarum ſingulæ tam ſunt amplæ, ut quinquaginta terræ globi, ne unam quidem implere poſſint. Pecuniam numeramus omnes: quàm pauci temporis damna perpendunt? Si perierint opes, perpetuò dolemus: ſi ſine fruge abierint dies, æqua mente ferimus.

QVANDOQVE QVIEſcendum eſſe.

QVieſcere ſubinde, ſeu luſibus uires, inſtaurare licebit. Quippe omnes in ore ſententiam habent, quod requie alterna caret, durare non poſſe. Cæterum hic etiam quærendum, quod ad uictoriam conferat. Quapropter ut gnauus miles pugnat ad palum, iaculatur ad ſcopum, torquet fundam, uibrat haſtam, decertat paleſtra, concurrit lanceis, armatus in equum inſilit, deniq; ſic feriatur à belli munijs, ut ad ea redeat uegetior: ita adoleſcens luſum captet, quo & mentem reficere, & iuuare doctrinam queat. Quale eſt, ſi inter ambulandum de literis diſceptatio ſit. Si in pratis amœnis themate propoſito alterum alter conetur ſuperare. Sic uterque incitabitur ad laborem, uel laude uel ignominia. Verum tu, qui ſpiritu generoſo, & uirtutibus alto præter cæteros emines, tametſi nonnunquam urget fatigatio, quietem tamen, quantum potes, fugias, quies à morte dabitur longiſſima. O dulcem lucem, nunc omni conatu, à nugis, à fabulis, à luxu arcendam. O triſtem horam, quæ poſtremam lucem adferet. Cæterum nos tempore fugiente, laborante Oceano, ipſo currente mundo,

mundo, iacemus, dormimus, atque ad umbras, Stygaq́; hor rendam celeri motu tendimus.

MVTANDVM ESSE ſubinde locum.

QVò uigilantiore ſpiritu, & artiũ diſcere præceptiones, & docere alios, & ſcribere poßis, locũ mutare interdũ oportebit. Semper enim deprehendes aliquid, quod ante nuſquam uideris. Plerique manere ſatis ducunt, quod non ſine periculo, & grandi ſumptu, & iactura temporis graui, iter facere liceat. Verum plus tamen ex huiuſmodi peregrinatione compendij, quàm diſpendij tibi comparaueris. Quippe animus & uarietate miré excitatur: & ſæpenumero rerum conſpectu nouarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitaſſet. Quantulum enim audeat ille, qui in eodem ſemper loco hæret? Iulius Cæſar, quum in inſulam Gades ueniſſet, animaduerſa in Herculis templo Magni Alexãdri imagine, ingemuit: pertæſusq́; ignauiam ſuam, quòd nihil à ſe memorabile actum eſſet ea ætate, qua iam ille orbem terrarum domuiſſet, mißionem continuò efflagitauit, ad captandas maiorum rerum occaſiones. Ad tantam gloriam adipiſcendam commotus forſitan non fuiſſet, ſi ſemper permanſiſſet domi. Pari forma certum eſt ad literas quoque nouitate animos incitari.

Mea ſententia ſenis ferè menſibus, aut ſingulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poßint abdicabis. Equidem infelicißimos uoco, ſemperq́; uocabo, dies illos, quibus uſquam ultra menſem deſederim. Quòd ſi profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæſare dicant, nunc te Fortuna ſequamur. Peregrinatio præcipuè confert ad exercitionem.

Poſtquam enim in una urbe continua lectione eos, qui

te audiunt, fatigaueris, tranſire licebit in aliam, ubi rurſus nouos habiturus ſis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in ciuitatibus, ad quas ue nimus, quæ nos impellunt ad altiora. Quis nos increpet ignauiam ſuam, quum tot Syluas ueſtitas frondibus, tot campos floribus herbisq́; diſtinctos contuetur? Quis non doleat ſe tam diu domi latuiſſe? Quis nõ miſeretur eos, qui iugi otio, uel ut illorum uerbo utar, tranquillitate, in urbe marceſcunt? Nec nobis tempus itineris omnino perit. Tum confeſtim arrepto ſtilo tot miraculis exciti, aliquam naturæ induſtriam nitimur exprimere, eamq́; monſtrare po ſteris. Tum pœnitet ſic optimos annos defluxiſſe. Tum ſtatuimus nos nunquam in uno loco, niſi per dies uiginti duraturos. Tum cenſemus extremo impetu omnia peragenda. In agris, naturæ uires: in urbe, hominum opera magis contemplamur. Ergo extemplò euolandum, omnia luſtranda, ubi Muſæ uerſantur: non ſemel, ſed decies, uicies centies. Neque id, quò πόλεων μεγέθη, καὶ λαμπρότητας, καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀφθονίαν ſpectemus, quæ ad inſtitutum nihil conferunt: ſed ut omnia trahamus in occaſionem eruditionis. Literas uenabimur, literarum gratia proficiſcendum. Res quidem aliquando aduerſæ in itinere accidunt, ferendi æſtus, algores, pluuiæ, uenti. Sed ut ſæpenumero dixi, dura durum faciunt, mollia mollem. Magis optauerim leonis robur nuſquam cedens, quàm luxum muliebrem. Palmæ naturam ſequi lubet, neſciam ſuccumbere. Quis perpetuò ſecundam Fortunam toleret? tantum ubique uarietas iuuat. Nec ego ſemper proſperam expertus ſum. Quum puer eſſem, ex alto loco in medium flumen incidi, ita ut omnis penè uitæ ſpes perierit. Mox caſu aduenere, qui non ſine ſuo periculo iam fermè mortuum

i. Vrbium magnitudines, & ſplẽdores, & rerum uænalium copiã.

tuum liberarunt. Nunc ingens malorum agmen occurrit, quæ fata ſuperarunt noſtra. Verum iſtæc commemoratio huc non ſpectat. Apage ergo ſtolida dea, quæ immeritò & bonos uiros opprimis, & flagitioſos blandis afflatibus in altum uehis. Tua Virtus ueſtigia ſequar, mille laboribus, per ſaxa, per ignes. In hac ſemita, nec aſcenſus arduus, nec minæ, nec diſcrimina, nec uulgi terrores properantem detinebunt. Hic dulciores ſudores cum ſpe ſummæ uictoriæ, quàm fortunæ luxus cum perenni ſolicitudine. Hic in lachrymis ipſis eſt quædam conſolatio. Hic gratum eſt inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua per altiſsimas rupes manibus pedibusq; niti. Quippe ardens amor nullum admittit tædium. Hic iucundum uulnerari ſentibus, ex alto præcipitari, nullis non agitari incommodis, modo indies propior ſpes uictoriæ fiat. Hæc alit laborantem. Hæc efficit, ut in medijs malis pleno gaudio mens exultet. An ego queam tot labores perpeti, nunc ſcribendo per decem dies, nunc docendo ab aurora ad Heſperum, nunc iter faciendo æſtate per æſtus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines, niſi ipſa aliquando fatigato occurreret? Lateat uulgus in ædibus, ſequantur ſomnia tenebras, caueant pallentes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant imbre, ne tegulæ caſu intereant, domi etiam non deſunt pericula, curent ſe longis conuiuijs, tum horis præſcriptis deambulent, alternis diebus mentem, ſi quam habent, in tanto contemptu temporis, inſtaurent luſu, ne lentæ animantes labore nimio conſumantur. Nos in luce uerſari, atque ſub diuo mundum ſpectare decreuimus. Certum eſt uiſere uaria gentium ſtudia. Quis ſemper inter eoſdem uultus ſine tædio tranſigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum

conuictu colligit pecuniam. Quid? etiam in primis Latinæ linguæ rudimentis ſic mutandum locum cenſes? Maximè: Grammaticæ ferè quatuor annos tribuunt, & plerunque in uno loco. Quanto ſatius eſſet, ſi interea octies ſchola & urbe commutatis, toties ſummā artis, quæ breuis eſt, puer didiciſſet: relictis omnibus præceptionibus, quæ non omnino ſunt neceſſariæ. Nunc contra, quò diu detineant adoleſcentes, ea inculcant, quæ me puderet hic recenſere, tam ſunt humilia, tam rarò occurrunt apud autores. Quum principio nihil docere deberet, quod non creberrimi uſus ſit. Cauſæ huius conſilij ſunt, quòd à multis plura, uel ſaltem aptiore omnia ordine diſcent, quàm ab uno. Deinde, quòd eam ætatem ſicuti nos, non parum excitabit nouus conſpectus eorum, inter quos uerſabitur. Haud ambigo complures fore, qui faciendum ſecus iudicent: ſed his non omnino ſumma erit, & temporis, & uictoriæ cura.

QVOS SECVM LIBROS vehere debeat ſtudioſus, qui mutabit locum.

QVi *alium petere locum decreuit, & longam ingredi uiam, libros ſecum conferat ſolum, in quibus diligenter res aliquas notauerit. Quod ſi in uolumine duæ tantum tréſue paginæ notatæ ſint, eas è libro eximat, reliquum uendat. Nec ſit adeò ſordidus ut exigua iactura rei conatum remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad ſumma peruenerit, non defuturas opes. Superiore anno Baſileam profecturus è nouo opere Plinij ſecundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interueniens me mentis eſſe parum ſanæ opinabatur. Sic tractaui libros complures, ſemperq́; faciam quum*

id poſt

id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent noui codices Ciceronis, Platonis, Demoſthenis grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus ſcitu dignũ aliquid ſcripſiſſem, quando eßet proficiſcendum. Ob duas cauſas id facio. Quod in illis fixa memoria ſit, & quòd ſcripta ea nonnihil conducere queant ad ſtilum. Qui hoc mirantur, mirentur ijdem, quur in terram agricolæ abijciant ſemen, ut cum fœnore plura recipiant. Nobis certior multò quàm ruſticis ſpes eſt rerum maximarum, ſi uixerimus. In hunc modum iter faciam ad uarias hominũ nationes, noua diſcendi gratia. Idem facient, qui mecum proficiſcentur, ſi meum ſequi conſilium uelint. Librorum ingentem ubique reperiemus copiam. In itinere autem cogitatione utemur, & mentis uis noui ſemper aliquid parturiet.

STVDIOSOS DEBERE eſſe liberos.

HAud facilè emergunt, qui conducti ſtipendio, uel pueros priuatim inſtituunt, uel publicè in academia non omnino celebri profitentur diſciplinas ad ſpatium anni, duorúmue, uel apud typographos ſcriptores emendant. Cauſſæ mihi duæ occurrunt. Quod hi non magno uideantur animo, nec amplius tendere ad altiora, qui huiuſmodi rebus poſſunt detineri. Meo iudicio per campos apertos laxis habenis quacunque fortuna monſtraret iter, tendendum erat ad ſcopum. Altera, quod ex ea tranquillitate ſocordia quædam exiſtit, quæ perſuadeat nobis deſiderari nihil, quod ad triumphi nomen faciat. Itaque ô iuuentæ illuſtre robur, dehinc contemptis & ſtipendijs, & illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poßint impe-

dire, petamus ſedem, quò nemo unquam aſpirauit. Ingentis eſt ignauiæ ſemper alios uelle ſequi, ſemper ducem quære- re. Antè mori certum ſit, quàm ulli cedere mortalium. Pul chrum eſt ſexcentos leones in pugnam ſpectaculo uno cō- mittere: pulchrum fortè multis populis imperare, ſed pul- chrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò ne- mo te ſequi poterit. Victoria in manu eſt. Magno Alexan- dro (quis non crebrò tam animoſi pectoris meminerit?) quum nuntiaretur Darium regem triginta militum addu- cere myriadas, εἷς μάγειρος ἔφη, πολλὰ πρόβατα οὐ πτοεῖ- ται. Sicuti leo citius ſæuit in uirum, quàm fœminam, pue- ros non niſi ſumma fame coactus attingit: ita & nobis leo- num more, maxima quæq; maximo arripiēda ſudore ſunt. Hominis uita temporis punctum eſt, ſed quid non uincit labor ac ſedulitas? Fingat ſe quiſque nudis pedibus in me- dio poſitum igne, cogitetq́; quanta tum agilitas in mem- bris pigris eſſet, ſolum pro ſalute corporis: nunc nūc mul- tò maior ſit pro ſalute animi. Hoc ſpectaculum ſemper ſit in pectore. Quum ædificia quinque aut ſex ſimul flagrant incendio, tum curſitant, in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiāt: pars tecta conſcendūt, funduntq́; aquas, pars opes è domo rapiunt, nec ea tempeſtate magna ſomni aut uen- tris cura eſt: ſic noſtra tractāda ſtudia ſunt. Iſthic uideas, quid humana uis efficiat, ſi uires experiatur: quid intra annum, imò breuiſſimum tempus præſtare poſſit. Fulminis modo ad ea feremur, quæ poſcimus. Sermones omnes, non niſi tonitrui ictus erunt. Mens momento orbem totū pera- grabit. Quid celerius mente? Manuum uſus corporisq́; mo tiones globos emiſſos puluere accenſo imitabūtur. Ocyſſi- me Sol in occiduas mundi plagas tendit, niſi hunc ſequa- mur, nihil efficimus: Vix eſſe credam cœli uolatum uehe- mentia

i. Vnus lanius, inquit non timet multas oues.

mentia noſtra concitatiorem. Tu ignaua Græcia non perpetuum dabitur decenniũ Troiæ, primo impetu omnia ruent. Etiam mundo egredi facile eſt, ſi pauidum animal tentauerit, ſi ſemel tantum fecerit periculum. Non arbitremur deos eſſe, qui ſolertia mediocri ſumma hactenus occupauere. Quorum admiratio ita cæpit poſteros, ut uixdum quiſquam ſequi eòdem contenderit. Non priſcorũ eleuare decus, uerum ad maiora alios impellere conamur.

PERORATIO.

NE fortè ſurdis auribus hæc, quæ diximus, præterierint, nonnulla repetemus unde cõmunis omnium ſalus pendet. Ante omnia ſummum tibi ſcopum præfige, niſi prorſus effœminato ſis animo. Nec te moueat ſcripſiſſe quoſdam nihil ſibi eſſe magis in uotis, quàm ut uel umbrã Ciceronis adſequantur. Ne tibi adſcripſeris uetuſta ſtemmata, aut à maioribus partam laudem, pulchrius erit decus, cuius autor ipſe, quàm cuius hæres fueris. Animaduerte nihil intereſſe inter eos, qui nunquam nati ſunt, & eos, qui nulla re memorabili geſta obſcuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames, niſi laborem: luxum, & fabulas fugito. Semper quære occaſionem audiendi, docendi, ſcribendi. Euitanda lectio ſolitaria, tempuſq; omne exercitio impendendum. Non uerear adfirmare tanto quoſque eſſe doctiores, quanto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαμ apud poëtam dicere reor: Vſus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilantiſſimo ſimus animo. Quũ docemus, fugienda oſtentatio, & uanitas illorũ, qui horæ interuallo uix decem uerba proferunt, adeò lentè rem aggrediuntur, adeò ſeſe ad laborem componunt, captantes autoritatẽ. Omnis ipſorum cogitatio eſt, ut habeantur in

pretio, ut docti à uulgo cenſeantur. Illi ad ſumma perue-nient unquã? Impetus impetus mihi placet, quã in rebus o-mnibus, tum in docendo. Quod enim agricolis meſsis eſt, hoc tempus iſtud, ſi fructum ſpectes, eruditis: ubi obſecro quis non moram damnauerit? Noſtris potius uiribus ni-tamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereunt aſſenta-tione, ſeu conciliando fauore hominum, impendamus lite-ris. Sapiens animi magnitudo ueram laudem in factis po-ſitã, non in uaga fama iudicat: principemq; ſe eſſe mauult, quàm uideri. Tametſi nonnũquam inter legendum animus laſsus aut labore, aut cogitatione perpetua langueſcit, la-borandum tamen, quoad ſpiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quieſcere. Nuſquam umbra, ſem-per lux, & hominum cœtus placeant. Dij boni, quantus in-tra breuiſsimum tempus euaderet ille, qui nullam diei in-termitteret horam, qua non aliquid uel audiret, uel doce-ret, uel ſcriberet. Si fieri poteſt, docendi magis, quàm au-diendi occaſionem captabimus. Quippe nõ paucos uideas, qui aliud nihil, quã audiunt, in hoc ſeneſcunt, nec apti ſunt, ut uel autorem profiteri, uel quicquam politè ſcribere queant. Si mentem exornare ſtudes qua ſola diſtamus à cæ-teris animantibus, perdiſcenda omnia è toto diſciplina-rum orbe, quæ ſcitu digna iudicas. Illi quorum maior eſt cura corporis quàm animi, aiunt pulchrũ eſſe in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus. Nullæ ſunt fœminæ tam à Muſis alienæ, quæ non unam diſcere queãt: imò picas id efficere poſſe intra annos uiginti, quos hæc hominum monſtra uni ſtudio impendunt, arbitror. Vt Fabij uerbis utar, hi non perſpiciunt, quantum natura hu-mani ingenij ualeat, quæ ita eſt agilis ac uelox, ut ne poſsit quidem aliquid agere tantum unum. Poſtremũ eſt, ut mutes

locum:

locum: alioqui & ſomnolentus, & imperitus ſemper perma nebis. Nunquã me pœnituit (nec quenquã pœnituiſſe puto) *quòd literarum gratia in academiam aliam tranſierim.* Contrà ſemper magno, & ſero dolore deprehendi, me nimium diu in urbe una deſediſſe. Haud abijciendus animus, licet non continuò ex ſententia omnia ſucceſſerint. Nihil enim uidemus, niſi ex paruis principijs, ad ſumma rerum faſtigia emergere. Habent omnia doctrinarum genera amari nonnihil, quod initio ingruentium pectus deterreat. Verum ipſum illud comes penſat utilitas. Proinde leui incommodo offenſi non protinus reſiliemus. Olim principes Græciæ uellus aureum per tot maria & pericula petitum, uirtute duce, comite Fortuna, urgentibus acrioribus gloriæ ſtimulis, uexerunt: ſpirantes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: ſopitum draconem occidẽre, ſatisq; dentibus obortam ſegetem illam militum, ut rueret in mutua uulnera, coẽgere. Amazones dexteram mãmam exurebant, quò plus alimenti ad manum uicinã perueniret. Democritus quũ uideret animi aciem impediri aſpectu oculorum, ipſos ſibi eruit, ut commodius rerum naturas mẽte comprehenderet. Hæc nos nonnihil accendere debent. Demus itaque operam omnes. ut aliorum exemplis exciti, dehinc ſummo labore ad maiora enitamur. Luxus, fabulæ inanes, & muliebres animi linquãtur mulieribus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. Fingamus reliquum tempus abſtuliſſe ſomnum, abſtuliſſe pericula; abſtuliſſe morbos. Sed tamen dolendum hactenus florem ætatis ſine fructu periſſe tempora nũquam reditura. Memoria quiſq; repetat omnia malorũ genera ab ipſo uitæ exordio: ſubeat recordatio quot dies, quàm frigidis rebus aſump ſerit, ut indignans dolenſq; tot annos ſine fruge abijſſe, tanto maiore

i. virtuti ſudorem dii præpoſuerunt.

iore furore graſſetur. Valeat ignauia, ualeat cum ea iniqua fatorum ſeries, quam nemo ſapiens metuit: animus ubi ad gloriam uirtutis uia ſæuit abunde potens eſt, neq; Fortunæ indiget. Verè etenim nobiles exiſtimo, non qui funes aureos collo circunferunt, quiq; parietes & ueſtibula pictis maiorum magiſtratibus ornant, ſed qui ueris ac ſuis bonis hoc eſt, eruditione, moribus, eloquentia ſe ſuoſq; illuſtrare conantur. Pauci nouerunt, quàm certa ipſos ſolidáque maneat felicitas, qui ad hanc æternam ſedem penetrare ſtatuerunt. Fortunæ munera, ut regna, & urbes, & decor formæ pereunt: parta uirtute ac labore fixa ſunt. Hæc poſſeßio non ferro, non flammis, non rapinis, nõ tempeſtatibus ullis obnoxia eſt. Sed finem facio. Breue ſpatium uitæ noſtræ, per horas id dilabitur, ocyßimè perit hora (utinam iſtæc ô formoſa iuuenta perſpiceres, in te ſpes longè maxima eſt) citò dies, citò menſis, celeriter etiam annus, quum tamen paruus annorum numerus ſit: ad hæc dimidium æui aufert ſomnus, magnam partem conuiuia, luſus, morbi, præpoſteri conatus: quodq; durißimum, incerta morte Lacheſis atrox omni momento immines: niſi ſummo ſtudio temporis fructum quæramus, ſine gloria pecudum more ſumus morituri.

*

IOACHIMI
FORTII RINGEL-
bergij Andouerpiani in librũ ſuum de ratio- ne ſtudij anno- tationes.

AIVNT nonnulli concitatã plus æquo eſſe orationem. Sed hi non uident, quòd Horatius iubet talẽ eſſe debere aut poëtam aut oratorem, cuiuſmodi eſſe auditores cupit. Si dolere me uis, inquit, dolendum tibi prius eſt. Si incitare uelis alios, id nunquam efficies ſedato ſermone. Etenim, quemadmodum Fabius ait, non incendit, niſi ignis: nec madeſcimus, niſi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa non habet. Citius quiſquam manu cœlum attingeret, quàm animos moueret, ipſe tranquillus & immotus. Pulchrum eſt enim mediocrem), Triplex ſtudioſorum inſtitutum, ſiue ſcopus eſt. Infimus, quum eſſe uolunt mediocres. Medius, quando pares eſſe ſtudent illis, qui primas hactenus partes tenuere. Summus, quum euadere conantur ſupra ſummos. Quam tot hominum millia). Adhuc perpetua manet interrogatio & admiratio, ideo poſt celebrabunt etiam nota interrogationis ponenda. Immenſum pectore). Hoc eſt pulmone, quo ſpiritum attrahimus, continens pro cõtento.

Qui

Qui ſub ſignis noſtris) Complures in ſtudij ratione demonſtrauere, qui libri quo ordine legendi ſint: quum multò magis neceſſe erat expellere ignauiam, quæ paſſim dominatur. Nanque ſine ipſa nihil efficere animus poteſt) Corpus enim inſtrumentum animi eſt. Quod ſi bene adfectum fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: ſin malè, maiore conatu atque ſudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura. Ἀνδρώδεις οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι?) Ad imitationem Luciani ubi in deorum dialogis Aeſculapio Hercules obijcit: Σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες δ᾽ οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος. Ante ἀνδρώδεις ponenda nota interrogationis, atque etiam poſt ἐπιδεδειγμένοι. Quod ſine puluere (Metaphora ſumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggrediemur) Hic ui ſcribendum duabus literis, non tribus. Quod dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error & frequens eſt, & ſæpenumero faciem mutat orationis. Eadem cauſa me plerunque ſcribere cogit, quod alioqui non eram ſcripturus: præſertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum ſtructuram totam inuerteret. Si nihil attigeris, niſi locos communes) Hi ſunt res aut uoces, quarum frequens uſus eſt: ut deus, mundus, homo, animus, animal. iuſtitia, fortitudo. Optimè hic officio fungi ſuo) Hic aduerbium, hoc eſt, in Theologiæ ſtudio. Non ſatis eſt tam leuiter) Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco: Neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Cuius tot extant monumenta) Vt opera Homeri, Ciceronis, Vergilij, Ouidij. Solem ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere) Quoniam hac diſtantia ſtare coguntur.

i. Tu verò radicida es & præſtigiator: ægris forſan hominibus vtilis ad tribuēda pharmaca, ſed virile nihil operatus.

Ea

Ea doce,quæ noueris) Et ſi parum feliciter doctri uidetur is, qui iſtiuſmodi lectorem audit, diſcenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore ſolitario. *Primas tribuunt papaueri)* Marſilius Ficinus ait ſtudioſis edendum papauer, quòd ſemen illud ſomnum inducat. *Mihi rem fuiſſe principio laborioſam)* Digreßio uſq; ad eum locum, *ſed ad rem eamus. Etiamſi natura facundus es, data opera loquaris incompoſite)* Hoc omnino neceſſarium ijs, qui ſummi eſſe uolunt in ſcribẽdo, ad quod omnia noſtra tum ſtudia, tum præcepta tendunt. Inquiunt bene poſſe ſcribere eos, qui bene loquuntur. Fateor id uerum eſſe, ſi de rebus iiſdem & loquerentur, & ſcriberent. Sed colloquia ferè ſunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quum ſcribendum ſit de communibus locis: de Deo, de mundo, de homine, de animo ſiue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domeſticas nugas ſcitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod ijs impendiſti, certum eſt tibi maiore ex parte periiſſe. Porrò quibus animus non eſt ut ſcribant, totis uiribus niti debent, ut politè loquantur. Diſcant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poßint. Illorũ tamen gloria à noſtra laude diſtat, quo momentum ab æternitate. *Graſſari cœpi)* Id uerbum quoque in bonam partem accipi poteſt. Velut apud Salluſtium: Animus ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur. *In hac finire uitam decreui)* Hic obiecere nonnulli uitam potius honeſtam debere eſſe finem. Qui non rectè uidentur ratiocinari. Nam fieri poteſt, ut aliquis probè uiuat, & ſit eruditus. Nec credo ullam eſſe occupationem, quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm ſtudia literarum. Mirum dictu, quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq; contemptio, quam neceſſariam hic

eſſe diximus.Poſtmodo tamen)uox crebra apud Suetoniũ. Sic aliquando modica in dictione)Hoc eſt oratione, ne uocabulum quis putet ſignificari. Ad maxima quæq; peruenires) Apoſtrophe ad pueros.Felix puer, cui molles articuli) Oratio iucunda, quæ eſt quoties deſcribuntur ſyluæ uirentes,flumina currentia,res ſeu luſus puerorum.O utinam ,Ouidius in epiſtolis:O utinam tunc, quum Lacedæmona claſſe petebat. Quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia)Sermo eſt de media nocte.Tũc enim Sol eſt in parte circuli meridiani, quæ nobis perpetuò ſub terra occultatur ſupra caput antichthonum. Noctę uagante in medio cœlo) Nox aliud nihil, niſi terræ umbra eſt, quæ ſurgente Sole occidit,oritur occidente.Vitæ domũ)Deſcribitur horoſcopus libri de ratione ſtudij,hoc eſt,ſitus ſeu facies cœli, quæ erat prima media nocte in Auguſto anni milleſimi quingenteſimi uigeſiminoni. Duodecim cœli domus ſunt. Quarũ prima, ſignificat uitã:ſecũda opes:tertia fratres: quarta parẽtes:quinta prolẽ:ſexta morbos:ſeptima matrimonium ſeu nuptias: octaua mortem: nona religiones & peregrinationes:decima actiones: undecima amicos:duodecima inimicos. De his plura in inſtitutionibus noſtris Aſtronomicis. Sol parentum) Sol ſemper media nocte in principio domus quartæ eſt.Pars mundi poſtrema)Id eſt, duodecima domus,quæ attingit horoſcopum, Nos ſpectabant Phænon)In noſtro Hemiſphærio erant.Facies mundi eſt admiratione maiore digna) inter alia felicem ſortita eſt locum Luna tribus de cauſis:quod in domo ſecunda ſit, quòd in Cancro domicilio ſuo, quod cum parte fortunæ ſit. Horoſcopi formam tui)Apoſtrophe ad Romam. Horoſcopus eſt pars ſigniferi,quæ alicuius rei exordio emergit:qua parte cognita,etiam reliquæ habentur domus.Sed

Quid Horoſcopus.

quoniam

quoniã in figura duodecim domorũ aſcendẽs gradus præcipuus eſt, quemq́; ante omnia ſolẽt contẽplari, fit ut horoſcopus hoc loco, & identidem apud autores alios pro toto cœlo in plana forma depicto, diſtinctoq́; partibus duodecim accipiatur. Si locum) Hoc *eſt, urbem, in qua librum de ſtudij ratione perſcripſerim.* A *bruma)* A circulo Capricorni, *in quo bruma ſiue breuiſſimus dies eſt.* Sextante orbis) Hoc *eſt, duobus ſignis.* Cum *ſemuncia)* Semuncia *mundi quindecim continet gradus.* Binis propè horis) Id *eſt, penè triginta* gradibus: *quia inter* Orientem & Occidentem *tranſitus quindecim graduum cœli unam efficit horã.* Ab *occaſu)* Ab *inſulis fortunatis, ubi* Occidens *terræ totius collocatur.* Quò *facilius iſtæc omnia accipi queant, domorum formam depingemus.* Horoſcopus *habet* Geminorum *partem undetrigeſimam: proxima domus, decimamſextam* Cancri: *terta, primam* Leonis: *quarta ſideris eiuſdem partem duodeuigeſimam: quinta, decimamſextam* Virginis: *nonam ſexta* Scorpij. Oppoſitæ *regiones eodem graduum numero conſtant.* Draconis *caput in domicilio ſexto: καταβιβάζων, in duodecimo: in ſecundo* Fortuna. Iſthæc *in adpoſita pictura ſatis apparent.*

Quis inter tot uitæ diſcrimina) Ἀποσιώπησις, *quemadmodum apud Vergilium: Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. Voces duas commiſſas apte)* Metaphora ſumpta à tabulis ligneis, quæ propriè dicuntur committi: unde & cõmiſſura dicta. *Saxa aut ligna per tranſuerſum lateri ſupponito)* Si qui hanc præceptionem mirentur, legant id, quod mox de plumbo admonebimus, nam idem utriſque reſpondemus. *In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum)* Cauillantur hic præſcribi de exercitio corporis, quæ ne Geta quidem faceret: ſed hi quibus ad ſtilum minus eſt ardoris, qui hanc tantam gloriam nondum conceperunt animo. Quum ad ſumma tendenti nihil non tentandum ſit, unde uel minimam frugem ſperes

ſperes. Quis non eſſe furoris dicat, quod Demoſthenes fecit, circa flumina & montes calculis iniectis ori inſani modo currere, clamareq́; uocis augendæ gratiâ. Id tamẽ uno ore laudamus omnes. Nemo eſt qui ignoret pro animorũ uehementia remiſſionéue aliud nos tum ſentire, tum facere. Vt uno uerbo omnes eiuſmodi obiectiones diluã, omnes ſermones laboresq́;, qui paulum excedunt cõmunem conſuetudinem uulgi, hoc eſt, fabulas inanes, deſidiam, oſtentationem maximam in minimis & ſemper iiſdem rebus, inſani iudicantur. Quicquid infra ſuam induſtriam uident, pigritiam uocant: ſi maius quicquam inuenerint, furorem. Eos qui magnos crateras hauſtu uno ſiccare poſſunt, qui ſic craſſum illud & toroſum corpus uino implẽt, ut per cutem humor erumpat (Nam tum ſe ſatis inquiunt potaſſe, quum poſitis quinque ſuper menſam digitis (quod ipſe aliquando uidi) totidem guttæ excidunt) laudant, hos uiros eſſe & homines dicunt, indignos hominis uocabulo. Reliquos qui ſpreta hac fœdiſſima uita ad altiora ſe conuertunt, qui animi cultu certare malunt, quàm poculis, nuncupant inſanos. Age dic mihi quid aliud curant per totos dies, quàm pabulum, armentorum more, & obſcœnas libidines? ad hæc duo omnes ſuas cogitationes, omnia ſtudia referunt, in his duabus uoluptatibus ſummum bonum, hoc eſt, ſummam humanæ naturæ felicitatem ponunt: opes colligunt in hunc uſum. Aiunt ſe uelle colere Deum, ac iuuare pauperes, ſed nihil minus aut cogitãt, aut faciunt: ad corpus omnia referuntur. Animus noſter ſæpe multo maiora concipit, quàm palàm auſit profiteri, propter communem ſtuporem plebis, quæ uel minimam diligentiam furorem appellat. Quoties me inſanum uocarunt, quum per integrum menſem quotidie docerem ab ortu Solis ad occa-

ſum? quoties dixerunt fieri non poſſe, quin ante finem menſis inter labores expirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam penè uſque ad ſpiritus defectionem, ſed fatigatio ea dulcis eſt. Complures alijs occupationibus impediti ad lectionem ueniebant non tam audiendi, quàm ſpectandi gratia. Si quenquam ſtudioſum lentè & grauiter compoſito & adfectato greſſu uideant incedere, hunc ſapientem, hũc grauem uirum nominant. Quòd ſi currentem aliquem conſpicerent, hunc extemplò exclamarent eſſe furioſum, & in uincula conijcerent. Quamobrem? quia ſegnius ipſi laborare conſueuerunt, quia nihil probant, niſi quod ipſi faciunt. Sed ſtupida multitudo non uidet illo lento aggreſſu nil niſi uulgare poſſe comparari. Paulò maiora petenda ſunt, ſi ſapimus. Vtinam ij, qui turpiſſimas corporis uoluptates ſequuntur, ſic ſæuirent in rebus honeſtis. Quàm admirabilis tum eſſes hominis natura nobiliſſima? quàm te dignam cenſeremus, cui uitæ necisq; poteſtas ſit reliquarum animantium? In rebus omnibus uſus nitorem & gratiam, quies ſitum ac ſqualorem parit. Nihil peius otio. Quid in Oceano, Sole, ſtellisq; cœli, præſertim circa medium orbis, magis admirabile, quàm uelociſſimus curſus, quo quotidie terram totam ambiunt? Nos animo omnem corporis uſum dicamus. Hoc ſeruire etiam inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua, æſtus, algores, & nocturnas tenebras, inter mille pericula, dum alij cõuiuijs, luſu, ſomno fruentur: illum imperare uolumus. Scio me ſcripſiſſe in hoc libro multa, quæ otioſorum hominum fabulas non effugient: nec me ſcripſiſſe pœnitet. Nam paruipendo iudicium eorum, quibus diuerſum inſtitutum eſt, hoc eſt, qui decreuerunt lentè omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt: ac uigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent.

Memin

Meminiſſe oportet perbreue ſupereſſe tempus,fortè annos quinque aut ſex(certè nō plures nos expectamus ob calculi morbum,aduerſus quem uix ullum eſt remedium) proinde aut laborandum eſſe,aut cadendum ſine honore, ſine gloria,cum ignaua multitudine in fumi modum, cuius ueſtigia nulla relinquuntur. Multa ſanè pertuli,ſed quia magna non niſi magno comparantur, hac mercede placet, quicquid Fortuna intuleris. Ingruat ſimul uniuerſa malorum multitudo,modo aliquando liceat per tot rerum diſcrimina eò,quò decreuimus,euadere. Pulchrum eſt inerti turbæ inſanum uideri: imò turpiſſimum, illorum ſequi ueſtigia.

Qui primùm ſe urbes expugnaturum) Alluſio ad Terentij dictum: primùm ædes expugnabo.

Omni momento immines) Apoſtrophe ad Lacheſin:ne tertia perſona pro ſecunda ponatur.

***

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Elegantiæ.

Ioac. Fortius Iacobo Caſtrico S.

ELegantias aliquot Latini ſermonis Iacobe chariſſime tibi dedicamus, quæ filio tuo ad literas diſcendas prōptiſſimo nōnihil conferent emolumēti. Vale. Andouerpiæ: pridie Calendas Apriles. Ann. 1528.

DE ORTHOGRAPHIA.

PARTES *methodicæ Grāmatices quatuor ſunt: Orthographia, Proſodia, Etymologia, Syntaxis: quibus reſpondent litera, ſyllaba, dictio, oratio. Recta ſcribēdi forma, quam Orthographiam nominant, modis tribus corrumpitur, adiectione, detractione, immutatione. Vt quum ſcribimus relligio per duplex ll, ordeum ſine aſpiratione, ſet per t: pro religio, hordeum, ſed. Corrigitur totidem: autoritate, ἐτυμολογία, ἀναλογία. Autoritas è Cicerone, Plinio, Liuio atque uiris alijs Latinis petenda. Etymologia ut quum dicimus inchoare cum aſpiratione ſcribendum, quod ſit à Chao dictum, quod rerum cunctarum initium fuit. Proportione, ut quum dicimus ſeruus in caſu genitiuo ſerui habere, quòd uoces omnes inflectionis ſecundæ ſic uertantur. Plerunque & plerique ſine diphthongo ſcribuntur. Autor ſine c & ſine*

aſpir

aſpiratione. Deductum *uidetur à Græca uoce* ἀυτ☉ς,*&* *à dicto uulgari* ἀυτ☉ς ἔρα. *Penultimam ſuperlatiui ſyllabam per u ſcribebant.* Plautus *: Semper cogites id optumum eſſe, tute ut ſis optumus: ſi id nequiueris ſaltem ut optumis ſis proximus. Antiqui dicebant pultare, fœdum, fariolum, fordeum: ubi nos pulſare, hœdum, hariolum, hordeum.* Terent. *Horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores.* Idem. *Sed quis oſtium hoc pultauit?* Ciceronis *temporibus, paulúmq; infra quoties s litera media uocalium longarum, uel ſubiecta longis eſſet, geminabatur: ut cauſſæ, caſſus, diuiſſiones.* Longas *ſyllabas geminis uocalibus ſignabãt.* In *Caius, Cneus, amurca, c per g proferendum.*

DE ANALOGIA ET Etymologia.

QVemadmodum ait Quintilianus, *ſermo conſtat ratione, uetuſtate, autoritate, conſuetudine.* Rationem *præſtat præcipuè* Analogia *: nonnunquam & Etymologia. Autoritas ab* Oratoribus, *uel* Hiſtoricis *peti ſolet.* Nam Poëtas *metri neceſſitas excuſat, niſi ſiquando nihil impediente in utroque ratione pedum alterum ipſi eligũt.* Qualia *ſunt:* Imo *de ſtirpe reciſum, & ſilice in nuda.* Analogia *proportio ſiue ſimilitudo dicitur.* Eius *hæc uis eſt, ut id quod dubium eſt, ad aliquid ſimile, de quo non quæritur, referat, quò incerta certis probet.* Hæc *in nominibus genera ac declinationes deprehendit: in uerbis, tempora, modos aliáque.* Iuxta *eam dicimus domata inflexionis eſſe tertiæ atque generis neutri, & feruẽre uerbum productam mediam nõn correptam habere: quoniam ſic eſt in uocibus ſimilibus climata docere.* Iuxta *etymologiam, id eſt, originem uocabuli in nomine* Ariſtoteles *penultima ſine aſpi-*

ratione ſcribenda eſt, quoniam ita ſit in dictione τέλ@, unde ipſum ducit originem.

VARIAE NOMINVM DESCRIptiones ſine lege poſitæ, quibus in prælegendis autoribus profeſſores vti poſſunt.

Concio ſignificationes treis habet. Accipitur enim quandoque pro ſuggeſtu, ſiue loco ex quo uerba fiunt ad populum. Cicero: Aſcendi in concionem. Interdum pro oratione ipſa. Sall. Concione habita. Nonnunquam pro populo conuocato. Sall. Concione aduocata, huiuſmodi orationem habuit. Gentiles dicuntur qui ex eadem familia ſunt, & eiuſdem nominis. Cicer. Si paterfamilias moritur, familia, pecuniáque eius agnatorum, gentiliúmque eſto. Gentiles etiam uocantur idolorum cultores, qui aliter, quàm Chriſtiani de Deo ſentiunt: ita nuncupati, quia in gentilium, hoc eſt, maiorum ſuorum fide perſtiterunt. Gentilitia nomina ſunt quæ originem gentis uel familiæ declarant: ut Portius, Tullius. Gentilitiū ſacerdotiū, quod ad ius familiæ pertinet. Ingenium, eſt natura cuique ingenita. Salluſt. Caſtriſq; collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. A gignendo deductum eſt. Literæ à lituris dicuntur. Litura eſt macula, uel nota, qua delemus ea, quæ ſcripſimus. Ouid. Quaſcunque aſpicies lachrymæ fecere lituras. Hoſpites amici ſunt in diuerſis locis habitantes, qui ſe mutuo recipiunt, quum alter in alterius patria peregrinus eſt. Sub diuo, uel ſub dio, idem eſt quod ſub cœlo, uel aëre, Pli. In Iunonis ara ſub diuo ſita cinerem aiunt immobilem eſſe perflantibus undiq; procellis. Id genus pro talis uel huiuſmodi accipitur. Gel. A genethliacis iſtis, & quibuſdam alijs id genus, qui futura omnia dicturos pollicentur. Idem Quā facetè ſophiſma id genus remuneratus ſit.

Terent.

Terent. Id genus hominum eſt peßimum. Lactan. Vt nulli adhuc extiterint, qui id genus uitæ ſequerentur. Dicimus et omne genus. Gell. Ariſtotelis libri ſunt, qui problemata phyſica inſcribuntur lepediſsimi, & elegantiarũ omne genus referti. Malus, eſt arbor erecta in nauigio. Malus dicitur à malis, uel nodis circundantibus, quorum uolubilitate facilius attollitur, & demittitur uelum. Nauis partes, prora, puppis, malus, antenna, carina. Antenna, eſt lignum per tranſuerſum in malo poſitum, cui uelum alligatur. Carina, eſt infima trabs, ubi nauis fundatur. Ouid. Dum mea puppis erat ualida fundata carina. Piſones dicuntur à piſis leguminibus, quæ optimè ſerebant, ut Fabij à fabis, Lentuli à lente, Cicerones à cicere. Chilones, uel Labeones nominantur, qui ſunt maioribus labris. Luſcus, qui altero captus eſt oculo, qualis fuit Annibal. Vnde Iuuenal. Quum Gentula ducem portaret belua luſcum. Androgyni, uel Hermophroditi dicuntur utriusque ſexus homines. Capitale eſt facinus pœna capitis dignum. Sylua quandoque accipitur pro rebus temere congeſtis: ut quum Probum aiunt reliquiſſe non mediocrem ſyluam obſeruationum ſermonis antiqui. Punctus magnitudinis principium uocatur, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Capitur pro fauore uel ſuffragijs, quoniam ſuffragia non ſcribebant, ſed puncto duntaxat notabant. Horat. Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Conſultor duplicem habet uim. Significat enim quandoque eum, qui conſilium petit. Cicero: Vigilas de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas. Horat. Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Interdum ipſum, qui alijs conſulit. Sall. Simul ab eo petijt, ut fautor conſultórque ſibi adeſſet. Limen eſt, quod ex tranſuerſo ponitur in ianua. Non inferiorem

ſolùm

ſolùm partem ſignificat, quæ pedibus calcari ſolet, ſed etiam ſuperiorem. Neuius. *Exime limen ſuperum, quod mihi miſero ſæpe confregit caput, inferum quoque, ubi ego omnes defregi digitos. Munus tria ſignificat: donum, onus, officium.* Donum, *ut munera multa donauit.* Onus, *unde ſumpta ſunt immunis, & immunitas.* Officiū, *ut munera reipub. Munia, ſunt obſequia lege debita.* Colu. *Sic & magiſtri ſingulorum officiorum ſedulo munia ſua exequūtur. Municipia uocabantur quæ aliunde ueniebant in ciuitatē* Romanam, *& ibi ſuo iure uiuentes, muneribus & honoribus fungebantur populi* Romani. A *quo munere capeſſendo dicta ſunt municipia, & eorum incolæ municipes.* Embryo *ἔμβρυον, eſt, quod in utero matris uiuit antequam liniamēta ſuæ ſpeciei accipiat, quaſi intus germinās.* Βρύω *ὕω emano, uel germino dicitur.* Lumen *eſt defluxus quidam ſplendoris à corpore lucis, per aëra fuſus.* Pulchritudo *corporis, eſt apta figura membrorum cum coloris quadam ſuauitate.* Ciuitas *eſt multitudo collecta, ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ conſenſu ſit legum, uitæq; coniuncta.* Penula *uocatur ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus.* Epicœna *genera ſiue promiſcua ſunt, in quibus ſexus uterque per alterum apparet.* Radius *propriè fulgor ſiue ſplendor eſt. Accipitur pro uirga qua Geometræ lineas indicant.* Vergil. *Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem. Quandoque idem eſt quod aſpectus: unde dicimus* Iouis *radios ſalutares eſſe,* Saturni *radios pernicioſos.* Turba, *eſt multitudo, & etiam turbatio.* Cicero: *Quanta in turba uiueremus?* Perpetuum *dicitur, quod ſolidum eſt non conciſum in fruſta, ſed continuatum, non interruptum, aut temporis ſpatio intermiſſum.* Cæſar: *Perpetuæ foſſæ*

quinos

quinos altæ pedes ducebantur. Veriſimile eſt ſimile uero. Terentius, Mihi quidem hercle non fit uerisimile. Idem. Non uerisimile dicis. Matrimonium dicitur legitima perpetuáque uiri, ac mulieris ſtudio gignendæ ſobolis coniunctio, uitæ ac fortunarum omnium indiuiduam ſocietatem adducens. Fortuna, eſt accidentium rerum ſubitus atque inopinatus euentus. Fortuitum dicitur, quod caſu accidit. Auguſt. de ciuita. Dei: Fortuita dicunt eſſe, quæ nullas cauſas habent, uel non ex aliquo ordine ueniunt. Idem ſignant uoces tres: rerum natura, orbis, mundus. Sic dicimus in tota rerum natura nihil eſſe pulchrius Sole. Plin. de impari numero: Quæ obſeruatio etiam in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Ordo, eſt ſua cuique loca tribuens diſpoſitio. Oriundus, idem eſt quod originem ducens. Lactantius: Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi. Liuius: Nati Carthagine, ſed oriundi à Syracuſis. Iumenta & armenta dicuntur à iuuando & arando, quibus utimur in agricultura. Fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Vel breuius: fatum eſt certus rerum ordo. Præceps pro profundo capitur. Plin. Spiritus dum in præceps fertur. Idem: Vaſto in præceps hiatu. Oſtenta nuncupantur, quia oſtendunt: Portenta quia portendunt: Monſtra, quia monſtrant: Prodigia, quia prædicunt. Tumultus quaſi timor multus. Copia pro facultate accipitur. Salluſt. Quod ei per maximam amicitiam, maxima copia fallendi erat. Prius & poſterius quatuor modis dicuntur: natura, tempore, ordine, dignitate. Natura id prius eſt, à quo uerti non poßit conſequentia. Vt ſi currit, mouetur. Quippe non contrà dicas, ſi mouetur, currit. Moueri itaque quàm currere prius eſt. Tempore autem: ſic Romulus prior Camillo

millo fuit. Ordine:ut exordium narratione prius eſt. Dignitate:conſul prætore.

DE ASSIS PARTIBVS AC nominibus numerorum.

AS,integrum eſt, uel res tota. Diuiditur in duodecim uncias,quas partes minores uocari poſſunt. Maiores uerò quæ ſequuntur: Triens quatuor uncias,uel tertiam integri partem complectitur. Quadrans tres. Quicunx quinque. Sextans duas, id eſt, ſextam partem. Semis Sex. Septunx ſeptem. Bes uel beßis octo. Dodrans nouem. Dextans decem. Deuux undecim. Pari modo unciam in uicenos quaternos ſcrupulos, ſeu grãmata à numero uiginti quatuor literarum diſtribuunt. Partes unciæ maiores ſunt hæ. Semuncia duodecim ſcrupulos continet. Sextula quatuor, hoc eſt, ſextam unciæ partem. Duella octo. Drachma tres. Siciliquum ſex. Scrupulum in duos obolos diuidunt. Hoc loco pauca de ſeſtertijs ac talentis ſubijcienda. Decem ſeſtertia, & decem millia ſeſtertium nummorum pro eodem ponuntur. Item hæc quinque: mille ſeſtertij, mille nummi, mille ſeſtertium, mille nummum, & mille ſeſtertiũ nummum, numerum eundem efficiunt, nempe uigintiquinque coronatos. Centum ſeſtertia, ſunt centum millia ſeſtertium. Centies ſeſtertium, centies centena ſeſtertia, uel centies centena millia ſeſtertium. Decies uerò ſeſtertium, decies centena millia ſeſtertium, quem numerum uulgus millionẽ uocat. Romanorum ſupputatio hæc eſt. Apud Græcos autem talenti uocabulum uſurpatur. Id multiplex erat, ſed frequẽtißimum Atticum in hiſtorijs, quod coronatos ſexcentos continebat. Vnde colligitur, mille talenta, ſexcenta millia coronatorum uel aureorum efficere: & decem millia talentum, ſexagies centena millia. Vocum quæ numeros

ros ſignant, octo ſunt genera: Nomina *numeralia cardinalia, Vnus, duo, tria, octoginta, ducenti, trecēti, nongenti.* Numeralia *distributiua, Singuli, bini, terni, ſeni, octoni, noueni, undeni, deniterni, uiceni, triceni, quadrageni, quinquageni, octogeni, nonageni, duceni pro ducēteni, treceni, quadringeni, quingeni, ſexceni, ſeptingeni, octingēteni, nōgeni.* Ordinalia, *primus, uiceſimus uel uigeſimus, octogeſimus, ducenteſimus, trecenteſimus, quadringenteſimus, ſexcenteſimus, nongēteſimus.* Numeralia *in arius, Ternarius, quaternarius quinarius ſenarius, ſeptenarius, octonarius, nouenarius, denarius, undenarius, duodenarius, ternariuſdenarius, uicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, ſexagenarius, ſeptuagenarius, octogenarius, nonagenarius, cētenarius, ducentenarius uel ducenarius, trecētenarius, quadringentenarius, quingentenarius, ſexcētenarius, ſeptingētenarius, octingētenarius, nongētenarius, millenarius.* Numeralia *in anus, Primanus, ſecūdanus, tertianus, quartanus, quintanus, ſextanus, ſeptemanus, octanus, nonanus, decumanus.* Numeralia *multiplicatiua in us. Simplus, duplus, triplus, quadruplus, quintuplus, ſextuplus, ſeptuplus, octuplus, noncuplus, decuplus, centuplus, millecuplus.* Numeralia *multiplicatiua in ex. Simplex, duplex, triplex, quadruplex, quintuplex, ſextuplex, ſeptuplex, octuplex, noncuplex, decuplex, centuplex, millecuplex, multiplex.* A*duerbia numeralia, Semel, nonies, undecies, duodecies, tredecies, quatuordecies. quindecies, deciesſexies, uicies, trigecies, uel tricies, quadragies, quinquagies, ſexagies, ſeptuagies, octogies, nonagies, ducenties, trecenties, quadringenties, quingenties, ſexcenties, ſeptingēties, octingenties, nongenties, millies, toties, quoties.* Numerorum *uoces uarie componuntur.* Plinius 2. *lib. capi.* 108.

Octo

Octogies quinques centena ſeptuaginta octo millia paſ-ſuum. Idem: *Nonagies, octies centena & decẽ & octo mil-lia paſſuum.* Item *quinquagies bis quindecim millia paſſuũ.* Iterum: *tricies quater quinquaginta millia paßiuum.* Et: *quatuordecies centena & quinquaginta millia paſſuum.* Itẽ: *Octogies quinquies ſeptuaginta octo millia paſſuum.*

ALTER PRO DVO, SE-cundus, primus. Et iterum pro bis vel ſecundo.

PRo *unus & duo, unus & alter, uel unus aut alter* Latinè *dicimus.* Terent. *Venit unus & item alter.* Cicer. *Quid eſt tantum in uno, aut altero die?* Idem pro Aulo *Cluentio: Vnus & alter dies interceſſerat, quum res parum certa uidebatur.* Et: *Habetur una & altera concio uehe-mens & grauis.* Idem in *Verrem: Vnum & alterum men-ſem.* Hora. in *ſermonibus: Ducendus comes unus & alter,* Idem in *epiſt. Si uerſus paulò concinnior unus & alter.* Liuius: *Vno aut altero abrepto.* Idem: *Vni aut alteri militi.* Idem de *bello punico: Vno, aut ad ſummum altero precio.* *Simili modo pro ſecundum, alterum ſcribimus.* Cicer. pro Aulo Cluentio: *Vnum, alterum, tertium annum quieſcebat.* Idem de *natu. deo. Vnus is modus eſt, de quo ſatis dixi, qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerum futurarum: alter ex perturbationibus tempeſtatum: tertius ex commoditate rerum. Sic quoque dicimus: alter & uigeſimus, alter & trigeſimus, pro uigeſimus primus, trigèſimus primus.* Cice. pro Cornificio: *Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & uigeſimo die, ut dicebat, reddidit.* Idem pro Milone: *Centeſima lux eſt hæc ab interitu* P. Clodij, *& opinor altera.* Titus Liuius ab urbe condita: *Anno trigèſimo altero, quàm condita* Roma *erat.* Eadem ratio in

aduerbijs ſemel iterum, tertium uel tertio, pro ſemel, ſecũdo, tertio. Cicer. de diuinatione: Quod ſemel ille iterumq́; neglexit. Liuius: Iterum ac tertio ueniſſe tradunt. Quandoque non unum & alterum: uel primum & alterum, ſed alterum & alterum dicimus. Cicero in Tuſcul. quæſtion. Duæ ſunt ex opinione boni, quarum altera uoluptas, altera cupiditas.

DE ID TEMPORIS, ID ætatis, idem mentis.

ID *temporis, pro eo tempore. Cicero de finibus bonorum & malorum: Quod is locus ab omni turba id temporis uacuus eſſet. Idem Attico: Venit id temporis, ut retinendus eſſet. Idem pro Milone: Deinde profectus id temporis, quũ iam Clodius, ſi quidem eo die Romam uenturus erat, redire potuiſſet. Titus Liuius ab urbe condita: Vt purgaret ſe, quod id temporis ueniſſet. Id ætatis, pro ea ætate. Plautus in Aſinaria: Neque puduit eam id ætatis ſycophantias ſtruere. Cicero Torannio: Ita uiximus, & id ætatis iam ſumus, ut omnia, quæ noſtra culpa accidunt, fortiter ferre debeamus. Idem pro Aulo Cluentio: Se in balneis cum id ætatis filio fuiſſe. Idem pro Lucio Flacco: Qui quoniam eſt id ætatis. T. Liuius ab urbe condita: Quis & cuias, & cur id ætatis in caſtris fuiſſet? Simili modo hoc ætatis pro hac ætate dicimus. Plautus: Hoc demum eſt, quod percrucior, me hoc ætatis ludificari. Idem mentis, pro eandem mentem. Quint. His adijcio præceptores ipſos non idem mentis ac ſpiritus in dicendo poſſe concipere ſingulis tantum præſentibus.*

VOCVM DIVERSARVM.
differentiæ.

IOcus dicitur omne illud, quo riſus moderatus conciliari poteſt. Comitas eſt in ioco, & dicendo, & audiendo, quæ oportet, laudabilis mediocritas. Scomma eſt contumelia leuior, quæ urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas. Conuitium eſt contumelia aperta, grauior, & petulantior. Iudicium eſt res quæ cauſſam, litemq́; determinat. Præiudicium dicitur res quæ quum ſtatuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum, quod ſequantur.

Dimidiatum eſt, quaſi in partes duas pares diuiſum. Dimidium uocatur, quæ ex dimidiato pars altera eſt. Dimidium de diſcretis: Dimidiatum de continuis nominant. Dimidiatam horam uel dimidiam partem horæ dicimus. Dimidiatum diem, digitum dimidiatum, uel digiti dimidium. Legi dimidiatum librum, dimidiatam fabulam. Gellius, Si è ſextario fuſa ſit hemina, non dimidiatum ſextarium fuſum dicemus. Si ſcyphus argenteus mihi cum alio communis in duas partes diſſectus ſit, dimidiatum ſcyphũ eſſe dicemus. Argenti, quod in eo ſcypho ineſt, dimidium meum eſt. Terent. Dedit in ſumptum dimidium minæ. Plin. Latitudo terræ dimidio ferè minor eſt quàm longitudo. Idem. Arcus non apparent, niſi dimidia circuli forma. Q. Curtius: Quum dimidio fermè maior eſſet exercitus, quã in Cilicia fuerat. Medium eſt, quod æquo interuallo abeſt ab extremis. Mimus dicitur, qui mores hominum imitatur præſertim obſcœnos. Ouidius: Scribere ſi fas eſt, imitantes turpia mimos. Hiſtrio qui perſonatus in ſcena comœdias agit, aut tragœdias. Actor pro oratore ponitur, & hiſtrione. Orator dicitur actor ab actione cauſarum.

Quint

Quintilianus: Quare diligenter æſtimet uires ſuas actor oportet. Hiſtrio nũcupatur actor ab actione comœdiarũ. Cicero: Geſtus penè ſummorum actorum eſt requirendus.

Comœdus, qui comœdiam repræſentat, & qui præeſt actoribus. Quintilianus: Debet etiã docere comœdus quo modo narrandum, qua ſit autoritate ſuadendum, qua concitatione conſurgat ira, quis flexus deceat miſerationem.

Comicus, qui ſcribit comœdiam, ut Terentius. Littus per duplex tt, extrema terræ pars eſt, quam alluit mare. Littus propriè de mari dicitur, ripa de fluminibus. Ripa dicitur extrema terræ pars circa flumina. Fœtus uocabulum generale eſt, refertur ad omnia animantia, etiam ad fructus arborum. Vergilius: Arborei fœtus. alibi Oua etiam fœtus dicuntur. Partus interdum pro fœtu accipitur. Plin. 2. nat. hiſt. Martia princeps Romanorũ icta grauida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. Interdum pro actu pariendi. Terent. Nec ſatis digna cui cõmittas pro partu mulierem. Proles idem eſt, quod progenies. Colu. lib. 8. de caprino pecore: Parit autem ſi eſt generoſa proles, frequenter duas, nonnunquam trigeminas.

Soboles ſucceſſio dicitur. Plin. Quorum armẽta paſcit, maribus interemptis, præterquàm ſobolis cauſſa.

Exemplar plerunq; animatum eſt: exemplum inanimatum. Sic probum uirum exemplar uocamus: uirtutem eius exemplum. Lactant. Tullius eloquentiæ unicum exemplar.

Hiſtoriæ, non modo res geſtas ordine explicant, ſed conſilia quoque quibus geſtæ ſunt ponunt, conciones continent, acies inſtruunt, ac ſitus locorum deſcribũt, ut apud Salluſtium. Annales ſunt quando ſingulorum annorum geſta breuiter ſolum notantur: ut annales Piſonis. Diarium, quum ſingulorũ dierum res geſtæ ſcribuntur, Græci ephe-

merida uocant.Socij uocantur,qui pari conſilio,& autoritate rem aliquam aggrediuntur. Comites, qui conſulendo operámue præſtando ſubſequuntur. Cæſar : Quum ſe uictoriæ Pompeij comitem eſſe mallet,quàm ſocium Cæſaris.Sodales in rebus leuioribus dicuntur,ut in conuiuijs, quaſi ſimul edales.Furtum generale nomen eſt. Peculatus, pecuniæ publicæ, aut principis furtum. Sacrilegium, ſacrorum furtum. Differunt poëtæ, Philoſophi, Sophiſtæ. Poëtæ,res tractant cõmentitias.Philoſophi,certiori iudicio ueritatem & rerum cunctarum naturam ſcrutantur. Sophiſtæ olim dicebantur philoſophi,poſtea rhetores,poſtremo abijt nomen in inuidiam, ut ij dicerentur ſophiſtæ, qui fictam quandam ſapientiæ ſpeciem iactitarent. Homonyma,una uoce multa ſignificant,ut canis.A Dialecticis æquiuoca dicuntur.Synonyma,multis uocibus idem, ut enſis & gladius.Notus idem eſt,quod cognitus.Notos, uentus. Nothus, qui ex uxore non legitima natus eſt, uel adulterinus. Exules,dicuntur qui iure pulſi ab urbe ſunt, Proſcripti uerò,exules,quorum bona uendebãtur,& quos ubique licebat impunè occidere.Neceſsitas,eſt uis aliqua, quã amplecti debemus, ſi ſalui & incolumes eſſe uolumus. Neceßitudo,eſt uinculum aliquod per amicitiam, aut familiaritatem partum.Neceßitudo interim pro neceßitate ponitur.Salluſtius:Quos magis dominationis ſpes hortabatur,quàm inopia,aut alia neceßitudo.Ceruix,poſterior pars colli eſt.Iugulus,anterior,unde procedit halitus.Petere iugulum,uel ferire iugulum, interficere, uel quod eſt potentißimum inuadere.Iugulare occidere.Horat. Vt iugulent homines,ſurgunt de nocte latrones.Gula colli pars eſt,qua cibus & potus deuoratur.Strangulare,ſtringendo gulam necare.Plinius:Fabius Senator in lactis hauſtu uno

pilo

pilo ſtrangulatus. Sinus eſt intra pectoris, & brachiorum complexum, Vt quum lactantur infantes, ad ſinũ admouentur. Gremium uerò, intra complexum femorum, Vt pueri à ſedentibus matribus ad gremium accipi ſolent. Vergilius: Hæret, & interdum gremio fouet inſcia Dido. Conſilium per s ſcriptum, eſt faciendi excogitata ratio. Concilium uerò per c, idem eſt quod cœtus ſiue concio. Commeatus, eſt facultas quæ datur militi abeundi, quò uelit, ad præſcriptum tempus reuerſuro. Accipitur etiam pro uictu omni publico, præſertim in exercitu. Cicero: Iam commeatu, & priuato, & publico prohibemur. Penus, ſignificat uictum omnem priuatum domi repoſitum. Vnde penarium, locus ubi cibus reponitur. Dicimus penus penus ui, penũ i, penu penu, uel penus penoris. Cuniculi uocantur meatus latentes in terra. Scrobes, foueæ intra terram, manu factæ, ad uineas, ſeu arbores conſerendas, uel ad metalla fodienda. Colu. Ante annum, quàm poma diſponere uelis: ſcrobes fodito. Dicimus arbor illa plantatur ſcrobe pedali. Foueæ, ſcrobes à fodiẽdo dictæ. Scyphus poculum eſt, ex quo bibitur. Cyathus, idem. Patera, poculum latè patens. Sall. Humani corporis ſanguinem uino permixtum in pateris circumtuliſſe. Patina, lanx latè patens. Plura cõparatiuus eſt, & dici poteſt de duobus, Complura, dici de duobus non poteſt, neque comparatiuus eſt. Vt ſi tantum duo dixerint innumerabiles eſſe mundos, non aptè dicemus complures dixiſſe innumerabiles eſſe mundos. Laus, uocabulum generale eſt. Hymnus, laus deorum. Encomium, laus hominum, & aliarum rerum, ut encomium ſtultitiæ. Trophæa, ſunt hoſtium ſpolia, arborum truncis, aut ſaxis adfixa. Triumphus, honor. dicitur, qui uictoribus ducibus publicè dabatur. Luca. Quumq; ſuperba foret Babylon ſpoliando tro-

*phæis Auſonijs,umbraq; erraret Craſſus inulta,Bella geri placuit nullos habitura triumphos.*Facultas, poteſtas eſt. Plin.*Si mihi facultas daretur,utrum mallem eligendi.* Indulgentia,*mollis permiſſio,opponitur ſeueritati.*Quintil. *Mollis illa educatio,quàm indulgentiam uocamus,neruos omnes,& mentis,& corporis frangit.*Licentia, *impunita quædam facultas agendi quicquid uelis.*Luca.*Quis furor ô ciues,quæ tanta licentia ferri, Gentibus inuiſis Latium præbere cruorem.* Venia,*condonatio, & remiſſio culpæ.* Cic.*Peccaui,ueniam peto.*Officina *dicitur ubi opera fiunt.* Taberna,*ubi uenduntur.*Opus,*eſt id quod efficitur ab artifice, ut domus eſt opus fabri.* Operatio, *ipſa operandi actio.* Opera *uerò,labor & induſtria operãtis.* Inſomnia, *ſunt uiſa in ſomno, quibus per diem homo uigil occupatur.*Inſomnia æ,*eſt uigilia,uel carentia ſomni.* Salluſtius: *Neque inſomnijs neque labore fatigari.* Collega *in officio,* Cõſors *in præmio.*Aerariũ,*quò publica pecunia referebatur.*Fiſcus,*quò principis.*Domini *olim dicebantur tyrãni. Vnde dominatio tyrãnis.*Sall.*Hũc poſt dominationẽ Syllæ libido maxima inuaſerat reip.capiũdæ.*Heroẽs,*qui geniti erãt altero ſolũ parẽte mortali. Nos heroas appellamus uiros nobiles,& generoſos.*Heroidas *mulieres nobiles,& generoſas.* Pap.li.3.*Qua ueteres Latias,Graiasq; heroidas æquas.*Herus,*dicitur dominus, ſed in minoribus.* Terent. *Herus,me relictis rebus omnibus.*Τελώνης, *uel publicanus eſt,qui uectigalia exigenda certo redimit precio.*Cic.*Flos equitum Romanorum,ornamentum ciuitatis,firmamentũ reipublicæ,publicanorum ordine continetur.* Fœnerator, *qui quicquam dat ad fœnus.*Fœneror *uel* fœnero,*do ad fœnus.*Cic.*Vt enim benefici,liberalesq; ſimus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fœneramur.* Fœnus, quod

quod ſorti accreſcit. Sors eſt, quod datur à fœneratore. Vſura idem quod fœnus. Vectigal, quod ex uectura pendi- tur. Capitur pro fructu priuato. Cice. Ex meo tenui uecti- gali capio ego ducenta. Vectigalis le, quod uectigal, uel tri butũ principi, aut ciuitati pendit. Cic. Et ſyluas, luccoſq; pu blicos Romani uectigales habuere. Stipendiarij, qui ſtipẽ pendunt, ſiue ſoluunt. Siquidem ueteres non numerare pe- cuniam, ſed ponderare ſolent. Tributum eſt, quod princi- pi, aut ciuitati penditur. Tributarius, qui tributum ſoluit. Iuſtinus: Sed ciuitates Medorum, quæ tributariæ fuerant. Reditus, prouentus annuus. Ouid. At reditus iã quiſq; ſuos amat, & ſibi quid ſit Vtile ſollicitis ſupputat articulis. Toga Romanorum erat: pallium Græcorum. Grates in uerſu: in proſa gratiæ. Alter de duobus: alius de multis di- citur. Triclinium à tribus menſis, uel thoris nuncupatum, eſt conclaue diſcubitorium. Quintilianus triclinium uo- cat, quod Cicero conclaue, ubi loquuntur de conuiuio in quo Simonides inuenit artem memoriæ. Quintil. Vix eo egreſſo triclinium illud ſupra conuiuas corruit. Cice. Hoc interim ſpatio conclaue illud dicitur concidiſſe. Conclaue generalius eſt. Aula, atrium eſt. Capitur pro regia. Sen. Quum quidam illum interrogaret, quo modo rariſſimam rem in aula conſequutus eſſet ſenectutem? iniurias, inquit, accipiendo, & gratias ſæpe agendo. Regia, domus princi- pis eſt. Liuius: Eo tempore in regia prodigium uiſu euen- tuq; mirabile fuit. Atrium, dicitur prima domus pars, ubi deambulare ſolent. Frutex, qui ad iuſtam magnitudinem arboris nondum aſſurgit. Differt ab herba, quia non mo- riatur quotannis ſicut herba. Factio, eſt conſenſus malorũ inter ſe, Amicitia, bonorum. Acini, ſunt fructus minutiores arborum, uel fruticũ, qui denſius naſcuntur, ut grana, uuæ.

Baccæ, fructus minutiores arborum, uel fruticum, qui raſrius naſcuntur, ut fructus oliuæ. Poma dicuntur, quæ molli ſunt cortice ut ceraſa, pruna. Malum, ſpecies pomi Græcè μῆλον, ut malum punicum. Nubes appellantur, quæ duro ſunt cortice: ut amigdala, iuglandes. Inſtituta ſunt mores boni longa conſuetudine inducti. Quintilian. Tamen optimis inſtitutis formari mentem infantium iudicat. Inſtitutiones dicuntur libri, uel præcepta, quibus elementa traduntur aliquarum artium: ut inſtitutiones oratoriæ Fabij, & inſtitutiones legum, quas non rectè inſtituta nominant. Conſuetudo ius eſt, quod ſine lege propter uetuſtatē æquè ac ſi legitimum ſit uſitatum eſt. Mos uerò inſtitutum uitæ, aut uiuendi ratio. Differt à conſuetudine, quod mores mutare liceat, conſuetudinem non liceat. Sæpenumero tamen ſine diſcrimine nomen unum pro altero ponunt. Lex ius eſt, quod aut populi, aut imperatoris iuſſu ſancitum eſt. Quintilianus aliquid intereſſe inter uim & uiolentiam cenſet: ubi dicit lib.2. At illi hanc uim appellant, quæ eſt potius uiolentia.

DE PRONOMINE.

SVus, uel ſui refertur ad ſuppoſitum tertiæ perſonæ: ut quiſque fauet ſuis. Terent. Tum ipſa timet, ne deſeras ſe. Cicero: Hic non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. Vel ad obliquum qui uim habet ſuppoſiti tertiæ perſonæ. Horat. Aut famam ſequere, aut ſibi conuenientia finge, id eſt, ea quæ ſibi conueniunt. Teren. Scio hanc meritam eſſe, ut memor eſſes ſui. Si autem duo ſint ſuppoſita tertiæ perſonæ, refertur ad prius, uel principalius. Cicero rogat fratrem tuum, ut ueniat ad ſe. Noſtrum & ueſtrum referūtur ad mis, tis. Vt nemo noſtrum. Noſtri, ueſtri ad mei tui. Vt

habe

habe curam noſtri Tute, *id eſt, tu ipſe.* Terent. *Quamobrem id tute non facis?* Egomet,*idem eſt, quod ego ipſe.* Idem: *Proximus ſum egomet mihi.*

Verborum deſcriptiones aliquot.

SVperſedere *cum ablatiuo ſignificat intermittere.* Cicer. *Superſedeas hoc labore itineris.* Idem ad Herennium. *Exemplorum multitudine ſuperſedendum eſt.* Caligo,*eſt repentina luce offendor.* Quint. *Deinde cum proferenda ſunt ſtudia, caligat in ſole, & omnia noua offendit.* Facere *operæprecium dicimus, pro commoditatis nonnihil adferre.* Vt, *me operæprecium facturum exiſtimaui, ſi omnia hæc breuiter tradidero.* Liuius *in præfatione.* Facturus *ne operæprecium ſim, ſi res populi Romani perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam dicere auſim.*

Concedere *cum ablatiuo interpoſita præpoſitione,* de, *ſignificat permittere.* Teren. *Si de tuo iure conceßiſſes paululum, id eſt, tuum ius permiſiſſes.* Deſignare,*eſt rem nouam facere, ſæpius in malam partem accipitur.* Terent. *Modo quid deſignauit? fores effregit.* Agere animam,*eſt mori.* Seneca: *Apparebit quum animam ages.* Queror *ſine diphthongo ſignificat lamentor: ut queruntur ſemper aliquid.* Cicer. *Multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſari.*

Idem *ſunt miſeret me tui, miſereor tui, & miſeror te.* Poſtremum *caſui accuſatiuo iungitur: ut, nec eſt miſeratus amantem.* Claudianus: *Nam prima Chaos Clementia ſoluit Congeriem miſerata rudem.* Varijs *dictionibus iungitur uerbum facio.* Dicimus *enim facere finem.* Teren. *Iam finem faciam.* Facere *fidē,* Cicer. *Fidem faceret oratio mea.* Facere conuitium *eſt contumelijs aliquem laceſſere.* Quod *inepte dicunt dicere iniuriam.* Plau. *Sic & præſenti tibi facit conuitium.* Facere naufragium. Cicer. *Multi naufragia*

fecerunt. Facere iter. Facere copiam. Plau. *Feci enim ei, quod orauit, mei copiam. Facere lucrum.* Plaut. *Vnde tu prægrande lucrum facias. Facere poteſtatem.* Varro de re ruſt. *Secundum cibum largè ut bibant, faciunt poteſtatem. Facere inſidias.* Cicer. *Vt huic faceret inſidias. Ore rotundo loqui eſt paucis multa exprimere.* Horat. *Graijs dedit ore rotundo muſa loqui. Conſultare eſt de dubijs & incertis, quo pacto peragenda ſint, per rationem inquirere. Deſciſcere militare uocabulum, deficere ab imperatore. Tueor uerbum duplicem habet uim. Significat enim ut plurimum defendo. Vnde deducuntur participium tuitus, tutus nomen, tuitio uerbale. Quandoque uideo. A quo intueor, & contueor, pro inſpicio & conſpicio uſurpamus.* Cicc. de ſole. *Ipſe enim hic radiatus me intueri uidetur.* Idem: *Quum totam terram contueri licebit. Tuor uero tertiæ inflexionis ſignificat uideo. Vnde intuor intutum, contuor contutum, obtuor obtutum, pro inſpicio & conſpicio. Exiſtere, propriè oriri uel emergere ſignificat.* Cicer. in partitionibus: *Exiſtit illa diſceptatio, minuerítne maieſtatem, qui uoluntate populi aliquid per uim egerit.* Idem paulum infra: *Tum diſceptatio ex ſcripti contentione exiſtit.* Plini. *Quin & repentinos ignes exiſtere.* Idem: *Maximus terræ extitit motus Tyberij principatu.* Idem: *Extra has cauſſas non negauerim exiſtere imbres uentosq́;.* Plini. Iunior: *Poſtremo adhuc nemo extitit, cuius uirtutes nullo uitiorum confinio læderentur. Fraudi eſſe, ſignificat adſcribi, nocere, uitio dari, unde pœna aliqua proueniat: antiqui enim fraudem, pœnam uocabant.* Cicer. pro L. Murena. *Id erit eius uitrico fraudi ac crimini.* Idem: Pro Sexto Soſcio Amerino: *Id erit ei maximè fraudi.* Idem: *Quibus certè pietas fraudi eſſe non debet.*

debet. Idem: *Eis fraudi ne ſit, quod cum* M. *Antonio fuerint.* Idem pro *Cluentio: Quæ res nemini unquam fraudi fuit.* Liuius: *Alij metu,ne non ueniſſe fraudi eſſet.* Idem: *Latum ad populum eſt, ne Seruilio fraudi eſſet, quod patre uiuo ædilis plebis fuiſſet.* Idem: *Vt ſine fraude Punicum emitteretur præſidium.* Idem: *Iudicibus ne fraudi ea res ſit, curare.* Duco *pro* puto *accipitur, ut apud* Græcos *ἡγέομαι.* Cicer. *Nec fas eſſe ducebam uerſari me in ueſtro ueteri curriculo.* Idem: *Tuumq; hoſtem eſſe duxit ſuum.*

Indignari *eſt cum tædio aſpernari, & ægrè ferre.* Vlciſcor *eſt pœnas ſumo.* Terent. *Satis, mihi id habeam ſupplicij, dum illos ulciſcar modo.* Idem: *Ego te pro iſtis factis ulciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.*

DIFFERENTIAE VERborum aliquot.

GRatias agere, *eſt uerbo oſtendere nos memores eſſe beneficij accepti.* Gratiam habere, *eſt animum ac mentem gratam habere, & inuicem gratificandi uoluntatem.* Referre *uerò* gratiam, *eſt facto beneficium acceptũ compenſare.* Simulamus *falſa.* Terent. *Quur ſimulas igitur.* Diſsimulamus *uera.* Idem: *ibi tum exanimatus* Pamphilus *bene diſsimulatum amorem, & cælatum indicat.* Vel ſimulare, *eſt fingere aliquid eſſe, quod non eſt.* Diſsimulare, *fingere aliquid non eſſe, quod eſt.* Suadere *eſt hortari aliquem, ut faciat, quod ante facere noluerit.* Diſſuadere *eſt ſuadere ne faciat.* Perſuadere, *dicendo aliquem in ſuam ſententiam inducere.* Reliquum feci, *id eſt, reliqui.* Miſſum feci, *dimiſi.* Peruenimus *ad altiora:* deuenimus *ad humiliora.* Mutuo *tibi, uel* fœneror *tibi, id eſt, mutuum tibi do.* Mutuor *uero, uel* fœneror *abs te, hoc eſt, mutuum recipio.* Flagrare *eſt ardere:* fragrare, bene

bene olere: à frangendo, quod fracta uehementius oleant.

Triplex uerbum cedo. *Primũ cum diphthongo, quod habet cæcidi cæſum.* Inde *præcido, incido, cõcido. Secundum ſine diphthõgo, quod habet ceßi, ceſſum.* Hoc *triplicem habet ſignificationẽ. Eſt enim cedere ſæpenumero locum dare, ut cede repugnanti.* Interdũ *diſcedere, uelut cedere bonis, id eſt, diſcedere à bonis.* Quandoque *in ius uenire.* Terent. *Cedunt mihi ea bona.* Ouidius *in principio* Metamorphoſ. *de diſiecto Chao: Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ.* Tertium *cedo imperatiuus eſt, in multitudinis numero habens cedite, id ſignificat idem, quod dic & dicite.* Terent. *Cedo cuium puerum appoſuiſti?* Differunt, Lino, Linio, & Lenio. Nam *poſteriora duo quartæ coniugationis ſunt.* Lino & *linio habent primam correptam:* Lenio *productam.* Lino *habet lini, liui, & leui.* Linire, *eſt leniter aliquid inducere, & quaſi lineam protrahere.*

Qui mentitur fallit. Qui mendacium dicit fallitur.

Accubare dicuntur cœnaturi. Recubare, *deſides uel ocioſi.* Vergilius: Recubans *ſub tegmine fagi.* Decubare *ægroti.* Lachrymo, *eſt lachrymas emitto.* Fleo *lachrymis dolorem oſtendo.* Gemo *pectore, quum præ anguſtia in ſonum prorumpit.* Refertur *quoque ad inanimata.* Vergil. *Gemuit ſub pondere cymba.* Ploro *eſt uoce triſti dolorem oſtendo.* Imploro *cum dolore auxilium peto.* Plango, *eſt præ dolore pectus, capútue, aut membrum aliud percutio.* Eiulo, *uoce elata fleo.* Vociferor, *non modo dolorem, ſed indignationem uoce effrenata demonſtro.* Lamentor, *idem quod ploro, uoce triſti dolorem oſtendo.* Poſtulamus *iure, poſcimus imperioſe: petimus quũ precamur.*

Cieo es, & cio is, ambo ciui citum habent. Sed à cieo citum breue: à cio productum. Ouid. in Metamorph. Vigilantibus

lantibus excita curis. Idem in triſt. *Accitus toties, ingenus omne ioci.* Cieo, *eſt moueo:* Cio, *uoco.* Iuro, *eſt ſanctè aliquid promittto, ita ſeruatum iri, ac ſi ius eſſet.* Iuratus *participium ſignificationem tam actiuam quàm paßiuam habet.* Cicer. *Ex eo, quod ait ſe non potuiſſe adeſſe, ita ut iuratus fuerat.* Iniuratus, *qui non iurauit.* Cicer. in Verrem: *Malo ei iurato ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere.* Deiero, *eſt ualde, ſanctè, uel liberè iuro.* Gell. *Nam quum amicus eum rogaret, ut pro re, cauſſáque eius deieraret, his ad eum uerbis uſus eſt.* Deiurium, *eſt ſanctũ iuſiurandum.* Gell. *Octo ad hoſtes redire uoluerunt, quòd deiurio uincti forent.* Peiero, *eſt animo fallendi iuro, aut non ſeruo, quod iureiurando promiſimus.* Plin. *Alij in ipſo Capitolio fallunt, ac fulminantem peierant Iouem.* Periurus *nuncupatur qui iuſiurandum uiolat.* Verg. *Talibus inſidijs, periuriq́; arte Sinonis.* Iuſiurandum *eſt affirmatio religioſa.* Quintil. *Iuſiurandum litigatores, aut offerunt ſuum, aut non recipiunt oblatum, aut ab aduerſario exigunt, aut recuſant quum ab ipſis exigatur.* Coniuro *eſt in perniciem alterius conſpiro.* Liuius: *Trecenti coniurauimus principes iuuentutis* Romæ. *Conceptis uerbis iuramus, quum alio iuſiurandum dictante, aliquid certa forma uerborum promittimus.* Aedere *eſt emittere uel generare.* Horat. *Mecœnas atauis ædite regibus.* Parere, *fœtum emittere ad fœminas pertinet.* Excludere, *incubando pullum emittere.* Pli. *Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt.* Suſtuli *filium ex uxore dicimus, pro habui filium.* Quintil. *Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium ſuſtuli, atque educaui.* Quod *ſuſtuli à tollo deſcendit.* Quandoque *tollere ſignificat educare.* Terent. *Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere.*

Tulit

Tulit filium, id eſt, ſuſtulit. Suetonius: Vxorem Domitiani, ex qua filium tulerat, repudiauit. Primas ferre, primas *deferre, primas tenere, ueteres dicebant: in quibus omnibus ſubintelligimus partes.* Cic. Et *ſi utrique primas: priores tamen deferunt* Lelio. *Idem in* Oratore: *Quis unquã dubitauit, quin in rep. noſtra primas eloquentia tenuerit: ſecundas, iuris ſcientia.* Primas *deferre: hoc eſt, primas partes alicui concedere.* Primas *ferre, primas ſecum portare.* Horat. *Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.* Dicimus *etiam poſteriores ferre.* Terent. *Si id fit dando, atque obſequendo, non poſteriores feram.* Et *priores partes habere.* Idem: *Sine illum priores parteis per hoſce aliquot dies apud me habere.* Mereo, *uel mereor ſine diphthongo in præterito habens merui, uel meritus ſum tria ſignificat.* Quandoque *dignus ſum.* Ouid. *Quam meruit pœnam ſolus, digeßit in omnes.* Interdum *confero ut, bene de te mereor, male de te meror.* Nonnunquam *ſtipendij gratia milito.* Lucanus: Aere *merent paruo.* Huius *compoſita uerba quatuor ſunt.* Demereor *eſt beneficio aliquem concilio, beneuolum reddo, uel ſibi aſtringo.* Quintil. *Simul ut pleniore obſequio amantißimos mei demererer.*

Primas ferre.

Mereo.

Emereor, *perfecte mereor.* Vnde *emeriti milites dicuntur, qui præ ſenio amplius merere, uel militare non poſſunt.* Lactan. lib. 4. Etenim *quum conſtet homo ex carne, ac ſpiritu, & oporteat ſpiritum emereri, ut fiat æternus.* Commereo *eſt committo.* Terent. *Quid feci, aut commerui pater.* Iterum: *Si ſenſerit te timidum pater, arbitrabitur commeruiſſe culpam.* Promereo *eſt beneficium præſto.* Teren. *Quum is nihil promereat.* Eſt *& aliud mœreo diphthongum habens, & in præterito mœſtus ſum, id ſignificat doleo uel dolore afficior.* Cicer. *Quum grauiter filij*

Mœreo.

mortem

mortem mœreret. Inde nomen mœror. *Habere fidem, eſt credere, Dare fidem, promittere: do fidem futurum, hoc eſt, promitto, Facere fidem, perſuadere. Accidunt mala, contingunt bona. Quintil. Hinc accidunt & oris plurima uitia. Oratores dicunt ius dicere, & reddere ius: poetæ uero dare ius. Verg. Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem Partibus æquabat. Sacrificare eſt ſacrificium facere. Litare, impetrare uota. Suetonius in Cæſare: Calendis Martijs quum ſacrificaſſet, litare non potuit. Plautus: Si hercle iſtuc unquam factum eſt, tum Iuppiter faciat ut ſemper ſacrificem, neque unquam litem. Amplificare Rhetorum uox, eſt aliquid maius uel grauius oſtendere, quàm eſt. Dilatare uero pluribus uerbis aliquid explicare.*

IOACHIMI FOR- TII RINGEL: ANDO- uerpiani libellus de vſu vocum, quæ non flectuntur.

De Aduerbijs.

ADVERBIA *omnibus iunguntur caſibus.*
Demonſtrandi enim uoces nominatiuum po-
ſtulant. Vergil. Deus ecce deus. *Iterum :* En
Priamus. *Quandoque accuſatiuũ. Plau.* Ecce
me. Vergil. En quatuor aras. *Quadruplicia ſunt aduer-*
bia, quæ genitiuum exquirunt, temporis, loci quanti-
tatis ac gradus ſuperlatiui. Temporis quidem : ut in-
terea temporis. Loci: Terent. Quocunque hinc aſportan-
tur terrarum. Et nuſquam gentium. *Quantitatis, ut pa-*
rum pecuniæ, ſatis ueſtium. Superlatiui gradus: ut omnium
ornatiſsime orauit Cicero. At uerò pridie, & poſtridie
ratione nominis incluſi genitiuum habent: ut pridie il-
lius diei, pridie Calendarum. Poſcunt etiam accuſatiuum
ratione præpoſitionum ante & poſt, quæ ſubaudiuntur, ut
pridie Nonas, poſtridie Calendas. Obuiam datiuum ha-
bet, ut obuiam tibi. Terent. Curre pueris obuiam. Propius
& proxime accuſatiuo iunguntur ſicut prope. Cic. Caſtra
propius urbem mouentur. Sall. Proxime Hiſpaniã Mauri
ſunt. Quandoque datiuo. Verg. Quum propius ſtabulis ar
menta tenerent. Huc referenda en, ecce, pridie, poſtridie.
Vocandi aduerbium uocatiuum habet. Verg. Heus iuuenes
monſtrate uiam. Idem: O ſocij neque ignari ſumus ante ma
lorum. Aduerbia gradus comparatiui ablatiuũ, ut cunctis
eruditius orauit Cicero, eo melius ſcripſit nemo. Item ad-
uerbio

uerbiorũ alia omnia uerborum tẽpora admittunt, ut prudenter. Alia certa, ut heri, hodie, perendie. Alia omnes modos, ut diligenter curas, diligenter cura, utinam diligenter curares, quum diligenter cures, diligenter curare uelis. Alia certos, ut ne. Denique aduerbia alia primitiua ſunt, ut non, ita, ceu, ſæpe. Deriuatiua uel ab alijs aduerbijs deducuntur, ut propius à propè: uel à nominibus, ut doctè à docto. Præpoſitio in compoſitione efficit tria: auget, mutat, minuit, ut in his perdoctus, indoctus, ſubtriſtis. Quoties præpoſitio per ſe abſque caſu ponitur, ſit aduerbium. Et nomen quandoque pro aduerbio ponitur. Ouid. Dulce Venus riſit. Interiectio uox eſt, quæ animi lætitiam, dolorem, admirationem, metum, aut ſimiles adfectus exprimit. Aut: Interiectio dictio eſt, uel ſonus, animi adfectum ſignificans. Verbis additur, quemadmodum aduerbia. Complectitur enim proprium adfectum ſeu ſignificationem uerbi, etiam ſi uerbum non ponatur: ut papæ, eheu, ubi includuntur admiror, doleo. Nomina quandoque & uerba pro interiectione ponuntur. Vergi. Nauibus, infandum, amiſſis unius ob iram prodimur. Hic infandũ pro interiectione poſuit. Cicero in epiſtolis: Sed amabo te cura.

De præpoſitione.

De interiectione.

VOCVM, QVAE NON FLECtuntur: literarum ordine deſcriptio

ABhinc idem quod ab hoc tempore, uel ante hoc tempus. Quam dudum obijt pater? abhinc tres menſes. Horum pater abhinc duos & uiginti annos mortuus eſt. Teren. Mulier quædam abhinc triennium commigrauit huic uiciniæ. Abunde ſignificat copioſe, uel ſatis. Sall. Abunde magna præſidia nobis in ueſtra amicitia fore. Ad aliquando pro circa accipitur. Cicer. Ad undecimum Calendas Iunias legatus tuus mihi præſto fuit. Interdũ com-

Abunde.

Ad.

parationem notat. Terē. *Sed nihil ad noſtram hanc.* Quandoque ſignificat iuxta. Q. Curtius: *Erat ad ripam fluminis ingens arbor.*

Adeo. Adeo quando præponitur coniunctio atque ſignificat potius, uel etiam. Cice. *Hoc conſilio, atque adeo hac amentia impulſi.* Idem: *Inſector, poſco, atque adeo flagito.*

Ah. Ah modo dolentis, ſiue commiſerantis eſt. Verg. *Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.* Idē: *Quem fugis ah demens?* Modo admirantis. Plau. *Ah quid agis?*

Alibi. Alibi. Pli. *Varie terra quatitur, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus.*

An. An. Quint. *Ad quam ſcribendo plus, an legendo conferatur, ſolere quæri ſcio.* Sall. *Quæ poſtea fecerit, incertum habeo pudeat magis an pigeat diſſerere.* Antehac. Teren. *Quæ antehac facta ſunt omitto, modo quid deſignauit?*

At. At particula ſæpenumero cum admiratione pariter, ac interrogatione laudat uel uituperat. Teren. In Eunu. *Fucum factum mulieri, at quem deum?* Cice. pro domo ſua: *At quæ dea eſt?* Idem pro Au. Clu. *Vna mater oppugnat, at quæ mater? quam cæcam crudelitate & ſcelere ferri uidetis.* Idem pro Milone: *Itaque anteuertit, at quo die?* Idem pro Publio Sylla: *At quos uiros?* Idem pro Lucio Flacco. *At quos teſtes?* Quādoque ſaltē ſignificat. Cato de re ruſt. *Si non eodem die, at poſtridie.* Cicer. *Noſtrā ſuffragationem ſi minus potentē, at probatam tamē, & iuſtā.* Idē pro Luc. Flacco, *Si non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet.* Interdum proſecţ accipitur. Cic. pro Milone. *Quid porrò quærendū eſt? Factum ne ſit? At cōſtat.* Aliquando execrantis eſt particula. Teren. *At tibi dij dignū factis exitiū dent.* Quādoq; optātis. Plau. *At tibi dij omnes bene faciant.*

Cedo. Cedo aduerbiū pro dic, aliquando pro dicite poni ſolet. Cice. de ſenectute:

Ce

Cedo qui ueſtram remp. tantam amiſiſtis, & tam cito? Certe quando ſequitur *ſcio*, mutat e in o, ut *certo ſcio*. Teren. dixit: Atqui certo comperi. Ceu. Pli. *Stellæ antennis nauigantium, alijsq́; nauium partibus, ceu uocali quodam ſono inſiſtunt.* Circiter. Plin. *Vnde circiter ducentis milibus diſtat.* Idē: *Olympiade circiter quadrageſima ſecunda.* Sall. *Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis inſtructa.* Circuncirca: Seruius Sulpitius Ciceroni: Ex Aſia rediens cœpi regiones circuncirca proſpicere. Contra. Vergi. *Carthago Italiam contra.* Quintil. *Nam contra plures reperias, & faciles in excogitādo, & ad diſcendum promptos.* Idem lib. primo: *In quibus patrium pro poſſeſſiuo dicitur, aut contra.* Salluſtius: *Eorum fortia facta memorando, clariores ſeſe putant, quod contra eſt.* Coram. Terentius: *Ah uereor coram in os te laudare amplius.* Idem: *Non imperabat coràm quid facto opus eſſet.* Cum. Teren. *Dignus es cum tua religione odio.* Cene. Ceu. Circiter. Circūcirca. Contra. Coram.

De pro propter. Cicer. *His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti.* Plin. *Hyeme & æſtate rara fulmina contrarijs de cauſis.* Idem: *Varijs de cauſis.* Idem *Contrarijs de cauſis.* Terent. *Ecquid nos amas de fidicina iſtac?* Cicero pro M. Marcello: *Nam lætari omnes, non ut de unius ſolùm, ſed ut de communi omnium ſalute ſentio.* Demum aliquando ſignificat tandem. Terent. *Nunc demum uenis?* Idem: *Nunc demum intelligo.* Interdum profus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Sall. *Ea demum magna uoluptas eſt, parem uerbis uitam agere.* Idem: *Quaſi iniuriam facere, id demum ſit imperio uti.* Terent. *Id demum iuuat, ſi quem æquum eſt bene facere, is facit.* Quintilia. *Id demum bonum eſt, quo nemo malè poteſt uti.* Idem: *Ita demum mihi ſatisfacies, ſi apud patrem* Cum. De. Demum.

fuiſti. Idem, *Ne ita demum uitium credat eſſe puer, ſi pro alia parte ponatur alia.* Idem: *Ita demum ſtudere liberos*

Denuo. *ſuos, ſi quàm frequentiſſime declamauerint credunt.* Verg. *Sic demum ſocios conſumpta nocte reuiſo.* Denuo idem eſt *quod iterum, quaſi de nouo.* Terent. *Metuo ne denuo hinc*

Diu. *aliquò extrudar.* Diu *nihil aliud ſignificat, quàm per longum tempus, ut diu nauigaui:* Non diu *receſſi, ſed nuper*

Dum. *receſſi aut dudum dicendum.* Aduerbio Dum *ſæpenumero iungitur moror ſeu expecto.* Plautus: *Ne expectetis, dum redeam.* Terent. *Expectabo dum ueniant.* Cice. *Scribis te in Italia moraturum, dum literæ meæ ueniant.* Idem Cn. Pompeio: *Non expectaui, dum mihi à te literæ redderentur.* Idem in Philippicis: *Num expectas, dum te ſtimulis fodiam?* T. Liuius: *Ne expectent, dum à Roma legati ueniant.* Idem: *Moratus dum imperatores conſuleret.* Idem: *Expectantes, dum ab hoſtibus clamor inciperet.* Idem de bello Punico: *Paucos morati dies, dum ſocij uenirent.* Idē: *Nolite expectare, dum fugiant.* Idem: *Expectate, dum uobis obuiæ ueniant.* Idem de bello Macedonico: *Paucos mo-*

Duntaxat. *ratus dies, dum ſe copiæ aſſequerentur.* Duntaxat *à* ſolum, tantum *&* modo *diſtat, quod tria hæc poſteriora conſequi poteſt particula* ſed etiam, *duntaxat uerò non.* Cicer. *Vt tradamus ea duntaxat quæ nos uſus decuit.* Quintil. *In his duntaxat qualia hæc ſunt. Minus apte ergo ſic loqui-*

Eatenus. *mur:* Non rhetorice duntaxat, ſed etiam omne doctrinarum genus cognoſcendum. Eatenus *poſt ſe* ut, quoad *&* quatenus *admittit, ſignificatq́; tam diu, uel uſque ad id.* Cicer. de optimo genere oratorum: *Verba proſequens eatenus, ut non abhorreant à more noſtro.* Idem ad Q. Fratrem: *Quorum ſi quis fortè eſſet ſordidior, ferret eatenus, quoad per ſe negligeret eas leges, quibus eſt aſtrictus.*

Caius

Caius de inſtitutoria actione: Eatenus *dabitur in eum actio,quatenus ex ea re locupletior factus eſt.* Quintil. *Dandum aliquid comœdo quoque, eatenus qua pronuntiandi ſcientiam deſiderat.* Ecce nominatiuum *habet.* Quare Ecce. *apud* Terentium *in* Eunucho *legendum eſt:* Ecce *autem alter,neſcio quid de amore loquitur,non alterum.* Raro *accuſatiuum,ut ſemel apud* Plautum*:* Opus *ne erit tibi aduocato triſti, iracundo? ecce me.* Eccum *&* ellum *non per* Eccum, & ellum. *ecce eum & ecce illum, autore* Valla*, interpretamur: ſed per ecce hic, & ecce illic. Vt eccum aut ellum* Parmenonem*,ecce hic uel illic* Parmeno*,ſeu* Parmenonem. En *nominatiuum pariter & accuſatiuum deſiderat tum indicando,tum exprobando.* Indicando, Vergil. *En* Priamus. Exprobando*:* En *agros,& quã bello* Troiane *petiſti* Heſperiam *metire iacens.* Seneca *in* Agamemnone*:* En Paridis *hoſtem.* Oratores *ſæpius exprobrando,& ſæpius per nominatiuum.* Quintil. *En improbitas.* Cice. *En crimen,en cauſa,cur regem fugitiuus, dominum ſeruus accuſet. Sine caſu.* Vergi. *En ipſe capellas protenus æger ago.* Eò *pro* Eò. *ideo.* Cic. *in* Partitionibus*:* Nec *eò dicuntur ſine arte,quòd ita ſunt,ſed quod ea non parit oratoris ars.* Teren. Quæſo *inquam* Strato*,eó ne es ferox,quia habes imperium in belluas?* Salluſt. Quia *uos cognoui fortes, eò animus auſus eſt pulcherrimum facinus incipere.* Eouſque. Quintil. Eouſque. Neque *inficiabor aliquem ex ijs,qui* Grammaticen *profiteantur,eouſque ſcientiæ progredi poſſe,ut ad hæc quoque tradenda ſufficiat.* Et,*trifariã accipitur.* Quandoq; *enim* Et. *exponi poteſt per axioma copulatiuum.* Vt,Philippus *&* Alexander *mille habent talenta, hoc eſt,* Philippus *mille habet,& totidem* Alexander. Aliquando *per ſimul exponi poteſt.* Vt *heic:* Philoſtratus *&* Aſpaſia *nouem talenta ha*

bent, ſi intelligamus opes utriuſq; collectas eam ſummam efficere. Interdum exponitur per *hoc eſt, quando præcedit interpretationem. Tum enim non res diuerſas cõnectit, ſed orationes, quæ eundem planè ſenſum habent, & quæ inuicẽ ſeſe declarant, Vt apud Terentium:* Hanc tibi cõmitto, & tuæ mando fidei. *Valla ait hanc coniunctionem aliquando pro quia accipi ut apud* Ouid. *in faſtis:* Nil aliud Veſtam, quàm purã intellige flammam, Nataq; de flamma corpora

Fruſtra. *nulla uides.* Fruſtra. *Sall. Quippe cuius neque conſilium, neq; incœptũ ullum fruſtra erat.* Idẽ: *Poſtquam id fruſtra*

Heus. *fuit, Iugurtham placãdi gratia accedit.* Heus. *Terẽ. Heus heus Syre, rogat te Cteſipho ut redeas:* Idẽ: *Heus heus dico tibi Cherea.* Idẽ: *Heus heus Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.* Hinc geminatum. *Q. Curtius:* Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad ſuos recurrentium miſe

Hodie. *rabilis facies.* Hodie *eleganter capitur pro hoc tempore. Vt uideas hodie multos qui pluris faciunt uel ſordidiſſimum quæſtum, quàm ſummam eruditionem.* Quintil. *Sunt*

Iam. *clari quoque hodie autores.* Iam *quandoq; pro tunc accipitur. Quintili. Quod ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam prope cõſummata fuerit præcipiẽtis opera.* Idem: *Chryſippus quãuis nutricibus trienniũ dederit, tamẽ ab illis quoq; iam formandam quàm optimis inſtitutis mentẽ infantium iudicat.* Ouid. in epiſt. Phyllidos: *At ſi noſtra tuo ſpumeſcant æquora remo,* Iam mihi, iam dicar conſuluiſſe meis. Vergil. Iamq; *iugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ, Ducebatq; diem.* Idem: Iamq; *ferè mediã cœli nox humida metam Cõtigerat.* Idem, *Depreſſo incipiat iam tũc mihi taurus aratro Ingemere.* Aliquando pro nunc. Idem: Iamq; *hos curſu, iam præterit illos.* Terẽ. *Ego iam proſpiciã mihi.* Interdũ pro præterea. Vergi. *Iam maris immẽſi prolẽ,*

& ge

& genus omne natantũ. Iam uarias pelagi uolucres. Iamiã ſignificat mox uel repente: ut iamiã aderit, ſimilis iamiam morituro. Ibi pro tunc. Terent. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet omnẽ. Imò aduerbium eligendi eſt, ſignificatq; quin potius. Varro: Non humanitas, imò ſæ uitia eſt lædere innocentẽ. Pli. Nihil addiſci noua inquiſitione, imò ne ueterum quidem inuenta perdiſci. Indidem aduerbium compoſitum ab inde & idem, ſignificat ex eodem loco uel ex eadem re ſeu cauſa. Vt indidem exiſtit auaritia. Gellius: Oritur Sol non indidem ſemper. Inſtar propriè ad magnitudinem ſignificat, licet nonnunquam ſimilitudini attribuatur. Vergilius: Ductores Danaum tot iam labentibus annis, Inſtar montis equum diuina Palladis arte Aedificant. Marſilius in conuiuium Platonis: Agathon amorem hominum inſtar formoſum pingit. Inſtar quandoque non ad ſimilitudinem, ſed ſimilitudinem ſignificat. Ouid. in epiſt. Vnum in me ſcelus eſt, quod te ſcelerate recepi, Sed ſcelus hoc meriti pondus, & inſtar habet. Interea idem quod intra illud tempus. Terent. Tu hic nos dum eximus interea operibere. Idem: Ego uirum interea opperibor. Idem: Cenſen, me poſſe perpeti ne redeam interea? Idem: Interea mulier quædã abhinc trienniũ. Idem: Interea dum hæ ſileſcunt turbæ, edormiſcam hoc uilli. Item ſignificat interim. Teren. Tu cum illa te intus oblectã interim. Idem: Interim dum ante oſtium ſto, notus mihi quidã obuiã uenit. In uniuerſum eſt, quod uulgus dicit in genere. Quintil. In uniuerſum autem, ſi ſit neceſſe, durã potius, atque aſperam compoſitionem malim eſſe, quàm effœminatam, & eneruem. Idem: Verum ante quàm de ſingulis loquar, pauca in uniuerſum de uarietate opinionũ dicenda ſunt. Itaque quum in media ſyllaba tonũ habet, ſignificat

Iamiam. Ibi. Imò. Indidem. Inſtar. Interea. Interim. In vniuerſum. Itaque.

& ita.Terent.Ita uolo,itaq; poſtulo ut fiat Chreme. Cicer.pro Deiotaro:At eôdem te,quum cœnauiſſes,redituꝛum dixeras,itaq; feciſti. Quando autem in antepenultima tonus eſt,ergo uel igitur.Vt,itaque tu uel tu itaque da operam,uti conualeſcas.Quint.Non longe itaque Latina ſubſequi debent,& cito pariter ire.

Iuxta. *Iuxta quandoque ſignificat ad. Plini. Duo ſunt montes iuxta flumen Indum. Interdum æquè.Vt uir eſt doctus iuxta ac bonus.Plini.Iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Idem:In Italiæ partibus quibuſdam iuxta hyeme & æſtate fulgurat. Sall. Hyemen atque æſtatem iuxta pati.Idem : Nunc uerò quo loco res noſtræ ſint, iuxta mecum omnes intelligitis.*

Mirum ni. *Mirum ni apud Poëtas ſignificat certè,uel nimirum. Terent.in Eunucho:Mirum ni ego me turpiter hodie hic dabo,cum meo decrepito hoc Eunucho. Idem:Mirum ni hãc dicit, huic quæ data eſt dono.*

Modo. *Modo pro ſi Vergilius. Primus ego in patriam mecum, modo uita ſuperſit,Aonio rediens deducam uertice muſas.*

Næ. *Næ adfirmandi aduerbium eſt,idem ſignificans quod certè. Terẽt.Næ ille haud ſcit hoc paulum lucri, quantum ei damni adportet. Idem: Næ ille haud ſcit,quam mihi nunc ſurdo narret fabulam. Idem : Næ iſte haud mecum ſentit. Idem : Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt. Idem : Mihi ſi unquã filius erit, næ ille facillime utetur patre. Idem : Næ ego homo ſum infelix. Idem : Næ ego fortunatus homo ſum. Idem:Faciunt næ intelligendo,ut nihil intelligant. Plaut. Næ tibi hercle haud longe eſt os ab infortunio. Sallu. Næ iſta uobis manſuetudo atq; miſericordia,ſi illi arma ceperint,in miſeriã conuertetur.*

Nedum. *Nedũ idem quod non modo, non ſolũ,noc tantum,ſed aliã in contextu ſeriẽ habet.Nam in oratione adfirmatiua id quod maius eſt, præponitur.*

Vtta

Vt talentum tibi darem, nedum aureum. Vel duobus uerbis: *ſanguinem pro te funderem, nedum pecuniam darem:* hoc eſt, commutatis partibus orationis, *non modo pecuniã tibi darem, uerum etiam ſanguinem pro te funderem.* In oratione negatiua præponitur id, quod minus eſt. *Aureũ tibi non darem, nedum talentum.* Vel duobus uerbis: *Pecuniam non darem, nedum ſanguinem pro te funderem:* id eſt, *non ſolum pro te ſanguinem non funderem, ſed ne pecuniam quidem darem.* Ni ſubiunctiuo iungitur. Teren. *Ni metuam patrem.* Niſi quoties in principio ſententiæ ponitur, uerbũ principale indicatiui modi poſtulat. Plautus: *Niſi annuus penus mihi datur, non ſubſiſtã.* In medio orationis uerbum minus principale habet, nunc ſubiunctiui, nunc indicatiui modi. *Vt uapulabis, niſi ſtudes, uel niſi ſtudeas.* Non, nunquam adiungitur imperatiuo, niſi in compoſitione, ut noli, alijs modis ſæpiſsimè. Optatiuo: Vergil. *Non illa quiſquam me nocte per altum Ire, neque à terra moneat conuellere funem.* Subiunctiuo: *Non mihi ſi linguæ centum ſint, oráque centum, Ferrea uox omnes ſcelerum comprendere formas, Omnia pœnarum percurrere nomina poſsim.* Alia ſatis nota ſunt, *non ſcribis, ſcio te non ſcribere, ſeu non ſcripſiſſe.* Pro hoc aduerbio aliquando ponũtur nihil & nullus. Terentius: *Nihil circuitione uſus es.* Idem: *Nihil me fallis.* Idẽ: *Memini, tametſi nullus moneas.* Ni. Niſi. Non.

Num aliâs indicatiuũ, aliâs ſubiunctiuum habet. *Num ego te ſpoliaui? Viſe num redierit.* Terent. *Num immemor es diſcipuli?* Idem: *Num ſolus ille dona dat?* Quintil. *Num tamen ille totum in uno diem conſumpturus eſt?* O, aliquando notat admirationem. Verg. *O fortunatos nimium bona ſi ſua norint Agricolas.* Quandoque indignationem: ut, *O ſceleſtum hominem.* Nonnunquam deſyderium: ut, O Num. O.

mihi tam longè maneat pars ultima uitæ. Interdum excla mantis eſt; O *fortunati quorum iam mœnia ſurgunt.*

Ob. *Ob ſignificat aliquando ante, uel contra.* Plautus in mi lite: Nunc demum *experior ob oculos caliginē prius mihi obtigiſſe.* Idem in Truculento: *Irata eſt, quia ſcortum ob oculos adduxerit.* Cicero de finibus bonorum & malorū: *Cuius incola Sophocles ob oculos uerſabatur.* Titus Li uius ab urbe condita: *Fœda mors ob oculos erat.*

Obuiam. *Obuiam datiuum poſtulat.* Terent. *Hic fit mihi obuiam.* Idem, *Curre pueris obuiam:* Idem: Notus mihi quidam *obuiam uenit.* Idem: Nihil eſt *quod malim, quàm illam to tam familiam dari mihi obuiam.* Salluſtius: *Sæpe obuiam eundo periculis.* Idem: Obuiam *ire factionis potentiæ.*

Penes. *Penes ſignificat apud. Sed uſurpatur frequentius in his quæ ſpectant ad dominium, laudem uel uituperium, com modum aut incommodum.* Varro, *Seruorum cura penes dominos ſit.* Liuius: *Vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.*

Per. *Per primò refertur ad locū & tem pus, ut per forum.* Plinius: *Per ſeptem dies ſidus crinitum apparuit.* Idem: *Aeſtate arcus per meridiem non cernun tur.* Iterum: *Per hyemem niues cadere non grandines.* Se cundò iurandi eſt particula: *ut per Iouem.* Tertiò obteſtā tis. Vergil. *Per connubia noſtra, per incertos Hymenæos.* Quartò abnegantis in cōpoſitione: *ut, periurus, perfidus, qui iuſiurandum fidemq́; nō ſeruat.* Quintò ſignificat uſq; ad finem. Inde *perlegere, perferre.* Sextò, ualde: *ut, perpul chrè, perbellè.* Septimò nimis, aut uehemēter, *quo modo in partem peiorem accipitur: ut, pertinax, id eſt, nimis tenax.* Aliquando pro præter uſurpatur. Salluſt. *Neq; eos pudet, aut pœnitet, ſed incedunt per ora ueſtra magnificè.* Per, *ſyllabica adiectio ſignificat per tempus.* Vt pauliſper, ali

quant

quantiſper, parumper, tantiſper, pro paulum, aliquantum, parum, tantum temporis. Perinde *ſignificat tria: ita, ſimul, multum.* Ita, *ſequente ac, uel acſi: ut,* Fac perinde acſi *res tua eſſet.* Faueo rei tuæ perinde ac meæ. *Simul* Plinius: Iunior: *Funus Ruſi clariſ. & perinde feliciſſimi.* Multum, Sueton. *quare aduentus eius non perinde gratus fuit.* Perinde.

Porrò *ſignificat cæterum uel autem, & nouo ac maioris cuiuſdam ſermonis initio conuenit.* Cic. *Quid ſit porrò animus.* Idem pro Milone: *Quid porrò quærendum eſt. factum ne ſit? At conſtat.* Quintilianus: *Porrò qui confeſſum defendit, nõ abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam.* Pli. Iunior: *Igitur cogendus fuiſti, cogi porrò nõ poteras, niſi periculo patriæ.* Interdum pro certè *accipitur.* Cicero: *Nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quã committere, ut beneficio non dicã indignus, ſed uictus eſſe uideare.* Quandoque eſt dictio expletiua. Terent. in prologo Andriæ: Dehinc ut quieſcant porrò moneo. Porrò.

Præ *aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id eſt, plus nobis.* Teren. *Ego illũ contempſi præ me.* Aliquando *ſignificat propter.* Terent. *Miſera præ amore excluſit hunc foras.* Cicero: *Nec loqui præ mœrore potuit.* Idem pro Milone: *Neque enim præ lachrymis loqui poſſum.* Hæc præpoſitio tam compoſita, quàm ſeparata ſemper diphthongon habet. Pridie *ſignificat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito.* Pridie *quàm redeas in patriam ſacrificium facito.* Præ. Pridie.

Pro *aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur.* Salluſt. *Cohortes pro numero militum complet.* Idem: *Hisq; permiſſum eſt, uti pro tempore atque periculo exercitum compararent, id eſt, pro ratione temporis & periculi.* Idem: *Tametſi longè aliter* Pro.

animo

animo agitabat, tamen pro tempore benignè reſpondit. Quintus Curtius: Conſedit deinde in regia ſella multò exceſſiore, quàm pro habitu corporis, hoc eſt, quàm pro ratione uel proportione corporis. Idē penè ſignificat prout.

Prout. *Quintil. lib. 1. Eadem litera alium atque alium intellectū, prout correpta uel producta eſt, facit. Plinius: Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur. Quinttl. Currius: Omnia planctu tumultuq; prout cuique fortuna erat, caſtra repleuerant.*

Quàm. *Quam aliquando ſignificat quantum. Cic. Quàm moroſi ſunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quintil. Si tantopere efflagitantur, quàm tu adſirmas, permittamus uela uentis. Interdum pro ualde accipitur, ſed tum gaudet ſuperlatiuo. Quintil. Nato filio pater ſpem de illo primùm quàm optimam capiat. Teren. Obſecro te, quàm primùm hoc me libera metu. Idem: Fac quàm primùm hæc audiat frater. Idem: Reſpondeat mihi, ut quid agam, quàm primū ſciam. Cicero in epiſtolis: Cura igitur ut quàm primùm uenias. Idem Cælio: Gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm primùm ueneris. Idem: Ipſe operam dabo, ut te quàm primùm uideam. Idem Seruio Sulpitio: Te uidere quàm primū cupio. Quandoq; pro poſt quàm uſurpatur. Quint. Curtius, Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt. Sæpenumero ſubauditur. Cic. Tecum plus anno uixit. Terent. Plus millies iam audiui.*

Quando. *Idem: Plus quingentos colaphos infregit mihi. Quando interdum pro ſiquidem uel quoniam ponitur, & ſic eſt coniunctio cauſalis. Verg. Hic tibi fabor enim, quādo hæc te cura remordet. Idem: His ſe, quādo ultima cernunt, Extrema iam in morte parant defendere telis. Terent. Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus. Idem: Duc*

me ad

me ad eam, quando huc ueni, ut uideam. Idem in Adelphis: Poſtremo *quando conſcia ſum à me culpam hanc eſſe procul.* Quintil. *Quando igitur orator eſt uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi.* Pro eodem accipitur *quandoquidem.* Terent. *Deos quæſo ut ſit ſuperſtes, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono.* Quaſi *idem eſt quod tanquam, aut uelut.* Plin. *Quaſi uerò menſuram illius rei poßit agere, qui ſui neſciat.* Teren. *In commune ut cõſulas, quaſi illa tua ſit,* Pamphiliq́; *ego ſim pater.* Idem: *Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris.* Idem: *Iſthæc commemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.* Quintil. *Quũ uox quaſi in receſſu oris auditur.* Quin *ſignificat aliquando cur non.* Vt *quin ad me uenis?* Cicero pro Rabirio: *Quin compeſcitis iſtam uocem indicem ſtultitiæ, teſtem prauitatis?* Verg. *Quin tu aliquid ſaltem potius quorũ indiget uſus, Viminibus molliq́; paras detextere iunco?* Terent. *Quid ſtas lapis, quin accipis?* Nonnunquã *age.* Terẽt. *Quin tu uno uerbo dic, quid eſt, quod me uelis.* Idẽ: *Quin dic quid eſt, id eſt, age dic.* Plau. *Quin tu eloquere quid faciemus, hoc eſt, age eloquere.* Interdum & *uel atq; etiam.* Quint. *Quin Cicero quoq; idẽ teſtari uidetur, quũ dicit, cauſas Cæſar egi multas.* Verg. *Quin aſpera* Iuno, *quæ mare nunc terraſq́; metu cœlumq́; fatigat, Conſilia in melius referet.* Quãdoq; *.quòd* Terẽ: *Non dubiũ eſt, quin uxorẽ nolit filius.* Iterũ: *Haud dubiũ eſt, ſi nolit quin eũ poßim cogere.* Sæpè *quòd nõ, uel qui non.* Nullus *eſt quin te amet.* Cice. *Neq; quiſquã eſt, quin ſatietate iam defeſſus ſit.* Terẽ. *Quã ioco rem uoluiſti à me, tandem quin perfeceris? hoc eſt, quàm non.* Idem: *Nunquam ad te uenio, quin diſcedam ſapientior.* Idem: *Nunquam unum intermittit diem, quin ſemper ueniat.* Quoad *pro quamdiu indicatiuis & ſubiunctiuis*

Quandoquidem. Quaſi. Quin. Quoad.

ctiuis iungitur. Terentius: Quid ſenem quoad expectatis ueſtrum? Cicero: Vt quoad poſſem & liceret, ab eius latere nunquam diſcederem. Pro donec ſubiunctiuis. Plancus Ciceroni: Omniáque integra ſeruem dabo operam, quoad exercitus huc mittatis.

Quod. Quod aliquando in principio orationis ponitur nihil ſignificans. Quintilianus: Quòd ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam propè conſummata fuerit præcipientis opera. Verg. Quòd ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt, Accipe quæ peragenda prius.

Quoniam. Quoniam idem quod quia, quippe, etenim. Cicero Appio: Idq́; me, quoniam tu ita uis, puto nõ inuita Minerua eſſe facturum. Sæpe cauſam præponit toti orationi. Vt quoniam una eſſe quoties libet non licet, cura frequentius ad me ſcribas. Cicero: Quoniam utriuſque conſilij cauſam P.C. probatam uobis eſſe confido, priuſquam de rep. dicere incipio, pauca loquar de heſterna M. Antonij iniuria. Hoc loco nõ licet ponere quippe, niſi inuerſa oratione: Prius quàm de rep. dicere incipio P. C. pauca loquar de heſterna M. Antonij iniuria. Quippe probatam uobis eſſe confido cauſam utriuſq; cõſilij. Idem in partitionibus: Quoniam unde inueniantur quæ ad fidem pertinent, habeo: quemadmodum in dicendo ſingula tractentur, expecto.

Quoties. Cicerò nunquam quoties poſuit, niſi adiuncto toties: poſteriores illo ſæpenumero quoties pro quando uſurparunt.

Quum. Quum pro quando aliâs indicatiuum habet, aliâs ſubiunctiuum. Vt quum dico, quum dicebam, quum dixi, quum dicerem. Cicero: Nonnihil me cõſolatur, quum recordor, quanta me complecteris beneuolentia. Quemadmodum ſanus pro ualidus accipitur, ita

Sanè. ſanè, pro ualde, quidem, aut certè. Gellius: Poterit ſanè ita dici.

Scilicet. Scilicet idem eſt, quod certè. Ouid. Scilicet interdum

dum miſcentur triſtia lætis. Salluſt. Quod ſi tecum patria atque parentes poſſent loqui, ſcilicet hæc tibi dicerent. Idem: Sed ubi formido mentibus deceßit, ſcilicet ea, quæ ſecūdæ res amant, laſciuia atque ſuperbia inceßere. Idem: Sin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax aut deditio ſit. Terent. Scilicet faciendum eſt, quod uis.

Secundum ſignificat aliquando iuxta. Seruius Sulpitius Ciceroni: Marcellum duo uulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem. Quandoque poſt. Cicero: Proxime & ſecundum deos homines hominibus maximè utiles eſſe poſſunt. Interdum pro. Fabius: Ordinem dicendi ſecundum uires ingenij dabant, hoc eſt, pro uiribus ingenij. Si coniunctio cauſalis eſt. Vt ſi Sol oritur, dies eſt. Ponitur interdum pro ſiquidem, uel quia. Verg. Veſtro ſi munere tellus Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta. Simul geminatum idem eſt quod tum. Quintil. in præfatione: Pluſquam imponebatur oneris ſponte ſuſcepi, ſimul ut pleniori obſequio demererer amantißimos mei, ſimul ne uulgarem uiam ingreſſus alienis demum ueſtigijs inſiſterem. T. Liuius: Audita clades ſimul pauorem, ſimul luctum ingentem fecit. Sin ſignificat ſed ſi. Salluſt. Ego regnum uobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum. Teren. Si illum relinquo, eius uitæ timeo: ſin opitulor, huius minas. Vix unquā ponitur, niſi præcedēte ſi. Secūdum. Si. Simul. Sin.

Siquidem una uox idem eſt, quod quoniam. Quintilian. Nec minus error eorum nocet moribus: ſiquidem Leonides Alexandri pedagogus quibuſdam eum uitijs imbuit, quæ robuſtum quoque & maximum regē ſunt proſequuta. Apud Terentium: Si quidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnato. item: Occīdi: ſi quidem uera prædicas, &: Actū eſt, ſi quidem hæc uera prædicat duabus dictionibus ſcribenda Siquidem.

Super. benda ſunt. Super ſæpenumero ponitur pro de. Vergil. Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Cice. Attico: Hac ſuper re ſcribam ad te. Idem: Hac ſuper re ſcripſi ad te. Tacitus: Multus ea ſuper re uariusq; rumor.

Tandem. Tandem ſignificat poſtremum. Verg. Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Teren. Ah uix tandem ſenſi ſtolidus. Per interrogationem habet urgens quiddam & acceleras. Cicero: Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Liuius: Quouſque tandem ignorabimus uires noſtras?

Tanquã. Tanquam idem eſt, quod quaſi aut uelut. Cicero Cælio: De Dolabella uideas, tanquam ſi res tua agatur. Quintil. Apud minores aliquandiu detinent, tanquàm inſtituendis artibus magis ſit apta mediocritas præceptoris. Idem: Siue contemnẽtes tanquam parua quæ prius diſcimus ſtudia. Idem: Ne quis igitur tanquam parua faſtidiat Grammatices elementa. Cicer. Seruio Sulp. Multò antè tanquam ex aliqua ſpecula proſpexi tempeſtatem futuram.

Tantiſper. Tantiſper aduerbium ſignificat tamdiu, poſtulatq; poſt ſe dum, donec, quandiu, uel quoad. Terent. Tantiſper cauet, dum id reſcitum iri credit. Idem: Egò te meũ eſſe dici tantiſper uolo, dum quod te dignũ eſt facis. Plautus: Meretrix tantiſper blanditur, dum illud, quod rapiat, uidet.

Temere. Temere eſt ſine cura uel ratione. Vt cauendum, ne quid temere dicas.

Valde. Valde per ſyncopen pro ualide dicitur.

Vel. Vel ſignificat aut, etiam, ſaltem. Fabius: Eximia uirtus tua efficit, ut te uel maximè diligam. Plaut. Si non tangendi, uel nobis uidendi procul ſtantibus copia detur.

Vltra. Vltra exceſſum notat. Val. Max. Socrates nihil ultrà petendum à dijs arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia ij demũ ſcirent, quid unicuique eſſet utile. Quintil. Nihil peius eſt ijs, qui paulum aliquid ultra primas literas progreßi falſam ſibi

ſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induerunt. Idem: Ne amaritudinē ſemel perceptam etiam ultra rudes annos reformidet. Vſque accōmodatur locis & temporibus. Locis, ut uſque ad Numantiam, uſque ad flumen, uſque in flumen. Terent. Ex Aethiopia eſt uſque hæc. Plautus in Rudente: Longè uſque à campis ultimis. Idem in Perſa: Quas tu attuliſti mihi ab hero meo uſque è Perſia. Cic. Pro A. Cluentio: Comperi mulierem quandam uſque à mari ſupero Romam proficiſci cum magno comitatu. Temporibus, ut uſq; ad quintam horam, uſque ſub obſcurum noctis. Verg. Sub ipſum Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, ubi uſque ſubauditur. Quintil. Cuius diſciplinæ uſus in noſtram uſq; ætatem deſcendit. Et cum ablatiuo, à prandio uſque, à pueritia uſque honeſtiſſimè uixit. Terent. in Adelph. Vſque à pueris curaui ambos ſedulo. Idem in Heau. Mihi magnam cum eo iam inde uſque à pueritia ſemper fuit familiaritas. Cic. Quod augures omnes uſque à Romulo decreuerunt. Quint. lib. I. Quum antiquitus uſq; à Chirone uſque ad noſtra tempora durauerit. Vt ſignificationes octo habet. Aliquando ſignificat quò. Ouid. Vt corpus redimas, ferrū patieris & ignes. Interdum quomodo. Vt uales? Vergil. Vt uidi, ut perij, ut me malus abſtulit error. Nonnunquā quippe uel quia ſequente relatiuo. Quintil. Nec ignoro quos tranſeo, nec utique damno, ut qui dixerim eſſe in omnibus utilitatis aliquid, id eſt, quia dixi. Quandoq; ſicut. Fabius, Quod ut longè optimum ita difficillimū. Quinto quamuis. Plaut. Vt iſtuc periculum ingens ſit, me tamen non interfecit. Sexto quòd. Nō eſt opus ut fugias. Septimo poſtquā. Cicero: Equidem ut ueni ad urbem, non deſtiti omnia & ſentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent. Octauo ne non. Vereor ut poſſim, hoc eſt, ne non poſ-

Vſque. Vt.

ſim.Cic.pro M.Marcello:Vereor ut hoc quod dicam,perinde intelligi poßit auditu,atque ipſa cogitans ſentio.Terent.in And.Dies hic, ut mihi ſit ſatis uereor ad agendũ.

Vt ne. *Vt ne idem ſignificat, quod ne particula ſola.Teren.in Eunuch. Vlciſcar, ut ne impunè in nos illuſeris. Idem in And.Vt ne pater per me ſtetiſſe credat.Cic. Curioni: Sed tamen ita uelim,ut ne quid properes.Idem pro Mil. Opera datur,ut iudicia ne fiant.Ibidem:Si hic illi,ut ne ſit impunè. Idem in Verrem: Impetrant, ut ne iurent. Idem ad Brutum:Omni ſtudio à te contendo,ut Cic.meũ ne dimittas.Idem pro Cluent. Me obſecrare cœpit, ut ne ſeſe lege defenderem.Idem pro P.Quintio:Ita poßideto,ut Quintio ius ne auferatur. Idem pro domo ſua:Vt M. Tullius in ciuitate ne ſit. Idem pro Sexto Roſcio Amerino: Vt ne planè illudamur ab accuſatoribus.Idem pro Gn.Rabirio: Vt ne plura de pudicitia dicerem.Varro de re ruſt.Vt ne plus quarta pars eximatur mellis. Vitruuius: Vt ne plus pateant palmum. Idem:Vt ab aquæ ui ne diſſoluantur. T. Liuius de bello Macedonico:Id ut ne fiat, uno modo cauendum arbitror.*

DIFFERENTIAE, ET ALIquot aliæ deſcriptiones vocum indeclinabilium.

EAndem ferè in oratione uim & elegantiã habẽt particulæ tres geminatæ modo,aliâs,nunc. Vt modo negat,modo ait.Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.Plin.de luna:Modo curuata in cornua,modo æqua portione diuiſa,modo ſinuata in orbẽ. Maculoſa eademq; ſubito prænitens immenſa orbe pleno, ac repente nulla. Aliâs admota cælo, aliâs contigua montibus, nunc in

Modo, aliâs nunc.

æquil

aquilonem elata; nunc in auſtros deiecta. Plin. iunior: Nũc cythara, nunc lyra perſonatur. Quintil. Actionem Cicero aliâs quaſi ſermonem: aliâs eloquentiam quandam corporis dicit. Dum & donec quandoque iunguntur ſubiũctiuo. Vt dabo operam literis donec moriar, id eſt, uſque ad mortem. Quintil. Donec literas qui inſtituuntur facie norint, non ordine. Quandoque indicatiuo: ut dabo operam literis donec uiuo, hoc eſt, quandiu uiuo. Quoad ſignificat quamdiu, donec, uel quouſque. Vt dabo operam literis quoad uiuam, uel quoad moriar. Circa locum & tempus notat. Vt circa forum, circa horam tertiam. Circiter tempus & numerum. Plau. Redito huc circiter meridiem. Q. Curtius: Multi eo bello capti, circiter duo milia deſiderati. Intra, tempus: ut, ueniam intra horam. Infra, locum: ut, infra tectum. Etiam ad dignitatẽ refertur: ut, infra dignitatem tuam eſt, hoc eſt, minus quàm dignitatem tuam deceat. Tempus uixdum præteritum ſignificatur per modo: paulo longius, per dudum & iamdudum: adhuc longius, per nuper, pridem, & iampridem, longiſſimum, per quondam, olim & iamolim. Iamdudum, iampridem, iamolim, dicuntur de rebus durantibus, & uerbum exigunt præſentis tẽporis. Vt, iamdudum finem exigit epiſtola. Iampridem abſum è Gallia. Iamdudum, iampridem, iamolim te amant omnes. Terent. Quid interim iamdudum gnatus ceſſat cũ Syro? Idem: Iamdudum amat te. Idem: Te iamdudũ quæro Mitio. Idem: Iamdudum animus eſt in patinis. Verg. Iampridem nobis cœli te regia Cæſar Inuidet. T. Liuius: Præualentis populi uires iampridem ſe ipſæ cõficiunt. Fabius: Olim iam imperator interfulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit. Idem iam omiſſo ait: Illam facilitatem olim deſideramus, pro iamolim. Iamdudum, iampridem, iam-

Donec. Circa. Dudum, pridem: olim.

olim dicimus, quaſi iam à dudum, iam à pridem, iam ab olim. Contrà dudum, pridem, & olim dicuntur de rebus non durantibus,& uerbum habent præteriti temporis: Vt, dudum te quæſiui,ſi nunc non amplius quæro. Pridem fuit in ædibus meis. Olim fuimus Troës. Olim etiam futurum

Modo, nunc, mox. *ſignificat. Cic. Olim mundus igne interiturus eſt. Modo, nunc,mox,tria diuerſa tempora habent:ut, modo ſcripſit, nunc ſcribit,mox ſcribet epiſtolam. Terent. Modo è Dauo audiui. Idem: Modo quid deſignauit? Idem: Mox ego huc reuertar. Continuò,protinus,ſtatim,præcedente negatione, aut addita particula interrogatiua uim negandi habente,ſignificant non ideo. Quint. Continuo ne ſi ille ſtultè*

Cominus. *cogitauit,nobis quoque ſtultè dicendum eſt? Cominus certare dicuntur, quum res manibus, & gladijs inter hoſtes*

Eminus. *agitur. Eminus,quum iaculis inter ſe decertant. Cominus eſt è propinquo loco, eminus è longinquo, particulis iam uero,age uero,quid quod,quum progreſſu incādeſcit oratio utimur. Iam uero quid referam? Age uero ad bellum in Africa geſtum ueniamus. Quid quod ſuos etiā inceſſit? Ne dicas non uero,tum autem:ſed contra non autem, tum*

Viciſsim. *uero. Viciſsim ſignificat alternatim: ut uiciſsim ſuccumbunt oneri. Interdum ediuerſo. Cice. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius: ille uiciſsim opinione fortaſſe non*

Mutuo. *nulla,quam de moribus meis habebat, me dilexit. Mutuo ſignificat inuicem. Cic. Mutuo ſe amabant, quandoq; edi-*

Inuicem. *uerſo. Cic. Fac me mutuo diligas. Inuicem,idem eſt quod mutuo. Quint. Qui ſe ardentiſsimo amore inuicem dilexerunt. Idem: Quid o atq; u permutatæ inuicem? ut, Hecoba, Culchides. Nonnunquam ediuerſo. Quint. Qui ſi nihil inuicem præſtant,indigni fuerunt defenſione. Valer. Maxi. Ab eo inuicem non diligeretur. His tribus uocibus iam,*

iamiam

iamiam & mox, explicatur Græcorum paulopoſt futurũ: ſignificant enim paulopoſt, uel ſtatim. Vt iam aderit: ſimilis iamiam morituro: mox audies. Differunt *ultro, citro, huc & illuc: quod ultro & citro dicantur in dictis & factis. In dictis.* Cic. *Multisq; uerbis ultro citroq; habitis: In factis. idem 2. de natu. deo: Sic naturis his, ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, ultro citróque commeantibus mundi partium coniunctio continetur.* Huc & *illuc in factis ſolum.* Plin. *Siue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus.* Diſtãt *ultro & ſponte, quod ultro ſolum referatur ad animata.* Terent. *Venit Chremes ultro ad me. Sponte etiã ad inanimata.* Vt, *hæc herba ſponte creuit.* Lapis *ſponte decidit.* Quintil. *Plus quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi.* Vltro, citro. Vltro, ſponte.

Vt, utpote, quippe, *ſignificant quia ſequente relatiuo, qui, quæ, quod.* Quintil. *Deinde quum proferenda ſunt ſtudia, caligat in ſole, & omnia noua offendit, ut qui ſolus didicerit quod inter multos faciendum eſt.* Vtpote. Salluſt. *Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu expeditos in fugam ſequeretur, hoc eſt, quia ſolus didicit, quia ſequebatur.* Dicimus & *utpote quum.* Plin. *Plerunq; & tardiuſ, utpote quum annuo & biennij ſpatio durauerint.* Idẽ: *Vtpote quũ plura exempla ſint, id eſt, quia plura ſunt exẽpla. Sunt orationes ubi utimur niſi, & non quàm.* Vt *quid eſt animal, niſi corpus cum anima concretum?* Terent. *Tu quantus quantus nihil niſi ſapientia es.* Sall. *Omnium conſiliorum, niſi nouiſsimi particeps.* Idem: *Nihil metuere, niſi turpem famam.* Idem: *Quæ niſi ijs, qui uidere, nemini credibilia ſunt.* Vocibus *niſi & quàm, ſine diſcrimine utimur, quum eas antecedit aliud, aliter, uel cõparatiuus.* Vt *quid eſt animal aliud quàm corpus cum anima concretum?* Ni- Vt, utpote, quippe. Niſi.

hil aliud, quàm aut niſi ſapientia es. Cicero: Nihil quæſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatem, fidem. Quintilianus: Nihil facilius niſi totam orationem omnino non agere. Voce præterquàm utimur, ubi poneretur præter. Vt omnibus places præter me, uel præterquàm mihi. Sex aduerbia quaſi, uelut, ueluti, tanquam, uti, ceu, imaginem rei ſignificant, & exponuntur per uerbum ſubſtantiuum. Vt, tu incedis uelut rex uel tanquam rex: aut ueluti urſus, id eſt, tãquam eſſes rex uel urſus. Sicut, ſicuti, ut, ſimilitudinem notant, & per idem uerbum explicantur. Vt, tu loqueris ſicut rex, id eſt, ſicut rex loquitur. Pro eodem accipiuntur ut,

Quò. *uti, quò. Cura ut conualeſcas. Da operam uti doctior euadas. Quintil. Quò ſit leuius ipſum illud, in quod exercent.*

Quare. *Cur, quare, quamobrem, quapropter, ſic utimur. Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio, pro propter quas. Cic. Attico: Sed erãt cauſæ, cur hoc tempore iſtic eſſe nolem. Idẽ: Non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes. Idem: Nulla res eſt, quamobrem iſtum nolim ex paternis probris emergere. Terent. in Adelph. Nihil reperio, quamobrem laudet tantopere. Plaut. Sed quid eſt, quapropter nobis malum*

In rem, & è re. *minitemini? In rem, è re, è dignitate, è rep. & ex fide eſſe dicimus. Plaut. in Aulularia: Quod in rem eſſe utriq; arbitremur. Ibidem: In rem hoc tuam eſt. Ibidem: Hæc tu eadem, ſi confiteri uis, in rem tuam feceris. Ibidem: Iſtud in rem utriq; eſt maximè. Idem in Amphitryone: Quæ maximè in rem ueſtram cõmunem ſient. Salluſt. in Catilina: In rem fore credens uniuerſos appellare, hoc eſt, utile fore. Terent. in Phor. Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti. Cicero Attico: Summa erit hæc, ſtatues ut ex fide, fama, req; mea uidebitur. Idem Bruto: Facis ex tua dignitate, & ex rep. Eidẽ: Et tu ſi arbitrere utile fore, & ex rep. eſſe, perſequere*

ſequere bello Dolobellam.Salluſt.in Catilina: Certè ſcio, quæ ſtudio dixerit,è rep.dixiſſe.Titius Liuius ab urbe cō dita:Faceret quod è rep.fideq́; ſua duceret. Idem de bello Macedonico:Loquendo plura, quæ in rem non eſſent, die conſumpto. Ibidem:Hortatur, imperat, quæ in rem ſunt. Idem de bello punico:Vt ſi è rep.cenſeret eſſe, ueniret. In diem,in horam, in annum, pro de die in diem, de hora in horam, de anno in annum eleganter dicimus. Cicer. Barbarorum eſt in diem uiuere. Idem in Tuſculanis: Nos in diē uiuimus. Titus Liuius de bello Punico: In diem rapto uiuit.Ibidem: Nihil ex raptis in diem cōmeatibus ſuperabat.Cicero in Philippicis:Qui in horam uiuerent. In ſingulos dies ueteres dicebant pro ſingulis diebus, uel per dies ſingulos.Varro:Se capturum de prædio in dies ſingulos denariūm mille. Cicero in Catilinam: Creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus.T.Liuius ab urbe cōdita: Quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent.Ibidem:Vt in ſingulas horas capite dimices tuo. Ornatius in paucos dies,in duos menſes,in quintum annum dicimus,quàm pro paucis diebus,pro duobus menſibus, pro quinto anno. T. Liuius:In duos menſes induciæ factæ.Idem de bello Macedonico: Naues in diem tertium expediri iubet. Idem ab urbe condita: Ludos,quos Torquatus dictator in quintum annum uouiſſet. Heu,aliquando accuſatiuum habet,ut heu me miſerum, heu ſtirpem inuiſam. Plin. Heu dementiam. Quandoque nominatiuum, heu pietas, heu priſca fides. Terent.in Adel.Heu miſera. Hei datiuo iungitur,hei mihi qualis erat,quantum mutatus ab illo Hectore. Eheu nullum caſum poſcit.Vergil.in Bucol. Eheu quid uolui miſero mihi.Væ datiuo iungitur.Martialis:Ve tibi cauſidice.

In diem.

Heu, hei, eheu, væ.

Quoquouerſum, aduerbium ſignificat, uerſus quem-

Quoquouerſum.

cunque locum. Cæſar in commen. Eius imperio claſſem quoquouerſum dimittunt. Cato de re ruſtica: Pedes de-nos quoquouerſum habeat. Quaquauerſum. *Quaquauerſum, per quem-cunque locum. Cæſar in comment. Legatos quaquauer-ſum dimittere. Aliquouerſum, uerſus aliquem locum. Plautus: Ego pol iſtam iam aliquouerſum regulam de-dero. Aliouerſum, uerſus alium locum, & per metapho-ram, ob aliam cauſam. Plaut. Atque ego iſtuc aliò uer-ſum dixeram. Vtroque uerſum, uerſus utrunque locum. Plaut. in captiuis: Vtroque uerſum rectum eſt ingenium ad te, atque ad illum.* Pridie. *Pridie ſignificat præcedẽti die: poſtri-die, poſtero die: ut, quidam pridie ductam uxorem, poſtri-die repudiauit.* Quia & quod. *Quia & quod, de cauſa efficiente: quò & ut, de fine dicuntur. Non caſtigo te, quod odio habeam, ſed quò meliorem efficiam. In priore parte cauſa efficiens eſt: in poſteriore, finalis.* Quatenus & quouſq;. *Quatenus & quouſque, ſignificant uſque ad quod tempus, & uſque ad quem locum. Vt quate-nus ibimus? Quouſque agri tui fines protraxiſti? Cicero de amicitia: Videamus, ſi placet, quatenus amor in amici-tia progredi debeat. In Inſtitutionibus legum: Eſt autem littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Cicero: Quouſque tandem abutêre Catilina patientia no-ſtra? Fabius: Mihi placet Latinam rationẽ ſequi, quouſq; patitur decor.* Quũ & tũ. *Quum & tum particulæ geminum habent uſum. Aliquãdo enim exponi poſſunt per minus, & magis. Quum doctus, tum probus, hoc eſt, minus doctus, magis probus: uel probior, quàm doctior. Interdum quum gene-rali, tum particulari iungitur, gaudéntque ſigno Omnis. Quum omnes autores ſic ſentiunt, tum Homerus. Quum in omni diſciplina, tum in Rhetorica exercitatiſſimus. Cice-ro: Luxuria uerò quum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſ*

fœdiſſima eſt. Idem: *Quum reliquis in rebus, tum in ſermone communi uiciſſitudine nonnunquam utendum.* Idem: *Quum in omni genere, tum in hoc ipſo magna quædam eſt uis naturæ.* Hic tum exponi poteſt per & præſertim. Etſi, tametſi, & quanquam in principio orationis, libri, aut epiſtolæ ſoli indicatiuo iunguntur: in medio etiam ſubiunctiuo. Cicero: Etſi *nihil noui adferebatur.* Idem: Etſi, *ubicunque es, in eadem es naui.* Idem: *Quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo.* Idem: *Quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis extenuabo.* Idem Attico: Etſi *nihil noui afferebatur.* Idem pro Milone: Etſi *uereor iudices.* Quintilianus: *Quod fecerunt plerique ueterum, qui etſi nondum quenquam ſapientem repertum putabant, præcepta tamen ſapientiæ tradiderunt.* Idem: *Quare tametſi me fateor uſurum quibuſdam quæ philoſophorum libris continentur, tamen ea iure uereque contenderim eſſe operis noſtri.* Salluſtius: *Quæ tametſi animus aſpernabatur.* Idem: Tametſi *longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benignè reſpondit.* Terentius: Obtundis, *tametſi intelligo.* Idem. *Quid iſtuc* Phædria, *quanquam illam cupio abducere, ueruntamen potius quàm te inimicum habeam, faciam ut iuſſeris.* Salluſtius: *Quanquam tibi immaturo uita erepta eſt.* Quintil. *Quanquam hæc ſequenti tempore interciderunt.* Idem: Nec refert de Græco an de Latino loquar, *quanquam* Græcum *eſſe priorem placet.* Idem: *Quanquam ſuus cuique dignus eſt.* Idē: *Quanquam fuerunt, qui nobis quoque adijcerent dualem ſcripſere legêre.* Idem: *Id mea quidem opinione, quanquā ſint, qui diſſentiant, ſatis non eſt.* Idem: *Cædi uerò diſcipulos, quanquam & receptum ſit & Chryſippus non improbet.* Eandem penè naturam habet etiamſi. Cicero pro M.

Et ſi, tamet ſi & quanquam.

Etiamſi.

Marcello: Quę deum, etiamſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus. Idem: *Vt mihi uideantur dij immortales, etiamſi pœnas à populo* Romano *ob aliquod delictum expetiuerint, omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris contuliſſe.* Idem: *Quam tibi, etiamſi non deſideras, tamen mittam.* Quintil. *Nihil aſperè nos dicturos tentandum: ut etiamſi non poſſumus conuitiari, nolle uideamur.* Idem: *Etiamſi in utranque partem ualent arma facundiæ.* Quamuis & licet. *Quamuis & licet ſemper ſubiunctiuum poſtulant.* Vergilius: *Quamuis multa meis exiret uictima ſeptis.* Idem: *Quamuis Eliſeos miretur Græcia campos.* Fabius: *Quamuis autem non tam me uinceret præſtandi quod exigebatur, fiducia, quàm ne gandi uerecundia: latius ſe tamen aperiente materia, plus quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi.* Idem: *Nam is quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat.* Idem: *Accendunt omnia hæc animos: & licet ipſa uitium ſit ambitio, frequenter tamen cauſa uirtutum eſt.* Idem: *Licet enim dicamus aliquid proprium, ſpecioſum, ſublime, nihil tamen horum niſi in complexu loquendi ſerieq; contingit.* Quamuis *rariſſimè cum indicatiuo reperitur.* Terent. in Adelphis: *Non tam cito, quamuis etiam maneo otioſus hic.*

PARTICVLAS AC, ATQVE, pro quàm accipi, quum eas præcedit Alius.

Ac. *ALiud, aliter, contra, ſecus, ſimile, pariter, æque, & quandoque comparatiuum, eleganter poſt ſe particulas ac, atque, ut, quàm, admittunt:* Teren. in Phor. *Aliud mihi reſpondes ac rogo.* Cicer. in Verrem: *Ne alio menſe, ac fas erat, commitia haberentur.* Idem de oratore: *Poteſt*

enim

enim non ſolum aliud mihi, ac tibi, ſed mihi ipſi aliud aliâs uideri. Idem pro Cor. Balbo: *Quid ergo hi poſſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt?* Idem de arte rheto. *Aut ſi alia ratione, aut aliam ob cauſam, ac dicet ſe reus feciſſe, demonſtrabitur eſſe factum.* Cæſar in commen. *Qui lõge alia ratione, ac reliqui Galli bellum gerunt.* T. Liuius ab urbe condita: *Aliam ſuam ac transfugarum cauſam eſſe.* Plaut. *Illi ſunt alio ingenio atque tu.* Terent. in Andria: *Alium nunc cenſes eſſe me atque olim, quum dabam?* Cicer. *Non alius eſſem atque nunc ſum.* Idem in Academicis: *Quum aliud agnoſceret, atque ſentiret.* Idem in rheto. *Alio nomine illam rem de qua agitur appellari oportet, atque aduerſarij dicunt.* Cæſar in commen. *Docet longè alia ratione eſſe bellum gerendum, atque antea geſtum ſit.* Idem. *Longe aliud ſibi capiendum conſilium, atque antea ſenſerat.* Idem *Longe aliam eſſe nauigationem in concluſo mari, atque in apertiſsimo oceano perſpiciebant.* Idem. *Aliæ ſunt legati partes, atque imperatoris.* Apud Sallu. *Alia &c: Longe mihi alia mens eſt P.C. quum res atque pericula noſtra conſidero, & quum ſententias nonnullorum ipſe mecum reputo.* Atque.

AC, ATQVE, PRO QVAM, præcedente aduerbio aliter, vel aliorſum.

TErent. in Heauton. *Aliter tuum amorem, atque eſt accipis.* Varro de lingua latina: *Aliter atque in reliquis dicitur.* Idem de re ruſt. *De emptione aliter dico, atq; fiet.* Idem de lingua lat. *Hoc nunc aliter fit, atq; olim.* Ibidem: *Quædam aliter olim ac nunc.* Cice. de oratore: *Quum aliter ſentias ac loquare.* Cice. in Partitionibus oratorijs: *Caſu quum aliter cecidit, ac ſperatum & putatum ſit.* Idem in Sall.

in Sall.Neque enim qui ita uiuit ut tu,aliter ac tu loqui poteſt.Idem de officijs: Aliter de illis,ac de nobis iudicamus. Cice.*pro Sexto Roſcio:Aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret.T.Liuius ab urbe condita: Longè aliter patres, ac plebem affecere.Cicer.de arte.rhet.Quum aliter quid. accidit, atque hi qui arguuntur, arbitrati eſſe dicuntur. Idem de finibus bonorum & ma.Hic loquebatur aliter,atque omnes ſentiebant.Idem: Sed aliter, atque oſtenderam facio. Idem pro domo ſua:Hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter atque à me dicta ſunt detulerunt.Teren.Nunquam te aliter,atque es in animum induxi meum.Idem:Neue aliorſum,atque ego feci acceperit.*

PARTICVLA CONTRA, CVM atque,ac,quàm,poſita.

PRimum *exempla de atque ponentur:tum de ac:poſtremo de quàm.Cicer.pro P.Sylla: Iam enim faciam criminibus omnibus penè diſſolutis contra atque in cæteris cauſis fieri ſolet.Idem in Catilinam. Idemq́; iuſſerunt ſimulachrũ Iouis facere maius,& in excelſum collocare, cõtra atque antea fuerat.Idem in Som.Scip. Qui uerſatur retro contrario motu atque cælum. Cæſar in comment.Qui contra atque eſſet dictum prælium commiſiſſent. Cice. pro* Cor.Bal.*Si denique aliquid, quod non contra ac liceret factum diceretur,ſed contra atque oporteret. Idem de oratore : Vt contra ac dicat accipi, & ſentiri uelit. Idem in Verrem: Si hæc contra ac dico eſſent omnia. Idem de fin. bo.& ma.Itaque contra eſt ac dicitis.Idem de diuinatione: Vides tamen omnia ferè contra ac dicta ſunt eueniſſe. Idem in philip.* 12. *Præſertim quum contra ac Deiotarus ſenſit,uictoria belli iudicauerit.Sall.in* Catil.*Vbi uidet Catilinam contra ac ratus erat contendere.*Cice.*pro* A *Cecin.*

cin.Miror te hoc in hac re alieno tempore,& contra quã iſta cauſa poſtulaſſet defendiſſe. Idem pro Clu. *Generi ſui contra,quàm fas erat,amore capta.* Idem pro domo ſua: *Aut quid de ueſtro iure,aut religione, contra quàm propoſueram diſputabo.* Idem de arte rhet. *Qui contra quàm ſcriptum ſit aliquid probare uelit.* Ouid. *Obſequio tranantur aquæ,nec uincere poßis Flumina, ſi contra quam rapit unda,nates.* Vlpi. de ſeruitutib. quod ui, aut clam l. Pretor ait: *Si quis contra quàm prohiberetur,fecerit.* Idem: Quod ui,aut clam. l. Si alius. Ait Iul. *qui ante nuntiationis remißionem contra quàm prohibitus fuerit, opus fecerit.*

SECVS, CVM QVAM, ac, atque.

PLautus: *Ne me ſecus honore honeſtes,quàm ego te.* Cicer. *Me non multo ſecus facere, quum de oratore diſputem, ac facerem ſi eſſet mihi de hiſtrione dicendum.* Secus.
Idem pro Lucio Murena: *Non ſecus,ac ſi meus eſſet frater.* Iterum. *Non dixi ſecus,ac ſentiam.* Idem pro Planco: *Cuius ego ſalutem non ſecus, ac meam tueri debeo.* Idem: *Sed aliquanto ſecus,atque in tradenda arte dicit ſolet.* Idẽ de nat. deorum: *Quoniam cœpi ſecus agere, atque initio dixeram.* Vergilius: *Haud ſecus, atque alto in luco.* Idem: *Haud ſecus,ac iußi faciunt.*

SIMILIS, PAR, AEQVE, ET comparatiuus cum ac, atque, quàm.

TErent. in prologo Phor. *Ne ſimili utamur fortuna, atque uſi ſimus.* Cicer. de fin. bon. & ma. *Itaque & ſimilis erit finis boni,atque antea fuerat.* Cæſar in commen. *Hortatur eos, ut ſimili ratione atque ipſi fecerunt, ſuas iniurias perſequantur.* T. Liuius ab urbe condita: *Similem*

pauo

pauorem inde,fugamq́; fore,ac bello Gallico fuerat.Cice. De nat.deo. Neque enim mihi par ratio cum Lucilio eſt, ac tecum fuit.T.Liu. ab urbe condita : Nequaquam pari ad patienda ea robore,ac Romani fuiſſent. Terẽ.in Andr. *Quis miſer æque ac ego?Iterum: Miſer æque atque ego. Cæſar in comment. Aequa ferè latitudine, atque ille congeſtus ex materia.Cicer.Aeque turpe, atque illud,de quo ante dixi.Plaut.Ridiculus æque nullus eſt,quàm dum eſurit. Idem in Aularia. Nunquam æque patri nuncium lepidum attulit,quàm ego nunc meæ heræ nunciabo.Cicero:Mihi quidem uidetur diutius abfuturus,ac uellem.Horat. Arctius atque hedera procera aſtringitur.*

Aeque.

Ilex.

*

IOA

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Compendium de conſcribendis verſibus.

DE PEDIBVS.

QVATVOR *pedes diſſyllabi ſunt.* Πυῤῥίχιος *duabus breuibus conſtãs, ut deus.* Σπονδεῖος *duabus longis, audax.* Ιαμβος *breui & longa, dies.* Τροχαῖος *longa & breui, mater.* *Octo triſyllabi.* Τρίβραχυς *tribus breuibus*, Priamus. Μόλοττος, *totidem longis*, Aeneas. Ανάπαιστος *duabus breuibus, & longa, ſpecies.* Δάκτυλος *longa et duabus breuibus, ſidera.* Βακχεῖος *breui & duabus longis, egeſtas.* Αντιβάκχειος *duabus longis & breui, natura:* Αμφίμακρος ἢ κρητικὸς *longa, breui, & longa, caſtitas.* Αμφίβραχυς *ſuperiori oppoſitus, libellus. Sexdecim tetraſyllabi.* Προκελευσματικὸς *quatuor breuibus, relegere.* Διασπόνδειος *totidem longis, oratores.* Αντίσπαστος *breui, duabus longis, ac breui*, Alexander. Χορίαμβος *longa, duabus breuibus & longa, uirginitas.* Διίαμβος *duobus iambis, amœnitas.* Διτρόχαιος *duobus trochæis, cantilena.* Ιωνικὸς ἀπ᾽ ἐλάσσονος, *duabus breuibus, ac totidem longis*, Diomedes. Ιωνικὸς ἀπὸ μείζονος *duabus longis & duabus breuibus*, Demetrius. Παιὼν πρῶτος, *longa & tribus breuibus,*

uibus, lætitia. Παιὼν δεύτερος, ſecunda longa reliquis breuibus, potentia. Παιὼν τρίτος. tertia lōgă, alienus. Παιὼν τέταρτος quarta, celeritas. Ἐπίτριτος πρῶτος, prima breui, reliquis longis, ſacerdotes. Ἐπίτριτος δεύτερος, ſecunda breui, conditores. Ἐπίτριτος τρίτος tertia, concordiæ. Ἐπίτριτος τέταρτος quarta, Conſtantinus.

DE VERSVVM GENEribus.

Carminum genera quatuor. Catalecticum, cui deeſt una ſyllaba. Brachycatalecticum, cui duæ ſyllabæ uel pes deeſt. Hypercatalecticum, quod ſyllaba redundat. Acatalecticum, cui ſupereſt aut deeſt nihil. Monocolon dicitur, quod uniforme eſt, quo Vergilius Bucolica, Georgica, & Aeneida perſcripſit. Dicolon diſtrophon, quod ex duobus generibus compoſitum eſt, quale Elegiacū ex hexametro & pentametro. Dicolon tetraſtrophon, quum poſt tres eiuſdē generis uerſus, & quartum alterius modi ad primum reuertimur, Cuiuſmodi eſt Sapphicum cum Adonico dimetro. Carmina appellationem acceperunt, uel à ſuis inuentoribus ut Pyndaricum, à Pyndaro, Glyconicum à Glycone, Sapphicum à Sappho puella. Vel à pede crebiore, ut Iambicum, Trochaicum, Dactylicum, Anapæſticum, Choriambicum & Spondaicum. Vel à dijs aut alijs, qui hoc carmine celebrati ſunt, ut Heroicum, Adonicum, & Pythium. Vel à lyra Lyricum, quod ad lyram cantari ſolitum erat. A numero pedum ſex aliæ carminum formæ ſunt Monometrum, quod duobus pedibus conſtat, Nubibus atris. Dimetrum, in quo pedes quatuor, Amice propugnacula. Trimetrum, cui pedes ſex, Neç fonte labra pro lui caballino. Tetrametrum quod pedes octo conſtituunt.

Sōlu

Sōluĭtŭr -υυ ācrĭs hy -υυ ēms grā -- tā uĭcĕ -υυ uērĭs -υ ēt fă -υ uōnī --

*Pentametrum,in quo pedes quinque,*Nil mihi reſcribas,attamen ipſe ueni.*Hexametron, quod ſex conſtat pedibus:* Arma uirumq; cano Troiæ qui primus ab oris. *Id in quinto loco dactylum habet,in ſexto ſpondeum, in reliquis dactylum uel ſpondeum.Pentametrum bis duos ſpondeos uel dactylos, utrobique adiecta ſyllaba. Aſclepiadeum,quod etiam Choriambicum nominatur, primo loco ſpondeum habet, altero & tertio Choriambos, quarto Pyrrhichium.* Horat.

Mēcoē,nās ătăuīs,ēdĭtĕ rē,gĭbŭs.

Gliconicum conſtat ſpondeo,& duobus dactylis. Horat.

Mīlē s,tē dŭcĕ,gĕſſĕrăt.

Carmina anapæſtica in omnibus ſedibus recipiunt anapæſtum & ſpõdeum,raró proceleuſmaticum, apud Comicos etiam iambum & dactylum. Antiſpaſtica aliquando in prima particula pro iambo ſpondeum habent. Vt:O *fortuna uiris inuida iam triſtis ades.* Sapphicum *quinque habet pedes:primo loco trochæum,ſecundo ſpondeum,tertio dactylum, quarto & quinto trochæum.* Ponitur *ſæpè cum* Adonico *dimetro,quod conſtat dactylo & ſpondeo.* Horatius:

Creſcit,indul,gens ſibi,dirus,hydrops,
Nec ſi,tim pel,lit niſi,cauſa,morbi
Fuge,rit ue,nis & a,quoſus,albo
Corpore,languor.

Choriambicorum alia pura ſunt, quæ ſolis conſtant choriambis: alia mixta, quæ in fine amphibracum aut bacchium recipiunt Phaleucium *pentametrum hendecaſyllabum conſtat ſpondeo dactylo,& tribus trochæis.* Ali

quando in primo loco iambum recipit. Qūiſqūis -ᴸ cōmpŏſĭ · ∪∪ tō ſĕ- ∪ renūs - ∪ āuō--. Carmina Trochaica imparibus ſedibus recipiunt trochæum, tribrachum, dactylum. Sedibus paribus eoſdem & ſpondeum atque anapæſtum. In iambicis, trochaicis, & anapæſticis carminibus pedes duos pro uno numeramus. Iambicorum genera ferè tredecim ſunt, quorum primum quinq; conſtat ſyllabis, ſecundum ſex, tertium ſeptem, ſic deinceps creſcente numero. Vides ut alta, hypercatelecticū. Deæ decus meum. Præceps amore ſæuo. Paremq́; poſci proximus. Syluæ laborantes geluq́;. Coacta uerba mitius feras. Mea renidet in domo lacunar. Ibis Liburnis inter alta nauium. Contacta regna linque, perdes & dolorem. Marcent lucernæ, ſol propinquat, non tamen uocas. Portum petens auram relaxa, uela ſolue malo. Ludos amat puella nobilis pudicos & leues. Conſortium uites eorum, qui petunt fœdum lupanar. Dactylicorum genera. Adonium dimetrum catalecticum, Brachia curuant. Hymenaicum, Viſcera condita. Archilochium, Arboribusq́; comæ. Alemanium trimetrum catalecticū: Tundite pectora palmis. Simonidium, Indue pallia ſerica. Alemanium, Turgida brachia cur retegis. Anapeſticorum ſpecies. Pæonicum carmen, quod eſt, monometrum catalecticum: Calidum iubar. Pindaricum monometrum hypercatalecticum: Animus male fortis. Ariſtophanium, dimetrum brachycatalecticum: Venit optima Calliope. Trochaicorum genera. Pancratium, monometrum hypercatalecticum, Autor optimus, Ithyphalicum, dimetrum brachycatalecticum, Bacche iunge tigres. Euripidiū dimetrum catalecticum, Vultur altius uolat. Choriābicorum ſpecies. Ariſtophanium, monometrum cum amphibracho ſeu bacchio, Purpureus tyrannus. Anacreontium,

dimetrum

dimetrum cum amphibracho uel bacchio, Vergilius Mantua quem creauit. Antiſpaſticoum genera. Pæanicum, trimetrum brachycatalecticum, Fauni ſemideum numen adeſt. Anacreontium, dimetrum acatalecticum, Curas mitificant fila lyræ dulcis. Alcaïcum, tetrametrum brachycatalecticum, O fortuna uiris inuida iam triſtis ades.

DE TEMPORE SYLLABARVM.

Syllaba quæ breuis eſt, ante mutam & liquidam longa fieri poteſt, longa uero nequit eſſe breuis. Vocalis ante uocalem corripitur: ut deus. Excepto nomine dius, dia, dium. Et uerbo fio in illis temporibus, in quibus ſecundam uocalem non ſequitur r, ut fiam fiebam. Nam ſequente r, corripitur, ut fierem fieri. Exceptis item genitiuis & datiuis quintæ declinationis, in quibus e ante i producitur, ſi uocalis præcedat e, ut diei, ſpeciei. Præcedente conſona corripitur, ut rei, ſpei. Pronomina in quibus i ante us cõmunia ſunt, ut unius: præter alius, quod ſemper producitur, & alterius quod ſemper corripitur. Excipiuntur & Græca, ut Darius, ironia, Alexandria, Geomantia, Aonides, Clio, Thalia, Chorea. I inter duas uocales duplex conſonans: ut Maius maior, aiunt, Troia. Eandem uim habet u in præteritis: amaui, repleui, petiui, audiui, amaueram, repleueram, petiueram: audiueram. Accuſatiuus in n, à nominatiuo in a, us, eus, uel is corripitur, ut Aeginan, Menelaon, Orpheon, Ibin. Papi.

Nanque ferunt raptam patrijs Aeginan ab undis. Ouid.
Tu fore tam lentum iuſta Menelaon in ira. Idem.
Strymoniæ matres Orpheon eſſe ratæ. Idem:

Et fletu madidis Ibin adite genis.
Excipitur accuſatiuus à nominatiuo in as, es, & e, ut Aeneam, Laërten, Penelopen. Ouidius:
Aenean animo nocte dieq; refert. Idem:
Aſpice Laërten, ut iam ſua lumina condas.
Omne præteritum dyſyllabum priorem producit, ut iuui, feci. Oui. Nec moueor, quod te iuui portuq;, locoq;. Idem:
Dic mihi quid feci, niſi non ſapienter amaui?
Excipiuntur bibi, dedi, tuli, ſcidi, fidi, ſteti. Ouid.
Sæpè bibi ſuccos, quamuis inuitus, amaros. Idem:
Hoſpitiumq; dedi, quo me fugiturus abires. Vergil.
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari. Luca.
Aut ſcidit, & medias fecit ſibi littora terras. Verg.
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena. Idem.
Contorſit, ſtetit illa tremens, uteroq; recuſſo.
Præterita geminata primam corripiunt, ut cĕcĭdi à cado, cecīdi à cædo pĕpendi, tĕtendi tŏtondi, mŏmordi, pĕperi, fĕfelli, tŭtŭdi, tĕtigi, pŭpŭgi dĭdici & ſimilia à pendo, tendo, tõdeo, mordeo, pario, fallo, tundo, tango, pungo, diſco. Cõpoſita ſeruant tempora ſimplicium: ut căo cĕcĭdi, concĭdo, cõcĭdi occĭdo occĭdi pen. correpta: cædo cecīdi, concīdo concīdi, occīdo occīdi penultima producta. Omne ſupinum diſyllabum priorem producit: ut mōtum, crētũ, lātum. Præter quĭtum à queo, ſĭtum à ſino, cĭtum à cieo, nam cio cītum facit priore longa, ſătum à ſero, lĭtum à lino, ĭtum ab eo, dătum à do, rătum à reor, rŭtum à ruo. Longæ præpoſitiones, de, præ, ė, à, ſe, di, dis, pro: ut demitto, præmitto, emitto, amitto, ſeligo, diduco, diſtraho, promitto. Re corripitur, ut reduco. Monoſyllaba ferè producuntur ut ne, ni, ſi. Vergil.
Ne ſubeant herbæ, neu puluere uicta fatiſcat. Idem:

Ni reſu

Ni refugis tenueſq; piget cognoſcere curas. Idem:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur.

A *in fine producitur ut ama, muſa ablatiuus.* Exceptis nominatiuis, *accuſatiuis, & uocatiuis cuiuſcunque numeri, ſeu declinationis fuerint, qui corripiuntur: ut muſa, tecta, dogma, tempora, cornua.* Vocatiuus *tamen deſcendens à nomine terminato in as producitur, ut* Aenea. Demptis *denique, ita, quia, puta, quæ corripiuntur.* Numeralia *in ginta communia ſunt: ut triginta, quadraginta.* E *in fine uocum corripitur, ut mare, ferè, fermè.* Excipiuntur *primum nominatiui* Græci, *ut* Penelope, Dialectice. Deinde *primæ inflexionis genitiui & datiui ſingulares, nominatiui & uocatiui plurales, utpote quæ diphthongo ſcribantur.* Tum *ablatiui quintæ, ut die, ſpe, cum compoſitis, quare, hodie, quotidie.* His *additur ablatiuus fame, qui ſolet eſſe quintæ declinationis.* Excipiuntur *& imperatiui ſingulares ſecundæ coniugationis, ut doce, gaude.* Et *uocatiuus cui nominatiuus in es: ut* Anchiſe, Achille. Item *aduerbia deducta à nominibus rectè comparationem recipientibus: ut iuſtè, doctè.* Omnia *aduerbia gradus ſuperlatiui, ut optime, fortiſsime.* Poſtremo *dictiones monoſyllabæ, ut me, te, ſe, de, præ, e.* Præter, *q; pro & ne pro an, ue pro uel, quæ corripuntur.* I *in fine dictionis producitur: ut audi.* Excipiuntur *mihi, tibi, ſibi, quaſi, ubi, ibi, cum compoſitis ſicubi, nuncubi, alibi, quæ omnia ſunt communia.* Coniunctio *niſi breuis eſt.* I *in ablatiuo longum:* Ille *ego, qui quondam gracili modulatus auena.* O *in fine nunc longum nunc breue faciunt, ut uirgo.* Excipiuntur *datiui & ablatiui, qui producuntur.* Et *monoſyllaba ſto, do, ſlo.* Item *aduerbia o, eò ac illò.* Denique *Græca nonnulla:* Dido, Caliſpo, *quæ omnia producuntur.* V *in fine dictionis ſemper pro-*

ducitur:cornu,gelu.Vergi.Cornu ferit ille caueto. Si uox terminetur b,d,m,t, corripitur. Dictionis terminatæ in as ultima producitur:ut muſas. Excipiuntur Græca, quibus genitiuus in os:ut Pallas.Et accuſatiui Græci plurales,qui communes ſunt:ut Cycladas, lampadas. Dictionis terminatæ in es ultima producitur,ut doces,gaudes. Corripiuntur,penes præpoſitio,es uerbum cum compoſitis ades,potes,& nomina,quibus penultima genitiui creſcentis breuis eſt,ut miles militis,ſeges ſegetis.Præter res,ſpes,fides, Ceres,quæ producuntur. Præterq; illa quæ habent i ante es ut paries,aries,abies.Pes cum compoſitis commune eſt. Ouidius:

Quiſquis es,hoc poteris mecum conſidere ſaxo. Vergil.
Huc ades ò formoſe puer,tibi lilia plenis. Horat.
Quem penes arbitrium eſt,& ius,& norma loquendi.Idẽ:
Hæc ſeges ingratos tulit,& feret omnibus annis. Verg.
Diues inacceſſos,ubi Solis filia lucos. Ouid.
Qui mihi coniugij ſponſor & obſes erat. Verg
Quàm fixam paries illos ſeruabat in uſus. Idem:
Populus in fluuijs,abies in montibus altis. Ouid.
Prima Ceres unco terram dimouit aratro. Lucanus:
Extruitur,quod non aries impellere poſsit. Ouid.
Nec pes ire poteſt,intra quoque uiſcera ſaxum eſt. Luca.
Primus in obliquum ſonipes opponitur amni. Hora.
Omnia magna loquẽs,modo ſit mihi mẽſa tripes,&.Verg.
Qualis apes æſtate noua per florea rura.

Is in fine dictionis corripitur,ut quiſquis,is fugis. Ouid.
Hectora,quiſquis is es(ſi ſum tibi cura uenito) Vergi.
Quem fugis ah demens,habitarunt dij quoque ſyluas.
Omnis caſus pluralis in is producitur,ut quis,omnis. Ver.
Quis ante ora patrum Troiæ ſub mœnibus altis. Idem:

Omnis

Omnis ut tecum meritis pro talibus annos.
Vis tam nomen quám uerbum producitur. Ouid.
Vis ea ſi uerbi eſt, cur non ego Veiouis ædem. Vergi.
Vis ergo inter nos quid poßit uterque uiciſsim. Horat.
Non cuiuis homini contingit adire Corynthum.
Is finalem producunt omnia uerba, quæ in itis penultimam longam habent. Vt in omnibus uerbis quartæ coniugationis, & quibuſdam alijs. Martialis:
Neſcis heu neſcis dominæ faſtidia Romæ. Horat.
Non poßis oculo quantum contendere Lynceus. Martial.
Eſſe uelis oro ſerus conuiua Tonantis.
Adduntur dederis, reſpueris & ſimilia. Ouid.
Da mihi te placidum, dederis in carmine uires. Tibullus:
Reſpueris etiam Phœbo gratißima dona.
Os producitur, ut ſacerdos. Excepto hoc nomine os oßis, quod breue eſt. Excipiuntur quoque compoſita huius nominis potis ut impos, cõpos. Et Genitiui Græci ut Pallados. Vs corripitur, ut dominus. Excipiuntur monoſyllaba: ut thus, rus, mus, ſus, ius. Tum genitiui ſingulares, nominatiui, accuſatiui, & uocatiui plurales quartæ declinationis: ut manus. Inde nomina tertiæ inflexionis habentia u longũ in penultima genitiui creſcentis: ut ſalus ſalutis. Deniq; Græca quædam ut Oedipus, Melampus, à πoὺς ποδὸς compoſita, Si dictio terminetur in r, ultima breuis eſt, ut pater. Excipiuntur monoſyllaba, ut par, cum compoſitis impar, compar, diſpar, quæ compoſita tamen aliquando corripiuntur. Quinque uoces, fer, cor, uir, ter, per, breues ſunt. Producuntur æther, crater, imber, pér.

COMMVNES SYLLABAE.

Exercet Diana choros, quàm mille ſequutæ. Verg.
Tergeminamq́; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ. Idem.
Craſſaq; conueniunt liquidis, & liquida craßis. Lucre.
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos. Verg.
Nam quid Britannis cælum differre putamus. Lucret.
Hinc Auguſtus agens Italos in prælia Cæſar. Verg.
Coniecto ſternit iaculo uolat Itala cornus. Idem.
Has poſtquàm mœſto profudit pectore uoces. Catul.
Impia dementis uulgi, & uix tota profudit. Sil.
Riſit, & his, inquit, facito mea tela procures. Ouid.
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati. Vergi.
Quum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion. Idem.
Enſifer Orion æquore merſus erit. Ouid.
Connubio iungam ſtabili propriamq́; dicabo. Verg.
Experiar, Numidumq́; petam connubia ſupplex. Idem.
Longa facta breuis eſt in his.
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes. Idem.
Miſcueruntq́; herbas, & non innoxia uerba. Idem.
Obſtupui, ſteteruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit. Idem.
Dij tibi diuitias dederunt, artemq́; fruendi. Horat.
Terruerunt pauidos accenſa Ceraunia nautas. Sil.

IOACHIMI FORTII RING. Andouerpiani Elementa Græca.

DE LITERIS.

ORATIONEM *omnem partibus ſex componi cõſtat:periodis, membris,inciſis,uerbis, ſyllabis, literis.Literarum formæ quatuor & uiginti:α, β,γ,δ,ε,ζ,η,ϑ,ι,κ,λ,μ,ν,ξ.ο,π, ϱ,σ,τ, υ,φ,χ,ψ,ω,Vocalium longæ η, ω:breues,ε,ο: communes α.ι,υ.Mutabiles α,ε.ο.Ita dictæ quòd in uerborum præteritis mutentur ω,ε,in,η:ο in ω.* Vt ἀκούω ἤκουον, ἐθέλω ἤθελον, ὀνομάζω ὠνόμαζον. Ex his *diphthongi* κυρίως, *αι, αυ, ει,ευ,οι,ου, impropriæ ᾳ.ῃ,ῳ, υι. ηυ, ωυ.* Porrò *inter conſonantes duplices ζ, ξ, ψ: immubiles,quæ non mutãtur in futuris uerborum, λ, μ, ν, ϱ, tenues, κ,ϖ,τ:mediæ γ, β, δ: denſæ χ. φ, ϑ.* Monadicum *ſiue* ἄσημον *σ. Sic appellatum,quod non habeat ſignificationem, ut aliæ.* Etenim *ξ, ζ, ψ, & ſemiuocales ſunt, & duplices : λ, μ, ν, ϱ, ſemiuocales immutabilesq; : σ duntaxat ſemiuocalis. ϱ in augmento & compoſitione geminatur, ut* ἐπίῤῥημα. Ει *diphthongon,Latini nunc mutant in i longum, in dictionibus* Darĩus,Thalĩa, Alexandrĩa,*ironĩa,*Nĩlus, *nunc in e longum,ut chorẽa,* Aenẽas. Γ *ante γ, ξ, χ, κ, per n profertur ,* ἄγγελος, λύ-

λύγξ, ἔγχος, ἀνάγκη. γ poſt ν per δ proferendum, & κ per γ, ſi ipſum γ præceſſerit, ϑέοντε, ἀνάγκη. Π *per b Latinum præcedente μ, ut πέμπω.*

DE ACCENTIBVS.

Προσῳδιῶν ſiue accētuum genera quatuor, τόνοι, πνεύματα, χρόνοι, πάϑη. Toni tres ſunt grauis, acutus, circumflexus. Spiritus duo, denſus & tenuis. Tempora totidem,
Grauis. *longum & breue. Adfectus tres, apoſtrophus, ὑφὲν, diſtinctio. Accentu grauis eſt in omnibus ſyllabis, quæ non habent proprium tonum: notatur ſolum in fine dictionis pro*
Acutus. *acuto παρὰ ϑεοῦ. In ultima ponitur tonus acutus, quando ipſa uel breuis eſt, uel longa abſque ſynæreſi, ut καλὸς. σοφὸς, ἀνήρ, In penultima, quum uel breuis ipſa eſt, uel ultima longa: λόγος, ἀνϑρώπου. In antepenultima nunquam, niſi ultima fuerit breuis: φιλόσοφος, λεγεσϑαι. Excipiun-*
Circunflexus *tur Attica, ut μενέλεως. φύσεως.*

In omni genitiuo & datiuo ultima longa & tonum habens circunflectitur, ποιητοῦ ποιητῇ, τιμῆς τιμῇ, ϑεοῦ, θεῷ. Reliqui caſus acutum habent, τιμὴν, θεόν. Item omnis longa per ſynæreſin, ut ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ. Longa penultima præcedens breuem ſemper circunflectitur: μοῦσα. Contra ultima longa, antepenultima caret tono, penultima circumflexo.

Enclitica uox tonum flectit in ſyllabam præcedentem, ſi antecedat προπαροξύτονον. προπερισπώμενον, aut παροξύτονον cum trochæo. ἄνϑρωπός τε, σκῶλόν τε, φύλλά τε.

Abijcit omnino, præcedente ſpondæo, iambo, pyrrhichio, ſeu periſpomeno, ταπεινότερε, ἄναξ τε, γένοσ τε,

φῶσ

φῶστι.

ἐστιν poſitum in exordio orationis aut ſequens aliquã harum uocum, οὐ, οὐκ, ὡς, οὕτως, ἀλλὰ, τοῦτο, priorem ſyllabam acuit: ἔστι πόλις, οὐκ, ἔστιν, ὡω, ἔστιν, οὕτως, ἔστιν, ἀλλ' ἔστιν, τοῦτ' ἔστιν. Si ſequatur ὀξύτονον ſiue περισπώμενον, tonum amittit: καλός, ἐστιν, ἑρμῆς ἐστιν. Si iungatur dictioni paroxytonæ, ſiue illa trochæus ſit, ſiue iambus, ſiue pyrrhichius, ſiue ſpondæus, tonum habebit poſterior uerbi ſyllaba: φύλλα ἐστὶν, ἥρως ἐστὶ, γέλως ἐστὶ, λόγος ἐστίν. Si præcedat προπαροξύτονον uel προπερισπώμενον, tonus in præcedentem ſyllabam reijcitur: φιλόσοφός ἐστι, φαῦλός ἐστι Si προπερισπώμενον in poſitione longam deſinat, tonus manet in poſteriore ſyllaba uerbi ἐστὶ, φοῖνιξ ἐστί.

Acutus tonus in ultima ſyllaba poſitus, nomen facit ὀξύτονον: in penultima, παροξύτονον, ſeu βαρύτονον: in antepenultima, προπαροξύτονον, ſiue βαρύτονον.

Circumflexus in poſtrema, περισπώμενον: in penultima, προπερισπώμενον: Vt καλός, λόγος, ἄνθρωπος, ξενοφῶν, μοῦσα. Omnis uocalis in principio dictionis ſignatur ſpiritu uel aſpero, uel leni. υ & ρ ſemper aſpirantur. ρ ſi geminum fuerit in una dictione, prius ſignatur tenui ſpiritu, poſterius denſo, ut ἐπίῤῥημα.

Omnis uocalis aſpirata, adſumpta υ aſpirationem abijcit, ὅρος, οὐρος. Græcorum aſpirationem Latini ſæpenumero uertunt in σ, ὑπὲρ ſuper, ὑπὸ ſub, ὗς ſus, ἕρπω ſerpo: ἕ ſe, ἕξ ſex ἑπτά ſeptem. Spiritus.

ἕξ, εἷς, ἓν ideò uidentur habere denſiorem ſpiritum, quàm ἐξ εἰς ἐν, quòd dignitate quadam nomen præſtet præpoſitioni. Ἀπόστροφος nota eſt, qua indicamus è fine dictionis ablatum eſſe aliquid. Quod quatuor

tuor accidit uocalibus: ε, ο, α, ι: & duabus diphthongis αι, οι, Vt φέρ᾽ εἰπέ, τ᾽ ἐμόν, παρ᾽ ἡμῶν, ἐφ᾽ ἡμῖν, βούλομ᾽ ἐγώ, οἴμ᾽ ὡς ἄχθομαι. ὑφὲν eſt nota, qua duas dictiones coniungimus, ut ante malorum.

ὑφὲν.

Hypodiaſtole. *ὑποδιαστολὴ qua male cohærentia diſcernuntur, ut cor, uinum inſtaurat, ne Coruinum dicere uidearis.*

DE ARTICVLO.

VOcum quibus oratio conſtat, octo ſunt genera: articulus, nomen, uerbum, participium pronomen, præpoſitio, aduerbium, coniunctio. Articuli præpoſitiui hoc modo declinantur. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ἡ εὐθεῖα ὁ. ἡ γενικὴ τοῦ. ἡ δοτικὴ τῷ. ἡ αἰτιατικὴ τόν. Δυϊκά. ἡ εὐθεῖα καὶ αἰτιατικὴ τώ. ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ τοῖν. Πληθυντικά, ἡ εὐθεῖα οἱ. ἡ γενικὴ τῶν. ἡ δοτικὴ τοῖς. ἡ αἰτιατικὴ τούς. ἑνικὰ θηλυκά. ἡ, τῆς, τῇ, τήν. Δυϊκά. τὰ ταῖν. Π. αἱ, τῶν, ταῖς τάς. Ουδέτερα, τό, τοῦ, τῷ, τό. Δ. τώ, τοῖν. Π. τά, τῶν, τοῖς, τά. *Subiunctiui ſic.* Ἀρσενικὰ ἑνικά. ὅς. οὗ, ᾧ, ὅν, Δ. ὥ, οἷν. Π. οἵ, ὧν, οἷς, οὕς.

Θηλυκά. Ε, ἥ, ἧς, ᾗ, ἥν. Δ. ἅ, αἷν. Π. αἵ, ὧν. αἷς, ἅς. Ουδέτερα. Ε, ὅ. οὗ. ᾧ. ὅ. Δ. ὥ, οἷν. Π. ἅ, ὧν, οἷς, ἅ. *Ex præpoſitiuis ſubiunctiuos effeceris, mutato* τ *in aſpirationem, ut* τοῦ οὗ, τῷ ᾧ. ὁ, οἱ, ἡ αἱ, *præpoſitiui tono carent, ſubiunctiui non.*

ACCIDENTIA NOMINVM.

NOminibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμός, πτῶσις. *Genera quinq; ſunt:* ἀρσενικόν, ὁ λόγος: θηλυκόν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον, τὸ βῆμα: κοινόν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπίκοινον, ὁ ἀετὸς *hæc aquila,* ὁ στρουθὸς *hic paſſer,* ἡ

χελ

χελιδὼν hæc hirundo. Diſtant commune & epicœnum, quòd commune eſt ubi uiſu diſcernimus ſexum, ut κύων canis: ubi diſcrimen minus apparet, epicœnum. Species ſiue εἴδη duo: πρωτότυπον, ut οὐρανὸς, & παράγωγον. Poſterioris genera ſeptem. Συγκριτικὸν, ἐνδοξότερος: ὑπερθετικὸν, ἐνδοξότατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικὸν: παρώνυμον, ἀνθηρὸς: ῥηματικὸν, ποίμα. Comparatiua ab adiectiuis in ος fiunt mutato σ in τερος: λευκὸς λευκότερος, σόφος σοφώτερος. Si penultima poſitiui longa fuerit ο μικρὸν ſeruatur: ſin breuis, uertitur in ω μέγα. Adiectiua in ης & εις comparatiuum faciunt in εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαρίεις χαριέστερος. Poſitiua in υς à neutro genere, addito τερος: ut βραχὺς βραχύτερος. In ους, τερος aſſumunt: εὔνους εὐνούστερος. Superlatiuum fit mutatione τερος in τατος: λευκότερος λευκότατος. Comparatiua in ων ſuperlatiua faciunt in ιστος, ut ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. Numeri tres: ἑνικὸς, θεὸς: δυικὸς, θεώ: πληθυντικὸς, θεοί. Πτώσεις quinq; ὀνομαστικὴ uel εὐθεῖα, γενικὴ, δοτικὴ, αἰτιατικὴ, κλητική.

DECLINATIONES
nominum.

Qvinq; ſunt nominum declinationes. Prima terminationes duas habet, ας, & ης. In hac omnia maſculina ſunt, & in ſecunda fœmina. ὁ αἰνείας, αἰνείου, αἰνείᾳ, αἰνείαν, ὦ αἰνεία. Δ. αἰνεία, αἰνείαιν, ὦ αἰνεία. Π αἰνεῖαι, αἰνειῶν, αἰνείαις αἰνείας, ὦ αἰνεῖαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα Π. χρύσαι, χρυσῶν, χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι. Secunda totidem habet terminationes α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ. μαῖαν. ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία Prima. Secunda.

ὦ μάια. Π. μᾶιαι, μαιῶν, μάιαις, μάιας, ὦ μᾶιαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι.

Τιμὴ, τιμῆς, τιμῇ, τιμὴν, ὦ τιμή. Δ. τιμὰ, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαὶ, τιμῶν, τιμαῖς, τιμὰς, ὦ τιμαί. *Nomina deſinentia in α purum, ρα, δα, uel θα, ſeruant α in obliquis.*

Tertia.) *Tertia quoque terminationes duas habet, ος maſculinorum ac fœmininorũ, & ον neutrorum.* ὁ θεὸς, θεοῦ, θεῷ, θεὸν, ὦ θεέ. Δ. θεὼ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π θεοὶ, θεῶν, θεοῖς, θεούς, ὦ θεόι. ἡ ὁδὸς, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, ὁδὸν, ὦ ὁδέ, Δ. τὰ ὁδὼ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδοὶ, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδοὺς, ὦ ὁδοί.

Τὸ καλὸν, καλοῦ, καλῷ, καλὸν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλὼ: καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλὰ, καλῶν, καλοῖς, καλὰ, ὦ καλά.

Quarta. *Quarta etiam duas terminationes habet, ως maſculinorum & fœmininorum, & ων neutrorum. Hæc in omnibus caſibus ſeruat ω.*

Ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενέλεῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεως, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεω. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλῳς, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ.

Τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὐγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεῳς, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω.

Quinta. *Quinta uarias terminationes habet, & diuerſorum generum. Hæc ſimilis eſt Latinorum tertiæ.*

Ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι . αἴαντα, ὦ αἴας & ὦ αἴα. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰάντοιν ὦ αἴαντε. Π. οἱ αἴαντες,

αἰαν

αἰάντων, αἴασι, αἴαντας. ὦ αἴαντες.

ἡ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος, τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὼ τρυγόνε, τοῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Π. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες.

Τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα, Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Π. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα.

Monoſyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in poſteriore ſyllaba: reliqui caſus in priore. Vt πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶρ χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα.

Nomina in ευς uarie flectuntur. Ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλέος ἰωνικῶς, βασιλίος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δωρικῶς. E quibus Aeolice mutato accentu βασίληος, βασίλεος, βασίλευς.

Omnis datiuus in ultima ſyllaba ι habet: αὐτίᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. Genera mutantur hoc modo: πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδὺ: χαρίεις χαρίεσσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθὲς, φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον.

Ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν: διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν: χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν: χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES nominum.

Contractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ, καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν terminationes ſex, ης, ες, ος, ις, ι, ας. Ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω, & ως: υς

& υ

ης. & υ. Contrahuntur autem hoc modo. Δημοσθένεος ους,
ος. δημοσθένεϊ ει, δημοσθένεα η, δημοσθένεε η, δημοσθενέοιν οῖν,
ες. δημοσθένεες εις, δημοσθενέων ῶν, δημοσθένεας εις. Τὰ τείχεα
ις. η, ἀληθέα η. Τῷ ὄφιϊ ὄφι, ὄφιες ὄφις, ὄφιας ὄφις. Τὰ σινήπια
σινήπι. Vel τῷ ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ὄφεις, ὄφεας ὄφεις, σινήπεα
ας. σινήπη. Τῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέα, κρέαε κρέα κρεάοιν,
κρεῶν, κρέαα, κρέα, κρεάων ῶν. Βασιλέϊ εῖ, βασιλέες εῖς, βα-
ευς. σιλέας εῖς. οἱ βόες βοῦς, βόας βοῦς. Τῆς λητόος λητοῦς, λητόϊ
λητοῖ, λητόα λητῶ. Horum dualia & pluralia tertiæ de-
ους. clinationis ſunt: ut τὰ λητώ, ταῖν λητοῖν, αἱ λητόι, τῶν λη
ω. τῶν. Τῷ ἠδέϊ εῖ, ηδέες εῖς ἠδέας εῖς. Βότρυες βότρυς, βο-
υς. τρυας βότρυς.

DE NOMINIBVS numerorum.

NVmerorū ordines quinq; Primus, ἕν, δύο, τρία, τέσσα-
ρα, πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, οκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα,
δεκατρία, uel τρία καὶ δέκα, minore præeūte, ſi cōiunctio
interponatur: δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαὲξ, δεκαέπ-
τα, δεκαόκτω, aut ὄκτω καὶ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι, εἰκο-
σιὲν, εἰκοσιδύο, ἐικοσιτρία, τριάκοντα, τριακονταὲν, τεσσα-
ράκοντα, πεντήκοντα. ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα, ὀγδοήκον-
τα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακόσια, τριακόσια, τετρακό-
σια. πεντακόσια. ἑξακόσια. ἑπτακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακό-
σια, χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύρια. Secundus, διπ-
λοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πενταπλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑπταπλοῦς,
ὀκταπλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς, Tertius, διπλάσιος, τρι-
πλάσιος, τετραπλάσιός, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπτα-
πλάσιος, ὀκταπλάσιος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος.
Quartus, μονὰς, δυὰς, τριὰς, τετρας, πεμπτας, ἑκτὰς, ἑπ-
τας, ογδοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριὰς. Quintus, πρῶ-
τος

τος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἔννατος, δέκατος, ἑνδέκατος. δυοκαιδέκατος, εἰκοστός, εἰκοστός πρῶτος, εἰκοστὸς δεύτερος. τριακοστὸς, τεσσαρακοστὸς, πεντηκοστὸς, πεντηκοστὸς πρῶτος, ἑξηκοστὸς, ἑβδομηκοστὸς, ὀγδοηκοστὸς, ἐννενηκοστὸς, ἑκατοστὸς, διακοσιοστὸς, τριακοσιοστὸς, τεσσαρακοσιοστὸς, πεντακοσιοστὸς, ἑξακοσιοστὸς, ἑπτακοσιοστὸς ὀκτακοσιοστὸς, ἐννακοσιοστὸς, χιλιοστὸς, δισχιλιοστὸς, τρισχιλιοστὸς, μυριοστὸς. Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης.

Indicatiuus decimusſeptimus, quartus enim eſt à decimoquarto. Numeros, qui infrà decem ſunt, notant characteres, α β γ δ ε ϛ ζ η θ. *Denarios omnes infra centum,* ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ. *Centenarios,* ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. *ά cum nota ſuperpoſita, mille.*

CONIVGATIONES
verborum.

Quinq; uerborum ordines ſunt. Primus habet ante ω, β π φ πτ: *in futuro* ψ, *in præterito* φ. *Vt,* λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω.

Secundus ante ω *habet* γ κ χ κτ σσ *uel* ττ ζ: *in futuro* ξ, *in præterito* χ. *Vt,* λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω, παίζω.

Tertius habet δ θ τ ζ ττ ω *purum: in futuro* σ, *in præterito* κ. *Vt* ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω.

Quartus in præſenti & futuro quatuor immutabiles λ μ ν ρ: *in præterito* κ. *Vt,* ψάλλω, νέμω, κρίνω, σπείρω.

Quinto comprehenduntur uerba in ημι, ωμι, υμι: *ut,* ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι.

Actiuorum ergo triplex terminatio: ω βαρύτονον, ῶ περισπώμενον, & μι: ut, λέγω, ποιῶ, τίθημι. Verborum tempora ſunt præſens, præteritum imperfectum, futurum, duo indefinita quæ ſignificatione non differunt, præteritum perfectum, præteritum pluſquamperfectum. In præteritis ε præponitur ſi prima uerbi litera ſit conſonans. Si uocalis, α & ε in η uertuntur, ο in ω, αι in ῃ, αυ in ηυ, οι in ῳ. Vt, ἄδω ᾖδον, ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον, αἴρω ᾖρον, αὐδῶ ηὔδον, οἰκτείρω ᾤκτειρον. Reliquæ uocales η, ι, υ, ω, non mutantur. Dicimus enim ἡγέομαι ἡγεόμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην.

De augmentis.

Coniugantur uerba hoc modo. Actiua præſens, indicatiuum: Τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π. τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. *Præteritum imperfectum:* ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύπτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον.

τύπτω.

Imperatiuum: τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν.

Optatiuum: τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι.

Infinitum: τύπτειν. *Futurum indicatiuum:* τύψω τύψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύψουσιν.

Futurum.

Optatiuum: τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν.

ἀόριστος α.

Infinitum: τύψειν. *Indefinitum primum, indicatiuum:* ἔτυψα ἔτυψας ἔτυψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτυψάμεν ἐτύψατε ἔτυψαν. *Imperatiuum:* τύψον τυψάτω. Δ. τύψατον τυψάτων. Π. τύψατε τυψάτωσαν.

Optatiuum: τύψαιμι τύψαις τύψαι. Δ. τύψαιτον τυψαί-

την

τῳν. Π. τύψαιμεν τύψαιτε τύψαιεν. Snbiunctiuum: ἐὰν τύψω τύψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. Infinitum, τύψαι. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυφας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τετύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. Imperatiuum: τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων. Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύφοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυφοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ. Δ. ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν τετύφητε τετύφωσιν. Infinitum: τετυφέναι. Præteritum pluſquamperfectum: ἐτετύφειν ἐτετύφεις ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτετύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν. Præteritũ.

Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύπετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυπον. ἀόριςος β.

Imperatiuum: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον τυπέτων. Π. τύπετε τυπέτωσαν. Optatiuum, τύποιμι τύποις τύποι. Δ. τύποιτον τυποίτην. Π. τύποιμεν τύποιτε τύποιεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τύπω τύπῃς τύπῃ. Δ. ἐὰν τύπητον τύπητον. Π. ἐὰν τύπωμεν τύπητε τύπωσι.

Infinitum: τυπεῖν. Futurum ſecundum, indicatiuum: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Π. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι. Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Π. τυποῖμεν τυπεῖτε τυποῖεν. Infinitũ: τυπεῖν. Media præſens indicatiuum: τύπτομαι τύπτῃ τύπτε(). Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτον(). Præteritum imperfectum: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Media.

Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθων τυπτέσθων. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τύ-

πῖόιαϑlω. Π. τυπῖοίμεϑα τύπῖοιαϑε τύπῖοιν̄ῖο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τύπῖομαι τύπῖῃ τύπῖηται. Δ. ἐὰν τυπῖώμεϑον τύπῖηαϑον τύπῖηαϑον. Π. ἐὰν τυπῖώμεθα τύπῖηαϑε τύπῖων̄). *Infinitum*: τύπῖεαϑ.

Futurum primum,indicatiuum: τύψομαι τύψῃ τύψε̄). Δ. τυψόμεϑον τύχεαϑον τύψεαϑον. Π. τυψόμεθα τυψεαϑε τύψον̄). *Optatiuum*: τυψοίμlω τύψοιο τύψοιτο, Δ. τυψοίμεϑον τύψοιαϑον τυψοίαϑlω. Π. τυψοίμεθα τύψοιαϑε τύψοιν̄ῖο. *Infinitum*: τύψεαϑ.

ἀόριςϛ α. *Indefinitum primum,indicatiuum*: ἐῖυψάμlω ἐτύψω ἐτύψαῖο. Δ. ἐτυψάμεϑον ἐτύψχαϑον ἐτυψάαϑlω. Π ἐτυψάμεθα ἐτύψαϑε ἐτύψαντο. *Imperatiuum*: τύψαι τυψάαϑω. Δ. τύψαϑον τυψάαϑων. Π. τύψαϑε τύψαϑωσαν. *Optatiuum*: τυψαίμην τύψαιο τύψαιῖο. Δ. τυψαίμεϑον τύψαιαϑον τυψάιαϑlω. Π. τυψαίμεθα τύψαιαϑε τύψαιν̄ῖο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τύψωμαι τύψῃ τύψη̄). Δ, ἐὰν τυψώμεϑον τύψηαϑον τύψηαϑον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψηαϑε τύψων̄). *Infinitum*: τύψαϑε.

Præteritum. *Præteritum perfectum,indicatiuum*: τέτυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τεῖύπαῖον τεῖύπατον. Π. τεῖύπαμεν τεῖύπαῖε τεῖύπασιν. *Imperatiuum*: τέτυπε τεῖυπέτω. Δ. τετύπεῖον τεῖυπέτωμ. Π. τεῖύπετε τετυπέῖωσαμ. *Optatiuum*: τετύποιμι τετύποις τετύποι. Δ. τετύποιτομ τετυπόιτlω. Π. τετύποιμεν τετύποιτε τετύποιεμ. *Subiunctiuum*: ἐὰμ τετύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰμ τετύπητομ τετύπητομ. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιμ. *Infinitum*: τετυπέναι.

ἀόριςϛ β. *Præteritum plusquamperfectum,indicatiuum*: ἐτετύπειμ ἐτετύπεις ἐτετύπει. Δ. ἐτετύπεῖομ ἐτετυπέιτημ. Π. ἐτετύπειμεν ἐτετύπεῖε ἐτεῖύπεισαμ.

Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἐτυπόμlω ἐτύπου

ἐτύ

ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυ-
πτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Imperatiuum : τύπτου τυπτέ-
σθω. Δ. τυπτέσθων τύπτεσθον. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Opta-
tiuum : τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοι-
σθον τυπτοίσθην. Π. τυπτοίμετα τύπτοισθε τύπτοιντο. Sub-
iunctiuum : ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμε-
θον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύ-
πτωνται. Infinitum : τύπτεσθαι.

Futurum ſecundum, indicatiuum : τυποῦμαι τυπῇ τυ-
πεῖται. A. τυπούμεθον τυπεῖσθον τυπεῖσθον. Π. τυπούμεθα
τυπεῖσθε τυποῦνται. Optatiuum : τυποίμην τυποῖο τυποῖ-
το. Δ. τυποίμεθον τυποῖσθον τυποίσθην. Π. τυποίμεθα τυ
ποῖσθε τυποῖντο. Infinitum : τυπεῖσθαι.

Paſsiua præſens, indicatiuum : τύπτομαι τύπτῃ τύ- Paſsiua.
πτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτό-
μεθα τύπτεσθε τύπτονται. Præteritum imperfectum : ἐτυ-
πτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυ-
πτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Impera-
tiuum : τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθον. Π.
τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum : τυπτοίμην τύπτοιο
τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τυπτοίσθον τυπτοίσθην. Π. τυ-
πτοίμεθα τύπτοισθέ τύπτοιντο. Subiunctiuum : ἐὰν τύ-
πτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον
τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. In-
finitum: τύπτεσθαι.

Præteritum perfectum, indicatiuum : τέτυμμαι τέτυ- Præte-
ψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον. Π. τε- ritum.
τύμμεθα τέτυφθε τετύφαται.

Præteritum pluſquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμ
μην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτέτμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύ-
φθην. Π .ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuũ:
τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Π. τέτυφθε

ἀόριστος α. τετύφθωσαν. Infinitum: τετύφθαι. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην. Π. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Π. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Π. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Π. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι.

Infinitum: τυφθῆναι. Futurum primum, indicatiuum: τυφθήσομαι τυφθήσῃ τυφθήσεται. Δ. τυφθησόμεθον τυφθήσεσθον τυφθήσεσθον. Π. τυφθησόμεθα τυφθήσεσθε τυφθήσονται.

Optatiuum: τυφθησοίμην τυφθήσοιο τυφθήσοιτο. Δ. τυφθησοίμεθον τυφθήσοισθον τυφθησοίσθην. Π. τυφθησοίμεθα τυφθήσοισθε τυφθήσοιντο.

ἀόριστος β. Infinitum: τυφθήσεσθαι. Indefinitum ſecundum, indicatiuũ: ἐτύπην ἐτύπης ἐτύπη. Δ. ἐτύπητον ἐτυπήτην. Π. ἐτύπημεν ἐτύπητε ἐτύπησαν. Imperatiuũ: τύπηθι τυπήτω. Δ. τύπητον τυπήτων. Π. τύπητε τυπήτωσαν. Optatiuum: τυπείην τυπείης τυπείη. Δ. τυπείητον τυπειήτην. Π. τυπείημεν τυπείητε ετυπείησαν, uel τυπεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυπῶ τυπῇς τυπῇ. Δ. ἐὰν τυπῆτον τυπῆτον. Π. ἐὰν τυπῶμεν τυπῆτε τυπῶσι.

Futurũ ſecundum. Infinitum: τυπῆναι. Futurum ſecundum, indicatiuum: τυπήσομαι τυπήσῃ τυπήσεται. Δ. τυπησόμεθον τυπήσεσθον τυπήσεσθον. Π. τυπησόμεθα τυπήσεσθε τυπήσονται.

Optatiuum: τυπησοίμην τυπήσοιο τυπήσοιτο. Δ. τυπησοίμεθον τυπήσοισθον τυπησοίσθην. Π. τυπησοίμεθα τυπήσοισθε τυπήσοιντο. Infinitum: τυπήσεσθαι. Moxfuturũ, indicatiuum: τετύψομαι τετύψῃ τετύψεται. Δ. τετυψόμεθον τετύψεσθον τετύψεσθον. Π. τετυψόμεθα τετύψεσθε τετύ-

Mox futurum.

τύψον). Optatiuum: τετυψοίμην τετύψοιο τετύψοιτο. Δ. τετυψοίμεθον τετύψοισθον τετυψοίσθην. Π. τετυψοίμεθα τετύψοισθε τετύψοιντο. Infinitum: τετύψεσθαι.

VERBA IN
έω, άω, & όω.

PRæſens indicatiuum: ποιέω ποιῶ, ποιέεις ποιεῖς, ποιέει ποιεῖ. Δ. ποιέετον ποιεῖτον. Π. ποιέομεν ποιοῦμεν, ποιέετε ποιεῖτε, ποιέουσι ποιοῦσι. Præteritum imperfectum: ἐποίεον, ἐποίουν, ἐποίεες, ἐποίεις ἐποίεε ἐποίει. Δ. ἐποιέετον ἐποιεῖτον, ἐποιεέτην ἐποιείτην. Π. ἐποιέομεν ἐποιοῦμεν, ἐποιέετε ἐποιεῖτε, ἐποίεον ἐποίουν. έω.

Imperatiuum: ποίεε ποίει, ποιεέτω ποιείτω. Optatiuum: ποιέοιμι ποιοῖμι, ποιέοις ποιοῖς ποιέοι ποιοῖ. Attice ſeu Aeolice ποιοίην οίης οίη. Dorice ποιώην ώης ώη.

Subiunctiuum: ἐὰν ποιέω ποιῶ, έῃς ῇς, έῃ ῇ. Δ. έητον ῆτον. Infinitum: ποιέειν ποιεῖν, Dorice ποιὲν. Indicatiuū paßiuum: ποιέομαι ποιοῦμαι, έῃ, ῇ, έεται εῖται. Δ. εόμεθον ούμεθον, έεσθον εῖσθον. Π. εόμεθα ούμεθα. Præteritum imperfectum: ἐποιεόμην ούμην, ἐποιέου οῦ, έετο εῖτο.

Imperatiuum: ποιέου οῦ, ποιεέσθω είσθω. Optatiuum: ποιεοίμην ποιοίμην, έοιο οῖο, έοιτο οῖτο.

Subiunctiuum: ἐὰν ποιέωμαι ῶμαι, έῃ, ῇ, έηται ῆται.

Infinitum: ποιέεσθαι εῖσθαι. Participia: ποιέων ῶν, έοντος οῦντος, έουσα οῦσα, εούσης ούσης, έον οῦν, ποιεόμενος ούμενος. In his ου Dorice in ευ conuertitur, ποιοῦμεν ποιεῦμεν.

Præſens indicatiuum: βοάω βοῶ, βοάεις βοᾷς, βοάει βοᾷ. Δ. βοάετον βοᾶτον. Π. βοάομεν βοῶμεν, βοάετε βοᾶτε, βοάουσι βοῶσι. άω.

Præteritum imperfectum : ἐβόαον , ἐβόων , ἐβόαες ἐβόας, ἐβόαε ἐβόα. Δ. ἐβοάετον ᾶτον, ἐβοάτην ἐβοάτην. Π. ἐβοάομεν ῶμεν, ἐβοάετε ᾶτε, ἐβόαον ῶν. Imperatiuum: βόαε βόα, βοαέτω άτω. Optatiuum : βοάοιμι ῷμι, άοις ῷς: Aeolice βοῴην ῴης. Subiūctiuum: βοάω, ῶ, άῃς ᾷς, άῃ ᾷ. Δ. άετον, ᾶτον. Π. άωμεν ῶμεν, άετε ᾶτε, άωσι ῶσι. Infinitum : βοάειν βοᾶν, Dorice βοῆν, Aeolice βόαις. Indicatiuum: παθητικὸν: βοάομαι βοῶμαι, βοάῃ βοᾷ, βοάεται ᾶται. Δ. βοαόμεθον ώμεθον, άεσθον ᾶσθον. Π. αόμεθα, ώμεθα άεσθε ᾶσθε, ᾶσθε, άονται ῶνται).

Præteritum imperfectum : ἐβοαόμην ώμην, ἐβοάου ῶ, άετο ᾶτο. Imperatiuum: βοάου ῶ, βοαέσθω άσθω. Optatiuū: βοαίμην ῴμην, άοιο ῷο. Subiunctiuum: βοάομαι, ῶμαι άῃ ᾷ, άηται ᾶται. Infinitum: βοάεσθαι ᾶσθαι. Participia : βοάων ῶν άοντος ῶντος, άουσα ῶσα, αούσης ώσης, άον ῶν, βοαόμενος. ώμενος.

όω. Præſens indicatiuum : χρυσόω χρυσῶ, χρυσόεις χρυσοῖς, χρυσόει χρυσοῖ. Δ. χρυσόετον χρυσοῦτον. Π. χρυσόομεν χρυσοῦμεν, χρυσόετε οῦτε, χρυσόουσι οῦσι.

Præteritum imperfectum : ἐχρύσοον ουν, ἐχρύσοες ους, ἐχρύσοε, ου. Δ. ἐχρυσόετον οῦτον. Imperatiuum: χρύσοε ου, χρυσοέτω ούτω. Optatiuum : χρυσόοιμι οῖμι, χρυσόοις οῖς, όοι οῖ. Subiunctiuum : χρυσόω ῶ, όῃς οῖς, όῃ οῖ. Δ. όητον οῖτον, Π. όωμεν ῶμεν όητε οῖτε, όωσι. ῶσι Infinitum: χρυσόειν χρυσοῦν, Aeolice χρύσους.

Indicatiuum paßiuum: χρυσόομαι οῦμαι, όῃ οῖ, όεται οῦται. Præteritum imperfectum : ἐχρυσοόμην ούμην, όου οῦ, όετο οῦτο. Imperatiuum : χρυσόου οῦ, χρυσοέσθω ούσθω. Optatiuum: χρυσοοίμην, χρυσοίμην χρυσόοιο οῖο. Subiunctiuum: χρυσόωμαι ῶμαι, όῃ οῖ, όηται οῖται, alij οῦται, uel ῶται, Δ. οώμεθον ώμεθον, όησθον οῖσθον, οῦσθον uel ῶσθον.

Infini

Infinitum: χρηστέεσθαι ἔσθαι. *Participia*: χρυσόων ὢν, ὄντα ὅντα, ἐὸν ὄν, χρυσούμενος ὄμενος.

ΤΙΘΗΜΙ.

Verba in μι deducuntur à uerbis habentibus έω, άω, όω, *υω: ut* τίθημι, ἵστημι, δίδωμι. ζεύγνυμι, *à* θέω, στάω, δόω, ζευγνύω, *idq́ præpoſita* ι *cum prima conſonante. Hæc carent ſecundo futuro, præterito perfecto & pluſquamperfecto medio: item indefinito ſecundo & futuro ſecundo paßiuo.*

Actiua præſens indicatiuum: τίθημι τίθης τίθησι. Δ. τίθετον τίθετον. Π. τίθεμεν τίθετε τιθέασι.

Præteritum imperfectum: ἐτίθην ἐτίθης ἐτίθη. Δ. ἐτίθετον ἐτιθέτην. Π. ἐτίθεμεν ἐτίθετε ἐτίθεσαν. *Imperatiuum*: τίθετι uel τίθει à τιθέω, τιθέτω. Δ. τίθετον τιθέτων. Π. τίθετε τιθέτωσαν. *Optatiuum*: τιθείην τιθείης τιθείη. Δ. τιθείητον τιθειήτην. Π. τιθείημεν τιθείητε τιθείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τιθῶ τιθῇς τιθῇ. Δ. ἐὰν τιθῆτον τιθῆτον. Π. ἐὰν τιθῶμεν τιθῆτε τιθῶσι. *Infinitum*: τιθέναι. ἀόριστος β.

Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἔθην ἔθης ἔθη. Δ. ἔθετον ἐθέτην, Π. ἔθεμεν ἔθετε ἔθεσαν. *Imperatiuum*: θέτι uel θὲς θέτω. Δ. θέτον θέτων. Π. θέτε θέτωσαν. *Optatiuum*: θείην θεῖς θείη. Δ. θείητον θειήτην. Π. θείημεν θείητε θείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν θῶ θῇς θῇ. Δ. θῆτον θῆτον. Π. θῶμεν θῆτε θῶσι. *Infinitum*: θῆναι.

Media præſens, indicatiuum: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. Media.

Præteritum imperfectum: ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. Imperatiuum: τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. Optatiuū: τιθείμην τιθεῖο τιθεῖτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. Subiunctiuum: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον τιθῆσθον. Π. τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. Infinitum: τίθεσθαι.

ἀόριστος β. Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἐθέμην ἔθεσο uel ἔθου, ἔθετο. Δ. ἐθέμεθον ἔθεσθον ἐθέσθην. Π. ἐθέμεθα ἔθεσθε ἔθεντο.

Vt in præterito imperfecto: ἐτιθέμην remota ſyllaba τι.

Paſsiua. *Paſsiua præſens, indicatiuum*: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται.

Præteritum imperfectum: ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ ἐτιθέμεθον, ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. Imperatiuum: τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. Optatiuum: τιθείμην τιθεῖο τιθεῖτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. Subiunctiuum: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον. Π. ἐὰν τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. Infinitum: τίθεσθαι.

Præteritū. *Præteritū perfectum, indicatiuum*: τέθειμαι τέθεισαι τέθειται. Δ τεθείμεθον τέθεισθον τέθεισθον. Π. τεθείμεθα τέθεισθε τέθεινται. Optatiuum: τεθείμην τεθεῖο τεθεῖτο. Δ. τεθείμεθον τεθεῖσθον τεθείσθην. Π. τεθείμεθα τεθεῖσθε τεθεῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν τεθῶμαι τεθῇ τεθῆται Δ. τεθώμεθον τεθῆσθον τεθῆσθον. Π. τεθώμεθα τεθῆσθε τεθῶνται. Infinitum: τεθεῖσθαι.

Præt

Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum : ἐτεθεί-
μην ἐτέθεισο ἐτέθειτο. Δ. ἐτεθείμεθον ἐτέθεισθον ἐτεθεί-
σθην. Π ἐτεθείμεθα ἐτέθεισθε ἐτέθειντο. Imperatiuum : τέ
θεισο τεθείσθω. Δ. τέθεισθον τεθείσθον. Π. τέθεισθε τεθείσθω- ἀόριστος
σαν. Indefinitum primum, indicatiuum : ἐτέθην ἐτέθης ἐτέ α.
θη. Δ. ἐτέθητον ἐτεθέτην. Π ἐτέθημεν ἐτέθητε ἐτέθησαν.

Imperatiuum : τέθητι τεθήτω. Δ. τέθητον τεθήτων. Π.
τέθητε τεθήτωσαν.

Optatiuum : τεθείην τεθείης τεθείη. Δ. τεθείητον τεθεί-
την. Π. τεθείημεν τεθείητε τεθείησαν.

Subiunctiuum : ἐὰν τεθῶ τεθῇς τεθῇ. Δ. τεθῆτον τεθῆτον.
Π. ἐὰν τεθῶμεν τεθῆτε τεθῶσι. Infinitum : τεθῆναι. Fu- Μέλλων
turum primum, indicatiuum : τεθήσομαι τεθήσῃ τεθήσεται. Δ. α.
τεθησόμεθον τεθήσεσθον τεθήσεσθον. Π. τεθησόμεθα τεθήσε-
σθε τεθήσονται. Optatiuum : τεθησοίμην τεθήσοιο τεθήσοι
το. Δ. τεθησοίμεθον. τεθήσοισθον τεθησοίσθην Π. τεθησοίμε-
θα τεθήσοισθε τεθήσοιντο. Infinitum, τεθήσεσθαι.

ἽΣΤΗΜΙ.

Actiua præſens, indicatiuum : ἵστημι ἵστης ἵστησι. Δ. ἵστα
τον ἵστατον. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἱστᾶσι. uel Ionice ἱστάασι.

Præteritum imperfectum : ἵστην ἵστης ἵστη. Δ. ἵστατον ἱστά-
την. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἵστασαν.

Imperatiuum : ἵσταθι ἱστάτω. Δ. ἵστατον ἱστάτων. Π. ἵστα-
τε ἱστάτωσαν.

Optatiuum : ἱσταίην ἱσταίης ἱσταίη. Δ. ἱσταίητον ἱσταιή-
την. Π. ἱσταίημεν ἱσταίητε ἱσταίησαν, uel ἱσταῖεν.

Subiunctiuum : ἐὰν ἱστῶ ἱστᾷς ἱστᾷ. Δ. ἱστᾶτον. Π. ἱστῶ-
μεν ἱστᾶτε ἱστῶσι.

Infinitum : ἱστάναι. Indefinitum ſecundum : ἔστην ἔστης ἀόριστος
ἔστη. Δ. ἔστητον ἐστήτην. Π. ἔστημεν ἔστητε ἔστησαν, uel β.
Attice ἔσταν. Imperatiuum : στῆθι στήτω. Δ. στῆτον στή-
των. Π. στῆτε στήτωσαν. Optatiuum : σταίην σταίης σταίη.
Δ. σταίη

Δ. ϛάντον ϛαιήτlω. Π. ϛάημϐυ ϛάντε ϛάησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν ϛῶ ϛᾶς ϛᾶ. Δ. ϛᾶτον. Π. ϛῶμϐυ ϛᾶτε ϛῶσι. *Infinitum*, ϛῆναι.

Media & paſſiua. *Præſens indicatiuum*: ἵϛαμαι ἵϛασαι ἵϛα(τ). Δ. ἱϛάμεθον ἵϛασθον ἵϛασθον. Π. ἱϛάμεθα ἵϛασθε ἵϛαν(τ).

Præteritum imperfectum: ἱϛάμlω ἵϛασο ἵϛατο. Δ. ἱϛάμεθον ἵϛασθον ἱϛάσθlω. Π. ἱϛάμεθα ἵϛασθε ἵϛαντο.

Imperatiuum: ἵϛασο ἱϛάσθω. Δ. ἵϛασθον ἱϛάσθων. Π. ἵϛασθε ἱϛάσθωσαν. *Optatiuum*: ἱϛαίμlω ἱϛαῖο ἱϛαῖτο. Δ. ἱϛαίμεθων ἱϛαῖσθον ἱϛαίσθlω. Π. ἱϛαίμεθα ἱϛαῖσθε ἱϛαῖντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν ἱϛῶμαι ἱϛᾶ ἱϛᾶ(τ). Δ. ἱϛώμεθον ἱϛᾶσθον. Π. ἱϛώμεθα ἱϛᾶσθε ἱϛῶν(τ). *Infinitum*: ἵϛαοθ.

Præteritũ. *Præteritum perfectum*, *indicatiuum*: ἕϛαμαι ἕϛασαι ἕϛα(τ). Δ ἑϛάμεθον ἕϛασθον ἕϛασθον. Π. ἑϛάμεθα ἕϛασθε ἕϛαν(τ). *Optatiuum*: ἑϛαίμην ἑϛαῖο ἑϛαῖτο. Δ. ἑϛαιμεθον ἑϛαῖσθον ἑϛαίϛην. Π. ἑϛαίμεθα ἑϛαῖσθε ἑϛαῖντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν ἑϛῶμαι ἑϛᾶ ἑϛᾶται. Δ. ἐὰν ἑϛώμεθον ἑϛᾶσθον ἑϛᾶσθον. Π. ἐὰν ἑϛώμεθα ἑϛᾶσθε ἑϛῶν(τ). *Infinitum*, ἑϛάοθ.

Preteritum pluſquam perfectum. *Præteritum pluſquamperfectum*: ἑϛάμlω ἕϛασο ἕϛατο. Δ. ἑϛάμεθον ἕϛασθον ἑϛάσθlω. Π. ἑϛάμεθα ἕϛασθε ἕϛαντο. *Imperatiuum*: ἕϛασο ἑϛάσθω. Δ, ἕϛασθον ἑϛάσθων. Π. ἕϛασθε ἑϛάσθωσαν.

Indefinitnm primum, *indicatiuum*: ἐϛάθην ἐϛάθης ἐϛάθη. Δ. ἐϛάθητον ἐϛαθήτlω. Π. ἐϛάθημϐυ ἐϛάθητε ἐϛάθησαν uel ἕϛαθεν. *Imperatiuum*: ϛάθηϊι ϛαθήτω. Δ. ϛάθητον ϛαθήτων. Π. ϛάθητε ϛαθήτωσαν. *Optatiuum*: ϛαθείην ϛαθείης ϛαθείη. Δ. ϛαθείητον ϛαθειήτlω. Π. ϛαθείημϐυ ϛαθείητε ϛαθείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν ϛαθῶ ϛαθῇς ϛαθῇ. Δ. ϛαθῆτον ϛαθῆτον. Π. ϛαθῶμϐυ ϛαθῆτε ϛαθῶσι. *Infinitum*, ϛαθῆναι.

Futu

Futurum primum, indicantium: ϛαθήσομαι ϛαθήσῃ ϛαθήσεται, Δ. ϛαθησόμεθον ϛαθήσεσθον ϛαθήσεσθον. Π. ϛαθησόμεθα ϛαθήσεσθε ϛαθήσονται. Optatiuum: ϛαθησοίμην ϛαθήσοιο ϛαθήσοιτο. Δ ϛαθησοίμεθον ϛαθήσοισθον ϛαθησοίσθην. Π. ϛαθησοίμεθα ϛαθήσοισθε ϛαθήσοιντο. Infinitum, ϛαθήσεσθαι — Futurum primum.

ΔΙΔΩΜΙ.

Actiua præſens, indicatiuum: δίδωμι δίδως δίδωσι. Δ. δίδοτον δίδοτον. Π. δίδομεν δίδοτε διδοῦσι uel διδόασι.

Præteritum imperfectum: ἐδίδων ἐδίδως ἐδίδω. Δ. ἐδίδοτον ἐδιδότην. Π. ἐδίδομεν ἐδίδοτε ἐδίδοσαν.

Imperatiuum: δίδοθι διδότω. Δ. δίδοτον διδότων. Π. δίδοτε διδότωσαν. Optatiuum: διδοίην διδοίης διδοίη. Δ. διδοίητον διδοιήτην. Π. διδοίημεν διδοίητε διδοίησαν uel διδοῖεν.

Et Aeolicè: διδῴην διδῴης διδῴη. Subiunctiuum: ἐὰν διδῶ διδῷς διδῷ. Δ. διδῶτον διδῶτον. Π. διδῶμεν διδῶτε διδῶσι. Infinitum, διδόναι.

Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἔδων ἔδως ἔδω. Δ. ἔδοτον ἐδότην. Π. ἔδομεν ἔδοτε ἔδοσαν. Imperatiuum: δόθι uel δὸς δότω. Δ. δότον δότων. Π. δότε δότωσαν. — ἀόριςος β.

Optatiuum: δοίην δοίης δοίη. Δ. δοίητον δοιήτην. Π. δοίημεν δοίητε δοίησαν. Subiunctiuum: ἐὰν δῶ δῷς δῷ, aut Ionicè δῶσι. Δ. δῶτον. Π. δῶμεν δῶτε δῶσι uel δώωσι poëticè. Infinitum, δοῦναι.

Media & paſſiua, præſens: δίδομαι δίδοσαι δίδοται. Δ. διδόμεθον δίδοσθον δίδοσθον. Π. διδόμεθα δίδοσθε δίδονται. — Media & paſsiua.

Præteritum imperfectum: ἐδιδόμην ἐδίδοσο ἐδίδοτο. Δ.

ἐδι

ἐδιδόμεθον ἐδίδοσθον ἐδιδόσθην. Π. ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοντο.

Imperatiuum, δίδοσο διδόσθω. Δ. δίδοσθον διδόσθων. Π. δίδοσθε διδόσθωσαν.

Optatiuum: διδοίμην διδοῖο διδοῖτο. Δ. διδοίμεθον διδοῖσθον διδοίσθην. Π. διδοίμεθα διδοῖσθε διδοῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν διδῶμαι διδῷ διδῶται. Δ. διδώμεθον διδῶσθον. Π. διδώμεθα διδῶσθε διδῶνται, penultima circunflexa.

Præteritũ. Infinitum, δίδοσθαι. Præteritum perfectum: δέδομαι δέδοσαι δέδοται. Δ. δεδόμεθον δέδοσθον δέδοσθον. Π. δεδόμεθα δέδοσθε δέδονται.

Optatiuum: δεδοίμην δεδοῖο δεδοῖτο. Δ. δεδοίμεθον δεδοῖσθον δεδοίσθην. Π. δεδοίμεθα δεδοῖσθε δεδοῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν δεδῶμαι δεδῷ δεδῶται, ἄχρηστα.

Præteritũ plusquamperfectum. Infinitum, δεδόσθαι. Præteritum pluſquamperfectum: ἐδεδόμην ἐδέδοσο ἐδέδοτο. Δ. ἐδεδόμεθον ἐδέδοσθον ἐδεδόσθην. Π. ἐδεδόμεθα ἐδέδοσθε ἐδέδοντο.

Imperatiuum: δέδοσο δεδόσθω. Δ. δέδοσθον δεδόσθων.

ἀόριστος α. Π. δέδοσθε δεδόσθωσαν. Indefinitum primum, indicatiuũ: ἐδόθην ἐδόθης ἐδόθη, Δ. ἐδόθητον ἐδοθήτην. Π. ἐδόθημεν ἐδόθητε ἐδόθησαν.

Optatiuum: δοθείην δοθείης δοθείη. Δ. δοθείητον δοθειήτην. Π. δοθείημεν δοθείητε δοθείησαν, uel δοθεῖεν.

Subiunctiuum: ἐὰν δοθῶ δοθῇς δοθῇ. Δ. δοθῆτον δοθῆτον, Π. δοθῶμεν δοθῆτε δοθῶσι. Infinitum, δοθῆναι.

Μέλλων α. Futurum primum indicatiuum: δοθήσομαι δοθήσῃ δοθήσεται. Δ. δοθησόμεθον δοθήσεσθον. Π. δοθησόμεθα δοθήσεσθε δοθήσονται.

Optatiuum: δοθησοίμην δοθήσοιο δοθήσοιτο. Δ. δοθησοίμεθον δοθήσοισθον δοθησοίσθην. Π. δοθησοίμεθα δοθήσοισθε δοθήσοιντο. Infinitum, δοθήσεσθαι.

Z E

ΖΕΥΓΝΥΜΙ.

Polyſyllaba uerba tam in νω, quàm in νμι ſolū in præſenti & præterito imperfecto flectuntur, alijs temporibus carent. Diſyllaba uerò apud poëtas quandoq; etiā futurum & indefinitum habent, ut δύω δῦμι δύσω ἔδυν δῦθι, κλύω κλῦμι κλύσω ἔκλυν κλῦθι.

Actiua præſens, indicatiuum, ζεύγνυμι ζεύγνυς ζεύγνυσι. Δ. ζεύγνυτον. Π. ζεύγνυμεν ζεύγνυτε ζευγνῦσι, *uel* ζευγνύασι, *aut quod uſitatius eſt,* ζευγνύει à ζευγνύω. *Præteritum imperfectum:* ἐζεύγνυν ἐζεύγνυς ἐζεύγνυ. Δ. ἐζεύγνυτον ἐζευγνύτην. Π. ἐζεύγνυμεν ἐζεύγνυτε ἐζεύγνυσαν.

Imperatiuum: ζεύγνυθι ζευγνύτω. Δ. ζεύγνυτον ζευγνύτων. Π. ζεύγνυτε ζευγνύτωσαν.

Infinitum: ζευγνύναι. *Media & paßiua, præſens indicatiuum:* ζεύγνυμαι ζεύγνυσαι ζεύγνυται. Δ. ζευγνύμεθον ζεύγνυσθον. Π. ζευγνύμεθα ζεύγνυσθε ζεύγνυνται.

Præteritum imperfectum: ἐζευγνύμην ἐζεύγνυσο ἐζεύγνυτο. Δ. ἐζευγνύμεθον ἐζεύγνυσθον ἐζευγνύσθην. Π. ἐζευγνύμεθα ἐζεύγνυσθε ἐζεύγνυντο.

Imperatiuum: ζεύγνυσο ζευγνύσθω. Δ. ζεύγνυσθον ζευγνύσθων. Π. ζεύγνυσθε ζευγνύσθωσαν.

Infinitum: ζεύγνυσθαι. *Participia:* ὁ ζευγνὺς τοῦ ζευγνύντος ἡ ζευγνῦσα τῆς ζευγνύσης· τὸ ζευγνῦν τοῦ ζευγνύντος.

A paßiuo: ζευγνύμενος.

QVAEDAM DE FORMAtione temporum.

Verbum cum præpoſitione compoſitum non plus ſignificans quàm ſimplex, augetur in principio præpoſi

poſitionis. Vt ἕπω *dico ,* ἐνέπω ἤνεπον,εὕδω καθεύδω ἐκάθευδον.

Præpoſitione uero ſignificationem aliquam adferente, augmentum fit in principio uerbi ſimplicis : ut ἀκούω παρακούω *abaudio* παρήκουον.

Præpoſitio uocalem poſtremam amittit, ſi cõponatur cũ uocali, ut ἔγραφον κατέγραφον *: exceptis* περὶ *&* πρὸ, *ut* ἔχω περιέχω προέχω. Παρατατικὸς *fit à præſenti mutato* ω *in* ον *& præpoſito augmento , ut* τύπτω ἔτυπτον.

Ab eodem futurum fit mutata conſona præſentis in cõſonantem futuri. γράφω γράψω, λέγω λέξω, φράζω φράσω, ψάλλω ψαλῶ.

Verba autem habentia ω *purum, futurum ferè faciunt, uerſo* α *uel* ε *in* η, *&* ο *in* ω, *aut interpoſito* σ, *ut* ποιέω ποιήσω, δίδωμι δώσω, ἀκούω ἀκούσω. α *&* ε *quandoq; manẽt* καλέω καλέσω.

Futura quartæ coniugationis penultimam breuẽ poſtulant : quare ſi duplex conſona ſit, altera abijcitur: ut ψάλλω ψαλῶ.

Si diphthongus, uocalis eximitur: ut σπείρω σπερῶ, φαίνω φανῶ.

ἀόριστος α. *Indefinitum primum ſemper ſeruat conſonantem futuri, præter* τίθημι θήσω ἔθηκα, δίδωμι δώσω ἔδωκα, ἵημι ἥσω, ἧκα, ἔπω ἔψω εἶπα, ἐνέγκω ἐνέγξω ἤνεγκα.

Si penultima indefiniti primi fuerit breuis, ut in quarta coniugatione producitur hoc modo: α *mutatur in* η, ε *aſſumit* ι, ι *&* υ *fiunt longæ, ut* ψαλῶ ἔψηλα, χανῶ ἔχηνα, φθερῶ ἔφθειρα, κρινῶ ἔκρινα, ὀτρύνω ὤτρυνα.

De præterito perfecto. *Verba in* λω *&* ρω *eandem conſonantem ſeruant in præterito perfecto : ut* ψάλλω ἔψαλκα, σπείρω ἔσπαρκα. *Si uero* μ *ante* ω *fuerit, inter* μ *&* κ, η *interponitur : ut* νέμω

νίμω νενέμηκα. Habentia ι uel ει ante νω, in præterito perfecto abijciunt ν, ut κρίνω κέκρικα, κλείνω κλενῶ κέκλικα. Quæ uero αι aut υ in penultima habent, in præterito ν in γ mutant: ut μιαίνω μιανῶ μεμίαγκα, μολύνω μεμόλυγκα.

Αόριςος β ſeruat conſonantem præteriti perfecti medij. Penultima indefiniti ſecundi, ſi tribus ipſum pluribúsue ſyllabis conſtet, corripi debet, hoc modo η in α uertitur: Vt λήβω capio ἔλαβον, πήθω ſatior ἔπαθον, λήχω ſortior ἔλαχον, φήγω comedo ἔφαγον, δήκω mordeo ἔδακον, λήθω lateo ἔλαθον. ω in α: τρώγω uoro ἔτραγον. — Αόριςος β.

Αι in α: φαίνω appareo ἔφανον, καίω uro ἔκαον, δαίω ſcio ἔδαον. Αυ in α: παύω ſedo ἔπαον. Ου in ο: ἀκούω audio ἤκοον. Ει in ι: λείπω linquo ἔλιπον, λείβω libo ἔλιβον, πείθω ſuadeo ἔπιθον. Ευ in υ: φεύγω fugio ἔφυγον, τεύχω cõſequor ἔτυχον. ἐλεύθω uenio ἤλυθον & ἦλθον, πεύθω interrogo ἔπυθον. Verbo in ζω, uel σσω ſecundæ coniugationis, in præterito medio γ habent: ut κράζω κράξω κέκραγα, πλήσσω πλήξω πέπληγα: Verba in ζω coniugationis tertiæ, in eodem loco δ habent: ut φράζω πέφραδα. Si tertia ſingularis in præterito perfecto paßiuo uocalem habuerit ante ται, infinitum formatur interpoſito σ. ut πεποίηται πεποιῆσθαι λήβω capio, λείβω libo, λήχω ſortior, μείρομαι ſortior iuxta communem linguam habent λέληφα, λέλειφα, λέληχα, μέμαρμαι. Atticè uerò, εἴληφα, εἴλειφα, εἴληχα, εἵμαρμαι. — Paßiua.

Indefinitum ſecundum paßiuum fit ab indefinito ſecundo actiuo mutatione ον in ην. Ἔτυπον ἐτύπην, ἔλεγον, ἐλέγην, ἤκοον, ἠκόην.

Duo futura paßiua fiunt à ſecunda perſona indefinitorum addito ομαι. ut ἐτύφθης τυφθήσομαι, ἐτύπης τυπήσομαι. Paulò poſt futurum à ſecunda perſona paßiui præ-

teriti formatur ἐπενθέσει τοῦ *σμ*: Τέτυφα τετύφομαι, λέλεξα λέλεξομαι, πεποίησα πεποιήσομαι.

Ex præterito imperfecto actiuo uerborum in μι fiunt præterita imperfecta media & paſsiua mutatione ην in έμην uel άμην, & ων in όμην, ut ἐτίθην, ἐτιθέμην, ἵστην ἱστάμην, ἐδίδων ἐδιδόμην.

εἰμί, εἶμι, ἵημι, ἧμαι

& φημί

AB ἔω *ſum uel uado fiunt* εἰμί, εἶμι, ἵημι. Εἰμί εἶς εἶ *uel* ἐσσί ἐστί. Δ. ἐστὸν ἐστόν. Π. ἐσμὲν *uel* εἰμὲν, ἐστὲ, εἰσὶ *uel* ἔασι.

Præteritum imperfectum, ἦν ἔα ἦα ἦ ἔην *uel* ἔσκον, ἦς ἦσθα, ἦν ἔην ἤην ἦεν ἔσκε ἦς. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν *uel* ἦμες ἦτε ἦσαν *uel* ἔσαν. Et ἤμην ἦσο ἦτο. medium. Reliquis præteritis caret.

Futurum medium ἔσομαι ἔσῃ *uel* ἔσεαι ἔσται *uel* ἔσεται, ἔσσεται, ἔσσεῖται) *uel* ἔσται. Δ. ἐσόμεθον.

Imperatiuus: ἴσθι ἔσο *uel* ἔσσο, ἔσο ἔστω. Δ. ἔστον ἔστων. Π. ἔστε ἔστωσαν. Optatiui præſens, εἴην εἴης εἴη. Δ. εἴητον εἰήτην. Π. εἴημεν εἴητε εἴησαν, & per ſyncopen εἶμεν εἶτε εἶεν.

Futurum ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο. Subiunctiui præſens: ἐὰν ὦ ᾖς ᾖ *uel* ἦσι Ionice: Δ. ἦτον. Π. ὦμεν ἦτε ὦσι.

Indefinitum primum: ἐὰν ἔσωμαι ἔσῃ ἔσῃ). Infinitum εἶναι ἔμεναι ἔμμεναι ἔμεν *uel* ἦμεν, *unde* ἐνῆμεν *ineſſe*.

εἶμι *uado.* Εἶμι εἶς *uel* εἶσθα εἶσι. Δ. ἴτον ἴτον. Π. ἴμεν ἴτε ἴσι *uel* ἴασι Præteritum imperfectū: εἶν εἶς εἶ. Δ. ἴτον ἴτην. Π. ἴμεν ἴτε ἴσαν *uel* ἤισαν. Præteritum perfectum: εἶκα εἶκας εἶκε

inu

inuſitatum. Præteritum *pluſquamperfectum* : ἤειν ἤεις ἤει. Præteritum perfectum medium : εἶα εἶας εἶε, uel Ionice ἦα ἦας ἦε, & ſoluta diphthongo ἤϊα ἤϊας ἤϊε. Pluſquam perfectum medium : ᾔειν ᾔεις ᾔει. Tertia pluralis: ᾔεσαν uel ἤεσαν. Sic eius compoſita ἀνήειν redieram, ἐξήειν exiueram, ἀνήεισαν uel εσαν, ἐξήεισαν uel εσαν. Imperatiuus : ἴθι (uel εἶ ab ἔω ἔε per ſyneresin, unde ἔξει apud Ariſtophanem) ἴτων. Δ. ἴτον ἴτων. Π. ἴτε ἴτωσαν. Indefinitis & futuris, item optatiuo & ſubiunctiuo caret. Infinitum: ἴναι ἴμεναι ἴμεν εἶναι, unde παρεῖναι adire, ἀπεῖναι abire. In ἵημι ἵης ἵησι. Infinitum: ἱέναι. Præſens medium: ἵεμαι ἵεσαι ἵεται. Præteritum imperfectum : ἱέμην ἵεσο ἵετο. Imperatiuus : ἵεσο ἱέσθω. Participium : ἱέμενος. ἕω mitto, ſedeo, cupio, induo: unde ἵημι & ἧμαι, ἵημι ἵης ἵησι. Δ. ἵετον ἵετον. Π. ἵεμεν ἵετε ἱεῖσι uel ἱέασι & per craſin ἱᾶσι Præteritum imperfectum : ἵην ἵης. Perfectum : εἶκα εἶκας. Hinc εἰκώς, ἀφεικώς, ἀφεικέναι, & præteritum paßiuum, εἶμαι εἶσαι. Pluſquamperfectum εἴκειν εἴκεις inuſitatum. Indefinitum primum : ἧκα ἧκας pro ἧσα. Secundum : ἧν ἧς ἧ. Δ. ἕτον ἕτην. Π. ἕμεν ἕτε ἕσαν. Futurum : ἥσω ἥσεις. Imperatiui præſens : ἵεθι ἱέτω. Indefinitum ſecundum : ἕς pro ἕθι: hinc ἄφες, πρόες, ἄνες, ἕτω. Optatiui præſens: ἱείην ἱείης. ἵημι, uado. ἵημι, mitto, cupio.

Indefinitum ſecundum : εἵην εἵης. Subiunctiui præſens: ἐὰν ἱῶ ἱῇς ἱῇ. Indefinitum ſecundum : ἐὰν ὧ ᾗς ᾗ, & Poëtice ἕω ἕῃς ἕῃ, uel εἵω εἵῃς, unde ἀφείω dimiſero, ἐφείω immiſero Ἰλιάδ. α. Infiniti præſens: ἱέναι ἱέμεναι ἱέμεν. Indefinitũ ſecũdũ: εἶναι ἕμεναι ἕμεν, unde μεθέμεν dimiſiſſe. Participium præſentis: ἱεὶς ἱέντος, ἱεῖσα ης, ἱὲν ἱέντος. Indefiniti ſecũdi: εἷς ἕντος. Paßiuũ ſeu mediũ præſens: ἵεμαι ἵεσαι Præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο. Indefinitum ſecundum medium : ἕμην ἕσο, uel οὗ ἕο ἕτο. ἧμαι ἧσαι ἧται. Δ. ἧμαι, ſedeo.

ἥμεθον ἥσθον. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧνται, Ionice ἕαται uel εἵαται. Præteritum imperfectum: ἥμην ἧσο ἧτο. Δ. ἥμεθον ἧσθον ἥσθην. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧντο εατο εἵατο uel ἥατο, unde καθήατο Ιλια. α. Imperatiuus: ἧσο ἥσθω.

φημί. Infinitum: ἧσθαι. φημὶ φὴς φησί. Δ. φατόν. Π. φαμὲν φατὲ φασί, Dorice φατί. Παρατα. ἢ ἀόριςος β, ἔφην ἔφης (uel ἔφησθα Ionico more, qui ſæpenumero ſecũdis perſonis θα apponunt, ut οἶδας εἴδασθα, per ſyncopen οἶσθα) ἔφη. Δ. ἔφατον ἐφάτην. Π. ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν uel ἔφαν. Et abiecto augmento, φῆν φῆσ φῆ, item ablato φ, ἦν ἦς ἦ, quod frequens eſt apud Homerum. Μέσα φαμαὶ σαὶ ταί. Παρατα. ἐφάμην ἔφασο ἔφατο.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.

Participia habent: τύπτω & ἔτυπτον, τύπτων, τύπτουσα, τύπτον: τύψω, τύψων, τύψουσα, τύψον: ἔτυψα, τύψας, τύψασα, τύψαν. τέτυφα καὶ ἐτετύφειν, τετυφὼς, τετυφυῖα, τετυφὸς: ἔτυπον, τυπὼν, τυποῦσα, τυπόν: τυπῶ, τυπῶν, τυποῦσα, τυποῦν. Μέσα: τύπτομαι, τυπτόμενος, τυπτομένη, τυπτόμενον: τύψομαι, τυψόμενος: ἐτυψάμην, τυψάμενος: τέτυπα, τετυπὼς, τετυπυῖα, τετυπὸς: ἐτυπόμην, τυπόμενος: τυποῦμαι, τυπούμενος. Παθητικά: τύπτομαι, τυπτόμενος: τέτυμμαι, τετυμμένος: ἐτύφθην, τυφθεὶς, τυφθεῖσα, τυφθέν: τυφθήσομαι, τυφθησόμενος: ἐτύπην, τυπεὶς, τυπεῖσα, τυπέν: τυπήσομαι, τυπησόμενος: τετύψομαι, τετυψόμενος.

Item τίθημι καὶ ἐτίθην, τιθεὶς, τιθεῖσα, τιθέν: ἔθην, θεὶς, θεῖσα, θέν. ἵστημι ἵστην, ἱστὰς, ἱστᾶσα, ἱστάν: ἔστην, στὰς, στᾶσα, στάν. δίδωμι ἐδίδων, διδοὺς, διδοῦσα, διδόν: ἔδων, δοὺς

δοὺς, δοῦσα, δόν. ζεύγνυμι ἐζεύγνυν, ζευγνὺς, ζευγνῦσα, ζευγνύν. Et εἰμὶ ἦν, ὢν, οὖσα, ὄν: ἔσομαι, ἐσόμενος.

ΠΕΡΙ ΑΝΤΩΝΟΜΙΑΣ.

PRonomen aliud primitiuum, aliud poſſeßiuum, aliud demonſtratiuum, aliud relatiuum, aliud compoſitum.

Primitiua tria: ἐγὼ, ἐμοῦ, ἐμοὶ, ἐμέ. Δ. νὼ, νῷν. Π. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς. Σὺ, σοῦ, σοὶ, σέ. Δ. σφὼ, σφῷν. Π. ὑμεῖς, ὑμῶν. ὑμῖν, ὑμᾶς. Ε. οὗ, οἷ, ἕ. Δ. σφὲ, σφίν. Π. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς. Πρωτότυποι

Poſſeßiua octo: ἐμός, σὸς, ὃς, νωΐτερος, σφωΐτερος. ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος. Κτητικαί

Demonſtratiua: οὗτος, τούτου, τούτῳ, τοῦτον, ὦ οὗτος. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. οὗτοι, τούτων, τούτοις, τούτους, ὦ οὗτοι. Ενικά. αὕτη, ταύτης, ταύτῃ, ταύτην, ὦ αὕτη. Δ. ταύτα. ταύταιν, ὦ ταύτα. Π. αὗται, τούτων, ταύταις, ταύτας, ὦ αὗται. Ε. τοῦτο, τούτου, τούτῳ, τοῦτο, ὦ τοῦτο. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. ταῦτα, τούτων, τούτοις, ταῦτα, ὦ ταῦτα. Ἐκεῖνος ἐκείνου, ἐκείνη ἐκείνης, ἐκεῖνο ἐκείνου. Δεικτικαί. Relatiuum unum: αὐτὸς, αὐτὴ, αὐτό: quod tribus perſonis accommodatur. Ἀναφορική. Compoſita tria nominatiuo carentia: ἐμαυτοῦ, ἐμαυτῷ, ἐμαυτόν: σαυτοῦ, σαυτῷ, σαυτὸν & ἑαυτοῦ, ἑαυτῷ, ἑαυτόν: quod ἐπὶ τῶν πληθυντικῶν tum συνθέτως, tum διῃρημένως inflectitur, hoc modo: ἑαυτῶν καὶ σφῶν αὐτῶν, ἑαυτοῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἑαυτοὺς καὶ σφᾶς αὐτούς. Σύνθετοι.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

Præpoſitiones aut carent tono, aut acutum habent in ultima, ut ἐν, ἐπί. Quum caſum ſequuntur, tonus transfertur ad priorem ſyllabam. Oδυσ. α, φίλων ἄπο πήματα πάσχειν. Sunt autem hæ: ἐν, εἰς, ἐξ, σύν, πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετα, παρα, ἀντί, ἐπί, περί, ἀμφί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ

ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΟΣ.

Aduerbia temporis ſunt: νῦν, τότε, ποτὲ, ἤδη. Loci ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω. Ποιότητος, εὖ, καλῶς. Ποσότητος, ἅπαξ, δὶς, πολλάκις. Congregandi, ἅμα, ὁμοῦ. Διαιρέσεως, ἄνευ, χωρὶς Exceptionis, πλὴν. Ordinis, ἑξῆς. Similitudinis, ὡς, ὥσπερ, καθάπερ. Συγκρίσεως, μᾶλλον, ἧττον. Vehementiæ ſeu ἐπιτάσεως, λίαν, ἄγαν, μάλιστα, πάνυ, σφόδρα. Remiſſionis, ἠρέμα, μόγις. Confirmandi, ὄντως, δηλαδή. Negandi, οὐδαμῶς, ἥκιστα. Prohibendi, μή. Coniecturæ, ἴσως, τάχα. Interrogandi, πόθεν, ποῦ, πῶς. Demonſtrandi, ἰδού, ἐνί. Vocandi, ὦ. Optandi, εἴθε. Exclamandi, οἴμοι, φεῦ. Hortandi, εἶα, ἄγε, φέρε.

Aduerbia habent ſpeciem & figuram. Aliud enim πρωτότυπον, ut νῦν: aliud παράγωγον, ut ἑτέρωθεν. Item aliud ſimplex, οἷον πάλαι: aliud compoſitum, οἷον πρόπαλαι. Aduerbia præpoſito articulo nomina fiunt. Lucianus in Cauc aſo: ἀφανὴς γὰρ ἂν εἴη τοῖς κάτω.

VOCES, QVAE NON flectuntur.

HIC

HIC literarum ordine προθέσεων ἐπιῤῥημάτων, conjunctionumq; ſignificationes adponam, duabus de cauſis. Quòd nihil magis orationem exornet, quàm apptus horum uſus: & quòd in legendis diſcendiſue autoribus creberrimè occurrant. adeò ut uix ullum inuenias uerſum, cuius non dimidium intelligas, ſi duntaxat hæc, quæ ſequuntur, expeditè noueris: quod inter docendum ſæpenumero deprehendi. Facile forſitã uideatur cuius ea ſcribere, ſed ego hoc labore fructum adoleſcentium magis, quàm gloriam quæro.

Ἄγαν nimis. ἀεὶ καὶ αἰεὶ ſemper. ἀθρόως conprehenſim, ſtatim. ἀκριβῶς diligenter. ἀλλὰ ſed. ἄλλως aliter, alioqui. ἅμα ſimul ἀμφὶ circum, de, utrinq;. ἄμφις utrinq; ſeorſim. ἂν ſi, complectiua dictio, nota modi potentialis. Lucianus: τοῦτο ἴσως φαίης ἄν, forſan hoc dicas. ἀνὰ per, accuſatiuum habet: ἀνά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, perq; arma & atrum ſanguinem. ἄνευ ſine. ἀντὶ, pro. ἀντίον contra ἄντικρυς aperte. Lucianus: φθέγγου ἄντικρυς τὸ τοιοῦτο. ἄνω ſupra. ἁπλῶς ſimpliciter. ἀπὸ ab. ἄρα igitur, ſanè. ἆρα utiq;, complectiua dictio. ἄρτι modo. Lucianus: ἄρτι μὲν ταῦροι, ἄρτι σάτυροι καὶ κύκνοι γενόμενον. ἀτὰρ & αὐτὰρ ſed. ἅτε tanquam, utpote. ἀτεχνῶς, uerè, manifeſtè. αὖ & αὖτις rurſus. αὔριον cras. αὐτίκα ſtatim. γὰρ enim. γε quidem. γοῦν igitur, tamen. Δ.

Δαὶ autem, Lucianus: τί δαὶ ὕβρεως, δὲ uerò. δεῦρο huc. δὴ ſanè, expletiua particula. δηλαδὴ, & δηλονότι uidelicet. διὰ per, propter. διὸ ideo. διότι propterea, quòd δίχα ſeparatim, bifariam.

Ἐὰν ſi. ἐγγὺς propè. εἰ ſi. εἴθε utinam. εἰκότως meritò. Ε. εἰς, in, ad. εἶτα deinde. εἴτε ſiue. ἐκεῖ illic, ibi. ἐν in, ſemper datiuo iungitur, ἐν οἴκῳ ἐν ἀγορᾷ. ἔναγχος nuper modò. ἔνδον, ἐντὸν, ἐντὸς intus. ἕνεκα propter, quod

aliquando ſubauditur , ut in primo Ὀδυσσέας : κύκλωπος κεχόλωται , *ait* Neptunum *iratum eſſe* Vlyſſi *propter* Polyphemum ἔνθα *ubi.* ἐνθάδε *hic,huc.* ἐν ὅσῳ *interim.* ἐνταῦθα καὶ ἐνταυθοῖ *hic, nunc, ibi.* ἐντεῦθεν *hinc.* ἐξ *ex,ſemper cum genitiuo ,* ἐκ μεγάρων. ἑξῆς *deinceps, ordine.* ἔξω *extra ,foras.* ἔξωθεν *ab exteriori loco.* ἐπεὶ ἐπειδὰν , ἐπειδή, ἐπειδήπερ , ἐπεὶ, ἐπάν, *poſtquam.* ἔπειτα *poſtea.*

ἐπὶ *in , ad , ob.* Lucianus *in dialogo* Iouis *&* Prometbei : σὲ δὲ ὁ Ἥφαιστος ἐπὶ τούτοις λυσάτω. Idem : ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀφίημί σε. ἐς *in , ad.* ἐς ἂν , *quouſque, donec.* ἔστε *donec.* ἔτι *adhuc.* εὖ *bene.* εὐθέως *&* εὐθὺς *confeſtim.* ἕωθεν *mane.*

η. ἕως *donec , quouſque, quamdiu.* ἤ , *uel, quàm , an* ἦ *profectò.* ἤγουν *uidelicet , ſiue.* ἡδέως *iucundè , libenter.* ἤδη *iam.* ἥκιστα *minimè.* ἦν *ſi.* ἡνίκα *quando.* ἠρέμα *paulatim.* ἤτοι *uel,uidelicet.*

ἧττον *minus.* ἰδοὺ *ecce.* ἱκανῶς *ſatis , abunde.* ἵνα *ut,* κ. *ubi.* ἰσχυρῶς *fortiter.* ἴσως *forſitan.* καθὰ *&* καθάπερ *quemadmodum.* καὶ *&.* καὶ γὰρ *etenim.* καὶ μὴν *atqui.* κἂν *quamuis.* κατὰ *cum genitiuo in , ex , contra ,* κατὰ αἰσχίνου λόγος, *contra* Aeſchinem *oratio. Aliquando ab,* ἰλιαδ. α. κατ' οὐλύμποιο καρήνων, *ab* Olympi *uerticibus,* *Cum accuſatiuo , ſecundum.* κάτω *infra , deorſum.*

μ. κάτωθεν *infernè , ex inferiori loco.* Μά, *non, per , ut* μὰ Δία. μάλα *ualde.* μάλιστα *maximè.* μᾶλλον *magis.* μάτην *fruſtra.* μὲν *quidem.* μετὰ *cum,poſt.* Xenophon : μετὰ τοῦτο , *poſt hoc.* μετ' ὀλίγον, *paulò poſt* μεταξὺ *inter.* μέχρι *uſque.* μὴ *ne.* μηδαμῶς *nequaquam.* μηδέποτε *nunquam.* μήπω *nondum.* μηκέτι *nō amplius.* μῶν *num.* ναὶ *adfirmandi aduerbium.* νὴ *per*

ο. νῦν *nunc.* Ὅθεν *unde.*

οἷον

οἷον ut ὅλως omnino. ὁμοίως ſimiliter. ὁμοῦ καὶ ὅμως, ſimul. ὅμως tamen. ὀπίσω retro. ὅποι quò, ubi, hic. ὁπότε καὶ ὁπόταν quando. ὅπου ubi. ὅπως quomodò, ut.

ὅταν & ὅτε quum. ὅτι quòd, quoniam. Interdum quàm ſignificat, poſcitq; ſuperlatiuum. Xenophon ἐν οἰκονομίᾳ: τέκνα μὲν οὖν ἢν θεός ποτε διδῷ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, συμμάχων καὶ γηροβοσκῶν ὅτι βελτίστων τυγχάνειν. Paulum infrà: καὶ ἄλλα ὅτι πλεῖστα ἐκ τῶν καλῶν τε καὶ δικαίων προσγενήσεται. Hoc eſt, quàm optimè erudiamus, quàm optimos conſequi, alia quàm plurima. οὐδαμῶς nequaquam. οὐδέ, οὔτε, μηδέ, μήτε neq;. οὐκ ἔτι non amplius. οὐκοῦν igitur. οὔκουν non, nequaquam. οὖν igitur. οὕτως ſic, adeò. Xenophon: οὕτως εἰσόμεθα. ſic ſciemus. Lucianus in Caucaſo: νομίζω οὕτως ἄδικον Partitionem adeò iniquam. Πάλιν rurſus. πάντῃ ἅπασιν omnino. πάντῃ paſsim, per omnia: οὐ πάντῃ ἀσφαλές. πάντως omnino. πάνυ ualde. Παρά, πάρ, παραὶ cum genitiuo ab, παρὰ σοῦ: cum datiuo apud, παρὰ σοί: cum accuſatiuo ad, & præter, ut παρὰ σὲ ἔρχομαι. Lucianus in Caucaſo: κατελεήσατε με, παρὰ τὴν ἀξίαν δυστυχοῦντα.

Inde paradoxa dicuntur, quæ eueniunt præter expectationem. παρέργως negligenter, obiter. πάρος prius. περὶ cum genitiuo de, cum accuſatiuo circum uel circa, ut περὶ τὴν πόλιν. πῇ alicubi, quò, partim. πηνίκα quando. πλὴν præter. πόθεν unde. πολὺ multò. πολλάκις frequenter. πόρρω longè, porrò. ποῦ ubi. πω uſquam. πρὶν prius, antea. πρὸ ante. cum genitiuo.

Πρός, Atticè ὡς, Ionicè ποτί, uel προτί, cum ge-

nitiuo ſignificat à, per, coram: πρὸς τοῦ θεοῦ τὰ ἀγαθά, à deo, πρὸς τῶν μουσῶν. per muſas, πρὸς θεῶν μακάρων, coram diis. Cum datiuo iuxta: πρὸς τοῖς ποσὶν, ante pedes. Cum accuſatiuo motum ad perſonam, & habitudinem: πρὸς σὲ ἔρχομαι, ὡς τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, οὕτω καὶ τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ ὀκτώ. πρόσθεν ante, prius. πρώην nuper, paulo ante. πῶς quo pacto. σὺν cum, datiuum habet, σὺν θεῷ, σὺν αὐτοῖς. σφόδρα ualde. τάχα uelociter, forſan. ταχὺ celeriter. τε que uel &. τέως antea. τηνικαῦτα tunc. τοὶ dictio expletiua. τοιγαροῦν & τοιγάρτοι igitur, atqui. τοίνυν igitur. τότε tunc. ὑπὲρ cum genitiuo pro, ὑπὲρ κτησιφῶντος ὁ λόγος. Lucianus: ὁ ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐρεῖ, cum accuſatiuo ſuper, ſupra. ὑπὸ cum genitiuo ab, cum datiuo & accuſatiuo ſub. φερὲ age. χωρὶς ſeparatim. ὡς ut, ad, quàm. Lucianus in Caucaſo: ὅπως με ὡς ἀδικώτατα κατηγορήσῃς, ut me quàm grauiſſimè accuſes. ὡσανεὶ tanquam, quaſi. ὡσαύτως ſimiliter. ὡς ἐπιτοπολὺ ut plurimum. ὥσπερ quemadmodum. ὥστε unde, ergo quemadmodum.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ.

Διάλεκτοι πέντε, ἰὰς, ἀτθὶς, δωρὶς, αἰολὶς, κοινή. Ionica multum uſi ſunt Homerus, Heſiodus Archilocus, & Herodotus: Antica Ariſtophanes: Dorica, Theocritus: Aeolica, Alcæus & Sappho: communi Pindarus. Διάλεκτός ἐστιν ἰδίωμα γλώσσης.

Iones. Iones præpoſitiuis articulis pro ſubiunctiuis utũtur, ut τὸν pro ὅν. Pro ξέρξης ξέρξου ξέρξεω dicũt. θύρην ἡμέρην pro θύραν ἡμέραν. καλῇσι pro καλαῖς. κεῖνος pro ἐκεῖνος. σοφοῖσι pro σοφοῖς. κόσα ὁκόσα, κῶς ὅκως pro πόσα, ὁπόσα, πῶς, ὅπως

ὅπως. οὔνομα & οὖρος pro ὄνομα, ὅρος.

In genitiuis tertiæ declinationis pro ου ponunt οιο., ut θεοῖο Sine augmento aiunt βῆ & τύπτε pro ἔβη, ἔτυπτε, ijdem pro τέμνειν τάμνειν dicunt, unde Hippocrates, φλέβα τάμνειν. ποιεῖν pro ποιεῖν. ἐποράν pro ἐφοράν non mutata tenui in compoſitione. ἀγορεύειν pro ἀγείρειν, infinitum pro imperatiuo. κέκλυθι pro κλῦθι. λελασμένος pro λελησμένος. pro η α breue.

In uerbis medijs & paßiuis ε tertia perſona ſecundam faciunt ablato τ, ut τύπτεαι pro τύπτη.

Attici θοἰμάτιον dicunt ἀντὶ τοῦ τὸ ἱμάτιον. νηρῆδα pro νηρηίδα, νεφεληγερέτα ζεὺς, pro νεφεληγερέτης. ξυμφορὰν pro συμφοράν. θαρσαλέον pro θαρραλέον. θάλατταν pro θάλασσαν. μείζους pro μείζονες. τοὔλαιον, τοὔργον pro τὸ ἔλαιον, τὸ ἔργον. ἑταῖρος pro ἑταῖρος. ὦ φίλος pro ὦ φίλε. νυνὶ, τουτονὶ, οὑτοσὶ, pro νῦν, τοῦτον, οὗτος. γονῆς, βασιλῆς pro γονεῖς βασιλεῖς, in nominatiuo plurali nominum habentium ευς. Attici.

Accuſatiuis aliquãdo pro genitiuis utũtur, ut Ιλιαδ. α. μήτε σὺ τόνδ' ἀγαθόσπερ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην, pro τούτου. ἠδιωάμην, inquiunt, & ἠβουλόμην pro ἐδυνάμην ἐβουλόμην. ἐὰν ἔλθοις pro ἐὰν ἔλθῃς, optatiuum pro ſubiunctiuo. ποιούντων λεγόντων pro ποιείτωσαν, λεγέτωσαν genitiuos participiorum ponentes pro imperatiuis. κλάειν, πνεῖν, πνῆμα pro κλαιειν, πνιεῖν, ποίημα. Sæpe paßiua uerba pro actiuis uſurpant, ut γράφομαι, ποιοῦμαι pro γράφω, ποιῶ, φαινόμενος pro φαίνων. Interdum actiua pro paßiuis, ut γράφειν pro γράφεσθαι. Pro εἰς ἀθήνας, εἰς οἶκον aiunt ἀθήναζε. οἴκαδε: pro ἐν ἀθήναις, ἐν οἴκῳ, ἀθήνησι, οἴκοι

οἶκοι : pro δὴ ἀθλῶν, δὴ οἴκε, ἀθλώνθεν, οἴκοθεν,

Atticorum hæc φράσις eſt, λῆρον λῆρεῖς, ὕβριν ὕβρ ζεις.

Δωρεῖς. Δωριεῖς μώσας pro μούσας dicunt. ἅλιον, ἁμέραν pro ἥλιον, ἡμέραν. μωσᾶν. pro μουσῶν. καλὰς, σοφὰς pro καλὴν, σοφὴν, in nominibus fœmini generis pluralem numerum pro ſingulari uſurpantes. πρᾶτος & πράτιστον pro πρῶτος & πρώτιστον, δῶ pro δῶμα. τὺ pro σέ. τῶς ἄνθρωπος, τῶς ἵππος, in accuſatiuo per ο μικρὸν, pro τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἵππους. μικκὸν pro μικρὸν, Theocritus : ὦ ξένε μικκὸν ἄκουσον τῆ δ' ἐνθών.. τύπτομες ποιῦμες pro τύπτομεν ποιοῦμεν.

Verborum in άω participium pro tertia plurali ponunt, hoc modo, βοῶντι & γελῶντι pro βοῶσι, γελῶσι.

Pro ἴσασι ἴσαντι dicunt. ἦς pro ἦν erat. ἦνθον pro ἦλθον. κάλως pro καλῶς.

In imperatiuis pro ε ponunt ον, ut pro θέτε θέγον. Pro δίδου, δίδοι tertiam perſonam optatiui.

Pindarus : Τὺ δὲ πρᾶξιν φίλαν δίδοι. θᾶσαι pro θέασαι.

Theocritus : θᾶσαι φίλος, ὡς καλὸν ἐστι. Quandoque ſubiunctiuis utuntur pro indicatiuis : Theocritus : ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ἔφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω pro δέδοικα. Circumflectunt futura, ut ἀποισῶ pro ἀποίσω.

Participijs indefinitorum apponunt ι. Pindarus: ἐπεὶ τρεῖς τε καὶ δέκα ἄνδρας ὀλέσαις μνηστῆρας. ἀνὰ pro σὺν accipiunt,

Vnde Homerus : χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, & Pindarus: χρυσέαις ἂν ἵπποις.

Aeo

Aeoles βρόδα & βράκη dicũt pro ῥόδα & ῥάκη. πόταμος Aeoles.
& κάλος pro ποταμὸς, καλός. Accuſatiuis fœmini
generis apponunt ι, ut καλαῖς σοφαῖς pro
καλὰς, σοφάς. Vocales in principio
dictionum tenui ſpiritu
proferunt, ut ἠμέρα,
ἤλιος, ὐμεῖς pro
ἡμέρα, ἥλιος
ὑμεῖς.

FINIS,

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Dialectica.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Dialecticæ præceptiones in particulas quatuor diſtribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces pertinent in ſecunda axiomata: in tertia ſyllogiſmi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorũ ratio. Hic nihil prætermittemus, quod Dialectico neceſſarium ſit, tametſi fortaſſe breues nimium uideamur. Idem quoque in oratorijs præceptis conabimur efficere. Vale. Andouerpiæ quinto Idus Maij. ANNO M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE ET quot eius partes ſunt.

Vſus Dialectices.

DIALECTICEN *artem docendi uocamus. Docet enim naturam thematum omnium: ſimplicium definitione, ac diuiſione: compoſitorum, cõfirmatione, quæ è locis petitur. Qua ſi quis careat, fieri poteſt, ut adiutus eloquentia è uerbis elegantibus uenuſtam conſtruat orationem: ſed ſi rerum ordinem ſpectes, uidebis nihil cohærere, eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant abſoluenda, & nihil rectè ex* *alio*

alio ſequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id intereſt inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rem tradit: illa copioſius eandem explicat. Hæc docendi legem: illa eloquendi modum aperit. Zeno Dialecticen compreſſæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat ſimilem. Quod explicatius hæc: illa contractius ſeu breuius rem eandem eloquatur. Partes eius duæ τοπικὴ & κριτικὴ, hoc eſt ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonſtrat, unde petitur medium quo probemus axioma uerum eſſe ſiue falſum. Poſterior uim ſeu intellectum docet thematis tum ſimplicis tum compoſiti. Simplicis: ut ſit ne ipſum ſpecies, genus, differentia, proprium, accidens, ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius ſint partes, ſpecies, officia. Compoſiti: ut ſit ne uerum, falſum, adfirmans, negans, generale: particulare, neceſſarium, cōtingens, impoßibile. Hæc continet modos colligendi ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de ubcum generibus, de finiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falſis, generalibus, contrarijs, contradictorijs infra dicemus, ad iudicationem præcipuè referenda ſunt. Fit tamen, ut eadem præceptio ad partem utranq; pertineat. Generis nanq; & ſpeciei uocabula ad criticen ſpectant, quum dicimus, herbā eſſe genus: hominem ſpeciem non genus, quod eadem mortalibus cunctis forma ſit. Ad topicen uerò, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo eſt, igitur & uirtus: animal nō eſt, ergo nec homo. Quatuor partibus diſſerendi artē abſoluemus. In prima deſcribentur dictiones: in ſecūda propoſitiones: in tertia probationes, in poſtrema loci.

τόπος ου, eſt locus, inde τοπικὴ ars locorū. Et κρίνω iudico, inde κριτικὴ ars iudicandi.

PRIO

PRIOR VOCVM DIVISIO.

Vox ſingularis ſeu indiuidua.

VOces omnes quibus oratio conſtat aut ſunt ſingulares, aut communes.Singulare nomen ſiue indiuiduum uocamus, quod rem dũtaxat unam ſignat. Vt Cicero, *Vergilius*, Plinius, Bucephalus, *hæc herba, iſte liber, illa domus.* Id *aliorum omnium origo eſt.* Quippe *ſicut momentum temporis principium eſt: unitas numeri: & punctus magnitudinis: ſic reliquarum uocum, indiuiduum.* Porrô *uoces cõmunes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ aliàs deſcribere poſſunt: ut ueſtis, fera, equus.* Dicimus *enim & penulam ueſtem eſſe: & feram leonem: &* Bucephalum *equum.* Harum *quinque formæ: genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens.* Genus *eſt nomen cõmune multis ſpeciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda ſpecie: uel id quod prædicatur de diuerſis rebus, quæ forma aut ſpecie differunt;* Vt *animal, lapis, gemma, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia:* Animal *prædicatur de homine, leone, piſce quibus diuerſa ſpecies ſeu forma eſt.* Duplex *eſt genus.* Summum *ut ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio:* Et medium, *quod etiam ſpecies eſt, corpus, animal, arbor, lapis.* Species *eſt commune nomen proximum indiuiduis: uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo.* Hæc *quoque duplex eſt: infima, quæ propriè ſpecies eſt, & quam modo definiuimus; equus, leo, lupus.* Media, *quæ etiam genus eſt, ut piſcis, fera, auis.* Differentia *eſt, qua ſpecies inter ſe differunt, uel que ſpecies eiuſdem generis diſcernit: uel propria rei nota, qua ab alijs diſtinguitur rebus.* Vt *ſentiens, non ſentiens, capax rationis, expers rationis.* Peripatetici *differentiam aiũt*

Genus.

Species.

Differẽtia.

ſignificare partem alteram rei compoſitæ. Sentiens enim in ſe complectitur animam ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis. Et intellectualis intellectum, ſiue animam capacem rationis, alteram hominis partem. Quoniam ſic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam, quæ ſentit: non ſentiens, habens animam, quæ non ſentit, qualis eſt in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione. Ideóque inquiunt accidentibus non eſſe differentias, quod non componantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio uolunt, etiam quædam accidentia eſſe, quæ ſimile aliquid materiæ ac formæ habeant. Vt quum peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia eſt illicita actio: forma uerò eius, & differentia, qua ab alijs diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet: ſicuti nec animal mente carens, homo. Sic perpaucas differentias habent. Difficile eſt enim inuenire illam ueram naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab eſculo pinus diſtat. Cæterum oratores, qui loquendi legibus uti, quàm ſeruire malunt, differentiam appellant omne id, quo res una ab altera diſcernitur. Hi pro ſubſtantiarum atque accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel ſubiecta ponunt. Sic diem efficere, mouere aquas, loqui, diſſerere, dicere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore: differentiæ ſunt Solis, Lunæ, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Muſices, uirtutum, palæſtricæ. Ita dicimus prudentiam ab iuſtitia diſtare ſubiecto & officio. Huius enim ſubiectum uoluntas eſt, illius intellectus. Huius officium, unicuique rei tribuere ſuum: illius, perſpicere præterita, præſentia, & futura. Quin propria quoque pro differentijs acci-

piuntur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus. Nam ſi quis inter hominem & equum quærat diſcrimen: adpoſitè reſpondeas homines loqui, equos hinnire. Proprium. *Proprium eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantum, idq́; uniuerſæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aßignantur homini. Ariſtoteles quatuor ſpecies enumerat. Quod omni, ſed non ſoli competit, ut bipedem eſſe: quod ſoli ſed non omni, ut medicum uel literatum eſſe: quod omni & ſoli, ſed non ſemper, ut canere: quod omni & ſoli & ſemper, ut loqui, ridêre, hinnire. Poſtremum uerè proprium uocat. A differentia diſtat. Hoc enim officium: illa partem indicat rei. Differt ab accidente. Quoniam proprium natura ſemper adeſt rei, cui proprium eſt: accidens non adeſt nunc abeſt: ut album eſſe, nigrum eſſe, poëtam eſſe, oratorem eſſe. Proprium nuncupant, quod ſit natura quædam peculiaris toti alicui ſpeciei & ſoli. Vt loqui hominibus omnibus commune eſt, & ſolis hominibus datum. Accidens ſpeciebus pluribus ſæpenumero congruit: ut eſſe album, nigrum, uelox, ſegne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen ac artem dicendi, quæ hominibus ſolis tribuuntur. Neque ſemper adſunt, quoniam longo labore ipſa comparantur. Quòd ſi poëtice & oratoria ars ſemper adeſſent omnibus uiris, fœminis, pueris, ſenibus: haud dubiè homini propria dicerentur. Quamuis* Cõfutatio. *primo anno à natali die homo non loquatur: ea tamen res nihil impedit, quo minus loqui ſit proprium hominis: quum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaßis uno aut altero muto à pueritia ad finem uſque uitæ loquantur. Nec etiam obſit, quod pauciſſimæ aues magno labore ad rem candem interim perueniant. Vt ſumatim uocis naturam demon*

demonſtremus: quanto aliquid pluribus competit ſpecierum indiuiduis, quantóque crebrius, tanto id magis iiſdem eſſe proprium iudicamus. Sic numerare minus homini proprium, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur. Item loqui magis eſſe homini proprium diceretur, quàm eſt, ſi aues prorſus nullæ loquerentur: atque ſi nulli eſſent muti, aut infantes. Hæc explicatius ſcripſi, quòd complures ſint, qui uocum harum diſcrimen ignorent. Accidens dicitur nomen commune uagantem naturam ſignificans, quæ tum adeſſe, tum detrahi alteri poteſt: ut calor, rigor, religio, pïetas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes. Etſi pleraque accidentia ita hærent in ſubſtantijs, ut natura ſeparari inde non queant: ut calor in igni, candor in niue & cycno: intellectu tamen ac cogitatione ipſa diſcernuntur. Intelligimus enim aliud eſſe calorem, candorémque: aliud ignem, niuem, cycnum. Accidens.

VSVS DICTOrum.

DVplex eorum uſus eſt, quæ de uocum ratione dicta ſunt. Alter, quod ex præceptionibus ijs diſcimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus nanque, differentia, ac proprium de ſpecie dicuntur: ut homo animal eſt, homo rationis capax eſt: homo numerare, loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo: ut Bucephalus equus eſt. Accidentia de genere, ſpecie, ac indiuiduo prædicantur, ſed non neceſſario: ut Cicero eſt orator. Alter, quod conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.

ALTERA VOCVM DIVISIO.

Dvæ uocum diuiſiones. Prior in ſingulares ac communes. Poſterior in quatuor genera, quæ uulgus κατηγορίας appellat. Omnia enim uocabula aut ſunt ſubſtantiarum, aut quantitatum, aut qualitatum, aut relationum. Diximus antè quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quid accidens: hic generum, ſpecierum, differentiarum, indiuiduorum uaria ponentur exempla. Vt ſi quis generum multitudinem quærat, in hiſce rerum ordinibus cernentur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallum, gemma, corpus, prudentia, iuſtitia, fortitudo, morbus, numerus, linea. Si ſpecierum: homo, equus, leo, aurum, plumbũ. Si differẽtiarum: corporeũ, incorporeum: uiuum, inanime: ſentiens, ſenſu carens. Si accidentium: uirtus, uitium, ædificium, morbus. Nec mirum uideri cuiquam debet, quòd morbi uocabulum modo inter genera poſuimus: nunc inter accidentia. Quippe res eadem & accidens eſſe, & genus, & ſpecies poteſt: quemadmodum homo idem pater, filius, rex. Quorum primum generis: ſecundum ſpeciei: poſtremum accidentis ſimilitudinem exprimit. Vt iuſtitiæ nomen accidens eſt hominis: gratitudinis genus: & forma uirtutis. Ariſtoteles decem uocum ordines ponit: quorum ſex poſteriores ad relatiua pertinent: & aliqui eorum adeo paucas dictiones, quibus utimur, comprehendunt, ut operepræcium non ſit propter eas nouos ordines excogitare.

Id eſt, Prædicationes, ita dictas, quod contineant voces cognatas, quæ de ſe mutuo poſsint prædicari.

DE VOCIBVS, QVAE SIgnificant ſubſtantias.

Svbſtantia res eſt per ſe conſiſtens. Hæc *in ſpecies duas corpoream, atque incorpoream diducitur. Corporea*

rea in ſimplicem & concretam. Simplex in orbes cæleſtes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatam, ac inanimem. Viua in ſentientem, & non ſentientem. Sentiens, in Subſtantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad ſubſtantiarum ordinem referendæ etiam partes earum: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix. Subſtantias diuidunt in primam & ſecundam. Prima eſt indiuidua uel ſingularis, ut Demoſthenes, *Cicero, Vergilius, hæc gemma. Ita nominatur, quòd ſenſibus ſit propinquior, primaq; his occurrat. Secunda, quæ de indiuiduis prædicatur. Vt ſpecies & genera homo, animal, leo, fera.*

Subſtantia.

Corporea, — *Incorporea* { *Deus.* / *Anima.*

Corpus,

Compoſitum, — *Simplex,* { *Orbes decem cæleſtes.* / *Ignis.* / *Aër.* / *Aqua.* / *Terra.*

Corpus compoſitum,

Animatum, — *Inanime.* { *Lapis. Gemma.* / *Sulphur.* / *Metalla.*

Corpus viuum,

Sentiens, — *Non ſentiens, ut planta* { *Arbor.* / *Herba.* / *Frutex.*

Animal,

Capax rationis, *Expers rationis,* { *Volatile.* *Aquatile.* *Terreſtre.*

Homo,

Homerus, *Plato,* *Vergilius.*

Hunc ſubſtantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato lineæ ſimilis eſt: homo ſuperficiei: animal corpori: corpus uiuum pyramidi: corpus cubo, & ſubſtantia ſphæræ, quæ omnium capaciſſima eſt.

Cubus eſt corpus ſolidum ex omni parte quadratũ.

ORDO QVANTITATVM.

Qvantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex eſt. Continua, qua res in ſpacia: Diſcreta, qua in numeros partimur. Continuæ duo genera: permanens, & ſucceſſiuum. Permanẽtis tres ſpecies: longitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuperficies, corpus, ne in relationem incidas. Linea eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerum menſura in longum ſumitur. Cuiuſmodi ſunt: ulna, cubitus, granum, digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium. Superficies eſt latitudo ſine profunditate. Huc pertinet iugerũ. Circulus uerò ad ſequentis ordinis ſpeciem poſtremam. Non enim magnitudinem notat aliquam, ſed figuram, quæ in planicie depingitur. Quando autem circulum eſſe dicimus, ſuperficiem planam, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus eſſe circuli, ſed figuram, quæ ſuperficie plana conſtat in orbem æquata, Corpus eſt longitudo cum latitudine, & pro=

Quid circulus.

fundita

ſunditate. Hic corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter ac inter ſubſtantias. Succeßiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione conſiſtit. Eius duæ ſpecies motus & tempus. Motus in rectum, circularem, & mistum diuiditur. Primo elementa feruntur grauia duo deorſum, totidem leuia ſurſum: ſecundo, mundus: tertio animalia per montes ac ualles incedentia. Tempus in parteis quatuor, annum, menſem, diem, horam: de quibus & librum & tabulam conſcripſimus. Porrò quantitas diſcreta eſt, quum quærimus quot ſint res. Eius unica ſpecies eſt, nempe numerus, hoc eſt unitatum collectio: ut duo, tria, quatuor: binarius, ternarius, quaternarius. Secundus, tertius, quartus, quintus relatiua ſunt. Ad quantitatum ordinem pertinent gradus herbarum, ſigna, partes, minuta circulorum, quibus ſic ipſi diſtinguuntur, ut lignum aliquod pedibus, palmis, digitis. Et menſuræ nomina: uncia, ſextans, quadrans, triens, quicunx, ſemis, ſeptunx, bes uel beßis, dodrans, dextans, deunx, as. Item ſemuncia, ſextula, duella, drachma, ſiciliquum: quarum uocum deſcriptiones in Elegantijs poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, ſuperficiei, corporis, motus, temporis unciam, trientem, dodrantem. Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas. Cuius claßis hæc ſit tabula:

De gradibus herbarum vide Chaos, de ſignis, partibus, & minutis circulorum, vide Sphærum autoris.

- Quantitas
  - Continua, *ut magnitudo*
    - *Permanens*
      - *Linea*
        - *Recta.*
        - *Curua.*
      - *Superficies*
        - *Aequa.*
        - *Iniqua.*
      - *Corpus*
        - *Rotūdum*
        - *Angulare*
    - *Succeßiua*
      - *Motus*
        - *Rectus*
        - *Circularis.*
        - *Mistus.*
      - *Tempus*
        - *Annus.*
        - *Menſis.*
        - *Dies.*
        - *Hora.*
  - Diſcreta, *ut numerus*
    - *Par.*
    - *Impar.*

QVALITATES.

Qualitas eſt adfectio aut animi, aut corporis, unde appellationem aliquam accipimus. Vt prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperentia, Rhetorice: unde dicimur prudentes, iuſti, fortes, temperantes, Rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies: habitus, adfectus, ſenſum mouens, & figura. Habitus, eſt qualitas animi uel corporis, conſuetudine agendi parta, qua facilius & certius aliquid agamus. Vt facultas orandi, animi ἕξις eſt, paleſtrica corporis. Habitum in duo genera diuidimus: animi & corporis.

Habit

Habitus animi duplex eſt. Alius enim in intellectu conſiſtit, ut prudentia, & artes omnes. Alius in uoluntate, ut cæteræ uirtutes iuſtitia, fortitudo, temperãtia. Habitus *corporis, ut uires, aut robur, uelocitas, agilitas. Adfectus eſt animi perturbatio, uel, ut Græci aiunt, πάθος. Quatuor adfectuũ formæ ægritudo, metus, lætitia, cupiditas. Tertia ſpecies eſt qualitas ſenſum mouens: ut ſonus, color, odor, ſapor: quæ quatuor mouent auditum, uiſum, olfactum, guſtum. Ad tactum plura referuntur: calidum, frigidum, humidum, ſiccum: & quæ horum miſtura conſtant, durum, molle, aſperum, leue. Ad hæc referendæ naturæ herbarũ, lapidum, metallorum. Quartum ac poſtremum qualitatis genus eſt forma uel figura. Huc omnia ſpectant quæ manu uel induſtria hominis conficiuntur. Quod genus, menſa, domus, templum, nauis, ſedes, panis, ueſtis, penula, pannus. Nã quum aliquis dicit ſe emiſſe domum, pannum, aut ueſtem, extemplò formam uel figuram, quam illæ res habent, mente concipimus, ſed qua ſubſtantia ſeu materia conſtent, ignoramus. Lapis tamen, lignum, ac lana ſubſtantiæ ſunt. Item figuram ſignificant circulus, triangulus, & ſimilia. Notãt enim formam ſuperficiei, quæ à nobis & confici, & immutari rurſum poteſt. Aliјs alia huius claßis diſtinctio placet, uerum hæc ad uſum cõmunem uidetur accommodatior. Qualitates ferè ſunt inſtrumenta ſubſtantiarum. Vt calor, frigus, humor, ſiue ſiccitas in herbis inſtrumentũ eſt, quo ipſe hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina inſtrumenta ſunt, quibus loquimur, docemus, dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac ſaporum genera, quæ in libro de homine tradidimus. Artiũ cunctarum tum ſeriem, tum ſubiecta deſcripſimus in Chao.*

Qualitatũ genera quatuor.

- *Habitus*
  - Animi
    - Intellectus
      - *Prudentia*
      - *Artes omnes*
        - *Grãmatice*
        - *Dialectice*
        - *Rhetorice*
    - *Voluntatis*
      - *Iuſtitia*
      - *Fortitudo.*
      - *Temperantia.*
  - Corporis
    - *Robur.*
    - *Velocitas.*
    - *Agilitas.*
- *Adfectus*
  - *Aegritudo.*
  - *Metus.*
  - *Lætitia.*
  - *Cupiditas.*
- *Senſum mouẽs*
  - *Sonus*
    - *Vox, ſtrepitus.*
    - *Mugitus, tonitruum.*
  - Color
  - Odor
  - *Sapor*
  - *Calidum, frigidum: durum, molle: quæ tactu percipiuntur.*
- *Forma, uel figura*
  - *Domus, templum, menſa.*
  - *Nauis, carina, uelum.*
  - *Fiſtula, enſis, circulus.*

DE

DE RELATIVIS.

Relatio, eſt rerum inter ſe collatarum unius ad alterã habitudo. Duo relationum genera: ſimplex & mixtũ. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima eſt ſubſtantiæ: ut idem, diuerſum. Secunda quantitatis: ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc eſt, duarum magnitudinum ſimilis habitudo: maius, minus: par, impar: duplum, triplum: multum, paucum: magnum, paruũ. Par & impar duobus modis accipiũtur. Abſolutè, quando binarium, quaternarium, ſenarium numeros pares nuncupamus. Relatiuè, quum dicimus res aliquas alijs rebus numero eſſe pares. Tertia qualitatis: ut antœci, periœci, antichthones ſeu antipodes: ſimile, diſsimile: dominus, ſeruus: conſul, iudex: rex, populus: proconſul, prouincia, & omnia magiſtratuum nomina: emptor, uenditor: accuſator, reus: metropolis, colonia: pater, filius: auus, nepos: maritus, uxor: ſocer, gener: frater, ſoror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, diſcipulus: patronus, cliens: dux, comes: amicus, inimicus: hoſpes, peregrinus: creditor, debitor: & inde uerba credere, debere. His adduntur uoces, quæ ex præpoſitione con ſunt contextæ: ut collega, conſors, conuictor, contubernalis, coniunx. Et ſimilis ſignificationis: ſocius, ſodalis. Mixta ſex generibus cõſtat. Oritur enim uel ex ſubſtantia & qualitate: ſed bifariam. Siquidem ea aut in mouendo, agendoq; conſiſtit, ſic actio dicitur: aut in patiendo, ſic paſsio. Vt legere, docere, ſcribere: legi, doceri, ſcribi. Huc pertinent cauſa uel ſignum & effectus. Quippe nihil eſt cauſa uel ſignũ, niſi effectus alicuius ſit cauſa, uel ſignũ. Apud pleroſq; dubitatio exiſtit: ſint ne aſtra cauſæ effectuũ, ſiue rerũ, an ſigna. Vel relatio oritur è ſubſtantia, & quantitate. Hoc item bifariam.

De antœcis, periœcis, antichthonibus uide autoris Coſmographiam.

Aut in comprehendenda re, ſic locus efficitur: aut metienda, ſic tempus. Hoc, quando: illum, ubi Ariſtotelici nominant. *Locus eſt circũfuſus, uel aër, uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur. Vt cœlum eſt locus ſiderũ: aër, nubium, uentorum auium: aqua, piſcium. Locus refertur ad id cuius locus eſt. Vel ex ſubſtantia & relatione aut qualitate. Id quoque binis modis. Vel in occupando loco, ſic poſitus oritur, quem nunc ſitum, nunc compoſitum eſſe uocant. Vel in qualitate accipienda induendáue, ſic habitus procreatur, Porrò eorum, quæ ſita ſunt, alia nunquam mouentur, ut terra: alia nunquam quieſcunt, ut cœlum: alia medium ſeruant modum, ut homo, equus, leo, piſcis. Rurſus animantium & præcipuè hominum poſitus tres ſpecies habet: ſtare, ſedere, iacere. Recubamus tribus modis: proni, ſupini, obliqui. Habitus eſt corporis, & eorum, quæ circa corpus ſunt applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaque mixtæ relationis ſpecies ſex: actio, paßio, ubi, quando, ſitus, habitus. Quarum duæ priores naſcuntur è ſubſtantiarum qualitatumq; actione. Mediæ duæ è capacitate, qua ſubſtantias locus & tempus comprehendunt atque metiuntur. Reliquæ è ſubſtantiarum habitudine prona aut ſupina ad locum: atque ex habitudine earundem ad qualitates, ut ad penulas, togas, ueſtéſque alias.*

Idem

- Relatio
  - Simplex
    - Subſtantiæ
      - *Idem.*
      - *Diuerſum.*
    - Quantitatis
      - *Aequale, Inæquale.*
      - *Magnum, Paruum*
      - *Par, impar,*
    - Qualitatis
      - *Simile, Diſsimile.*
      - *Herus, Seruus.*
      - *Dux, Comes.*
  - Mixta
    - Actio
      - *Docere.*
      - *Secare.*
      - *Gignere.*
    - Paſsio
      - *Doceri.*
      - *Secari.*
      - *Gigni.*
    - Vbi
      - *Surſum, Deorſum.*
      - *Dextrorſum, Leuorſum.*
    - Quando
      - *Olim, nuper, dudum.*
      - *Heri, cras, perendie: quæ referuntur ad tempus præſens.*
    - Situs
      - *Statio, Seſsio.*
      - *Pronum, Supinum.*
    - Habitus
      - *Togatum, Penulatum.*
      - *Loricatum, Armatum.*

Relat

Relationes breuius hunc in modum nonnulli diſtingũt. Relatiua omnia eſſe, aut alicuius, hoc eſt, quæ iunguntur genitiuo: qualia ſunt, imperator, rex, prætor, dictator, cõſul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, ſocer, gener, frater, ſoror, præceptor, diſcipulus, patronus, cliens, dominus, ſeruus, dux, comes. Aut alicui: ut æqualis, inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, ſimilis, diſsimilis. Aut ad aliquid: ut magnum, paruum, longum, breue, mons, uallis, altum, humile, ſublime, depreſſum. Item primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus, uigeſimus, centeſimus, milleſimus. Quippe nihil eſſe ſecundum poteſt, aut tertium, niſi aliud primum ſit. Eodem pertinent ſimplex, duplex, triplex, quadruplex. Et ſimplum, duplum, triplum, quadruplum, dimidium. Nam duplum ad aliquid ſimplum refertur: ſicut magnum ad paruũ: altum ad humile: ſurſum ad deorſum: ſupinum ad pronum: longum ad breue: ſecundum ad primum. Triplex natura relatiuorum. *Relatiuorum natura eſt, ut unum ſine altero nequeat intelligi. Pater enim eſſe nemo poteſt ſine filio: nec mons ſine ualle: nec dux ſine comite. Item relatiua inuicem ſe definiunt. Pater eſt, qui habet filium. Filius qui habet patrem. Maius, quo aliquid minus eſt. Minus, quo maius aliquid reperitur. Maritus, qui uxorẽ habet. Vxor, cui maritus eſt. Et relatiua ſimul aiunt oriri, conſiſtere, deſinere. Siquidem eodem tempore fiunt, & deſinunt eſſe: dominus & ſeruus: præceptor & diſcipulus: auus & nepos: dux & comes.*

QVID THEMA ET quot eius ſpecies.

DVas uocum diuiſiones abſoluimus: alteram in indiuiduas & cõmunes: alteram in dictiones ſubſtantiarũ, quan

quantitatum,qualitatum & relationum. Reliquum eſt, ut *dicamus, quomodo ſingulæ uoces, definiri & diuidi poſſint.Thema,eſt id de quo agitur:uel eſt id, ad quod omnia orationis;ſeu diſceptationis argumenta referuntur.* Thematum duo genera ſunt.Simplex thema, *eſt uox aliqua ſimplex:ut* Deus,*mundus,homo,animal.* Compoſitum, *eſt integra oratio,ſiue pronunciatum,uel axioma.* Clodius *iure cæſus eſt.Mundus prouidentia regitur.Differendi ratio ad diſciplinas omneis neceſſaria eſt.*

DE DEFINITIONE NOMINIS.

TRia Dialectices officia ſunt:*finire,diuidere, ratiocinari.* Finitio *& diuiſio ad themata ſimplicia pertinent:argumẽtatio ad orationem.Definitio eſt oratio,quæ aut uocis,aut rei alicuius naturã declarat.* Ea duplex eſt: *nominis & rei.* Finitio *nominis, eſt ſimplex etymologia, uel qualiſcunque interpretatio uocabuli.* Vt *ſacrilegiũ eſt ſacræ rei ablatio.Conſul,qui* Reipub. *conſulit.Theologus, qui de* Deo *loquitur.Medicus,qui medetur.* Id *genus finitiones imperfectiores ſunt,quàm deſcriptiones rerũ: neq; rerum naturam explicant, ſed uocum duntaxat originem.* Quoniam *non continuò ſcimus, qui conſulentes* Reipubli. *conſules uocandi ſunt.* Nam *& miles in pugna* Republic. *conſulit:& ciuis ædificans domum,conſulit* Reipub.*Sic nõ ſtatim liquet,qui de diuina mente diſputãtes theologi ſint.* Etenim *& philoſophi, & poëtæ, & oratores crebro de* Deo *differunt,nec ideo ipſos eo cognomento nuncupamus. Sic & de medici deſcriptione dicendum : herbas complures,& bruta animantia mederi poſſe,non tamen medicorum nomen uſurpare.* Cæterùm *nominis finitio planè neceſſaria*

*ceſſaria eſt,præſertim quando uox,de qua agitur, eſt ambigua.*Docet enim *principio diſceptationis,orationis, uel operis, qua uerbi ſignificatione uti uelimus.* Vt *ſcripturi de mundo,initio exprimere debemus,quid nos appellemus mundum.* E*ſt enim mundus, propriè qui conſtat ex decem orbibus ſiderum, & quatuor elementis.* Plinius *mundi uocabulo pro cœlo interim utitur: uulgus quandoque pro terra.*

DE SVBSTANTIAE FINITIONE.

A*Ltera eſt finitio rei.*Q*uæ eſt oratio, qua quid ſit res explicatur.*Huius *quinque ſpecies ſunt:finitio ſubſtātiæ,finitio cauſarū,finitio quæ conſtat ex effectibus,ſe officijs,finitio quæ conſtat ex partibus uel ſpeciebus,& finitio quæ ex accidentibus componitur.*Subſtantiæ *definitio eſt, quæ conſtat ex genere & differentia.* Vt *homo eſt animal habens mentem.*Animal *eſt corpus uiuum & ſentiens.*Plāta,*eſt corpus uiuum, & non ſentiens.* Ignis *eſt elementum calidum & ſiccum.*Elementum,*eſt ſubſtantia corporea & ſimplex infra orbem Lunæ.* Deus *eſt ſubſtantia carens corpore,à qua res omnes ſunt conditæ.* Q*uod addo propter animas,quæ etiam ſine corpore ſunt ſubſtantiæ.*Differentias,*quū defuerint,excogitare licebit.*Vt *herba plantæ genus eſt,quod quotannis areſcit. Sic enim diſtat à fruticé,& arbore.*Pro *ijs ſæpe accidentium congerie utimur.*

I*ta calidum & ſiccum uocamus differentiam ignis: calidum & humidum aëris: frigidum & humidum aquæ: frigidum & ſiccum terræ.*

* * *

DE

DE CAVSARVM FINItione, & quatuor cauſis.

DEfinitio cauſarum eſt, quæ ex cauſis rei conficitur, uel quæ rei cauſas exprimit. Cauſam propriè uocamus id, ex quo, per quod, à quo, ſiue gratia cuius aliquid fit. Cauſæ quatuor ſunt: materia, forma, efficiens, finis. Materia eſt, ex qua aliquid fit. Vt pannus eſt materia ueſtis. Lana eſt materia panni. Ligna & lapides ſunt materia domus. Forma eſt ipſa figura, effigies, ſeu qualitas, quam induit materia. Vt figura illa, quam habet domus, eſt forma & cauſa domus, ſine qua domus, non diceretur. Et figura illa, quam præ ſe fert nauigium, eſt forma & cauſa nauis: quippe ſine ea huiuſcemodi lignorum ſtructura nauis uocari non poſſet. Eſt ergo forma cauſa, domus, nauis, ueſtis, urbis, & aliarum rerum. Cauſa efficiens, eſt res, quæ aliquid efficit: ut architectus, uel faber eſt cauſa efficiens domus & nauigij. Finis eſt gratia cuius aliquid fit. Hic alio nomine uſus dici poteſt, quemadmodum cauſa efficiens autor. Domus Finis, uel cauſa eſt habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempeſtatibus. Finis nauium, nauigatio eſt. Quatuor ergo domus, & nauis cauſæ ſunt, ſine quibus neq; domus, neque nauigium fit. Materia, hoc eſt, ligna & lapides: forma, id eſt, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiens ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, nauigatio. Simili ratione aliarum quoq; rerum cauſæ poßunt indagari. Ex his quatuor cauſis finitiones rerum cõficimus. Vt domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia conſtructum. Hæc finitio duabus conſtat rei cauſis, materia, & fine. Aedificium genus eſt. Penula, eſt ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus. Cæteras ab imbre defendere, finis eſt, & cauſa penulæ. Veſtis, ge-

Materia.

Forma.

Cauſa efficiens.

Finis.

nus eſt. Vilis & denſa, accidentia ſunt differentiæ loco poſita, quibus penula ab alijs differt ueſtibus. Hac uoce Cicero utitur, *ubi ait Milonem penulatum fuiſſe, quum occideret Clodium.* Ad hunc locum *pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius cauſa eſt, & quæ mutuo ſe definiunt.* Vt *pater eſt, qui habet filium.* Filius *qui habet patrem.*

FINITIO EX EFFEctibus, ſeu officiis.

EX *effectibus, ſeu officijs haud raro finitiones componuntur.* Magna *eſt effectuũ cum officijs cognatio, adeo ut plerunque haud facile diſcernas.* Effecta *propriam cuiuſque rei uim demonſtrant.* Vt *magnes eſt lapis, qui attrahit ferrum: hæmatites, qui ſanguinem ſiſtit.* Malua *herba eſt, quæ uẽtrem lenit.* Sol *ſidus eſt, cuius ortu dies fit.* Luna *ſidus eſt, cuius ui fluunt ac refluunt maria.* Sirius *ſtella eſt, qua exoriente ardor Solis geminatur.* Ex *officijs.* Iuſtitia *uirtus eſt, qua unicuique rei tribuimus ſuum.* Grammatice *eſt, quæ rectè loquendi modum docet.* Rhetorice *eſt, quæ bene dicendi præcepta tradit.* Prætor *eſt qui iuri dicendo in ciuitate præeſt.* Aedilis, *qui publica & priuata ædificia curat.* Comœdus, *qui actores, quomodo agendæ ſint fabulæ, docet.* Effectus *magis ad res natura agentes: officia uerò ad res, quæ conſilio agunt, pertinent.*

FINITIO EX PARtibus, vel ſpeciebus.

QVartum *definitionum genus componitur ex partibus, uel ſpeciebus.* Ex *partibus.* Dies *ciuilis, eſt ſpatiũ uigintiquatuor horarum.* Annus *uertens, qui conſtat diebus trecent*

trecentum ſexagintaquinque & quadrante diei. Magnus annus, qui quadraginta nouem uertentium annorum millia complectitur. Ex *ſpeciebus.* *Finitio, eſt oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſcriptio è duabus contexitur finitionum formis: nominis & rei.* Differunt *ſpecies & partes.* Nam *genus prædicari poteſt de ſpeciebus: totum de partibus nequaquam.*

FINITIO EX ACcidentibus.

QVintum *finiendi genus conſtat accidentibus.* Homo *eſt animal, bipes, erectum, ſine pennis.* Narciſſus, *flos eſt croco ſimilis, menſe Auguſto florens, poſtremus omnium florum.* Ceruus *eſt animal quadrupes, pilo ſubrufo, ungula biſulca, ramoſis ac ſolidis cornibus, & ad ſeptennium uſq; deciduis.*

QVAE SERVANDA ſint in finitione.

DIfferunt *finitio & finitum.* Finitio *enim propriè uocatur id, quod uerbũ eſt, cõſequitur.* Finitũ, *id quod præcedit.* Vt *in hac oratione, homo eſt animal capax rationis: homo definitũ eſt: animal capax rationis, finitio.* In finiẽdis *rebus duo ſeruanda ſunt.* Ne *finitum plura cõprehendat, quã finitio.* Et *contra ne finitio aliquid cõtineat, quod deſit definito.* Quare *hæc finitio uitioſa eſt: homo eſt animal bipes: quia tum gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt.* Et *hæc: homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniam plerique imbelles ſunt, & literarum expertes.* In *priore latius definitio patet: in poſteriore definitum.* In *omni fi-*

nitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis ſcopus eſſe debet, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt ſi quis de Dialectices, Rhetorices, uel mũdi natura ſcripturus ſit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius ſummam quàm breuiſsime complectatur. Quod fit, quum dicimus: Dialecticen eſſe artem docendi ſiue explicandi naturam thematum ſimplicium & compoſitorum. Rhetoricen eſſe bene dicendi ſcientiam. Sola ſpecies definitur.

DE DIVISIONE.

Triplex diuiſio. *Diuiſio eſt uocis in ſpecies, uel partes, aut accidentia diſtinctio. Diuiſionum tres ſunt formæ. Quarũ prima eſt generis in ſpecies. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur: arbor in malum, pyrum, pinum: axioma in ſimplex & compoſitum. Secunda, rei in parteis, uel mẽbra. Vt quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur. Axioma in ſubiectum & prædicatum. Hanc Cicero partitionem: illam ſuperiorem, diuiſionem nominat. Tertia, rerum in accidentia. Vt pharmacorum aliud ſalutare, aliud peſtiferum. Arborum aliæ ſyluestres; aliæ domeſticæ. Proloquiorum aliud uerum, aliud falſum. Hic arborum & pronuntiatorum rationem tribus diuiſionum formis diſtinximus. In diuiſione duo ſeruanda. Alterum ut membra ſint oppoſita uel pugnantia. Qua de cauſa hæc bona non eſt: hominũ alij ruſtici ſunt, alij docti. Item hominum alij liberi, alij urbani. Fieri enim poteſt, ut idem ſit ruſticus, & eruditus: idem liber & urbanus. Alterum, ut diſiunctum conſtans ex membris omnibus ſimul ſumptis conuerti poſsit cum diuiſo. Velut in diuiſione animati corporis in animal, & plantam: quicquid eſt animal*

uel

uel planta, eſt corpus uiuum: & quicquid uiuũ corpus eſt, eſt animal uel planta. Quocirca diuiſio plantæ in herbam & fruticem non eſt bona. Nam licet iſtud proloquium uerum ſit: quicquid eſt herba uel frutex, eſt planta: falſum tamen eſt, quicquid eſt planta, eſt herba uel frutex.

OCTO QVAESTIONES, vel loci thematis ſimplicis.

PRima, quæ etymologia uel origo uocabuli ſit. Vt Medicus dicitur, quia medetur. Mundus, à perfecta abſolutaq; elegantia. Chelidonia, quod ab hirũdine inuenta ſit. Secunda an ſit. Vt ſit ne ars aliqua, qua adiuuari memoria poßit. Sit ne Deus. Sint ne inferi. Hæc quæſtio ſecundo loco abſoluenda eſt. Tertia quid ſit res de qua agitur. Quid ſit Deus. Quid mundus. Quid uirtus. Quid fortitudo. Huc pertinent, ea quæ de quinque finiendi formis dicta ſunt. Quarta, quæ cauſæ ſint. A quo autore res ſit profecta. Cuius gratia facta. Ex qua materia conſtet. Cuiuſmodi figuram habeat. Poculi forma apud Theocritum deſcribitur ad hunc fermè modum: Dabo & profundum poculum molli oblitum cæra, recens fabricatum, adhuc ſculpturam redolens. Quinta unum an multa. Sint ne plures dij, quemadmodum ueteres crediderunt. Hic dicemus, qua ratione, id eſſe non poßit. Sint ne plures mundi. Democritus enim innumerabiles eſſe mundos opinabatur, quaſi pilas alios extra alios. Sexta, quæ & quot ſint ſpecies rei. Vt treis eſſe plantarum formas, arborem, fruticem, herbam. Duo eſſe axiomatum genera: ſimplex & compoſitũ. Quatuor uirtutum ſpecies: prudentiam, iuſtitiam, fortitudinẽ, temperantiam. Septima, quibus membris, ſeu partibus cõſtet. Arboris partes ſunt radix, caudex, rami, flores,

Axiomatis, ſubiectum & prædicatum. Octaua, quæ rei ſint uires, uel officia, ſiue quid res efficiat. Quid efficiat Luna ſuo inceſſu. Quid Chelidonia. Quid Sol efficiat Plinius ſcribit in Naturali hiſtoria, his uerbis: Non temporũ modo, terrarumq́;, ſed ſyderum etiam ipſorum, cœliq́; rector. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertq́; tenebras: Hic reliqua ſidera occultat. Hic uices temporum, annumq́; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. Hic cœli triſtitiam diſcutit, atque etiam nubila humani animi ſerenat. Hic ſuum lumen cæteris quoque ſideribus fœnerat. Hac ratione thematum ſimplicium natura indaganda eſt.

QVID AXIOMA,

& quæ eius partes.

P*Ronuntiatum, axioma, enuntiatio, proloquiũ, uel propoſitio eſt indicatiua, & ſimplex oratio, qua certi quiddam ſignificatur. Vt continentia temperantia eſt. In omnibus perſonis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel propoſitio dicitur. Cicero mortalis erat. Igne mundus interibit. Dederam ad te literas. Cæſar uicit Pompeium. Verba infinitiua, ac ſubiunctiua, ſi pro indicatiuis ſumantur, propoſitionem efficiunt. Vt omnes concurrere pro concurrebant. Aeſtas non ſemper fuerit, componite nidos, pro erit. M Varro in lib. de lin. Lat. ad Ci. quarto & uigeſimo, pronunciatum ita finit: Proloquium eſt ſententia in qua nihil deſideratur. De hoc Gellij uerba hæc ſunt. Erit autem planius quid proloquium ſit: ſi exemplum eius dixerimus. Axioma igitur huiuſcemodi eſt. Annibal Pœnus fuit. Scipio Numantiam deleuit. Milo cædis damnatus eſt. Neque bonum eſt uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur; plena atque perfecta uerborum*

ſententia, ut id neceſſe ſit aut uerum aut falſum eſſe: id à Dialecticis ἀξίωμα, id eſt, oratio uerum aut falſum plenè ſignificans appellatum eſt. A Marco Varrone proloquiū. A M. autem Cicer. pronunciatum. Partes axiomatis ſunt ſubiectum & prædicatum: uel quemadmodū Græci aiunt, ὑποκείμενον, καὶ κατηγορημένον. Subiectum, prior proloquij pars eſt, de qua aliquid dicitur. Prædicatū poſterior pars eſt, quæ de alio prædicatur. Vt in his: Cicero eſt orator, iuſtitia eſt uirtus, ſubiecta ſunt Cicero, iuſtitia. Prædicata uerò orator, uirtus. Interdum uerba reſoluenda, quo partes dictæ habeantur, hoc modo: Cæſar uicit Pompeium, hoc eſt, fuit uincens. Cicero ſcribit, eſt ſcribens. Id prodeſt ad perueſtigandos errores talium ſophiſmatum: Nullus panis eſt piſcis, Cicero comedit panem, ergo non comedit piſcem. Nullus canis eſt equus, Cæſar canem habet, non habet igitur equum. Differunt enim panis & comedens panem: piſcis & comedens piſcem: canis & habens canem: equus & habens equum. Miror nonnullos hunc ſoluendi modum improbare quando non parum ad pronunciatorū intellectum conferat. Aiunt neminem ita loqui, fateor. Nec ideo hæc præſcribo, quod ſic aliquos loqui uelim, ſed uti hac ratione axiomatū uim excutiant. Pari modo damnari poſſet conſuetudo Grammaticorum quod in exploranda orationis ſerie primo loco ponunt uocatiuum: ſecundo rectum: tertio uerbum: aduerbium quarto, quinto obliquum, quum perpauci tamen ſic loquantur. Nam elegantiſſima ferè oratio eſt, in qua uoces digeruntur ordine conuerſo. Prædicari, eſt alterum de altero explicandi eius cauſa dici. Vt quum dicimus homo eſt animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Biſariam accipitur. Aliquando pro uerè & adfirmatiuè de aliquo dici, ut

Id eſt, ſubiacens & prædicatū.

hic gratitudo iuſtitia eſt. Sæpenumero pro quouis modo de altero dici, ut aliud nihil ſit, quàm eſſe prædicatum. Velut in hoc proloquio, homo non eſt lapis.

PRIMA DIVISIO
pronuntiati.

AXioma *aliud ſimplex eſt, aliud cõpoſitum. Simplex, cuius præcipuæ partes ſunt ſubiectum, & prædicatũ, ut ſomnus eſt imago mortis. Compoſitum, cuius partes ſunt duo pronuntiata ſimplicia, quæ connectuntur coniunctionibus &, uel, ſi.* Id *triplex eſt: copulatiuum, diſiunctiuum, conditionale. Copulatiua propoſitio eſt, cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua. Vt Cicero eſt orator, &* Plato *philoſophus. Sol diurnum ſidus eſt, & Luna nocturnum. Poſſunt & plura pronuntiata, quàm duo connecti.* Demoſthenes *orator eſt, & Socrates philoſophus, &* Homerus *poëta. Scipio & bis conſul fuit, & bis triumphauit, & cenſura functus eſt.* Diſiunctiua *dicitur, cuius partes connectuntur coniunctione diſiunctiua: ut mundus ſemper fuit, uel conditus eſt à* Deo. E *diſiunctiuo axiomate ad hunc modum ratiocinamur. Si uiuat aut animal eſt, aut planta. Verum animal non eſt, igitur planta. Cicero in ſecunda* Philippica: Neceſſe *eſt Cæſaris interfectores aut liberatores populi* Romani, *conſeruatoresq́; reipub. eſſe: aut plus quàm ſicarios, plus quàm homicidas, plus quã parricidas. Sed liberatores patriæ ſunt: ergo non homicidæ, non ſicarij, non parricidæ.* Idem *primo de natura deorum:* In *omnibus diſiunctionibus alterutrum uerum eſſe oportet.* Vt *ſi conceſſum eſſet huiuſmodi aliquid: aut uiuet cras, aut non uiuet* Epicurus, *alterum fieri neceſſarium. Conditionalis, in cuius initio ſi coniumctio ponitur, Si Sol oritur, dies*

tur, dies eſt. Si furatus eſt rem ſacrã, ſacrilegus eſt. Apud uulgus triplex eſt de propoſitionum natura quæſtio: quæ, qualis, quanta. Ad quæ reſpondent ſimplicem eſſe, aut compoſitam. Ad qualis, adfirmatiuam uel negatiuam. ad quanta, generalem, particularem, indefinitam, ſingularem.

SECVNDA DIVISIO.

PRonuntiatum aliud uerum eſt, quod rebus conſentit. Vt fortitudo uirtus eſt. Aliud falſum, quod rebus non conſentit. Vt fortitudo eſt uitium. Lapis eſt corpus uiuum.

TERTIA.

PRoloquiorum aliud adfirmatiuum eſt, quo alterum alteri dicitur ineſſe. Vt pudor eſt metus. Animus eſt immortalis. Aliud negatiuum quo alterum dicitur non ineſſe alteri. Vt patientia non eſt uitium. Libido non eſt uirtus.

QVARTA.

AXiomatum aliud uniuerſale eſt, cuius ſubiecto præponitur ſignum uniuerſale: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri uniuerſim. Vt omnis homo capax rationis eſt. Nihil tam alte à natura poſitum eſt, quò uirtus non poßit eniti. Nulla uirtus opibus inferior eſt. Aliud particulare, cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator eſt. Aliquod animal oculis caret. Hæc propriè eſt indefinita, aliquis homo eſt animal, & ſignum præpoſitum ſubiecto, omnino ſuperuacuum eſt. Licet enim uera ſit locutio aliquem hominem animal eſſe, aliquod animal corpus eſſe uiuum, tamen parum apta eſt. Nam ſi rex quiſpiam uniuerſos ciues ad ſe conuocarit, impropriè loquetur, qui dixerit aliquos

accitos eſſe ad regem ciues. Aliud indefinitum, quo alterũ dicitur ineſſe, uel non ineſſe alteri ſine ſigno, & quod ſimile eſt uniuerſali. Vt poëtæ ſunt honore digni. Hominem decet pium eſſe. Fures puniendi ſunt. Sic propriè appellantur propoſitiones neceſſariæ, ubi genus uel differentia de ſpecie prædicatur. Vt homo eſt animal, homo eſt mortalis, capax rationis. Hæ uero ſunt particulares homo ſcribit, homo eſt orator. Vtrobique ſubauditur aliquis. Aliud ſingulare, ubi proprium nomen, uel indiuiduum ſubijcitur. Vt Demoſthenes *orator fuit.* Homerus *literarum princeps eſt. Hæc herba emoritur.*

QVAE SINT SIGNA VNIuerſalia, quæ particularia.

G*Eneralia, ſiue uniuerſalia ſigna uocamus quæ ſignificant uocem ſequentem accipi pro omnibus indiuiduis. Vel: quæ interpretamur per coniunctionem, aut propoſitionem copulatiuam. Sunt autem hæc: cunctus, uniuerſus, ſinguli, omnis, quiſque, unuſquiſque, nullus, nullus non, nemo, nemo non. Cuncti mortales ambitioſi ſunt. Vniuerſa pecunia dabitur. In ſingulas naues ſinguli milites accerſebantur. Omnis homo mortalis eſt. Sua cuique ſententia. Vnunquodque crimen excutietur. Quæ ſic explicamus. In hanc nauem militem unum accerſebant, & in illam nauem militem unum accerſebant. Sic de nauigijs alijs. Huc pertinent interrogationes, quæ interim propoſitionem generalem efficiunt. Quid non uaſtauit? id eſt, omnia. Et pro uerbia: Iuueneſq; ſeneſq;, hoc eſt, omnes. Miſcebis ſacra prophanis, id eſt, omnia. Item hæc. Quantum eſt hominum uenuſtiorum. Quicquid erat copiarum amiſit. Si quid erat copiarum amiſit, hoc eſt, omnes uenuſtiores, omnes*

mnes copias. Differunt omnis & totus, quod hoc ad partes, illud ad ſpecies ſeu formas referatur, ut totus homo, omnis homo. Particularia uero ſigna ſunt, quæ indicant uocem ſequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, uel quæ interpretamur per pronuntiatum diſiunctiuum. Huiuſmodi ſigna ſunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nonnullus. Vt aliquis homo fortis fuit. Quidam non ſatis te amat. Quilibet hirſutas fronde tegente comas, id eſt, hac uel illa citra delectum, non omnibus frondibus. Non apte itaque quemlibet hominem pro omni homine dicimus. Qemuis arbitrum cedo, hoc eſt, hunc uel illum ſine delectu. Diſtant aliquis, quidam, nonnullus. Nam aliquis de re incerta: quidem de certa dici ſolet: nonnullus medium tenet modum. Porrò aduerbia uniuerſalia ſunt: nunquam, ſemper, ubique, nuſquam. Particularia, unquam, uſquam, quandoque, aliquando, interdum, nonnunquã. Singularia: hic, illic, iſthic, nunc, hodie, cras, perendie, nudiuſtertius.

QVINTA.

PRonuntiatorum aliud neceſſarium eſt, quum prædicatum neceſſario ineſt ſubiecto. Id fit, quando genus, uel differentia de ſpecie dicitur: aut finitio de definito. Vt homo eſt animal. Homo eſt capax rationis. Animal eſt corpus uiuum & ſentiens. Aliud contingens, quum prædicatum ut ineſt ſubiecto, ita poteſt non ineſſe. Quod fit, quando de ſubſtantijs accidentia dicuntur: aut de accidentibus accidentia. Vergilius poëta eſt. Poëtæ ſunt honore digni. Aliud impoßibile, quum fieri non poteſt, ut prædicatum inſit ſubiecto. Lapis ſentit. Frutex eſt animal.

De oppo

DE OPPOSITIONE PRONVNTIATORVM.

TRia ſunt pugnantium axiomatum genera. Contraria dicuntur duo uniuerſalia, Vt omnis pudor eſt metus. Nullus pudor eſt metus. Horum natura eſt, ut nunquam ſimul uera ſint: ſæpenumero tamen, præſertim in contingentibus, falſa. Vt omnis homo poëta eſt, nullus homo poëta eſt. Subcontraria, duo particularia ſunt. Aliquis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus. Hæc nunquam ſimul falſa ſunt, ſed quandoque ſimul uera. Contradictoria, ſunt duo axiomata, quorum alterum eſt uniuerſale, alterum particulare: uel quorum utrunque eſt ſingulare. Vt omnis pietas eſt iuſtitia, aliqua pietas non eſt iuſtitia. Nullus pudor eſt metus, aliquis pudor eſt metus. Hæc nũquam ſimul neque uera, neque falſa ſunt. Triplex ergo propoſitionum pugnantia eſt. Contraria, quando utraque eſt uniuerſalis. Subcontraria, quum utraque particularis. Contradictoria & maxima, quum altera generalis altera particularis eſt. In omnibus ſeruanda ſunt duo. Vt altera ſit adfirmatiua: altera, negatiua. Vt in utraque idem ſit ſubiectum, & idem prædicatum. Quoniã hic nulla eſt pugnantia. Cicero eſt orator, Vergilius non eſt orator. Axiomata contraria ac ſubcontraria ſolum pugnant qualitate: contradictoria etiam quantitate. Ideoq; inter hæc maior eſt pugnantia.

Omnis patientia eſt fortitudo.	*Contrariæ*	Nulla patientia eſt fortitudo.

Contra *Contra*

dictoriæ *dictoriæ*

Aliqua patientia eſt fortitudo.	*Subcontrariæ*	Aliqua patientia non eſt fortitudo.

DE PROPOSITIONVM ISODYNAMIA.

ISodynamia, uel (ut uulgari uocabulo utar) æquipollẽtia pronuntiatorum, eſt ſimilis tum quantitas tum qualitas duorum axiomatum, quibus idem ſubiectum ac prædicatum eſt. Quantitas ad generalitatem: qualitas ad negationem adfirmationemq́; referenda eſt. Signa ἰσοδυναμοῦντα *hæc ſunt: non omnis, & aliquis non: omnis, & nullus non: omnis & nemo non: non omnis non, & aliquis: nonnullus, & aliquis: nonnullus non, & aliquis non.* Ex *his conficiuntur pronuntiata* ἰσοδυναμοῦντα. *Non omnis homo eſt iuſtus: aliquis homo non eſt iuſtus. Omnis homo eſt mortalis: nullus homo non eſt mortalis. Omnis homo ignauus eſt: nemo non eſt ignauus.* N*on omnis homo nõ eſt doctus: aliquis homo doctus eſt.* N*onnulli oratores fuerunt: aliqui oratores fuerunt.* N*onnulli homines nõ amant literas: aliqui ho-*

mines literas non amant. Hæc ratio *inueniendi propoſitiones,quæ eandem habeant uim,duas adfert commoditates,Conducit enim non mediocriter ad iudicium,ſi propoſitio aliqua obſcura ſit. Deinde haud parum facit ad copiam. Quippe pulchrum eſt quærenti ſermonis ornatum poſſe multas excogitare formas loquendi:atque ex ijs, ueluti ex ingenti floſculorum multitudine, aptiſsimam, elegantiſsimamq́; eligere.*

DE CONVERSIONE.

*Conuerſio propoſitionis,eſt ſubiecti ac prædicati commutatio. Conuerſionum duo genera ſunt: ſimplex,& (ut uulgari uocabulo utar)per accidens.Simplex eſt,quando non mutantur ſigna.*Hoc modo *uertuntur pronuntiata generalia negatiua,& particularia adfirmatiua.Vt nulla iuſtitia uitium eſt:nullum uitium eſt iuſtitia. Aliqua fortitudo uirtus eſt : aliqua uirtus eſt fortitudo. Hic manent ſigna nullus & aliquis uocibus alijs tranſpoſitis. Altera uertendi forma eſt,qua mutantur ſigna.Id fit in axiomate generali adſirmatiuo.Omnis homo animal eſt:aliquod animal eſt homo. Omnis patientia fortitudo eſt:aliqua fortitudo eſt patientia.*

Quot ſint formæ Argumentorum.

*Diximus duas eſſe Dialecticæ partes, topicen ac criticen. Topicen locos demonſtrare,unde argumenta petantur,de quibus poſterius loquemur,Criticen uerò, rationes colligendi:quæ ad iudicium faciunt,quando docere libet confirmationes,,aut noſtras,,aut poetarum, aut oratorum efficaces eſſe, & cohærere:uel uanas eſſe, & nihil efficere.*Inde *hanc Dialectices partem cirticen,hoc eſt,iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurum lapide, & igne probatur:ita ſunt certæ argumentorum ſpecies,formæ,*

mæ,uel modi, quibus nullo penè negotio cognoſcamus uim probationis è locis inuentæ. Hos *colligendi modos deſcribemus.* Argumentum *eſt ratio probationem præſtans,qua colligitur aliud per aliud : & quæ quod eſt dubium, per id quod dubium non eſt,confirmat.* Argumentorum *quatuor formæ ſunt:ſyllogiſmus,enthymema,inductio, exemplum.* Soriten *ad ſyllogiſmos referunt : nec reuera aliud, niſi ſyllogiſmus eſt.* Quod *aperte docet axiomatum commutatio,quæ crebra in epicherematis eſt apud oratores.* Quid *etenim aliud eſt,omnis homo eſt animal,omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia:quàm omne animal eſt ſubſtantia,omnis homo eſt animal: igitur amnis homo eſt ſubſtantia ?* Sorites *quidem,quoniam medium in maiore propoſitione prædicatur, in minore ſubijcitur, plures admittere tum uoces tum axiomata poteſt, quàm ſyllogiſmus, uerùm probandi loquendiq; conſuetudo id non requirit.* Primus *colligendi modus ſyllogiſmus uel ratiocinatio per antonomaſian nuncupatur,quemadmodum* Homerus *poëta, & ius ciuile quod* Romanorum *eſt.* Nam *& enthymema,& inductio,& exemplorum uſus formæ quædam ſunt ratiocinandi.*

Partes ſyllogiſmi vel ratiocinationis.

R*Atiocinatio uel ſyllogiſmus duplex eſt,* Dialecticus *&* Rhetoricus, *qui à* Fabio *epicherema uocatur.* Eius *enim hæc uerba :* Epicherematos *& quatuor, & quinque, & ſex etiam factæ ſunt partes à quibuſdam.* Cicero *maximè quinque defendit, ut ſit propoſitio, deinde ratio eius, tum aſſumptio, & eius probatio, quinta complexio.* Dialectica *ratiocinatio eſt efficaciſſima probandi forma, quà è duobus pronuntiatis concluſio ſeu*

ſio ſeu thema colligitur. Huius partes tres. *uoces maior, minor, media: & duæ propoſitiones, quarum prior maior propoſitio nominatur, altera minor.* Thema ipſum quod probatur, uocant concluſionem, complexionem, intentionem. Vt hic: *omnis metus eſt adfectus, omnis pudor metus eſt, ergo omnis pudor eſt adfectus*, priora duo axiomata appellari poſſunt probatio ſiue ſyllogiſmus, & tertium, thema probatum: quemadmodum in hac oratione, *homo eſt animal mentem habens*, pars altera finitio, altera finitum. Vel ſi lubet adiecto themate tres dici poſſunt propoſitiones. Terminus maior, eſt uox quæ cum medio ponitur in maiore propoſitione. Minor terminus, uocabulum eſt, quod cum medio ponitur in minore propoſitione. Medius, qui bis uſurpatur ante concluſionem. Vt in hoc ſyllogiſmo, *omnis inſidiator iure occiditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure cæſus eſt*, inſidiator medium eſt: iure occiſus, terminus maior: Clodius, minor.

DE FIGVRIS, ET MODIS SYLLOGISMORVM.

Syllogiſmi materia. OMnis ſyllogiſmus habet materiam, & formam. Materia ſunt axiomata, ex quibus ſyllogiſmus componitur. Sic dicimus pronuntiatum eſſe uerum aut falſum nihil ad formam facere, ſed ſolum ad materiam confirmationis. Quippe ex proloquijs falſis ſæpe ſyllogiſmus bonus contexitur. Vt hic: *Nullum animal mortale eſt, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo mortalis eſt.* Forma. Forma eſt uerborum, ſeu axiomatum diſpoſitio. Quemadmodum enim in ædificijs ligna & lapides materia ſunt: domus aut nauis eorundem diſpoſitio: ſic probationes è locis inuentæ ſyllogiſmi, enthymematis, inductionis, ſeu exempli formam ſuſcipiunt. Hæc conſtat figuris & modis. Figura. Figura, eſt di

eſt diſpoſitio medij. Tres ſunt figuræ. Prima, quando medium in priore pronuntiato ſubijcitur: in poſteriore prædicatur. Secunda, quum utrobique prædicatur medium. Tertia, quando bis ſubijcitur. Harum unaquæque aliquot ſub ſe modos habet. Modus. *Modus eſt ratio qualitatis & quantitatis propoſitionum. Prima figura modos admittit quatuor: ſecunda totidem: tertia ſex. In modorum nominibus omnes propè characteres peculiarem aliquam habēt uim. A uniuerſalem affirmatiuam ſignificat: E uniuerſalem negatiuam: I particularem affirmatiuam: O particularem negatiuam: B indicat argumentationem reduci poſſe ad primæ figuræ primum modum: C ad ſecundum: D ad tertium: F ad quartum: S conuerſionem ſimplicem notat: P per accidens: M axiomatum tranſpoſitionem. Græci his dictionibus utuntur: γράμματα, ἔγραψε, γραφῖδι. τεχνικὸς,: in prima figura: ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον, in ſecunda: ἅπασι, σθεναρὸς, ἰσάκις, ἀσπίδι. ὁμαλὸς, φέριστος, in tertia.*

Id eſt, Literas, ſcripſit, calamo artifex: ſcripſit, contine, mediocritatem, ſine ira: omnibus, fortis, æqualiter, ſcuto, planus, optimus.

Quæ ſeruanda ſint in ſyllogiſmis.

IN omni ſyllogiſmo neceſſe eſt maiorem propoſitionem, uel minorem, aut utranque adfirmatiuam eſſe. Nam ex duabus negatiuis nihil rectè colligitur. Ante concluſionem altera uel utraque debet eſſe uniuerſalis. Si maior propoſitio uel minor negatiua fuerit, concluſio quoque negatiua ſequetur. Si propoſitio maior uel minor particularis fuerit, concluſio etiam particularis erit. Medium nunquam ponitur in concluſione. In ſyllogiſmo nō ſint plures uoces, quàm tres. Medium in altera propoſitionum diſtribui debet, hoc eſt, generaliter uel pro omnibus ſignificatis accipi. Quare inepta confirmatio eſt: animal eſt equus: omnis homo eſt animal: ergo homo eſt equus. Non plus debet ſumi in una propoſitione pro medio, quàm in altera.

Quod in hac probatione fit:Nullus piſcis eſt auis, homo comedit piſcem: ergo non comedit auem. Neque nomen aliquod ambiguum ſit,quod in uno axiomate,aliter capiatur,quàm in alio.

MODI PRIMAE figuræ.

B*Arbara:Omne animal ſentit, omnis homo animal eſt: igitur omnis homo ſentit.Celarent:Nullum animal caret ſenſu,omnis homo animal eſt: ergo nullus homo caret ſenſu.Darij: Omnis inſidiator iure occiditur, Clodius eſt inſidiator: ergo Clodius iure cæſus eſt. Ferio. Nulla ars inutilis eſt,Dialectice ars eſt:igitur Dialectice non eſt inutilis. Nonnulli his addunt alios modos, qui concluſionem inuerſam habent,uel,ut ipſi uocant, indirectam. Etenim duas concluſionum formas tradunt. Directam in qua maior terminus prædicatur de minore.Vt hic:Omnis iuſtitia uirtus eſt,pietas eſt iuſtitia:ergo pietas eſt uirtus..*

Indirectam, in qua terminus maior ſubijcitur: Omnis temperantia eſt uirtus, clementia temperantia eſt: igitur aliqua uirtus eſt clementia. Poſterior forma loquendi planè contraria eſt communi naturæ ſermonis.

MODI SECVNDAE figuræ.

Ceſare. C*Eſare: Nemo prodigus eſt auarus, omnes fœneratores ſunt auari: ergo nullus fœnerator eſt prodigus. Hæc ratiocinatio per conuerſionem ſic ad primam figuram ducitur: Nemo auarus eſt prodigus, omnes fœneratores ſunt auari:ergo nullus fœnerator eſt prodigus. Per ductum ad impoßibile,ſiue per contentionem: hoc modo:*
Cameſtres. *Nemo prodigus eſt auarus, aliquis fœnerator eſt prodigus,igitur aliquis fœnerator non eſt auarus. Cameſtres:*

Omnis

Omnis gratitudo eſt iuſtitia, nulla prudentia eſt iuſtitia, ergo nulla prudentia eſt gratitudo. Ducitur ad ſecundum modum primæ figuræ conuerſione & tranſpoſitione propoſitionum. *Nulla iuſtitia eſt prudentia, omnis gratitudo eſt iuſtitia, ergo nulla gratitudo eſt prudentia.* Per contentionem ad tertium modum. *Omnis gratitudo eſt iuſtitia, aliqua prudentia eſt gratitudo, igitur aliqua prudentia eſt iuſtitia.* Feſtino: *Nemo ignauus literas amat, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non eſt ignauus.* Per conuerſionem ad primam figuram ducitur ita: *Nemo literas amans ignauus eſt, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non eſt ignauus.* Per contentionem: *Nemo ignauus literas amat, Cœlius eſt ignauus, ergo Cœlius non amat literas.* Feſtino.

Baroco: *Omnes eruditi ſunt comes & humani, homo iſte nec comis eſt nec humanus, ergo non eſt eruditus.* Poſtrema hæc colligendi forma ſolùm ad primam figuram ducitur per contentionem: *Omnes eruditi ſunt comes & humani, homo iſte eſt eruditus, ergo comis eſt, & humanus.* Baroco.

MODI TERTIAE figuræ.

Darapti: *Omnis homo mentem habet, omnis homo eſt animal, igitur aliquod animal habet mentem.* Per conuerſionem ſic ad primam figuram ducitur: *Omnis homo mentem habet, aliquod animal homo eſt, ergo aliquod animal mentem habet.* Per contentionem: *Nullum animal habet mentem, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo habet mentem.* Hic infertur propoſitio maiori contraria. Felapton: *Nulla deſidia eſt uirtus, omnis deſidia metus eſt, ergo aliquis me=* Darapti. Felapton.

tus non eſt uirtus.Quæ ratiocinatio ſic probatur per con uerſionem: Nulla *deſidia uirtus eſt,aliquis metus eſt deſidia,ergo aliquis metus non eſt uirtus.* Per contentionem *hoc modo :* Omnis *metus eſt uirtus, omnis deſidia metus*
Diſamis. *eſt,ergo omnis deſidia uirtus eſt:quæ itidem maiori eſt contraria.* Diſamis:*Aliquis* Aethiops *orator eſt, omnis* Aethiops *eſt homo, igitur aliquis homo eſt orator.* Per *conuerſionem & tranſpoſitionem pronuntiatorum ſic ad primam figuram ducitur.* Omnis Aethiops *eſt homo,aliquis orator eſt* Aethiops*, ergo aliquis orator eſt homo.*
Datiſi. *Per contentionem :* Nullus *homo eſt orator, omnis* Aethiops *homo eſt,ergo nullus* Aethiops *eſt orator.* Datiſi: Omnis *homo eſt mortalis, aliquis homo eſt animal, igitur aliquod animal eſt mortale.*Probatur *conuerſione:*Omnis *homo eſt mortalis,aliquod animal eſt homo, ergo aliquod animal eſt mortale.*Contentione *autem ſic:*Nullum *animal eſt mortale, aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo*
Bocardo. *non eſt mortalis.* Bocardo:*Aliquis homo non eſt ignauus,omnis homo eſt animal, igitur aliquod animal non eſt ignauum.* Hic *modus quoque duntaxat, ad primam figuram ducitur per contẽtionem:*Omne *animal eſt ignauum,*
Feriſon. *omnis homo eſt animal,ergo omnis homo eſt ignauus.* Feriſon:Nullus *homo æternus eſt, aliquis homo eſt animal, ergo aliquod animal non eſt æternum.* Conuerſione *ducitur ad primam figurã,hoc modo:*Nullus *homo æternus eſt, aliquod animal eſt homo,igitur aliquod animal non eſt æternum.* Contentione *autem ſic:*Omne *animal eſt æternum, aliquis homo eſt animal,ergo aliquis homo æternus eſt.*

MODVS PROBANDI
Syllogiſmi formam per
contentionem.

Apud

APud Rhetores inter ſchemata διανοίας contentio eſt,hoc eſt,rerum diuerſarum uel contrariarum cõparatio,qua etiam utuntur Dialectici.Cæterùm quod nos hic diximus probari per contentionem,id uulgus ait confirmari ductu ad impoßibile,hoc eſt,ad id,quod manifeſte falſum eſt. Hanc contentionem,ſi quis uolet, uocare poterit Dialecticam: alteram oratoriam. Formam itaque ſyllogiſmi probam eſſe hunc in modum docere poſſumus contentione Dialectica. In ſecunda figura é maiore propoſitione,& contradictoria concluſionis, inferenda contradictoria minoris. Vt omnis homo habet mentem, aliquod animal mente uacat, igitur aliquod animal nen eſt homo.Huius concluſionem ſi quis eſſe falſam putet,contexendus ſyllogiſmus è pronuntiatis contradictorijs: Omnis homo capax rationis eſt,omne animal eſt homo,ergo omne animal eſt capax rationis. Atqui hæc proſtrema, quoniam falſa eſt, neceſſe eſt falſam quoque eſſe alteram earum,ex quibus ipſa colligitur.Non maiorem,nam ea in ſyllogiſmo priore dicebatur uera.Ergo minorem, quæ contradictoria eſt concluſionis, cuius ueritas incerta erat.Si itaq; falſum axioma eſt,omne animal eſt homo, uerum eſt, aliquod animal non eſt homo,quod erat thema probandũ. Nam duo contradictoria nunquam ſimul falſa ſunt. Porrò in tertia figura ex axiomate contradictorio concluſionis, & minore propoſitione,colligitur contradictoria uel contraria maioris. Vt hunc ſyllogiſmum: Aethiopes non ſunt Germani,omnis Aethiops homo eſt,ergo aliquis homo nõ eſt Germanus,ſic ad primam figuram ducimus: Omnis homo eſt Germanus,omnis Aethiops homo eſt,igitur omnis Aethiops eſt Germanus. Hac ratione omnes ſyllogiſmi in ſecunda & tertia figura poſſunt confirmari. Sed in ſe-

cunda, propoſitio maior: in tertia, minor ſeruari debet.

COMMVNIS COLLIGENDI lex, ſeu ratio.

IN *omni argumentatione bona, ut ſuprà apparuit, ex pronuntiato contradictorio concluſionis, bene ſequitur contradictorium pronuntiatum antecedentis.* Bona *eſt ratiocinatio: nullum animal lapis eſt, ergo nullus homo eſt lapis, igitur & hæc bona: aliquis homo eſt lapis, ergo aliquod animal lapis eſt.*

DE INVENTIONE medij.

MEdium *hoc modo inuenias.* Habito *themate cauſam perquire aliquam, quur ita ſit, ut ipſo ſignificatur.* In *qua uox ea, quæ in themate non apparet, medium erit.* Vt *ſint themata:* Clodius *iure cæſus eſt.* Cicero *mortalis fuit.* Fingamus *interrogare nos hominem quenquam etiam ineruditum, quamobrem iure cæſus ſit* Clodius, *quare* Cicero *fuerit mortalis.* Rationes *in promptu: quoniam inſidiator erat, quia omnis homo mortalis eſt, uel quia conſtabat ex rebus, quæ diu non poſſunt cohærere, ex calido, frigido, humido, ſicco.* Termini *medij ſunt: inſidiator, homo, & conſtans rebus quæ diu conſiſtere nequeant.* Vnde *ſyllogiſmi conficiuntur:* Omnis *inſidiator iure cæditur,* Clodius *iure cæſus eſt.* Omnis *homo eſt mortalis,* Cicero *homo erat, igitur* Cicero *erat mortalis.* Quicquid *compoſitum eſt rebus, quæ diu non poſſunt cohærere mortale eſt,* Cicero *conſtabat rebus, quæ diu nequeunt cohærere, ergo* Cicero *mortalis erat.* Ex *his colligitur idem thema tot probari modis, quot eius poßint inueniri cauſæ.* Cæ-

terum

terùm non niſi axioma particulare confirmari poteſt per omnes figuras. Exempli gratia, thema ſit, aliqui homines non ſunt Græci: Hiſpani medium eſto. In prima figura ſyllogiſmus iſtiuſmodi erit: Nulli Hiſpani ſunt Græci, aliqui homines Hiſpani ſunt, ergo aliqui homines nõ ſunt Græci. In ſecunda: Nulli Græci ſunt Hiſpani, homines aliqui Hiſpani ſunt, igitur aliqui homines non ſunt Græci. In tertia: Nulli Hiſpani ſunt Græci, Hiſpani homines ſunt, ergo aliqui homines non ſunt Græci. Hic uidemus diuerſo poſitu medij axioma idem probari, & eandem manere concluſionem.

DE SYLLOGISMO rhetorico.

Rhetorici ſyllogiſmi partes quinque ſunt: propoſitio uel expoſitio, propoſitionis approbatio, aſſumptio, adſumptionis ratio, complexio. Propoſitio eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis. Ratio expoſitionis eſt, quæ demonſtrat uerum eſſe, quod propoſuimus, uno pluribúſue argumentis. Aſſumptio, eſt per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis ratio, eſt per quam id quod aſſumptum eſt, confirmatur. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus. Ratiocinatio oratoria interdum quinque, quandoque quatuor, ſæpenumero tribus duntaxat partibus conſtat. Quinque, quando tam expoſitio, quàm adſumptio indiget probationis. Quatuor, quum ſola uel propoſitio, uel adſumptio rationibus confirmatur. Tribus, quando neque expoſitio, neque adſumptio probatione eget.

Quin

QVINQVEPARtita rationacio.

PRopoſitio, uel expoſitio: Quicquid optime adminiſtratur, adminiſtratur cõſilio. Ratio uel confirmatio expoſitionis: Domus ea, quæ ratione regitur, longè apparatior eſt, quã ea, quæ temere, & nullo conſilio gubernatur. Alia ratio: Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, commodius regitur, quàm is qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur. Alia approbatio. Eadem nauigij ratio eſt: nam nauis optimè curſum conficit, in qua prudens gubernator eſt. Adſumptio, quæ tertia argumentationis pars eſt: Mundus optimè adminiſtratur. Confirmatio adſumptionis: Quippe & ſignorum ortus & obitus, certum quendam ordinem ſeruant. Et annuæ commutationes non modò quadam ex neceſſitate ſemper eodem modo fiunt, uerùm ad utilitatem quoque rerum omnium ſunt accõmodatæ. Et diurnæ nocturnæq; uiciſſitudines nulla in re unquam mutatæ, quicquam nocuerunt. Hactenus quatuor habuimus ratiocinationis partes. Quinta eſt complexio, ſiue intentio. Quæ aut id infert ſolùm, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo. Conſilio igitur mundus adminiſtratur. Aut unum in locum quum contraxerit breuiter propoſitionem & adſumptionem, id adiungit, quod ex his conficitur, ad hunc modum. Quòd ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio geruntur: nihilq; omnium rerum melius quàm mundus adminiſtratur: conſilio igitur mundus adminiſtratur.

QVADRIPARTITA.

EXpoſitio: Qui ſæpenumero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus.

Pro

Propoſitionis ratio: Si quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, præter noſmetipſos, quem iure accuſare poßimus. Alia ratio: Ac primo quidem decipi incommodum eſt, iterum ſtultũ, tertio turpe. Adſumptio: Carthaginenſes autem perſæpe iam nos fefellerunt. Hæc probationis non indiget. Complexio: Summa igitur amentia eſt, ijs credere aut fidem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis.

TRIPARTITA.

Aut metuamus Carthaginenſes oportet, ſi incolumes reliquerimus: aut eorum urbem diruamus. At metuere non oportet. Reſtat igitur, ut urbem diruamus.

Alia: Quicunque literas amant, opes, honores, ac corporis dignitatem contemnere ſolent. Poëtæ literas amant: igitur opes & honores contemnunt. Id ſolũ intereſt inter Dialecticos, & Oratores: quod hi copioſius, illi breuius rẽ eandem exponunt. Hi non ita anxie ordinem ſeruant pronuntiatorum: illi ſemper maiorem propoſitionem primo loco: minorem ſecundo: complexionem poſtremo ponunt.

CAPTIOSAE ARgumentationes.

Quod homo eſt, hoc non eſt equus: homo autem animal eſt, equus igitur animal non eſt. Quod nix eſt, hoc grando non eſt, nix alba eſt, grando igitur alba non eſt. Omnis homo dormit uel uigilat, ſed non omnis homo uigilat, ergo omnis homo dormit. Omnis homo eſt doctus uel indoctus, uerum non omnis homo doctus eſt, igitur omnis homo eſt indoctus. Quicquid non amiſiſti hoc habes, mille talenta non amiſiſti, igitur mille talenta habes. Nullum

aurum eſt argentum,Cicero habet aurum,ergo non habet argentum.Nulla manus caput eſt,iſte manum habet, ergo non habet caput. Aliquod animal equus eſt,omnis homo eſt animal,igitur homo equus eſt. Aliqua ſubſtantia lapis eſt,omnis homo ſubſtantia eſt,ergo homo eſt lapis.Omnis homo mentem habet, aliqua effigies picta homo eſt,igitur picta imago mẽtem habet.Quinque ſunt duo & tria, ergo quinque ſunt duo,& quinque ſunt tria.Omne malum eſt fugiendum,pomum aliquod malum eſt, ergo pomum eſt fugiendum. Omnis homo habet mentem, omnis homo eſt animal, ergo omne animal habet mentem. Duo ſunt duplum ad unum,& non ſunt duplum ad tria,igitur duo ſunt duplum & non duplum.Deus ubique eſt,ubique eſt aduerbium,ergo Deus aduerbium eſt.Animal eſt genus,homo eſt animal, ergo homo eſt genus. Huc pertinet ars quædam, quam autor quidam,cuius nomen nunc non teneo,iuſto uolumine deſcripſit. Ea docet communes quaſdam cauillationes,quibus in omni diſciplina etiam quiduis poßis perſuadere. Iſthæc omnia dilui facilè poterunt, ſi ea quæ in ſyllogiſmi compoſitione ſeruanda præſcripſimus, teneantur.In primo & ſecundo ſophiſmate è ſolis particularibus colligitur thema.Dicendum erat: quicquid homo eſt, hoc non eſt equus:quicquid nix eſt,hoc grando non eſt.In tertio,& quarto coniunctio uel accipitur diſiunctim, & ita infertur concluſio,quaſi acciperetur diſiunctiuè. Vel capitur duobus modis.Diſiunctim, quando nõ poteſt exponi per propoſitionem diſiunctiuam. Hæc enim propoſitio uera eſt : omne corpus uiuum eſt animal uel planta. Hæc autem falſa:omne corpus uiuum eſt animal,uel omne corpus uiuum eſt planta.Diſiunctiue,quum per axioma diſiunctiuum exponitur,hoc modo:Cicero orator eſt uel poëta: Cicero orator eſt,uel Cicero eſt poëta. In

Vel, duobus modis accipitur.

In quinto non amittere ſemel dicitur propriè de rebus quas poßidemus: poſt impropriè de rebus quas nunquam uidimus. In ſexto & ſeptimo plus ponitur pro medio in una propoſitione quàm in altera. In octauo & nono medium nuſquam diſtribuitur. In decimo homo capitur bifariã: propriè pro hominibus uiuis, impropriè pro pictis.

In undecimo, Et, duobus modis accipitur: copulatim & copulatiuè. Hanc coniunctionem deſcripſimus in libello de uſu uocum, quæ non flectuntur. In duodecimo, decimoquinto, & decimoſexto non eodem modo accipiuntur malum, ubique, animal. Decimumtertium thema generale probat in tertia figura. In decimoquarto binarius duplus & non duplus eſt, ſed ratione diuerſorum: ſicut homo idem filius & pater. Toleranda hæc ſunt, ac ideo ea uoluptatis cauſa tradidimus. Verùm alia ſunt prodigia, quibus ſophiſtarum libri replentur, quale eſt hoc: Alterum a & utrunque b ſunt c, omne d utrunq; a & alterum b eſt, ergo omne d eſt c. Iſtiuſmodi nugis hoc ſeculo multa adoleſcentum & uirorum milia occupantur. Parentes parum ſciũt, quibus rebus liberi ſui per tot annos dant operam. Domi magno ſudore & parſimonia pecuniam quærunt, qua chariſſimos filios alant, & hi homines præſtigijs ſuis per tres aut quatuor perpetuos annos miſeram iuuentam detinent, quum alioqui ſimplicem Dialecticen intra totidem menſes commodißimè poßint tradere. Qua de cauſa ergo tot adoleſcentes horum ſophiſmata cupiunt perdiſcere? Certè non cupiunt, ſed coguntur, quia neminem inueniunt, qui breuiter ueram artem doceat. In multis academijs intra ſpatium unius menſis bis prælegi Dialecticen: & re ipſa comperi tantum profeciſſe auditores, ut nihil amplius deſiderarint. Sed inter docendum hortabar eos, ut ea quæ audierant

rant, à lectione conferrent inter ſe, & firmarent exercitio. Summam artis in pariete grandibus typis depingebã, quam quotidie ſemel prælongo radio omnibus declarabam ante finem lectionis. Finito menſe rogabam eos, an adhuc ſemel repeti uellent eandem artem, dicebant ſe ſatis habere Dialectices, etiam illi, qui ante aduentum meum in Dialectica nihil unquam uiderant. Tamen præter ipſam eodẽ menſe alijs horis audiuerant nonnihil in Græcis literis, Coſmographiam, Rhetoricen, atque alias artes. Nam ego plerunque doceo per totum diem ab ortu Solis ad occaſum, excepta dimidiata hora quæ prandio datur. Dialecticam totam plus ſexagies prælegi, & adhuc plus centies prælecturus ſum, ſi uixero. Quod dico ne quis iudicium meum de præſtigiatoribus illis uelut parum prudẽtis, aut non ſatis exercitati aſpernetur. Ego hanc artem plurimũ conferre ſentio ad ſcribendum. Efficit enim primum ut res omnes apte definire & diuidere poßis, ut non ſit opus aliorum autorum deſcriptiones, quæ plerunque ineptæ ſunt, tanquam oracula quædam ſequi: tum ut omnes orationis partes cohæreant: denique præcipue confert ad copiam, quemadmodum in uſu locorum circa libri finem demonſtrabimus.

Vſus Dialectices.

DE ENTHYMEMATE.

ENthymema, eſt imperfectus ſyllogiſmus. Id quandoq; maiorem cum themate complectitur: ut hic, omnis iuſtitia uirtus eſt, igitur pietas uirtus eſt, deeſt minor, pietas eſt iuſtitia. Interdum ex minore, & themate componitur omiſſa maiore: ut pietas eſt iuſtitia, ergo pietas uirtus eſt, deeſt maior, omnis iuſtitia uirtus eſt. Vtra deſit, hoc pacto cognoſcas. Si in antecedente, & conſequente idẽ

ſit ſubiect

ſit ſubiectũ, maior deeſt: ſin idem prædicatũ minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius inſidiator eſt, ergo Clodius iure cæſus eſt, deeſt maior: inſidiator omnis iure occiditur. Hic uerò minor deeſt: Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæſus eſt. Quoniam in priore, idem ſubiectum: in poſteriore, idem prædicatum. Enthymemate crebrò Poëtæ utuntur. Vt apud Ouidiũ: Quæritur Aegiſthus, quare ſit factus adulter, In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat. Antecedens eſt, Aegiſthus deſidioſus erat: Thema, Aegiſthus adulter erat: deeſt maior, omnis deſidioſus adulter eſt. Partes huius ratiocinationis duæ ſunt: antecedens prior enthymematis pars: & conſequens poſterior.

DE INDVCTIONE.

INductio, quæ Græcis ἐπαγώγη dicitur, eſt forma colligendi, qua è ſingularibus, ad uniuerſale progredimur. Vt plebs Romana optimè de Milone ſentit: equeſter ordo optimè ſentit: Senatus optimè ſentit: totus igitur populus Romanus optimè de Milone ſentit. Syllogiſmus à generalibus ſæpe progreditur ad ſingularia. Omnis homo mortalis eſt, Cicero eſt homo, ergo Cicero mortalis eſt. Inductio ſemper à particularibus ad generalia. Homerus mortuus uel mortalis eſt, Demoſthenes mortalis eſt, igitur omnis homo eſt mortalis. In epagogis cauendum, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ non exprimuntur, appareat. Quippe non rectè colligas: Demoſthenes orator eſt, Cicero orator eſt, ergo omnis homo orator eſt.

Partes inductionis ſunt antecedens, quod ſingulariũ coaceruatione conſtat: & cõſequens generale, collectum è ſingularibus.

DE EXEMPLO.

EXemplum uel παράδειγμα eſt, quoties unum particulare per aliud probatur, propter ſimilitudinem, quæ in utroque reperitur. Alij modi colligendi nomen habent à forma, ut ſyllogiſmus à ratiocinando: inductio ab inducendo, quòd è ſingularibus, uniuerſale inducat. Exemplum à materia, hoc eſt, ab exemplis è quibus ipſum componitur. Vt hic: Nauium rectores iudicio non ſorte eliguntur, igitur & magiſtratus iudicio non ſorte eligendi ſunt: rectores nauium iudicio eligi, eſt exemplũ per quod probamus iſtud thema: magiſtratus iudicio eſſe eligendos. Et ab ea propoſitione rectores nauium iudicio nõ ſorte eliguntur, tota diſpoſitio argumẽti dicitur exemplũ. Nihil itaq; aliud eſt exemplum, quàm exemplorum ſimilium, parium, maiorum, aut minorum in confirmatione diſpoſitio. Diſtat ab enthymemate, quod hoc ſyllogiſmo probari poßit, exẽplum non poßit: Hoc antecedens plerunque generale habeat, exemplum ſemper particulare. Exempli materia multiplex eſt, ut in locis indicabimus.

DE LOCIS.

LOci argumentorum ſedes ſunt. Ita eos appellauerunt, quod in ipſis faciendæ fidei inſtrumenta ſint repoſita. Duo locorũ genera. Dialectici, ut genus, ſpecies, differẽtia, definitio, materia, forma, finis, ſimile, par, maius, minus. Et Rhetorici, qui aut laudatiui dicuntur: ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adoleſcẽtia. Aut ſuaſorij, ut tutum, iucundũ, facile, neceſſariũ, utile, iuſtũ, honeſtũ: & his contrarij à periculis, ab iniucũdo, à difficili, à nõ neceſſario, ab inutili, ab iniuſto, ab inhoneſto. Aut iudiciales: ut teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores. Hos ordine deſcribemus poſita prius diuiſionis tabula.

Genus

- Loci
  - Dialectici
    - *Genus.*
    - *Species.*
    - *Differentia.*
    - *Finitio.*
    - *Materia.*
    - *Forma.*
    - *Finis.*
  - Rhetorici
    - *Laudatiui*
      - *Genus,Natio.*
      - *Patria.*
      - *Infantia,Pueritia*
      - *Adoleſcentia.*
      - *Genera uirtutũ & uitiorum animi.*
    - *Deliberatiui*
      - *Tutum.*
      - *Iucundum.*
      - *Facile.*
      - *Neceſſarium.*
      - *Vtile.Iuſtum.*
      - *Honeſtum.*
      - *Periculoſum.*
      - *Iniucundum.*
      - *Difficile.*
      - *Nõ neceſſariũ.*
      - *Inutile,Iniuſtũ.*
      - *Inhoneſtum.*
    - *Iudiciales.*
      - *Teſtes.*
      - *Tabulæ.*
      - *Quæſtiones.*
      - *Rumores.*

GENVS ET COMMVNE.

Generis negationem conſequitur ſpeciei remotio. Studioſus nō eſt: igitur fortis non eſt. Affirmationem generis non ſequitur adfirmatio ſpeciei. Ineptum enim argumentū, Animal eſt, ergo homo eſt: uirtus eſt, ergo prudentia eſt. Totius generis adfirmationē conſequitur adfirmatio cuiuslibet ſpeciei. Omne argentū legauit, igitur & cælatum. Omnes artes nouit, igitur & dialecticen. Simili forma è communi colligimus particulare. Commune hic uocamus, quicquid altero latius patet. Vt homo commune eſt ad Aethiopem & hominem album: ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnam. Colligendi forma eiuſmodi eſt. Nullam unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquam librum aliquem uidit, ergo nec auratum.

SPECIES, AC PARticulare.

Remota ſpecie, non conſequitur remotio generis. Vt homo non eſt, igitur animal non eſt. Chelidonia arbor non eſt, ergo nec planta. Sed adfirmata ſpecie, ſequitur adfirmatio generis. Cicero eſt homo, ergo & animal. Remotis uniuerſis ſpeciebus remouetur genus. Neque prudens, neque iuſtus, neque fortis, neque temperans eſt, igitur ne ſtudioſus quidem eſt. Huc etiam referendæ ſunt probationes, quæ è particulari colligunt commune. Particulare hic nominatur, quicquid altero anguſtius eſt. Quod genus ueſtis longa ad ueſtem: homo timidus, ad hominem: liber elegans ad librum. Argumentandi ratio talis. Librum elegantem habui, ergo & librum. Equum paruum uendidit, igitur & equum.

DIFFERENTIA.

Negationem differentiæ ſequitur negatio ſpeciei, quã conſtituit, & adfirmationem, adfirmatio. Spongia ſentit, eſt igitur animal. Ratione caret, igitur homo non eſt.

FINITIO ET ETYmologia.

A Definitione ad definitum, & cõtra à definito ad definitionem argumentamur tum adfirmatiuè tum negatiuè. Animal capax rationis eſt, ergo & homo. Animal eſt, igitur corpus uiuum ac ſentiens. Non eſt animal capax rationis, ergo homo non eſt. Non eſt animal, igitur nec corpus uiuum & ſentiens. Simili ratione ab etymologia argumentum ducitur, ſed negatiuè duntaxat. Non eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegium. Non medetur, igitur non eſt medicus. Non loquitur de Deo, non eſt ergo Theologus.

DESCRIPTIO.

Diſtant finitio & deſcriptio. Quod hæc quale aliquid ſit: illa quid ſit doceat. Hæc accidentibus: illa genere & differentia conſtet. Ex deſcriptione haud alia ratione argumentum conficitur, atque è definitione. Sed cauendũ ne deſcriptio latius pateat, néue ſit anguſtior, quàm id, quod deſcribitur.

TOTVM ET PARTES.

A Toto inferuntur partes, non remouentur. Domum emi, ergo & tectum & parietes emi. Verùm non re-

&c ſi dicas, domus non eſt, ergo nec tectũ nec parietes ſunt. Poſſunt enim ſupereſſe parietes, reliquis conſumptis incendio. Partes ſi uniuerſæ colligantur, totũ inferunt. Parietes & tectum ſunt, neceſſe eſt igitur domum eſſe.

CAVSAE QVATVOR.

CAuſarum naturam ante expoſuimus. Ab efficiente. Sol adhuc ſub terra eſt, igitur nondum eſt dies. Efficientiũ cauſarum aliæ natura agunt, quæ non conſilium, ſed impetum ſequuntur, quales Sol, Luna, ignis, herbæ, gemmæ: aliæ conſilio, ut homines. Sublata materia aufertur effectus. Nullum lignum habuit, non potuit igitur fabricare naues. Ferrum nõ habet, ergo nec cudere gladios poteſt. A forma: Rotundus eſt globus, eſt ergo uolubilis. Non habet figuram domus, ergo nec domus eſt. Non habet ſpeciem libri, igitur non eſt liber. A fine. Doctus eſt, ergo multos labores pertulit: nam doctrina laborum finis eſt. Nauigandum eſt, igitur & naues habendæ.

EVENTA.

PAri modo euentis uel effectibus colliguntur cauſæ. Ab effectu cauſæ efficientis. Dies eſt, ergo Sol eſt ortus. Peperit, igitur cum uiro rem habuit. Ex effectu materiæ, Poculum liquitur, non eſt igitur ligneum. Ab effectu formæ: Volubile eſt uas, eſt ergo rotundum. Ab effectu finis: Nauem emit, igitur nauigare uult. Nauigatio cauſa eſt, emptio nauis, effectus. Equum ſibi comparauit, igitur aliquo faciet iter. Fugit labores, ergo nunquam doctus erit. Id quod facimus propter aliud, effectus eſt, & res alia finis. Studemus: quo docti poſſimus euadere. Vxorem ducimus, cauſa gignendi liberos. Caſtigamus aliquẽ, quo red-

damus meliorem. Diſcimus Dialecticen, ut de unoquoque themate apte diſſerere uel ſcribere poſsimus. Breuiter non ſtamus, non incedimus, non prandemus, non dormimus, niſi alicuius rei cauſa. Ex effectu finem, & contra è fine effectum colligimus affirmatiuè & negatiuè.

SIGNA.

Signorum tria genera ſunt. Antecedentia, quæ ante rem eueniunt: ut apparatus, colloquium. Adiuncta, quæ cum re fiunt: ut umbra corporum, ſtrepitus pedum. Conſequentia, quæ poſt rem: ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor. E ſignis antecedentibus argumentum tale conficit Terentius: Solitudo ante oſtium, nihil apparatus, ergo non erunt nuptiæ. E ſignis adiūctis ſic ratiocinamur: Pallet, cogitabundus ſedet, animū ſubinde mutat, igitur amat: hæc omnia nanque amori ſunt coniuncta. E conſequentibus ſic: Expalluit, titubauit, trepidauit: ergo ſibi conſcius eſt.

AVTORITAS ET exemplum.

Ab iudicio uel autoritate argumentamur affirmatiuè. Optima ſtatim diſcenda ſunt: ita enim Quintilianus faciendum exiſtimauit. Negatiuè non apte dicas: hoc non ſcripſit Ariſtoteles, igitur ſic non eſt. Diſtant exemplum & locus ab autoritate: quòd in uno iudicio hominis, in altero facti ſimilitudine utimur. Exemplum aut ſimile eſt, aut diſsimile, aut par, aut maius, aut minus. Simile: Quemadmodum uaſcula oris anguſti nimiam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem immiſſo liquore replentur, ſic tera puerorum ingenia grandia non percipiunt, modica & uiribus ſuis apta commodius diſcunt. Argumētum à ſimili A ſimili.

confutari poteſt,ſi aut diſsimile eſſe oſtendamus,aut commodiorem ſimilitudinem demus,hoc modo:Vt picem nemo attingit,niſi contaminetur:ita poëtas nemo legit, quin ad libidinem incitetur.Negabimus ſimile quippiam poëſin cũ pice habere, & aliam ſimilitudinem dabimus. Imò quod apes facere uidemus,ut ex unoquoq; floſculo quicquid optimum eſt,excerpant,uenenum araneis relinquant:ſic è poëtarum ſcriptis excerpimus utilia, obſcœna relinquimus.

A diſsimili. *Diſsimile: Si barbarorum eſt in diem uiuere,noſtra conſilia ſempiternum æuum ſpectare debent,* A pari exéplo. *A pari:Si patri ius eſt in filium,igitur & in filiam.Si fratrem domi alis,quur me eijcis?* A maiori affirmatiue. *E maioribus exemplis duobus modis conficimus argumenta. Affirmatiuè ſic: Cæſar Pompeium uicit, & militem non poterit uincere? Adulterum occidere licet, ergo & loris cædere.Nam ſi quis id facit, aut facere poteſt,quod maius eſt,poterit & quod minus eſt.* Negatiue. *Negatiue: Rex non poteſt arcem aut urbem expugnare,ergo nec miles.Cicero non perſuaſiſſet,multo minus puer hic. Parenti non obtemperat,& parebit alieno?Sic apud Ouidium,ubi Phaëtonta Sol deterret à quadrigis:*

Vaſti quoque rector olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus,& quid Ioue maius habetur?

Idem paulùm infrà:

Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illic,
Quos in pectore habent,quos ore & naribus efflant,
In promptu regere eſt,uix me patiuntur,ubi acres
Incaluere animi.

Confirmatur locus propoſitione: Si id quod magis uidetur ineſſe,non ineſt:nec id quod minus uidebitur ineſſe, inerit. A minori affirmatiue. *E minori exemplo maius colligitur affirmatiuè,*

quando

quando minus exemplum pro minus ueriſimili, ſeu minus probabili accipitur. Hic puer perſuaſit, igitur & Cicero perſuadere potuiſſet. Terentius in Andria: *Hic paruæ cõſuetudinis cauſa huius mortem tam fert familiariter: quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri? Furem cædere licet, igitur & latronem. Si puer iſta potuiſti, uir non poteris? Leo ingredi antrum poteſt, ergo & lepus. Si maleficij commemoratione offenduntur ij, qui iniuria alium adfecere: quomodo putes adfectos eſſe eos, qui rebus ipſis læſi ſunt:* Tibicines *quum ex urbe receßißent, publicè ſunt reuocati: Ciuitatis principes, qui bene de* Republic. *meriti ſunt, quum inuidiæ ceſſerint, ab exilio non ſunt reuocandi? In his minus eſt probabile alienos amari, quàm parentes: pueros efficere aliquid poſſe, quàm uiros: leones ingredi antrum poſſe, quàm lepores. Huc pertinet uulgare pronuntiatum: Si id quod minus uidetur ineſſe, ineſt: & id quod magis uidebitur ineſſe, inerit.* Negatiue, *quum minus exemplum pro faciliori, uel magis probabili accipitur.* Non poteſt *arcem expugnare, ergo nec ciuitatem. Nõ licet adulterum loris cædere, ergo nec occidere.* Etenim *ſi quis id facere nõ poteſt, quod minus aut probabilius eſt: nec poterit id, quod maius eſt, aut minus uerisimile.* Hos locos Cicero *& Quintilianus uocant à comparatione maiorum & minorum. Ad exempla referri poſſunt ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.* Omnis *ſentẽtia aliquid probat, ſed thema ſeu axioma conſequens ferè ſubauditur ad hunc modum.* Omnis *ſpes in uirtute ponenda, ergo forti animo labores perferendi.* Non *ſemper æſtas erit, properandum igitur, cauendumq; ſtudioſe, ne tẽpus ullum ſine fructu abeat.* Nihil *tam altè poſuit natura, quò uirtus non poßit eniti, aut homini nihil arduum, ergo non deſperandum.* Mala mille

A minori negatiue.

Sententia.

moleſtant affliguntq; hominem, cui ſegne & inutile corpus, ergo ſummo impetu rem aggrediemur.

PVGNANTIA.

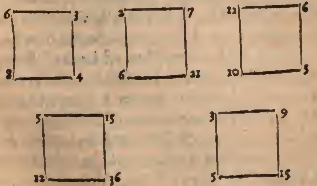
R*Erum pugnantium quinq; ferè genera ſunt: relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies*
Relatiua *& differentiæ.* Relatiua *ut credere, debere, patronus & cliens: præceptor & diſcipulus.* E *quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenſes* Romanis *ſubiectos*
Contradictoria. *fuiſſe dicitis: conſtat igitur* Romanos *Carthagini imperaſſe. Contradictoria, quæ propoſitiones ſunt, inter quas nullo modo conuenit, ut* Homerus *poëta eſt,* Homerus *non eſt poëta.* E *quibus ſic ratiocinamur: Si uerum eſt axioma Cæſar uicit* Pompeium: *falſum eſt contradictorium pro-*
Priuatiua. *nuntiatum Cæſar non uicit.* Priuatiua: *ut lux & tenebræ: uiſus & cæcitas. Cæcus eſt, ergo non uidet. Tenebræ ſunt,*
Contraria. *igitur non eſt lux. Contraria ſunt calidum & frigidum: humidum & ſiccum: album & nigrum: bonum & malum.* Herba *calida eſt, ergo non eſt frigida.* Aër *humidus eſt, nõ eſt igitur ſiccus. Si amandus, qui bene meretur, odio proſequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: ſupplicio adficiendus, qui iuuat. Si ueniam meretur, qui imprudens nocuit: non meretur præmium, qui imprudens profuit.* Quem *res plus nimio delectauere ſecundæ,*
A diuerſis ſpeciebus. *mutatæ quatient.* A *diuerſis ſpeciebus & differẽtijs.* Homo *eſt, ergo non eſt equus. Capax rationis eſt, igitur non eſt expers rationis.* E *loco contrariorum petitur contentio hoc eſt, contrariorum comparatio, qua præcipuè oratores utuntur in demonſtratione perſonarum, quum unius uirtutes, alterius uitijs conferunt. Sic* Cicero *in* Catilinam:

Ex

Ex hac parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus. De hac exornatione plura in orationum figuris dicentur.

COMMVTATA PROPORTIO.

SIcut ſe habent ſex ad tria, ſic ad quatuor octo: igitur ut ſe habent tria ad quatuor, ita ſex ad octo. Vt ſe habent ad ſeptem duo, ita ſex ad unum & uiginti: ergo ſicut ſe habent ſeptem ad unum & uiginti, ita duo ad ſex. Sicut ſe habent duodecim ad ſex, ita decem ad quinque: ergo ita ſe habent duodecim ad decem, ſicut ſex ad quinque. Ita habent ſe duodecim ad trigintaſex, ut ad quindecim, quinque: igitur ſic ſe habent quinq; ad duodecim, ut quindecim ad trigintaſex. Si quis ergo negauerit ſic ſe habere tria ad quinque, ut ad quindecim nouem, probari poterit per mutatam proportionem, hoc modo. Sicut ſe habent tria ad nouem, ita qutnque ad quindecim: ergo ita ſe habent ad quinque tria, quemadmodum nouem ad quindecim. Hæ proportiones ſic forma quadrata depingi poſſunt.

CONIVGATA ET CASVS.

A Coniugatis. Si fortitudo uirtus eſt, fortem ſtudoſum eſſe neceſſe eſt. Terentius: Homo ſum, humani nihil à me alienum puto. Coniugata dicuntur quæ ſola nominis terminatione diſtant, ut candidum & candor. A caſibus. Prudenter agit, ergo prudens eſt. Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam non referas. Caſus hoc loco eſt nominis in aduerbium deflectio.

LOCI LAVDATIVI, ſuaſorii & iudiciales.

Triplex laus eſt: perſonarum, factorum, rerum. Perſonæ laudantur à genere, à natione, patria, ſexu, ætate, hoc eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectute, ab educatione & diſciplina, ab habitu corporis, ab animo, à ſtudio. Qui loci quoque pertinent ad iudicia, quum cauſa coniecturalis eſt, ut in arte oratoria demonſtrabimus. Factorum laus è ſuaſorijs locis petitur. Siquidem eadem penè ratione facta laudamus, qua ad ea hortamur. Vt Scæuolæ factũ laudatur, quia periculoſum, quia utile, quia neceſſarium reipub. fuerit. Res ut hiſtoria, poëtice, philoſophia, probantur: quod ſint iucundæ: faciles, honeſtæ, utiles, neceſſariæ. Ex his manifeſtum eſt laudes factorum ac rerum, & ſuaſoriũ genus eoſdem ferè locos habere. Omiſſis alijs, nonnihil de perſonis agemus. A genere. Cicero pro Sextio. Parente Pub. Sextius natus eſt, homine (ut plerique meminiſtis) & ſapiente, & ſancto, & ſeuero. Verg. At non ille ſatũ quo te mẽtiris Achilles, Talis in hoſte fuit Priamo. A natione. Sic Cicero teſtium autoritatẽ eleuat, quod

Græci

Græci ſint his uerbis: Tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis lepôrem, ingeniorum acumen, dicẽdi copiam: denique & ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit: totiusq; huiuſce rei, quæ ſit uis, quæ autoritas, quod pondus ignorat. Hic utile fuerit ſingularum gentium mores tenere. Græci mendaces dicuntur: Galli leues: Pœni perfidi: Latini ſuperciliosi: Germani bellicoſi: Hiſpani iactabundi. Cicer. pro L. Sylla. *Licet ipſi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos ſuperamus*. A patria Athenienſis eſt, ergo ueriſimile eſt eum Grecè loqui. Romanus eſt, igitur & Romane ipſum loqui probabile eſt. A ſexu. Cic. pro Sextio: *Mortem quam etiam uirgines Athenienſes pro patria contempſiſſe dicuntur, ego uir conſularis timerem?* Habitus corporis ſæpenumero naturam hominis, & animi conditionem exprimit. Vnde ita ratiocinamur: Forma bona eſt, uultus modeſtus, humeri demiſſi, probabile eſt igitur probum eſſe & honeſtum. Contra, color ſeruilis eſt, piloſæ genæ, dentes putridi, os intortum, humeri inæquales: quis ſub iſtiuſmodi corporis habitu animum ſceleratiſſimum latere dubitet? Cicer. in oratione pro Roſcio: *Nonne ipſum caput, & ſupercilia penitus abraſa olere maliciam & clamare calliditatem uidentur?* A nomine. Vt ſi quem Valerium eſſe nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat. Candidum, quòd minime ſit candidus. Probum, quòd minime probus ſit. Ad perſonarum demonſtrationes ſpectant uirtutum ac uitiorum genera. Suaſorios locos ſupra enumerauimus: hic aliquot eorum exempla ponemus. A tuto argumentum colligit Dauus, ubi inquit, nullum fore periculum, ſi Pampihlus dixerit uxo-

In principio lib. 2. Metamor. *rem ſe uelle ducere. A periculis. Ouid. Medio eſt altiſſima cœlo. Vnde mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere. Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus. Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo. Tunc etiam, quæ me ſubiectis excipit undis, Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri. Ait uiam eſſe ſublimem in medio cœlo: circa occaſum uero, pronam & præcipitem. A difficili. Idem: ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes Enituntur equi. Similia facile ex autoribus peti poſſunt. Iucundum uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriuſque adfert. Facile, quod ſine periculo & negotio poſſit fieri. Neceſſarium, quod aliter fieri nequit. Loci iudiciales ſunt tabulæ, teſtes, quæſtiones, rumores: quibus aut deberi nobis aliquid, aut alios quicquam feciſſe, quod negant, confirmamus.*

DE VSV LOCORVM.

R*Eliquum eſt, ut aliquid de locorum uſu dicamus. Quatuor adferunt commoditates. Conducunt enim maximè ad copiam: inde ad confirmationem: tum ad confutationem: denique ad palinodiam, exercitationem cum primis utilem iuuenibus. Loci ſunt definitio, genus, ſpecies, adiacentia, officia, efficiens cauſa, finis, effecta. Eos hoc modo in thematū natura ſcrutanda percurremus. Si ſuadere philoſopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel theſis conſtituenda: Sit ne philoſopho ducenda uxor. Huius partes duæ ſunt, philoſophus & uxor, quas per locos omnes deducemus. Philoſophus eſt homo ſapientiæ ſtudioſus. Species: Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacentia, quæ & propria dici poſſunt, pallor, macies, horror, ſeueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarum incuria, contemptus uoluptatum. Officia, ſtudere, ui*

re,uigilare, & aliquid ſemper efficere, quò melior ipſe, meliores alij fiant. Finis, *bene tranquilleq́; uiuere.* Effecta *ſunt mores hominum uitaq́; rectis inſtitutis emendata, & conſcriptæ uiuendi leges.* Pari forma *diſcurrendum per locos alterius partis.* Vxor *eſt mulier in conſortium uitæ liberorum cauſa legitimè accepta.* Adiacentia, *pudicitia & negligentia tori.* Actus & officia, *blandiri, queri, rixari, ſuſpicari, æmulam metuere, & communem rem familiarem curare.* Finis, *procreatio & educatio liberorum.* Quantum *hæc ad copiam conferant nemo non uidet.* Tres *commoditates alias demonſtrabo.* Si *philoſophum hortari uelimus ut ducat uxorem: ad confirmationem pertinebit, quod uxores pariunt ac educant liberos, quod curam habent rei familiaris.* Ad *confutationem uero, quod queruntur, rixantur atque omnia perturbant.* Ad *palinodiam hac ratione.* Si *deterrere eũdem ab uxore uelimus, dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neque hominem unquam tranquillum eſſe, qui ſemel in malam inciderit uxorem,* Deinde *ea quæ cauſam ante confirmabant, ſic refutanda.* Pariunt *quidem liberos, ſed cum ijs pariunt perpetuã calamitatem, et rem domeſticam ita curant, ut nonnunquam plura diſsipent, quàm maritus colligat.* Simili *modo per locos encomiaſticos, ſuaſorios, atque iudicales uagabimur in quæſtionibus alijs.* Indicant *enim quid de re quaque dicendum ſit.*

FINIS.

SEQVVNTVR TABVLAE
aliquot Dialectices.

- Dialecticæ partes duæ
  - Κριτική, uel *indicatio, quæ deſcribit*
    - Dictiones, *quarum*
      - *Quædam*
        - *Singulares uel indiuiduæ.*
        - Communes
          - Genus.
          - Species.
          - Differentia.
          - Proprium.
          - Accidens.
      - *Quædam*
        - *Subſtātiarū.*
        - *Quātitatū.*
        - *Qualitatum.*
        - *Relationū.*
      - *Ad uocum ordinem petinēt formæ finiēdi diuidendiq́;.*
    - Propoſitiones, *quæ diuiduntur in ſimplices & compoſitas, in ueras & falſas, in affirmantes, & negantes, in generales, particulares, indefinitas, ſingulares.*
    - Probationes, *ſeu formas argumentorum quatuor,*
      - *Syllogiſmum.*
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - Dialectici, *thematum*
    - Simplicium: *quæ etymologia, an ſit, quid ſit, quæ cauſæ, unum an multa, quæ ſpecies, quæ partes, quæ uires uel officia.*
    - Compoſitorum: *genus & commune, ſpecies & particulare, differentia. etymologia, definitio, deſcriptio, totum & partes, cauſæ quatuor & totidē earum effectus, autoritas, exemplū ſimile, diſsimile,*

Τοπικὴ, ſiue inuentio, qua continentur loci

par, maius, minus, quinque pugnantium rerum genera, relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies & differentiæ, commutata proportio, coniugata, caſus. Quidam loci ad utraque themata pertinent, ut etymologia, definitio, cauſæ.

Rhetorici

- Demõſtratiui ſeu encomiaſtici, nã Dialectici generis locos, quia illud præcipuã ſuam ſupellectilem habet ex arte Dialectica, inter locos Dialecticos poſuimus. Et hiſtoricum genus nihil niſi perpetua quędã narratio eſt.
  - Perſonarum, genus, natio, patria, ſexus, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectus, educatio, & diſciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, ſtudium. Quibus adduntur genera uirtutum & uitiorum.
  - Factorum, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honeſtum, inhoneſtum, periculoſum, tutum, neceſſarium, facile, difficile, iuſtum, iniuſtum.
  - Rerum, ut belli, pacis, philoſophiæ, iucundum, facile, neceſſarium, utile, honeſtum, periculoſum, iniucundum, difficile, inhoneſtum, non neceſſarium, inutile.
- Suaſorij, Tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum, periculoſum, iniucundum, arduum, non neceſſarium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
- Iudiciales, Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores,

Dictionum aut uocum duæ formæ.

- Singulares, *ſeu indiuiduæ*: Cicero, Bucephalus, *hæc herba, ille homo, iſta domus.*
- Communes,
  - Genus, *animal: flos, herba, uirtus.*
  - Species, *homo, equus, leo aurum, argentum, plumbum.*
  - Differentia, *habens mentem, mente uacans, ſentiens, non ſentiens.*
  - Proprium, *poſſe loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - Accidens, *album, orator, poëta, domus, ueſtis, pannus, liber.*

ALTERA DIVISIO VOCVM.

Dictiones alia ratione in genera quatuor diuiduntur.

- Subſtantiarum, *ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- Quantitatum, *ut palmus, pes, paſſus, iugerum, annus, menſis, duo, tria, uncia, ſextans, quadrans, triens.*
- Qualitatum, *ut* Rhetorice, *Dialectice*, Geometria, *prudentia, iuſtitia, fortitudo, album, nigrum, ueſtis, panis, nauis.*
- Relationum, *ſeu relatiuæ: idem, diuerſum: æquale, inæquale: par, impar: ſimile, diſſimile: dux, comes: auus, nepos: proconſul, prouincia: magnum, paruum: primus, ſecundus, tertius: ſimplum, duplum.*

Aliæ enim

Finitio duplex,

- Nominis, *ut conſul eſt, qui reipub. conſulit: Medicus, qui medetur: Theologus, qui de deo loquitur: Achelous, eſt fluuius: Athenæ, ciuitas: Olympus, nomen montis eſt.*
- Rei,
  - *Subſtantiæ, animal corpus uiuum eſt & ſentiens.*
  - *Cauſarum, domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis cauſa conſtructum.*
  - *Quæ conſtat effectibus, ſeu officijs.*
  - *Quæ ex partibus uel ſpeciebus conſtat.*
  - *Quæ ex accidentibus componitur.*

Diuiſio triplex, *Quõ arbores diuiduntur in*

- Generis. *in ſpecies* — *Malum, pinum, eſculum, quercum.*
- Rei *in partes.* — *Radices truncum, ramos, folia, fructus.*
- Rei *in accidentia.* — *Domeſticas & ſylueſtres.*

Diſpoſitiones *uel formæ confirmationum quatuor ſunt.*

- Syllogiſmus, *cuius partes*
  - *P*ropoſitio, expoſitio, uel propoſitio maior.*
  - *A*ſſumptio, propoſitio minor.*
  - *T*hema, complexio, intẽtio, concluſio.*
- Enthymema, *cuius partes antecedens & conſequens. Omnis inſidiator iure occiditur*, ergo *C*lodius *iure cæſus eſt.*
- Inductio, *cuius partes quoque antecedens & conſequens. . Alexandri*, *H*erculis *C*æſaris, *P*latonis, *D*emoſthenis, *C*iceronis, *V*ergilij *labores par Fortuna ſequuta eſt: ergo ſemper, quod Græci aiunt,* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη.
  - Ideſt, Labori reſpondet fortuna.
- Exemplum, *à ſimili, dißimili, pari, maiori, minori. Huc pertinent ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.*

Syllogiſ*mus conſtat*

- Materia, *cuius partes.*
  - *Tres uoces: maior, minor, media.*
  - *Duæ propoſitiones, maior & minor cum themate.*
- Forma, *uel diſpoſitione materiæ, cuius partes duæ ſunt.*
  - Figura, *eſt diſpoſitio medij. Hæc triplex eſt,*
    - *Prima, quando ipſum in priore propoſitione ſubijcitur: in poſteriore prædicatur.*
    - *Secunda, quum in utraque prædicatur.*
    - *Tertia, quando bis ſubijcitur.*
  - Modus, *eſt diſpoſitio quantitatis & qualitatis propoſitionum. Hic indicat, quæ axiomata eſſe debeant generalia, particularia, affirmantia, negantia.*

Quibuſdam talis locorum diſtinctio placet.

- Probationes *ſunt*
  - *Aut ἄτεχνοι, ut rumores, tabulæ, teſtes, quæſtiones.*
  - *Aut ἔντεχνοι, ſeu artificioſæ quæ conſtant*
    - Signis, *quorum*
      - Quædam
        - Neceſſaria: *peperit, non eſt igitur uirgo.*
        - Probabilia, *ſepeliſti ſolus, ergo occidiſti.*
      - Quædam
        - Antecedētia, *Nullus apparatus eſt, ergo non erunt nuptiæ.*
        - Adiuncta, *Pallet, cogitabundus ſedet, animum ſubinde mutat, igitur amat.*
        - Conſequentia, *Expalluit, titubauit, trepidauit, ergo ſibi conſcius eſt.*
    - Argumentis, *quæ ducuntur*
      - Vel à perſonis, *ut genus, natio, patria, ſexus, educatio, pueritia, adoleſcentia, iuuenta.*
      - Vel à rebus, *ut genus, ſpecies, definitio, exemplum, ſimile, par, maius minus.*

IOACHIMVS FORTIVS PETRO STELLÆ legum profeſſori peritiſsimo, Salutem dicit.

HAS de eloquentia præceptiones nomini tuo dedicamus doctiſsime Stella, non quòd ijs tibi ſit opus, ſed quòd forſitan nonnihil poſsint conducere Ludouico filio tuo eloquentiæ ſtudioſo. In quo adoleſcente uixdum quindecim annos nato, quum Aureliæ eram ſæpe miratus ſum utriuſque linguæ peritiam tantam, ut etiam cum uiris doctis certare poſsit. Hunc poſtquam ſemel atque iterum audiueram interpretantem dialogos Luciani, quandoque ſum hortatus ad exercitium, non ut quotidie bis doceret, quemadmodum paſsim clamitat uulgus, ſed per omnes diei horas nunc publicè, nunc domi, nunc in aliorum ædibus, ut ab aurora ad Solis occaſum, ſi fieri poſsit, nunquam lingua quieſceret. Quod ſi faceret, breui futurus eſſet, non modo tibi & patriæ, ſed toti mundo admirabilis. Mirantur credo quàm plurimi, quur tantopere ſemper exercitium probem, ſed ipſe ſum expertus id, quod uulgari prouerbio ducitur, μελέτη ϖάντα δύναται. Crede hoc mihi, quod euentus indicabit, tanto comperies doctiorem filium, quanto ſæpius docuerit. Multi tabeſcunt lectione ſolitaria per annos decem aut uiginti, ſed quem fructum referunt? Quum proferenda ſunt ſtudia, muti ſunt: nihil ſum-

Id eſt, Exercitium omnia poſſe.

matim & apte docere poſſunt, nec epiſtolam unam, ſi opus fuerit, ſcribere. Nomine duntaxat ſunt eruditi, quacunque uagantur incerto ſcopo, temere percurrunt omnia, & quũ ſolos ſe omnia habere credunt, ſoli omnium ſunt expertes. Ingentem librorum copiam habent, præter quam nihil queunt oſtentare. Contra quàm pulchrum eſt, uerſari in cœtu hominum, atque ex omnium uultu, omnium ſentire iudicia, uidereq́; quid magis aut minus arrideat? Homerus, Demoſthenes, Cicero aliję́; innumeri nunquam tam clari extitiſſent, ſi noſtrorum hominum more ſemper ſomniaſſent domi. Si quiſquam eſſet tam fortunatus, ut per ſingulas diei horas, idq́; annorum quinque ſpatio, in maxima multitudine docere poßit (quod facile eſt nuſquam hærentibus) hic haud dubie euaderet tantus, quantus nemo unquam fuit aut unquam ſit futurus. Qui quinquagies aut cēties dicendi artem tradidit, expeditius eam inpromptu habet, quàm ſi per totam uitam in Rhetorum ſcriptis ſomniaſſet, ſeſeq́; infelici labore conſumpſiſſet in tenebris. Hæc propterea tibi ſcripſi, quod aliquãdo rogare me ſoles, quæ ſtudendi ratio commodißima uideatur. Aiebas te uelle filium tuum oratoriam artem perdiſcere, ad eam hæ noſtræ præceptiones, haud parum conferent emolumenti.

Vale Stella charißime, ego tui tuorumq́; meritorum ſemper ero memor. Lugduni Calendis Ianuarijs, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimoprimo.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Rhetorica.

RHETORICEN *uocant bene dicendi ſcientiam. Diſtat à Dialectica, quod neruos omneis & robur orationis totius petimus à Dialecticis: ornatum à Rhetoricis. Aut quod Dialectice tanquam primas cauſæ lineas ducit: Rhetorice uiuos addit colores. Orator eſt uir bonus dicendi peritus. Ab Rhetore & declamatore diſtat. Quod orator dicitur, qui cauſas ueras agit. Quales fuere Cicero ac Demoſthenes. Rhetor uero profeſſor Rhethorices. Declamator, qui cauſas fictas agit exercitij gratia. Item orationes, oratoris ſunt, ut orationes Ciceronis, ac Demoſthenis: declamationes, declamatoris. Dicere hic uocamus apte, copioſe & diſtinctè loqui. In Rhetorices præceptionibus hunc ſeruabimus ordinem. Primum cauſarum genera diſtinguentur. Inde tradentur inuentionis, ſiue orationis partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Poſtremo reliqua quatuor oratoris officia: diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio.*

DE TRIBVS CAVSARVM GENERIBVS.

QVod facilius intelligamus cauſarum genera dicendum quid propriè cauſam uocemus. Hæc aliquando ſignificat id, ex quo propter quod, per quod, ſiue à quo aliquid fit. Eiuſmodi cauſæ quatuor ſunt: efficiens, materia, forma, finis, quas in Dialectica deſcripſimus. Sæpenumero ponitur pro ratione. Interdum pro actione omni, quam in foro, aut in ſenatu habemus. Sic dicimus tria eſſe cauſarum genera: demonſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale. E quibus tamen magis propriè cauſa uocatur, quæ iudicialis eſt. Demonſtratiuum genus eſt, quo laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus aliquid: ita dictum, quod demonſtret, qualè aliquid ſit. Deliberatiuum ſiue ſuaſorium, quo quicquam ſuademus uel diſſuademus. Iudiciale quo accuſamus uel defendimus in iudicio aliquem. In demonſtratiuo genere uerſatur Plinij Panegyricus: in ſuaſorio, Solis apud Ouidium oratio, qua Phaëtonta deterret à quadrigis: in iudiciali, omnes fermè tum Ciceronis tum Demoſthenis orationes. Item ad demonſtratiuum genus referēdæ deſcriptiones perſonarum, regionum, prædiorum, artium, fontium, hortorum, montium, monſtrorum, tempeſtatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparum. Ad ſuaſorium, conciliatio, exhortatio, dehortatio, ſuaſio, diſſuaſio, conſolatio, petitio, commendatio, monitio. Ad iudiciale, accuſatio, querela, defenſio, expoſtulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, deprecatio. Demonſtratiui generis finis eſt honeſtas: deliberatiui, utilitas: iudicialis, æquitas. Hæc tria genera ita diſcernuntur. Res aut futuræ ſunt, aut factæ. De futuris deliberamus. Factæ uel in iudicium uocantur: uel extra iudicium docentur, narrantur, laudantur, uituperantur. Vel ſic: Omnis cauſa uel uerſatur in iudicio, uel extra iudiciũ,

Si in

*Si in iudicio,iudicialis eſt.Si extra iudicium, aut tractat res præteritas, aut futuras. Si præteritas, demonſtratiua eſt.Si futuras,deliberatiua. Nam de futuris conſultamus, non de præteritis.*De *primo genere plura dicenda.*

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

ID *triplex eſt,dialecticon,hiſtoricon,laudatiuum.*Dialecticum *eſt,quod cuiuſcunque thematis aut ſimplicis,aut compoſiti naturam demonſtrat. Idem & didacticon, & methodicon appellatur:* Vt *quum ſermo eſt de mundo, de deo,de homine :aut quum inquirimus, an prudentia uirtus ſit.*Hæc *omnia ad* Dialecticos *locos pertinent:ac ideo inde nomen habent.*Eo *genere ſcripta ſunt officia* Ciceronis. Hiſtoricon, *quo res geſtæ deſcribuntur.* Laudatiuum *triplex eſt.*Laudantur *enim uel perſonæ,ut Cæſar:uel facta,ut Scæuolæ factum:uel res,ut pietas,iuſtitia,fortitudo.*

Genera cauſarum
- Ἐπιδεικτι-κόν.
  - Dialecticum
    - *Thematis ſimplicis.*
    - *Compoſiti.*
  - Hiſtoricum
  - Encomia ſticum
    - *Perſonæ*
    - *Factorum*
    - *Rerum*
- Deliberatiuum
  - *Suaſio.*
  - *Diſſuaſio.*
- Iudiciale
  - *Accuſatio*
  - *Defenſio.*

DE OFFICIIS ORATORIS.

QVinque ſunt officia oratoris : inuenire, diſponere, exornare uerbis & ſententijs, ediſcere, ac pronuntiare uel agere. Inuentio, eſt excogitatio rerum uerarum, aut ueriſimilium, quæ cauſam probabilem redadant. Diſpoſitio, eſt apta rerum, atque argumentorum omnium collocatio. Elocutio, eſt idoneorum uerborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria, eſt firma animi, rerum & uerborum diſpoſitionis præceptio

ceptio. Pronuntiatio, eſt uocis, uultus ac geſtus moderatio cum uenuſtate & gratia. Eadem Cicero *in libris de oratore hiſce uerbis enumerat: Quinque faciunt quaſi membra eloquentiæ: inuenire quid dicas, inuenta diſponere, deinde ornare uerbis, poſt memoriæ mandare, tum ad extremum agere, aut pronuntiare.* Idem *alio loco: Si quis uniuerſam & propriam oratoris uim definire cõplectiq; uult, is orator erit, qui quæcunque res inciderit, quæ ſit dictione explicanda, prudenter, & compoſite, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate.* Prudenter *ad inuentionem refertur: compoſite ad diſpoſitionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio conſtat rebus & uerbis.* In *rebus intuenda inuentio: in uerbis, elocutio: in utroque, diſpoſitio: hæc memoria complectitur omnia, & actio, ſiue pronuntiatio commẽdat.* Sunt *& tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat.* Probare *neceßitatis eſt: delectare ſuauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinent confirmatio, & confutatio: ad delectationem, ornatus ſermonis & elocutio: ad uictoriã ratio affectuum.*

DE PARTIBVS ORAtionis, ſiue intentionis.

ORationum *quatuor fere ſpecies ſunt. Ciuilis, qua utuntur in concionibus, qui adminiſtrant* Rempub. *Priuata, qua priuati inter ſe mutuo colloquuntur.* Dialectica, *qua compendio ij qui rogant, & reſpondent ad interrogata, diſſerunt.* Et *oratoria, qua utuntur oratores, quum laudant, accuſant, uel defendunt aliquem. Huius ſex ſunt partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Quarum prima, auditorum animos conciliat:*

narratio,& contentio docent:peroratio mouet. Ordo *di-ctus naturalis eſt,& crebrior. Verùm pro cauſæ ratione uariè poteſt immutari.*

DE EXORDIO.

EXordium,*eſt principium orationis,quo auditores fa-cimus attentos,beneuolos,ac dociles.* Attētos *facimus ſex modis.* Primum, *ſi pollicebimur nos de rebus magnis, nouis,inuſitatis uerba facturos.* Quemadmodum Vergi-*lius,* Protinus *aërij mellis cœleſtia dona* Exequar, Hanc *etiam* Mecœnas *aſpice partem.Admiranda tibi leuium ſpe ctacula rerum,* Magnanimosq́; *duces, totiusq́; ex ordine gentis* Mores,& *ſtudia,& populos,& prælia dicā.* Scri-*pturus de apibus,gentium mores, ſtudia, populos, atque prælia pollicetur.* Secundo: Si *rogabimus ut attentè au-diant.*Id *frequens eſt apud* Ciceronem,& *in prologis co-mœdiarum.*Vergilius *in eodem loco:* Hanc *etiam* Mecœ-*nas aſpice partem.*Tertio,*expectatione.*Si *paulułum expe ctabimus cum grauitate quadam,& ſeueritate uultus,an-tequam ordiamur.* Vt *apud* Ouidium *in oratione* Vlyßis: Donec Laërtius *heros* Aſtitit,*atq; oculos paulum tellure moratos* Suſtulit *ad proceres, expectatoq́; reſoluit* Ora *ſono.*Quarto: Si *pollicebimur nos dicturos breuiter ſolū ea,quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem cauſæ.*Quinto:Si *interdum aliquid ſalſi facetiq́; narrabi-mus,quod ad audiendum excitet,& à tædio defendat ora-tionem.* Sexto *dubitatione.* Si *dubitare nos ſignificabi-mus,quibus potißimum uerbis rem tantam exordiamur.* Vt *dicturus de tam ſublimi immenſoq́; & modum omnem cogitationis humanæ excedente myſterio, non uideo qui-bus uerbis, aut qua ueneratione aptius rem tantam proſe-quar.*

quar. Atttentio inter agẽdum reuocari poteſt ita: Magna ſunt hæc, ſed leuia præ his, quæ nunc dicturus ſum. Nunc ad ipſum rei caput accedo. His longius fortaſſe ſum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam. Beneuolentiã captamus quatuor modis: à noſtra perſona, ab aduerſariorum, ab auditorũ perſona, & à rebus ipſis. A noſtra perſona beneuolentiam contrahemus, ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudabimus. Terent. Ego poſtquam te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis: feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi, propterea quòd ſeruiebas liberaliter. Quod habui ſummum precium, perſolui tibi. Vlyſſes apud Ouidium libro Metamorphoſeon decimotertio:

Néue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium.

Sed quia crebrius hac oratione utemur, particulam eius apponam: Donec Laërtius heros
Aſtitit: atque oculos paulum tellure moratos
Suſtulit ad proceres, expectatoq́; reſoluit
Ora ſono: neque abeſt facundis gratia dictis.
Si mea cum ueſtris uoluiſſent uota Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
Tuq́; tuis armis: nos te potiremur Achille.
Quem quoniam non æqua mihi uobisq́; negarunt
Fata (manuq́; ſimul ueluti lachrymantia terſit
Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
Quàm per quem magnus Danais ſucceßit Achilles.
Huic modo ne proſit quod, ut eſt, hebes eſſe uidetur.
Néue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium, meaq́; hæc facundia, ſi qua eſt.
Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt.

Inuidia

Inuidia careat,bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam genus & proauos,& quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra uoco:ſed enim quia retulit Aiax
Eſſe Iouis pronepos,noſtri quoque ſanguinis autor
Iuppiter eſt,totidemq́; gradus diſtamus ab illo.

Ab aduerſariorum perſona,ſi eos in odium,in inuidiã, in contemptionem adducemus. Sic beneuolentiam Cicero captat in præfatione ad Herennium. Quas ob res, inquit, illa quæ Græci ſcriptores inanis arrogantiæ cauſa ſibi aſſumpſerunt, reliquimus. Nam illi ne parum multa ſciſſe uiderentur, ea conquiſiuerunt,quæ nihil ad propoſitum attinebant,ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea,quæ uidebantur ad rationem dicendi pertinere, ſumpſimus.Non enim ſpe quæſtus aut gloria commoti uenimus ad ſcribendum,quemadmodum cæteri, ſed ut induſtria noſtra tuæ morem geramus uoluntati.Ab auditorum perſona: ſi illos aut illorum dicta uel geſta laudabimus. Velut apud Terentium in Andria:propterea quòd ſeruiebas liberaliter. Cæterum in iudiciali genere, ubi maximè ad uictoriam tendit oratio,iudicis laus accommodari debet ad utilitatem cauſæ.Vt allegemus pro honeſtis, dignitatem illi ſuam:pro humilibus,iuſtitiam:pro læſis,ſeueritatem:pro infelicibus,miſericordiam.Idcirco Cicero Ligarium exulem defendens, & ueniam petens non æquitatem,non doctrinam,aut alias dotes, ſed ſolum miſericordiam laudat Cæſaris.Nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior,nec admirabilior miſericordia eſt.Homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm ſalutem hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut poßis: nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quàmplurimos.A re ipſa,ſi rem de qua dicturi ſumus, audito

ditoribus fore frugiferam adfirmemus. Hoc modo *facie=mus & attentos & beneuolos. Attentos, quia res futura eſt utilis.*Beneuolos,*quoniam ſtudere uidemur illorum cō=moditati. Quippe niſi faueremus, non traderemus, quod illis foret utile.*Dociles *tribus modis.*Primum,*ſi ſummam cauſæ breuiter exponemus:uel ſi dicamus quid aut quo or dine ſimus ſcripturi:ut omnes poëtæ, quando proponunt.* Homerus: Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον,*ubi ſe uerba* Id eſt, virũ mihi dic Muſa prudentem. *factūrum de* Vlyſſe *pollicetur.* Ouid.*in* Faſtis: *Tempora cum cauſis Latium digeſta per annum, Lapſaq; ſub ter=ras,ortaq; ſigna canam.*Deinde *ſi ante omnia diluamus eā partem,quam nobis putamus maximè offecturam.*Ouidius *in oratione* Vlyſsis:*Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui Profuit ingenium,meaq; hæc facundia, ſi qua eſt, Quæ nunc pro domino,pro uobis ſæpe locuta eſt,* Inuidia *careat.* Aiax *ante perſuaſerat* Vlyſsi *non habendam eſſe fidem, quod facundia facile falleret auditores.* Id *diluit* Vlyſſes,*docetq; iniquum fore,ſi facundia, quæ toties pro=fuerat* Græcis,*ſibi nūc officiat.*Quare *auditores, qui ante instituerant non habendam eſſe fidem orationi,dociles fa cit,& aptos,ſiue promptos ad audiendam, ac cognoſcen=dam cauſam.*Denique,*ſi interdum repetemus,quæ non ſa=tis percepiſſe eos,qui cognoſcunt,putabimus.*

EXORDIORVM ſpecies.

D*Vo exordiorum genera ſunt, principium & inſinua tio.*Principium *uocamus,quando auditores facimus attentos,beneuolos, atque dociles aperte.* Quale *eſt illud apud* Terentium:*Ego poſtquam te emi à paruulo, ut ſem=per tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis, feci*

è ſeruo

è ſeruo ut eſſes libertus mihi, propterea quòd ſeruiebas liberaliter, quod habui ſummum pretium perſolui tibi. Cicero in Catilinam: Rempub. Quirites: uitamq́; omnium ueſtrûm, bona, fortunas, coniuges, liberosq́; ueſtros, atque hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimã, pulcherrimamq́; urbem hodierno die deorum immortalium erga uos ſummo amore, laboribus, conſilijs, periculisq́; meis ex flamma, atque ferro, ac penè ex faucibus fati, ereptam, & uobis conſeruatam ac reſtitutam uidetis. Vtrobiq; apertè ab officio ſuò beneuolentiam captant. Inſinuatio uerò eſt, quando hæc eadem præſtamus, hoc eſt, attentos, beneuolos, & dociles facimus, ſed occultè, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione. Nam ab iratis ſi perſpicuè pax & beneuolentia petatur, non modò ea nõ inuenitur, ſed augetur atq; inflammatur odium. Inſinuationis exemplum longè elegantiſſimum eſt in oratione Vlyſſis, cuius initiũ ſupra adſcripſimus. In ea attentos facit expectatione, beneuolos lachrymis, dociles, diluendo id, quod Aiax de facundia Græcis perſuaſerat. Cæterùm ut conſtet quando utendum ſit principio, quando inſinuatione, alia ratione diſtinguenda cauſarum genera.

ALIA CAVSARVM DIVISIO.

DIctum eſt prius tres eſſe cauſarum formas: demonſtratiuam, deliberatiuam, iudicialem. Cuiusq; illorũ quinque adhuc genera ſunt: honeſtum, turpe, dubium, humile, obſcurum. Honeſtum cauſæ genus uocant, quando id laudamus, ſuademus, defendimus, quod ab omnibus uidetur laudandum, ſuadendum, defendendum. Vt quum laudamus fortitudinem, quum hortamur ad pacem, quum pro patre

aduerſus

aduerſus latronem dicimus. Turpe, quum aut honeſta res oppugnatur, aut defenditur turpis: ut ſi dicas aduerſus patrem pro latrone. Dubium eſt, quãdo habet in ſe cauſa & honeſtatis & turpitudinis partem: ut ſi quis dicat pro patre latrone. Turpe eſt enim defendere latronem: pulchrum defendere patrem. Humile, quum contempta res adfertur. Obſcurum, quũ cauſa intricata, ſeu obſcura eſt. Nunc quanam ratione ordiẽdum ſit in ſingulis cauſarum generibus, dicendum. Quando res honeſta eſt, uti licebit principio, niſi auditores ſint uel defeßi audiendo alios, uel perſuaſi ab aduerſarijs. Quando cauſa turpis erit, utendum inſinuatione. In genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diluemus partem, quæ habet turpitudinem, ne ea nobis obſit. In genere cauſæ humili magis faciemus attentos. Vt Vergil. Protinus aërij mellis cœleſtia dona Exequar. In obſcuro, dociles.

QVANDO NON LIceat uti principio.

Tria ſunt tẽpora, quibus principio uti non licet: quando cauſa turpis eſt: quando auditor perſuaſus eſt ab his, qui ante contra nos dixerunt: & quum idem defeſſus eſt eos audiendo, qui ante dixerunt. Quando cauſa turpis eſt, utemur inſinuatione. Quum auditor perſuaſus eſt ab his qui contra nos dixerunt, ordiemur à dicto aduerſarij, quod poſtremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmißimũ ſibi adiumentum fore putauerit. Vt in Vlyßis oratione: Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui Profuit ingenium: meaq́; hæc facundia, ſi qua eſt, Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt, Inuidia careat. Hoc loco Vlyſſes orditur ab eo, quod aduerſarius Aiax putauerat

ſibi

ſibi fore firmißimum adiumentum. Quando auditor deſeſſus eſt, ordiemur à fabula, apologo, aut aliqua re, quæ riſum moueat. Cicero quum diceret, uidit generum ſuum homunculum prætereuntem magno cinctum gladio. Dij boni, inquit, iudices, quis alligauit generum meum galdio? Poſſet & hoc narrari inter dicendum. Roganti imperito cuidam oratori, num oratio bene mouiſſet ad commiſerationem, Catulus reſpondit, Profectò nemo tam durus fuit, cui oratio tua non ſit uiſa miſerabilis.

DE INVOCATIONE.

ORatores aliquando in exordio inuocant more poëtarum. Vt Demoſthenes in oratione aduerſus Aeſchinem pro Cteſiphonte: Primum quidem, uiri Athenienſes, deos atque deas omneis precor, ut quantum beneuolentiæ ipſe ſemper habui & erga hanc urbem & erga uos, tantũ mihi nunc à uobis præſtetur in præſenti certamine.

DE EXORDIIS VITIOSIS.

VItioſa exordia quatuor ſunt: apparatum, commune, longum: & contra præcepta, apparatum nuncupamus, quod nimium ſplendide uel adfectate compoſitum eſt. Commune, quod pluribus cauſis poteſt accommodari. Lõgum, quod pluribus uerbis compoſitum eſt, quàm cauſa requirit. Contra præcepta, quod præcipue dociles facit, quũ opus eſt beneuolentia, aut attentione: & quod neque attentos, neque beneuolos, neque dociles efficit auditores.

DE NARRATIONE.

NArratio, eſt rei factæ, aut non factæ utilis ad perſuadendum expoſitio. Narrationum duæ ſpecies ſunt.

Altera

Altera ipſius cauſæ, quum exponimus rem geſtã, & omnia trahimus ad utilitatẽ noſtram uincendi cauſa. Id fit quinq; modis; partitione, præparatione, eleuatione, exaggeratione, admonitione. Partitio in narratione tædium leuat: ut dicam iudices, quæ acta ſunt ante rei contractum: quæ in re ipſa, item quæ poſtea: &, audiſtis iudices, quæ acta ſunt ante rei contractum: nunc audietis, quæ in re ipſa. Præparatio, eſt quando quicquam addimus de noſtro, quod faciat ad utilitatem cauſæ. Vt in oratione pro Ligario: Ligarius profectus eſt in Aphricam, quum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio. Hic eum profectum eſſe in Aphricam, ad ueram rei narrationem ſpectat. Cæterùm quod tum nulla ſuſpicio belli fuerit, id Cicero adiecit de ſuo, idq́; poſtea approbauit. Iccirco narratio, confirmationis propoſitio eſt: & confirmatio, narrationis probatio. Narratio quippe ſæpe ea proponit, quæ poſtea confirmabimus: & cõfirmatio ea probat quæ ante ſunt narrata. Eleuatio, eſt rei uel criminis depreſsio ſiue diminutio. Vt ſi luxuriam uocemus hilaritatem: auaritiam, parſimoniam: negligentiam, ſimplicitatem. Exaggeratio contraria eſt eleuationi. Admonitio. Cicero: Adhuc Ligarius omni culpa uacat. Admonet Cæſarem nondum dictum eſſe aliquid dignum accuſatione. His quinque formis narratio ad uictoriam tendit.

DE DIGRESSIONE.

ALtera narrationis ſpecies, eſt rerum ad cauſam pertinentium. Quæ à Græcis παρέκβασις, à noſtris digreſsio nuncupatur. Ea fit cauſa trãſitionis, exornationis, laudationis, criminationis, & deſcriptionis locorum, quã topographiam nominant. Tranſitionis: quo commodius tranſeamus ad rem aliam: Vt in Metamorphoſ. Ouidius,

quum narraſſet fabulam Daphnes,*quo pacto erat mutata in laurum: ut commodè tranſiret ad fabulam* Ius, *omnia flumina conueniſſe memorat ad patrem* Daphnes *conſolationis cauſa,præter patrem* Ius,*qui domeſtico erat impeditus luctu,propter filiam,quæ conuerſa erat in iuuencam.* Q*uod itaque dixit confluxiſſe illuc fluuios, digreſſio eſt: quæ nihil quidem ad inſtitutum, hoc eſt, ad rerum metamorphoſin pertinet, niſi quod fabulas connectit.*Exornationis:*ut apud* Vergilium,*ubi deſcribitur tempeſtas, qua coactus eſt* Aeneas *in* Aphricam.Laudationis,*ut apud* Ciceronem *pro* Cornelio Balbo, *ubi digreditur ad laudes* Pompeij.*Criminationis,quum aliorum crimina eleuamus, quo aduerſarij uideatur grauius.*Locorum *deſcriptionis:* Sic Ouidius *in formarum mutatione deſcribit* Parnaſum *montem, in quo ſeruati erant* Deucalium *&* Pyrrha, *his uerbis:*

Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis,
Terra ferax,dum terra fuit,ſed tempore in illo
Pars maris,& latus ſubitarum campus aquarum,
Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus,
Nomine Parnaſus,ſuperatq; cacumine nubes.

DE CIRCVNSTANTIIS.

AD *narrationem pertinent circunſtãtiæ, quarum duo genera ſunt.* Aliæ *namque rerum ſunt:ut cauſa,locus, occaſio,inſtrumentum,tempus,modus.* Aliæ *perſonarum: natio,patria,ſexus,ætas,educatio,diſciplina,habitus corporis,fortuna,animi conditio,ſtudium,conſilium.* Harum *uſus plurimum confert ad amplificandum.* Vt *ſi rem è ſacro loco furatum eſſe dixeris quenquam, plus eſt, quàm ſi ſolum eſſe furatum dicas.*

DE

DE DIVISIONE.

Diuiſio eſt, per quam aperimus quid conueniat nobis cum aduerſarijs, quid ſit in controuerſia, & per quã exponimus quibus de rebus ſimus dicturi. Ita nuncupatur, quod diuidat ſeu diſtinguat cauſam uel orationem. Eius duæ ſunt partes. Altera, qua dicimus quid nobis cum aduerſarijs c nueniat, hac ſolum utimur in genere iudiciali. Vt abſoluta narratione hoc modo cauſam diuidere Oreſtes poteſt: Interfectam eſſe matrem à me conuenit mihi cum aduerſarijs: uerum id factum eſſe iniuſtè, pernego. Altera, per quam exponimus, quibus de rebus ſimus uerba facturi. Hac utuntur in omnibus cauſarum generibus. Poſterior pars in duas rurſus ſpecies diducitur enumerationem & expoſitionem. Enumeratio eſt, quando res plures ac diuerſas, de quibus dicturi ſumus, enumeramus. Vt dicam primùm de prudentiæ ratione: inde de iuſtitiæ dignitate: tum de fortitudine, poſtremò de temperantia. Vergilius:

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere Mecœnas, ulmiſq; adiungere uites
Conueniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori: atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.

In enumeratione ſeruandum, ut partes omnes eo ordine exponamus, quo uſi fuerimus in diuiſione. Quod ſcitè ſeruauit in Andria Terentius. Enumeratio eſt: Eo pacto & Gnati uitam, & conſilium meum cognoſces, & quid facere in hac re te uelim. Tria recenſet de quibus uerba facturus eſt. Ait ſe dicturum eſſe primùm de Gnati uita: tum de ſuo conſilio, quare falſas finxerit nuptias: deniq; quid Soſiam uelit facere. Hæc ordine eodem ſic explicat. Pri-

mum Pamphili memorat uitam: Nam is poſtquã exceßit ex ephebis Soſia. Inde ſuum conſilium, circa ſcenæ finem. Nunc id operam do, ut per falſas nuptias uera obiurgandi cauſa ſit, ſi deneget. Poſtremò, quid facere uelit Soſiam: Nunc tuũ eſt officium has bene ut adſimules nuptias, perterrefacias Dauum. Ad hunc modum, artificium & Dialectices, & Rhetorices in autorum lectione perquirẽdum. Expoſitio eſt, quando ſine numero breuiter exponimus, qua de re, uel quibus de rebus ſumus uerba facturi, Vt quũ de Dei æternitate, de dignitate uirtutis, de apum natura dicturos nos eſſe pollicemur. Diuiſio etiam dociles facit, tametſi ad exordium ſolum id plerique putant pertinere. Etenim per totã orationẽ data occaſione facere licet attẽtos, beneuolos, ac dociles, ſed maximè in exordio. Ita Cic. in peroratione pro Ligario beneuolẽtiam captat Cæſaris, his uerbis: Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut poßis, nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quàm plurimos. Quidam diuiſionem inter orationis partes non numerant, quod paucißimis ſemper uerbis abſoluatur. Horum ſi quis uelit iudicium ſequi, non repugno. Diuiſio duplex eſt. Orationis: ut dicam de iuſtitia, & quid ſit, & quot habeat partes. Et thematis: ut partes iuſtitiæ ſunt natura, conſuetudo, lex.

DE CONFIRMATIONE & confutatione.

C*Onfirmatio, eſt oratio qua noſtras probationes exponimus cum aſſeueratione, hoc eſt, cum inſtantia uocis & uultus. Vt quis tam cæcus eſt, qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Item ſtultius eſt, quàm ut*

refell

refelli debeat.Et:perfrica faciem,aude negare. Quoniam pleriq; adeo tepidè dicunt,ut res etiam uera, uix uideatur uериſimilis. Confutatio eſt contrariarum argumentationum diſſolutio. Confirmare autem & confutare facile poterimus, ſi cauſæ conſtitutionem cognouerimus. Ergo *de ſtatuum natura atque generibus nonnihil dicendum.*

DE STATV.

STatus uel conſtitutio,aut, ut Græci inquiunt, ςάσις eſt cauſæ uel rei ſumma, ad quam omnia orationis argumenta referuntur. Neque *ſolùm in iudiciali genere, ſed in alijs quoq; cauſis ſtatus eſt.* In *deliberatiuo conſtitutio eſt, ſit ne utile,honeſtum,licitum:aut ex* Stoicorum *ſententia, expediat ne.* Hi *enim negabant quicquam eſſe utile, quod non ſimul eſſet honeſtum.* In *gratulatione:* An *illius præſenti commodo lætemur.* In *gratiarum actione:* Sit *ne hic illi huius meriti cauſa gratus.* In *conſolatione:* Sit *ne huic dolendum huius rei amiſſæ cauſa.* Hiſtoriæ *etiã & poëmata quæſtionem habent & ſtatum.* Vt *apud* Salluſtium *in bello* Iugurthino, *quo modo pugnatum ſit cum* Iugurtha.*Apud* Homerũ *in* Iliade: *quomodo* Græcia *ad* Troiã *bellauerit.* In Odyßea:*quo pacto* Vlyßes *in patriam redierit.* In Aeneide Vergil.*quomodo* Aeneas *in* Italiã *uenerit.*

QVID SIT STATVS in genere iudiciali.

STatus in iudiciali genere eſt prima deprecatio defenſoris cum accuſatoris inſimulatione coniuncta: Vel *eſt quæſtio aut oratio, quæ oritur ex intentione accuſatoris, & reſponſione defenſoris.* Vt *occidiſti* Aiacem:*nõ occidi: unde exiſtit quæſtio,occiderit ne* Vlyſſes Aiacem.De *hac*

conſtitutione eiusq; ſpeciebus ac partibus, eo tam accu- ratè Cicero perſcripſit, quod uerſabatur in iudicio. Sic ui demus omnes penè Cic. de Rhetorica arte præceptiones ac commodatas eſſe iudiciali generi. Hæc in formas treis di- uiditur: cõiecturalem, legitimam, iuridicialẽ. Tria etenim ſunt, quæ in omni diſceptatione quæruntur: an ſit, quid ſit, quale ſit. An ſit. Vt fecerit ne Clodius inſidias Miloni. Sit ne interfectus Aiax ab Vlyſſe. Quid ſit, ut ſit ne ſacrilegiũ an ſimplex furtum, ſi res ſacra è loco priuato ablata ſit. Quale ſit, iuſtum an iniuſtum. Iuré ne Oreſtes occiderit matrem, an iniuria. Quo circa hac ratione diſcernuntur. Vt ſi controuerſia de facto ſit, coniecturalis appelletur: ſi de nomine facti, legitima: ſi iure an iniuria factũ ſit quæ- ratur, iuridicialis.

DE STATV CONIECTV- rali eiusq; locis.

Coniecturalis ſtatus eſt, quum coniecturis ueritas exquĩ ritur. Exemplum ſit huiuſmodi. Duo quidam ſimul in tabernam diuertunt. Caupo alterum eorum, quem grandẽ pecuniã ſecum adferre deprehenderat gladio alterius no- cte interfecit, pecunias abſtulit, gladium in uagina recon- didit. Ille cuius gladio alter occiſus erat, mane gladium, & cætera quæ ſecum attulerat, ſuſtulit, ſolus profectus eſt. Nõ multo poſt caupo clamitat eſſe hominem occiſum. Et cum quibuſdam diuerſoribus eum, qui antè exierat, conſequitur atq; cõprehendit. Gladium è uagina educit, reperit cruen- tum, peregrinus cædis accuſatur. Hæc cauſa coniecturalis eſt, quoniam factum negatur, & coniecturis multis ueritas indaganda eſt. Coniectura peti ſolet à perſona, re, cauſa, loco, modo, materia, tempore, occaſione, facultate. Per- ſona

ſona triplex eſt,loquentis,audientis,aduerſarij. In perſona ſpectãda nomen,natura,educatio,fortuna, adfectio animi, habitus corporis,ſtudium,conſilia. Nomen:Vt ſi quis dicatur candidus, dicemus malè appellari candidum, quum præter nomen nihil habeat candidi. Si Innocentius, quod nihil ſit eo nocentius. Ad naturam referuntur ſexus, natio,patria,ætas. Sexus:ut uir ſit an mulier. Latrocinium enim facilius in uiro:ueneficium in muliere. Natio: Sitne Latinus,Germanus,Hiſpanus.Patria:ut Romanus, Athenienſis.Aetas:Sit ne puer,adoleſcens,iuuenis,uir an ſenex: & quomodo in hiſce uitæ partibus ſe geſſerit. Quoniam ſingulis ſua natura eſt.Educatio,qua ratione, & à quibus ſit educatus:Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorum efficit quoſque natura bonos deteriores.Fortuna:ſeruus ne ſit,an liber:pecunioſus, an tenuis:priuatus,an cum poteſtate:fortunatus,an infortunatus.Adfectio animi:iracundus,petulans,frugi: auarus an liberalis.Habitus corporis.Corporis enim robur,pulchritudoq́; & ueſtium cultus,plerunq; libidinis & petulantiæ indicia ſunt.Studium eſt uehemens animi ad rem quampiã applicatio.Vt ſit ne orator,poëta,medicus, uenator,ſutor. Conſilium eſt faciendi excogitata ratio. Videndum quæ conſilia ante rem ſint habita. Hactenus dicta ad perſonas referuntur.Sequuntur reliqua:res,cauſa,locus,modus, materia,tempus, occaſio,facultas. Res eſt negotium ipſum, de quo agitur:ut paricidium,ſacrilegium,peculatus.

Cauſæ duæ ſunt partes, impulſio & ratiocinatio. Impulſio eſt temerarius animi impetus ad faciẽdum aliquid, aut non faciendum:ut timor,furor,ira. Ratiocinatio eſt, quæ commodorum comparatione aut incommodorum uitatione ad rem hortatur. Vt ſi interfectum eſſe dicamus,

gratia lucri aut hæreditatis. Locus *opportunus an impor tunus: anguſtus, amplus, nemoroſus: longinquus an propinquus: celebris an deſertus: ſacer an prophanus: publicus an priuatus.* Modus: *Clam an ui: palam an occultè: inſciens an prudens: amore an odio.* Materia: *fuſte an gladio: arcu, ueneno, incantatione.* Tempus: *noctе, an die.* Occaſio, *eſt temporis commoditas, quæ ad rem aliquam hominem trahit, inuitatq́;.* Facultas, *qua facile quicquam eſſe factu docemus. Vt occidi à pluribus pauciores: à uigilantibus dormientes: à præparatis inopinãtes. Ex hiſce locis coniecturas uel materiam captabimus, qua uel nos defendemus, uel aduerſarios accuſabimus. Vt ad hunc modum ſe defendere Catilina poteſt. A perſona ſua: Ea ſum nobilitate, ijsq́; parentibus iudices, ut talia de me ſine teſtibus ſuſpicari non debeatis. A perſona audientis: Nam ueſtræ prudentiæ iudices eſt, eam poteſtatem talibus hominibus non concedere: ne fictis argumentis nobiles homines circunueniant. Ab aduerſarij perſona: Atque eo magis expellendus Cicero, quod mihi ſemper inimicus, infeſtusq́; nobilitati fuerit. Ab re: Non enim tanti ſceleris ſuſpicionem teſtibus approbare debetis. A loco: Præſertim in hac rep. in qua ſanctiſſimæ leges ſummo ſtudio ſemper cõſeruatæ ſunt. A cauſa: Idcirco etiam magis Cicero expellendus, ne ſi fictis argumentis locus dabitur, multos noſtrũ hi noui homines inuadere conẽtur. A tempore: His præſertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem ſunt accenſi. Ea etenim licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet.*

*

DE

DE LEGITIMA CONSTITVTIONE.

Conſtitutio legitima eſt, quum ex legibus & ſcriptis aliquid controuerſiæ naſcitur. Sic dicta eſt, quod ſæpenumero è legibus oriatur. Ea ſex partibus abſoluitur: ſcripto & ſententia: contrarijs legibus, ambiguo, definitione, tralatione, ratiocinatione. Ex ſcripto & ſententia controuerſia oritur, quum inter litigantes unus ſcripto: alter ſcripti ſententia utitur. Eiuſmodi cauſæ conſtitutio eſt, ubi in Philippicis Cicero probat ſtatuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus miſſus ad Antonium in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interemptis ſtatuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui non ferro, ſed legationis labore occubuit. Ex contrarijs legibus, quando altera lex iubet aut permittit, altera uetat quicquam fieri, hoc eſt, quum accuſator & defenſor ſuam uterque legem habet, qua ſeſe tueatur. Ex ambiguo, quum ſcriptum duas aut plures res ſignificat. Hoc ſæpenumero fit multiplici poteſtate uerborum, & accentu, & genere, & numero, & aſpiratione, & contextu orationis, & quibuſcunque modis ſignificatio uerborum commutatur: Vt paterfamiliâs amico taurum legauit, Poſt mortem eius, amicus ſeruum petit nomine Taurum: Hæres ſe bouem debere dicit. Teſtamento quidam poni iuſſit ſtatuam auream haſtam tenentem. Vbi ambigitur utram eſſe auream uoluerit, ſtatuámne an haſtam.

Ex definitione cauſa conſtat, quum controuerſia eſt, quo nomine factum appelletur. Quidam furatus eſt rem ſacram ex ædibus priuatis. Accuſator ſacrilegium eſſe adfirmat: reus, ſimplex furtum quod ignorauerit rem eſſe ſa-

cram. Hic definiri debent ſacrilegium & ſimplex furtum. In tralatione ſeu tranſmutatione ſtatus cõſiſtit, quoties ab alio nos accuſari debere dicimus: aut non nos ſed alios: aut non apud hos iudices, ſed apud illos: non hac lege, ſed illa: non hoc crimine, ſed illo: non hac pœna, ſed illa: non hoc modo, non hoc loco, non hoc quærente, aut agente, ſed alio. Ex *ratiocinatione controuerſia conſtat, quum res ſine propria lege uenit in iudicium, quæ tamen ab alijs legibus ſimilitudinem quandam aucupatur. Hæc in quinque parteis diſtribui poteſt.* Prima. *An quod ſemel ius eſt, idem & ſæpius.* V*t furti damnatus adfixus eſt cruci, ſed rupto fune delapſus, repetitur ad ſupplicium. Secunda. An quod in uno ius eſt, idẽ & in pluribus. Qui duos uno tempore tyrannos occidit, duo præmia petit. Qui* Romæ *tres liberos habebat, certa priuilegia, & immunitates habuit. Quidam ſex aut nouem habuit: dubitatio exiſtit utrum duplum aut triplum habebit priuilegiũ.* T*ertia. An quod ante ius fuit, etiam poſt ſit. Mulier rapta habet optionem, ut uel caput raptoris petat, uel connubium.* R*aptor fugit. interim rapta nupſit alij, reuerſo raptore petit optionem mulier. Quarta. An quod in toto ius eſt, idem & in parte. Aratrum accipere pignori non licet, uomerem accepit. Quinta. An quod in parte, idem & in toto. Lanas cuehere* T*arento non licet, oues uexit.*

DE IVRIDICIALI CONSTITVTIONE.

I*Vridicialis conſtitutio eſt, quum iure an iniuria factum aliquid ſit, quæritur.* In *hac reus aut fatetur quidpiam feciſſe ſe, quod uetitum ſit, aut non.* I*llud adſumptitiuam: hoc,*

hoc, abſolutam nominamus. Abſoluta iuridicialis eſt, quum rectè aliquid factum eſſe dicimus. Vt quidam abdicare filium uult, quod philoſophiæ operam dederit. Filius ſe rectè id facere ait. Aſſumptiua eſt, in qua quum reus rem per ſe turpem feciſſe confiteatur, re tamen aſſumpta extranea iure factum defendit. Huius ſpecies quatuor ſunt: criminis conceßio, relatio, remotio, comparatio. Conceßio eſt, quum reus petit ſibi ignoſci. Eius partes duæ, purgatio & deprecatio. Purgatio eſt, per quam eius, qui accuſatur, non factum ipſum, ſed uoluntas defenditur. Ea habet partes tres: imprudentiam, caſum, neceßitudinem. Imprudentia dicitur, quum ſciſſe ſe aliquid reus negat. Lege Cornelia de ſicarijs punitur, qui occiderit hominem. Quidam dum auibus ruri inſidiatur, miſſa ſagitta hominem in uirgultis dormientem interfecit: per imprudentiam ſe excuſat. Simile eſt, ſi quis accuſetur, quod ciuem Romanum occiderit. Caſus eſt, quum demonſtramus aliquam fortunæ uim uoluntati obſtitiſſe. Vt in hac: Aliquis pecuniam certo die Epheſi ſoluere promiſit, adiecta pœna, niſi tunc ſoluta fuerit. Is profectus eſt domo id temporis, quod uideretur ſatis ad eam profectionem futurum. Aduerſis tempeſtatibus uſque uſus ad conſtitutum diem non uenit. Excuſat ſe per caſum aut fortunam. Dux Romanus miſſus aduerſus Cymbros, exercitum temere duxit in locum iniquum. Circumuentus ab hoſtibus amiſit militum octoginta millia. Reuerſus Romam accuſatur læſæ maieſtatis. Confert culpam in caſum & fortunam. Neceßitudo eſt, quum ui quadam reus id, quod fecerit, feciſſe ſe ait. Lex eſt apud Rhodios, ut ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit, publicetur. Magna exorta

temp

tempeſtate uis uentorum inuitis nautis Rhodiorum *in portum nauim coëgit,* Deprecatio *eſt,quum ſe peccaſſe conſulto reus confitetur, tamen petit ſibi ignoſci.* Hoc *genus uix in iudiciũ uenire poteſt,ideo quod conceſſa culpa difficile ſit ab eo, qui peccatorum eſſe uindex debet, ut ignoſcat, impetrare.* Et *tamen ſi pro eo dixeris, qui ſæpe fuerit de rep. bene meritus, qui ob ſalutem populi quandoque ſeſe in pericula coniecerit.* Relatio *criminis eſt,quum aliquid nos aliorum peccatis coactos feciſſe dicimus.* Ea *eſt huiuſmodi. Horatius occiſis tribus hoſtibus, & duobus amiſsis fratribus domum ſe uictor recepit.* Is *animaduertit ſororem ſuam de fratrum morte nõ laborantem: ſponſi autem nomen appellantem identidem, qui unus ex hoſtibus fuerat.* Indignè *id paſſus uirginem occidit.* Ait *ſe coactum eſſe iniquitate ſororis, quod illa hoſtium mortem lugebat, fratrum negligebat: denique ſe & populum* Romanum *uiciſſe, moleſtè ferebat.* Remotio *criminis eſt, quum culpam uel in hominem, uel in rem aliquam reijcimus.* In *hominem:* Vt *ſi accuſetur is, qui conſulum iuſſu* Seruium Sulpitium *ſeditioſum hominem occiderat.* In *rem:* Paterfamilias *moriens ſeruo donauit libertatem ea conditione, ut mortuo ſibi poneret æream ſtatuam in foro.* Quum *mortuus eſſet paterfamiliâs, ſeruus ponere ſtatuam uoluit.* Sed *plebiſcitum erat, nulli poſſe ſtatuam poni, niſi conſenſu plebis.* Seruus *liberum eſſe ſe adfirmat, & quod ſtatuam non poſuerit, eam culpam in rem, hoc eſt, in plebiſcitum reijcit.* Diſtat *criminis remotio à relatione, quod illic penitus remouetur, hic duntaxat minuitur culpa.* Comparatio *porrò criminis eſt, cum dicimus neceſſe fuiſſe alterutrum facere, & id quod fecimus utilius eſſe.* Vt Aulus Albinus *à* Iugurtha *incluſus,*

cum

cum effugere non poſſet, cum Iugurtha in collocutionem uenit, ita diſceßit, ut impedimenta relinqueret, exercitum ſub iugo educeret. Satius eſſe duxit exercitum ſine impedimentis educere, quam ſimul cum impedimentis exercitum quoque perdere.

DE IVDICATIONE.

IVdicatio eſt quæſtio quæ oritur ex ratione defenſoris, ac firmamento accuſatoris. Ratio eſt quæ defenſionem continet. Quippe niſi attulerit rationem reus, nulla erit controuerſia. Firmamentum uel infirmatio eſt id, quod adfertur ab accuſatore contra rationẽ defenſoris. Quemadmodum ex intentione accuſatoris & depulſione defenſoris conſtitutio conficitur: ita ex ratione defenſoris, ac firmamento accuſatoris colligitur iudicatio, hoc modo. Intentio: interfeciſti matrem Oreſtes. Depulſio: interfeci, ſed iure. Status: iure ne id fecerit. Ratio: illa enim patrem meum occiderat. Firmamentum uel infirmatio: quanquàm illa occiderat patrem, tamen tu filius nocentem matrem interficere non debebas. Iudicatio: licueritne nocentem matrem occidere. Apud quoſdam lex erat, ne quis Dianæ uitulum immolaret: Nautæ quidam quum aduerſa tempeſtate in alto iactarentur, uouerunt: ſi eo portu, quem conſpiciebant, potiti eſſent, ei Deo qui ibi eſſet, ſe uitulum immolaturos. Caſu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui uitulum immolari non licebat. Imprudentes legis quum exiſſent, uitulum immolauerunt. Accuſantur. Intentio eſt: uitulum immolaſtis ei Deo, cui non licebat. depulſio eſt in conceßione poſita. Ratio: neſciuimus non licere. Infirmatio: tamen quoniam factum eſt, quod non licebat,

licebat, ex lege ſupplicio digni eſtis. Iudicatio: quum id fecerint, quod non oportuerit, & id non oportere neſcierint, ſint ne ſupplicio digni. In coniecturali cauſa iudicatio nihil differt à conſtitutione. Vt repertus eſt Vlyſſes apud Aiacem interfectum in ſylua, cuius capitalis ante inimicus fuerat. Accuſatio: occidiſti Aiacem. Depulſio: non occidi. Coniecturalis conſtitutio uel iudicatio: occiderit ne.

Quid θέσις ac ὑπόθεσις.

QVoniam de ſtatuum ſiue thematum natura mentionem fecimus, prius quàm ad alia transſeamus, dicendum quid Rhetores uocent θέσιν καὶ ὑπόθεσιν. Quæſtionum formæ duæ ſunt. Aliæ quæ remotis perſonis, & temporibus, & locis in utranque partem tractantur. Hæ nominantur & theſes, & quæſtiones infinitæ. Vt an ducenda ſit uxor. Aliæ quæ perſonarum, temporum, locorúm ue complexu conſtant. Sít ne ducenda uxor Catoni. Quæ nunc hypotheſes, nunc quæſtiones finitæ uocantur.

DE CONCLVSIONE.

COncluſionem ſiue per orationem appellant artificioſum terminum orationis: uel poſtremam orationis partem, quæ breui argumentatione ex ijs quæ dicta ſunt aut facta conficit, quod neceſſario conſequitur. Diſtat ab epilogo, quod concluſio orationis: enumeratio uerò perorationis, interim etiam narrationis membrum ſit. Concluſionis tres partes ſunt: epilogus, amplificatio adfectus: uel, quod idem eſt, enumeratio, indignatio, conqueſtio aut commiſeratio.

DE ENVMERATIONE.

EPilogus eſt breuis ante dictorum repetitio. Vt apud Ciceronem pro Pompeio: Quare uidete iudices num

dubit

dubitandum uobis ſit, omni ſtudio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis ueſtri, ſalus ſociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum repub. defenduntur. Et *pro Archia poëta: Quare conſeruate iudices hominem pudore eo, quem amicorum ſtudijs uidetis comprobari, tum dignitate, tum etiam uenuſtate: ingenio autem tanto, quanto id conuenit exiſtimari. Cauſa uerò eiuſmodi, quæ beneficio legis, autoritate municipij, teſtimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur.*

DE INDIGNATIONE.

Amplificatio eſt quoties rem aliquam grauiorem ſeu maiorem, quàm eſt, efficimus. Vt apud Ciceronem pro A. Cluentio: Quod hoc portentum dij immortales, quod tantum monſtrum ullis locis, quod tam infeſtum ſcelus & immane, aut unde natum eſſe dicamus? Amplificamus quandoque commutato rei nomine. Vt quum occiſum eum dicimus, qui cæſus eſt: latronem qui eſt improbus: occidiſſe, cui res acerbior acciderit: exanimatum, dolore adfectum: mutum, qui nihil reſpondet: reuixiſſe, qui ſpem recepit: carnificem immitem: ſacrilegum ſceleſtum: ueneficam malam: ſcelus, monſtrum, peſtem, labem, ſceleratum. Huc pertinent Atreus pro crudeli, Sardanapalus pro effœminato. Aut quum per collationem efferuntur quæ amplificant. Cic. in Verrem: Non enim furem, ſed raptorem: non adulterum ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtē ſacrorum, religionumq́;: non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium ſociorumq́;, in ueſtrum iudicium adduximus. Plini. in Panegyrico de Traiano: Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parente loquimur. Tertius amplificandi

modus

modus incrementum dicitur, quum per gradus peruenitur interdum ad ſummum, interdum quodammodo ſupra ſummum. Facinus eſt uincere ciuem Romanum, ſcelus uerberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? Quartus, cum curſu quodam grauius grauiusq́; ſemper aliquid inſequitur. Vt de uomitu in Antonium Cicero: In cœtu populi Romani, negotium publicum gerens, magiſter equitum. Quintum genus συναθροισμὸν, id eſt, congeriem uocant, qua rem eandem alijs atque alijs modis efferimus. Vt quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Amplificatio quoque alia ratione in duas formas diſtinguitur. Aut enim rem alteram eleuamus, alteram extollimus. Aut alterius partis laudes ſic amplificamus, ut præferamus tamen id, quod laudandum ſuſcepimus. Μέωσις contraria eſt amplificationi, quoties attigiſſe dicimus eum, qui pulſauit: læſiſſe qui uulnerauit. Vtraque interdum hyperbolen ſapit: ut pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmæo, minus habet, quàm nihil.

DE ADFECTIBVS.

ADfectus eſt commotio quædam uel perturbatio animi. Adfectuum genera his uerbis enumerat Fabius: Neque miſeratione ſolùm mens iudicum permouenda eſt, ſed etiam faciendum ut iraſcatur, mitigetur: inuideat, faueat: contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat, ſatietate adficiatur: ſperet, metuat: lætetur, doleat. Creberrima eſt commiſeratio. Cicero pro Milone: Sed finis ſit, neque enim præ lachrymis loqui poſſum, & hic ſe lachrymis defendi uetat. Commiſerationem captamus his ferè modis.

modis. Ab habitu perſonæ. Vt apud Vergilium: Obſtupui ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit. Ab ætate. Apud eundem: Infelix puer atque impar cougreſſus Achilli. A fortuna. Auſonijsq; olim ditiſſimus aruis. Hinc quoque indignationem excitamus. Dido apud Vergilium: Et noſtris illuſerit aduena regnis. A loco. Quum uitam in ſyluis inter deſerta ferarum Luſtra domosq; traho. Eodem petinent figuræ quædam. Ἀπόρησις uel dubitatio: En quid ago, rurſus ne procos irriſa priores Experiar? Ἐκφώνησις aut exclamatio: Dij talem terris auertite peſtem. Ἀποσιώπησις. Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus. Permiſſio: Præter miſeram animam, & hoc corpus nihil relictum eſt, his utere atque abutere ut libet. Epimone uel epizeuxis. O Myſis Myſis. Vos uos appello fortiſſimi uiri. Criminis ſeu delicti confeſſio. Cicer. pro Liga. Erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoſcas oro. Duplex eſt adfectus: πάθος, quando auditorum animi uehementer concitantur: & ἦθος, quum leniter ſolum permouentur. Hoc comœdijs, illud tragœdijs familiare. De ijs hæc Ciceronis uerba: Duo ſunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt. Quorum alterum eſt ἠθικὸν ad naturam, & ad mores, & ad omnem uitæ conſuetudinem accommodatum. Alterum παθητικὸν, quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio. Illud ſuperius come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incenſum, incitatum, quo cauſæ eripiuntur. Quod quum rapidè fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt. Poſſunt & alia ratione adfectus diſtingui. In læſos, qui gaudium conciliant audientis animo, ut in gratulatione. Et triſtes, quum iram, indignationem, aut miſe-

ricordiam mouemus. In adfectuum ratione ſeruandum, ut ipſi uideamur tales, quales cupimus auditores. Nam ut Quintilianus ait, non incendit niſi ignis: nec madeſcimus niſi humore, nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa non habet.

Idem Fabius refert ſe uidiſſe hiſtriones, qui adhuc flentes è ſpectaculo deſcendebant, tantopere conati erant commouere populum.

DE DISPOSITIONE.

Abſoluta inuentione, tradendæ diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Membra orationis ſic diſponenda. Primo loco exordium ponetur, ſecundo narratio, tertio diuiſio, quarto confirmatio, quinto confutatio, ſexto concluſio. Exigente tamen cauſa ordinem hunc quandoque commutamus. Probationes firmiores primo & ultimo loco: aliæ medio proferendæ ſunt. Naturalis rerum ordo in compoſitione quoque uerborum ſeruari debet: ut uiros ac fœminas, diem & noctem, ortum atque occaſum dicas: non fœminas & uiros, non noctem ac diem, non occaſum & exortum. Cauendum etiam ne decreſcat oratio, & fortiori ſubiungatur aliquid infirmius: ut ſacrilego fur, aut latroni petulans. Vt diſpoſitio, ita & ordo duplex eſt. Naturalis, quo rem ut geſta eſt narramus. Artificioſus, quo náturalem ordinem conſulto perturbamus. Superior ille ad hiſtoricos & oratores: hic ad poëtas pertinet. Poëtæ enim plerunque à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus Odiſſeam à tempore, quo Vlyſſes erat in Calipſus inſula auſpicatur. Quæ uero præceſſerant, quomodo ad Cyclopes, ad inferos uenerat, in inſula Phæacum poſtea re

ca recitantur. Quemadmodum inſtructio exercitus in aciem imperatori: ita hæc pars oratori ſummè neceſſaria eſt. Etenim *ſicut illa in pugnando: ſic in dicendo diſpoſitio facilè uictoriam parit.* Quippe *diſponere aliud nihil eſt, niſi argumenta ſuo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.*

DE ELOQVVTIONE, memoria, & actione.

ELocutio tribus conſtat partibus: elegantia, cõpoſitione, dignitate. Elegantia *ſermonem purum ac Latinum reddit: & uerba requirit propria, uſitata, Latina.* Compoſitio *continet ordinem, iuncturam, numerum.* Ordinem: *ſi ſenſus uerbo claudatur: ſi diem & noctẽ dicamus, ortum & occaſum, non contrà.* Iuncturam, *ſi crebri uocalium concurſus uitentur, qui uaſtam atque hiantem reddunt orationem.* Numerum, *ſi eundem multorum uerborum exitum uitabimus, & longam uerborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum ſpiritum orantis lædit.* Dignitas *conſtat exornationibus uerborum ac ſententiarum, quas alio loco deſcribemus.* Memoria *duplex eſt.* Naturalis, *uis quædam animi ſedem habens in poſteriore cerebri parte.* Et *artificioſa, quæ eſt eadem ipſa naturalis præceptionibus quibuſdam firmata. Hæc conſtat locis & imaginibus.* Loci *ſunt ueluti tabulæ, in quibus rerum ſimulachra collocantur.* Quod *genus ædes, intercolumnia, anguli, parietes.* Imagines *ſunt ſimilitudines earũ rerum, quas meminiſſe uolumus: ut equus, leo, canis, domus. Quæ ſi ordine libeat ediſcere, collocabimus in primo loco equum aliquem, in ſecundo leonem, in tertio canem, in quarto domum.* Pari *forma oratio in parteis aliquot*

diuidi, ac per imaginum excogitationem ediſci poteſt. Nam artificioſa memoria duplex eſt. Verborum, quum ſingulis dictionibus imaginem tribuimus. Rerum, quando res aliqua ſeu particula orationis, una duntaxat effigie ſignatur. Pronuntiatio uel actio eſt moderatio uocis, uultus, & geſtus cum gratia & uenuſtate. Hæc tria præſtare debet: ut conciliet, perſadeat, moueat: quibus natura non deeſt, ut etiam delectet. Conciliatio commendatione morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis, aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus. Ad actionem chironomia ſpectat, quæ plerunque negotium futuro exhibet oratori.

IOACHIMI FORTII RINGELBERgij Andouerpiani Schemata.

FIGVRA *ſiue ſchema, eſt inſignis forma loquendi. Quippe antequam dicendi ars inuenta erat, non deerant facundi homines, in quorum oratione multa erant obſeruatione digna. Videbant primi illi Rhetores ac eloquentiæ ſtudioſi repetitiones, & traductiones, & metaphoras multum habere gratiæ: adnotauerunt ergo eas inter præceptiones, quas de ratione dicendi cœperant colligere, uocaueruntq́; σχήματα λέξεως. Videbant*

quoque

quoque uehementer commouere auditores, & non mediocriter facere ad perſuadendum exclamationes ſiue uociferationes illas, quibus aſtantes omnes perturbabantur: cenſuerunt igitur eas eſſe imitandas, & aliquando clamandum eſſe exigente cauſa. Sed quia clamores non habebant neque requirebant certum aliquem ordinem uerborum, & quia nihil faciebant ad uocum ſeu compoſitionis elegantiam, huiuſmodi uociferationem appellauerunt figuram διανοίας. *Schema ergo nominabant omnem modum loquendi, qui multum faciebat uel ad uenuſtatem orationis, uel ad res ſeu probationes quaſdam, quibus facile aliquid auditoribus uidebant perſuaderi, quales ſunt exclamatio, demonſtratio, contentio. Qua ratione ſchematum genera diſtinguamus, ſequens tabula indicabit.*

Schema ſeu figura duplex eſt,

- Διανοίας: Contentio, demonſtratio, dubitatio, epiphonema, exclamatio, expolitio, hyperbole, interrogatio, occupatio, ſententia, ſubiectio.
- Λέξεως aut ſermonis, cuius duæ ſpecies,
  - Figura, in qua uerbi ſignificatio manet, quæ triplex eſt,
    - Dictionis, Πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, ἐπένθεσις, συγκοπὴ, paragoge, apocope, ἔκτασις, συστολὴ, διαίρεσις, συναίρεσις, συναλοιφὴ, ἔκθλιψις, ἀντίστοιχον, μετάθεσις, tmeſis.
    - Orationis, Αναδίπλωσις, ἀποσιώπησις, ἀσύνδετον, complexio, conuerſio, ἔκλειψις, epimone, gradatio, hypallage, interpretatio, ἰσόκωλον, παρονομασία, περίφρασις, πολυσύνδετον, repetitio, traductio.
    - Conſtructionis
      - Πρόληψις.
      - Zeugma.
      - Σύλληψις.
      - Σύνθεσις.
      - Αντίπτωσις.
  - Figura in qua uerbi ſignificatio mutatur. Hæc dicitur tropus
    - Dictionis
      - Metaphora.
      - Συνεκδοχή.
      - Αντονομασία.
    - Orationis
      - Aenigma.
      - Parœmia.
      - Ironeia.

SCHEMATA ΔΙΑΝΟΙΑΣ aut ſententiarum.

Ἀποςροφὴ, uel auerſio eſt, quum aliò conuertimus ſermonem: ut in exordio Faſtorum Ouidij: Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras. Contentio, eſt rerum contrariarum uel diuerſarum comparatio: Cæſar aduerſum libertatem populi Romani bellum geßit: Sylla ne ea tolleretur, totis uiribus adnixus eſt. Cæſar euertit Rempubl. Sylla eam conſeruauit. Cæſar tyrannidem arripuit: Sylla urbem à tyrannide liberauit. Ouidius in Triſtibus: Apoſtrophe. Contentio.

Ille habuit fidamq; manum, ſociosq; fideles:
Me profugum comites deſeruere mei.
Ille ſuam lætus patriam uictorq; petebat:
A patria fugio uictus & exul ego. Et infra:
Illi corpus erat durum, patiensq; laborum:
Inualidæ uires, ingeniumq; mihi.
Ille erat aßiduè ſæuis agitatus in armis:
Aſſuetus ſtudijs mollibus ipſe fui.

Duplex eſt contentio. Altera eſt figura uerborum: ut inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Altera ad ſententiarum colores pertinet. Contentio dicendi forma inſignis eſt, & mirè conducit ad perſuadendum, ſed in uerbis non conſiſtit, quia indoctißimus quiſque, qui uix duas uoces cõnecteret aptè, ea poſſet uti. Idem dictum ſit de omnibus figuris διανοίας. ſi quis dubitauerit, quamobrem ſic appellentur, aut qua ratione à uerborum figuris differant. Eſt & hoc diſcrimen, quod uerborum ſchema tollitur, ſi uerba mutaris: ſententiarum permanet quibuſcunque uerbis uti uelis.

Correctio.

Corectio, quum tollitur id, quod dictum eſt, & ponitur magis idoneum: Theologus, imò nugator. Crudelis homo, imò ne homo quidem.

Demonſtratio.

Demonſtratio eſt, quum ita res uerbis exprimitur, ut geri ante oculos uideatur. Hæc crebra eſt apud Homerum. Is enim ſæpenumero rem ita deſcribit circunſtantijs, ut ſemel lecta uix unquam poſſit è memoria labi. Vt primo libro Iliados, de deſcenſu Apollinis:

Iuit ab Olympi verticibus irato animo, arcum humeris geſtans, & bene munitã in circuitu pharetram. Clangebãtque ſagittæ ſuper humeros iraſcentis dum per viam incederet.

Βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
Τόξ' ὤμοισιν, ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος.

Cicero pro Milone: Quum alter ueheretur in rheda penulatus, unà ſederet uxor. Vergilius: de ſeditione: Ignes & ſaxa uolant, furor arma miniſtrat. Cœlius in Antonium: Ipſum offendunt temulento ſopore profligatum, totis præcordijs ſtertentem ructuoſos ſpiritus geminare, præclarasq́; contubernales ab omnibus ſpondis tranſuerſis incubare, & reliquas circumiacere paßim. Quæ tamen exanimatæ terrore, hoſtium aduentu percepto, excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, fruſtra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq́; noſcitaret, proximæ cuiuſque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat: ſed ſemiſomno ſopore inter manus Centurionum, concubinarumq́; iactabatur.

Dubitatio.

Dubitatio dicitur, quum dubitare nos ſignificamus uel unde ſumamus exordium, propter rerum multitudinem: ſiue quid potißimum agamus dolore aliquo adfecti. Cicero pro Roſcio: Quid primum querar, aut unde potißimum

exor

exordiar iudices,aut quod,aut à quibus auxilium petam? Deorúmne immortalium? populíne Romani, *ueſtrámne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem?* Emphaſis *eſt,quando plus innuitur, quàm per uerba ſignificatur.* Ἐπιφώνημα *Græci,Fabius adclamtionem uocat.Ea eſt rei narratæ, uel probatæ ſumma adclamatio.* Emphaſis. Epiphonema.
N*arratæ,ut apud* V*ergilium:*T*antæ molis erat* R*omanam condere gentem.* A*deò à teneris conſueſcere multum eſt.* P*robatæ, apud* M*arcum* T*ullium pro* L*igario:* Q*uorum igitur impunitas* C*æſar tuæ clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio?* A*pud* M*artialem ſæpenumero carmen epiphonemate clauditur.* Exclamatio,*uel* ἐκφώνησις:O *tempora,ô mores,ô miſerum me:* &, O *cœlum, ô terra,ô maria* Neptuni. Expolitio, *quoties eodem in loco diutius commoramur, & ſententiam eandem alijs atque alijs modis uariamus.* Q*uod bifariam fit:* C*ommutatione uerborum, cùm res eadem alijs atque alijs uerbis,ac figuris ſæpius effertur.* C*ommutatione pronunciationis,quum alio atque alio uultu,geſtu, uoce, adfectu.* Exclamatio. Expolitio.

H*yperbole,eſt oratio quæ ſuperat fidem, ut ocyor fulmine.* I*nterrogationum duæ formæ ſunt.Simplex:ut,*V*os qui tandem,quibus aut ueniſtis ab oris?* F*igurata multas habet ſpecies.* I*nterrogamus enim quandoque non ſciſcitandi gratia,ſed inſtandi.* C*icero:* Q*uid tuus ille* T*ubero diſtrictus in acie* P*harſalica gladius agebat?* Q*uouſque tandem abutere* C*atilina patientia noſtra?* A*ut miſerationis cauſa.* S*inon apud* V*ergilium:* H*eu quæ me tellus, quæ me æquora poſſunt* A*ccipere?* A*ut indignationis: & quiſquam numen* I*unonis adoret?* A*ut admirationis:* D*ij boni quot illic homines litigant?* A*ut acrius imperandi gratia:*N*on arma expedient,totaq́; ex urbe ſequentur.* Hyperbole. Interrogatio.

Ironica permiſsio. *Ironica permiſsio eſt, cum permittendo deterrere conamur. Pete regna per undas. Accede ad ignem hunc, iam* Occupatio *calſces plus ſatis. Occupatio, quũ dicimus nos præterire, aut nolle dicere, id quod maximè dicimus. Prætereo quod adoleſcentiam omni ſcelere contaminaueris. Nolim dicere quàm turpiter antea geſſeris magiſtratum.*

Parētheſis. *Παρένθεσις, quum orationi aliquid inſeritur. Hæc raro adfert ornatum, imò licentia quædam oratorum eſt, ſicut* Permiſsio. *πρόσθεσις, ἐπένθεσις, paragoge poëtarum. Permiſsio, quum aliqua iudici, uel aduerſario permittimus. Præter miſeram animam & hoc corpus nihil relictum eſt, his utere atque* Proſopopœia. *abutere ut libet. Proſopopœia, eſt perſonarum fictio, quũ aut urbes, aut defunctos, aut res inanimatas loquentes inducimus. Ouidius: Qui modo Naſonis fueramus quinque li-* Sententia. *belli. Sententia, uel γνώμη, eſt dictum ad mores uel res cõmunes pertinens. Obſequium amicos, ueritas odium parit.*

Subiectio. *Subiectio eſt, quum ipſi reſpondemus noſtræ interrogationi. Ideo literas deſeremus, quòd grandi labore com-* Tranſitio. *parantur? Nihil minus. Tranſitus uel tranſitio, quum paucis monemus quid dictum ſit: & quid poſtea ſimus dicturi. Hactenus de turpitudine belli, nunc de incommodis dicemus.*

FIGVRAE DICTIONVM, in quibus ſignificatio non mutatur.

A*Γέξεως, figuras nunc deſcribemus, & primum eas, in quibus uerborum ſignificatio eadem permanet.*

Quando dictionis initio litera, ſeu ſyllaba additur, uo- Πρόσθεσις. *catur πρόσθεσις, ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli.* Epētheſis. *Quum medio, epentheſis: ut relligio, induperator, pro religio*

ligio, imperator. Quãdo fini, paragoge: ut dicier, huiuſce, Paragoge.
ἐλθησι, ἔχησιμ, *pro dici, huius,* ἔλθη, ἔχη. *Si in principio ali-* Aphæreſis.
quid adimatur, nominatur ἀφαίρεσις, *ut ruit omnia late,*
temnere, πάθεμ, τέρπετο, κεῖνος, *pro eruit, cõtemnere* ἔπαθεμ,
ἐτέρπετο, ἐκεῖνος. *Si medio,* συνκοπὴ: *ut agreſtum, dixti,* Syncope.
acceſtis, ἑτάρους, *pro agreſtiũ, dixiſti, acceſsiſtis,* ἑταίρους. Apocope.
Si fini, apocopen: ut peculi pro peculij, δῶ *pro* δῶμα *apud*
Homerum. Ἔκτασις, *extenſio ſyllabæ eſt natura contra-* Ectaſis.
ctæ: ut exercet Diana choros. Diana prima producta
dixit. Συςολὴ, *contractio natura protenſæ. Obſtupui, ſte-* Syſtole.
teruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit. Homerus: ἴδε κρέα
πόλλα δατεῦντο, *quum uerbi* κρέα *ſyllaba poſterior eſſe*
deberet longa. Διαίρεσις, *diuiſio unius ſyllabæ in duas:* Diæreſis.
Aulai in medio. Συναίρεσις, *contractio duarum ſyllabarũ* Synereſis.
in unam: ut Phæton pro Phaëton. Συναλοιφὴ, *abiectio uo-* Synalœphe.
calis propter aliam ſequentem. Carthag' Italiam contra, Ecthlipſis.
pro Carthago. Ἔκθλιψις, *uocalium cum conſonantibus eli-*
ſio. Mult' ille & terris: pro multum ille. Ἀντίςοιχομ, *lite-* Antiſtichõ.
ræ pro litera poſitio. Olli ſubridens: pro illi. Metatheſis, Metatheſis
literarum tranſpoſitio. Tymbre, pro Tymber. Tmeſin ap- Tmeſis.
pellant quando ſeparantur partes dictionis compoſitæ. Ci-
cero: Nunc rationem quo ea me cunque ducet ſequae.

SCHEMATA ORATIONIS.

ΑΝαδίπλωσις, *eſt finis uerſus in principio alterius re-* Anadiploſis
petitio. Vrbs Hetruſa ſolo ſequitur pulcherrimus
Aſtur: Aſtur equo fidens, & uerſicoloribus armis.

Ἀντίθετομ, *aliud nihil, quàm contentio in uerbis eſt,* Antithetõ.
quum uerba pugnantia inter ſe paria paribus opponun-
tur. In pace ad uexandos ciues, acerrimus: in bello, ad
expugnandos hoſtes, inertiſsimus. Ἀποσιώπησις, *uel reti-* Apoſiopeſis.

centia

centia,quam & Cicero præciſionē uocat, eſt oratio propter uehementiam imperfecta.Quos ego,ſed motos præſtat componere fluctus.Reticentia triplex. Quando tacemus interuentu alterius perſonæ:quum ſermonem finimus:
Articulus. *& quando tranſimus ad alia.* Articulus, *quum multa ſine coniunctione proferuntur,ut ueni,uidi,uici.dum ætas,metus, magiſter,prohibebant.* Núncupatur etiam ἀσύνδετον, ἀσύνδετον,διάλυτον, *diſſolutum,diſſolutio,&* βραχιλογία. Apud Ciceronem *id inter aſyndeton & articulum uidetur intereſſe,quod in articulo ſingula uerba interuallis diſtinguntur:in diſſolutione uerò non uerba, ſed partes & membra efferuntur ſine coniunctione.* Conduplicatio, *eſt cum*
Conduplicatio. *ratione amplificationis, ſeu commiſerationis unius, aut plurium uerborū iteratio.*Nunc *etiā audes in horum conſpectum uenire proditor patriæ? proditor inquam patriæ*
Cōplexio. *uenire audes in horum conſpectū?* Complexio, συμπλοκή, *eiuſdem dictionis in principio ac fine repetitio.*Quis *legē*
Conuerſio. *tulit?*Rullus.Quis *decemuiros creauit?*Rullus.Conuerſio, ἀντιστροφή,*quando membra aliquot,ſiue orationes in uerbum idem deſinunt.* Frumenti *maximus numerus è* Gallia:
Eclipſis. *peditatus ampliſsimæ copiæ è* Gallia.Ἔκλειψις,Pleonaſmo *eſt contraria,quum uerbum aliquod deeſt.* Vt,*quæ me? quæ*
Epanalepſis. *non?* Epanalepſis,*quum eadem dictio in principio & fine uerſus ponitur.* Multa *ſuper* Priamo *rogitans, ſuper* He-
Epimone. *ctore multa.* Epimone,*uel epizeuxis,eiuſdem dictionis ſine medio geminatio cum impetu pronuntiationis.* Me me *adſum qui feci,in me conuertite ferrum.*Terentius:O Myſis
Epitheton. Myſis.Cicero:*Vos uos appello fortiſsimi uiri.* Epitheton,*eſt dictio adiecta nomini perpetuam rei ſignificans naturam:ut celeres horæ,aureus* Sol,*mutabilis* Luna.*Sumitur uel ab animo,ut pius* Aeneas:*uel à corpore,ut pulcher*

Iulus

Iulus: uel à rebus extraneis, ut Vlyſſes Ithacus. Gradatio, ſiue κλίμαξ, quum conſequentia membra ab iiſdem oriuntur uerbis, quibus antecedentia clauduntur. Aphricano uirtutem induſtria: uirtus gloriam: gloria æmulos comparauit. Quæ reliqua ſpes eſt libertatis, ſi illis & quod libet, licet: & quod licet, poſſunt: & quod poſſunt, audent, & quod audēt faciūt: & quod faciunt, uobis non eſt moleſtū? Ouid. Viderat hanc, uiſamq; cupit, potitúrq; cupita. Hypallage, quoties oratio conuerſo rerum ordine effertur. Dare claßibus auſtros. Interpretatio, quū eadem res aliis exprimitur uerbis. Rempublicam euertiſti, ciuitatem deiecisti, patrem uerberaſti, parenti manus ſcelerate intuliſti. Terentius: Hanc tibi committo, & tuæ mando fidei. Neceſſe eſt eius qui audit animum commoueri, quum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum. Gradatio. Hypallage Interpretatio.

Ισόκωλον, quoties pari uerborum numero membra duo conſtāt. Claſſem ſpecioſißimam inſtruxit: exercitum pulcherrimum: & fortißimum elegit. In fuga, fœda mors: in uictoria, glorioſa. Ego te conſilio, nummis & ſanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladiis inuaſiſti. Poſteriora duo nō iſocoli modò, ſed antitheti quoque colorem habent. Iſocolon.

Ὁμοιόπτωτον, ſimiliter cadens, quum idem plurium uocum finis eſt. Egentem uirtutis, abundantem felicitatis. Ὁμοιόπτωτον. Ὁμοιοτέλευτον.

Ὁμοιοτέλευτον, ſimiliter deſinens. Turpiter audes facere, nequiter ſtudes dicere. Similiter cadens in nominum caſibus eſt, ſimiliter deſinens, in quibuſcunque uocibus.

Παρονομασία, agnominatio, quum literarum ſimilitudine uocem in contrarium deflectimus. Inceptio eſt amentium non amantium. Periphraſis, eſt quando ſignificari breuius poteſt, quod cum ornatu latius oſtenditur. Si orationi uitium adferat περιασολογία dicitur. Periphraſis interdum Paronomaſia. Periphraſis. Periſſologia.

terdum neceſſaria eſt,quando dictu deformia operit. Salluſtius:ad requiſita naturæ. Nominum, *quæ periphraſin efficiunt, alia diſciplinis omnibus comunia ſunt, ut ratio, natura.* Dicimus *enim de natura deorum, de mundi natura, de ratione elementorum,morborum,enthymematum: hoc eſt,de* Deo,*de mundo,de elementis, de morbis,de enthymematis.* Alia *non niſi paucis in rebus uſurpantur.* Vt *ſidus,ſignum,aſtron,ſtella, in* Aſtronomia *duntaxat faciunt periphraſin,hoc modo:ſidus* Saturni*, ſignum* Leonis,Virginis *aſtron,ſtella* Iouis:*pro* Saturno,Leone,Virgine,Ioue.Homerus: τότε ἄστρον ὠρίων.Cicero,Docet *raio* Mathematicorum*, quanta humilitate* Luna *feratur terram penè contingens.*Idem: Vnum *genus eſt aduerſum infeſtumq́; nobis,eorum quos* P. Clodij *furor, rapinis & incendijs,& omnibus exitijs publicis pauit.*Plinius:Varijs *de cauſis,quas ingeniorum acumen excogitat.*Idem: Leonum *feritas inter ſe non dimicat,ſerpentum morſus non petit ſerpentes.*Idem *de* Sole:Hic *uices temporum, annumq́; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat.* Ouidius:Vitæ *ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam.* Quintilianus : De *pueris inter quos educabitur ille huic ſpei deſtinatus.*Hic *periphraſis materia ſunt robur, ratio,furor,acumen,feritas,morſus,uices,ſpei.*

Pleonaſmus. Pleonaſmus,*eſt quũ uoces aliquot orationi perfectæ adijciuntur, quo rei aut dignitas aut magnitudo apertius exprimatur.* Vt *ipſe meis oculis uidi.*

Polyſyndeton. Πολυσύνδετον, *uel* πολυσύνδετον, *quum oratio multis coniunctionibus cohæret.* Et *ueni, & uidi, & uici.*

Repetitio. Repetitio *ſeu anaphora,eſt eiuſdem dictionis per principia commatum,membrorum aut orationum diuerſarum iteratio.*Scipio Numantiam *ſuſtulit,*Scipio Carthaginem *deleuit.*Ille *ille* Iuppiter *reſtitit,ille* Capitolium,*ille*

hæc

hæc templa, ille hanc urbem, ille uos omnes ſaluos eſſe uoluit. Item: Illa inquam, illa uita eſt tua Cæſar, quæ uigebit memoria ſeculorum omnium, quam poſteritas alet, quam ipſa æternitas ſemper intuebitur. Aliud eſt epiſtolã, aliud hiſtoriã, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Traductio, quum idem uerbum ſæpius poſitũ non modò tædiũ nullum adfert, uerum cõcinniorem quoque orationem reddit. Eñ tu hominem appellas, qui ſi fuiſſet homo, non tam iniquè humanitatis ſtudioſos perſequeretur. Qui nihil habent in uita iucundius uita, ij cum uirtute uitam non poſſunt colere. Traductio.

CONSTRVCTIONIS FIGVRAE.

Πρόληψις: *homines pallent, alius timore, alius ira, alius amore. Zeugma, formæ dignitas aut morbo defloreſcit, aut uetuſtate.* Σύλληψις, *Vlyſſes & Penelope ſunt laudati.* Σύνθεσις *turba ruunt.* Συνεκδοχή, *nuda genu.* Ἀντίπτωσις, *Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt, pro urbs.*

TROPI DICTIONVM.

TRopus, *eſt uerbi, uel ſermonis in aliam ſignificationem à propria deflexio. Dictionum tropi hi ſunt.*

Metaphora, quando uocabulum ex proprio ſignificato transfertur in aliud propter ſimilitudinem, ut ardor pro amore. Ab allegatoria & ſimilitudine ſiue exemplorum ſimiliũ collatione differt, quòd allegoria perpetua tranſlatio ſit: ὁμόιωσις *oratio, in qua allegoria confertur rei quam tractemus: ut ſi dicas, uaſcula oris anguſti nimiam humoris copiam reſpuere, allegoria erit: ſimilitudo ſi addideris, ſic tenera puerorum ingenia grandia non percipere* Metaphora.

pere. Triplex metaphoræ cauſa: Aut quia neceſſaria eſt, quum uerbum proprium deeſt. Sic gemmam in uitibus dicunt, ſitire ſegetes, fructus laborare, hominem durum uel aſperum. Aut quia ſignificātius rem exprimit: ut quum dicimus, lumen orationis, generis claritatem, concionũ procellas, eloquentiæ flumina, fontem, ſegetem, aut materiam gloriæ. Denique quum parum ſpecioſa dictu per eam explicantur. Verg. Hoc faciunt nimio ne luxu obtuſior uſus Sit genitali aruo, & ſulcos oblimet inertes. Synecdoche, quũ intelligimus ex uno plures, ut Romanus prælio uictor. Ex parte totum, tectum pro domo. E ſpecie ſeu indiuiduo genus, iracundior Adria, pro quouis mari. Ex materia rem confectam ferrum pro gladio. E præcedentibus ſequentia, uirgineam ſoluit zonam, pro deuirginauit. Quatuor uocum genera accuſatiuum per ſynecdochen habent. Adiectiua, Vergil. Nuda genu. Idem omniá Mercurio ſimilis, uocemq́; coloremq́;. Verba neutra cum participijs, ut dolens pedes, caluet frontem. Paſſiua eorumq́; participia. Vergil. Expleri mentem nequit. Oculos ſuffuſa nitentes. Nomina paria. Idem: Cætera Graius. His loquendi formis poëtæ utuntur: Oratores non niſi hoc exemplo, id genus, pro eius generis. Endyadis eſt, quando adiectiuum in ſubſtantiuum reſoluitur. Vergil. Chalybem frenosq́; momordit, pro Chalybeos frenos. Idem: Pateris libamus & auro.

Synecdoche. Endyadis.

Transnominatio. *Μετονυμία, uel transnominatio, quum nomen inuentoris, pro re inuenta ponimus: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Vel effectũ pro efficiente: triſtis lex, pallida mors. Vel continens pro contento: Cados epotos. Vel autorem pro opere, Terentius ſemper in manibus habendus. Vel ducem pro exercitu: Cæſus Hannibal.* Antonomaſia. *Ἀντωνομασία, quũ nomen proprium mutatur, ut pro Iunone, Saturnia: pro*

Homero

Homero poëta.

TROPI ORATIONVN.

Allegoria, eſt perpetua metaphora, uel oratio, in qua omnium uocum ſignificatio mutatur, cuius genera hæc ſunt: Aenigma oratio, è qua propter obſcuritatem nihil certi colligitur. Vt mater me genuit, eadem mox gignitur ex me: de glacie ex humore concreta, & in eundem rurſum ſoluta. Heſiodus: πλέον ἥμισυ παντός, *quo ſignificatur in omnibus rebus ſeruandam eſſe mediocritatem.* Allegoria. Aenigma.

Parœmia, celebre dictum eſt: hodie nullã lineam duxi. Parœmia.

Ironeia, illuſio eſt. Vergilius: Egregiam uerò laudem. Ironeia.

Ideo tropos inter figuras poſuimus, quòd omnis tropus inſignis forma uel ſpecies orationis ſit. Quam ſententiam non improbabunt, qui ratione magis, quàm maiorum autoritate nitentur.

*

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Sententiæ.

FORTITVDINIS.

RORTIVM *uirorum eſt magis mortem contemnere, quàm amare uitam. Vireſcit uulnere uirtus. Virtus fortunabit. Leo ad nullius occurſum expaueſcit. Vt ualeas multa ferenda tibi. Strenua ingenia, quò plus receſſus ſumunt, hoc maiores impetus edunt. Nihil tam altè natura conſtituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis ſpes in uirtute ponenda. Iulius Cæſar dixiſſe fertur, præſtantißimos habitos eſſe omnes, qui ſuas cogitationes altißimis in rebus defixas tenuere: imperiumq́; quod animo concepiſſent, ortu Solis & occaſu terminauerunt. Non capit regnum duos. Fortunæ muneribus utendum, non fidendum eſt. Fortuna quum blanditur, tunc uel maximè metuenda. Nihil uirtus inexpertum relinquit. Patria eſt, ubicunque uirtus ſedem ſibi elegerit.*

Alexander ſuæ demptum gloriæ exiſtimabat, quicquid ceßiſſet alienæ. Eneruos animos uirtus odiſſe ſolet. Vt ſecundæ res, felicem: ita magnum faciunt aduerſæ. In ſuo quiſque periculo magnum habet animum. Nihil eſt, quod

non

non aſſidua meditatio facillimum reddat. Aequa laus eſt à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito. Scitum eſt profectò quiddam, & in medijs malis ea quenquam ſapere, quæ ſapere eſt opus. Vtramque fortunam proſperam & aduerſam iuxtà ferre diſcat, qui animo eſſe tranquillo cupit. Facile ſupplicium perpeti, ſupplicio ſe liberare eſt. Poſteriora ad patientiam referuntur, quæ fortitudinis ſpecies eſt.

Animos demittunt, atque in contrarios adfectus pertrahunt ſequentes. Arbores magnæ diu creſcunt, una hora extirpantur. Leo nonnunquam & minimarum auium pabulum fuit, & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum, cui periculum non ſit, etiam ab inualido. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui obliuiſceris.

ARTIVM ET DOCTRINAE.

Honos alit artes: omneſq; incenduntur ad ſtudia gloria: iacentq́; ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur. Dignum laude uirum Muſa uetat mori. Vt medicina corpus, ita animum curat philoſophia. Opes eiuſmodi parandæ, qua naui fracta ſimul cum domino queant enatare.

LABORANDVM ESSE.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. Mala mille molestant affliguntq́; hominem, cui ſegne & inutile corpus. δύσκολα τὰ καλά. difficilia quæ pulchra. Τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη. Par eſt fortuna labori. Nihil tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias. i. laborare debent uolentes eſſe felices.

ADOLESCENTIAE FLOrem citò euaneſcere.

Id eſt, Memineris iuuenis, quod aliquando ſenex eris.

MΕμνησο νέος ὢν, ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ. Cogita iuuenta nihil eſſe fugacius, quæ ubi auolarit ſemel, redit nunquam. Οὐκ ἀεὶ θέρος ἔσεται, ποιεῖσθε καλιάς, Aeſtas nõ ſemper fuerit, componite nidos. Philoſtratus in epiſtola quadam cauendum eſſe præcipit, ne tempus ullum ſine fructu abeat, his uerbis: Ἐστὶν ἔαρ καὶ κάλλος ῥόδων, ὁ δὲ μὴ χρησάμενος τοῖς παροῦσιν, ἀνόητος, ἐν οὐ μέλλουσι μέλλων, καὶ βραδύνων ἐπ' ἀπιοῦσι. φθονερὸς γὰρ ὁ χρόνος, καὶ τὴν ἄνθους ὥραν ἀφανίζει, καὶ τὴν κάλλους ἀκμὴν ἀπάγει.

Eſt uer & pulchritudo roſarũ. Stultus eſt, qui nõ vtitur pręſentibus, & qui tardus eſt ĩ rebus abeũtibus. Inuidũ enim tẽpus cito occaſionẽ, & formæ vigorem abducit.

DE VOLVPTATE.

NEmo ſimul ſeruire poteſt uoluptatibus, & uirtuti. Vbi uoluptatis regnum adeſt, ibi difficile eſt uirtutẽ conſiſtere. Sicut in extrema inopia poſitis haud facilè eſt emergere: ita omnium rerum copia affluentes, ad uoluptatem facillimè alliciuntur. Minus timet mortem, qui minus delitiarum nouit in uita.

Licentia, ignauia, cupido.

CVi plus licet, quàm par eſt: plus uult, quàm licet. Immodicus libertatis uſus, ſeruitutis quandoque occaſio fuit. Vt mundo natura curſum, Soli lumen ignemq́; Lunæ μεταμόρφωσιν, aquæ fluxum, leoni impetũ, gratiam auro: ſic homini uidetur ignauiam dediſſe ac torporẽ. Tametſi præditus eſt ratione, ea tamen animal non utitur. Deſuetudo pigritiam, pigritia ueternum parit. Solius temporis auaritia honeſta. Diuitiarum cupido ibi eſt, ubi & uſus.

RELIQVA SINE ORDINE.

Adfectibus malè uti, uitium: bene uti, uirtus. Pauore *carent, qui nihil commiſerunt: & pœnam ſemper ante oculos uerſari putant, qui peccarunt.* Lento gradu ad *uindictam ſui diuina procedit ira, tarditatemq́; ſupplicij grauitate compenſat.* Multos timeat oportet, qui timetur *ab omnibus.* Et tutus eſſe non poteſt, quem maxima pars *hominum eſſe extinctum cupiat.* Miſerrimum eſt timere, *quum ſperes nihil.* Læta omnia raro ſine infelicitate aliqua eueniunt. Miſer eſt, quſquis felicitatem ſperat à miſeris. Odia qui nimium timet, regnare neſcit. Κρεῖττόν ἐστιν εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν. οἱ μὲν γὰρ νεκροὺς, οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσι. Serò beneficium dedit, qui roganti dedit. Aliquando gratius eſt, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ingratus qui beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit. Ingratus eſt qui diſſimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt. Reddit beneficium, qui libenter debet: Nemo libēter debet reddere, quod nō accepit, ſed extorſit. Eodē animo debetur beneficium, quo datur. Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorum quæ acipiuntur, beneficium eſt, ſed uoluntas tribuentis. Græcis prouerbium eſt, beneficium non eſſe conferendum, nec in puerum, nec in ſenem. In hunc, quia perit antèquàm gratiæ referendæ detur opportunitas: in illum, quia non meminit; Priuſquàm initium rectè conſtitueris, ſtultū eſt de exitu conſilium capere. Vita humana ſimilis eſt ferro: quòd ſi exerceas, atteritur, ſi non exerceas, rubigo cōſumit. Τοὺς δὲ σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακοὺς.

Id eſt, Melius eſt in coruos, quā in adulatores incidere, hi enim uiuentes, illi mortuos eduunt.

Id eſt, Prudentes dii amant, & oderūt malos.

Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad uirtutem ex=

Id eſt, Aequo animo ferẽdæ calamitates mortalibus.

citant. Κάρως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς. *Naturã plerunque fortuna corrumpit. Facile ingenia adoleſcentium ab honeſta diſciplina ad luxum delabuntur. Virtuti fortuna cedit. Laudare ſe, uani: uituperare, ſtulti eſt. Ea rerum humanarum natura eſt, ut nihil ſit ex omni parte beatum. Fortunam citius reperias, quàm retineas.* Hoc deterius habet *Reſpublica, quo magis florent res priuatæ.*

Inopiæ pauca deſunt, auaritiæ omnia. Volenti non fit iniuria. Vtilia iucundis præferenda ſunt, quum obtineri utrunque non poteſt. Regum pernicies adulatio. Virtutis præmium honor. Copia faſtidium parit. Reipubli. nerui uectigalia. Laboris condimentum eſt ocium. Ea demum tuta eſt potentia, quæ uiribus ſuis modum imponit. Ab alio expectes, alteri quod feceris. Opes ſunt ſarcinæ mentis.

Id eſt, Cura nõ iniucunda eſt, aliquód habens exercitium.

Id eſt, Nihil iucundum quod nemo videt, neque opes, neque opera.

Præterita reprehendi poſſunt, corrigi non poßunt. Η φροντὶς οὐκ ἀτερπὴς ἔχουσά τινα διατριβήν. *In deorum cultu non ſpectandæ uictimæ, ſed pia ac recta uoluntas uenerantium.* Οὐδὲν ἀγαθὸν ἀμάρτυρον, ἢ κτῆμα ἢ ποίημα, ὃ μηδεὶς ὄψεται. *Vacandum non modo omni crimine, ſed etiam criminis cuiuſcunque ſuſpicione. Domat omnia uirtus. Virtus fortunæ non indiget.* Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον, ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. *Statuas relinque, quæ uirtutis ſint monumentũ magis, quàm ſtaturæ corporis. Omnes quibus res ſunt minus ſecundæ, magis ſunt neſcio quo pacto ſuſpicioſi, & ad contumeliam omnia accipiunt magis. Imago animi ſermo eſt. Qualis uir, talis oratio. Coniunctio animorũ, maxima cognatio eſt.* Μελέτη πάντα δύναται. *Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris. Plus uſus ſine doctrina, quàm citra uſum doctrina ualet. Nihil præcepta atq; artes ualent, niſi adiuuante natura.* Πατρὶς ἐστι πᾶσα, ἵν᾽ ἂν

Id eſt, Exercitiũ poteſt omnia.

πράτ

πατρίς τις εὖ. *Omne ſolum forti patria.* Muſonij ſententiam commemorat Aulus Gellius libro decimoſexto:

Ἐάν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἐάν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μεθ᾽ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Si quid feceris honeſtum cum labore, labor abit, honeſtū manet. Si quid turpe feceris cum uoluptate, uoluptas abit; turpitudo manet.*

Omnia prius uerbis, quàm armis experiri ſapientem decet. Sicut aues ad uolatum, equi ad curſum, ad ſæuitiam feræ gignuntur: ſic homini propria eſt mētis agitatio atq; ſolertia. Omnes homines, qui de rebus dubijs conſultant, ab odio, amicitia, ira atq; miſericordia uacuos eſſe decet. Haud facilè animus uerum prouidet, ubi illa officiunt. Perbeati ſunt, qui eum tenent uitæ curſum, ut uel in negotio ſine periculo, uel in otio cum dignitate uerſentur. Maiore gloria pauca rectè aguntur, quàm multa leuiter & perperam. Φοβοῦ δῆμον παρ᾽ ᾧ πολλὰ δύνασαι. *Nemini crede.* Id eſt, Time populū apud quem multa potes. *Euentus ſtultorum magiſter eſt. Prudentis eſt multa diſsimulare. Quatuor nobilium genera ſunt. Nobiles enim dicuntur, qui claris, bonis, iuſtiſque maioribus nati ſunt. Nobiles etiam uocantur, quorum parentes potentes uel principes fuere. Item quorum ſunt maiores fama & exiſtimatione celebres, quam uel ex bellicis rebus præclarè geſtis, uel ex certaminum coronis reportarunt. Vltima ac maxima nobilitas eſt, quum quis per ſe animi magnitudine excellit. De qua Cicero in Salluſtium: Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum. Duplicia ſunt, quæ delectant, quorum alia ſenſu, alia mente percipiuntur. Qui ſenſibus magis uiuūt, & corporis tenentur uoluptatibus, quorumq; animus cor=*

pori ſeruit, hi magis eam ſequuntur delectationem, quæ ſenſibus obijcitur. Contrà quorum generoſior & erectior animus curam omnem poſuit in mente, hi uelut inimicas & infeſtas corporis aſpernantur uoluptates, & ſolum quæ mentem delectant, ſequuntur. In libris de homine, de ratione ſtudij aliiſq; complura ſunt, quæ hic noluimus repetere, ne rem eandem bis proferre uideremur. Forſitan non inutile foret haſce ſententias altius infigere pectori, ſiue ad uerbum ediſcere. Nã & orationem, ſi ſcribere uelis, mirè exornant, & animos mouent non ſine uoluptate incredibili, & ueluti normæ quædam uiuendi ſunt.

***

FINIS.

IOACHIMI FORTII RENGELBERGII Adouerpiani liber de formis dicendi.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Scribendi rationem trifariam diſtinguemus. Primùm in Atticam, Aſianam, Rhodiam. Tum in ſublimem, tenuem, moderatam. Denique in Poëticam, hiſtoricam, oratoriam. Poſt quæ & aliæ nonnullæ orationis ſpecies adijcientur. Vale. Andouerpiæ, tertio Nonas Iunias. Anno M. D. XXIX.

DE TRIPLICI DICENDI genere Attico, Aſiano, Rhodio.

VETERIBVS *triplex erat dicendi genus: Atticum, Aſianum, Rhodium. Atticum erat preſſum, ſubtile, limatum, emunctum, uenuſtum, nihil inane, nihil redundans, nihil ocioſum proferens. Si quidem in cauſis iudicialibus apud Athenienſes ſic præco dicturos euocabat. Si quis dicere uelit, ſurgat, ſed* ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, *hoc eſt, ſine proœmio, & adfectibus uel peroratione: quo factum eſt, ut in illorum oratione nihil eſſet ſuperuacuum. Aſianum uerò genus inane erat, tumidum, inflatum, redundans uerbis atque adfectibus*

immodicis. Huic & modus, & iudicium deerat. Tertium erat Rhodium ex utroque mixtum, neque Aſiano more abundans: neque Atticè preſſum.

ALIA DISTINCTIO.

TRes *ſunt aliæ ſcribendi formæ, quæ è ſuperioribus ortæ uidentur: prima grauis, ſublimis, magnifica, grandis: ſecunda mediocris uel moderata: tertia tenuis, ſubtilis, humilis. Quæ eadem Cicero in libris de Oratore recenſet his uerbis: Hinc naſcitur triplex habitus, ſpecies, idea, uel forma orationis. Quorum primum genus eſt plenum, & tamen teres, ſublime, graue. Secundum tenue, humile, non ſine neruis ac uiribus. Tertium mediocre, moderatum dicitur, quod laudabili mediocritate conſtat. Dicendi genus graue eſt, quod conſtat uerborum grauium magna & ornata conſtructione. Mediocre, quod magnifica illa orationis ſpecie paulo eſt humilius, neque tamen ad infimam formam deſcendit.*

Humile, quod quotidiano ſermoni ſimillimum eſt.

Vberi dignitas atque amplitudo: gracili uenuſtas, & ſubtilitas: moderatum utriuſque particeps eſt. Sublime in Pacuuio: gracile in Lucilio: mediocre in Terentio. Apud Homerum, magnificum in Vlyſſe: ſubtile in Menelao: moderatum in Neſtore. Et Vergilij Bucolica tenui ſtilo ſcripta ſunt: Georgica mediocri: Aeneis ſublimi. Tragœdiæ graues ſunt: mediocres comœdiæ: Bucolica humilia. De tragœdia Ouidij carmen eſt in Triſtibus:

Omne genus ſcripti grauitate tragœdia uincit.
Hæc quoque materiam ſemper amoris habet.

In comœdia quandoque ſulimitas quædam commiſcetur. Sic apud Terentium in Adelphis tragica eſt exclamatio: O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. In Eunucho Thraſo

magni

magnifica,& militaria uerba habet.Prima Plauti comœdia cæteris eſt ſublimior,quia perſonas deorum & ducum deſcribit.De hac re Horatius:

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,

Iratusq́; Chremes tumido delitigat ore, hoc eſt, more tragico. Alius comicus alio eſt ſublimior. Quemadmodū tria ſunt officia oratoris ut probet, ut delectet, ut flectat: ſic totidem dicendi genera ſunt,ſubtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo. In docendo acumen,in delectando lenitas, in mouendo grauitas requiritur. Exordium dicendi genus modeſtum requirit:narratio, confirmatio & confutatio pro rerum natura aliud ac aliud: peroratio uero amplum, magnificum, acre, ardens,uehemens,concitatum.Cicero rationem reddit quur tam diuerſæ ſcribendi formæ extiterint. Cum oratio, inquit,mollis eſt & tenera,& ita flexibilis,ut ſequatur,quocunq; torqueas,tum uariæ & naturæ & uoluntates multū inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum & uolubilitas cordi eſt,qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam:alios interualla, moræ ac reſpirationes delectant.

DE GRAVI ORATIONE

GRaue dicendi genus,quum res magnas, ampla,graui, & magnifica uerborum compoſitione deſcribimus. Vt quis eſt ueſtrum iudices qui ſatis idoneā poſſit in eum pœnam excogitare, qui prodere hoſtibus patriam cogitarit? Quod huic ſceleri dignum ſupplicium poteſt inueniri? In ijs qui uiolaſſent ingenuam,matrēfamilias conſtupraſſent,pulſaſſent aliquem,aut poſtremo necaſſent,maxima ſupplicia maiores noſtri compoſuerunt.Huic trucu-

lentiſſ

lentiſſimo, ac nefario facinori ſingularem pœnam non reliquerunt. Atque in alijs maleficijs ad ſingulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit. Huius ſceleris qui ſunt affines, uno conſilio, uniuerſis ciuibus, atrociſſimas calamitates machinantur. O feros animos. O crudeles cogitationes. O derelictos ab humanitate homines, qui id agere auſi ſunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hoſtes reuulſis maiorum ſepulchris, deiectis mœnibus, ouantes irruerent in ciuitatem. Quo modo deum ſpoliatis templis, optimatibus trucidatis, alijs arreptis in ſeruitutem, matribus familias & ingenuis hoſtium libidini ſubiectis, urbs acerbiſſimo concidat incendio conflagrata. Qui ſe non putant id, quod uoluerint ad exitum perduxiſſe, niſi ſanctiſſimæ patriæ miſerandum ſcelerati uiderint cinerem. Hæc oratio eſt acris, uehemens, concitata. Res tractat grandes, nempe pericula ac proditionẽ patriæ, & communem reip. metũ. Graues habet amplificationes, interrogationes, exclamationes: etiam contentiones, ubi ſcelus de quo ſermo eſt, maleficijs alijs comparatur. Huiuſmodi forma eſt heroici carminis, aliquot orationum Ciceronis ac Demoſthenis. Velut apud Vergil.

Arma, uirumq́; cano Troiæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinia uenit
Littora multum ille & terris iactatus, & alto
Vi ſuperũ ſæuæ memorem Iunonis ob iram. Hor. in Odis;
Iuſtum & tenacem propoſiti uirum
Non ciuium ardor praua iubentium
Non uultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neque Hauſter
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,

Impa

Impauidum ferient ruinæ.

Vtrobique ampla, grauis, ſplendida, ac magnifica uerborum conſtructio eſt. Hoc genus dicendi ad mouendos ac perturbandos animos eſt accommodatum. Et, ut Fabio placet, hoc ſaxa deuoluit, & pontem indignatur, hoc ripas ſibi facit: hoc iudicem uel nitentem contra feret, cogetq́; ire, qua rapit. Sublimitas conſiſtit in rebus & contextu orationis. In rebus, quum terræ motus, res deorum, regum, ducum, patriæ deſcribimus. In contextu orationis, quando grauis, ampla, & magnifica uerborum compoſitio crebras habet metaphoras, exclamationes, indignationes, atque id genus exornationes alias. Figuræ ad grauitatem pertinentes ſunt membra, articuli, repetitiones, interrogationes, dubitationes, amplificationes, exclamationes, contẽtiones, cõmorationes, metaphoræ, proſopopœiæ, apoſtrophæ, & demonſtrationes, quæ rem oculis ſubijciunt cum exaggeratione.

QVAE ORATIONI GRAVITATEM ADFERANT.

ORatio grandis quinque formis continetur: dignitate, increpatione maiorum uel iudicum, increpatione minorum aut æqualium, uehementia, commoratione. Dignitas eſt, quum de rebus magnis, magna & ornata conſtructione conficitur oratio. Vt quum de deo, ac diuinis rebus, non fabuloſe, neque ut hominibus, ſed uere, & ut dijs quadam cum religione loquimur. Quippe quæ ut hominibus dijs plerique accommodant, ut amores, complexus, connubia, ea longe abſunt à dignitate. Dignitatem itaque habent quæ dicũtur de deo, de religione, de iuſtitia, de pietate, de fortitudine. Itẽ quæſtiones: Sint ne plures mundi, an unus. Quæ ſit ſolis magnitudo. Qua ratione creſcat decreſcatq́;

creſcatq́; luna. Vnde naſcãtur fulmina, ac tronitrua. Quid uentos inducat. Quid procellas, nimbos, grandines, tempe-ſtatesq́; inferat. Increpatio maiorum *eſt, quum ſine correctione ſuperiores uel iudices increpamus. Sine correctione tamen id rarius fit. Correctio enim mitigat ea, quæ apertius dicta ſunt, hoc modo:* Hic ego *ueſtram prudentiam requiro, priſcam conſuetudinem expoſtulo, patrum ueſtrorum ueſtigia imitanda cenſeo.* Increpationis exem-*plum eſt apud* Ciceronem *in* Philippicis: *Legatos ad Antonium mittere, de quo grauiſſimum iudicium feciſtis, non leuitatis eſt, ſed, ut quod ſentiam dicam, dementiæ.*

Minorum *uerò uel æqualium increpatio eſt, quum æquales, uel inferiores apertè carpimus.* Cicero *in* Verrem: Hæc *eſt iſtius præclara tutela. En cui tuos liberos committas? en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum.* Quum *tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet, quum tibi expoſita eſſet ad prædandum omnis* Pamphylia*, contentus his tam opimis rebus eius non fuiſti. Manus à tutela, manus à populo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti.* Idem: Homo *auariſſime & ſpurciſſime redde bona ſodalis filio, ſiue quæ abſtuliſti, atque confeſſus es.* Ad *hunc locum pertinent ſchemata apoſtrophe, interrogatio, demonſtratio.* Auerſio. Vt *apud* Ciceronem *in* Catalinam: O *dij immortales ubinam gentium ſumus?* Interrogatio. Cicero *in* Verrem: Hæc *tu omnium mortalium profligatiſſime ac perditiſſime, quum ſcires, quum audires quotidie, quum uideres, ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri pateremre, atque concederes?* Demonſtratio. Vt *apud* Ciceronem*, ubi ait* Antonium *fruſtis eſculentis uinum redolentibus & ſinum ſuum, & totum tribunal impleuiſſe.*

Hæc

Hæc increpatio requirit membra breuia, commata crebra, & cæſam orationem. Vehementia eſt quædam in loquendo commotio ſiue perturbatio. Vnde oratores, qui hac dicendi forma gaudent uehementes & acres appellamus. Hæc figuras requirit reticentiam, exclamationes, interrogationes, aſyndeta, crebra commata & cæſam orationem. Vergilius:

Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus. Et
Heu fuge nate dea, teq́; his, ait, eripe flammis,
Hoſtis habet muros, ruit alto à culmine Troia.

Cicero in Verrem: Putáſne te poſſe de maximis acerbiſſimíſq; rebus, quum cauſas ſociorum fortunáſque prouinciæ, ius populi, & grauitatem iudicij legumq́; ſuſceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio ſuſtinere? Putáſne te poſſe, quæ C. Verres in quæſtura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pamphyliaq́; peccauerit, ea quemadmodum locis temporibuſq́; diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione dinguere? Putáſne te poſſe, id quod in eiuſmodi reo maximè neceſſarium eſt, facere, ut quæ ille libidinoſe, quæ nefariè, quæ crudeliter fecerit, ea æquè acerba uideantur eſſe his, qui audient, atque illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? Ad uehementiam etiam ſpectat epimone, hoc eſt, eiuſdem uerbi ſine medio geminatio cum impetu pronuntiationis. Terentius: O Thais Thais. Cicero pro Milone: Vos, uos appello fortiſſimi uiri, qui multum pro rep. ſanguinem effudiſtis. Commoratio eſt, quum in loco aliquo commoramur: & unam eandemq́; rem alijs atque alijs uerbis exprimimus. Cicero in Verrem: Quod ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem. Si aut hoc à me Siculi

culi non petijſſent, aut mihi cum Siculis cauſæ tantæ neceßitudinis non intercederent, & hoc quod facio reipub. cauſa facere profiterer, ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia ſolùm: ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpißimaq; noſſemus, me agente in iudicium uocaretur, quis tandem eſſet, qui meum factum aut conſilium poſſet reprehendere? Quæ hoc loco Cicero copioſißimè expoſuit, minorem haberent uim, ſi ſic dixiſſet: *Quamuis hæc cauſa tam grauis, tam illuſtris non eſſet.* Et *quamuis id Siculi à me non petijſſent, ſed ſolùm hic à me reipub. cauſa in iudicium uocaretur, quis me poſſet reprehendere?* Idem in Catilinam: *Rempubl. Quirites, uitamq; omnium ueſtrum, bona, fortunas, coniuges, liberoſq; ueſtros, atque hoc domicilium clarißimi imperij, fortunatißimam pulcherrimamq; urbem, hodierno die deorum immortalium erga uos ſummo amore, laboribus, conſilijs, periculiſq; meis, ex flamma atque ferro, ac penè exfaucibus fati ereptam, & uobis conſeruatam, ac reſtitutam uidetis.* Ad commorationem referendæ periphraſis & interpretatio; quæ etiam grauiorem efficiunt orationem.

De MEDIOCRI FORMA.

Moderatum dicendi genus eſt, quod ſubtili plenius, & uehementi remißius eſt, hoc eſt, in quo mediocres ſententiæ, uerba propria, ac decentia, & compoſitio plana eſt: ſic ut tam uerba, quàm compoſitio paulum ultra quotidiani ſermonis uſum adſurgant. *Vt quibus cum bellum gerimus iudices uidetis. Cum ſocijs qui pro nobis pugnare, & imperium noſtrum nobiſcum ſimul uirtute, & induſtria conſeruare ſoliti ſunt. Hi quum deliberaſſent*

nobiſ

nobiſcum bellum gerere, quæſo quæ res erat, qua freti bellum ſuſcipere conarentur. Quum multo maximam ſociorum partem in officio manere intelligerent. Quum ſibi non militum multitudinem, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præſto eſſe uiderent, non denique ullam rem, quæ pertinet ad bellum adminiſtrandum? Adde *quod rerum imperiti, qui uniuſcuiuſque rei, de rebus antè geſtis exempla petere non poſſunt, per imprudentiam facile deducuntur in fraudem. At ij, qui ſciunt, quid alijs acciderit, facile ex aliorum euentibus ſuis rationibus poſſunt prouidere. Nulla igitur re inducti, nulla ſpe freti arma ſuſtulerunt? Quis hoc credat tantam amentiam quenquam tenuiſſe, ut imperium populi Romani tentare auderet, nullis copijs fretus?* Hæc *oratio quanquam res magnas continet, tamen ſedatior eſt, & minus acris, quàm graue illud dicendi genus, de quo ſupra mentionem fecimus.* Hoc modo Cicero *ferè de philoſophia ſcripſit.*

DE SVBTILI ORAtionis genere.

ORatio *humilis eſt, quæ ſimplicem rei expoſitionem complectitur, & uſque ad uſitatiſſimam puri ſermonis conſuetudinem deſcendit.* Hoc *genus uerba habet ornata, non exquiſita, & ad docendum eſt accommodatum,* hoc modo: *Nam ut fortè hic in balneas uenit, cœpit poſtquam perfuſus eſt, defricari. Deinde, ubi uiſum ut in alueum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, Heus inquit adoleſcens, pueri tui modo me pulſauerunt, ſatisfacias oportet.* Hic *quod ab ignoto præter cõſuetudinem appellatus eſſet, erubuit.* Hanc *loquendi formam tenuem nuncupamus, quoniam balnea, contentiones, negotia puerorum, ac res humiles tractat, & humili cõſtat uerborũ contextu.*

QVOD VITIVM VITANdum ſit in figura graui.

IN *tribus his dicendi generibus uitanda ſunt propinqua uitia, in quæ nonnunquam incidunt ſcriptores, qui ſæpenumero pro uberibus ſufflati, atque tumidi ſunt: pro mediocribus, incerti & ambigui: pro gracilibus, ſqualentes & ieiuni.* Hac de re *Horatius:*

Decipimur ſpecie recti, breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio, ſectantem leuia, nerui
Deficiunt, animiq́;, profeſſus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timidusq́; procellæ.

Idem infra:

In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.

Grauitati affine eſt uitioſum genus, quod inflatum, aut tumidum appellamus. Nam ut corporis bonam habitudinem tumor imitatur ſæpè: ita grandis oratio ſæpè imperitis uidetur ea, quæ turget, & inflata eſt, quum aut nouis, aut priſcis uerbis, aut duriter aliunde translatis, aut grauioribus, quàm res poſtulat, aliquid dicitur, hoc modo: Nam qui perduellionibus uenditat patriam, non ſatis ſupplicij dederit, ſi præceps in Neptunias depulſus erit lacunas. Pœnitet igitur iſtum, qui montes belli compoſuit, campos ſuſtulit pacis. Hic de periculo patriæ, hoc eſt, re graui, ſermo eſt: uerum oratio ipſa tumida ac inflata eſt. In hoc dicendi genere plerique ſpecie grauitatis falluntur, nec proſpicere poſſunt orationis tumorem.

VITIA VITANDA IN genere moderato.

QVi *in mediocri forma conſiſtere nequeunt, decidere ſolent in confine genus, quod appellatur diſſolutum,*

lutum,incertum,ambiguum.Id eſt huiuſmodi,Socij noſtri, quum belligerare nobiſcum uellent, profecto ratiocinati eſſent etiam atque etiam, quid poſſent facere. Siquidem ſua ſponte facerent, & non haberent hinc adiutores multos,& malos homines,& audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia uolunt agere. Hic bellum aduerſus ſocios res mediocris deſcribitur. Cæterùm oratio diffluit, neque quicquam exprimit apto contextu uerborum.

QVID FVGIENDVM in ſubtili ratione loquendi.

QVi in tenui orationis ductu uerſari non poſſunt, ueniunt ad genus ſqualens, aridum, ieiunum, exangue. Cuiuſmodi eſt hoc: Nam iſtic ad balneas acceſſit, ad hunc poſtea dixit, hic tuus ſeruus me pulſauit: Poſtea dixit hic illi, conſiderabo. Poſt ille conuitium fecit, & magis ac magis præſentibus multis clamauit. Hic res humiles arido, ſqualente, ac ieiuno orationis contextu exponuntur.

QVID SERVANDVM, cauendumq́ue in omnibus formis.

IN uniuerſum cauendum eſt, ne in mutanda figura è ſublimi repente ad ima decidamus. Néue ſubito prorumpamus è gracili genere, ad uehemens, ac incitatum: id enim furori uideretur ſimile. Sed grauem orationem, mediocris: mediocrem excipiat attenuata, contra è tenui charactere per medium eamus ad ſublimem. Deinde identidem commutentur quo tædium leues uarietate.

TERTIA DIVISIO.

Diximus degenere dicendi Attico, Aſiano, Rhodio. Inde degraui, moderato, ſubtili. Porrò ſcribendi modum aliâ ratione diſtinguimus in poëticum, oratorium, hiſtoricum. Poëtis maior ſermonis licentia eſt. Oratori nihil diſſonum aut incongruum proferre licet. Hiſtoria medium ſeruat modum.

ALIAE DIVERSAE FORMAE LOQVENDI.

Oratio iucunda. *Iucunda eſt oratio, qua fabulas, res, ſeu luſus puerorum, hortorum amœnitatem, pulchritudinem florum, ſonorum harmoniam, aquas fluentes aut umbroſa nemora deſcribimus.*

Florida. *Floridum elocutionis genus eſt, quod crebris figuris compoſitum eſt, quæ perinde atque ipſi flores pulchritudine & gratia animum delectant.*

Obſcura. *Obſcura eſt oratio, quæ ita contexta eſt, ut ſenſus haud facile percipi poßit.*

Modeſta. *Modeſtum dicendi genus eſt, in quo humanitas eius, qui dicit, adeo apparet: ut uel minoris & ſe & ſua quàm oporteat: uel maioris aduerſarium & rem eius, quã ſit facere uideatur. Vt ſi neminem nos unquam læſiſſe aut accuſaſſe dicamus, nunc coactos uenire in defenſionem proborum contra improbos. Huc pertinet permißio, quum rem aliquam alterius poteſtati concedimus.*

Varia. *Varietas orationis conſiſtit in rebus & uerbis. In rebus, ſi diuerſis artium generibus opus exornes. Eiuſmodi ſunt Georgica Vergilij, & maximè circa initium. Ibi enim uix uocem unam inuenias, quæ nõ pertineat uel ad Aſtronomiam, uel ad Geographiam, uel ad Coſmographiam, uel ad Phyſicen, uel ad hiſtoriam, uel ad fabulas. In uerbis, quum uarijs uocum caſibus, generibus, ſpecie, figura, tempore, coniugationibus, modis, perſonis, numeris: item multiplici numero*

mero ſyllabarum, exitu, productione, accentu, aſpiratione, & quæ huiuſmodi ſunt, utimur. Quum polyſyllabæ dictiones ſequuntur eas, quæ paucioribus ſyllabis conſtant: & quum breuiores uel tempore, uel numero, longioribus interponuntur. Denique *quando ab hoc caſu ad illum: ab illo uerborum modo ad alium tranſuolat oratio: neque modos ſolùm & tempora, ſed coniugationes quoque commutat.* Omne *genus orationis aut quietum eſt, aut forenſe.* Cicero *in* Officijs *ad* Marcum *filium:* Quamobrem *magnopere te hortor mi Cicero, ut nõ ſolùm orationes meas, ſed hos etiam de philoſophia libros, qui ſe iam illis ferè æquarunt, ſtudioſe legas.* Vis *enim dicendi maior eſt in illis, ſed hoc quoque colendum eſt æquabile & temperatum orationis genus.* Et *id quidem nemini* Græcorum *uideo adhuc contigiſſe, ut idem utroque in genere laboraret: ſequereturq; & illud forenſe dicendi, & quietum hoc diſputandi genus.* Iterum: Equidem *&* Platonem *exiſtimo, ſi genus id forenſe dicendi tractare uoluiſſet, grauiſſimè & copioſiſſimè potuiſſe dicere.* Quietum, *in quo non tanta nobis acrimonia, uel ui dicendi opus eſt.* Id *duplex eſt.* Philoſophicum, *quo in rerum natura perueſtiganda, aut moribus inſtruendis philoſophi utuntur: & hiſtoricum, quo res geſtæ exponuntur.* In *philoſophis minus concinna elocutio haudquaquam eſt contemnenda.* Illorum *enim eſt, componere mentem potius, quàm dictionem: curare ne quid aberret ratio non oratio: & muſas habere non in labris, ſed in animo.* Cicero *in* Oratore: Mollis *eſt oratio philoſophorum, & umbratilis, nec ſententijs, nec uerbis inſtructa, nec iuncta numeris, ſed ſoluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil aſtutum: caſta, uerecunda, uirgo incorrupta quodammo-*

do: itaque ſermo potius, quàm oratio dicitur. Forenſe nominamus, quod circunſtantijs conſtat. Eius tria genera ſunt: demonſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale.

IOA

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Adouerpiani Synonyma.

SYnonymorum rationem diſtinguemus tum per partes orationis, tum literarum ordine. Prima ſemper ponetur uox maximè uſitata. Iſtæc eo conſilio ædidimus, quo ſcripturi è dictionibus multis pro dignitatis, ac numerorum, ſeu pedum ratione commodiſsimam eligant. Abutuntur his, qui rem eandem uerbis pluribus idem ſignificantibus exprimunt. Quale eſt in Plinij Panegyrico circa initium. Abeant, ac recedant uoces illæ.

NOMINA SVBSTANTIVA.

ACADEMIA, *gymnaſium, pedagogium, aſylum bonarum artium, palæſtra.* Amicitia, *familiaritas, neceſsitudo.* Antiſtites, *primates, optimates, proceres, principes, præſides.* Augmentum, *incrementum, acceſsio, additio, appendix.* Autor, *dux, impulſor, auſpex, ductor, hortator.* Autoritas, *exiſtimatio, fama, nomen.* Auxilium, *præſidium, opem, ſubſidium, patrocinium, ſuppetiæ.*

Bellum, *pugna, arma, prælium.* Cantus, *carmen, concentus, accentus, cantilena, cantio, cantiuncula.* Crimen, *dedecus, probrum, opprobrium, turpitudo, labes, ignomi-*

nia,macula. Crines,*comæ,capilli,pili,cæſaries.* Cu=*piditas,cupido,auiditas,concupiſcentia, auaritia,ardor, amor.* Currus,*plauſtrum,uehiculum,quadrigæ.* Dam=*num,iactura,incommodum,incommoditas, detrimentum.*

Deceptio, *aſtus, dolus,aſtutia,inſidiæ,fallaciæ,fraus, præſtigiæ,fucus,impoſtura, illecebræ.* Diligentia,*ſtu=dium,labor,cura,opera,niſus,conatus,ſedulitas,aſsiduitas exercitatio,meditatio.* Diſcordia,*lis,controuerſia,con=tentio,altercatio,conuitium,cõcertatio,diſsidium,tumul=tus,perturbatio,factio,ſeditio.* Ea lege,*ea conditione,ea uia, eo conſilio.* Effigies,*aſpectus,ſpecies,ſimulacrum, imago,forma,ſimilitudo.* Exitium,*peſtis,pernicies,ex=cidium.* Familia,*genus,propago,ſanguis,ſemen,ſtirps, progenies, domus,origo.* Fines, *cardines, limites, me=tæ,termini, exitus,euentus.* Fluuius, *flumen, amnis,ri-uus, torrens, fluentum.* Fouea, *baratrum, gurges, ſcrobs, antrum, latebræ, latibulum,ſpecus, ſpelunca, la=cus,lacuna,foſſa.* Frumenta,*fruges,ſeges,* Ceres,*meſ=ſes.* Iactatio,*oſtentatio, arrogantia.* Lætitia,*gau-dium, uoluptas, alacritas,hilaritas.* Lucrum, *emolu=mentum ,fructus, commoditas, quæſtus, utilitas, merces.*

Luna, *Lucina, Proſerpina,* Phœbe, *Diana, Cynthia.*

Mora,*interuallum,ſpatium,intercapedo,interſtitium.*

More, *conſuetudine, ritu, modo, exemplo.* Mo=*tus, commotio, perturbatio, concitatio, turba.* No=*bilitas, ſtemma, claritas, claritudo.* Nomen, *co=gnomen, cognomentum, nomenclatura, appellatio,uox, uocabulum.* Paupertas, *inopia, penuria, egeſtas, inedia, ærumna, calamitas, indigentia.* Poculum, *crater, calix, patera, cyathus,ſcyphus.* Principium, *initium,exordium, origo, primordium.* Signa,*indi=*

cia,

cia,argumenta,coniecturæ,ueſtigia,notæ. Similitudo,forma,effigies,ſpecies,ſimulacrum,imago. Socius,ſodalis,comes,collega. Sonus, crepitus, fragor, ſtrepitus, ſonitus. Sordes,illuuies,ſqualor,putredo. Stulti,fatui,mori,inſipientes. Stultitia,dementia,inſania, cæcitas, ueſania,ſtoliditas. Triſtitia,mœror,mœſtitia,ſolicitudo, cura, angor,cruciatus, ægritudo. Turba,concio, cohors, cœtus, multitudo, frequentia, concilium. Ventus, flatus, aura, ſpiritus.

ADIECTIVA.

ADuerſæ res,afflictæ,dubiæ,lapſæ,triſtes,inualidæ,languidæ. Alia,reliqua,cætera. Altum,arduum,ſublime,æditum. Aptum,idoneum, utile, accommodatum, accommodum,non abſurdum. Aſtutum,callidum,fallax,captioſum. Auarus,auidus,inſatiabilis,inexplebilis,cupidus. Bonus,probus,innocens,integer,inſons. Caducum,fluxum, inconſtans,inſtabile,uolubile,mobile. Curuum, incuruum, flexuoſum,conuexum,obliquum,ſinuoſum, ſinuatum. Debilis,imbecillis,effœtus,eneruatus, infirmus. Doctus, literatus,eruditus,peritus,doctrina præditus. Dubium,ambiguum,incertum,anceps. Durus,ſaxeus,lapideus,inexorabilis,ferreus, immitis. Elegans, politum, uenuſtum, pulchrum,ſpecioſum,ornatum,decorum,operoſum, iucundũ, blandum,formoſum,comptum,cultum,elaboratum,nitidũ, clarum,candidum,illuſtre,ſplendidum,lepidum,præclarũ, expolitum,exquiſitum,terſum,limatum,luculentum, artificioſum, haud illepidum, egregium, excellens, eximium, inſigne. Facetus,urbanus,comis,ciuilis,lepidus. Felix,beatus,fortunatus,ſecundus, proſper, fauſtus. Frequens, crebrum,non rarum,uſitatum,uulgare,familiare,tritũ, pro-

tritum,inuulgatum,ſolitum,commune,quotidianum. Gra*tius,acceptius,charius,antiquius.* Hæc,*iſta, iſtæc.* Hirſu*tum,ſetoſum,hirtum,piloſum,hiſpidum.* Humanus,*amicus, comis,familiaris,facilis,lepidus,tractabilis,charus, beneuolus.* Inane,*uanum,otioſum.* Nihil habens præter otio*ſam oſtentationem.* Inhumanus,*ferus,ferox, auſterus, improbus,intractabilis,durus,tetricus,barbarus, indomitus, agreſtis,ſæuus, atrox, implacabilis, moroſus.* Iucundum, *amœnum,delectabile,lepidum,feſtiuum.* Libidinoſus,*adulter, impudicus, diſſolutus, effœminatus, laſciuus, mollis.* Loquaces,*uerboſi,garruli,linguaces, dicaces.* Magnum, *ingens,grande,immane,immenſum,immodicũ.* Natus,*genitus, procreatus, ſatus, ortus, æditus.* Nobilis, *generoſus, clarus, celebris, inſignis, ingenuus, inclytus, illuſtris, præclarus,ſplendidus,egregius,præſtãs,magnificus.* Obſcu*rum,tenebroſum,atrum,cæcum,nigrum, umbroſum, opacum, caliginoſum,piceum,tetrum.* Paruum,*exiguum,humile,abiectum,uile,tenue,exile.* Pauper,*inops,egens,mendicus.* Piger,*iners,ſegnis,deſes, deſidioſus, ignauus.*

Probabile,*credibile,ucriſimile.* Propenſus,*pronus,proclinis,facilis.* Ruſticus,*indoctus,inurbanus,rudis,obtuſus, ſtolidus,horridus,incultus,ſordidus,abiectus,uulgaris,humilis,barbarus,difficilis,illiberalis,hebes,obtuſus.* Saluum, *incolume,integrum,ſoſpes,ſuperſtes.* Superbus, *arrogans, glorioſus,elatus,inflatus,tumidus,ambitioſus,petulans.* Temerarius,*leuis,præceps,imprudens,incõſultus.* Turpe, *fœdum, deforme, obſcœnum,ſpurcum.* Varius, *diuerſus, multiformis, multiplex.* Vehe*mens, ardens, æſtuans, feruens, flagrans.*

* * *

VER

VERBA.

ACcuſare,incuſare,culpare,criminari,inſimulare, uituperare,increpare. Adſcribere,tribuere, aßignare, attribuere,uēdicare. Arare terrā,uertere,proſcindere,inuertere,colere,excolere terrā. Auferre,demere,decerpere,diminuere. Bellare,pugnare,bellū gerere,dimicare. Careo, uaco, expers ſum. Caſtigare, reſtituere, corrigere, emendare,recognoſcere,limare epiſtolam. Cogere,compellere,impellere,urgere. Confutare,refutare,diluere. Concluſio refutari,ac dilui ſic poteſt. Conſumere, dilapidare,decoquere,perdere,dilacerare,prodigere, deuorare,profundere. Contingere, accidere, euenire, uſuuenire, obtingere. Contēnere,faſtidire,aſpernere,deſpicere,aſpernari. Cupere,deſiderare,optare,petere,expetere,geſtire, concupiſcere,adfectare,appetere,captare, expectare,ſperare. Dare,tribuere,præſtare,largiri,concedere,offerre, conferre,præbere,donare,ſuppeditare, impartiri. Decipere,fallere,ludere,uerba dare. Depellere,propellere,expellere,explodere,abigere,eijcere,extrudere, exterminare,abdicare,amouere,remouere,pellere,amoliri. Deſipere,delirare. Deſiſtere,deſinere,ceſſare, miſſum facere.

Deſtruere, frangere,demoliri. Dicunt, ferunt, fama eſt,fertur,perhibent,aiunt,rumor eſt,inquiunt,adfirmant, uolunt,cenſent. Diſtare,abeſſe,abſiſtere. Diuidere, ſeparare,diſtribuere,ſegregare,ſeiungere,diſiungere, diſtrahere,diſcriminare,diſſoluere, ſoluere, diſijcere, diſturbare, ſcindere, partiri, ſecare, diſſecare, dißipare, diſtinguere,ſemouere,dimouere, diſpergere, diffundere, diſcutere,diuellere,diducere,diſcernere,ſecernere. Errare,aberrare,hallucinari. Faue,annue,aſpira. Fingere, excogitare

tare,comminiſci. Finire,*terminare,perficere, complere, conficere,abſoluere,finem imponere, canere receptui, extremam manum imponere,conſummare.* Fugere, *euadere, effugere,erumpere,emergere,abſcedere,terga dare,terga uertere,arripere fugam,in fugam ſe conuertere, in fugam ſe conijcere,fugam capere.* Gignere,*generare,procreare, ædere,parere.* Hortari,*adhortari,inſtigare, allicere, inflammare,excitare.* Ignoſcere,*parcere, ueniam dare, remittere culpam.* Immiſcere,*inſerere,interponere,inijcere, ingerere.* Incipere,*ordiri,exordiri,aggredi, adoriri, inchoare,auſpicari,exordium ſumere.*

Inquirere,*exquirere,perſcrutari,ueſtigare,inueſtigare,ſciſcitari,rogare,quærere,rimari,expiſcari.* Intelligo, *diſco,percipio,ſentio,uideo,capio,accipio,cognoſco.* Inuenire, *reperire,eruere.* Iuuare,*ſuppetias ferre,auxiliari, auxilio uenire,adiuuare,opem ferre,adiumēto eſſe, auxilio eſſe,præſidio eſſe,ſuccurrere.* Laborare, *conari,niti, eniti,moliri,contendere.* Laudare,*probare, commendare.* Liberare,*eripere, libertate donare, manumittere.* Licet, *ius eſt, honeſtum eſt, decet, liberum eſt, integrum eſt,fas eſt.* Maculare, *uitiare, fœdare, uiolare, inficere, contaminare.* Mirari, *admirari, demirari, admirationi eſſe, in quorum poſtremo ſignificatio mutatur.* Mori,*uitam finire,agere animam,expirare.* Negare, *inficiari, inficias ire.* Nocere,*obeſſe,officere,incommodare.* Nutrire, *educare, paſcere, alere,ſuſtentare.* Occidere, *necare,interficere,trucidare, iugulare,tollere,interimere, perimere,mactare,extinguere,uitam eripere.* Occultare, *tegere, cælare,abdere,abſcondere.* Omitto,*relinquo, ſuperſedeo, taceo,miſſum facio, prætermitto, dimitto.* Oritur, *fluit, proficiſcitur,manat, naſcitur, prouenit, exoritur, originem duc*

nem ducit. Ornare,exornare,adornare, comere, limare, polire,illuſtrare. Pati,ferre,tolerare,perpeti. Placare, ſedare,mitigare,mollire,lenire,pacare. Placet, delectat, iuuat,cordi eſt,uoluptati eſt,gratum eſt, acceptum eſt.

Præuenire,anteuertere. Puto,reor,exiſtimo,iudico, opinor, arbitror, cenſeo, credo, auguror. Futurum, iam tum augurabamur. Recreare, reficere, refocillare, reſtaurare,inſtaurare. Rogare,orare,obſecrare,obteſtari, poſcere, precari, quæſo, flagitare, efflagitare. Scis, non ignoras,haud te latet, non te fugit, non te præterit,probè noſti. Sequitur,conſequitur,efficitur,colligitur,relinquitur,ex his nihil eſſe imbecillius homine. Terrere, deterrere,perterrefacere,terrorem incutere,attonitum reddere. Vado,eo,incedo,gradior,ambulo,luſtro,meo,permeo, tranſeo,peragro,ambio. Venit in mentem, occurrit, ſuccurrit. Videre,ſpectare,cernere,contueri,intueri,conſpicere,inſpicere. Viuere,uiuere uitam, degere uitam, fungi uita,neſci aura,tranſigere uitam. Vocare, appellare, dicere,nominare,cognominare,nomen indere. Pomponius: Cui cœli nomen indidimus.Nomen uſurpare, pro uocari. Idem:Quæ nomen Aphricæ uſurpat. Luciferi nomen accipit,frequens apud Plinium,compellare, nomen dedit.

Vti,frui,potiri,poßidere,tenere,occupare.

ADVERBIA.

AEquo animo,moderatè,benignè, placidè, bono animo,forti animo,conſtanter, fortiter, conſtanti animo,tranquilla mente,ſine moleſtia. Age,ageſis, agedum.

Aliquando, quandoque, nonnunquam, interim, interdum. Apertius,uberius,planius,copioſius. Benè,rectè,ritè,commodè,probè. Breuiter, paucis, ſummatim. Clam,

occult

occultè,latenter,clanculum,furtim. Clarius, manifeſtius, profuſius,latius,auctius,plenius,uberius,cumulatius, amplius,apertius,dilucidius,ſubtilius. Delicatè, lautè, ſplendidè,magnificè. Diligenter,impenſè,ſtudioſè,ſedulò, accuratè,gnauiter,perfectè,exquiſitè,ad perpendiculum, ad amuſſim,ad regulam,exactè,elaboratè. Feliciter, proſperè, bonis auibus, læto omine. Fermè, ferè, penè, propè, propemodum,Italia tantum non uniuerſa. Imprimis,cùm primis,apprimè,præ cæteris,præter cæteros. Inuicē,uiciſſim, mutuò. Iterum, rurſus, denuo, de integro. Merito, iure,non temerè, non ſine cauſa, non ab re, haud iniuria, haud immerito. Multum, impendio. Terentius: Animus impendio gaudebat. Summopere, non mediocriter, non parum, admodum, mirè, mirum in modum, oppidoquàm, perquàm mediocre ingenium,abundè pulchrum. Nunc, in præſentia,in præſentiarum,hoc tempore, hac tempeſtate, hodie.Omnino, penitus,prorſus. Optimè,artificioſè,graphicè, eleganter. Poſtquàm,ubi, ut ſimul atque. Poſteà, poſtmodum,poſtmodo,poſt, poſterius. Quamuis, quanquā,licet,etſi,tametſi,etiāſi,ut.Quo modo,quo pacto,qua ratione, qua uia, ſolertia, qua induſtria, quo nomine. Sæpe,non ſemel,crebro,frequenter,perſæpe,non raro, ſæpenumero,plerunque,identidem. Statim, confeſtim, protinus,continuò, propediem, ilico, extemplo, quàmprimum,ſubitò,repentè,ocyus,citò, actutum, mox,maturè, celeriter, eueſtigio. Solum,modò, tantùm, tantummodo, duntaxat. Tandem, demùm, deniq;, poſtremò.

* * *

CON

CONIVNCTIONES.

Quia,quando,enim,etenim,quippe qui,utpote qui,aut quippe quùm,utpote quum,ut qui, nanque. Sed, uerum,uerò,cæterum,at, atqui, ueruntamen. Quòd, quia, quoniam. Amo iuuenem:quòd,quia,uel quoniam comis ac eruditus ſit, Plinius ſæpe pro quòd, ponit quia uel quoniã.Quare,quãobrem,igitur,ideo,ergo, iccirco,quapropter, quas ob res,eam ob rem, propterеà, qua de re, itaque,proin,proinde. quocirca,unde, inde.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGIJ Andouerpiani opuſculum de Periodis.

ORATIONEM *omnem diuidi conſtat in periodos, membra, commata, uerba, ſyllabas, literas. Quippe è literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, comma: è cõmatibus, colon: è colis, periodos: è periodis, oratio. Quintilianus libro nono: At illa connexa ſeries tres habet formas: inciſa, quæ κόμματα dicuntur: membra, quæ κῶλα καὶ περίοδον, quæ eſt uel ambitus, uel circunductum, uel continuatio, uel concluſio. Periodon orationem uocamus abſolutam, in qua nihil deſideratur. De illa uerba Fabij. Periodos ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica, ut memoria contineri. Comma uel inciſum pars mẽbri eſt, uel ut Græci inquiunt: κόμμα ἐςὶ τὸ κόλου ἔλαττον. Κῶλον (ait Ariſtoteles) ἐςὶ τὸ ἕτερον μέρος περιόδου. De bimembri oratione loquitur, quæ eſſe ſolet crebrior. Porrò membra in longa circunductione orationes ſæpenumero perfectæ ſunt. Vt in hac periodo: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Sententia hæc tribus conſtat*

BIBLIOTECA

ſtat membris. Quorum primum: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientẽ nõ cernimus. Secundũ: Et fruticẽ, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere. Tertiũ: Ita & ingeniorũ profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Primum colon duo habet inciſa: ſecundum tria: tertium totidem. Fit nonnunquam ut dictio eadem ſimul ſit & litera, & ſyllaba, & uerbum, & inciſum. Vt heic: Caſum ablatiuum poſcunt à, ab, é, ex. Pari forma eadem oratio comma, membrum, ac periodos eſt. Homini nihil arduum.

DE NOTIS COMMATIS, membri, periodi.

INciſum notamus dextera ſemicirculi parte: membrum duobus punctis: periodon, uno. Sed cauendum ne aliquãdo nimium exacta diſtinctio obſcuritatem pariat. In citatione autorum duo punctà, hoc eſt, nota membri ponenda ante ſcriptoris uerba hoc modo. Vergilius primo Georgicorũ libro: Labor omnia uincit Improbus. Nam maior quies eſt, quàm ut ponatur figura inciſi: & minor, quàm ut character periodi ſit. Senſus nanque relinquitur imperfectus, & aliud quidpiam expectatur. Eadẽ puncta ante ſic, uel ita in ſimilitudine ponuntur, ad hanc formam. Vt in arboribus robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrum, aut Zephyrum ſpectant: ita fortiores ac firmiores ſumus in his in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit. Ante ſimilitudines, ac interrogationes ponitur punctus.

*

DE NOTA INTERRO-GATIONIS.

INterrogationis nota pro orationis uehementia alium atque alium locum ſortitur. Etenim eam quandoque ad ſingula propè uerba, quandoque ad finem ſolum periodi ponunt. Quomodo ſignari debeat interrogatio, ſequentia exempla demonſtrabunt. Terentius: Vbi quæram? ubi inueſtigem? quem perconter? qua inſiſtam uia? Idem: Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem? Cicero pro Milone: Quid iam reſtat? Quid habeo? quid dicam? quid faciam pro tuis in me meritis? Idem pro eodem: Hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? Fabius: Quid? Herculis acta non bene Piſandros? Quid? Nicandrum fruſtra ſequunti Macer, atque Vergilius? Quid? Euphorionem tranſibimus? Plinius de terra: Quæ coacta generat? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporesq́;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? Plinius Iunior: Quæ tanta grauitas? quæ tanta ſapientia? quæ imò pigritia, arrogantia, ac potius amentia? Idem: Studes? an piſcaris? an uenaris? an ſimul omnia?

DE NOTA VOCIS imperfectæ.

IN fine uerſus duo quandoque puncta ponuntur indicantia uocem non eſſe abſolutam. Quæ tamen notæ ponendæ ſolum, quum id, cui annectuntur, poßit eſſe uox perfecta. Vt ſi uelim in fine uerſus dictionis in uia ſyllabam primam ſcribere puncta adijciēda ſunt ſic in=, ne lectores præpoſitionem in eſſe arbitrentur. In uocabulo Homerus nihil huiuſmodi punctis opus eſt. Siquidem eius uerbi nulla

ſyllaba perfectam facit dictionem.

PERIODI VNIMEMBRES, vel μονόκωλοι.

PEriodi à membrorum numero dicuntur unimembres uel μονόκωλοι, bimembres aut δίκωλοι, trimembres ſeu τρίκωλοι, quadrimembres, & quinque, ſex, ſeptem, octo membrorum. Periodi unimembres hæ ſunt. Nihil tam altè natura conſtituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis noſtra uis in animo & corpore ſita eſt. Harum utraque mēbris ſingulis, ac duobus inciſis continetur.

PERIODI ΔΊΚΩΛΟΙ, vel bimembres.

EQuidem ego regnum uobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum. Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parēte loquimur. Ante focum, ſi frigus erit: ſi meßis in umbra. In fuga, fœda mors: in uictoria, glorioſa. Egò te conſilio, opibus, & ſanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuaſiſti. Poſteriores duæ periodi nominantur δίκωλοι, ἰσόκωλοι, & cola habentes antitheta, quia membris conſtent pugnantibus.

PERIODI TRIMEMBRES.

SVnt qui in rebus contrarijs parum ſibi conſtent: uoluptatem ſeuerißimè contemnant, in dolore ſint molliores: gloriam negligant, frangantur infamia. Periodos ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica: ut memoria contineri. Ex uerbis, ſit comma: ex commatibus, colon: ex colis, periodos. Diligentia, in nautis: in gubernatoribus, prudentia: in remigibus, uirtus exquiri=

tur. In Aegypto, Anubis:in cœlo, Sirius: apud inferos Cerberus.

PERIODOS QVAdrimembris.

NOn enim furem, ſed raptorem: non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq́;: non ſicarium, ſed crudeliſsimum carnificem ciuium, ſociorumq́; in ueſtrum iudicium adduximus.

MEMBRORVM QVINque periodos.

E Literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, comma: è commatibus, colon: è colis periodos. Sex membrorũ ſententia erit, ſi addas, è periodis oratio. In Horoſcopo, ubi lunæ manſiones deſcribuntur, periodos una octo & uiginti membra habet: inciſa quinquagintaſex citra obſcuritatem. Proxima membris tribus conſtat, inciſis uiginti.

*

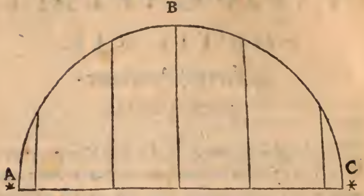
IOACHIMI FORTII RINgelbergij Andouerpiani Sphæra.

Conſcripſimus breuiter aliquot de Sphæra præceptiones,quò facilius Inſtitutiones noſtras Aſtronomicas animi adhuc rudes capiant. Hic nihil omnino poſuimus, quod uideri difficile queat primum auſpicantibus.Siquidē plerique aiebant,libros treis,quos de mundo ædidimus,ab adoleſcentibus non percipi,niſi artis elementa aliunde didiciſſent.

DESCRIPTIO SPHAERAE.

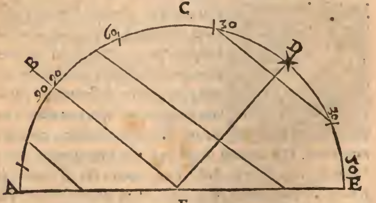
SPHAERA, *globus eſt mundi effigiem,circulosq́; continens. Ideo de Sphæra Græci, & Latini autores principio ſcribunt, quod inter omnia artis iſtius inſtrumenta, nullum propius,aut apertius mundi naturam, formam, motum, circulos exprimat. Quanquam in ſphæris non inueniuntur orbes Saturni,Iouis,Martis,Solis,Lunæ:tamen illi, ſi commodē fieri queat,imponi etiam poſſunt. Nam quanto ſphæra plures complectitur mūdi parteis,tantò eſt perfectior. Sphæra duplex eſt. Recta ubi polus uterque horizonta contingit:& obliqua, in qua alter mundi polus altero ſublimior eſt. Quæ ſic depingi poterunt.*

SPHAERA RECTA.

A C *horizon,finitor uel finiens eſt.* B *æquator & polus horizontis.* A *Auſtrinus mundi polus:* C *arctous.*

SPHAERA OBLIQVA.

A E *horizon eſt.* B F *æquator.* C *polus horizontis,ſiue uertex capitis.* D *polus arcticus.*

DE ORBIBVS.

Partes ſphæræ, ſiue mundi ſunt præter quatuor elementa, orbis decimus, ſiue extremus, orbis nonus, orbis octauus, qui & firmamentum, & cælum nuncupatur: deinde orbes ſeptem ſtellarum errantium, ſeu planetarum, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Cæterùm æuo Ariſtotelis, Ciceronis, Ac Plinij non plures quàm octo inuenti erant. Quorum ſupremus propriè dictus eſt cælum, à cælando, quod uarijs ſit cælatus rerum figuris. In eo ſunt omnes ſtellæ, præter ſeptem, quæ obliquo motu ſub ipſo feruntur. Sol terram, terra Lunam magnitudine uincit. Solis magnitudinem defectus Lunæ indicant. Nam ſi minor eſſet quàm terra, umbra in tantam creſceret amplitudinem, ut ſingulis menſibus per quinque aut ſex dies Lunam occultaret. Quum igitur certum ſit Solem eſſe maiorem terra, certum quoque eſt incredibilem eſſe diſtãtiam, quæ ſidus facit tam paruũ uideri. Rurſus certum eſt maximum naturæ miraculum tantam eſſe poſſe celeritatem ſideris, aut intra diei ſpatium uniuerſum orbem luſtret. Indidem alia admiratio exiſtit, qua ratione cælum, quod non minore interſtitio à Sole quàm à terra Sol abeſt, intra tempus idem circumagatur. Decimus orbis quotidie ab exortu per meridiem in occaſum decurrit, & circulum abſoluit horis uiginti quatuor. Hoc motu extremus orbis alios omneis interiores ſecum quotidie circumducit. Proinde motus idem etiam motus mundi cognominatur, quod eo omnia circumagantur, præter quatuor elementa. Orbes interiores motum habent obliquum, & contrarium huic, ab Occidente, per Auſtrum in Orientem. Quem nõ ijſdem temporum ſpatijs omnes abſoluunt. Nonus nanque

orbis quadraginta nouem millium annorum intercapedine circuitum perficit: octauus ſeptem millium: Saturni orbis, annis tricenis: Iouis duodecim: Martis binis: Solis, Veneris, Mercurij ſingulis, Luna menſe.

AXES ET POLI.

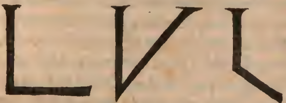
AXis eſt dimetiens, circum quam orbis aliquis conuertitur. Licet in omnibus circulis demonſtrari poſſit axis, tamen tres ſolum axes ſunt, quibus in Aſtronomia utimur. Primus eſt axis mundi, qui eſt diametros mundi circum quàm ipſe decurrit. Huius duo fines dicuntur duo poli uel uertices mundi, quorum alter nobis conſpicuus à duabus arctis nominatur arcticus: alter huic oppoſitus ſub terra latens antarcticus uel auſtrinus. Secundus eſt axis ſigniferi circum quam ſignifer cõuertitur, cuius poli à mundi polis uiginti tribus gradibus & quinquaginta minutis diſtant. Tertius eſt axis horizontis, cuius duo ſunt poli, alter ſupra caput noſtrum, alter ſub pedibus noſtris ſupra caput antichthonum.

DESCRIPTIONES ALIquot vocum, quibus & Geometræ & Aſtronomi vtuntur.

QVatuor Geometriæ principia ſunt: punctus, linea, ſuperficies, corpus. Punctus magnitudinis principium eſt, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Linea longitudo ſine latitudine. Vel, ut Græcis utar uerbis: γραμμὴ ἐςὶ μῆκος ἀπλατές. Duplex eſt recta & curua. Linea recta, à puncto ad punctum protractio breuiſſima eſt. Huius ſpecies ſunt: Axis, linea circa quam orbis uertitur: & diametros

tros, recta linea figuram longiſsimè patet ex æquo ſecans. Superficies latitudo citra profunditatem eſt. Hæc formas treis complectitur: concauam, planam, conuexam. Vnde etiam ſpecula in genera totidem diducuntur. Corpus latitudo cum profunditate. Circulus forma plana eſt, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur. Lineam circun ductam, & ambitum circuli, & περιφέρειαν uulgo nominant. Circuli omnes in portiones duodecim diuiduntur, quæ ſigna uocantur. Signum deinde in triginta gradus. Gradus, in ſexaginta minuta. Minutum in ſexaginta ſecunda. Secundum in ſexaginta tertia, Sic deinceps uſque ad decima. Item gradus alio nomine pars dicitur. Sic dicimus Solem eſſe in tertia parte Tauri, in quarta Leonis: id eſt, in tertio gradu Tauri, in quarto gradu Leonis. Centrum circuli uel globi medium eſt. Orbis à globo differt, quòd hic ſolidus, ille concauus ſit: huic una ſuperficies, illi duæ. Angulus eſt duarum linearum mutuus contactus eſt. Triplex eſt angulus. Rectus, quando linea recta in rectam demiſſa, anguli utrinque æquales ſunt. Acutus recto minor. Obtuſus recto maior, hoc modo:

Angulus rectus, acutus, obtuſus.

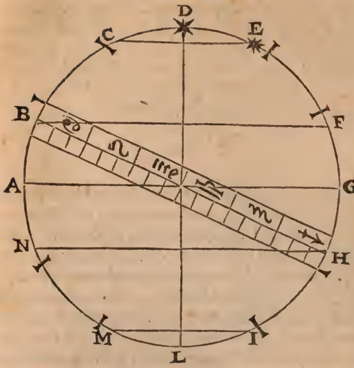
DE CIRCVLIS.

Circulorum ſphæræ duo ſunt genera. Maiores dicuntur, qui mundum ſecant in parteis æquales, uel quibus idem cum mundo eſt centrum. Minores, qui mundum non diuidunt in parteis æquas, uel quibus non idem centrum cum mundo eſt. Maiores ſeptem à Græcis traduntur: æquator, ſignifer, duo coluri, horizon, meridianus, lacteus. Aequator, aut æquinoctialis, eſt circulus, cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroque polo diſtant. Signifer, ſiue zodiacus eſt, uia ſeptem ſtellarum errantium, uel ſub quo ſeptem ſtellæ errantes feruntur. Huius latitudo duodecim continet gradus, quia tanta ferè planetarum à medio, ſiue à Solis ſemita euagatio eſt. Partes ſigniferi ſunt duodecim ſigna: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piſces. Ex his oppoſita, ſiue diametro diſtantia ſunt: Aries & Libra: Taurus & Scorpio: Gemini, & Sagittarius: Cancer & Capricornus: Leo & Aquarius: Virgo & Piſces. Quando Sol eſt in Arietis initio, æquinoctium uernum habemus. In libræ, æquinoctium autumni. In Cancri, ſolſtitium, ſiue longiſsimum anni diem. In Capricorni, brumam, uel breuiſsimum anni diem. Quum Sol mouetur ſub Ariete, Tauro ac Geminis, nobis & omnibus, qui citra torridam zonam ſunt uer eſt: quãdo ſub Cancro, Leone, Virgine, æſtas: ſub Libra, Scorpione, Sagittario, autumnus: ſub Capricorno, Aquario, Piſcibus, hyems. Coluri, duo ſunt circuli per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia: alter brumam & ſolſtitium contingit. Ita dicuntur, quod ſint mutili, & imperfecti. Quoniam partes auſtrino polo uicinæ, nobis nunquam exoriuntur. Tametſi ſignifer, æquator, ac tropicus uterque nullo tempore

pore toti apparent:paulatim tamen aliæ atque aliæ partes ſurſum nituntur:ſic ut intra horas uigintiquatuor circuitus perficiatur.Horizon eſt circulus,qui conſpectā mundi partem ab inconſpecta dirimit. Latinè finientem & finitorem nominamus. Hic obliquus dicitur, ubi alter polus eſt altero ſublimior. Rectus ubi polus uterque cernitur, ut ſub æquatore. Meridianus eſt circulus, qui per mundi ac horizontis polos ducitur: in quo Sol medios dies, mediasq; noctes efficit. Hi duo circuli finitor & meridianus mundum totum in parteis quatuor æquas diſſecant. Lacteus circulus eſt,qui cælo ſereno ſolus cernitur. Quatuor circuli minores ſunt: circulus arcticus, circulus antarcticus,tropicus æſtiuus & tropicus brumalis.Circulus arcticus eſt, quem deſcribit polus ſigniferi circa polum mundi arcticum. Circulus antarcticus, quem deſcribit alter polus ſigniferi circa polum mundi auſtrinum.Tropicus æſtiuus eſt, quem Sol deſcribit ab oriente in occidentem ſolſtitio, ſiue longiſſimo die æſtatis. Tropicus brumalis aut hybernus, quem Sol deſcribit bruma: id eſt, breuiſſimo anni die. Vterque tropicus gradibus uiginti tribus & quinquaginta ferè minutis abeſt ab æquatore. Eodem interſtitio circuli arctici à polis diſtant. Circulos ſphæræ omneis in formas duas diduximus, maiores ac minores. Eoſdem alio modo in genera tria diuidunt:παραλλήλους ſiue æqui diſtantes,obliquos,& per uertices ductos.Paralleli quinque ſunt:æquator,tropici duo, & totidem arctici.Obliqui tres:ſignifer,horizon, lacteus.Per polos ducti,coluri duo, & meridianus.Paralleli ſunt omnes circuli,qui motu mundi deſcribuntur,ſed non omnibus utimur.Nulli in ſphæra circuli pinguntur,quorum non ſit aliquis uſus,præter orbem lacteum.Signifer enim uiam demonſtrat

monſtrat ſeptem ſtellarum errantium. Aequator diſtinguit æquinoctia. Tropici extremas metas Solis comprehendunt. Arctici zonas frigidas & periſcios, Coluri annum & ſigniferum in quatuor partes diuidunt. Ho*rizon & meridianus ad ortus ſignorum & ad Coſmographiam pertinent.* Ea *quæ de circulorum,axium,polorumq; ratione dicta ſunt apertius demonſtrabit pictura ſphæræ,quæ ſequitur.*

*

Linea D L *axis mundi uel ſperæ eſt.* D *Polus arcticus.* L *antarcticus, ſiue auſtrinus.* C E *circulus arcticus.* B F *tropicus Cancri, ſiue tropicus æſtiuus, uel tropicus ſolſtitialis, quæ tria idem ſunt.* A G *æquator, aut æquinoctialis.* N H *tropicus Capricorni, ſiue tropicus hybernus, uel tropicus brumalis, quæ tria quoque idem ſunt.* B H *zodiacus, uel ſignifer.* M I *circulus antarcticus.*

IOA

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII

Andouerpiani in tres libros Inſtitutionum Aſtronomicarum præfatio.

QVVM in ſtellarum cognitione, quæ ad aliarum artium perfectionẽ maximè neceſſaria eſt, non niſi barbaros quoſdam ſcriptores eſſe uideremus, tres libros de mundo ſiue de Inſtitutionibus Aſtronomicis ædidimus. In quorum primo, de toto mundo, in ſecundo de partibus, in tertio de circulis loquimur. Ordine naturali orbes ante circulos poſuimus, quòd dignitate quadam partes circulis præſtent. Scripſerunt quoque de aſtrorum natura docti uiri, ſed qui parum aut nihil profuerint iuuenibus. Plinius multa habet in libro ſecũdo, uerum ea pertinent ſolùm ad ſummam artis, & non niſi à doctiſsimis percipi queunt. Cicero ad ea ſæpè alludit, ſed artem non docet. Manilius carmine quædam ſcripſit ad Auguſtum Cæſarem, ſed quæ non intelligas, niſi artem aliunde didiceris. Higinius penè nihil præter fabulas habet, & ita deprauatus eſt neglig ẽtia typographorum, ut iam fermè perierit. Inter Græcos Proclus optimè circulos docet, præterea nihil. Aratus ſolùm ſcribit de ortu & occaſu ſtellarum in Græcia. Cæterùm ſi quis artem didicerit, innumeros autores intelliget. Proclum de ſphæra totum

capiet:

capiet: bonam partem Ciceronis, Plinij, Vergilij, Ouidij, Arati, Ariſtotelis, Ptolemæi, ac aliorum omnium, qui uel Græcè uel Latinè aut alia lingua his de rebus quicquam prodiderunt. Non pauca uidi apud Germanos, Gallos, Italos, Hebræos, quæ multos ſanè ad hæc diſcenda allicere poßint. Nullas puto nationes eſſe in orbe, quæ non aliquid de cælo, Sole, Luna & mari, quorum adeo mirabilem curſum quotidiè uident, cupiant perdiſcere. Doctißimi quique oratores & poëtæ nonnihil ſemper de ſtellis ornatus & uarietatis gratia ſuis operibus inſerere conati ſunt, quos hi nec intelligere, nec alijs prælegere poſſunt, qui paruum laborem fugientes iſta ignorant: nec quum ſcribere quicquam uolunt, audent harum rerum mentionem ullam facere. Hi ſunt qui tepidè laborantes, in rebus quæ exornant mentem, ſemper in ore hæc uerba habent, pluribus intentum minorem ad ſingula ſenſum eſſe. Qui ſi bene ſibi conſulere uelint, caueant bene ne ſeſe nimio labore conſumant etiam in rebus minimis, ſpretóque decore immortalis animi ſequantur pocula, luxus, fabulas, hiſce ſtudijs tranſigunt æuum, & fallant tædium temporis monſtra hominum, qni non ſunt digni hominis uocabulo. Pecudum more nihil ſequantur niſi pabulum & turpißimas libidines, huc omnia conſilia referant, his duabus uoluptatibus inuigilent. Diem corporis alimento, noctem ſomno & Veneri dedant. Vtinam uerbis exprimere poſſem ea quæ animo ipſo cogito, quantum ſplendoris, quantum lętitiæ hæc contemplatio mihi adferat, quantum ea mihi profuerit. Nihil me pertraxit ad altiora, niſi ſola cœleſtium rerum cognitio. Alios qui tantas res non capiunt, quorum cogitatio non latius uagatur, quàm in ædibus,

ædibus,ubi habitant, ſolùm mouent, quæ exigua ſunt, illi magni faciunt humilia, & neſcio quàm autoritatem cum ſumma grauitate captant uel apud unum puerum:me nihil huiuſmodi res mouere poſſunt,has nihili facio,eas res uulgares aſpernari didici, & longè arcere ab animo meo. Non *poteſt curare tam uilia, qui omni momento cœlum totum,oceanum totum,terram mente comprehendit.* Hæc *magna me docuerunt contemnere parua, & aliquid magni quærendum eſſe.* Alij *anxiè ſcire deſiderant quid agatur in proximis ædibus, & omnem uitam deterunt in augenda familia, in extruendis ædificijs, non uidentes quàm exiguam poßideant partem terræ, quæ cum oceano toto non niſi centrum ac punctus mundi eſt.* Alij *literarum ſtudioſi uanis gaudent colloquijs,& laudem apud paucos uenantur,& ſui memoriam in illis reponunt, qui breui cum ipſis laudibus perituri ſint: me nihil delectat, niſi quod æternum eſt,niſi quod non unus aut alter, ſed uniuerſus orbis uideat; quod nulla uetuſtas delere poßit, quod cum ætate augeatur,ea eſt ſtili laus,ad quam ſiderum cognitio mirè conducit:excitat enim ad laborem, & uelut gemmis quibuſdam orationem illuſtrat, quando uarietatis cauſa, quæ in omnibus rebus grata eſt, ſtellarum mentionem facimus.* Qui *parua ſemper ante oculos habent, parua ſolùm imitantur, & omnia magna exiſtimant, quia nihil maius uident.* De *cœlo non ſemel cogitant, oceani motus non mirantur, non perpendunt, quo modo una ſtella tam longè diſtans ſic poßit aquas ducere.* Interdum *per horam unam nunc* Lunam *& nubes,nunc* Helicen, *nunc* Pleiades *immoto corpore perſpicio,nunc admiror curſum mundi, uentos, fulmina, tonitrua:nunc gemitus edo,doleoq́; tam breue tempus datum eſſe homini: tandem cogitans ante*

mortem

mortem etiam aliquid mihi agendum eſſe poſteritatis memoria dignum, aliquid efficiendum eſſe, quo ſignificare poßim futuris ſeculis aliquando me uixiſſe cum incredibili impetu ruo in labores. Sic cœlum excitat mentem meam, nec id ſolùm quum ſub Ioue ipſum intueor, ſed etiam quum uel alios doceo naturã mundi, uel quum in cubiculo cogitabundus deambulo. Hoc dulci gaudio utinam per fata diu frui liceret. Multi forſitan iiſdem ſtudijs ſunt dediti, qui tantum gaudium non ſentiunt, ſed fortaſſe cœli motus & pulchritudo non ſimiliter illis impreſſa eſt ac mihi, qui eam ſemper in pectore ſeruo, qui per multos annos in ijs rebus uerſatus ſum. Id uerè poſſum dicere me hanc artem plus centies & quinquagies docuiſſe, nec eam dimittam quoad uiuam.

QVID INTER ASTRONOmiam Aſtrologiamq́ue interſit.

Mundi naturam motumq́; tractaturus uelut è cælo terram aſpiciens optimo iure admirari uideor, quid in tam exigua ſphæra deſcribendum cæteri inuenerint. Plinius formicas extollit, memorátque uermium induſtriam. Maro opes traditurus, duces ſtrenuos pollicetur, prælia, mores gentium populorumq́;. Tanquam magni aliquid in eo ſit, quod antiquitas omnis punctum ac centrum nuncupauit. Hic cœli uaſtitas aperitur. Hic ea luſtrabimus, quibus maius nihil excogitari queat. Hic contemptis terreni puncti anguſtijs, per aëra ſpatioſum, inter aureos ſoles, mutabilesq́; lunas, ac lucida ſidera mira animorum dulcedine uagabimur. Quem iſta non mouent, hunc ſtupidum uoco, indignum uita, ignauam molem,

nihil differentem à cæteris animantibus. Exiſtimauere nonnulli haud ſanæ eſſe mentis uel ſemel animo hæc agitare. Verum hanc audaciam, tantarumq́; contextum rerum fortuna adiuuabit. Quo igitur à nominum ratione exordiar, inter Aſtrologiam Aſtronomiamq́; id intereſt, quòd hæc ſcrutetur ſtellarum ſitum, ortum, occaſum, defectiones, ſtationes & progreſſus: illa ex his omnibus res futuras præuideat. Vt quòd Cicero neminem cum Sirio ortum aqua interiturum ait, ad Aſtrologiæ coniectationem pertinet. Eodem ſpectant, quæ circa libri primi finem Lucanus perſcripſit, unde armorum rabies colligitur.

Vt Pli. lib. 2. cap. 1.

DE SPHAERA.

QVia plerique artis initio de ſphæra ſcribere conſueuerunt, hic quoque de ipſa nonnihil dicam: inde ſolùm traditurus, quæ ad mundi intellectum pertinent. Ea tamen omnia, ad ſphæram referri poterunt, eſt enim orbis effigies. Sphæra, globus eſt mundi effigiem circulosq́; continens. Quod Theodoſij finitio, qua autor bene, noſtri malè uſi ſunt, haud exprimit. Nam quum deſcriptio id explicare propriè debet, de quo agitur, ea de mundi, circulorum, ſignorúmue natura planè nihil habet: ſed duntaxat ſphæram corpus eſſe ſolidum, cuius omnes in circuitu partes æquis à medio uel centro ſpatijs abſiſtant. Iſtiuſmodi finitio cuiuſque globi uel pilæ eſt: non huius organi, in quo ſtellæ, orbes, ac circuli pinguntur. Hanc noſtri operibus ſuis paßim præfigunt commendantq́;, quum tamen poſtea ſphæram gemina diuiſione diſtinguant in rectam & obliquam: in orbes Lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, quæ omnibus ſphæris non congruunt. Dubitare ſolet nul

let uulgus num etiam errantes ſtellas aliquas in ſphæra oporteat collocare: equidem optimam puto, quæ quàm plurimas orbis partes complectitur, eius nanque, ut diximus ſimulacrum eſt. Archimedes uitream habebat, ubi ſponte ſol & luna in plagas diuerſas ferebantur. De qua Claudiani uerſus:

Iuppiter in paruo cum cerneret æthera uitro,
Riſit, & ad ſuperos talia dicta dedit:
Huccine mortalis progreſſa potentia curæ,
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumq́; fidem, legesq́; deorum,
Ecce Syracuſius tranſtulit arte ſenex.
Incluſus uarijs famulatur ſpiritus aſtris,
Et uiuum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus ſignifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit.
Iamq́; ſuum uoluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana ſidera mente regit.

Sphæra duplex eſt. Recta, ubi polus uterque horizonta contingit. Vt in tractu longo Aphricæ ac Aſiæ, nuſquã in Europa. Obliqua, in qua alter altero ſublimior eſt: quemadmodum apud Hiſpanos, Græcos, Scythas: breuiter apud omnes, qui ultra citraq́; æquinoctium habitant. Nomen ſumptum eſt ab obliquo inceſſu ſiderum. Sol enim obliquè per aëra fertur ab exortu in occaſum, & Tauri ſidus obliquo meatu per plagam auſtrinam decurrit. Eadem ratio reliquarum cœli partium. Vel, quo aliter eadem hæc deſcribam, mundum habere dicuntur rectum, ubi æquinoctialis ita diuidit finitorem, ut quaterni anguli recti atque æquales efficiantur. Obliquum, quibus æquator finientem ad angulos acutos obtuſosq́;, uel inæqualeis

diſſecat. Vt ſphæram, ita & orbem, & mundum, & horizonta, & finitorem, & finientem, ſeu terminum uiſus rectum & obliquum appellamus. Sic Hiſpanos in orbe obliquo eſſe dicimus, finitorem aut mundum obliquum habere.

DE MVNDI AETERNITATE, de formarum mutatione, an plures mundi ſint, quæ mundi ſit forma, & quo differant ideæ notiones, imagines.

MVndum, cui à perfecta elegantia nomen dederunt Græci noſtriq́; , quiq́; circuitu ſuo ſe & cuncta complectitur, alij dixerunt æternum eſſe, nunquam initium habuiſſe, neque unquam habiturum finem. Alij conditum principio temporis. Alij orta omnia putant ex congerie quadam confuſa, quam ab hiando nominant chaos. Id uocabatur quædam rerum omnium ſine forma ulla confuſio, à Phyſicis materia prima. Fingunt nanque, & cœlum & terram mixta fuiſſe, atque ex illis ſeparatis generatas eſſe, arbores, uolucres, feras, ac mortalium genus. De hoc Ouidius:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum.
Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
Quem dixere chaos rudis indigeſtaq́; moles.

Hanc congeriem diſcuſſam eſſe diſsipatamq́; à Clementia Claudianus tradit. Eius uerba hæc:

Principio magni cuſtos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum, nam prima chaos Clementia ſoluit
Congeriem miſerata rudem, uultuq́; ſereno

Diſcußis tenebris in lucem ſecula fudit.

In mundo nihil interit, nihil exoritur, tantum rerum mutatur facies: ut in cera quæ alba in uiridem, uiridis in nigram tranſit, cui aliæ atque aliæ imprimuntur effigies. Eiuſmodi & Ouidij ſententia eſt:

Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumq́; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in toto quicquam mihi credite mundo,
Sed uariat, faciemq́; nouat. Naſciq́; uocatur
Incipere eſſe aliud quàm quod fuit ante. Moriq́;
Deſinere illud idem.

Eadem opinio Heracliti, quam Plato uerbis his in Cratylo refert: λέγει που ἡράκλειτος, ὅτι πάντα χωρεῖ, καὶ οὐδὲν μένει. Καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα, λέγει, ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. *Memorat Heraclitus, inquit, tranſire omnia, neq; quicquã permanere: fluuiorumq́; fluctibus rerum uiciſſitudinem comparans ait neminem flumen idem ingredi bis poſſe, quod aßiduè prætereat. Iccirco mundum Plinius ait rerum omnium certum eſſe, & ſimilem incerto. Hinc admiratio non parua proficiſcitur. Quippe ſi animo concipiamus, quot ab exordio mundi homines extiterint: quot interierint pace, bello, peſte, fateri debebimus uix ullam eſſe particulam terræ, lignorum, herbarum, frugum, quæ non crebro fuerit pars humani corporis. Adeo ut mirum uideatur, quã nam ratione, quando corpora reuiuiſcent, quiſque ſua habere poterit membra: quum res eadem, quæ tunc fortaſſe lignum erit aut herba, unius hominis fuerit auris, alterius oculus, tertij cor, quarti cerebrum ſiue pulmones. Veruntamen hæc naturalis ratio, quæ diuina ui ſemper eſt inferior. Democritus innumerabiles eſſe mundos exiſtimabat quaſi*

pilas alios extra alios. Anaxarchus diſcipulus, quum regi Alexandro id referret orbes eſſe innumeros, Heu, inquit, me miſerum, qui ne uno quidem potitus ſum. Hoc male habat generoſum hominis animum, quod tanto labore, ne unius quidem mundi imperium eſſet conſequutus. Nunc cuiuſmodi orbis forma ſit, dicemus: quidq; interſit inter ideas uel exemplaria, notiones, ac imagines ſeu formas.

Mundum habere globi figuram, imprimis uocabuli ſignificatio docet, orbem enim nominant. Præter eam, quod forma hæc perfectiſsima ſit, principio & fine carens. Deinde quod capaciſsima ſit. Poſtremò, quòd alioqui conuerti non poſſet. Cauſis igitur quatuor eius figuram demonſtramus: uocabulo, perfectione, capacitate, ac motu. Quod orbis dicatur, & abſolutiſsima forma ſit, quæ principio fineque careat: quod maximè ſit capax, & alio pacto in diuerſas plagas uolui non poßit. Quintam cauſam adijcere licet, quod parte quacunque medius cernatur. Quæ enim resq; aliæ medium duntaxat inter fines habent: orbis figura, quæ ijs caret, in quauis parte. Mundi forma ac pulchritudo in deo & animis lucet expreßior. In illis effigies elementorum, lapidum, arborum, animalium. Saturni, ſolis, lunæ & ſiderum reliquorum: Quæ rerum ſpecies in deo, ideæ & exemplaria: in animis rationes & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonicis nominantur. Claræ quidem in orbe ſiue rebus. clariores in animo (quis enim cognitionem lapidis lapidi præſtare negauerit?) in dei mente clariſſimæ.

DE

DE CONCENTV MVNDI, & nouem Muſis.

QVemadmodum ab aëre uirga percuſſo ſtrepitus quidam audiri ſolet: ita ex uelociſſimo ſingularum orbis partium curſu, ſingulos ædi concentus uel ſonitus antiquitas putauit, quas muſas appellamus. Sunt igitur muſæ concentus, qui æduntur à circumactu ſiderum. Veteres tamen ex orbibus octo nouem finxerunt deas; quæ eius rei cauſa ſit aperiam. Tradidere ex horum circulorum motu nonum quendam alium concentum, qui ex reliquis constaret, effici: ſicut apud nos pueris octo canentibus, ubi præter ſingulorum uoces nonum quendam concentum ex omnibus habemus. Heſiodus *Muſarum ordinem uerſibus tribus complectitur:*

Κλειώ τ' εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολυμνιά τ' οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ' ἣ δὲ προφερεστάτη ἐσθ' ἁπασάων.

Prima ob rerum geſtarum, quas canit, & gloriam & celebritatem Clio nuncupatur. Secunda ab oblectando, Euterpe. Tertia θάλεια, *uel à laſciuia cantus, uel à uirendo germinandóque, quod Veneris natura, Plinio autore, cuncta in terris generentur. Quarta Melpomene à canendo dicta. Quinta Terpſichore à delectandis choreis. Sexta Erato, uel ab amoribus canendis, uel quod Iouis ſidus benignum ac ſalutare ſit. Ouidius amatoriam appellat. Vilis, inquit, amatoriæ uilis mihi candida Clio. Septima Polymnia ab hymnorum multitudine. Octaua* οὐρανία, *à firmamenti uel cœli uertigine. Hic Latini ſcriptores nonnulli hallucinantur, qui hanc ſecundam aut tertiam eſſe exiſtimant, quum cœlum ſemper octauum ſit, ſupráque orbem Saturni. No-*

nam à uocis ſuauitate atque dulcedine Calliopen dixere, ὡς καλὴν ὄπα. Κλειὼ concentum Lunæ curſus efficiunt. Vnde Ouidius eam in uerſu, quem modo adſcripſimus à ſideris colore candidam nominat. Euterpen Mercurij, Thalian Veneris, Melpomenen Solis, Terpſicoren Martis, Erato Iouis, Saturni Polymniam, Vraniam cœli. Qui ex omnibus ijs conſtat, Calliope eſt. Hæc numine ſuo Orpheum uatem afflauit, Muſæum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sappho, Melpomene Thamyram, Terpſichore Heſiodum, Thaleia Maronem, Naſonem Euterpe. Sunt & communia quædam muſarum uocabula. Camœnæ nuncupantur quaſi canentes amœnè. Heliconiades, ab Helicone βοιωτίας monte. Parnaſides, à monte Parnaſo. Aonides, ab Aonijs montibus Bœotiæ. Cytheriades, à Cythero monte uel ſaltu. Pierides, à Pieria Bœotiæ monte, ubi ex Ioue & Mnemoſyne natæ ſunt. Pegaſides, à fonte, quem Pegaſus ungulæ ictu aperuit, unde itidem Hippocrenæ & Aganippides appellantur. Theſpiades, à Theſpijs oppido Bœotiæ. Libethrides à Magneſiæ fonte muſis ſacro. Pimpleiades, à fonte uel uico Macedoniæ. Caſtalides, à fonte Parnaſi Caſtalio. Theocritus: Νύμφαι κασταλίδες παρνάσιον αἶπος ἔχοισαι. Mnemoſynides, à matre Mnemoſyne. Quam ideo muſarum parentem uocant, quòd eruditio ſine memoriæ ui comparari nequeat. Olympiades, à monte Macedoniæ Olympo. Hæc de muſis. Ratio triplex redditur, quamobrem mundi ſonitum auditu non percipiamus. Prima, quòd tanta eius magnitudo ſit, ut aurium anguſtiæ non capiant. Quemadmodum gentes, quæ Nili καταράκτας ſiue καταδοῦπα accolunt, ſenſu

audien

audiendi propter ſonitus magnitudinem carent. Secunda cauſa eſt, concentus ſuauitas incredibilis, qua aurium ſenſus ſopitus eſt. Tertia, quòd à natali die adſuefacti ſimus: ac ideo nõ audiamus. Sicut enim in ædibus horologia principio uicinos turbare ſolent, poſtea uix exaudiri: ita conſuetudine perpetua ſentiendi uim extingui putant.

DE MVNDI PRINCIPIIS mundum pendentem volui in ſe, & quot eius ætates ſint.

NVnc mundi rerumq; principia, propter aßiduam de illis quæstionem oſtendemus. Turpe ea neſcire eſt, quæ paßim uel pueris obuia ſunt. Principia ipſius eſſe dixerunt: Pythagoras, numeros: Epicurus, atomos: Diodorus amere, in quibus partes non ſunt: Aſclepiades oncos tumores: Geometræ fines: Democritus ideas: Thales aquam: Parmenides terram: Zenon Empedocles & Plato, ignem, aëra, aquam, terram. Ariſtotelici duo duntaxat memoriæ prodiderunt, materiam ac formam: quæ ſententia ſola in ſcholis probatur. Diſtant elementa & principia, quod hæc informia ſint, & non corrumpantur: illa formata & corrumpantur: hæc duo, illa quaterna ſint. Mundum pendentem uolui in ſeſe haud dubium eſt: licet opiniones uarias poëtarum turba recenſeat. Quid etenim molem tam uaſtam poßit comprehendere? Homerus, cui fingere iſtæc facilè fuit, Atlantem habuiſſe columnas ait, quibus cœlum terramq; ſuſtineret. Huius uerſus ex ὀδυσσείας *principio adſcribam:*

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Idem de Hercule tradunt. Credo excogitatum ob eximiam animorum in uiris illis fortitudinem, qua cæteris mortalium antecellebant. Remotis igitur fabulis mundum pendentem uerti in ſe, neque Atlantis columnis figi, neque Herculis humeris contineri adfirmabimus. Quæ tamen de illis retuli, perdiſcenda, ut poëtas capere queamus. Quidã extra mundum uacuum eſſe, perq́; id mundum ſuſtineri putant, nihil habentem ubi poſsit conſiſtere. Aetates eius ſex traduntur. Prima à parente primo uſque ad Noam nauigij memorabilis aduerſus aquarum uim fabricatorem. Beroſus autor eſt tempore illo gigantes in Aſiæ finibus immani fuiſſe corpore, qui contemptis & dijs & hominibus proxima quæque deuaſtabant, inter quos Noa erat cæteris tum iuſtior, tum humanior, & futurum exitium præuidens. Secunda ad Abrahamum, à quo pueros circuncidendi mos habuit initium. Is enim primus & ſibi & familiæ eodem, quo Deus id præcepiſſet, die ἀκροβυςίαν præciderat. Tertia ad Dauid regem primum: ſiquidem antea iudices ſolum, & prophetas habebant. Quarta ad Iudææ in Babyloniam commigrationem. Quinta ad Chriſti aduentum. Sexta, quæ nunc agitur, ad mundi finem. Poëtæ uerò ex mortalium uita multiformi ætates finxere quatuor, easq́; metallis compararunt. Primam auream nominabãt, quod moribus optimis Saturni ſeculo homines floruerint. Secundam argenteam, quoniam ſub Ioue ad uitia inclinare cœperunt. Tertiam æream, quam bello occuparunt. Quartam ferream, quòd in ea à nullo crudelitatis genere mortales abſtinuerint. Has deſcripſerunt, in Agricultura Vergilius: Ouidius primo de mutatione formarum uolumine, & Aratus in phænomenis. Aetatem utrobique quendam inter duas inſignes rerum mutationes, & quaſi commotio=

motiones peregrinas mundi ſtatim nuncupamus.

QVAE MVNDI PARTES. dextræ ac ſiniſtræ vocentur.

IN *tota ſiderum contemplatione nihil eſſe conducibilius arbitror, quàm id, quod nunc abſoluemus, quæ mundi partes dextræ ac ſiniſtræ nuncupentur, quæ diſtinctio nuſquam ante tradita eſt, quod equidem ſciam. Hac in re triplex authorum ſententia eſt. Quippe aſtronomi partem mundi eoam ſiniſtram, occiduam dxteram uocant. Plinius de mundo in occaſum curente: Semper illo in dexteram præcipiti. Geographi contra Orientem dexterum appellant, Occidentem ſiniſtrum. Poëtæ uerò totum hemiſphærium ab æquatore ad Aquilonem nominant dextrum, alterum ſiniſtrum. Proinde Lucanus Arabum, qui auxilio uenerunt Pompeio, umbras auſtrinas in arctoas ſiue noſtras repentè mutatas eſſe memorat: Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras. Hos enim prius quàm egreßi erant torridam zonam, umbræ ſequebantur: poſt egreßum præcedebant. Maro de zonis: Quam circum extremæ dextra leuáq; trahuntur Cœrulea glacie concretæ atque imbribus atris. Et Ouidius: Vtq; duæ dextra cœlum totidemq; ſiniſtra, Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis. Quo rem expeditius memoria teneas, finge pectus uertere Aſtronomos ad meridiem, ubi uelociſsimus ſiderum curſus eſt, nam circa polum uix ſtellæ mouentur: Geographos ad polum, cuius altitudinem quærunt: poëtas ad occaſum. Tum facilè cernas, quo cuiuſque dextera ac leua tendat.*

IOACHIMI FORTII RINGEL-
bergii Andouerpiani Inſtitutionũ Aſtronomicarum Liber ſecundus.

DE PARTIBVS MVNDI.

HACTENVS *ſphæræ mundique totius faciem oſtendimus, ſine ulla partium diſtinctione. De his in præſentia diſſeremus, & quæ ſint, & in quas ferantur oras, & quanto temporis ſpatio circumagantur,* Partes mundi decem orbes ac elementa quatuor ſunt. Verùm antiquitas tantum octo eſſe arbitrabatur, ut ex Ciceronis ſecundo de diuinatione libro colligimus, ubi hæc ſunt uerba: Docet ratiò Mathematicorum, quanta humilitate Luna feratur terram penè contingens, quantum abſit à proxima Mercurij ſtella, multo autem longius à Veneris: deinde alio interuallo diſtat à Sole, cuius lumine colluſtrari putatur. Reliqua uerò tria interualla, infinita & immenſa: à Sole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni ſtellam: inde ad cœlum ipſum, quod extremum atque ultimum mundi eſt. Hic uides unum tantum cœlum eſſe, & quàm loquantur aptè, qui Saturni aut Iouis aëra cœlum appellant. Arati interpres ſic parteis eaſdem refert:

Exe

Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ἑπτὰ ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων.

Poſt Ciceronem orbes alij duo reperti ſunt, hoc modo. Viderunt longo temporis ſpatio, ac frequenti ſtellarum reditu, alijs eas motibus ferri, atque annis centenis ſidera inceſſu obliquo ab occaſu in exortum ſingulas ferè peragrare parteis. Deinde ſigna quoque eadem ab Auſtro in Aquilonẽ meare, ac rurſus in Auſtrum digredi. Collegerunt itaque duos alios ſtellarum eſſe motus, ac orbes totidem, quando ſinguli orbes ſingulos ſolum meatus habere proprios poſſunt. Eosq; eſſe ſupra firmamenti locum, non infra, ijdem tradidere. Quoniam ſtellæ ab illis circumagi non poſſent, niſi illi ampliore ſpatio eas complecterentur. Sunt qui mundum in partes quinque diſtribuant, terram, aquam, aëra, ignem æthereum & cœleſtem: poſteriorem ignem rurſus in erraticum & non erraticum. Alij inter quaterna elementa mundum diuidunt. Quorum primus ordo terram, aquam, aëra, ignem continet. Secundus Lunam, quæ à Phyſicis ætherea terra dicitur, Mercurium, Venerem, Solem. Tertius firmamentum, quod à firmitate terræ ſimile uidetur, Saturnum, Iouem, & Martem.

DE DECIMO ORBE.

Decimus extremusq; orbis ab exortu in occaſum ruit, curſumq; peragit horis quatuor & uiginti. Eo impetu Lunæ, Solis, Martis, Saturni, cœliq; ſidera intra diei noctisq; ſpatium circumaguntur. Cauſa eadem Lunæ globum, Lunaq; oceanum immenſam aquarum uim quotidie circum

circum terram rapit. Axis *huius dimetiens eſt, circum quam ipſe uel mundus uoluitur.* Proclus: Αξων τοῦ κόσμου ἐστὶν ἡ διάμετρος αὐτοῦ, περὶ ἣν στρέφεται. *Diſtare axem & diametrum conſtat, quòd linea quæuis per orbis medium ducta dimetiens ſit: axis ſolum, circum quam uertitur.* Eo *ueteres finxerunt cœlum terramq́; contineri.* Inde Cicero *ait,* Terra,*quæ tranſiecto axe ſuſtinetur.* Prudentius:Et *ſciſſus axis cardinem mundi ruentis ſoluerit.* Idem *quoque* Lucanus *ſentit,ubi fore ſedem* Cæſari *accommodam demonſtrat,inter æſtum* Auſtrinum *& rigorē* Aquilonis.Aetheris,*immenſi,inquit, partem ſi preſſeris unam,* Sentiet *axis onus.* Maiores *ut in ſphæris quas nos conficimus,ita in mundo axem partes omneis connectere prodiderunt.* Polum *propriè in ambitu globi uocamus punctū, qui æquo ſpatio ab omnibus circuli partibus, cuius polus dicitur,diſtat.*Differt *à cētro, quod id in globi medio eſt, polus in circuitu.*Hoc *modo ſigniferi uerticē,punctū in cœli circūflexu eſſe dicimus, paribus undique interuallis ab orbe eo abſiſtens.*Et *qui mundi polus eſt,eundem & æquatoris eſſe,tropicorū,arcticorumq́; orbium.*Polis *à* πολέω, *uel uertendo inditum nomen eſt,quod circum illos mundi ſtructura uertatur.* Eadem *ratione* Vergilius *nuncupauit uertices:*Hic,*inquit,uertex nobis ſemper ſublimis,at illum ſub pedibus* Styx *atra uidet,manesq́; profundi,hoc eſt,antichthones,quos è cœlo noſtro uelut in profundo aëre habitantes aſpicere uidemur.*Mundi *uertices duo ſunt,arcticus & auſtrinus, ſiue quod alteri oppoſitus ſit, antarcticus.* Dicti *ab* Arctis, *quæ circa hunc noſtrum polum feruntur,unde & nos quoque gentes arctoæ dicimur.* Alter *auſtrinus uocitatus, quòd in ea regione ſit, unde* Auſter *uel* Notus *ſpirat.* Alij *ſigniferi ſunt ab his diſtantes propè*

uicenis

uicenis quaternis partibus. Hoc loco naturæ uis immenſa apparet. Quippe nulla admirabilior ſpecies, nulla pulchrior, quàm quod fabrica mundi circum metas ſemper eaſdem decurrat, quum nullum uſquam ferrum firmarit, quod polos fulciat, continéatue motum.

DE NONO ORBE.

NOnus orbis duos habet motus, alterum communem cũ decimo: alterum ab Occidente in Orientem, qui quadragintanouem millium annorum ſpatio perficitur. Huius axis mundi axem medium ſecat, & poli à polis mundi diſtant uigintitribus partibus minutisq́; quinquaginta. Inter axium fines periſcij & zonæ frigidæ ſunt.

DE COELO.

FIrmamentum orbis octauus eſt, in quo omnes quas cernimus ſtellæ, præter ſeptem errantes continentur. Veteres hunc eſſe extremum putabant, ſolúmque perpetuo curſu ab ortu in occaſum ferri, atque ideo à firmitate & conſtantia motus firmamentum uocauerunt. Cœlum maiores à cælando dixerunt, quòd uarijs ſit cælatum rerum figuris. Quinetiam nonnulli exiſtimauerũt orbium attritu aſsiduo particulas quaſdam, & rerum omnium ſemina decidere: è quibus plerunque in deſcenſu confuſis, monſtra ac prodigioſæ animantium formæ naſcantur. Aut à concauitate, κοιλὸν enim Græcis concauum eſt. Porrò cœli uox res duas ſignat. Creberrimè octauum orbem, in quo fixæ ſtellæ ſunt. Sic Cicero ait: A Saturno ad cœlum ipſum, quod extremum atque ultimum mundi eſt. Nonnunquam aëra: hoc pacto & uolucres cœli, & ſerenum cœlum dicimus. Plinius: Nanque & hoc cœlum appellauere maio-

res

res quod alio nomine aëra, omne quod inani ſimile uitalem hunc ſpiritum fundit. Diogenes Laërtius cœlum ait σφαῖραν *uolubilem eſſe, & tectum immenſum. Id tres habet motus, primum ab Oriente in Occidentem, ſecundum à nono orbe ab occaſu in ortum, tertium proprium, quem acceſſus receſſusq́; motum, aut trepidationis nuncupant. Hic ab æquinoctiorum notis in orbe octauo, circum æquinoctia noni fit. Dimetiens circuli parui, quem æquinoctiorum interualla deſcribunt, partium ferè nouem eſt, minor ſigniferi latitudine, quæ duodenas continet. Circuitus iſte ſtellas ab Auſtro in Aquilonem, atque à ſeptentrionibus in meridiem pertrahit. Motus primus uicenis quaternis horis perficitur: ſecundus annorum quadraginta nouem millium ſpatio: tertius ſeptem millium. Tametſi hic cœlũ depingitur, de ſignifero tamen nihil: niſi inter circulos ſcripturus ſum.*

SIDERVM FIXORVM deſcriptio.

QVatuor *ſtellarum genera ſunt. Fixæ quæ in cælo hærent, ita dictæ quod ſemper ſeruent eandem inter ſe diſtantiam. Hæ à Græcis nuncupantur* ἀπλανεῖς. *Arati interpres:* οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκον). *Iterum:* οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινεύοντι, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. *Erraticæ ſunt ſeptem ſtellæ, quæ ſub cælo feruntur. Deciduæ ſunt, quas nocte uidemus decidere, quum per nubem incenſam flamma diſcurrit. Crinitæ ſtellæ ſunt incendia magna hærentia in aëre, quas Græci à coma cometas uocant. Stellas fixas nõnulli in arctoas, ſigniferi, atque auſtrinas diuidunt, ſed hi plures, quàm huius inſtituti eſt, enumerant. Proinde hic fructum magis,* quàm

quàm multitudinem ſpectare uolumus: eaq́; ſolum tradere, quæ in poëtarum libris nuſquam non ſunt obuia. Naturæ ductu ab Aquilone in Auſtrum progrediemur. Helice maior urſa eſt: Cynoſura minor, quæ in multis Europæ partibus non occidunt. Maiorē Græci in mari obſeruant, quòd ſtellas habeat inſigniores: Phœnices minorem, quoniam ipſa propior polo ſit, minusq́; moueatur. Quod ita Aratus prodidit:

Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
Τῇ Δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.

Ea de cauſa Homerus Græcis inde nomen dedit, cuius hæc uerba in primo Iliados libro: Τὴν μὲν γὰρ σὺν νηῒ θοῇ ἑλίκωπες ἀχαιοὶ ἐς χρύσην πέμπουσιν. Septentriones Septētriones.
ſtellæ ſeptem ſunt in Helice ſiue Cynoſura. Vnde Vergilius: Arcturum, Pleiadasq́;, Hyadas, geminosq́; Triones. Et Vitruuius: Quæ ſtella elucet circum caput maioris Septentrionis. Sæpius id nomen Helicæ ſoli, ob ſideris magnitudinem tribuitur. Plinius: Booten, qui ſequitur Septētriones. Hos uulgus etiam Plauſtrum ab equorum, rota= Plauſtrū.
rúmque ſpecie nominat. Stellam extremam, quæ in Cynoſuræ cauda eſt, nautæ polum nuncupant, quòd proxima ſit Polus.
axi. Abeſt tamen à uertice uero quatuor propè partibus, ſic ut axis cum termino caudæ efficiat triangulum. Bootes Bootes.
ſidus eſt, quod Helicen, ſiue maiorem urſam ſequitur. Alio nomine Arctophylax dictus, & cuſtos Erimāthidos urſæ. Arcturus.
Arcturus ſtella magna inter Bootæ pedes eſt. Hanc urſæ caudam dixeris, unde & uocis ratio ſumpta. Vergilius: Sub ipſum Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, hoc eſt, ſub Arcturi exortum matutinum. Lucidum ſidus leuo

Heniochi humero inſidens Capra nuncupatur Olenia, ab Oleno Arcadiæ urbe, ubi ipſam eſſe nutritam arbitrantur. Ouidius: Naſcitur Oleniæ ſignum pluuiale Capellæ.

Hœdi. *Hœdi duæ ſtellæ in Aurigæ, uel Erichthonij manu ſiniſtra ſunt, de quorum exortu plerique ſcripſere. Circa Cycnum*

Pegaſus. *alatus equus, quem Pegaſum uocant. Hunc Ouidius è ſanguine, qui ab exciſo Meduſæ capite defluxit, genitum eſſe ait, in Faſtis: Creditur hic cæſæ grauido ceruice Meduſæ Sanguine reſperſis proſiluiſſe comis. Eundem & uolucrem fuiſſe idē teſtatur: Huic ſupra nubes & ſubter ſidera lapſo Cælum pro terra, pro pede penna fuit. Ipſumq́; inter ſidera relatum eſſe refert: Iamq́; indignanti noua frena receperat ore, Quum leuis Aonias ungula fecit aquas. Nunc fruitur cælo quod pennis ante petebat, Et nitidis ſtellis*

Pleiades. *quinque decemq́; micat. Pleiades, ſtellæ ſeptem in dorſo Tauri, ſeptimam tamen uix cernimus. De his Germanicus Cæſar in Arati interpretatione: Septem traduntur numero, ſed carpitur una Deficiente oculo diſtinguere corpora parua. Nomen habent* ἀπὸ τȣ̃ πλεῖν, *hoc eſt, nauigando, quòd ortu ſuo nauigationis tempus oſtendant. Hæ uerno tempore exoriuntur, & autumno occidunt. Vocantur & Atlantides, quod ſeptem Atlantis filiæ ſint, inter quas eſt Maia Mercurij mater. Vergilius: Multi ante occaſum*

Vergiliæ. *Maiæ cœpere. Vergiliæ quoque uocitatæ ſunt, quòd uere oriantur. Pleiades ergo, Atlantides aut Vergiliæ ſeptem*

Hyades. *ſtellæ in Tauri dorſo ſunt. Hyades, ſtellæ quinque in ſigni eiuſdem capite, ita dictæ, quòd non ſine pluuia exoriantur. Eaſdem Plinius Succulas uocat, his uerbis: Qualiter in*

Succulæ. *ſucculis ſentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. De utroq; ſidere, atque alijs modo dictis Homerus in Iliade:*

Πλη

Πληιάδας θ' ὑάδας τε τότε σθένος ὠρίωνος.
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Idem in Odyſſea.

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Stellæ arctoæ ægrè occidunt, auſtrinæ ægrè oriuntur, idcirco ait: ὀψὲ δύοντα βοώτην. *Vergilius: Pleiadas, Hyadas, claramq́; Lycaonis Arcton. Sub pedibus Leporem habet Orion, appellatus ita, quod ex urina Iouis, Neptuni, ac Mercurij ſit genitus. Sirius ingens ſidus eſt, in ore maioris canis, unde & Canicula uulgo dici conſueuit. Cernitur in ſpeculo etiam medio die impoſito aquis contra ſolem. Hæc ſtella, quum horis matutinis exoritur, Solis calorem mirè adauget. Eo tempore Eteſiæ ad dierum quadraginta ſpacium ſpirare dicuntur, ut flatus æſtum utrunque leniat. Ideo à ſiccitate nomen dedere. Quidam falsò putant eandem ſtellam Caniculam & Canem minorem dici, decepti fortaſſe nominum ſimilitudine. Quò igitur ſideris naturam & locum inter ſtellas uicinas apertius cognoſcamus, Arati de eo uerſus adnotabimus,* Sirius.

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἐμμενὲς ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅ γ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει.

De eodem apud interpretem Arati legimus:

Νοτιώτερός ἐστιν ὁ κύων ὁ σείριος καλούμενος, ὃν ὠρίονος κύνα λέγουσι κατ' ἐπίκλησιν. ὥς φησιν ὅμηρος. ὅν τε κύν'

ὠρίωνος ἐπιτέλλησιν καλέουσιν. Et Varro in libris de Agricultura ſcripſit à ſolſtitio ad Caniculam dies quadraginta eſſe, ubi certum eſt eum de Sirio, non de Cane minore Procyon. *loqui. Procyon ſiue Anticanis Canis minor eſt, ſic nominatus, quod ante Sirium oriatur. Cic. Anticanem Procyon Graio, qui nomine fertur. Canopus, ſidus eſt in ſummo* Canopus. *Argus gubernaculo. Hic errorem inſignem apud Plinium ac Proclum, qui lectorem remorari ſolet, oſtendemus. Plinij uerba hæc ſunt: Canopus, à Rhodo abſconditur, magisq; Alexandriæ. Proclus circa libri finem, quem de ſphæra conſcripſit: ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ πηδαλίῳ τῆς ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ, κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν ῥόδῳ μόλις θεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ᾽ ὑψηλῶν τόπων ὁρατός. ἐν ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐστὶ παντελῶς ἀφανής. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζῳδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται. Canopū in Rhodo ægrè conſpici ait, & Alexandriæ nō cerni. Equidē Plinium atque Proclū eruditiores fuiſſe ſcio, quàm ut tam humili in re erraſſe cenſeantur. Sed uel mathematici cuiuſpiam autoritatē ſequuti ſunt, quēadmodum Solinus circa operis initium de horoſcopo Romano, ubi Veneris ſidus ſoli fuiſſe aduerſum ait: uel ipſi negotio non ſatis perſpecto, & cognitione grauiore impediti, hæc prodidere. Error manifeſtus eſt: Nam ſidera omnia auſtrina, inter quæ Canopum numerant, commodius Alexandriæ, quàm in Rhodo inſula cernuntur, Alexandria nanq; in auſtrum magis quàm Rhodos procedit. Nemo tamen leuitate tanta ſit, ut autores iſthæc ignoraſſe exiſtimet, maiora non ignorauerunt. Nos quoque nonnunquam in ædendo nomine noſtro, aliud agentes erramus, neque ob id neſcire dicimur. Quid quod in Plinio multa leguntur, quæ caſtigatorum inſcitia atque audacia deprauata ſunt?*

Meo equdem iudicio emendatißimum opus prodiret, ſi quiſq; quod ſuæ profeßionis eſt, reſtitueret. Quotieſcunq; æditur Plinius nouæ caſtigationis titulum præfixum habet. Veruntamen ſecundi uoluminis octauo capite ſcriptũ eſt: Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duodequinquagenis diebus. Item nono: Ideo & inæquali lumine aſpici, quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex Sole ipſa concipiat. Et decimoſexto: Sol Arietis uiceſima nona, atq; alia permulta. Quuum legendum ſit trecenis, non tantum ex ſe, & decima nona.

DE TRIPLICI CAELEſtium ſiderum ortu ac occaſu.

Siderum horum poëtæ exortum triplicem fecerunt. Matutinum, quem Græci κοσμικὸν uocant, quando ſidus mane cum Sole oritur. De quo Vergilius: Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro. Heſiodus in opere cui titulus ἔργα καὶ ἡμέραι de Arcturi emerſu:

Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον Δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς,
Ὦ πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.

Veſpertinum, ſiue χρονικὸν, quum ſtella ueſperi Sole occidente exoritur. Velut apud Ouidium uidere eſt: Quatuor autumnos Pleias orta facit. Vbi per quatuor Vergiliarum reditus annos totidem intelligit. Et heliacum, quãdo ἄστρον poſt Solis tranſitum, tantò ab eo ſpatio abeſt, ut cerni poßit. De hoc ortu Vergilius. Cnoſiaq; ardentis decedat ſtella Coronæ. Triplicem quoque occaſum cognominibus iiſdem deſcribunt. Matutinum, quum ſtellæ Solis

ortu occidunt. Vergilius: Ante tibi eoæ Atlantides abſcondantur, Debita quàm ſulcis committas ſemina. Iterum: Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos Expectata ſeges uanis eluſit ariſtis. Veſpertinum, quando ueſperi cum Sole abeunt, quemadmodum tempore uerno Atlantides. Denique Heliacum, quum propter Solis acceſſum ſidus uideri deſinit. Hoc modo Arietis ſignum circa uernũ æquinoctium occidit: Libræ autumno: Cancri, ſolſtitio: brumâ Capricorni. Non omnia ſigna, quæ ſimul oriuntur, etiam ſimul occidunt, propter horizontis obliquitatem.

QVO DISTENT ASTRVM, Signum, Sidus, & Stella.

QVod ἄστρον Græci, nos ſidus & ſignum uocamus. Nihilq́; eſt aliud aſtrum, ſidus uel ſignum, quàm animalium aliarúmue rerum in cœlo effigies, ex pluribus conſtans ſtellis. Stella ſingularis eſt. Ad eundem modũ Græci: ἀστὴρ ἄστρου διαφέρει, ὃ μὲν ἀστὴρ εἷς ἐστι, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ πολλῶν συνέστηκεν. Vt Aſtræa, Scorpio, Helice, Argo propriè aſtra, ſigna, aut ſydera dicenda. At Arcturus, Hœdi, Sirius, Canopus, & planetæ ſtellæ non ſydera uocantur. Verùm ſermonis ornatioris, & tædij leuandi cauſa, ueteres crebro, licet minus propriè, ſyderis nomen pro ſtella poſuere.

QVID SIT STELLARVM Longitudo, latitudo, & declinatio.

STellarum tum fixarum, tum errantium longitudo, earũ ab Arietis initio diſtantia eſt. Vt partium quinquaginta duarum interuallum, Vergiliarum longitudo dicitur, eæ enim

eæ enim ſeculo noſtro in Tauri parte uigeſimaſecunda ſunt. Latitudo à zodiaci medio diſceſſus eſt. Hic duplex arctous auſtrinusq́;. Declinatio ſtellarum, diſtantia ab æquatore. Hæc quoque duplex, auſtrina & arctoa. Terrarum uerò aut urbium longitudo, earum diſtantia eſt à Fortunatis inſulis. Latitudo eſt diſtantia loci ab æquinoctio ſeu æquatore, uel axis ab horizonte. Vt Capræ polum Arctoum ſpectantis longitudinem eſſe dicimus partium circiter ſeptuaginta: latitudinem tricenum, declinationem quinquaginta. Et Crateris eſſe longitudinem partium centum ſeptuaginta: unde uiginti latitudinem: declinationem quindecim. Smyrnæ longitudo gradibus ſeptem atque quiquaginta conſtat: latitudo triginta ſex. Hæc de cælo eiusq́; ſyderibus.

DE STELLIS ERRATICIS.

ANtequam planetarum motus aggrediar, quædam in uniuerſum de illis dicenda. Saturni ſtella φαίνων *nūcupatur, ut Cicero autor eſt: Iouis* φαέθων. *Martem ab ardore* πυρόεντα *dicunt, Gradiuū quum ſeuit, & Quirinum quum tranquillus eſt. Inde Romani, quod gens Martia atque bellicoſa ſit, Quirites dicti. Vel, ut alijs placet, nomen à Romulo acceperunt, qui itidem Quirinus uocitatus eſt ab haſta, quæ Sabinorum lingua quiris nominatur: qua crebrò utebatur. Medium nomen Lucanus circa primi libri finem uſurpat. Quid tantum, inquit, Gradiue paras? Veneris ſtella à Græcis* φωσφόρος *&* ἕσπερος *à noſtris Lucifer ac ueſper uel Veſperugo nuncupatur. Plautus: Neque Veſperugo, neque Vergiliæ occidunt. Mercurius,* στίλβων *& Cyllenius. Poſteriore eodem loco Lucanus uſus eſt: Motuq́; celer Cyllenius hæret. Prius à radiãdo*

ſiue coruſcãdo ſumptum. Platonici Planetas metallis comparant. Tribuunt enim Soli aurum, Lunæ argentum, Saturno plumbum, Ioui ἤλεκτρον, Marti ferrum, Veneri ὀρεί χαλκον, Mercurio ſtannum. At enim qui paßim de metallorum Metamorphoſi ſcribũt, plumbum Saturnum nuncupant: ſtannum Iouem: ferrum Martem: aurum Solem: æs Venerem: uiuum argentum Mercurium: argẽtum Lunam. Arabes Soli, cerebrum, & cor adſcribũt, Lunæ ſtomachũ, Saturno ſplenem, Ioui hepar, Marti ſanguinem, Veneri renes & genitale ſemen, Mercurio, linguam & os. Color Saturno candidus, Ioui clarus, quod inter ſtellæ ſuperioris rigorem ardorémq́; inferioris medius feratur: Marti ingneus, Lucifero cãdens, Veſperi refulgens, Mercurio radians, unde & ςίλβοντα appellauerũt: Lunæ blandus, Soli, quum oritur ardens, poſtea radians. Denique Saturni Martisq́; ſtellæ pernicioſæ dicuntur: Iouis ac Veneris, ſalutares: naturæ utriuſque Sol, Mercurius, Luna. Septem homini munera à planetis totidem tribui ſeu roborari uidentur: contemplationis acumen, gubernandi poteſtas, animi robur, claritas ſenſuum, amoris ardor, interpretandi ſubtilitas, fœcunditas generandi. Contemplationis donum, Saturnus miniſtrat: imperandi potentiam, Iuppiter: magnitudinẽ animi, Mars: Sol, ſenſuũ opinionisq́; claritatem: amorem, Venus inſpirat: pronuntiandi & interpretandi ſolertiam, Mercurius adiuuat: generationis officium, Luna.

Tres in mundo globi ſunt omnibus gentibus conſpicui, Sol, Luna, terra. Sol diſtinguit tempora, Luna ducit aquas, terra continet mortalium genus.

*

DE

DE MOTV PLANETARVM.

STellæ errantes quotidie cum mundo uertuntur ab ortu in occaſum, præter quem motum alium habent aduerſum huic per duodecim ſigna, quem Saturnus perficit annis triginta, Iuppiter annis duodecim, Mars duobus: Sol, Venus, Mercurius ſingulis, Luna menſe. Quo pacto eædem ſtellæ in diuerſas mundi plagas ferantur, quo modo Solis ſidus curſum peragat quotidie ab ortu in occaſum, & quotannis ab occaſu in exortum hac ſimilitudine poterit demonſtrari. Si in rota inter axem & circuitum formicæ ſeptem per totidem circulos moueantur à dextra manu per ſuperiorem partem ad manum ſiniſtram, uoluaturq́; rota à leuo latere in dexterum, neceſſe erit eas contra rotæ uerſationem incedere, & illam, quæ proximum centrum habuerit, ocyus motum abſoluere: quæq́; extremum orbem rotæ peraget, etiamſi æquè celeriter ambulet, propter magnitudinem circuli multò tradius perficere curſum. Communis autorum ſententia eſt ſtellas orbibus infixas eſſe, & non niſi cum illis uerti, quam nec probare, nec refutare audeam. Etenim quum aër ille, per quem ſol incedit, tenuior eſſe appareat, quàm iſte qui infra Lunam eſt, mirum uideatur ſic ſtellam in orbe fixam eſſe, ut nodus eſt in ligno: mirum item Solis, Lunæ, Veneris ſidera moueri non poſſe, niſi una cum orbe in quo hærent. Fortaſſe non abſurdum foret dicere, ſtellas ita circuire mundum ut nos per terram circunfuſum ſecantes aëra incedimus. Cæterum ſiue planetæ ſoli, ſiue cum orbibus moueantur, quando utrunque incertum eſt, haud magno conatu ſeu temporis diſpendio reor indagandum. Id unum conſtat & ſolem & lunam incredibili celeritate intra quatuor & uiginti horas ambire terram: ac motu contrario

Solem anno, Lunam menſe ſignorum zonam percurrere, hoc oculis noſtris nos uidemus. Orbes cum mũdo in occaſum uolui facilius crediderim : eoſdem cum ſtellis niti in exortum, dubium magis. Duos Solis motus hunc in modum Ouidius docet:

Ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes
Enituntur equi: medio eſt altiſsima cœlo,
Vnde mare & terras ipſi mihi ſæpè uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo,
Tunc etiam quæ me ſubiectis excipit undis
Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri.

Mox de altero:

Nitor in aduerſum, nec me qui cætera uincit
Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Hic uides ſolem non retro ire, ſed conſtanti inceſſu aduerſus orbis extremi celeritatem niti. Hoc loco poëta motus duos deſcripſit, quorum prior quotidie perficitur, poſterior anni ſpatio, hoc eſt, dierum tercentum ſexagintaquinque & quadrantis unius. Quia ſolus cernitur Sol dictus eſt. Homerus eum cuncta intueri atque audire adfirmat

Ἠέλιός θ᾽ ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις.

Hanc lucem ideo nubila magna temporis intercapedine condunt, ne ſideris pulcherrimi, quemadmodum & rerum aliarum, ex uſu aſsiduo ſatietas ſit. In Sole tria cernuntur: radius ſingulis oculis propius : lumen per aëra fuſum, ac omnibus commune: & lux, quæ lumini præeſt, atque in ſtella ipſa conſpicitur. Solem medio ſpatio inter cælum terramq́; ferri Ouidij uerſus memoriæ prodiderunt : Altius egreſſus cœleſtia ſigna cremabis, Inferius terras, medio tutiſsimus ibis. Voluit nanque rerum parens deus,

ignem

ignem hunc non inter ſidera, elementorúmue mutabilem materiam, ſed per aëra inanem, ubi nihil adurere poßit uagari. Stellæ tamen aliquot utrinque uicinæ quandoque uruntur, unde & exuſtas cõſuetudo appellat. Sol ab oriente in occidentem celerrimè rapitur alterutro æquinoctio: tardißimè, ſolſtitio brumaq́;. Quanto enim ſtellæ polis uiciniores ſunt, tanto tardius mundi circuitu feruntur. Circa axem enim & motus & circulos æquidiſtantes aßiduè minui neceſſe eſt: & ſtellas arctoas uix aut tarde moueri. Manifeſtum eſt ergo, quo Saturni, Iouis, Soliſque ſidera uerticibus propiora ſint eo ſegnius ipſa in oras occiduas decurrere. Nazianzenus Solem menti diuinæ comparat, his uerbis: τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος, ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, *id Sol oculis, quod menti deus.*

DE VMBRA TERRAE.

Terræ umbra ſemper à Sole diametro diſtat. Illo enim oriente ipſa occidit, & occidente oxoritur, media nocte in auſtro eſt, meridie uerò antichthonum hemiſpherium implet. Aeſtate humilis, hyeme ſublimis, & Solis altitudinem imitatur conuerſis anni temporibus. Quoniam Louanij ſolſtitio partibus ferè quindecim ab horizonte abeſt, ſicut medio die in Capricorno ſol: bruma tribus atque ſexaginta: æquinoctio utroque triginta nouem. Eadem ſole luſtrante Cancri ſignum, hoc eſt, ſupremam abſida, producior: breuior hyeme circa brumalem circulum, ubi ſidus terræ proximum eſt. Hæc obſeruatio ad defectuum moras pertinet. Siquidem æſtiuis menſibus acutiore umbra Lunam ocultari, bruma contractiore ſentimus. Terræ umbra perpetuo circuitu corpora animantium ſternit, componitque ad quietem

Solis.

Solis ſidus, umbra terræ & centrum arcus cæleſtis, quem in Chao deſcribemus, eodem motu circumaguntur.

DE DIFFERENTIA INTER Solem & Lunam, ac eorum magnitudine.

M*Aximarum mundi partium Solis Lunæq; ſphæras exactius contemplari lubet, eorumq; diſcrimen propius intueri. Sub ſole omni momento meridies atque æſtas eſt. Ille ubique prandentes cernit, mediósue dies à noctium opacitate dimetiente diſtans: aßiduè contuetur frondes, flores, & rerum pulchritudinem amœnitatemq;, comites ſemper duo habens Venerem ac Cyllenium. Contra Luna ſola per triſteis tenebras fertur, pauidasq; umbras: nihil iſta niſi ignauos ſomnos conſpicit: nullos aſpicit in agris homines, ut etiam mortaleis omneis periſſe miretur. Ille pocula uidet, conuiuia uidet, uidet quicquid in orbe pulchrum eſt: hæc niue tectos montes & horridam naturæ faciem. Illi rerum imperium, cæli terræ, ſtellarumq; regimen deorum cura dedit: huic nihil præter menſtruos curſus, labores, atque etiam corporis interitus. Illi color aureus, argenteus Lunæ. Ille diurnus, nocturna Luna. Huc ſpectat ut eorum terræq; magnitudinem ſubijciam. Hæc tricies nouies Lunæ σφαῖραν continet, Sol amplior terra, centies ſexagies ſexies. Quod admirationi non erit, ſi globi capacitatem ex diametri longitudine quæſieris. Continet enim Solis dimetiens terræ dimetientem quinquies & ſemiſſem. Eſtq; proportio diametri Solis ad terræ dimetientem, quæ eſt numeri undecim ad duo quintupla ſequialtera. Solis autem cubus mille tercentum unam & triginta parteis tales continet, cuiuſmodi terræ cubus octonas complectitur. Cubus enim numeri undecim, eſt mille tercentum unum & triginta. Cubus uero binarij, qui eſt terræ,*

terræ, octo. Subducto quoties id fieri poteſt, minore cubo, qui eſt terræ, à maiore qui eſt Solis, cognoſcitur cubi ad cubum proportio, & quanto Sol maior terra ſit. Inuenimus ergo centies ſexagies ſexies octo, in mille tercentum uno & triginta. Terræ diametros Lunæ dimetientem complectitur ter & duas eius diametri portiones quintas. Eſtq; ea proportio dimetientis terræ ad Lunæ diametrum, quæ eſt ſeptendecim ad quinque tripla ſuperbipartiens quintas. Cubus numeri ſeptẽdecim, quater mille nongenta tredecim. Cubus numeri quinque, eſt centum uigintiquinque, Maiore cubo per minorem diſtributo, reperimus numerum centum uiginti quinque tricies nouies in quater mille nongentis tredecim. Thales Mileſius aiebat Solis ſeptingenteſimam partem Lunæ globo eſſe comparandam. Terram eſſe minorem Sole uel hoc argumento eſt, quod tam raro Luna in eius umbram incidat. Si enim adeo eſſet uaſta ad orbem totum, ut apparet, uix unquam Luna lumen haberet, niſi omnino propinqua Soli. Hunc eſſe immenſum ſic Plinius demonſtrat. Quod Idam montem latitudine exuperet, dextra leuáque largè amplectens. Et quia æquinoctio utroque omnibus ſub æquatoris orbe habitantibus ſimul cernatur in finientis uertice. Item quia circa æſtiuum circulum habitantium iiſdem æquinoctiorum diebus, meridie, Septentriones umbræ ſpectent, ortu uero occaſum. Et quod luna deficiente terræ umbra in mucronem deſinat. Ob duas cauſas Sol maior apparet hyeme, quàm æſtate, quòd bruma nobis propior ſit: & quòd per aëra nubiloſum hyeme cernatur.

De

BIBLIOTECA DE FILOSOFIA Y LETRAS MADRID

DE VENERE ET MERCVRIO.

INfra Solem Veneris ſtella, quę (autore Cicerone) à ſole nunquam longius abeſt duorum ſignorum interuallo. Quare cum eo quotannis ſigniferi orbem percurrit, & quotidie totum mundi circuitum. Eius locum Sol oſtendit. Quippe mane circa orientem eſt: meridie ſemper ſublimis circa ſolem in auſtro: eo occidente, ipſa, ſiue ſequatur ſiue præterierit, non procul ab occaſu eſt: & nocte media ſub pedibus nobis, at antichthonibus alta cernitur. Error apud Solinum eſt, circa operis initium, ubi Venerem Soli fuiſſe aduerſam, quando Roma conderetur, ait: quum ipſa uix duobus ſignis abeſſe poßit à ſole. Eius uerba hæc: Romulus auſpicato murorum fundamenta iecit duodeuiginti natus annos XI. Cal. Maias hora poſt ſecundam ante tertiam ſicut L. Taruntius prodidit mathematicorum nobilißimus, Ioue in piſcibus, ſaturno, Venere, Marte, Mercurio, in ſcorpione, ſole in Tauro, Luna in Libra conſtitutis. Hallucinati ſunt & ueteres in Paridis Troiani geneſi, quam hunc in modum Firmicus prodidit. Eius horoſcopum in Aquario fuiſſe: ſolem ac ſaturnum in Leone, Lunam & Martem in ſcorpione: Iouem in Aquario: Venerem ac Mercurium in Geminis. Quamuis hic Luciferi ſtellam fortaſſe non male poſuerint, certe Mercurius, quem mox deſcribemus, tanto interuallo à ſole diſtare nequit. Venus Lucifer aut φωσφόρος nuncupatur, quum ſolem antecedit, aut ante eum oritur: Heſperos uero aut Veſper, quando ſolem inſequitur, atque poſt eum occidit. Quam uocem Vergilius uſurpat, in uerſu iſto: Venit Heſperus ite capellæ, id eſt, cerni incipit, non oritur: nam Heſperus nunquam in oriente con

te conſpicitur, nec Lucifer in occidente. Vitruuius de architectura libro nouo : Veneris ſtella, quum ſolem ſequitur poſt occaſum eius apparens in cælo, clariſsiméque lucens Veſperugo uocitatur. Alijs autem temporibus cum antecurrens & oriens ante lucem, appellatur Lucifer. Plinius iudicio ſubtiliore & motum & ſtationes ita memoriæ tradidit. Veneris ſtella ſigniferi ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus: ab ſole nunquam abſiſtens partibus ſex atque quadraginta longius. Mercurij ſidus, ut Veneris, ſolem quoque modo antecedit modo ſequitur: nec unquam ab eo lõgius unius ſigni ſpatio abeſt: & ſingulis annis cum eo zodiaci ſigna luſtrat. Plinius: Mercurij ſidus inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, quàm Veneris, modo ante ſolis exortum, modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo uigintitribus partibus remotior. Mercurius non lucifer aut Heſperos, ſed matutinus, quum ante ſolem exoritur: & ueſpertinus quando poſt eum occidit, nuncupatur. ſed dubitarit forſitan aliquis, quur duo hæc ſidera non ſint ſole celeriora, cum minore contineantur circulo. Nam eò ſaturnum annis tricenis circumagi apparet, Iouem duodenis, Martem binis, ſolem ſingulis, & lunam menſe, quod circa terram circuitus anguſtiores ſint. Hæc explicabimus, oſtendemúſque ocyorem eſſe Venerem ſole, ac Mercurium Venere. Conuenit inter omnes, ſolis radio reliqua impelli, retroire, ac conſiſtere. Solem uerò per medium ire ſigniferum, nec in oras diuerſas aliorum modo diſcurrere. Heſperum autem nonnunquam & ſtare, & ad utranque zodiaci circuli latitudinem digredi, & retro cum mundo in occidentem referri. Ex his omnibus quis Venerem, cui tot flexus luſtrandi, non ſole ublociorem iudicet?

cet? Idem in Mercurio facile demonſtres, eum quoque Lucifero eſſe celeriorem. Nam quo tempore ſemel retrogradum eſt Veneris ſidus, quod propè ſingulis annis fit, eo ipſo ſpatio Mercurij ſtella ter graditur per omneis ſtationum progreßionumq́; notas. Latitudine quoque ocyſſime, à Solis uia digreditur. Vt non immerito Lucanus ſcripſerit: Motuq́; celer Cyllenius hæret. Hic ergo ut Venere inferior, ita & uelocior. Porrò quo propius ſtellarū trium progreſſum cernas, ſolem conferre licet uenatori perſequenti leporem, Venerem canibus magnis, qui dominum nunc præcurrunt, nunc ſequuntur. Mercurium paruis, qui aßiduo ſe diſcurſu fatigant, ueſtigantq́; olfactu feram. Hunc Luciferum aut Heſperum nō appellāt, propter celerem mutationem motus, & minorem à ſole diſtantiā.

DE LVNA.

INſima terræq́; proxima luna, cuius mutabilis ſpecies miraculum omne uincit. Nanque ut Veneris ſidus ſolem modo præcurrens, modo ſequens Luciferum uocant & & Heſperum: ita hæc eodem ſeruato cognomine corporis effigiem immutat. Hic uidere iucundum eſt, quanta lunæ uis ſecum maria pertrahat: tantam aquarum molem, ut huius grauitas elementi motum omnem reſpuat, tanta celeritate, ut animantium cunctarum uelocitatem ſuperet. Cuius portionem milleſimam cūcta terræ mariſq́; non traherent animalia, id ſecum rapit lunæ globus. O mira naturæ ſpectacula. Quid ſideri aquas alligauit? Vbi ueſtigia figit currens atque onera trahens numen laborioſum? Nil, niſi cedentes ac inanes ſpiritus premit. Sed ad rem, hæc diebus uicenis ſeptenisq́; & tertia diei parte ſigniferi orbem ambit. Interq́; ſingulos coitus ſigna ferè tredecim propter Solis diſceſſum, quum antecedentem celeriore

riore abſequi curſu debet, permeat. Quare Lactantium ſcripſiſſe miror: Sed Luna, quæ orbem illum ſigniferum triginta dierum ſpatio luſtrat. Iccirco intra uicenos octonóſque ferè dies unum mundi circuitum perdit. Quoniam eo tempore extremus orbis uicies octies, ipſa autem duntaxat uicies ſepties circumagitur. Luna ſemper plena eſt præterquam in defectione. Quum enim pars altera ſoli expoſita ſit, altera tenebris, globi dimidium ſemper illuſtrari neceſſe eſt, ſed uiciſſitudine quadam id cœlo terræq; oſtendi. Etenim quando corniculatam intuemur nos inferiore quidem à parte, à ſuperiore pertumeſcit. Vt cornua illa inferiora conſpicua nobis, auerſo coniuncta tumori hemiſpherion lunæ integrum efficiant. Contrà, quum terræ intumeſcit, cœlo inſinuat cornua. Quúmque mortalibus dimidiata lucet forma: immortalibus ſeſe figura eadem oſtentat. Et quando nobis nulla cernitur, illis eſt plena; utpote quum portio ſolum, quæ cœlum ſpectat, capiat lucem. Quúmque illis nulla, nobis prorſus plena eſt. Quo fit, ut figurarum uarietas illa, è diſcurſu eius nunc ad oppoſitam ſoli regionem, nunc rurſus ab oris aduerſis ad ſolis congreſſum naſcatur. Septimo die à coitu uel plenilunio luna διχότομος. à noſtris diuidua dicitur. Plinius autor eſt, eam ſemper auerſis à ſole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare: ſi minuatur occaſus. Et ab interlunio lucere dodrantes ac ſemuncias horarum, ab ſecunda die adiicientem uſque ad plenum orbem. Cauſæ tres ſunt quur à coitu luna modo maturius modo tardius redit. Quarum prima obliquitatem ſigniferi finientíſque, ſiue impares ſignorum duodecim occaſus continet. Secunda utriuſque ſpatia latitudinis: quoniam ſegnius auſtrina, arctoa ocyus prodit. Tertia ſideris eius ucelociorem

*tardiorémue curſum.Lunam æſtate ſemper depreſſam ui-demus,hyeme uerò ſublimem.*Hebræis *à candore Leuona nuncupatur.*

QVAE STELLAE DICANTVR ſuperiores, Quur luna celerior aliis ſit, Et orbium ex Cicerone ordo.

ID *ſcitu dignum eſt, Saturni, Iouis, Martíſque ſidera, quod ſupra ſolem uoluantur, ſuperiora uocari:Veneris ac Mercurij inferiora, Et lunam inferioréſque ſegnius tra bi cum mundo,uerùm celerius in aduerſum.Contra ſupe-riores uelociore curſu in occaſum labi, tardiore in exor-tum.Duabus de cauſis lunæ ſidus* Saturno, *Ioue & Marte eſt uelocius: quod minore feratur circulo, & quod lon-gius abſiſtens ab orbe extremo facilius in aduerſum nita-tur.Id quoque non omittendum, lunam intra diei ſpatium ut plurimum partes tredecim percurrere, biníſque horis ſingulos gradus. Et ſolem quotidie ſingulas parteis, ac horis duabus quina minuta.Libri huius initio mundi par-tes ex Ciceronis ſecundo de diuinatione uolumine recen-ſuimus. Eaſdem in Scipionis ſomnio hunc in modum enu-merat: Nouem orbibus uel potius globis connexa ſunt o-mnia,quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos com-plectitur omneis, ſummus ipſe deus arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum cur ſus ſempiterni. Cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retro contrariò motu atque cœlum. Ex quibus unum globum poßidet ille,quem in terris Saturnum nominant. Deinde hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dici tur Iouis. Tum rutilus horribiliſq; terris, quem Martem dicitis.Deinde ſubter mediam ferè regionem ſol obtinet, dux*

dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio: tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. Hunc ut comites ſubſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus. In infimoq́; orbe luna radijs ſolis accenſa conuertitur. Infra autem eam nihil eſt, niſi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam ſunt omnia æterna. Nam ea, quæ eſt media & nona tellus, neque mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera. Plato, ut Plutarchus refert, ſub ſtellarum hærentium ſitu primum Phænonta ſiue Saturnum eſſe aiebat, ſecundum Phaëtonta uel Iouem, tertium Pyroënta, quartum Luciferum, quintum Stilbonta, Solem ſextum, & ſeptimam lunam.

DE INAEQVALIBVS HORIS.

NVnc de horis, quas planetis adſcribunt, nonnihil dicendum. Eas ideo hic deſcribemus, quod ipſe ad errantes ſtellas modo traditas pertineant. Duo horarum genera: Aequales, quas & æquinoctiales nominant, uigeſimæquartæ dei naturalis partes ſunt. Inæqualéſque duodecimæ temporis portiones, quod inter ſolis ortum & occaſum, uel inter occaſum & exqrtum eſt. Ita dictæ, quod diurnæ inæquales nocturnis ſint: & brumales æſtiuis. Eaſdem alijs nominibus tum erraticas, tum planetarum horas nominant. Exortu ſolis initium primæ numeramus, meridie ſextam, ſolis occaſu duodecimam & rurſus initium primæ, nocte medium tenente cœlum ſextam, & ſolis exortu duodecimam. Idcóque ad primam Horam Chriſtianos canere aiunt: Iam lucis orto ſidere, quod à ſolis exortu horarum ſumatur initium. Prima hora matutina ſtellæ, unde dies nomen accepit, tribui-

tur, ſecunda ſequenti, ſic deinceps ſimili in aliis ſeruato ordine. Vt diei lunæ prima hora à ſolis exortu lunæ eſt, ſecunda Saturni, tertia Iouis, quarta Martis, quinta ſolis, ſexta Veneris, ſeptima Mercurij, octaua lunæ, nona Saturni, decima Iouis, undecima Martis, duodecima ſolis. Vbi ad nocturnas perueneris, duodecim diurnas adiicias oportet, nam perpetuo numero uſque ad ſequentem ſolis reditum planetæ numerari debent. Decimatertia igitur Veneris, decimaquarta Mercurij. Diei ſequentis prima hora Martis eſt, ſecunda ſolis, tertia Veneris. Reliqua facile adiunxeris.

DE EXALTATIONE ET natura ſtellarum errantium.

SOl exaltationem, hoc eſt præcipuum dignitatis locum in Arietis parte decimanona habere traditur: Luna in Tauri tertia: ſaturni ſtella in Libræ uigeſima prima: Iouis, in Cancri decimaquinta: Martis, in Capricorni uigeſimaſeptima: Veneris in Piſcium uigeſimaſeptima: Mercurij, in uirginis decimaquinta: ἀναβιβάζων, in Geminorum parte tertia. Cauda in aduerſo eſt. Horum omnium caſus, in partibus eſt exaltationi oppoſitis. Quemadmodum enim ſolis exaltatio in decimanona Arietis parte ponitur: ita ſolis caſus in gradu undeuigeſimo Libræ. Sic de ſaturni, Iouis, Mrtis, Veneris, Mercurij, Lunæ, ἀναβιβάζοντος καὶ καταβιβάζοντος caſu dicendum. Deinde Saturni & Mercurij ſtellas aridæ ac rigentis eſſe naturæ conſtat: Iouis calidæ & humidæ: Martis ac ſolis calidæ & ſiccæ: Veneris lunæq; gelidæ & humidæ. Et ſaturni ſidus ſignificare edaces, auaros, cogitationis multæ, memoria tenaci, longa uita, ſed laborioſa. Iouis, religioſos, pios, fidos, pontifices,

tifices, reges, duces. Martis, iracundos, acres, inſidiatores latroneſque. Solis, auri honorúmque cupidos, fortes ac cõſtantes. Veneris, ueſtium ornatus, cantus, amores, cõuiuia, luxus. Mercurij, oratores ac artium inuentores. Lunæ, gloriæ adfectationem. Denique naturam habere inquiunt: in Germania, Martis: in Anglia & Scotia, Saturni: in Gallia, Iouis: in Hiſpania, ſolis: in Græcia, Veneris: Gandaui, ſolis ac Leonis: Brugis, Veneris & Piſcium: Andouerpiæ atque Louanij, Mercurij Geminorúmque: Treueris, ſaturni & Capricorni. In climate primo ſaturni, in ſecundo Iouis, in tertio Martis, in quarto ſolis, in quinto Veneris, in ſexto Mercurij, in ſeptimo Lunæ.

DE PARTIBVS ORBIVM.

HI ſtellarum errantium circuitus in orbes tres diuiduntur, quorum medius, ſidus uel epicyclum deferens appellatur: reliqui duo abſidas ferentes. Hæ enim niſi illorum motu, qui tardus eſt, in ſignifero ſitum non mutant. Lunæ ac Mercurij orbes plures ſunt, uerum tam exquiſita diſtinctio huc non ſpectat. His additur circulus æquans quo ſol caret, cuius centrum tanto ſpatio, à deferentis circuli medio abeſt: quanto deferentis centrum à medio mundi diſtat. In Lunæ tamen orbe hic circulus idem cum mundo centrum ſortitus eſt. Aequantem uocant ab æquando, quòd æquos ſiderum motus oſtendat. Ex eo quippe facile cernas, ductis per medium diametris, lunam celeriorem eſſe in ſumma abſide, reliquos in ima. Plura quidem hic dici poſſent, ſed ut mediocrem rerum iſtarum cognitionem, quo facilius Ciceronem, Plinium, Lucanum alióſque intelligas, quóque illorum exemplo uarijs artibus orationem efficias illuſtriorẽ, uehementer laudo, imò ſtudioſis omni-

bus neceſſariam eſſe iudico: ita abſolutam maximè damno Eſt nanq; ſtudiorū, bonorū peſtis & pernicies, ut pleriſq; Dialectice. Vtrobique enim complures uideas ſine emolumento ullo, reliquas peroſos literas, tanquam apud ſcopulos Sireneos conſeneſcere. Hic in argumentorum, æquationum, mediorumq; motuum ſpatijs: illic in ſuppoſitionum & ampliationum portentis. Quare in omni doctrinarum genere nugas ſuperuacuas miſſas facere, atque animum ad meliora transferre ſatius eſt. Hæc quæ de abſidum, ſtationum, progreßionum, draconumq; notis adferam, adoleſcentibus omnibus ſummè neceſſaria ſcio: plura ſi perſequare inutilia.

QVID SVMMA VEL IMA abſis, & epicyclus.

ABſidas duas tradunt: ſummam, quæ eſt longißima ſtellarum à mundi medio diſtantia: & imam, quæ terræ centro proxima eſt. Hæ non modò in circulo deferente ſunt, ſed etiam in epicyclo, qui globus paruus eſt, in cuius circuitu ſidus fixum uoluitur. Longißima Saturni à terra diſtantia æuo noſtro, in decimaquarta ferè Sagitarij parte eſt: Iouis in uigeſimaquarta Virginis: Martis in decimaſexta Leonis: Solis ac Veneris, in ſecunda Cancri: Mercurij in prima Scorpionis. Lunæ abſis triginta diebus ſigniferum luſtrat, & menſis principio ſub ſole eſt, decimoquarto die in partibus ſoli oppoſitis.

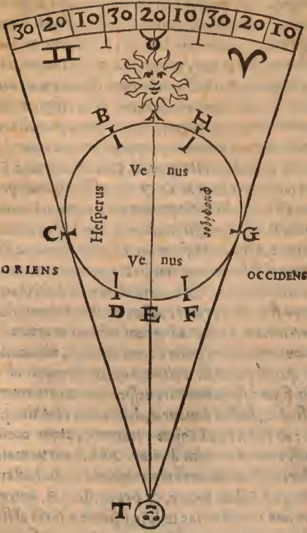
DE STELLARVM ERRANTIVM ortu, occaſu, ſtatione, progreſſu, & epicycli motu.

VOces aliquot, quæ ad negotium hoc conducunt, exprimendæ. Inde ſubiungam quá nam ratione epicycli

cycli orbis circum centrum ſuum uoluatur. Poſtremò, *Plinij locum emendatione dignum reſtituam. Matutino ortu ſtellam dicimus exoriri, quando ante ſolis emerſum ipſa cerni incipit: ueſpertino, quum ob ocaſu.* Et *occaſu matutino occultari, quando circa auroram uideri deſinit: ueſpertino, quum à ſolis abitu. Stare ſidus aiunt, quum ſub eadem hærens ſigniferi parte, neque ad orientem, neque ad occidentem proficiſcitur. Statio duplex eſt: matutina uel prima, unde retroire ſtella incipit. Veſpertina uel ſecunda, unde progredi.* Omnes *retrogradæ ſunt, in ima epicycli parte: in ſumma progrediuntur. Sol epicyclo caret.* Progredi, *ab occaſu in ortum moueri eſt.* Retroire, *ferri contra ſignorum ordinem. Sic intellige Ouidij uerſus de ſole nunquam retrogrado:* Nitor *in aduerſum, nec me qui cætera uincit* Impetus, *& rapido contrarius euehor orbi.* Id *dignum ſcitu, ſolum lunæ epicyclum circum centrum ſuum ab ortu in occaſum uerti, hoc eſt, quemadmodum uulgus Solis aut mundi motum manu circumacta oſtendit: uel quomodo curru in occaſum uecto, rotarum claui circum axem uoluuntur.* Hoc *pacto* Luna *epicycli centrum perpetuo ambit, illo tamen ſemper in ortum currente.* Reliquorum *epicycli motu contrario circumaguntur, ab occidente in orientem. Saturni,* Iouis *ac Martis ſtellas, quando cum Sole incedunt, in ſumma abſide epicycli eſſe, & progredi conſtat: quum ab eo mundi triente diſtant, ſtare uel conſiſtere: in aduerſo uerò, & diametri interuallo (quam oppoſitionem nuncupant) in abſide ima eſſe, atque retroire ad ſtationes ſecundas.* Quo *tempore tantum cœli Sol dimenſus eſt, ut partibus centum uiginti rurſum ab illis antequam redeant abſit.* Alia *ſiderum inferiorum ratio.* Quippe *Saturni,*

Iouis ac Martis ſtellæ & trium, & quatuor, & ſex ſignorum ſpatio à ſole abeſſe poſſunt: Veneris ac Mercurij uix duorum. Superiores à matutina ſtatione retroire incipiũt: inferiores à ueſpertina. Reliquum eſt ut Plinij mendum tollamus, qui labor ad ea quæ nunc tractamus non inutilis erit. In ſecundi libri decimoſeptimo capite legimus: Digredi autem latitudine, motúmque minuere ab exortu matutino: ubi ueſpertino ſcribi debet. Nam ut ante matutinos ortus, ſtationéſque docuerat: ita hic ueſpertinos tradit. Ob crebram uocum duarum matutini, & ueſpertini curſus repetitionem, à chalcograghis, uel caſtigatoribus, qui rem non intelligunt, locus deprauatus eſt. Id Plinius uult: Heſperum progreſſionem minuere à ueſpertino exortu, quòd fit in epicycli parte ſuperiore, inde ad ueſpertinas ſtationes digredi, atque ab iis ad ſolem retroire. Sic eſſe legendum, non ſolùm rei natura, uerum etiam omnia Plinij uerba loquuntur. Porrò ut commodius ſtellæ motus percipi queat, rem ipſam depingemus. Epicycli ad ſigniferum proportionem data opera nullam ſeruabimus, quo rudius, & apertius ea pueris exponantur.

A,C,

A, C, E, G, Epicyclus *eſt. A, abſis ſuprema, ſiue longißima ſtellæ à mundi centro diſtantia. ubi progreßionis medium eſt, & Solis Venerisq́; coitus.* B, *exortus ueſpertinus, unde deſcendit, atque progreſſum minuit.* C, *ſtatio*

ueſpertina,à qua incipit retroire. D, *occaſus ueſpertinus.* E, *medium regreßionis, ac ima circuli abſis, ſub* Tauri *ſi-gno, ubi ſidus rurſum cum* Sole *eſt.* F, *exortus matutinus.* G, *matutina ſtatio, unde progredi Lucifer incipit.* H, *occa-ſus matutinus, à quo* Solem *celerrimè ſignorum ordine in-ſequitur.* T, *centrum mundi. Supra Solis effigiem ſignife-ri quadrantem poſui.* Nam *ſub eo circulo epicycli centrum ab* Occidente *in* Orientem *perpetuò progreditur, ſidere quandoq; in ambitu retrogrado.* Duæ *lineæ, quæ à* T, *ſiue centro mundi per literas* C, & G, *ad ſigniferum protra-huntur, in epicyclo utrinque notant ſtationes.* Donec *ſtel-la à nota* B, *ad* D, *pergit, Heſperos ſiue ueſper, nuncupa-tur: inter* F, *uerò &* H, *figuram, Lucifer. Spacijs alijs duo-bus circa abſidas utroq; amiſſo cognomine* Veneris *dũta-xat nomen uſurpat.* Quo *accuratius rem deſcribam, eadẽ repetere, ſiue interpretari uiſum eſt.* Pro Veneris *ſtella ce-ræ particulam accipe ad grani triticei magnitudinem, quæ tum circunferri poterit, tum chartæ, ubicunque po-ſueris, facilè hærebit. Si itaque ceram traxeris ab* A, *ad* B, *ibiq; figas: ſtellam cernes ueſpertino exortu emergere.* Inde *ſi ab* C, *ſenſim dimoueas, deſcendere, ſegniusq; pro-gredi: ab ea retro ad* Solem *recurrere, atque occultari, qui ueſpertinus occaſus dicitur.* Ab F. *exortu matutino, ſcandere.* A *ſtatione uerò matutina, ubi* G, *charactera po-ſuimus, ad* Solem *meare, & progredi: in* H, *autem pun-cto rurſum occultari: ac inde per ſummas ferri abſidas ad exortum ueſpertinum. Si autoris uolumen ipſum nunc in manus arripias, nulla amplius dubitatio apparebit.* Quã-*quam epicyclorum uſus* Plinij *æuo excogitatus fortè non-dum erat, & docendi forma alia fuerit, rem tamen, id eſt, ſtellæ conuerſionem eandem permanere certum eſt.*

DE LVNAE DRACONE & motu circa abſidas.

DRaconem figuram eſſe conſtat, quam Solis ac Lunæ meatus efficiunt. Eius caput, ſectionẽ eſſe unde Luna ad ſeptẽtriones ſcandit, quam Græci ἀναβιβάζοντα à ſurſum enitendo uocant. Caudam uerò notam, unde ad auſtrũ ipſa deſcendit, quæ ab iiſdem καταβιβάζον, nuncupatur. Duo hæc puncta quotidie ab exortu in occaſum tria minuta tranſeunt. Plinius ipſa circulorum commiſſuras uocat: Sol, inquit, atque commiſſuræ abſidum, extremæq́; orbitæ à terra, in obſcuritatem. E quibus uerbis colligimus tria eſſe, quæ ſtellas obſcuriores reddant ſiue occultent. Solem, qui in quacunque mundi parte fuerit, ſolus ſemper cernitur. Deinde draconis fines dictos, in quibus Sol & Luna deficiunt. Poſtremò circulorum abſidas ſupremas, quæ quamuis omnino ſtellas non occultent, ob diſtantiam tamen reddunt obſcuriores. Prætereundum non eſt Lunã interlunio atque plenilunio ſemper eſſe in circuli deferentis ſumma abſide, medijsq́; temporum horũ ſpatijs in ima. Et celeriorem in ſumma eſſe in ima tardiorem. Nam donec ſidus in exortum meat, abſides pari celeritate in occaſum nituntur. Ita fit ut ipſum menſibus ſingulis bis eas percurrat. Sol ſemper medius inter illas Lunæq́; globum eſt.

DE DVPLICI RERVM altitudine.

DVæ altitudinum ſpecies: quarum altera diſtantia à terra, uel medio mundi eſt: altera ab horizontis circulo. Priore modo Sol nubibus, Luna, Mercurio, Venere ſublimior. Poſteriore fieri poteſt, ut Sole altior Luna ſit,

ſi or

ſi oriente eo ipſa in medio cælo cernatur. Ex his manifeſtum eſt errantia ſidera quinq; modis ſcandere ac deſcendere. Namq; à terra ſurſum eunt, quum in circuli deferentis abſida ſuperiorem pelluntur: & quando in ſupremam epicycli partem abeunt. Ab horizonte ad uerticem ſcandunt, mundi ab Oriente ad meridianum circulum motu, obliquo ſigniferi poſitu, atque eius latitudine. Vt Saturni ſidus ſcandere dicitur quum ad ſummã deferentis ſeu epicycli abſida tendit, quum ab Oriente attollitur in ſublime, quando ab Ariete ad Cancri ſignum graditur, & quum ab auſtrina latitudine ſurſum in arctoam tranſit. Idem de planetis alijs iudicium eſto, excepto Sole, qui epicyclo ac latitudine caret. Hactenus orbium ratio dicta, extremi, noni, cæli, ſeptenumq; ſiderum errantium, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Volumine ſequenti circulos trademus, ſigniferum, æquatorem, coluros, finientem, meridianum, lacteum, quos maiores nuncupamus. Inde tropicos duos arcticosq; quatuor minores. Poſtremò παραλλήλους, ſiue æquidiſtanteis, obliquos & per axem ductos.

* *
*

IOA

IOACHIMI FORTII RINgelbergii Andouerpiani Inſtitutionum Aſtronomicarum Liber tertius.

DE PARTIBVS CIRCVLORVM.

LIBROS *duos abſoluimus: quorum prior ſphæræ ac mundi leges declarat: poſterior orbium, ſtellarum, abſidum.* Hic *circulorum ratio tradetur, tam ſtudioſis neceſſaria, ut ſi ea deſit, uix ullum autorem intelligas. Quid circulus ſit, ante in orbium deſcriptione admonuimus.* Eum *in ſigna duodena partiuntur. Signum deinde in tricenas portiones, quas tũ partes, tum à Solis greſſu gradus nominant, quod quotidie tantum ferè cæli percurrat. Gradum ſiue partem in ſexagena minuta, quæ in tertio, quarta atque id genus ſectiones deinceps diuidunt.* Totus *ergo circuitus parteis trecentum & ſexaginta continet: ſemicirculus, centum & octoginta: eiuſdem quadrans nonagenas. Quos numeros ob uſum frequentem, diligenter memoria repetere, ac tenere debemus.*

DE

DE MINVTIS HORARVM.

De æquatoris aut circulorum minutis dictum. Verùm alia horarum ſunt, quas in portiones itidem ſexagenas patimur. Nam quum quotidie totus æquinoxialis, uel mundus exoriatur, ſingulis horis quindecim æquatoris partes oriantur, ſeu meridianum orbem prætereant neceſſe eſt, & quaternis horarum minutis ſinguli gradus. Quare horarum minuta maiora, quàm æquatoris ſunt. Singulæ enim æquinoctialis partes ſexagena circulorum, uel mundi minuta complectuntur: ſed horarum duntaxat quaterna.

DE AEQVATORE.

Circulorum alij maiores, qui mũdum in parteis æqualeis ſecant, uel quibus idem cum mundo centrum eſt: alij minores, qui orbem in parteis inæquales diuidunt. Eſt & alia in παραλλήλους, ſiue æquidiſtantes, obliquos & per axem ductos diſtinctio, de qua poſterius agemus. Maiores ſeptem à Græcis tradũtur: æquator, ſignifer, κόλουροι duo, ὁρίζων, meridianus, lacteus. Aequator, quem & æquinoctialem appellant, eſt cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroque polo diſtant. Ita duabus de cauſis nominant: quòd ſub eo, in quacunque cæli parte Sol fuerit, ſemper æquinoctium ſit: & quo Sole meante ſub illo, dies noctesq; pares in omnibus terræ oris ſint. Qua de re Vergilij uerſus: Libra die ſomniq; pares ubi fecerit horas, Et medium luci atque umbris iam diuidet orbem, Exercete uiri tauros. Hoc ideo fit, quod gentium omnium finitores, inter parallelos æquatorem ſolum in parteis æqualeis diuidant, tropicos

picos uerò in portiones impares.

QVARE SVB AEQVATORE bis æſtas ſit, quatuor ſolſtitia, & duæ vmbræ.

GEntes arctoæ æſtatem in tropico ſolſtitiali habẽt, auſtrinæ in hyberno, & quibus latitudo nulla eſt, in æquatore. Verùm quia circulum æſtiuum Cancri ſidus ſolum contingit, æſtatem in regione noſtra habere conſueuerũt, quum Sol in Cancro fuerit. Et quoniam orbem brumalem tantum Capricorni ſignũ deſcribit, plagis auſtrinis æſtas ſolum erit, quum Sol in Capricorni ſidere fuerit. Atqui æquatorem ſigna duo tenent Aries ac libra, quæ in media mundi parte altiſſima ſunt, & per utrunque horizontis recti polum, id eſt, capitis uerticem, & punctum huic aduerſum feruntur. Proinde quum in Arietis principio Sol fuerit, æſtatem habebunt, quando nobis æquinoctium erit, Soliſq; globus illis conſiſtere uidebitur. Vnde & in eo ſigno ſolſtitium ijs eſſe dicimus, ita appellatum, quod Sol in reditu, cùm altius ſcandere nequit, uideatur ſtare. In Libræ quoque initio, & æſtatem, & ſolſtitium gentibus ijſdẽ eſſe. In æſtiuo uerò tropico, ac hyberno brumam atq; Solis ſtationem. Itaque ſub æquatore bis æſtum, totieſq; brumam, & ſolſtitia quatuor haberi manifeſtum eſt. Duas quoque in eo cælo umbras cerni, dextram ac ſiniſtram, hoc eſt, arctoam auſtrinamq;. Sole enim meante per Cancri ſidus umbras iaci contingit, quæ in Auſtros procurrunt, has uocamus ſiniſtras. Per Capricorni, pergentes ad ἄρκτους quæ appellantur dexteræ. Aequinoctio utroque planè nullas haberi. Hæc umbrarum in medio mundi ratio eſt, ſed meridianas intelligi uelim. Matutinas enim ueſpertin

ſpertinaſq;,quas plerique tradidere,& aliarum diei partium umbras,cum oris alijs communes habent. Nec quenquam adeo ſtupidum reperiri puto,qui mane eas in occaſum,ueſperi in exortum iaci ignoret. Quorſum igitur tradimus quæ quiſque ante oculos ſine præceptionum ambage uidet ac intelligit? At non omnes nouere, quas medio die plagas in unoquoque terræ ſitu ſpectent, nam hæ modo in Septentriones,modo in Auſtrum procedunt,matutinæ uerò ſolum ad occaſum. Ad ſigniferum tranſeo.

DE SIGNIFERO, AC ſtellarum defectibus.

HVnc Græci ab animalibus zodiacū appellant, nos autem à ſignis in quæ diuiditur , ſigniferum , atque ab obliquitate orbem obliquum,ſub quo ſeptem ſtellæ errantes feruntur. Duæ obliquitatis cauſæ apparent. Altera,ut erraticæ ſtellæ facilius nitantur aduerſus motum extremi orbis. Altera,ut eædem nunc in Auſtrum nunc in Aquilonem proficiſci queant , & omnes terræ incolas inuiſere: alioqui enim nulla rerum eſſet uiciſſitudo, nulla æſtatis hyemiſq; commutatio. Longitudo huic partium tercentū & ſexaginta eſt:latitudo, quæ alijs nulla, duodecim, intra fines enim hos ſiderum euagatio ferè continetur. Vtranq; Manilius ſic definit:

Sed nitet ingenti ſtellatus baltheus orbe
Inſignemq; facit cælato lumine mundum.
Et ter uicenas parteis patet atque trecentas
In longum,bis ſex lateſcit faſcia parteis.

Orbem hunc in octo & uiginti ſectiones inæquales diuidunt,quas Lunæ manſiones appllant:quarum prima initium in Arietis parte nona habet. Quum in ea Luna eſt,

& aëra eſſe temperatioremferunt, & tutius aut fortunatius iter uiatoribus. Secundam aridæ eſſe naturæ arbitrantur, & nauigantibus pericula portendere. Longum eſſet earum omnium naturas proferre, reliqua in Horoſcopo dicentur. Per media ſigna linea ducitur, quam Græci à defectu ἐκλειπτικὴν uocant: nos Solis uiam, quia nunquam ab ea digreditur. Hic cõmodè ſtellarum defectiones ſiue ἐκλείψεις tractabuntur: & primum Solis dignioris rerũ naturæ partis. Hunc occultari conſtat, quum in coitu aut interlunio tres, de quibus ante ſcripſimus, globi in una dimetiente fuerint, mediáque Luna. Priúſque tegi partem Solis, quæ ſpectat occidentem, inde medium globi, poſtremo portionem, quæ orientem proſpicit. Ex his colligitur Solem prius auferri eois mundi plagis, atque inde paulatim defectum tranſire in Occidentem propter mundi motum, qui ocyor eſt, quàm Lunæ curſus per orbem ſignorũ. Hanc porrò deficere, quando diametro à Sole abſiſtit, circa ſigniferi medium decurrens. Id nunquam fieri poteſt niſi plenilunio, quum terræ interpoſitu Sol Lunæ aufertur. Neq; ſemper tota latet, ſed aliâs dextera ſiue arctoa, aliâs ſiniſtra globi portio, tantóq; amplior, quanto lõgius à ſigniferi polis abſuerit. Quod quia non niſi nocte cernitur, eas ſolum defectiones prædicere cõſueuere, quæ ſupra terram conſpici queant. De utroq; hæc Plinius: Manifeſtum eſt Solem interuentu Lunæ occultari, Lunámq; terræ obiectu, ac uices reddi: eoſdẽ Solis radios Luna interpoſitu ſuo auferente terræ, terráq; Lunæ. Hac uerò ſubeũte repentinas obduci tenebras, rurſumq; illius umbra ſidus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem, quàm terræ umbram. Hactenus Plinius. Atqui Sol rarius deficit, quàm Luna, ut Ciceronis ſententia demonſtrat: Solis ecclepſis

B

magis mirātur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores ſunt, ideo quod paruum Lunæ ſidus ignem tam uaſtum non niſi raro, atq; terris paucis auferre poßit. Si enim magnum eſſet corpus Lunæ, Solē ſæpißimè tegeret. Quocirca Lunæ defectus ubiq; locorum conſpicuus eſt, ſolis autem minimè. Id intellectu haud difficile erit, ſi in tabula ſeu pariete ἐκλείψεως utriuſq; typum rubrica depinxeris. Videbis namq; in Lunæ pictura id terris omnibus conſpici. Solem uero in anguſto orbis ſpatio ſolum, & ueluti puncto deficere. Nunc quia nunquam niſi terræ tenebris Luna occultatur: quónam modo hoc fiat exactius cognoſcetur, ſi umbrarum genera tradiderimus. Tres earum figuræ ſunt. Nam ſi res, quæ mittit umbram, par lumini ſit, columnæ effigies ſine fine iacitur: ſi maior, turbinis recti, creſcēs in latitudinem: ſi minor umbra ſpeciem metæ habet, & in mucronem deſinit. Stellæ ſole ſuperiores deficere non queunt propter altitudinem: nec inferiores, quoniam hæ cum Sole meantes ad umbram non perueniunt. Vncias Lunæ, ſiue duodecimas diametri partes puncta appellant.

QVO DIFFERANT SOLIS & Lunæ defectiones.

TRibus modis defectus diſtant: Primum, quod in Lunæ defectu extinguitur lumen: in Solis, duntaxat occultatur, Vnde fit ut Lunæ defectus uniuerſo orbis appareat hemiphærio: Solis autem illis, inter quos & ipſum Luna interponitur. Deinde Lunæ defectio omnibus codē momento uidetur: Solis uerò minimè. Etenim prius eois, poſt occiduis plagis Sol aufertur, quanquam Luna ſub Solis globo graditur ab occidente in orientem. Poſtremò, quod Lunæ defectus tempore omnibus æquo duret:

Sol

Solis,quoniam maior alijs,alijs minor portio tegitur,ne= quaquam.

DE ZODIACI SIGNIS.

OBliquitatis ſigniferi, ac defectuũ cauſas tradidimus. Reliquum eſt,ut circuli parteis exequamur. Signa in quæ diuiditur duodecim ſunt. Quorum Aries, Taurus,gemini uerno tempori adſcribuntur:Cancer,Leo, Virgo,æſtati:Libra,Scorpio,Sagittarius autummo: Capricornus,Aquarius,atq; Piſces,hyemi. Taurus ab Ouidio auerſus nominatur,quod eo modo per aëra incedat: Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri. Virgo ab Arato Aſtræa:à Vergilio Erigone:Qua locus Erigonem inter chelasq; ſequentes Panditur. Scorpionem duo occupare ſigna ueteres dixere,& Libram priorem aſtri eius partem eſſe.Ouidius:

Eſt locus in geminos ubi brachia concauat arcus,
Scorpius,& cauda flexiſq; utrinq; lacertis,
Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.

Signorum nomina aliquando pro duodecim ſigniferi partibus æqualibus accipiuntur,ut quum Solem eſſe dicimus in tertia ſeu quarta parte Tauri.Interdum pro picturis ſiue ſimulachris,quæ in ipſis collocantur,quorum aliqua minorem zodiaci partem occupant,ut Piſces,Aries, Gemini:aliqua maiorem,ut Leo, & uirgo. Ea de cauſa Vergilius in his uerſibus,An ne nouum tardis ſidus temẽſibus addas, Qua locus Erigonem inter Chelasq;ſequentes Panditur, Leonem & Virginem menſes tardos id eſt,ſigna longa nuncupat. Arietis ſidus, quum in ipſo Luna eſt,capiti aßignatur:Tauri collo: Geminorum humeris,brachijs,manibus:Cancri,pectori,ſtomacho,pulmo

ni:Leonis,dorſo ac lateribus:Virginis,uentri,uiſceribúſque:Libræ,lumbis:Scorpij pudendis:Sagittarij coxis:Capicorni gentibus:cruribus Aquarij:Piſcium pedibus. Eadem quoq;, ſtellarum errantium domus ſunt:Leo Solis, Cancer Lunæ,Gemini ac Virgo Mercurij, Taurus & Libra Veneris,Aries atque Scorpius Martis : Iouis Piſces & ſagittarius:Capricornus cum Aquario Saturni. Nam ut ueteres trddidere. initio mundi ſol in Leonis ſigno erat:Luna in Cancro:Saturnus in Capricorno : Iupiter in Sagittario:Mars in Scorpione:Venus in Libra:Mercurius in Virgine.

RADIORVM SIVE ASPEctuum deſcriptio.

IN *hoc circulo interualla quædam errantium ſtellarum aſpectus ſiue radios uocant. Vt ſi Sol in Arietis principio & Luna in Cancri prima parte fuerit,Sol aſpectu uel radio tetragono eam dicetur contueri. Quatuor radiorum genera:trigωnus ſignorum quatuor diſtantia eſt:tetrigωnus trium, quæ cæli quadrantem efficiunt: hexagωnus duorum:& oppoſitus ſex.Primus trianguli forma notatur:ſecundus quadrati:tertius aſteriſci:quartus eo charactere,quo ſignamus numerum octonarium. Sic Aries Geminos ac Aquarium aſpectu hexagωno conſpicit: Cancrum & Capricornũ tetragono:Leonem & Sagittarium trigono:ex diametro Librã.Pari modo de ſideribus alijs loquendum.Taurus enim proximus huic radijs hexagonis Cancrum atque Piſces uidet:tetragonis Leonem & Aquarium : Virginem ac Capricornum trigonis, ex aduerſo Scorpionem. Vnius aut quinque ſignorum interſtitium aſpectus non uocatur.*

IN

IN QVIBVS SIGNIFERI locis maiores quatuor anni mutationes collocauerint: Quæque ſuper ea re recentiorum ſententia ſit.

PLinius hiſtoriæ naturalis ſecundo libro, quatuor temporum mutationes: ſolſtitium, brumam atque æquinoctium utrunque in ſignorum partibus octauis eſſe adfirmat, his uerbis: Sol quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei. Vere & autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatijs: in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni: noctis uerò ſolſtitio in totidem partibus Cãcri. Ait æquinoctio Solem in mundi centrum incidere, quod Sola æquatoris planicies terræ cẽtrum attingat, tropicus enim uterq; ab eo partibus propè quatuor & uiginti abeſt. Huius opinioni Arati interpres ſuffragatur, his uerbis. ἡ δὲ σκιὰ τοῦ γνώμονος μετὰ τοῦ παραλλάξαι τὸν ἥλιον τὴν ὀγδόην μοῖραν τοῦ καρκίνου, οὐκέτι ἐπεκτείνεται, ἀλλ᾽ ἀνασπᾶται, *hoc eſt, Gnomonis umbra poſtquam octauam Cãcri partem Sol præterierit, non amplius extendi, ſed contrahi uidetur. De gnomonibus parieti adfixis ſermo eſt, ubi umbra Sole deſcendente minuitur. Nos ſigna quidem eadem ſeruamus: uerum æquinoctia duo, brumam ac ſolſtitium in eorum exordio ponimus. Nunc quia modo ocyus modo ſegnius aſcendit deſcenditq; ſignifer, quæ inæqualitatis cauſa ſit, cognoſcendum.*

DE ORTV ZODIACI.

Exortum, de quibus identidem ſcriptores uerba faciunt, duo ſunt genera: ſtellarum & ſigniferi: quorum prior in matutinum, ueſpertinum, atq; ἡλιακὸν diuiditur: poſterior in rectum & obliquum. Aſcenſio recta eſt, quũ maior æquatoris arcus, quàm ſigniferi exurgit, cuiuſmodi eſt Libræ, Virginis, Leonis, Scorpionis. Etenim oriente Libra, quadraginta æquatoris gradus cum tricenis zodiaci partibus emergunt. Obliquus uerò ortus eſt, quando pauciores æquinoctialis, quàm ſigniferi partes finientis circulum prætereunt.

DE SIGNORVM ORTV in orbe recto.

IN medio mundi quædam ſigniferi partes ocyore inceſſu, quædam tardiore ſcandunt. Quippe ſigna octo æquinoctijs utrinque proxima obliqua oriuntur: reliqua brumæ ac ſolſtitio uicina, recta. Cum Ariete, Libra, Piſcibus ac Virgine partes uiginti ſeptẽ & minuta quinquaginta quatuor exoriũtur: cũ Tauro, Scorpione, Leone & Aquario undetriginta & quinquaginta quatuor graduum minuta: cum reliquis, partes triginta duæ additis duodenis minutorum interuallis. Ex his manifeſtum eſt, illic quatuor zodiaci quadrantes duobus diſtinctos coluris pari temporis ſpatio aſcendere, & omnia ſigna diametro diſtantia æquis temporibus prodire atq; occultari. Quod & Lucanus uerſibus his tradit: Non obliqua meant nec Tauro rectior exit Scorpius, aut Aries ſua tempora Libræ. Aut Aſtræa iubet lentos deſcendere piſces. Par geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens, Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur urna. Quemadmodum enim cum Geminis partes triginta duæ ac minuta duo

duodena quotidie exurgunt,ita cum Sagittarij ſigno Geminis aduerſo interualla eadem ſurſum nituntur.

DE ORTV SIGNORVM in obliquo orbe.

IN *noſtro autem cœlo alia ratione ſignifer conuertitur. Nam quanto ab æquatore,ſeu medio mundi longius abſceſſeris,quantoq; axis fuerit erectior,tanto quædam zodiaci partes tardius,quædam ocyus,quàm in medio orbe ſurſum feruntur. Illic enim Arietis ſidus duarum paulo minus horarum interſtitio emergit:in Gallia, unius: ſub arcticis circulis,momento. Apud nos ergo recta oriuntur ſigna omnia à Geminorum fine ad finem Sagittarij: nam amplior æquatoris,quàm ſigniferi portio exurgit. Obliqua ab initio Capricorni ad Cancri initium, ut breuiter exprimunt uerſus:*

Recta meant obliqua cadunt à ſidere Cancri
Donec finitur Chiron,ſed cætera ſigna
Naſcuntur prono,deſcendunt tramite recto.

Verùm hæc exortuum occultationumq; citra æquatorem ratio non eadem in omnibus latitudinis noſtræ partibus manet. Quoniam Arietis ſignum quibuſdam in locis uigintiquatuor æquinoctialis gradus ſecum trahit, in alijs uiginti, ſic ſe, dum ad ſigniferi uerticem peruentum ſit, minuente numero. Eadem in ſideribus alijs Arieti utrinq; proximis obſeruatio eſt:quorum exortus tanto celerior, quanto propinquior polus eſt. Reliquarum autem zodiaci partium circa Libræ æquinoctium, ſi axem attollas, aſcenſus aßiduè tardior fit. In orbe recto dictum, quanta temporis intercapedine ſingula ſigniferi aſtra emergerēt: idem & hic faciundum. Sed quia in zona noſtra multi-

formis uariatio eſt, neq; ſimili modo ſurgunt in Hiſpania, Gallia, Germania: iſthæc Lutetiæ urbi, cuius latitudinem partium octo & quadraginta eſſe accipimus adaptare libet. In ea donec Arietis ac Piſcium ſigna aſcendunt, mundi quatuordecim partes & quinquagena minuta exoriuntur. Cum Tauro atq; Aquario duodeuiginti partes, unum & quinquaginta minuta. Cum Geminis & Capricorno, uicenæ ſeptenæ partes, ac uiginti ſex minutorum interualla. Cum Cancro & Sagittario, partes triginta ſex & quinquagintaocto minuta. Cum Leone & Scorpio gradus quadraginta, ac minuta quinquagena ſeptena. Cũ Virgine & Libra: quadraginta partes, & quinquagintaocto minutorum ſpatia.

QVO PACTO EX SIGNOrum aſcenſione iu obliquo finitore exortuum ſpatia orbis recti inueniantur.

EX ſiderum ortu in noſtro ſitu hoc modo aſcenſionum moras finientis recti inuenias. Duorum ſignorum diametro diſtantium gradus connectunt, eiusq; numeri coniuncti dimidium, partes quæ cum ſignis ijſdem ſub æquatore oriuntur, comprehendere adfirmant. Cum Tauro gradus duodeuiginti, unum & quinquaginta minuta exoriuntur: cum Scorpione, quadraginta partes ac minuta quinquagena ſeptena: quibus numeris compoſitis, quinquagintanouem partium, & quadraginta octo minutorum ſpatia prodeunt: quæ ſi in partes duas diuiſeris, ſub æquinoctiali circulo cum Tauro, undetriginta partes, & minuta quinquaginta quatuor exoriri cernes: totidemq; cum Scorpione

pione. Cum Ariete quatuordecim partes & quinquagena minuta oriri dictum: cum Libræ ſigno, quadraginta gradus, & quinquagintaocto minuta: qu bus iunctis, partes quinquagintaquinque ac quadragintaocto minuta colliguntur. Quæ ſi in duas portiones ſeiunxeris, cum Arietis ac Libræ ſignis uicenas ſeptenas parteis & minuta quinquagena quaterna in medio orbe oriri reperies. In recto orbe ſignorum ortus inæquales efficit obliquitas ſigniferi: in obliquo uero, zodiaci ac horizontis.

DE SIGNIFERI ORTV ſub circulo arctico.

SVb *zodiaci polo, ubi maior quàm ante habuimus rerum iſtarum uariatio eſt, ita ſignorum zona uertitur. Quum in Arietis parte prim a ſol fuerit, ſigna tria Arietem*, T*aurum*, G*eminos, uelociſsimè eum ſequi conſtat: Cancrum, Leonem ac uirginem, tardiſsimè, diemq́; horarum duodecim haberi. Nocte tardè aſcendere Libram, Scorpionem, Sagittariũ: at celeriter Capricornum, Aquarium, Piſces. Quando in cancri initio Sol eſt, mane hoc eſt media nocte ſigna omnia cum ſeptem ſideribus erraticis infinitoris orbe deliteſcere: circumactuq́; mundi repente, & momento propè temporis ſimul ſurſum tolli Capricornum, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurum, ac Geminos: quod temporis punctum pro nocte habuere. Horis uigintiquatuor ſequentibus reliqua emergere. Quum igitur ſol in æſtiuo tropico meauerit, horarum uiginti quatuor diem haberi, nullamq́; noctem, aut ſi mauis momentum, quo ſex ſignorum ſpatia prodiere, pro nocte manifeſtum eſt. Quippe in omnibus terræ locis nocturno tempore ſex ſigna, & totidem diurno oriri debent. In Libra rurſus æquinoctium eſſe, atque à ſexta hora orientem Solem*

Libram,Scorpionem, atque Sagittarium gradu lento inſequi:ocyus Capricornum, Aquarium Piſces.Occidentem celerrimè Libram,Scorpionem, Sagittarium : tardiſſimè Capricornum, Aquarium, Piſces.In hyberno circulo (ubi nobis bruma, atque breuiſſimus dies eſt) poſito Sole, meridie ſeu mane ſigna omnia rurſum cum ſtellis errantibus in termino uiſus conſiſtere. Deinde mundi abitu ſex repente attolli Capricornum, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurum,Geminos:quod momentum illis dies eſt.Horis uicenis quaternis, quas nox perpetua occupat,reliqua exurgere.Iſthæc dierum noctiumq; uiciſſitudo ſub arctici circuli ſitu eſt,qui ab æquinoctio partibus ſex atque ſexaginta abſiſtit,ab axe uigintiquatuor.Verùm quum eò uentum ſit,altius progredi iuuat, quæq; iſtiuſmodi rerum facies inter hunc quem modo deſcripſimus locum,& mundi uerticem ſit,contemplari. Hæc ab alijs minore cura prodita ſunt,remq; pulcherrimam in qua poëtæ ſummi ſummo conatu elaborarunt, uix attigere. Proinde nobis accuratius tractanda.

DE SIGNORVM ORTV INter arcticum circulum & polum mundi.

IN hoc ſitu ſigniferi partes æſtiuo tropico uicinas ſemper eſſe conſpicuas conſtat, æquatori propinquas exurgere atque occidere: circa brumalem tropicum tractus longos ſub finitore perpetuò occultari. In Arietis principio Sole conſtituto, orientem eum præpoſterè ſiue conuerſo greſſu ſequi piſces ac Aquarium:inde aliter Leonem & Virginem.Vbi ad occidentem ille deuenerit, ſigna ſex

quo

quorum aliqua nunquam occidunt, reliqua eo die exorta ſunt, ſupra terram cerni. Circa æſtiuum tropicum donec ſigna, quæ nunquam occultantur, ſol peragrat, lucem perpetuam ſine nocte haberi. Si portio partibus tricenis conſtet, menſis unius effici diem: ſi ſexagenis, duorum: ſi nonagenis, trium. Autumni æquinoctio, mane Libram atque Scorpionem ordine recto ſurgere: inde Taurum & Arietem conuerſo: diemq; horarum duodecim eſſe. Brumalem circulum luſtrante Sole ſpatia eadem noctium eſſe, quæ in Cancro dierum. Si ſigna duo ſub finitore lateant, menſium duorum effici noctem: ſic deinceps, ſicuti in ſolſtitiali tropico de dierum ratione narrauimus. Quare fieri poteſt, ut Luna oriatur ante Solem, & multò poſt eum occidat, ſi illa in Tauri, hic in Piſcium ſiue Arietis initio fuerit. Hinc ad mundi uerticem uenimus.

DE SIGNIFERI CIRCUMACTU SUB POLO.

HIc nulla mundi pars exoritur nullaq; occidit, præter ſeptem ſtellas quos planetas uocauimus, æquatorem namq; in horizonte habent. Lunæ ſidus mẽſibus ſingulis non niſi ſemel oritur: Saturni, tricenis annorum ſpatijs: Iouis, duodenis: Martis, binis: Solis, Veneris ac Mercurij ſingulis. Hi enim ſemper cum Sole cæli conuexitatem, quo rerum naturæ domino nuſquam comites deſint, peragrant. Peruulgatum quidem id eſt, à uerno æquinoctio ad autumnum diem haberi: reliquis anni menſibus: noctem: iiſq; annos dies naturales eſſe. Non niſi in Arietis ſigno planetas ijs oriri poſſe: nec niſi in Libra occidere. Solis altitudinem nunquam maiorem partibus quatuor & uiginti etiam in Cancro cerni. Atque in eo ſigno Lunæ

ſidus

ſidus propter utrunque latitudinis deflexum: aliâs eſſe quinis Sole partibus ſublimius, aliâs totidem depreßius. Hæc terræ pars, ſi terra ſit latitudinis nomen non amittit, eamq; ampliſsimam ſortita eſt: longitudinem, ſiue à fortunatis inſulis diſtantiam planè nullam habet, propter orbium meridianorum in uertice concurſum.

DIERVM AC NOCTIVM longitudinem bifariam poſſe deprehendi.

Dvobus modis diurna nocturnáque ſpatia inueniri poſſe haud dubium eſt: ſignorum ortu, & parallelorum, de quibus infra loquemur, ſectione. Singulis diebus noctibusq; ſigna ſex zodiaci oriri, atque occidere diximus. Proinde ſi partes diurnæ tardè emergant, longiora dierum ſpatia eſſe: ſi celeriter, breuiora neceſſe eſt. Nam, autore Plinio, quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna longiore tractu tenent lucem: quæ uerò obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio. Quapropter ſolſtitio dies longißimos haberi apparet, quòd eo tempore Solem ſequantur omnia ſidera, quæ in obliquo orbe tardè incedunt: bruma breuißimos, quod cito oriãtur, inſequanturq; eum reliqua. Aequatoris ergo partes omnes, quæ cum ſignis ſex Solem ſequentibus oriuntur, colligendæ, numerusq; totus in portiones quindecim diſtribuendus, ad hunc modum. Solſtitio à ſolis ortu ad eius occaſum ſidera ſex oriuntur: Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, cumq; ijs mundi ſeu æquatoris partes bis centum trigĩta ſeptem ac minuta quadragintaſex: qui numerus ferè ſex atque decem horas efficit. Aequinoctio utroque cum ſignis diurnis nocturnisq; partes centumoctoginta emergunt: quæ æqua dierum

rum, noctiúmque ſpatia complectuntur. Bruma eo modo horarum octo diem eſſe comperies. Eadem ex circulis ſic deprehendas: Sol anno tercentum ſexaginta quinque παραλλήλους ſiue æquidiſtãtes orbes depingit, interq́; tropicos centum octoginta duos. Horum arcus qui ſuprà terram uiſuntur dierum moras continent: qui infrà, noctium. Quo circa utroque tropico in horas uiginti quatuor deſcripto, facile quot in circulis his horarum ſectiones ſupra infraq́; finientem conſiſtant, uideris. Ante tamen ſphæræ axem ad latitudinis gradum attollas oportet. Cum ea quippe orbium horum in finitore diſſectio mutatur.

DE ORTV MVNDI.

Diximus capite ſuperiori per uniuerſum orbem, & totum anni circuitum ſingulis diebus noctibusq́; ſex oriri zodiaci ſigna, & totidem occidere: uerùm de ſigniferi partibus non æquatoris loquebamur, de quibus hic dicendum nõnihil. Baſileæ æquinoctio ſex mundi ſigna inter Solis emerſum occaſumq́; oriuntur: bruma uix quatuor: ſolſtitio ferè octona. Quod hac ratione colligimus. Singulis horis quindecim æquatoris ſiue mundi partes exurgunt: binis tricenæ: quaternis, ſigna duo. Quando igitur dies ſex atque decem horis conſtat, quod ſolſtitio fit, neceſſe eſt, ut inter Solis ortum & occaſum ſigna octo oriantur: bruma quatuor: æquinoctio ſex, hoc eſt, dimidium mundi.

DE COLVRIS.

Septem circuli ſunt, quos Græci noſtriq́; maiores appellant, duos illorum abſoluimis. Coluri, circuli duo ſunt per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia, alter brumam & ſolſtitium contingit. Nomen ab imperfectione

fectione inditum, quod nunquam integri nobis exoriantur. Partes enim auſtrino polo propinquæ ſemper occultæ ſub terra deliteſcunt. Hi duo ſigniferum, æquatorem, atq; adeò cælum totum in parteis quatuor ſecant. Inq́; horum altero alterni Solis reditus longiſsimiq́; ab æquatore diſceſſus omni æuo hærent: in altero æquinoctia. Quotidie bis uterque ſub meridiano conſiſtit. Hi temporum ſiue annorum mutationes quatuor in ſignifero ſignant: æquinoctia duo, ſolſtitium ac brumam.

DE FINIENTE, MERIDIAno, ac duodecim mundi domicilijs.

QVem *Græci horizonta, eundem haud abſimili modo, & finientem & finitorem nominamus, circulum, qui conſpectam mundi partem ab inconſpecta dirimit. Hic ſub æquatore rectus, alibi obliquus dicitur. Finitores inter ortum & occaſum, Auſtrum ac ſeptentriones, & quaſcunque mundi oras mutantur, neque urbes plures eundem finientem habent. Alia orbium meridianorum ratio, qui non niſi inter uertices ijdem ſeruantur. Meridianus circulus eſt, qui per mundi atque horizontis polos ducitur: in quem cum Sol inciderit ſupra terras, medios dies efficit: infra, medias noctes. Hic & finitor mundum uniuerſum, quemadmodum κόλουροι in quatuor parteis diuidunt, uerùm non mouentur. Meridiani non niſi inter ortum atque occaſum mutantur: & ob id eodem temporis momento medios dies mediasq́; noctes habent illi, quibus æqua longitudo eſt. In ortu Solis eſt uarietas. Quum enim hic per ſigna arctoa graditur, polo uicinioribus dies productior, quàm circa æquatorem eſt: igitur & prius orien-*

tem

tem cernũt Solem. Vt Corſicam & Sardiniam inſulas meridianum eundem habere neminem latet: illamq́; quæ ampliore latitudine eſt, dies longiores. Quamobrem prius in Corſica quàm Sardinia mẽſibus æſtiuis Sol uiſitur, tardius uerò hybernis. Circuli duo finitor ac meridianus, de quibus modo uerba fecimus, orbem totum in parteis quatuor diſſecant, quas in alias tres æquas portiones, ut duodecim habeantur, nos partimur. Hæ cæli domus nominantur. Quarum primæ initium, finientis pars eoa eſt: quartæ, meridiani arcus, qui ſub terra latet: ſeptimæ, finitoris portio occidua: decimæ, meridiani pars auſtrina, quæ ſupra terram cernitur. Domorum tres formæ: anguli, ſuccedentes, & cadentes. Anguli ſunt, domus prima, quarta, ſeptima, ac decima. Succedentes, quæ angulos ſequuntur: ſecunda, quinta, octaua, undecima. Reliquæ cadentes appellantur. Itáque ſexta domus, ut poëtæ inquiunt, cadens eſt. Prima uitæ rationem ſignificat, ſecunda opum, tertia fratrum, quarta parentum, quinta ſobolis, ſexta morborum, ſeptima nuptiarum, octaua mortis, nona itineris, decima actionum, undecima amicorum, duodecima inimicorum. Quo domorum uſum intelligas, Platonis geneſim adſcribam. Aiunt in domo prima Martem, Mercurium ac Venerem fuiſſe: in ſecunda, Solem: in quinta Lunam: Iouem in ſeptima, ſiue occaſu: in nona Saturnum. Hic Libræ ſignum luſtrabat, Iouis ſtella, Leonem, πυρόεις, Lucifer, ςίλβωμ Aquarij ſidus, Sol Piſcium, Luna Geminorum, horoſcopus in Aquario erat. Eam cæli faciem ſignificare exiſtimant uirum, qui eloquentia admirabili polleat. Hinc ad inſtitutum referat ſe oratio.

DE LACTEO ORBE, ET quatuor minoribus circulis.

POſtremus orbium maiorum, & ſolus inter alios conſpicuus eſt lacteus, de quo ueterum aliquot ſententias non iniucundas recenſebo. Theophraſtus hunc eſſe compagem aiebat, qua de duobus hemiſphærijs cæli ſphæra ſolidata ſit. Et Ouidius in libris Metamorphoſeon ſemitam uocat, quæ ad ædes Iouis ducit. Eſt uia ſublimis, inquit, cælo manifeſta ſereno, Lactea nomen habet candore notabilis ipſo. Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta Tonantis. In eo ſidera hæc ſunt: Telum, Aquila, Sagittarij arcus, Ara, pedes quatuor Centauri, Argo nauis, Canis caput, ὠρίωνος manus dextera, Erichthonius uel Auriga cum Capra humero inſidente, περσεὺς, κασσιέπεια & Cycnus. Idem in coluro, qui per æquinoctia trahitur, utrinque ferè arcticos circulos attingit. Maiores orbes, aut (ut alij uolunt) maximos abſoluimus. Minores dicuntur, qui mundum in portiones impares ſecant: aut quibus non idem eſt cum mundo centrum. Sunt autem quatuor: arctici duo ac totidem tropici. Veteres, præſertim Græci, arcticum uocant circulum, qui ſidera omnia nunquam occidentia continet, quem Proclus in Græciæ regione à priore Helices pede deſcribi adfirmat. Alterum huic aduerſum, antarcticum, qui tractus mundi nobis occultos complectitur. Vtrunque aiunt puncto ſolùm horizonta contingere: &, ſi ad æquatorem procedas, minui: ſi ad Aquilonem, augeri. Verùm recentiores arcticos appellant orbes, quos ſigniferi poli circum mundi uertices efficiunt. Tropici circuli duo: æſtiuus uel ſolſtitialis, quem die longiſsimo: & brumalis uel hybernus, quem bruma Sol mundi circumactu peragit. Nomen uterque habet à conuerſione, quod ab illis Solis ſidus

ad

ad alteras terrarum plagas ſe uertat. Aeſtiuum orbem Aratus in Græcia ita diuidi à finitore ait, ut circulo toto diſſecto in octo partes, quinque ſupra terram uiſantur, infra terram reliquæ ſint, Eius Verſus à Germanico Cæſare Latini facti hi ſunt:

Hunc octo in parteis ſi quis diuiſerit orbem,
Quinque ſuper terras ſemper fulgere notabit,
At tres ſub terris breuibúsque latere ſub umbris.

Hoc Cancrum tetigit quum Titan orbe, timete Aeſtatem rapidam, & ſoluentes corpora morbos. *Qui numeri horarum quindecim longiſſimum in eo tractu diem eſſe, noctem uerò nouem demonſtrant: quoniam partes ſingulæ horas ternas complectuntur. Arati interpres* Helleſponto iſthæc eſſe accommodata ait, hiſce uerbis: πρὸς τὸ κλίμα τοῦ ἑλλησπόντου καὶ λακεδαίμονος δοκεῖ τὴν τῶν φαινομένων πραγματείαν συνθεῖναι. Brumalem tropicum Prudentius arctum nominat, quod partem in finiente noſtro anguſtam relinquat: Quid eſt, inquit, quod arctum circulum Sol iam recurrens deſerit?

Ad Helleſpōti ac Lacedæmonis clima Phænomena uidetur compoſuiſſe.

ALTERA CIRCVLORVM DIVIſio, ac eorundem diſtantia.

Circuli omnes alio modo diuiduntur in parallelos ſiue æquidiſtantes, obliquos, & per uertices ductos. Aequidiſtātes circuli dicuntur æquator, tropici duo, ac totidem arctici: quibus iidem cum mundo poli ſunt. Obliqui, *ſignifer, finiens, & orbis lacteus, qui obliquè inter uertices trahuntur.* Per *polos ducti, reliqui.* I*taque apud Græcos* Latinóſque *ſcriptores duplex circulorum partitio eſt.* Prior *in maiores uel maximos ſeptem, & quatuor minores.* Poſterior *in parallelos quinque, obliquos treis, to*

tidemque per uertices ſiue axem ductos. In medio mundi paralleli omnes, æquatores ſunt. Circulorum autem diſtantiam non omnes eandem tradidere. Proclus qui arcticos orbes creſcere atque minui ait, ita eam in Græcorum climate depingit. Diſſecto in parteis ſexaginta meridiano quouis circulo, arctici orbes utrinque à uertice ſexageſimarum partium ſex: & ab utroque tropico quinque interuallo abſiſtent. Aequator uerò à ſolſtitio brumáque partibus quatuor. Vnde Manilius ad Auguſtum Cæſarem:

Circulus ad Boream fulgentem ſuſtinet Arcton,
Séxque fugit ſolidas à cæli uertice parteis,
Alter ad extremi decurrens ſidera Cancri,
In quo conſumit Phœbus lucémque morámque,
Tardáque per longos circumfert lumina flexus,
Aeſtiuum medio nomen ſibi ſumit ab æſtu,
Temporis & titulo potitur, metáque uolantis
Solis & extremos deſignat feruidus actus.
Et quinque in parteis Aquilonis diſtat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus,
Quatuor & gradibus ſua fila reducit ab æſtu.

Nos utrunque tropicum ab æquatore partibus uigintiquatuor abeſſe dicimus: & ab eodem arcticos diſtare gradibus ſexagintaſex, à polis quatuor & uiginti.

QVOMODO IN QVAVIS REgione circulorum diſtantiam veterum more in ſphæra depingamus.

Maiores Græci quemadmodum ex Arato, Proclo & Manilio diſcimus, in ſuo orbe cæli aut mundi poſitum

tum, quo temporum uiciſsitudines perſpicerent, obſeruauere. Prodendum ergo qua ſolertia etiam nos in quouis tractu naturæ ipſius indicio eadem eruamus. Ex Ptolemæi *aliorúmue autorum, qui terræ partes deſcripſere pictura, urbis, promontorij, aut loci cuiuſpiam latitudinem ſumptam in ſphæra eodem à uertice interſtitio, puncto ſignabimus.* Inde *circini pede altero poſito in uertice mundi, altero in horizonte ſiue nota latitudinis circulum deſcribemus arcticum, ſed ueterum indicio, qui ipſum ſidera omnia nunquam occidentia aiunt continere.* Eius *à cæli axe interuallum, non aliud eſt, quàm polorum altitudo: nec aliud, quàm loci diſtantia ab æquatore.* Iccirco Louanij *ἀρκτικὸν orbem una atque quinquaginta à uertice partibus abeſſe dicimus: quoniam tanta in ea ciuitate & polorum à finiente: & urbis ab æquatore diſtantia eſt, quæ ſpatia ſemper æqua ſunt.* In Creta *circulus idem à polo abeſt partibus triginta quinque.* In Andro *una* Cycladum *inſula, quæ fabulæ* Terentianæ *nomen dedit, triginta octo.* In Phæacum *ſitu, &* Epiro, *totidem.* Carthagine Aphricæ *urbe* Siciliã *contuẽte, duabus, & triginta.* Ανταρκτικὸν *haud magno labore depinxeris: æquis enim ſpatijs uterque à ſuo uertice abeſſe debet, ac ſemper capacitate æquali mundum cingere.* Si *hos graduum numeros in ſexageſimas partes uertere lubet, arcticus circulus* Louanij *ab axe diſtabit octo partibus cum ſextante, à* Cancro *duabus & ſemiſſe, id eſt, gradibus quindecim.* Quæ *ſidera his circulis contineantur, facile inuenias.* Andouerpiæ, *cuius latitudo eſt partium circiter duarũ & quinquaginta, intra arcticũ circulũ ſunt* Cynoſura, Draco, *de quo* Vergilius: Maximus *hic flexu ſinuoſo elabitur anguis, Circũ perq; duas in morẽ fluminis arctos.* Κηφεὺς, Κασσιέπεια, *maior* Perſei *atq;* Cycni

portio,manus ac pedes cadentis Andromadæ, Erichtho- nij ſiue Heniochi humeri cum Capra ijs inſidente, Helice prope tota, βοώτου caput cum leua manu ſolum, nam Ar- cturus occidit: Herculis pedes, ac Lyræ uertex. Intra cir- culum antarcticum pars notij Piſcis, Sagittarij pedes, Co- rona auſtrina, quoniam & altera Cnoſia ſiue Arctoa eſt, Ara, Fera penè tota, Centaurus capite excepto: Argo præ ter malum. Reliqua oriuntur & occidunt quotidie. Tra- didi qua uia circulorum intercapedinem in ſua quiſque re gione deprehendat. Quippe non ſatis eſſe arbitrabar alio rum ſcripta nos perdiſcere, niſi & ipſi præceptionum ad- iumento ſimilia ſcrutemur. Sed finis ſit. Libros tres abſol- uimus, quorum primus ſphæræ, mundi, atque muſarum ra- tionem docet: ſecundus orbium, ſtellarum, abſidum: ter- tius circulorum, defectuum & dierum. Hæc omnia quan- tum ad literas politiores conducant, apparebit, ſi in ma- nus ſumas Ciceronis libros de uniuerſitate, de natura deo rum, de diuinatione, ac Somnium Scipionis: Vergilij Geor gica, Ouidij Faſtos, Metamorphoſin, Triſtia, Pontum, Epi ſtolas: Plinium, Lucanum, Aratum, Proclum, Manilium, Ptolemæum, Pontanū, atque id genus autores innumeros.

Præterea ſi quis omnia quæ in his libris ſunt longo uſu atque meditatione intellexerit (dicam id quod certò ſcio, quod omnibus horis experior) etiāſi ſtipes, ſaxū aut plum bum fuerit, tot rerum miraculis mouebitur ad altiora, & dulciſsimo gaudio ad mortem uſque perfruetur. Iudicium hoc principio inane uidebitur illi, qui hæc non guſtauerit: uerum ubi cæleſte illud & dulce nectar imbiberit, cenſe- bit non ſolùm me nihil nimium huic cognitioni tribuere, ſed etiam fieri non poſſe, ut omnia ſecula & omnes regio- nes, etiam ſi omnes ſimul nitantur, magnitudinem rei ex- primant.

primant. Terra punctus ac orbis centrum eſt,quid igitur homo,qui ad terram non eſt,quod formica ad hominem, de mundo queat proloqui? Pectus meum adeo impleuit hoc gaudium,ut plerunque aut ubi ſim,aut quid agam prorſus ignorem. Sæpe præ lætitia totus intus ardeo,rubent oculi,lachrymæ excidunt,deinde animus ad cælum proficiſcitur,ibique manet per ſpatium penè duarum horarum:poſt reuerſus corpus rigidum, & tantum non exanimatum reperit. Labores multos perfero,ſed laboranti hæc magna conſolatio eſt. Eodem impetu cor meum mundus concitat,quo Solem & Lunam ſecum uehit per aëra, quo Oceani exanime corpus nunquam ſinit quieſcere. Intra pectus mundi molem agitari ſentio,oriri Solem,creſcere Lunam,omnia circum axem uerti,denique lucidiſsimas aquas per terræ pilam currere,& ſecum ferre nauigantes. Felices illi, quibus in hac mortali uita cælo frui datum eſt.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII

Andouerpiani in Inſtitutiones ſuas Aſtronomicas annotationes.

QVOD Theodoſij finitio) Theodoſius autor Græcus libros aliquot de ſphæris conſcripſit,in quibus huiuſcemodi præceptiones ſunt. Si ſphæram plana ſuperficies contingat,id puncto duntaxat fieri. Item multis in ſphæra circulis ductis,maximum ex ijs eſſe, qui cen-

trum attingit. Et circulos ſphæræ maiores omneis ſeſe non niſi in portiones æquales diuidere. Iſthæc Theodoſius ſcripturus, optime eam corpus eſſe ait, cuius omnes in circuitu partes ſpatio æquali à centro abſiſtant. Deſcriptionem hanc noſtri negotium longe aliud tractantes, operibus ſuis præfixerunt. Περίσκιοι) *Periſcij nominantur omnes, qui in zonis frigidis, uel intra arcticos circulos ſunt. Sic uocati quod illorum umbræ in orbem circumagantur. Ab æquinoctiorum notis) Aequinoctium hic capitur pro initio Arietis uel libræ octaui ac noni orbis.* σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου) *Ait uix quartam Argus partem ſupra terram apparere, atque ideo Canopum cerni non poſſe, utpote qui in infima ſigni portione ſit, hoc modo:*

Ita ut axis cum termino caudæ) hoc eſt, cum duabus ſtellis, quæ ſunt in fine caudæ Vrſæ minoris.

Side

Siderũ tam *errantium quàm fixorum*
- Longitudo
- Latitudo
- Declinatio
  - *eſt earum diſtantia ab*
    - *Initio arietis*
    - *Medio ſigniferi.*
    - *Aequatore.*

Terrarum
- Longitudo
- Latitudo
  - *eſt earũ diſtãtia ab*
    - *Inſulis fortunatis.*
    - *Aequatore.*

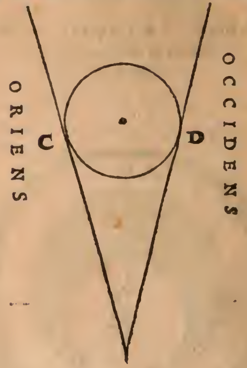
Exortus, *de quo paſſim autores ſcribũt, duplex*
- Stellarum
  - Fixarum
    - *Matutinus:*
    - *Veſpertinus.*
    - *ἡλιακός.*
  - Errantium
    - *Matutinus.*
    - *Veſpertinus.*
- Lineæ eclei pticæ
  - Rectus, *ſiue tardus*
    - *Cancri.*
    - *Leonis.*
    - *Virginis.*
    - *Libræ.*
    - *Scorpionis.*
    - *Sagitarij.*
  - Obliquus *ſeu uelox*
    - *Capricorni.*
    - *Aquarij.*
    - *Piſcium.*
    - *Arietis.*
    - *Tauri.*
    - *Geminorum*

Stellas fixas	Oriri ortu	Matutino	eſt oriri	Mane cum ſole.
		Veſpertino		Veſperi Sole occidente.
		Heliaco		E radijs Solis.
	Occidere occaſu	Matutino	eſt occidere	Mane Sole oriente.
		Veſpertino		Veſperi cum Sole.
		Heliaco		Propter acceſſum & fulgorem Solis.
Erraticæ ſtellæ dicuntur	Oriri ortu	Matutino.	Quãdo incipiunt uideri	Mane ante ortũ Solis.
		Veſpertino		Paulò poſt Solis occaſum.
	Occidere occaſu	Matutino	Quando incipiunt occultari	Mane ante ortum Solis.
		Veſpertino		Ab occaſu ſolis.

ORBES SATVRNI, IOVIS, Martis,& ſi epicyclum de-mas, Solis.

A *epicyclus,* B *centrum deferentis.* C *centrum mundi,* D *ſumma deferentis abſis,* E *ima.*

C eſt ſtatio matutina Saturni, Iouis & Martis: ueſpertina uerò Veneris ac Mercurij. D ſuperiorum ſtellarum ueſpertina ſtatio eſt, inferiorum matutina. Lunã ſtare nõ dicimus, propter celerẽ epicycli motum.

Græcorum interpretationes.

Κλειώ τ' εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολύμνιά τ' οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ', ἡ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασάων.
Clioq́; , Euterpeq́; , Thaliaq́; , Melpomeneq́; ,
Terpſichoreq́; , Eratoq́; , Polymniaq́; , Vranieq́; ,
Calliopeq́; : hæc longe alias præ ponderat omneis.

Νύμφαι

Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχουσαι.
Nymphæ Caſtalides Parnaſi culmen habentes.
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Magnanimi Atlantis proles, quem nulla profundi
Ponti abrupta latent. longas habet ipſe columnas
Queis terram, & pariter cœlum ſuſtentat utrinq;.

Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ζ. ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῷ ζωδιακῷ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων. *Quippe cælum ſeptem habet zonas non attingẽtes ſigniferum. Quarum primam poßidet Saturnus, ſecundam Iupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, ſextam Mercurius, ſeptimam Luna. Supra hos omneis Zodiacus.*

Οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται: *Inerraticæ ſtellæ pari curſu feruntur.*

Οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμίγμενοι δινεύονται οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. *Aliæ quinque erraticæ impari motu conuertuntur, cæteris dißimiles.*
Οἱ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν
Τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν,
Hæc alijs Cynoſura quidem cognomine dicta eſt.
Altera uero Helice. Helice nam per mare Graij
Obſeruant, curuas liceat qua ducere puppes.
Illa Phœnices fiſi magna æquora ſulcant.

Πλήϊα

Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τότε σθένος ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Pleiadasq́;,hyadas,roburq́; ipſum Orionis,
Atq; Vrſam,quàm currum alij cognomine dicunt.
Vertitur hæc illic,atq; Oriona tuetur,
Ac ſola Oceani gelidis non mergitur undis.

Idem in Odyßea:

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

At clauo ille ſedens nauim mira arte regebat,
Nunquam corripuit nutantia lumina ſomnus.
Verùm Pleiadas ſpectat,ſeriq́; Booten
Occaſus,Vrſamq́; alio cognomine currum.

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται. αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικώς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα διώκει.

Illius at pedibus lepus inceſſanter utriſq;
Subiacet,ac pulſus cunctis fugit iſte diebus.
Sirius à tergo ſimilis ruit uſq; ſequenti,
Et ſimul exoritur,ſimul inſectatur euntem.

Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανόν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
Ὦ πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.

Cum cane ſi medium teneat nimboſus Orion
Cælum,atq; Arcturi cernit Pallantias aſtrum,
Ferre domum dulces tempus tum poſtulat uuas.

Ἠέλιός θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta uides, atque auribus omnia captas. uel
Sol qui cuncta audis, radijs quique omnia luſtras.

IOAC. FORTIVS
IOANNI TARTE=ſio. S.

QVo noſtrum erga te amorem inuicem cognoſcas uir doctiſsime, has de coſmographia præceptiones nomini tuo dedicamus, quæ hoc ordine abſoluentur. Circa initium nonnulla exponemus quæ ad terræ diſtinctionẽ, ac menſuram pertinent. Ea erunt huiuſmodi: Quid ſint zonæ, quid climata. Qui dicantur amphiſcij, periſcij, heteroſcij. Qui antœci, periœci, antichthones. Mox ſequetur terrarum, marium, fluminum atq; uentorum deſcriptio. Quæ ad legendos non Geographos modo uerùm autores omneis, qui ullam zonarum, climatũ, longitudinis, latitudinis mentionem faciunt, mirè conducent. Crebrius ad te humaniſsime Tarteſi ſcripturus ſum, & longiore, quam nunc, epiſtola. Vale.

Lutetiæ quarto Calendas Octobres. Anno M.D Vigeſimono=no.

IOACHIMI
FORTII RINGEL-
bergii Andouerpiani Coſmo-graphia.

Quo diſtent Κοσμογραφία, Γεωγραφία, τοπογραφία καὶ χορογραφία.

COSMOGRAPHIAM *mundi uocamus deſcriptionem. Hæc tradit polos,* παραλλήλους, *meridianosq; circulos: atq; ex ipſorũ interuallis terram ſuppoſitã ijs in zonas & climata diuidit: è polorum ſiue axis altitudine ſpatia dierum ac noctiũ diſcernit: ſolis exortus occaſuſq; demonſtrat. Geographia uerò terram diſtinguit per montes, fluuios, maria, nulla adhibita circulorum cœleſtium ratione. Quamobrẽ Coſmographicos globos appellare conſueuerunt, in quibus circuli merdiani, atq; paralleli pinguntur: geographicos, ubi circuli deſunt. Topographia loci deſcriptio eſt, quando Poëtæ locum aliquem definiunt. Vt apud Ouidium de monte Parnaſo : Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus Nomine Parnaſus, ſuperatq; cacumine nubes. Chorographia eſt loci pictura, ut quum urbs aliqua à pictoribus depingitur. Hæc ad pictores pertinet : quemadmodum topographia ad poëtas oratoreſq;. Vnde Coſmographia totum depingit mundum, Geographia terram, terræ*

partem

partem Topographia ſiue Chorographia: ut pictor idem nunc hominem totum, nunc caput, nunc aures deliniat.

TERRAM IN MEDIO fixam eſſe.

Terram in orbis medio conſiſtere experimentis haud dubijs conſtat. Cæterùm quid ita globum fixerit admiramur, ut ne ſemel quidã ſe moueat. Quod ſi fiat, qui circa mundi axem uerſamur, genteſq; arctoæ ab urſis duabus dicimur, ſub Solis orbitam repente uolueremur. Aethiopes contra ad zonas extremas deſcenderent. Forſitan terram parens natura quieſcere iuſsit, ne repentina & aëris, & æſtus, & rigoris commututio mortalium genus, quo nihil eſt fragilius interimat. Miraculum longe maximum reor tantum eſſe pectoris humani ſtuporem, ut neminem admiratio iſta rapiat.

DE TERRAE AC aquæ forma.

Terræ forma non alia quàm mundo eſt. Nam ab æquinoctio ad Aquilonem euntes Paulatim attolli polũ uident, ſideráq; auſtrina occultari, eò ſolum, quòd ſpatia media intumeſcant. Diſcedentes uerò ad Auſtrum ſigna auſtrina pari modo exurgere, arctoáq; deprimi conſpiciunt. Inter ortum atq; occaſum non ſtellarum altitudo ſed defectio formam indicat. Quippe lunæ defectus alijs quarta hora, alijs quinta, ſiue ſexta, quum eodem omnibus tempore fiat, cernitur. Proinde quod non uno momento uniuerſo orbi meridies ſit, media nox, cæteræq; dierum

rum

rum horæ, id globi tumor efficit. Quoniam Solem non ſimul omnes exorientem cernunt: ſed prius Perſæ, inde Græci, & Itali, poſtremò Hiſpani. Vnde fit, ut ſingulis horis omnes dierum horæ ſimul ſint, ſed in locis diuerſis. Quando enim nobis eſt meridies, alijs hora prima eſt, alijs ſecunda, alijs tertia, quarta, media nox. Aquæ tumorem duæ docent rationes. Altera, quòd nauigio abeunte ſigna in littore poſita uideantur deſcendere, & tandem occultari. Quodq; in oceano nihil appareat præter aquam: quum tamen æditiores arbores, ſi plana ea eſſet, facile cernerentur. Altera, quòd guttæ, ac minimæ partes globi protinus recipiant formam. Eſt enim natura homogenij corporis, ut partes cum toto uim eandem habeant.

DE ZONIS.

Zonæ ſpatia ſunt inter circulos minores comprehenſa. Sunt autem quinq;. frigidæ duæ ſub mundi uerticibus temperatæ totidem, & media torrida ſub ſignifero. De his Ouidius.

Vtq; duæ dextra cælum totidémq; ſiniſtra
Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis:
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura Dei, totidémq; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.
Nix tegit alta duas, totidem inter utráſq; locauit.
Temperiémq; dedit miſta cum frigore flamma.

Et Vergilius,

Quinq; tenent cælum zonæ: quarum una coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra leuáq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.

Has

Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuûm.

DE CLIMATVN ratione.

CLima ſpatium eſt inter Auſtrum ac Septentiones notabilem exortus Solis mutationem continens. Veteres ſeptem climata tradiderunt: in quorum primo eſt Meroë, in ſecundo Syene, in tertio Alexandria, in quarto Rhodos, in quinto Roma, in ſexto Boriſthenes, in ſeptimo Riphei mõtes. Primi circa medium ſitum latitudo partium decem & ſex: ſecundi uiginti quatuor cum gradus unius quadrante, tertij triginta & dodrantis, quarti triginta ſex cum uiginti tribus minutis, quinti quadraginta unius & trientis, ſexti quadraginta quinq; atq; minutorum uigintitrium, ſeptimi quadraginta nouem dempto triente.

DE VMBRIS. GNOmonum.

TErra quoq; diſtinguitur umbrarum ratione, quæ cum latitudine mutantur. De quibus Strabo: In Carthagine urbe gnomon rationem habet ad æquatoris umbram eam, quam habent undecim ad ſeptem. Plinius: In Mauritania æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocãt ſeptem pedes longus, umbram non amplius quatuor pedes longam reddit. In Arabia & Perſide umbilicus æquinoctio triginta quinq; pedum, umbram uiginti quatuor pedes longam facit. Infra de Rhodo & Cypro inſulis: Gnomonis centum unciæ, umbram ſeptuaginta ſep-

tem unciarum faciunt. Et de Lydia Gnomini unius & uiginti pedũ reſpondent umbræ ſeptemdecim pedum. Vi-ctruuius: Gnomon Romæ nouen partium, umbram habet octo. Athenis quatuor, umbram trium habet. Alexandriæ ſtilus partes habẽs quinq;, umbram mittit partium trium.

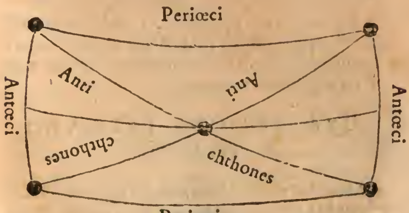
DE AMPHISCIIS, PERI-ſciis, heteroſciis.

TErræ totius incolas triplici umbrarum genere diſcernimus. Amphiſcij uocantur, quibus meridiana umbra nunc ad Septentriones, nunc ad Auſtrum procedit. quod fit in zona torrida. Sole enim meante per Cancri ſidus umbras illic auſtrinas, ſiue ſiniſtras habent: bruma, dexteras, uel arctoas. Periſcij ſunt, quos ſigniferi axis circuitu ſuo comprehendit: ita dicti, quod illorum umbræ molarum modo circumagantur. Heteroſcij uerò nuncupantur, qui alteram ſolum umbram habent, arctoam, uel auſtrinam: quales nos, & Antichthones noſtri. Ergo ἀμφίσκιοι in zona torrida dicuntur: περίσκιοι in frigidis: ἑτερόσκιοι in temperatis. Hæc omnia ſatis indicat uocum compoſitio. Amphiſcijs ſolſtitia quatuor, heteroſcijs duo, periſcijs unum, Qui enim ſub Arctis habitant periſcij, ſolſtitium in Cancro habent. In Capricorno autem ſicuti Sole carent, ita & eius ſtatione. Simile de auſtrinis iudicium.

QVID SINT ANTOECI, Periœci, Antichthones.

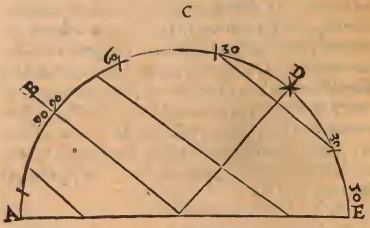
ESt & alia quædam diſtinctio in Antœcos, Periœcos, Antichthonas. Antœci ſunt qui habitant in diuerſis par

parallelis ſub eodem meridiano æquoſpatio diſtantes ab aliqua æquatoris parte. Periœci qui ſub uno parallelo & meridiano ſunt in partibus oppoſitis. Antichthones, ſeu antipodes, qui mundi diametro diſtant. Antœcis eodem momento medius dies, mediaq́; nox: uerum auſtrinis æſtas quando arctois bruma eſt. Periœcis tempore eodem æſtas atq́; hyems, ſed meridies ac medias noctes contrarias habent. Atichthonibus idem horizon & meridianus, reliqua omnia contraria. Quando enim æſtatem nos habemus, auſtrinis gentibus bruma eſt: quum nos habemus medios dies, illis media nox eſt. Antœcis, Periœcis, Antichthonibus æqua latitudo eſt, Periœcis etiam eadem. Tam Periœci, quàm Antichthones partibus diſtant centum octoginta, Antœcis diſtantia uaria: Omnes Antœci, Periœci, Antichthones eoſdem meridianos habent, ſed finitores demptis antipodibus, diuerſos, ut ſequens pictura exprimit.

QVID LATITVDO.

EOdem pertinent latitudo longitudoq́;. His enim & urbes,& montes, & flumina diſcernimus. Latitudinem loci ab æquatore, uel axis ab horizonte diſtantiam nominamus,hoc modo.

A E horizon eſt. B. æquator. C polus horizontis. D polus mundi.Spatium quod eſt inter D & E eſt altitudo poli.Id æquale eſt alteri ſpatio,quod eſt inter B & C.Vtrunq; loci latitudo uocatur.

QVA RATIONE LATITVDO locorum inueniatur.

SI altitudo Solis meridiana tempore æquinoctij ſubducatur à partibus nonaginta,reliquitur latitudo. Si Sol ad Aquilonem declinauerit,ab altitudine meridiana ſubtrahi debet eius declinatio,idq́; quod remanſerit, auferri à nona

à nonaginta partibus. Verùm ſi in ſignis auſtrinis fuerit, altitudini adijci declinatio debet, numerusq; collectus à circuli quadrante ſubtrahi.

QVOMODO EX ARCV DIVRNO ſtellarum, vrbium latitudo reperiatur.

STellæ arcum diurnum uocant tempus, quo ipſa ſupra horizonta fertur, uel æquatoris partem quæ oritur dū ſidus ab Oriente in Occidentem decurrit. Ex quo urbis latitudinem hac ratione inuenias. Obſerua quot horæ, ſiue æquatoris partes prætereant cum ſtella inter ortum & occaſum. Inde accipe ſphæram, atque in illius finitore, ſeu alueo axem aut attolle, aut deprime, donec eandem ſtellæ in horrizonte moram deprehenderis. Tum facile uideas ſic poſita ſphæra, quot meridiani partibus polus à finiēte uel urbs ab æquatore abſiſtat, nam diſtantia ea, ut diximus, latitudo eſt.

DE PARALLELIS.

TRiplices hic paralleli notantur. Alij enim latitudines definiunt, qui denis plerunq; gradibus diſtant. Alij dierum indicant lōgitudinem. Alij & zonas quinq;, & metas Solis, & anni quatuor mutationes continent, qui ſunt æquator, tropici duo, ac totidem arctici circuli.

QVID LONGITVDO, ET bifariam accipi nomen Occidentis.

Longitudo diſtantia urbis ab occidente eſt. Id breuius quidem dictum, ſed ad hunc modum intelligi debet, diſtantiam eſſe meridiani loci alicuius à meridiano inſularum Fortunatarum. Duplex eſt occidens. Alter totius terræ, quem in inſulis Fortunatis collocauerunt, quod ubi ſolis ſidus eò peruenerit, non amplius ſub ſe terras, ſed aquas habeat. Alter ſingularum urbium, quem uocamus partem finitoris, ubi mundi pars aliqua occidit. Idem iudicium de oriente.

QVID SIT APVD SCRIptores vrbem diſtare tribus, aut quatuor horis ab occaſu.

INter ortum, & occaſum, hoc eſt, ſtationem Sinarum & Fortunatas inſulas ſingulæ horæ quindecim partes continent. Tot enim gradus eo tempore meridianũ circulum prætereunt. Sic Ptolemæus Chaoniam ab occidente horarum trium ſpatio, ſiue gradibus quadraginta quinq; abeſſe ait. Inter Auſtrum uerò & Septentriones horæ uocabulo diei longiſsimi uotatur incrementum, quod circa æquatorem gradus plures, quàm alibi cõprehendit. Proinde diſtare urbem duabus horis ab æquinoctio, æquatore, uel medio mundi, eſt eam habere longiſsimum diem horarum quatuordecim: tribus, quindecim: ſex octodecim: ſeptem, undeuiginti. Quibus uerbis uti licebit in deſcribenda latitudine & ſitu locorum, hoc modo: Duabus horis ab occaſu, tribus ab æquinoctio, id eſt, in ea urbe eſſe ſcriptum librum uel epiſtolam, quæ ab occidente abeſt partibus tricenis, & tribus horis ab æquatore, uel ubi dies ſolſtitio quindecim horas continet.

TERRAE REGIONES.

Terram mari non opertam in partes tres diuidimus, Europam, Aphricam, Aſiam. Europa uergit ad occidentem, Aphrica ad meridiem, Aſia ad orientem. In *Europa regiones præcipuæ ſunt* Britannia, Hiſpania, Gallia, Germania, Rhetia, Vindelicia, Noricum, Pannonia, Illyria, Dalmatia, Italia, *Cyrnus ſiue Corſica, Sardinia, Sicilia, Sarmatia* Europæa, *Taurica cherſoneſus, Dacia, Myſiæ duæ ſuperior & inferior, Thracia, Cherſoneſus,* Macedonia, *Epirus, Achaia,* Peloponeſus, *Euboia, & Creta, quàm nunc appellamus* Candiam. In *Aphrica, quæ Libya olim dicebatur, Mauritana, Numidia, Aphrica propriè dicta, in qua* Carthago *è regione Siciliæ, Cyrenaica, Aethiopia. Aphricam uocant quaſi ſine horrore, uel frigore: eſt enim φρίκη horror, quem ex frigore contrahimus.* In *hac* Nilus *flumen, cuius ortum* Ouidius *eo latere exiſtimat, quod incenſo à* Phaëtonte *orbe caput contraxerit, atque occultarit.* In *Aſia* Pontus, *Bithynia, Phrygia, Lycia, Galatia, Pāphlagonia, Pāphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Aſiatica, Colchis,* Iberia. *Albania, Armenia maior, Cyprus, Syria, Phœnicia,* Palæſtina Iudæa, *Arabia, Meſopotamia, ita dicta, quod* Tigris & *Euphrates incluſerint eam, quodq́; inter duo flumina conſtituta ſit,* Babylonia, *Aßyria,* Media, *Perſia,* Parthia, *Carmania, Margiana, Bactriana, Scythia Aria, Arachoſia, Gedroſia, India, Taprobana.*

VRBIVM. ATQVE REGIONUM nomina mutata.

Boeotia *ante appellata fuit Aonia: unde & muſæ Aonides dicuntur.* Aegyptus *Aëria dicta erat.* Creta

itidem Aëria nomine eodẽ. Attica ἀκτὴ. Corinthus, Ephyre. Macedonia, ἠμαθία. Qua uoce Lucanus uſus eſt in operis exordio: Bella per Emathios plusquàm ciuilia cãpos, Iusq́; datũ ſceleri canimus. Theſſalia αἱμόνια, quod nomen in Sagittarij ſigno Ouidius uſurpat: Per tamẽ auerſi gradieris cornua Tauri, Aemoniosq́; arcus, uiolentaq́; ora Leonis. Tyrus Aſiæ urbs olim Sarra uocitata eſt.

AQVARVM NOMINA.

Nomina aquarum uaria. Oceanum uocamus aquam ſeu mare, quod totam penè circuit terram: cuius tãta eſt celeritas, ut in naui emiſſa ſagitta ſupra nauim maneat atque in eam decidat. Mare propriè, quod terram influit, uel quod intra terram continetur. Cuiuſmodi Ionium, Aegæum, Perſicum, Caſpium. Portus à portando dictus, quod illuc merces uehendæ portentur, tutior maris pars eſt circa littus. Sinus inter littora curua eſt, & mare quaſi brachijs amplectentia. Fretum ſiue πορθμὸς locus anguſtior maris inter duo littora: ſicut iſthmus terra anguſta inter duo maria. Flumen aqua perennis, ac perpetuò fluens. Lacus locus profundus aquas habens perpetuas. Stagnum, aqua ſtagnans, uel quieſcens, quæ hyeme colligi ſolet, & æſtate ſiccari. Torrens aqua quæ ex alto fertur in ualles. Hæc magno æſtu torret, & bruma augetur imbribus. Lacunæ foſſæ nuncupantur, in quibus collecta aqua ſtáre conſueuit. Fons aqua eſt, quæ è terra manat, & hauriri poteſt manibus. Palus aqua eſt in altitudinem latius diffuſa. Ad dexteram Siciliæ partem Scylla eſt rupes, ſaxum, aut locus cauernis plenus, qui percuſſus à fluctibus latratus uidetur ædere, Ad ſiniſtram Charybdis, quæ contrarijs fluctuum curſibus colliſionem facit, & rapta

rapta abſorbet. De his Verg. Dextrum Scylla latus, leuum implacata Charybdis Obſidet. Syrtes à trahendo dictæ, duo loca maris periculoſa ſunt propter arenæ copiam in finibus Aphricæ.

DE MARIS ACCESSV, ET RECESSV.

Donec Lunæ ſidus ab oriente ad Auſtrum, ſiue medium cœlum ſcandit, in proximo littore decreſcere maria haud dubium eſt. Inde ad occaſum ipſa deſcendente augeri. Rurſum ab occidente ad meridianum minui, atque ab eo augeſcere, dum ſtella oriatur. Ergo quibus Luna in ortu uel occaſu apparet, his plenum mare, & tempus nauigandi. Quibus uerò in circulo meridiano conſiſtit, ſupra aut infra horizonta, ab illis longißimè abeſt mare. In acceſſu quandoque tardior mora ob impedimenta littorum. Deinde aquæ multæ propriam aliquam naturam habent, ut Euripus in Græcia ſepties quotidie refluens.

DE TRIPLICI ORIENTE, atque occidente.

Antequam uentorum rationem aggrediar, dicendum quid exortus ſolſtitialis, uernus, brumalis, quid itidem occaſus æſtiuus, æquinoctialis, hybernus. Citra æquatorem finientis circulus plagis quatuor diſtinguitur Aquilone, meridie, ortu & occaſu. Gentibus auſtrinis, ſiue antœcis meridie Sol aquilonem ſpectat, nobis polum alterum: Nobis leua manus ad ortum uergit, illis ad occaſum. Porrò quia non indidem æſtate, uere, ac bruma Sol exoritur, orientem triplicem ponimus. Solſtitialem, uel æſtiuum finitoris partem eam, ubi ſolſtitio Sol exurgit. Vernum ſiue æquinoctialem, in qua oritur alterutro æquinoctio. Et

brumalem ſeu hybernum, qua bruma, aut die breuiſſimo oritur. Pari forma de occaſu loquendum. Nam æſtiuus uel ſolſtitialis dicitur ὀριζοντος ſectio, ubi occidit Sol in Cancri ſigno. Vernus aut æquinoctialis, qua ueris initio deſcendit. Brumalis aut hybernus, ubi bruma occidit.

BIFARIAM INVENIRI QVAtuor plagas mundi.

QVatuor mundi plagas deprehēdunt gnomone in circuli centro erecto ad angulos æquales. Quotidie enim tum ante meridiem, tum à meridie ſeſe umbra uel contrahit, uel extendit ad circuitum circuli. Inter quos contactus medius punctus Septentrionem indicat. Idem quoque cœlo nubiloſo ex arborum contactu in ſylua cognoſcunt. Quoniam cortices ſpectantes Aquilonem duriores ſunt plerunque, atque rimas altiores agunt. Ob id Columella arbores prius quàm transferantur, rubrica notandas præcipit, ut eaſdem cæli partes aſpiciant. Ne aut inſolitus calor priſtinum diſſoluat rigorem: aut molliciem auſtrinam Septentrionis horror lædat.

DE VENTIS COMMVNIBVS.

DVo uentorum genera communes & repentini. Communes nuncupamus, qui ex certis ſpirant mundi plagis. Hi in formas quatuor diducuntur árctoas, auſtrinas, eoas, occiduas. Arctoi tres ſunt. Quorum primus à parte circuli arctici ſpirat, quæ proſpicit occidentem, Thraſcias dictus. Secundus Septentrio uel Aparctias à uertice. Tertius Aquilo, uel Boreas à dextero latere circuli eiuſdem. Eoi totidem, à ſolſtitiali ortu Cæcias: à uerno Subſolanus

uel

uel Apeliotes, Eurus aut Vulturnus à brumali. Auſtrini Phœnicias, uel Euronotus: Auſter uel Notus: & Libonotus, Occidui tres quoque. Li+, uel Aphricus ab occaſu hyberno: ab æquinoctiali zephyrus, aut Fauonius: ab æſtiuo Corus, uel Argeſtes. Homerus quatuor duntaxat enumerat.

Συν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαῆς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Simul inciderunt vel ſptrauerunt Eurus & zephyrus, & Notus & ſerenus, Boreas magnam maris commotionem excitans.

Communibus uentis addi poſſunt Prodromi atque Eteſiæ, quos etiam temporibus certis flare conſtat. Prodromi ſunt Aquilones, qui Caniculares dies præcedunt. Eteſiæ Aquilones dicuntur, qui Caniculæ ortu ad dierum quadraginta intercapedinem ſpirant. Ab annuo flatu inditum nomen. Eteſiæ noctu ſopiuntur, utpote quum ſidus ſub terra ſit.

NOMINVM ORIGO.

SEptentrio nuncupatus eſt, quòd ſpiret à Septentrionibus. Aparctias, quod ab arctis aut urſis. Aquilo à ſublimi uolatu aquilæ, quod ex alto ſpiret. Boreas ἀπὸ τοῦ βοᾶν, *hoc eſt, ſonitu quem ædit. Subſolanus quod ſub Sole ſpiret. Apeliotes, quod à Sole. Vulturnus à uulturis uolatu, quoniam altè reſonat. Auſter quaſi hauſter, ab hauriendis aquis, uel humida natura uenti: ob eandem cauſam à Græcis Notus dictus eſt. Li+ quod ex Libya ueniat. Aphricus, quod ex Aphrica. Apud ueteres enim regio eadem & Libya, & Aphrica uocabatur.*

NATVRA VENTORVM.

CAecias ab ſe nubes trahit. Vnde Græcis prouerbium, κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς καικίας νέφος, *mala ad ſe trahens, ut Cæcias nubem. Zephyrus tempore*

uerno

uerno ſpirat. Ideo *Verg.*

Vere nouo gelidus canis quum montibus humor
Liquitur & zephyro putris ſe gleba reſoluit,
Depreſſo incipiat iam tunc mihi taurus aratro
Ingemere. Huius *flatu armenta quibuſdam in locis concipiunt fœtum, atque inde zephyrus, hoc eſt,* ζωὴν φέρων *appellatus:* Vergilius.

Ore omnes uerſæ in zephyrum ſtant rupibus altis
Exceptántque leueis auras, & ſæpe ſine ullis
Coniugijs uento grauidæ.

Venti à Septentrione flantes frigidiores ſunt, eo quòd ueniant per montes, niues, & terras ſeu zonas frigidas. Sunt *item ſicci, quod per terras, & maria congelata ſpirent.* Occidui eois *humidiores, quoniam in aduentu hi plus terræ habent, illi plus aquarum.* Auſtrini *à Sole ueniunt, & maria multa permeant, ideo & calidi, & humidi.*

DE VENTIS REPENTINIS.

Repentinos uocamus, qui neque è certa plaga aliqua neque ſtatis anni temporibus ſpirant, quíque impetu ſuo euertunt turres & nauigia frangunt. Sic appellati ſunt, quòd repente oriantur, & repente deſinant. Horum *quatuor genera.* Procella, *uel ecnephias, quando halitus erumpens latè diſpergit nubem.* Vortex, *uel* Typhon, *quum arctiori erumpit ſpatio, & impetu magno uoluitur in circulum.* Vnde *in agris crebrò uidemus arenas in orbem uolitantes.* Turbo *nuncupatur, quando halitus erumpens nubem latè ſpargit, ut procella, ſed minus altè.* Dictus *à turbando, quòd proxima quæque perturbet.* Præſter *quum idem flatus per aëra fertur ardens & accenſus,* ἀπὸ τοῦ πρήθειν *ſiue ardendo cognominatus.*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de tempore.

TEMPVS *propriè mundi motuſq́; interuallum, ſeu duratio nuncupatur. Quoniam ante hos tempus nullum fuit, nec poſt eoſdem futurum eſt. Nonnulli certam dimenſionem uocant, quæ ex cæli conuerſione colligitur: uel ex cæli Solisq́; uertigine deductum ſpatium, quo rerum omnium agitationem uiciſsitudinemq́; metimur. Alij id imaginem æternitatis appellant. Huic affinis occaſio flos ipſe temporis rebus agendis conferens. Diſtant tempus, æuum, ac æternitas. Quod tempus principium ac finem habet: unde hiſtorici temporis initio cælum & terram condita eſſe memoriæ mandarunt. Aeuum, ſolum principium. Iccirco Iouem & Iunonem æuiternos ac æuintegros deos uocitabant: quod geniti quidem eſſent, ſed finem nunquam ſint habituri. Aeternitas & principio, & fine caret. Temporis partes, quibus omnes penè nationes utuntur, quatuor ſunt, annus, menſis, des, hora. Biennium, triennium, luſtrum, ſeculum ad annorum rationem: ad dierum, ſeptimana ſpectat.*

DE ANNO MAGNO.

A*Nnus à pleriſq; in formas treis diuiditur magnum, ſolſtitialem, & à reditu Lunæ Lunarem. Verùm quoniam poſtremus aliud nihil, quàm menſis eſt, nos an=*

norum

norum duo ſolum genera ponemus magnum, & uertentem. Vtrunque hic explicabimus, & in partes, ac genera alia diſtinguemus. Magnum annum ſpatium uocamus, quo ſidera omnia ad eundem redeunt locum. Hic quadraginta nouem uertentium annorum millibus conſtat. De quo iſtiuſmodi uerſus in uolumine quodam inueni:

An nouus mundi rediit Platonis
Annus: & quicquid fuerat peractis
Omnibus cæli ſpatiis refertur
Ad rude corpus.

Eius partes, ſiue mutationes duæ ſunt. Aeſtas, quum incendio, uel igne mundi ſtructura conflagrabit. Sunt qui ideo rerum mutationem hanc exiſtere, atque omnia uel flammis, uel aqua interire arbitrantur, ut alumnus terræ & innocens & nouus contingat: licet innocentiam eam ſpatio perbreui conſuetudo inuertat. Cito enim ſurrepunt uitia, & ſcelera ſine preceptore diſcuntur. Bruma, quando diluuium, quem Græci κατακλυσμὸν *appellant, orbem infeſtat. Quod natura euenire aiunt ex longa tēporis huius intercapedine. Nam quemadmodum ulgares, ſiue uertentes anni hyemes, ac æſtates paruas habent: ita magnus ille annus, ingentes. Igitur alterna uiciſſitudine mundum tum igneſcere, tum aquarum redundantia obrui ratio docet. Huc Ciceronis ſententia ſpectare uidetur, ubi ignium genera enumerat: Additur & ſtellarum natura flammea, ideóque futurum exiſtimant, ut quoniam humido uapore aſtra, ut pabulo foueātur, abſumptis magis magiſq; humoribus, & augeſcente ſiccitate, mundus olim ſit igne periturus.*

DE ANNO VERTENTE.

VErtens annus, tempus eſt dierum tercentum & ſexagintaquinque cum quarta diei parte: uel ſpatium, quo Sol ſigniferum ambit. Arcades & Chaldæi interuallum eſſe trium menſium uoluerunt. Quale ſpatium eſt ac æquinoctijs ad brumam, uel ſolſtitium. Romulus uerò intercapedinem uocabat ab hominis conceptione ad diem natalem. Ouidius primo Faſtorum:

Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
  Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo.
Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras,
  Curaq; finitimos uincere maior erat.
Eſt tamen & ratio Cæſar quæ mouerat illum,
  Erroremq; ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Idem alio loco:

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
  Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus:
  Seu quia bis quino fœmina menſe parit,
Seu quod adusque decem numero creſcente,
  Principium ſpatijs ſumitur inde nouis.

Annus hic à Martio initium habebat, conſtabatq; diebus trecentis & quatuor. Vt ſex quidem menſes Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenûm eſſent dierum: quatuor uero reliqui Martius, Maius, Quintilis, October tricenis & ſingulis perficerentur. Sed ſequutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extēderetur. Atque diebus ijs quinquaginta à ſe additis, alios

ſex

ſex adiecit, ablatos à ſex menſibus, qui triginta dies habebant. Factosq; dies ſex & quinquaginta, in menſeis duo ratione pari diuiſit. Et alterum Ianuarium nuncupauit, primumq; eſſe uoluit, tanquam bicipitis dei menſem reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, & principium futuri, Alterum Februo deo dicauit, quem præeſſe luſtrationibus ferunt. Poſt alias uerò immutationes complures, Iulius Cæſar temporum inconſtantiam hanc in ordinem coëgit: attribuitq; annis ſingulis dies trecentum ſexaginta quinque, atque diei unius quadrantem. Ouidius tertio Faſtorum:

Ire moras Solis quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenis tercentum & quinque diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his biſextus fit quaſi bis dies ſextus. Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem ſexto Calendas Martias ſcribere conſueuerunt. Initium anni ſumunt Romani à bruma. Athenienſes à ſolſtitio: à ueris æquinoctio, Arabes & Damaſceni: ab autumni, Aſia. Quod teſtantur Simplicij uerba hæc: ἃς δέ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν περὶ θερινὰς τροπὰς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινὰς, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινὰς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινὰς, ὡς ἄραβες καὶ δαμασκηνοί.

Principiũ anni quod ſumimus vel ab æſtiuo ſolſtitio, vt Atheniẽſes: vel ab autũno vt in Aſia: vel à bruma: vt Romani: vel à veris initio, vt Arabes & Damaſceni.

Partes anni quatuor uer, autũnus, æſtas, hyems. Veris tempore Sol in Ariete, Tauro, & Geminis eſt: autumno in Libra, Scorpione, Sagitario: æſtate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piſcibus. Quoniam ſingulæ partes anni quadrantem, aut menſeis ternos, aut quod idem eſt, ſigna tria continent. Mutationes uerò, quas mox deſcribemus, dies ſinguli duntaxat, ſiue potius momenta

menta ſunt. Hoc mutationes à partibus diſtant. Has Boëtius ſtatu uentorum, ſtellarúmq; ortu exprimit, his uerbis:

Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas Boreæ ſpiritus aufert
Reuehat mitis Zephyrus frondes.
Quæq; arcturus ſemina uidit,
Sirius altas urat ſegetes.

Duæ ſunt cauſæ, quamobrem hyeme Solis calor remiſſior quàm æſtate ſit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poſſit aër ob temporis anguſtiam caleſcere.

Altera, quòd radij obliquè in terram conijciantur, & minor ſit reflexio. Quatuor itidē anni mutationes ſunt: æquinoctium uernum, æquinoctium autumni, ſolſtitium, bruma: quando Sol ingreditur principiū Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterùm Plinius, & Græci nonnulli in ſignorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor eſſe uoluerunt. Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verū Ouidij ſeculo, ſicut ex Faſtis apparet decimoquinto Calendas Aprileis. Non tamen eodem die æquinoctium eſſe dicebant, ſed octauo ſeu ſeptimo Calend. Apriles. Putabant enim æquinoctium eſſe non in prima, ſed octaua ſigni parte: & decimoquinto Calend. Apriles, Solem Arietem luſtrare: poſtea uerò, ubi ad gradum octauum ſidus perueniſſet, dies noctéſque pares eſſe. Victruuius de architectura libro nono: Sol quū Arietis ſignum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctium uernum. Ex hac annorum in parteis quatuor, & mutationes totidem diductione, manifeſtum eſt aliud æſtatem & hyemem, aliud ſolſtitium, ac brumam eſſe.

IN QVAS PARTEIS ANnum rei ruſticæ ſcriptores diuidant.

VEteribus, ijs maximè qui de agricultura ſcripſere, alia ſpatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex Marci Varronis de re ruſtica libris colligimus: fortaſſe quod diſtinctio huiuſcemodi illis ad rem eam fuerit commodior. Etenim capite octauo atque uigeſimo annum uniuerſum in partes octo diuidit: earumq́; initia in cæli ſignis alijs quàm ſuprà memorauimus, collocat. Eius uerba hæc: Dies primus ueris eſt in Aquario: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum uniuſcuiuſque horum quatuor ſignorum dies tertius & uiceſimus, quatuor temporum ſit primus, efficitur ut uer dies habeat nonagintaunum, æſtas nonagintaquatuor, autumnus nonagintaduos, hyems octogintaocto. Qua diuiſione redacta ad dies ciuiles noſtros, qui nunc ſunt primi uerni temporis, extant ad ſeptimum Idus Februarij, æſtiui ad ſeptimũ Idus Maij, autumnales ad tertium Idus Sextilis, hyberni ad tertium Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctium uernum dies quadragintaduo. Hinc ad Vérgiliarum exortum, dies quadragintaquatuor. Ab hoc ad ſolſtitium dies quadragintanouem. Inde ad Caniculæ ſignũ dies uigintinouẽ. Deinde ad æquinoctium autumnale dies ſexagintaſeptem. Exinde ad Vergiliarũ occaſum dies trigintaduo. Ab hoc ad brumam dies quinquagintaſeptẽ. Inde ad Fauonium dies quadragintaquinque. Hactenus Varro. Hoc loco ueris initium in Aquario poſuit: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni

eſſe

eſſe partibus dicamus. Cæterum eam rerum ruſticarum præceptionibus accommodauit, annumq́; rectius quàm nos uidetur diuiſiſſe. Nos enim ſolſtitium æſtatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quum utrunque utriuſque medium ſit. Adde quòd uulgari ſermone annum totum in parteis duas, æſtatem ac hyemem ſæpenumero ſecamus: quæ partitio quoque multum ab Aſtronomica ſectione diſcrepat.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

EX *uertentibus colliguntur anni ſcanſiles, ſiue κλιμακτηρικοὶ, ita dicti, quòd è ſeptenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim ſint collecti. De quibus uerba hæc in libro quodam inuenimus:* Mortuus *eſt, annum agens circiter quartum & quinquageſimum: quem, quia è ſexto nouenario conficitur ſcanſilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem. Climactericorum annorum genera duo ſunt.* Ἑβδοματικοὶ *qui numeris ſeptenarijs conficiuntur. Cuiuſmodi à natali die annus ſeptimus, decimuſquartus, uigeſimuſprimus.* Ἐννεατικοὶ *quos nouenarij componunt numeri. Qualis eſt nonus, decimuſoctauus, uigeſimuſeptimus. Annis hebdomaticis, enneaticiſq́; imminere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tempora ipſa* κλιμακτῆρας *uocant, & annos inde climactericos. Inter omnes pernicioſiſſimus eſt ſexageſimuſtertius, quoniam ex utroque numero conſtat. De quo D. Auguſti ad C. nepotem ſuum epiſtola apud Gellium: Aue mi Cai meus ocellus iucundiſſimus, quem ſemper mediusfidius deſidero quum à me abes. Sed præcipuè diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem*

ubicunque hoc die fuiſti, ſpero lætum & bene ualentem ce lebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum: nam ut uides κλιμακτῆρα *communem ſeniorum omnium tertium & ſexageſimum annum euaſimus.*

DE MENSIVM RATIONE.

MEnſis duplex eſt, naturalis & ciuilis. Naturalem in menſem Solis, & menſem Lunæ diuidunt. Prior tempus eſt, quo Sol duodecimā cæli partem luſtrat. Poſterior, ſpatium inter duos Solis, Lunæq; coitus, uel quo Luna tredecim ferè ſigna percurrit. Ciuilis menſis eſt numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas conſueuit obſeruare. Vt Martius, qui apud Romanos diebus uno & triginta conſtat, apud Albanos trigintaſex. Menſes ciuiles duodecim ſunt. Ianuarius appellatus ab Iano, quem bifrōtem depingunt. Voluit nanque Numa Pompilius primum anni menſem dei bicipitis ſimilitudinem habere, ſimulq́; proſpicere, & anni ſequentis initium, & tranſacti finem. Dies huius quintus atque uigeſimus, ſi ſerenus fuerit, frugum portendi aiunt fertilitatem. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerum. Sin exiſtant nebulæ, animalium multorum interitum. Sin uenti, arma. Februarius nomen à uerbo priſco februo, quod eſt luſtro, uel purgo accepit. Per duodecim enim Februarij dies perpetuos populus omnis intentus erat ſacrificijs, & cæreis, & facibus circa ſepulchra accenſis, pro impetranda mortuorum animabus quiete. Quæcunque purgamenti cauſa in ſacrificijs adhibebantur, februa nominari ſolent. Plinius: Vulgata priſcis temporibus opinio obtinuit, februa eſſe omnia, quibus delerentur peccata, aut manes animabus defunctorū placidi redderentur. Martius, quem Romulus primum eſſe uoluit,

dicauitq́; genitori ſuo Marti, & ab eo Martium appellauit. Aprilis ſecundus menſis quaſi aphrilis uocitatus eſt, à ſpuma quàm Græci ἀφρὸν uocant, unde orta Venus putabatur. Vt quemadmodum primus menſis à patre Romuli Marte, ita ſecundus ab Aeneæ matre, unde Romulus originem duxit, Veneris nomen uſurparet. Et ij menſes annum auſpicarentur, à quibus Romani nominis origo proceßiſſet. Maius à maioribus dictus eſt, quibus conſecratus erat, quòd conſilio & autoritate Rempub. adminiſtrarent. Iunius à iunioribus, qui rem armis gerebant. Poſtquàm enim Romulus populum Romanum in maiores minoresq́; diuiſit, ut pars altera conſilio, altera armis Rempu. tueretur, in honorem partis utriuſque, ſuperiorem Maium, hunc Iunium nuncupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, quod à primo menſe Martio quintus eſſet. Sed poſtea in honorem Iulij Cæſaris dictatoris M. Antonio Marci filio conſule legem ferente, Iulius nominatus eſt: quòd hoc menſe ad ad quartum Idus Quintileis Iulius procreatus fuiſſet. Auguſtus antea Sextilis dictus, donec honori Auguſti ex ſenatuſconſulto conſecratus eſt. Cuius hæc uerba fuerunt: Quum imperator Cæſar Auguſtus menſe Sextili & primum conſulatum inierit, & triumphos treis in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ, ſequutæq́; ſint eius auſpicia ac fidem, Et Aegyptus in poteſtatem populi Romani redacta eſt, Finisq́; bellis ciuilibus impoſitus ſit. Atque ob has cauſas menſis iſte imperio feliciſsimus ſit ac fuerit, placere Senatui, ut hic menſis Auguſtus appelletur. September, October, Nouember, December ob ſequentium principum tyrannidem, nomina priſca ſeruauerunt. September, quòd à Martio ſeptimus ſit, dicitur. October, quia octauus ſit. Nouember, quòd nonus. December, quo-

niam decimus. *Menſium quatuor, qui* Februarium *ſequuntur, alij rationes iſtiuſmodi tradunt. Martium à* Marte *quidem appellatum eſſe, non quòd* Romuli *pater fuerit, ſed quia gens* Latina, *armis ac bello potens ſit. Aprilem ab aperiendo, quòd terræ meatus tunc aperiantur.* Maium *à* Maia, *quoniam eo menſe tam* Romæ, *quàm antea in* Latio, *res diuina* Maiæ & Mercurio *fiat.* Iunium *à* Iunone, *quòd tempore illo* Iunoni *honores maximi habebantur.* Ianuarius Iunoni *ſacer erat,* Februarius Neptuno, Martius Mineruæ, *Aprilis* Veneri, *Maius* Apollini, *Iunius* Mercurio, *Iulius* Ioui, *Auguſtus* Cereri, *September* Vulcano, *October* Marti, *Nouember* Dianæ, *December* Veſtæ. *Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Auguſtus, October, & December dies ſingulos & tricenos habent.* Aprilis *uerò,* Iunius, *September,* Nouember *tantum tricenos. Solus* Februarius, *duodetriginta.* Attici *menſes ad* Lunæ *curſum computantur, ideoq; noſtris menſibus non reſpondent. Sed partem* Iunij *primus menſis occupat.* Et *primus eſt, qui ſolſtitio æſtiuo proximus eſt. Sunt autem hi.* ἑκατομβαιὼν, *ab hecatombis* Iouis. Μεταγειτνιὼν, *à* Metagitnijs Apollinis *ſacris.* Βοηδρομιὼν *à* Boëdromijs *ſacris, de quibus* Plutarchus *in* Theſeo. Μαιμακτηριὼν *à* Mæmacta Iouis *appellatione.* Πυανεψιὼν, *à pyanis fabis in* Apollinis *ſacris.* Ανθεστηριὼν, *quod campi floribus priuati ſint.* Ποσειδεὼν, *à* Neptuni & Palladis *certamine.* Γαμηλιὼν, *à* Iunone, *quæ nuptijs præeſt.* Ελαφηβολιὼν, *à uenatione.* Μουνυχιὼν *à* Munychijs Dianæ *ſacris, de quibus* Plutarchus *in* Theſeo. Θαργηλιὼν, *quòd terra caleſcat.* θαργήλια *quoque* Apollinis *ſacra ſunt.* Σκιῤῥοφοριὼν, *à ſciris umbraculis.* Εκατομβαιὼν *igitur opponi poteſt* Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: βοηδρομιὼν Auguſto: μαιμακτηριὼν Septēbri: πυανεψιὼν Octobri:

bri: ἀνθεστηριὼν *Nouembri*: ποσιδεὼν *Decēbri*: γαμηλιὼν *Ianuario*: ἐλαφηβολιὼν *Februario*: μουνυχιὼν *Martio*: θαργηλιὼν *Aprili*: σκιῤῥοφοριὼν *Maio*. *Ariſtoteles de piſcibus ait*: τοὺς πλείστους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μουνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, *quod Plinius tranſtulit Aprili, Maio, Iunio*.

QVID SINT CALENDAE, NONAE, IDVS.

Menſis cuiuſque portiones, ſeu dierum formæ tres: Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ του καλεῖν, *quòd his diebus calentur, ſiue recitentur eius menſis Nonæ à pontificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat. Mos hic erat antequàm faſti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omnium notitiam prodierant. Nonæ quia ab his ad Idus dies ſemper nouem ſint. Idus quod Nonas à Calendis diuidant. Iduare Hetruſcum uocabulum diuidere eſt. Theodorus Gaza alias uocum rationes è Plutarcho reddit uerba eius in libello* περὶ μηνῶν *hæc ſunt*: ῥωμαῖοι, ὡς πλούταρχος ἱστορεῖ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν του μηνὸς πρὸς τὰς μεγίστας τρεῖς διαφορὰς τῆς σελήνης τυγχάνουσι πρότερον πεποιηκότες. Καλένδας μὲν τὴν νουμηνίαν καλέσαντες, ὅτι περὶ τὴν σύνοδον οὖσα τότ᾽ ἡ σελήνη ὥσπερ λέληθεν ἐπιλελοιπότος δὴ παντελῶς τοῦ φωτός. τὸ γὰρ κλὰμ ῥωμαίοις τὸ λάθρα διασημαίνει, ὅθεν τὰς καλένδας ὠνομάσθαι φησί. Νώνας δέ, ὅταν καταφανὴς πρῶτον ἐπιδυσμῶν γίνηται νέα. εἰδοὺς δὲ, ὅταν πανσέληνος

οὖσα ἐνδεξιωτέρα τὴν ὄψιν ἦ De *Calendis*, *Idibus*, *Nonis* *Ouidius primo Faſtorum:*

Vendicat Auſonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit,
Nonarum tutela deo caret, omnibus iſtis
Ne fallare caue, proximus ater erit.

QVID DIES CIVILIS,
ac naturalis.

*RE*centiores diem in naturalem, ac artificialem diuidunt, Vt prior tempus horarum uigintiquatuor ſit: alter ſpatium ab ortu ſolis ad occaſum. Veteres autem ratione commutata in ciuilem & naturalem. Ciuilis dies interuallum eſt, quo mundus circumagitur, uel horarum uigintiquatuor. Cuius initium Aſtrologi à meridie ſumunt: Græci à Solis exortu, Romani & nos à media nocte, Iudæi ab occaſu. Idcirco eodem Veneris die & typicum פסח, & uerum celebraſſe Chriſtum dicimus. Et quoniam lex erat id fieri horis nocturnis debere, his lucem dies ille, & toties tenebras habuit. Gellius: Quæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartáue ſiue qua alia nati ſunt uter dies natalis haberi appellariq; debeat, is'ne quem nox ea conſecuta eſt, an qui dies noctem conſecutus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus ſcripſit, Homines inquit, quia media nocte ad proximam mediam noctem in his horis, xxiiij. nati ſunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obſeruationem diuiſiſſe ut qui poſt Solis occaſum ante mediam noctem natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui in ſex horis poſterioribus naſcatur, eo die uideri natum, qui poſt eam noctem diluxe

diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit, eosq́; à Solis occaſu, ad ſolem iterum occidentem, omne id medium tempus unum diem eſſe dicere. Babylonios, porro aliter: à ſole enim exorto, ad exortum eiuſdem incipientem, totum id ſpatium unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, ſpatium inter Solis exortum & occaſum eſt. Hic quanto ab æquinoctio longius diſceſſeris, tanto bruma breuior, & ſolſtitio longior fit.

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius creſcant, quàm à bruma, vel ante ſolſtitium.

Circa æquatorem celerius creſcunt Solis, ſignorumq́; declinationes, quæ cauſa efficit, ut uere & autumno ocyus augeſcant dierum, noctiúmue ſpatia: tardius uerò ſolſtitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, ſeu naturalis.

Decem diei partes ſunt, quibus paſsim utimur. Media nox, quum Sol in circulo meridiano eſt in infra horizonta. Gallicinium ſiue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Diluculum quaſi parua diei lux. Vel aurora ab auri colore ſic uocitata, quòd ab igne Solis, uelut ab auro aër aureſcit. Aut crepuſculũ matutinum, quod tempus eſt ante ortum Solis inter tenebras & lucem. Mane quum Solis ſidus exoritur. Perſius: Iam clarum mane feneſtras intrat. Deinde antemeridianum tempus. Poſt meridies, quaſi medius dies. Pomeridianum tempus. Occaſus Solis: qui inter orientem & occidentem, Auſtrum & Aquilonem uariatur aſsiduè: meridiei diſsimilis, quem latitudo eundem ſeruat. Veſper, aut ueſper-

*tinum tempus,ſiue crepuſculum ueſpertinum,quando He- ſperi ſtella cerni incipit.Salluſtius:*Et *iam diei ueſper aderat.*Intempeſta *nox,ſpatium eſt inter* Veſperuginem & Luciferum,*quum tempus agendi nullum eſt. Salluſt.* No- *cte intempeſta cum paucis in* Manliana *caſtra profectus eſt.*Idem:Rurſus *intempeſta nocte coniurationis principes conuocat.*Idem *tempus concubium uocant, quòd ferè omnes tunc cubent.*Et *nomine alio conticinium, quoniam omnia tum ſileant.*

DE NOCTIVM QVAtuor vigiliis.

AD *dierum ordinem noctis deſcriptio pertinet, quæ nihil aliud niſi terræ umbra eſt:eóq; aliquando pro umbra terræ accipitur.Luca.*Nec *terra celſior ulla* Nox *cadit in cælum, Lunæq; meatibus obſtat.* Quoniam *militibus longum erat per noctem totam excubias agere, in uigilias eam quatuor diuiſerunt.*Quarum *prima à noctis principio,uſq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur.*Plinius *ſecundi libri 70.capite:*Canopus *in* Arabia Nouembri *menſe prima uigilia occultus,ſecunda ſe oſtendit.*Hoc *tempus alij primam facem appellant: quæ eſt noctis,ſiue tenebrarum initium:ſic nuncupatum, quod tum primum uti face incipiant.*Gellius:Sed *quum iam prima fax noctis,& denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, diſceſſimus.*Verùm *inter uoces iſtas id diſcriminis eſſe apparet, quòd prima fax tum ſpatio breuiore conſtet, tum primæ uigiliæ pars ſit, ac exordium.*Tamen *ſæpenumero idem utriuſq; uocabuli uſus eſt.*Dicimus *enim ſtellas circa uigiliam primam,ſiue primam facem prodire atq; occultari.* Secũda *uigilia à fine tertiæ horæ ad mediam noctem durat.*Tertia *inde ad nonæ horæ terminum.*Quarta *ad auroram*

roram uel ortum Solis.Cicero in epiſtolis: Quum puer tuus ad me ſecunda ferè uigilia ueniſſet.

DIERVM GENERA.

Diuiſio dicta in parteis fuit. Eſt & alia dierũ in formas ſeu genera, quibus Romani uti ſolent, diductio. Feſti dicuntur, qui ad deorum cultum inſtituti ſunt. Huc pertinent feriarum ſpecies duæ. Repentinæ quæ non ſeruantur ſtatis anni temporibus, has princeps quandoq; ob uictoriam, uxorem ductam, uel cauſam ſimilem inducit. Et ſolennes, quæ diebus certis ſeruari conſueuerunt, aut in honorem Dei, uel diui alicuius, aut in principis laudẽ, aut in ciuitatum honorem, aut ob publicam utilitatem, ueluti meßis ſeu uindemiæ gratia. Feriæ aliæ ſine feſto erant, ut nundinæ: aliæ cum feſto, quemadmodum Saturnalia. Erant præterea propriæ familiarum feriæ, ſicut feriæ Claudiæ, ac Aemiliæ: & hominum ſingulorum, ut natalium dierum. Profeſti, qui integri totiq; negotijs dantur. Hos Horatius ſolidos uocat: Nec partem ſolido demere de die Faſti, quando prætoribus uerba omnia ſine piaculo licebat fari. Nefaſti, quibus prætori uerba hæc Do, Dico, Addico fari non licebat. Ouidius in Faſtis:

Ille nefaſtus erit, per quem tria uerba ſilentur.
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.

Comitiales, quibus comitia habebantur. Præliares, quando fas erat hoſtem bello laceſſere. Interciſi, qui dijs hominibusq; communes erant, id eſt, partim feſti, partim profeſti, cuiuſmodi apud nos animarum dies. Et medici, dies decretorios nominant ſeptimum, decimumquartum, uigeſimum, uigeſimumſeptimum: quòd illis fere diebus morborum initia Lunæ ſydus à ſignis tribus atque ſex coitu excepto uideat. Et indicatiuos quartum, undecimum,

dec

decimumſeptimum, uigeſimumquarttum. De quibus hæc Hippocrates. Τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὐτὴ γὰρ ἐστὶ τετάρτη. τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη. αὐτὴ γὰρ ἐστὶ τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης. In quem locum Galenus: : Ἐπιδήλους καὶ θεωρητὰς εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης: ὀνομάζειν ἡμέρας, ἐν αἷς τι σημεῖον φαίνεται δηλωτικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως ἐν ἑτέρᾳ τινὶ τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν.

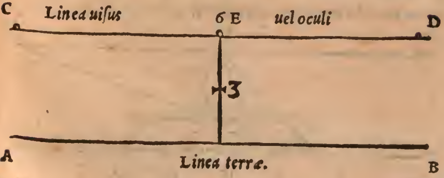
HORAE AEQVALES ac erraticæ.

HOrarum ſpecies duas fecerunt, æquales & inæquales. Priore genere utuntur, qui à meridie ſiue media nocte: poſteriore, qui uel à Solis ortu, uel ab occaſu earum numerum auſpicantur. Aequalis hora ſiue æquinoctialis uigeſima quarta diei pars eſt, uel tempus quo mundi ſemuncia exoritur. Namque horis ſingulis quindecim æquinoctialis partes meridianum, aut finientis circulum prætereunt. Hæc ergo quindecim æquatoris partes ſiue quindecies ſexaginta circulorum minuta complectitur, temporis uerò duntaxat ſexaginta. Quatuor temporis, aut horarum minutis, unus æquatoris gradus oritur, aut ſexaginta circuli eiuſdem minuta. Inæqualis aut erratica temporis pars duodecima appellatur, quod inter Solis ortum & occaſum eſt: uel inter occaſum & exortum. Horas impares eò nominant, quod diurnæ inæquales nocturnis: & brumales, æſtiuis ſint.

FINIS.

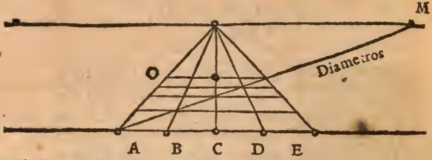
IOACHIMI FORTII RINGEL-bergii Andouerpiani Optice.

ANTE *omnia ducenda eſt linea ab* A *ad* B, *quæ linea terræ dicitur.Ceinde alia à* C *ad* D, *in cuius medio* E *oculus uidentis eſt, & inde linea uiſus, uel oculi nominatur.* C & D *tertia puncta nnucupant, quæ ſemper æquo interſtitio ab oculi nota diſtare debent. Spatium, quod eſt inter* C & E, *uel inter* E & D *diſtãtia uidentis à re uiſa eſt.Hæc elegantiorem ferè picturam reddit, ſi dupla ſit ad oculi altitudinem: quæ ſex aut ſeptem pedum eſſe poteſt, uel ſi ab editiori loco deorſum ſpectes, decẽ, uiginti, aut ſexaginta.*

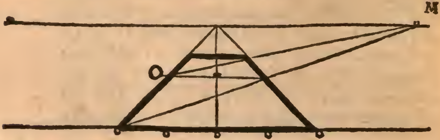

Tum

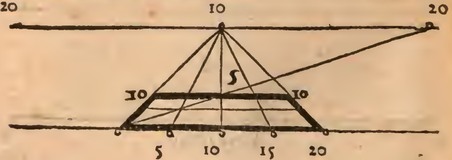
Tum ut habeatur area, ducendæ lineæ à literis A B C D E *ad oculum.* Inde *loci dimetiens ab* A *ſeu* B *ad tertium pũctum, ſiue notam diſtantiæ.* Deniq; *per diametrum trahendæ lineæ parallelæ in ijs locis, ubi ea alias lineas diſſecat.*

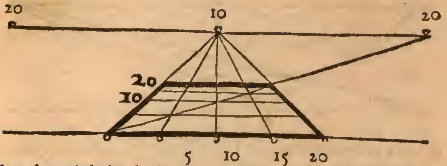
Ducta linea ab O *ad* M *aream geminaueris.*

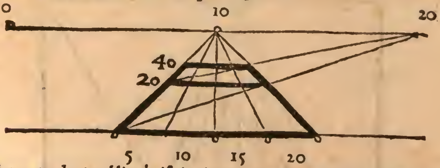
Area lata decempedes, longa uiginti.

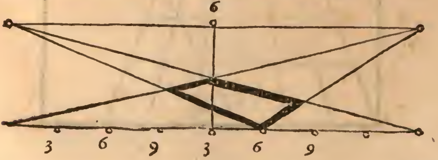
Area quadrata intus continens quater centum pedes, in circuitu octoginta.

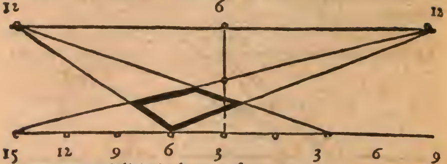
Area lata uiginti pedes, longa quadraginta.

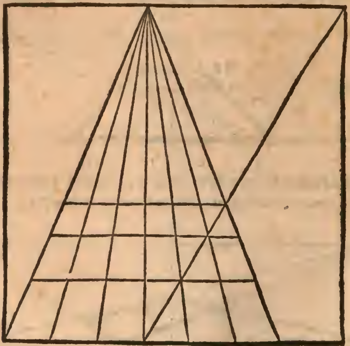
Area quadrata obliquè uiſa in circuïtu continens pedes trigintaſex intus unum & octoginta. Altitudo oculi pedum ſex.

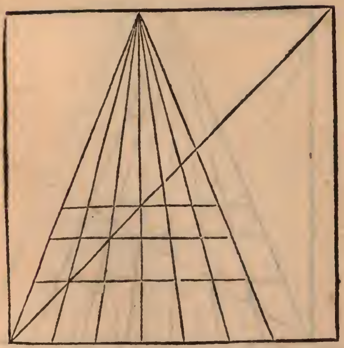

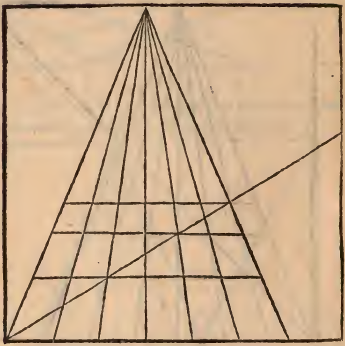
Area lata nouem pedes,longa quindecim.

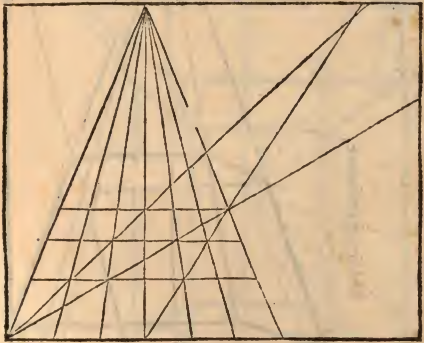
Latera areæ triplici uia in tres ſeu quatuor portiones æquas diuiduntur mutato tertio puncto,ſiue aſpicientis diſtantia

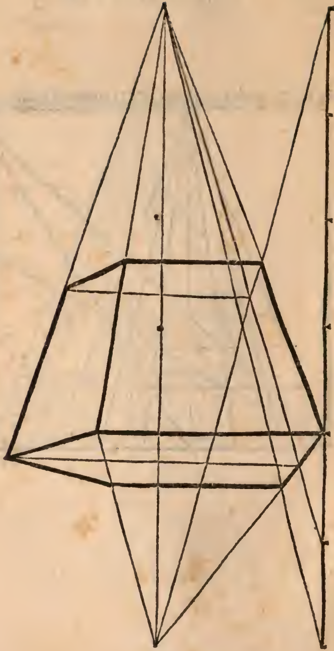

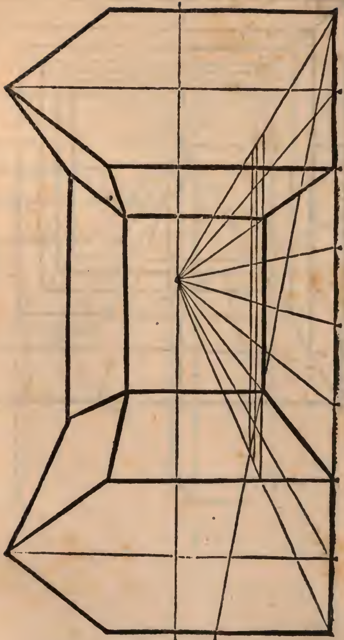
Hoſce tres modos proxima figura comprehendit.

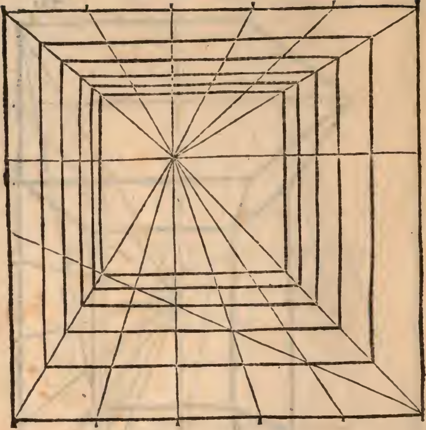

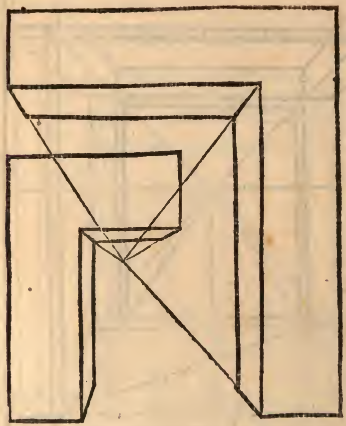
F 2

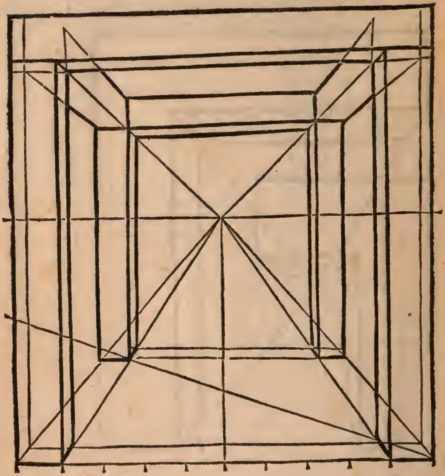
Aedificiorum formæ.

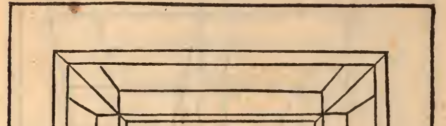

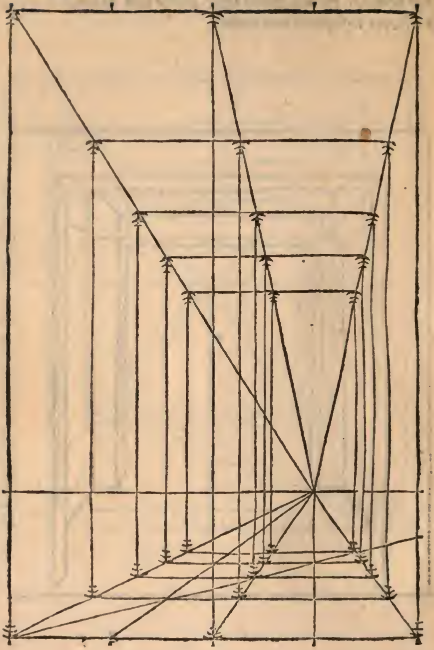

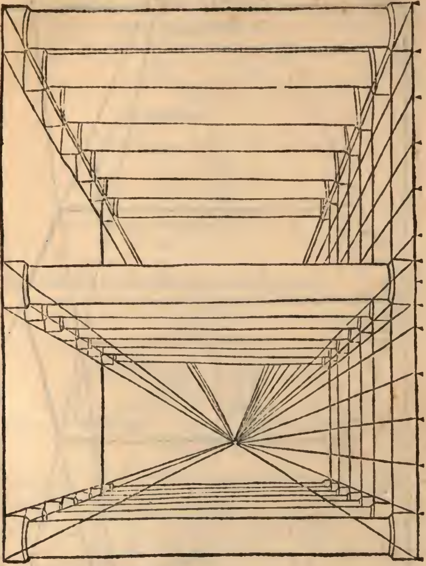

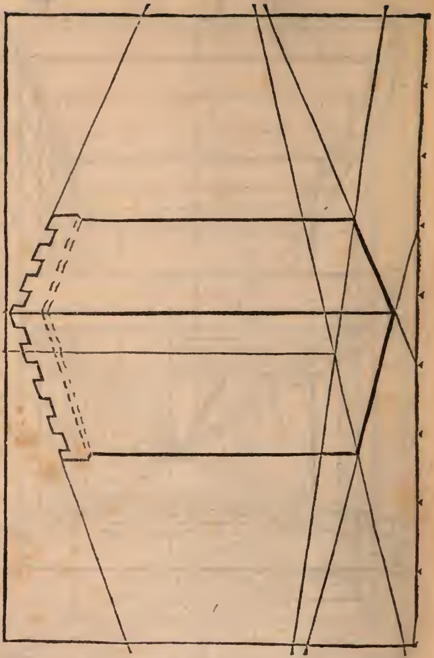

In præcedenti pictura multæ lineæ poſitæ ſunt docendi duntaxat gratia, quæ in ſequenti omittentur.

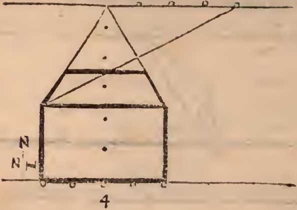

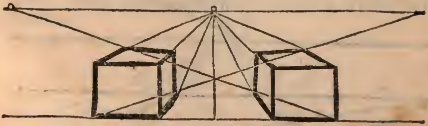

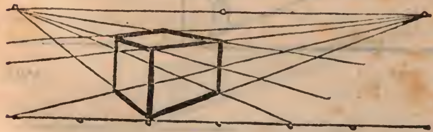

Quadrangulares formæ.

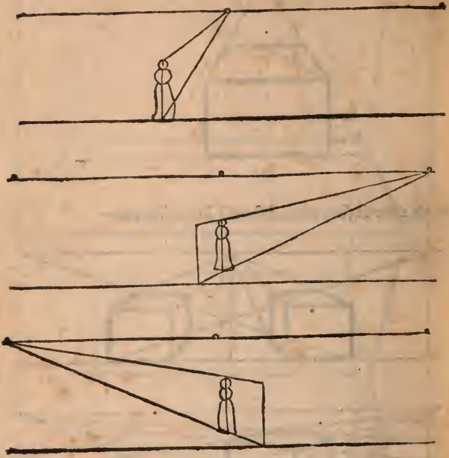
Oculi altitudo ſex pedum, diſtantia à re uiſa quatuor

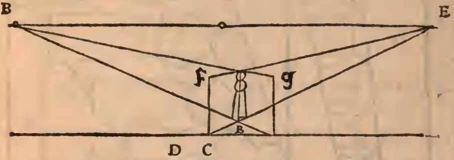
Hominum

Hominum, ærborum, aliarum'ue rerum erectarum menſura tribus modis in quauis parte tabulæ ſignatur.

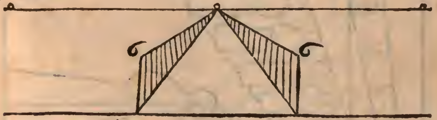

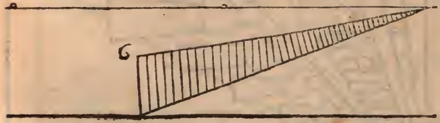
Vel ſi

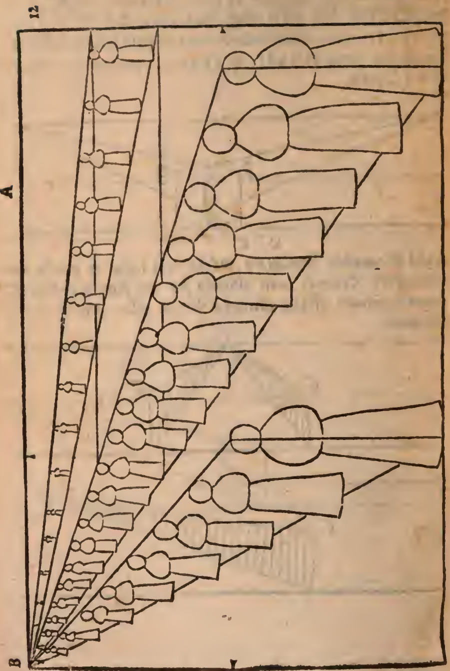
Vel ſi ponere uelis hominem ſex pedes longum in puncto A, trahe lineam rectam à B. per A ad C: deinde aliam ab E per A ad D. Su per C & D erige perpendiculares lineas longitudine ſex pedum. Po ſtremò duc lineas ab E ad F, & à B ad G, in quarum contactu erit uertex capitis.

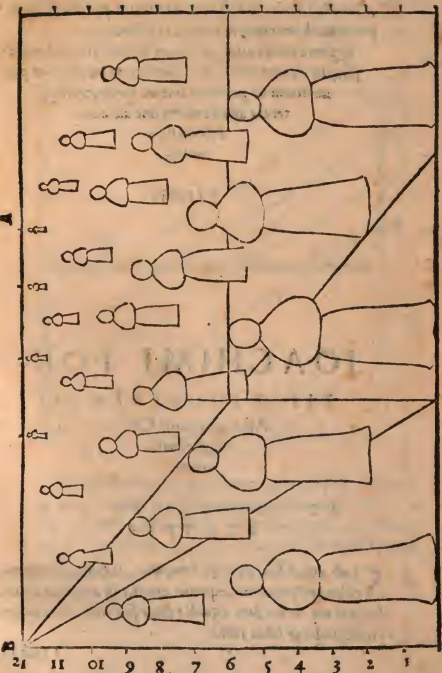

Quòd ſi omnibus ſimul utare, uidebis tres lineas in puncto uno concurrere. Quando oculi altitudo ſex aut ſeptem pedum eſt, omnes hominum effigies attingunt lineam uiſus. Plures ſic depinguntur.

12
A
B

A
B
12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

A punctus oculi: B diſtantia duodecim pedum uidentis à proximis hominibus in utraque pictura.

Quanta uniuſcuiuſque horum ſtatura ſit explores deſcriptis duabus lineis ab aliquo trium punctorum per uerticem & pedes ad lineam terræ, erectaq́; tertia ab inferioris fine ad contactum ſuperioris.

FINIS.

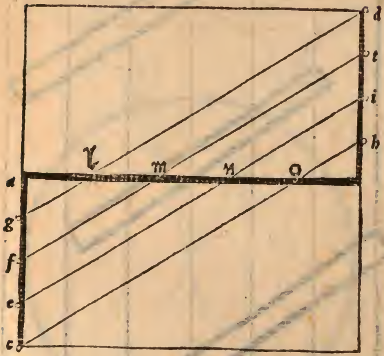
IOACHIMI FORTII RINGELBERGII

Andouerpiani Chaos Mathematicum.

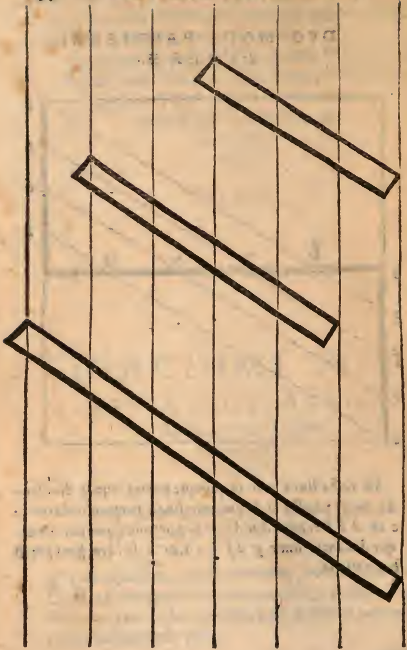
AD GEOMETRIAM SPECTANTIA.

SI ab æqualibus æqualia demantur, uel idem commune, ea quæ relinquentur, æqualia erunt. Quæcunque æqualia ſunt uni tertio, ſunt æqualia inter ſe. Parua pars magni circuli uidetur linea recta.

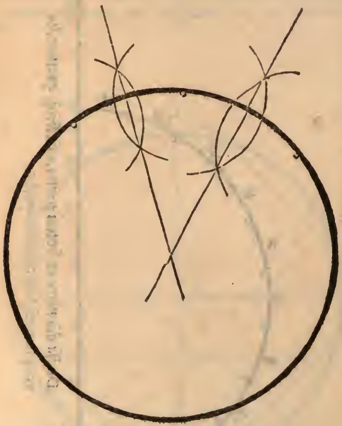
DVO MODI PARTIENDI LINEAM.

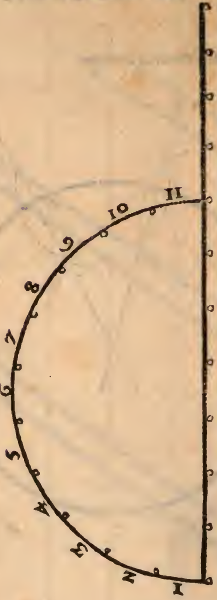

Sit recta linea a b in quinque partes æquas diuidenda. Super puncta a b ducatur lineæ perpendiculares a c & d b. Vtraque diuidatur in portiones quatuor. Denique ducantur lineæ g d, f l, e i, & c h. Idem fieri poteſt hac ratione.

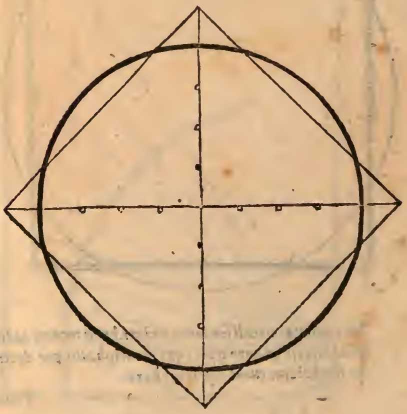
Sic inter tria puncta inuenias centrum.

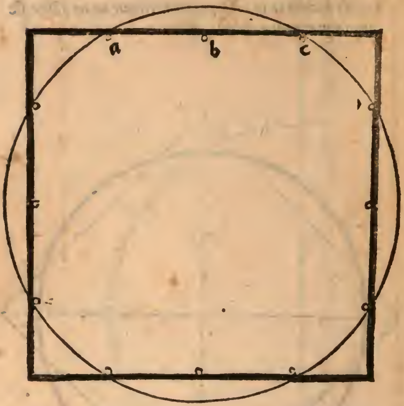

Diuiſa diametro in ſeptem partes, adiectisq; quatuor, linea prouenit ſemicirculo æqualis.

Diuiſa diametro in octo partes utrinque unam adijce, ſic æquale quadratum circulo efficies.

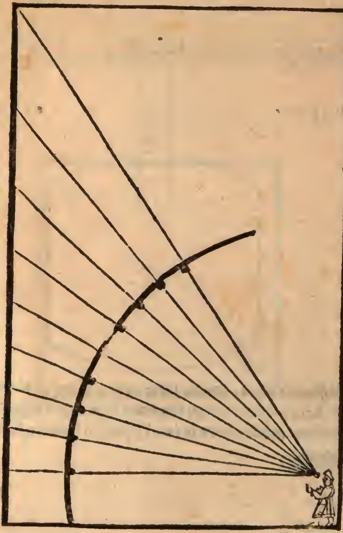
Diuide latus quadrati per A B C *in parteis quatuor. Tum extenſo circino ad centrum & literam* C *circulum pinges quadrato æqualem.*

Sic capacitas circuli ſexdecim pedum, huius numeri radix quadrata eſt quaternarius, quo multiplicato per decem & ſex, habetur cubus æqualis ſphæræ.

Vt lite

Vt literæ ſeu picturæ in turri pari magnitudine appareant.

G 5

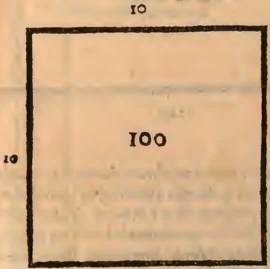
HOROLO GIVM

Effluente aqua, lignum ſuper eam poſitum paulatim deſcendit, atque horarum numerum in margine ſignat. Vaſe pleno, initium horæ primæ eſt, amiſſo humore, finis duodecimæ.

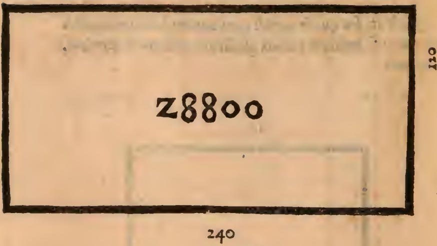
Modus

MODVS METIENDI AGROS.

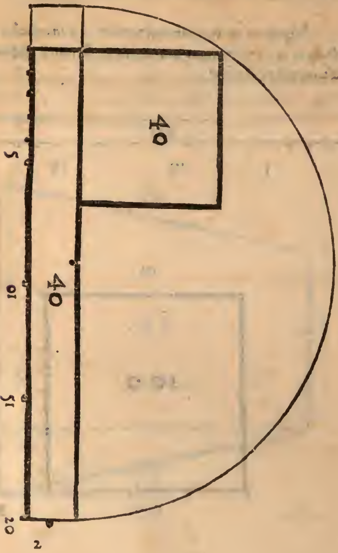
Quadrati ſeu quadranguli agri duobus lateribus multiplicatis in ſe, numerus pedum quadratorum, qui in ipſo ſunt, proueniet.

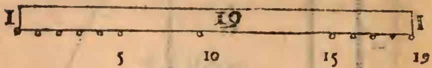
IVGERVM.

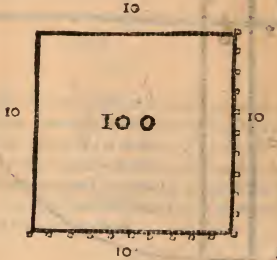

Quintilianus: Iugeri menſuram ducentos & quadraginta longitudinis pedes eſſe, dimidioq; in latitudinem patere, non ferè quisquam eſt qui ignoret. Vt habeatur quadratum æquale huic quadrangulo lato duos pedes, longo uiginti, latitudo addenda longitudini deinde linea recta deſcendat in punctum coniunctionis, & ubi attinget ſemicirculum, ibi erit latus quadrati.

40
40
5
10
15
20
2

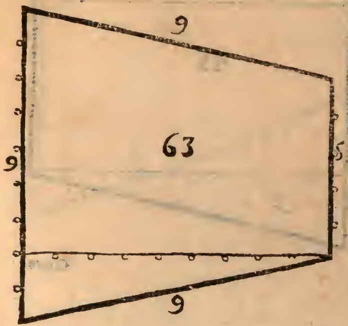
Sequentes formæ pares circuitus, ſed inæquales areas habent. In priori enim centum: in poſteriori undeuiginti duntaxat pedes ſunt.

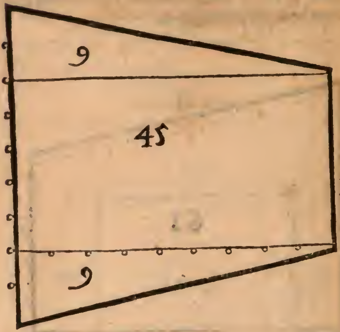

Repreh

Reprehendendi itaque hoſtorici, qui magnitudinem inſularum ſolo nauigationis ambitu definiunt. Sequentis formæ latera 5 & 9 colligenda ſunt, atque numeri iuncti dimidium multiplicandum per 9.

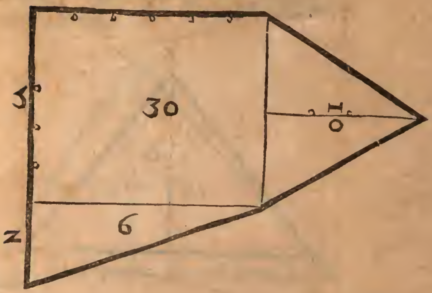

Idem numerus proueniet diuiſo agro in partes tres.

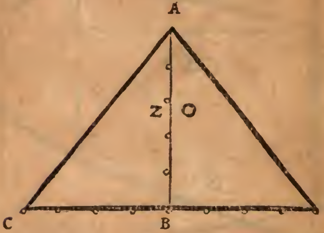

Quan

Quandoq; ager in duas tres'ue partes diuidendus eſt, ſingularumq; portionum capacitas deſcribenda.

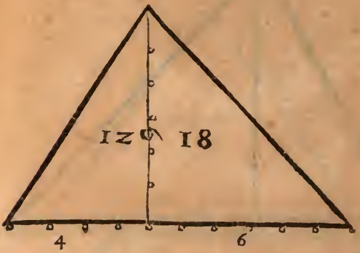

Trianguli habentis duo latera æqualia ca=pacitatem inuenias, multiplicata linea A B *per lineam* C B.

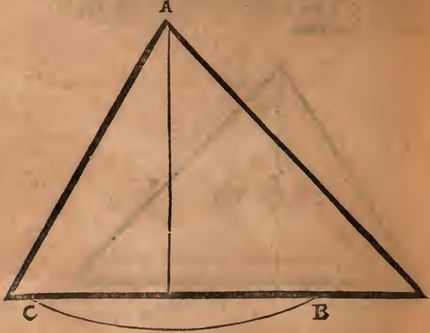

Inæqua

Inæqualium laterum triangulum ſequentem metiaris multiplicando 4 per 6 & 6 per 6, ac utriuſque numeri accipiendo dimidium.

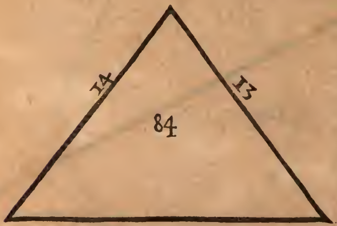

Linea perpendicularis inuenitur, ductu funis infixi puncto A à B ad C.

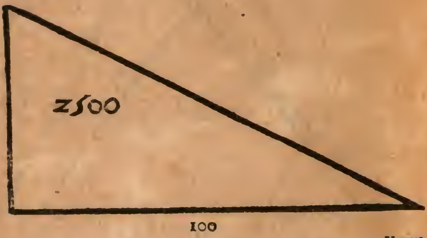

Vel inæqualis trianguli latera ſint A B *tredecim pedum:* B C *quindecim :* C A *quatuordecim. His collectis proueniunt quadraginta duo. Cuius numeri dimidium unum & uiginti: unde ablatis lateribus ſuperſunt* 6,7,8. *Geminatis ſex per ſeptem prodeunt duo & quadraginta: iiſdemq; per octo colligitur ſumma tercentum triginta*

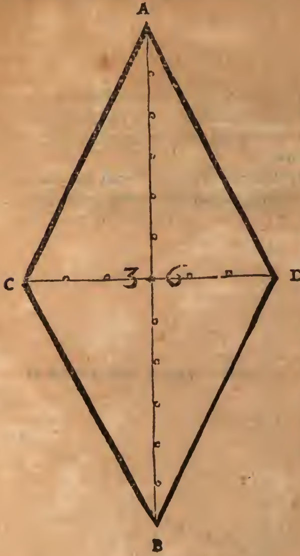
ginta ſex. Iſthæc ſi geminaueris per unum & ui-ginti, quadratum efficies numerũ ſepties mille quin-quaginta ſex: cuius radix octoginta quatuor agri menſuram continebit.

Trianguli orthogonij unum latus per alterum multiplicandum, ſumendumq́; collecti numeri dimidium.

Huius

Huius formæ A B *duodecim pedum ſit,* C D *ſex, multiplicatis duodecim per 3 habetur area.*

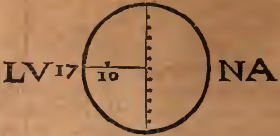
Latera corporis cubici multiplicanda in numerum cubicum: quare ſi latera fuerint quatuor pedum in toto corpore pedes cubici erunt quatuor & ſexaginta.

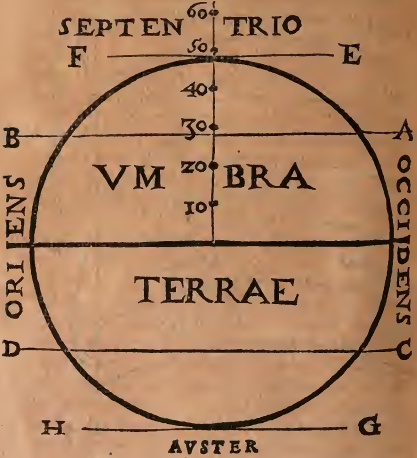
Multiplicata diametro circuli per quartam partem circuitus, habetur quadratum circulo æquale.

AD ASTRONOMIAM.

Cælum
Οὐρανία
Saturnus
Πολύμνια
Iupiter
Ἐρατώ
Mars
Τερψιχόρη
Sol
Μελπομένη
Venus
Θάλεια
Mercurius
Εὐτέρπη
Luna
Κλειώ
Calliope, quæ omnium concentu conſtat.

Proportio Lunæ ad umbram terræ.

Semidiameter umbræ ut plurimum minuta continet quadragintaquinque & ſecunda quinquagintaſex: ſemidiameter Lunæ minuta ſeptemdecim, ſecunda quadraginta. Centro Lunæ eunte ab A ad B, uel à C ad D, tota occultatur, ſed confeſtim emergit. Inter E & F auſtrina ſiue inferior portio tegitur: inter G & H ſuperior. Vmbram uariat Solis per a⟨.⟩ida utranque motus. Deficientibus Lunæ tredecim punctis, ipſa tota occultatur per quadragintaſex horarum minuta: quatuordecim, tota in tenebris manet ſpatio unius horæ: quindecim, hora cum dimidiata: ſexdecim, hora cum minutis uno & triginta, ſeptemdecim hora ac undetriginta minutis: octodecim, hora & trigintatribus minutis: undeuiginti, hora & trigintaquinque minutis: uiginti, hora atque trigintaſeptem minutis: uno & uiginti, hora cum trigintanouem minutis: punctis denique uigintiuno & quinquaginta puncti unius partibus latentibus in umbra, Luna tota tenebris immergitur per horam cum uno & quadraginta minutis.

DE ASTROLABO

A Στρόλαβον ἀπὸ τὸ ἄστρα λαμβάνειν, quòd aſtrorum ſitum comprehendat, maiores haud dubiè uocitarunt. Cuius uſus adeò multiplex, adeò neceſſarius ad literas, ut aliquando cum ſtupore ceu fixis oculis admirer hominum inertiam, qui perpetuò uel in ſophiſmatum labryrinthis, uel in diſciplina quapiam alia morantur, tot rebus pulcherrimis prætermiſsis. Horum antè uita extinguetur, quàm è centenis eruditionis ſummæ partibus duas tres'ue attigerint. Quanto amœnius non in tenebris tabeſcere domi, uerum expatiari per campos omneis, Solis luce perfrui, atque rerum cunctarum intueri

uarie

uarietatem ac miracula. Animalium, ſi ſolertiæ rationem ſpectes, genera præcipuè tria apparent. In primo ſunt quæ bruta uocamus: inter quæ multa uidentur non poſthabenda plerisque noſtrum: ut leones impetu uiribusq́; atque uictoria nobiles. In ſecundo hominum turba, in quibus nihil præter ignauiam cernas. In tertio diuinos animos pono, qui nihil intactum relinquere, omnia peruolare, & rerum uariarum cognitione exornare mentem ſtudent. Hos uerè nobiles nomino, hi uerè homines, hi utuntur ratione. Medium illud genus craſſum, pingue, hebes, tardum, balbutiens, natum fruges conſumere, affine brutis, hominum monſtra appellauerim, non homines. Sed relicta mentione illorum, quorum pectus ſemper ſordibus gaudet, inſtitutum aggrediamur. Animus erat hiſce de rebus nihil unquam emittere, quòd materia facundiæ minimè capax, & opera maior, quàm honos uidebatur. Verum coactus ſum tot magnorum uirorum precibus, ut laborem detrectare inuerecundum cenſeatur. Aiunt ſolam Aſtronomiæ artem perſcriptam hactenus eſſe non niſi à barbaris, qui uix longa ambage uerborum, idq́; obſcurè mentis concepta exprimunt. Inſtrumenti commoditates, ut diximus, innumeræ ſunt. Proinde eæ ſolum exponentur, quas ad poëtarum lectionem neceſſarias eſſe arbitrabor.

Partes ipſius duæ, dorſum & facies. In dorſo duodecim ſigna & totidem menſes, è quibus Solis locus deprehenditur. In medio tabula, qua turrium, arborum, aliarúmue rerum altitudinem exploramus. Hæc diuiſa eſt duodecim punctis, quæ duodecimæ partes ſunt umbræ uel rei. Quandocunque & ubicunque Solis altitudo eſt quadragintaquinque graduum, quod circa medium mundi ſingulis diebus bis contingit, omnes umbræ pares rebus ſunt. Si altitudo

tudo Solis fuerit minor quadragintaquinque gradibus, umbra maior erit altitudine rei: eritq́; proportio rei ad umbram, quam habet numerus punctorum contactorum à regula ſeu diaugio ad duodecim. Vt ſi puncta ſignata à radio Solis ſex ſint, umbraq́; paſſuum centum altitudo turris paſſuum erit quinquaginta. Si uerò Solis altitudo exceſſerit quadragintaquinque partes, rei altitudo uincet longitudinem umbræ. Extremus circuitus dorſi numeros continet altitudinum, quæ à finitore ad uerticem tendunt. In facie ſub zodiaco horizon eſt, & orbes παράλληλοι cingentes uerticem loci, ad cuius latitudinem aſtrolabum factum eſt, qui circuli altitudinum poſſunt nominari, quia per eos ſtellæ ſcandunt deſcenduntq́;, uel quia ſtellarum monſtrant altitudinem. Hos ſecant ſemicirculi deſcendentes à uertice utrinque ad terminum uiſus, qui ſiderum diſtantiam notant à quatuor plagis mundi ortu, occaſu, auſtro, Aquilone. Ad leuam manum finientis pars attingens circulum Cancri ſolſtitialis ſiue æſtiuus oriens nuncupatur: quæ æquatorem ſecat, æquinoctialis aut uernus: quæ Capricorni tropicum, hybernus ſeu, brumalis. Pari forma horizontis aduerſum punctum in Cancro, occaſum æſtiuum aut ſolſtitialem in æquatore, uernum ſeu æquinoctialem: in Capricorno brumalem ſiue hybernum uocamus. Per locum Solis in oriente ſeu occidente poſitum filum trahe, uidebisq́; in circuitu quota hora ipſe oriatur aut occidat. Diurno tempore altitudinem Solis per dorſum ueſtiga, eamq́; pone in facie inter circulos altitudinum, deinde ad eam moue ſigniferi gradum, in quo Sol eſt, per quem filum deductum indicabit dei horam. Noctu ſtellæ cuiuſpiā altitudinem nota, hac inter circulos ad eundem modum collocata, Sol noctis horam demonſtrabit. Solis

gradus

gradus lineam meridianam attingens inter circulos altitudinum, Solis altitudinem meridianam notat. Stella fixa poſita in oriente uel occidente, ductoq́; filo per locum Solis, in circulo horarum uidebis, quando ipſa eo die oriatur aut occidat, qui quotidianus ortus uel occaſus eſt. Porrò fixa ſtella matutino ortu emergit, quando Solis ſidus in ea ſigniferi parte eſt, quæ cum ipſa oritur: ueſpertino, quũ Sol eſt in zodiaci gradu, qui occidit ſtella oriente. Ducto Sole ad horam æquinoctialem tempore diurno pars Soli oppoſita erraticam horam indicat: nocturno Sol ipſe. Rurſus eodem ducto ad horam diei uel noctis apparebit, quid eo tempore oriatur aut occidat, & quæ ſigniferi partes ſingularum domorum initia attingãt. Declinationem Solis arctoam uel auſtrinam, hoc eſt, diſtantiam eius ab æquatore altitudinum circuli in linea meridiana indicant. Spatium quod eſt in meridiano inter æquatorem ac uerticem, uel inter finientem & polum mundi, latitudo aſtrolabi eſt. Ortus ſignorum tardos ſeu ueloces, hoc modo inuenias. Filum à centro per principium ſigni poſiti in horizonte recto ſiue obliquo horarum orbem ſignet: tum admoto fine eiuſdem ſigni ad finitoris circulum, rurſus filum per ſigni initium ductum marginem notet: graduumq́; numerus inter duas notas pars eſt æquatoris, quæ cum ſigno oritur aut occidit.

AD COSMOGRAPHIAM.

Gnomon eſt ſtilus umbra ſua indicans horas. Hic in horologijs parieti adfixis ſic conſtitui debet, ut ſuperior finis arcticum polum, inferior auſtrinum ſpectet, hoc eſt, ut totus ſit in axi mundi. Terræ tumorem eſſe inter auſtrum & Aquilonem demonſtrari poteſt bifariam, per

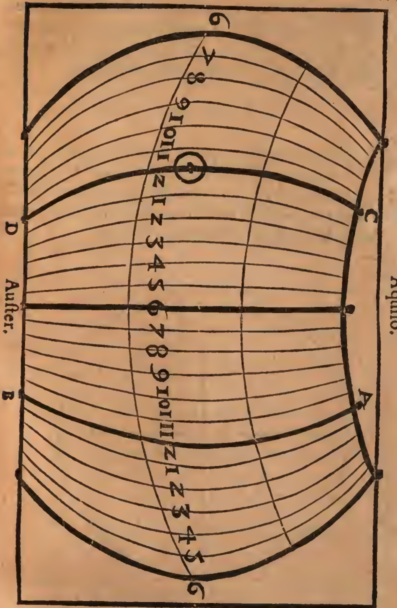
Solem

Solem atque per mundi axem. Sol enim meridiano tempo=re ob terræ tumorem ſublimior amphiſcijs, quàm hetero=ſcijs eſt, & his quoque altior, quàm periſcijs. Axis uerò æquatoris eadem de cauſa rigentibus plagis arduus, tem=peratis obliquus, medijs depreſſus cernitur. Inter ortum quoque & occaſum totidem cauſis ſe forma prodit, Solis ac Lunæ contemplatione. Ille nanque ſenſim alijs at-que alijs, non ſimul omnibus hominibus ori-tur. Hæc eodem quidem temporis mo=mento uniuerſo orbi deficit, ſed non iiſdem horis pro=pter tumorem terræ.

Septen

SEPTENTRIO
Europa
Tanais
OCCIDENS
Mare
Aſia
ORIENS
Aphrica
Nilus
MERIDIES

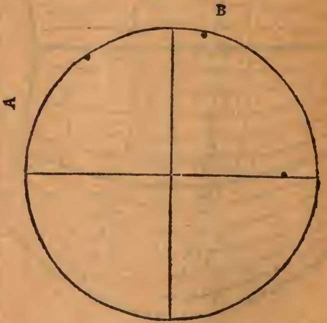
Aqui

Aquilo.
Auſter.
A
B
C
D
6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6

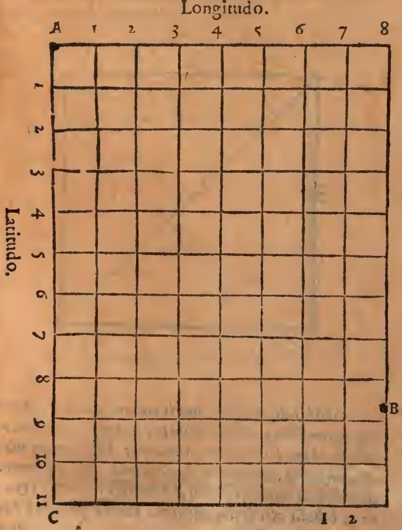
Linea A B *oriens & media nox:* C D *occidens & meridies. Hæ quatuor & uiginti horæ perpetuo circuitu cum Sole mouentur ab ortu in occaſum. Sol ſemper medium diem: umbra terræ mediam noctem efficit.*

DE DISTANTIA LOCORVM.

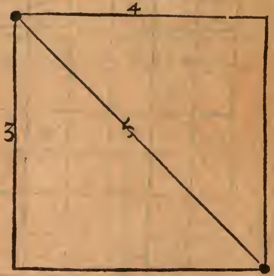
D*Varum urbium, quarum diuerſa longitudo latitudoq́;, diſtantiam tribus modis inuenias. In globo extende circini pedes ad utrunque locum: deinde eos ad æquatorem transfmoue, ibi enim interuallum uidebis, ut proxima pictura demonſtrat.* A & B *urbes ſunt.*

Hanc alio modo reperias per figuram, quàm adponemus. Differentia longitudinis ſit octo graduum: latitudinis totidem cum dodrante. Sint urbes A, B. *In* A *poſito altero pede circini, alterum prius ad* B, *poſt ad* C *literam moueas: inter quam & A earum eſt diſtantia.*

Eadem fiunt per radicum extractionem, hoc modo: Duæ urbes diſtant longitudine quatuor graduum, latitudine trium. Vtriuſque numerum quadratum coniunge, prouenientq́; quinque & uiginti: cuius radix, hoc eſt, quinque gradus diſtantia eſt.

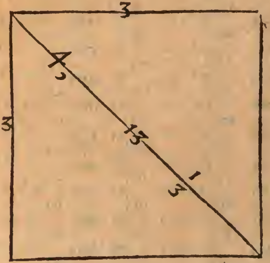

Quòd ſi aliquid ſuperauerit minoris quadrati, numeriq́;, quem habes, differentiam per ſexaginta multiplica: deinde id quod collegeris, diuide per differentiam quadrati maioris, & minoris, hac ratione. Sit differentia longitudinis trium graduum, latitudinis totidem. Quadrati collecti octodecim efficiunt. Habita proxima radice

*dice ſupereſt binarius. Quamobrem hac ſerie poni poſ-
ſunt quadrati numeri.*

Minor quadratus	16	*Differentia* 9, *diuiſor.*
Maior	25	*Differentia* 2 *multiplicanda*
Propoſitus numerus	18	*per* 90.

R*adix ſiue diſtantia harum urbium quatuor gradus tredecim minuta cum triente continet.*

Q*uadratos numeros eorumq́; radices inuenies per ſe-
quentem tabulam.*

Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ
2	4	5			45			85			125			165
3	9	7	23	529	47	43	1849	87	63	3969	127	83	6889	167
4	16	9	24	576	49	44	1936	89	64	4096	129	84	7056	169
5	25	11	25	625	51	45	2025	93	65	4225	131	85	7225	171
6	36	13	26	676	53	46	2116	93	66	4356	133	86	7396	173
7	49	15	27	729	55	47	2209	95	67	4489	135	87	7569	175
8	64	17	28	784	57	48	2304	97	6	4624	137	88	7744	177
9	81	19	29	841	59	49	2401	59	69	4761	139	89	7921	179
10	100	21	30	900	61	50	2500	101	70	4900	141	90	8100	181
11	121	23	31	961	63	51	2601	103	71	5041	143	91	8281	183
12	144	25	32	1024	65	52	2704	105	72	5184	145	92	8464	185
13	169	27	33	1089	67	53	2809	107	73	5329	147	93	8679	187
14	196	29	34	1156	69	54	2916	109	74	5476	149	94	8836	189
15	225	31	35	1225	71	55	3025	111	75	5625	151	95	9025	191
16	256	33	36	1296	73	56	3136	113	76	5776	153	96	9216	193
17	289	35	37	1369	75	57	3249	115	77	5929	155	97	9409	195
18	324	37	38	1444	77	58	3364	117	78	6084	157	98	9604	197
19	361	39	39	1521	79	59	3481	119	79	6241	159	99	9801	199
20	361	41	40	1600	81	60	3600	121	80	6400	161	100	1000	201
21	441	43	41	1681	83	61	3721	123	81	6561	163	101	10203	103
22	484	45	42	1764	85	62	3844	125	82	6724	165	102	10408	105

Hæc tabula fit abijciendo differentiam ſuperiori quadrato. Oẽs differentiæ binario diſtant. Extra torridam zonam longitu=

dinis gradus conuertendi in partes æquatoris, quod fieri poteſt per tabellam ſequentem.

Lati.	Minu.	Lati.	Minu.
1	60	57	34
12	59	58	33
19	58	59	32
23	57	60	31
26	56	61	30
28	55	62	29
30	54	63	28
32	53	64	27
34	52	65	26
36	51	66	25
37	50	67	24
39	49	68	23
40	48	69	22
41	47	70	21
43	46	71	20
44	45	72	19
45	44	73	18
47	43	74	17
49	42	75	16
50	41	76	15
51	40	77	14
52	39	78	13
53	38	79	12
54	37	80	11
55	36		
56	35		

IOACHIMI FORTII RINGEL-bergii Andouerpiani Arithmetica.

HI C *aliquando uocibus utemur non uſqueadeo ſplendidis, quod neceſſe fuerit maximè in proportionibus numerorum: ideoq; decreuerã hanc artem, & complures alias eadem de cauſa non tradere. Sed quid iſthæc ſolicitudo me mouet? Cicero pleriſ= que in locis, ubi nulla cogit neceſſitas, nullam gratiam quæ= ſiſſe uidetur, neque in dictionibus, neque in uerborum com= poſitione. Omnis numerus uel abſolutè per ſe accipitur, uel ad aliũ refertur, uel à Geometricis figuris quas conſtituit, nomen ſumit. Primum genus diuiditur in parem, & impa= rem: in imperfectum, diminutum, abundantem. Par eſt, qui in duas æquas partes diſtribui poteſt, ut 4. 6. Qui duplex eſt. Pariterpar, qui in partes æquas ad unitatem uſque di= uiditur, ut 32 in 16 & 16, uterque deinde in 8 & 8. Pa= riter impar, qui uſq; ad unitatem diſtrahi nequit in partes æquales, ut 6. Numerus perfectus eſt, cuius omnes partes coniunctæ totum reddunt, ut 6, cuius partes 1. 2. 3: 28 cuius partes 1.2.4.7.14. Diminutus ſiue imperfectus, qui maior eſt partibus omnibus ſimul iunctis, ut 8 cuius partes 1.2.4, ſeptem duntaxat efficiunt. Abundans, quem ſuæ par= tes collectæ excedunt. Porrò numerus, qui ad alium refer=*

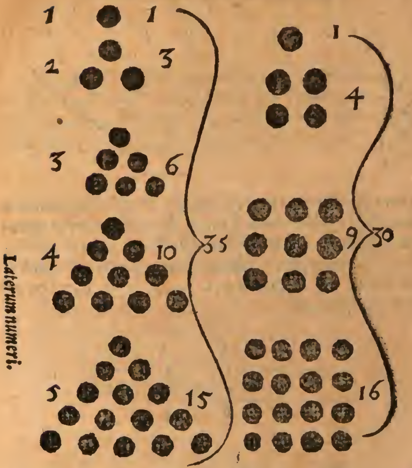
tur,

tur, aut eſt æqualis alteri, aut inæqualis. Rurſus *inæqualis, uel maior altero, uel minor. Maior (ſimilis ratio & minoris) quinque formis continetur, quæ ſunt multiplex, ſuperparticularis, ſuperpartiens, multiplex ſuperparticularis, multiplex ſuperpartiens. Multiplices ſunt duplus, ut 6 ad 3, 4 ad 2: triplus, quadruplus. Superparticularis eſt, qui totum minorem continet, & aliquam eius partem, cuius hæ ſunt ſpecies. Seſqualter, totum minorem complectens & alteram eius partem, ut 6 ad 4. Seſquitertius minorem continens, eiusq; tertiam partem, ut 8 ad 6. Seſquiquartus, ut 5 ad 4. Seſquiquintus, ut 6 ad 5. Superpartiens dicitur, qui minorem continet, atque eius aliquot partes, cuius genera. Superbipartiens minorem continens & duas eius partes, ut 5 ad 3. Supertripartiens, minorem complectens, ac tres eius partes, ut 7 ad 4. 7 enim continet 4 & tres quadrantes. Superquadripartiens, ut 9 ad 5. Superquintupartiens, ut 11 ad 6. Superſextupartiens, 13 ad 7.* Multiplex *ſuperparticularis, qui minorem plus quã ſemel continet, & præterea aliquam eius partem.* Duplus *ſeſqualter, ut 5 ad 2.* Duplus *ſeſquitertius, ut 7 ad 3.* Duplus *ſeſquiquartus, 9 ad 4.* Triplus *ſeſqualter, 7 ad 2.* Triplus *ſeſquitertius, 10 ad 3.* Triplus *ſeſquiquartus, 13 ad 4.* Multiplex *ſuperpartiens, qui minorem plus quàm ſemel comprehendit, eiusq; aliquot partes.* Duplus *ſuperbipartiens, 8 ad 3.* Duplus *ſupertripartiens, 11 ad 4.* Triplus *ſuperbipartiens, 11 ad 3.* Triplus *ſupertripartiens, 15 ad 4.* Numerus *ad geometricas figuras pertinens, aut eſt linearis, ut 2. 3. 4. .. .., aut planus, aut ſolidus.* Plani *ſunt trigonus ut .·. , tetragonus :: , pentagonus :·: hexagonus ·::· , heptagonus 7, octogonus 8, ennagonus 9, decagonus 10, hendecago-*

nus 11, *dodecagonus* 12. *Solidi, cubus ut* 8 : *& pyramides trigona ut* 4, *tetragona ut* 5, *pentagona ut* 6, *hexagona ut* 7, *perfecta ut* 30, *& curta (ut uocant) 26, cui unitas ſiue uertex deeſt.*

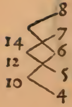
Pyra

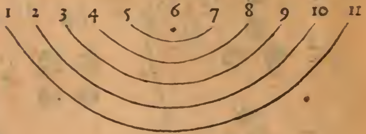
Pyramidum numeri hoc pacto digeruntur.

omnis

Omnis numerus utrinque æqualiter diſtantium atque ſimul iunctorum continet dimidium.

Altera Arithmetices pars eſt, quæ ad praxin ſiue operationem pertinet, de qua nũc loquemur. Additio, duorum plurium'ue numerorum collectio eſt. A dextra parte ad ſiniſtram, atque ab inferioribus ad ſuperiores eundo colligendi omnes numeri, & collectus ſubſcribendus. 1. 3. 5 efficiunt 9 : 1. 1. 4, 6 : 2. 3. 2, 7 : qui ponendi ordine iſtiuſmodi.

2	4	5
3	1	3
2	1	1
7	6	9

Quòd ſi ſuperauerit denarius, pro eo proximæ lineæ adponenda eſt, unitas : ſi uiginti, duo : ſi triginta, tria : ſic de alijs articulis. 2. 3. 5 decem efficiunt, ſubſcribendum ergo 0. 1. 1. 4 & unitas ſeruata 7. 2. 3. 2 totidem. Summa collecta 7 7 0.

Sub

2	4	5
3	1	3
2	1	2
7	7	0

Subtractio eſt numeri à numero ablatio. A dextro latere ſiniſtrum uerſus inferior à ſuperiori ſubducendus, ſubſcribendumq́; id quod ſupereſt. Duobus à ſex ſubductis relinquuntur 4 : 4 *à* 7, 3 : 3 *à* 5, 2. *ſuperſunt* 2 3 4.

5	7	6
3	4	2
2	3	4

Si ſuperior numerus minor fuerit inferiori, ſuperiori adijciendus denarius,& inferiori proximorum unitas. 2 *à* 10 *remanent* 8 : 5 *à* 7, 2 : 3 *à* 5, *totidem.* N*umerus relictus* 228. R*urſus* 2 *ab* 11 *ſublatis,relinquentur* 9 : 5 *à* 7, 2 : 3 *à* 5, 2. *Subtractio additione confirmatur.*

5	7	0
3	4	2
2	2	8

5	7	1
3	4	2
2	2	9

Multiplicatio dicitur unius numeri per alterum geminatio. Hic quoque à dextero latere eſt auſpicandum.

Multi

Multiplicator eſt 3, multiplicandus 5 2 3. Ter tria faciunt 9, ſubſcribendus nouenarius: ter duo ſex: ter quinque quindecim.

			3
	5	2	3
1	5	6	9

Si numerus multiplicans compoſitus fuerit, ſic agendum. Ter tria 9 efficiunt: ter duo ſex: ter quinque quindecim. Ternarius delendus. Tum bis tria, ſex faciunt, qui ſenarius ponendus ſub ſuperiori binario. Bis duo quatuor: bis quinque decem. Numeris collectis per additionem proueniunt 1 2 0 2 9.

			2	3
		5	2	3
	1	5	6	9
1	0	4	6	
1	2	0	2	9

Diuiſio multiplicationi oppoſita, eſt numeri cuiuſpiam in partes aliquot partitio. In hac à leua ad dexteram progredimur. Numerus diuidendus eſt 1 2 9 6, diuidens uel diuiſor 3. Quater tria ſunt in 12, quaternarius igitur dextero lateri adponendus. Transferendus diuiſor ad proximum locum. Ter tria ſunt in 9: tria ergo adiun

adiungenda quaternario. Deletis alijs numeris, ponendus diuiſor ſub ſenario. Bis 3 ſunt in 6. Proueniunt 4 3 2.

1	2	9	6	4 3 2
	3	3	3	

Diuidendus numerus eſt 1 2 9 6: diuiſor 51. Ponantur 5 ſub binario, & 1 ſub 9. Bis 5 ſunt in 10: poſito binario in latere dextero, delenda unitas & 5. Deinde bis unum, quæ altera pars diuiſoris eſt, auferatur à 9, ſuperſunt 7 ſcribenda ſuper 9 deleta. Iam transferendus diuiſor, ponendusq́; quinarius ſub unitate deleta, & unitas ſub ſenario. Quinquies quinque ſunt in uiginti ſeptem, binarius ſcribendus ſupra ſeptem deleta: deinde 5 adijcienda binario poſito in dextro latere. Denique quinquies unum auferatur à ſenario, relinquenturq́; 21, qui numerus amplius diſtribui nequit.

		(2		
		7	(1	
1	2	9	6	2 5 $\frac{21}{51}$
	5	1	1	
		5		

Regula proportionum, quæ ad multa conducit, eſt eiuſmodi. Quinquagintatres uiri recipient uigintitres aureos, quatuor ſolidos, & denarios undecim. Aureus contineat ſolidos uiginti: ſolidus denarios duodecim. Quæritur quantum habebunt illorum uigintiſeptem. Numeri hoc ordine ponantur.

53 —— 23 *aureos*, 4 *ſolidos* , 11 *denarios*,

27 —— 11 *aureos* , 14 *ſolidos*, 5, *denarios &* $\frac{10}{53}$

53 diuiſor eſt: 23 multiplicanda per 27, prodeuntq́; 621: quibus diſtributis per 53 reperiuntur aurei 11: ſcribendi è regione numeri 27. Ex hac diuiſione 38 relinquuntur aurei multiplicandi in ſolidos 760: quibus adijciendi 4 alij ſolidi , eritq́; numerus 764 diuidendus per 53. Inueniuntur 14 ſolidi aureis addendi. Ex diuiſione relicti ſunt 22 ſolidi multiplicandi per 12 denarios. Producto numero 264 adſcribendi undecim denarij , prodeuntq́; denarij 275 diuidendi per 53. Reperiuntur 5 denarij addendi ſolidis. Facta diuiſione relicti ſunt denarij decem adſcribendi alijs denarijs ſupra diuiſorem 53, eruntq́; decem quinquageſimæ tertiæ partes unius denarij. Vigintiſeptem igitur uiri habebunt undecim aureos, quatuordecim ſolidos, quinq́; denarios, & decem partes unius denarij ſecti in portiones quinquaginta tres. Hæc de numeris integris. Partes partibus adduntur , ſi ſint eiuſdem denominatoris , colligendo numeratores ac denominatorem ſupponendo: ut $\frac{5\ \ 4\ \ 6}{3\ \ 3\ \ 3}$ *quæ efficiunt* $\frac{15}{3}$

Si diuerſi denominatores fuerint, per tranſuerſum numeratores ſic multiplicandi per denominatores, Colligenda

dæ $\frac{5}{3}$ *&* $\frac{6}{7}$ *: multiplicentur 5 per 7 & producentur* 35. Deinde *6 per 3, & prouenient* 18. *Qui numeri collecti efficiunt 53, hic numerator erit. Tum multiplicentur 3 per 7, & prodibunt 21 denominator.* Numerus *itaq; collectus eſt* $\frac{53}{21}$, Plures *&* *diuerſæ partes ut* $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ $\frac{8}{9}$ *iunguntur hoc pacto.* Colligantur $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ *prouenientq;* $\frac{53}{21}$. Deinde *ſimili modo* $\frac{53}{21}$ $\frac{8}{9}$. A $\frac{7}{3}$ *ſi ſubtrahas* $\frac{5}{3}$ *relinquentur* $\frac{2}{3}$. *Si diuerſi denominatores extiterint, ut* $\frac{8}{12}$ *à* $\frac{7}{3}$, *multiplica 8 per 3 & producentur 24.* Inde *multiplica 12 per 7 & prouenient 84.* Ablatis *24 ab 84, relinquentur 60, ſub quo ter duodecim, ſiue 36 ponantur* $\frac{60}{36}$. Multiplicantur $\frac{5}{3}$ *per* $\frac{4}{3}$, *geminatis 5 per 4,* $\frac{20}{3}$. Si *geminandæ ſint* $\frac{4}{3}$ *per* $\frac{5}{6}$, *multiplica 4 per 5, & prouenient 20, qui numerator erit.* Deinde *3 per 6, prodibitq; 18 denominator :* $\frac{20}{18}$. Diuiduntur $\frac{456}{3}$ *per* $\frac{35}{3}$ *abſtrahen-*

do 35 quoties id fieri poteſt, à 457, & prouenient $\frac{13}{3}$ ac $\frac{1}{35}$. Nunc de lineis & nummis dicamus.

100000 ——————————

10000 ——————————

1000 ——————————

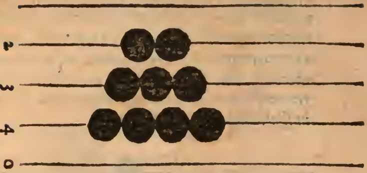
100 ——————————

10 ——————————

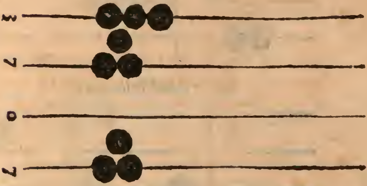
1 ——————————

Prima continet digitos,ſecunda decem efficit,tertia centum,quarta mille, qui numerus appellatur chilias , quinta myriada , ſexta decem myriadas , ſeptima centum myriadas,octaua mille myriades: : ita deinceps denaria multiplicatione augendo ſummam. Spatia ſiue interualla dimidium continent lineæ ſuperioris, uel inferioris quinarium. Primum ergo efficit quinque,ſecundum quinquaginta,tertium quingenta,quartum quinque chiliadas, quintum totidem myriadas.Vnus ſeu plures nummi poſiti in ſecunda linea ſignificant 10 ,in tertia centum, in quarta mille, quibus ſic reſpondent numerorum characteres.

In hac

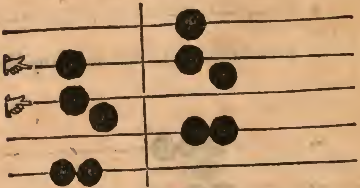

In hac ratione ſpatia iungenda lineis inferioribus.

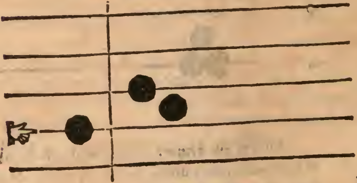

Addere aut demere aliquid facile eſt. Si multiplicare quicquam libet, diuiſa tabula in partes dūas, in leua numeros multiplicandos pone, eosq; transfer in dexteram paulatim deſcendendo. Geminandus numerus 1152 *per* 10. *Poſito digito ſuper quartam lineam, ipſa prima*

eſſe fingitur: quare nummum in ea poſitum non mille ſed unitatem ualere exiſtimamus, qui transferendus in ſuperiorem lineam dextræ partis. Deinde deſcendat digitus ad proximam lineam, pariq; modo auferatur nummus in ea iacens. Digito illic manente, dicendum nummum inferiorem ſolum ualere dimidium ſuperioris, ponendus ergo in ſpatio ſuperiori dextri lateris.

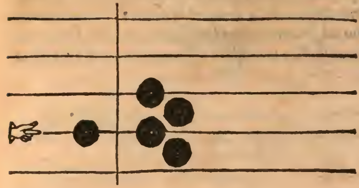

Numerus multiplicatus per 15

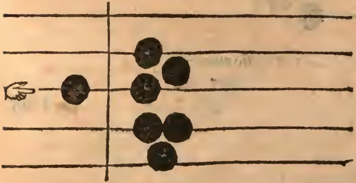

Nme

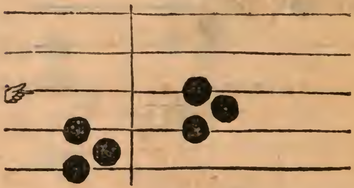
Numerus multiplicatus per 19 $\frac{1}{2}$

Centum per 16 $\frac{1}{4}$
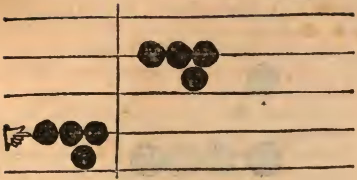

Diuiſio contrà fit deſcendendo à dextro latere in læuum. Diuidendus eſt numerus 160 per 10. Appoſito digito ſecundæ lineæ, nummus in ſumma poſitus denarium efficit qui auferendus ponendusq; iuxta digitum. Deinde proximus quinarium ualens, uel dimidium denarij transferendus ad ſpatium leuum ſub digito. Tertius ſimili ratione tranſpoſito uel ablato digito, ponendus in infima linea.

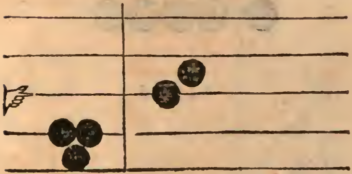

Diuiſio numeri 3500
per 100

Diuiſ

Diuiſio per 24, poſito digito in tertia linea, ſumptaq́; quarta parte, qui eſt ſenarius.

Si quis lineis uti nolit, aut non ſemper præſto eas habeat, illarum loco nummos ponat.

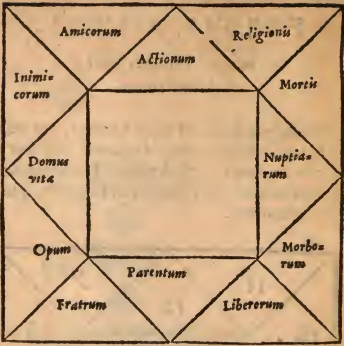

FINIS.

IOACHIMI
FORTII RINGEL-
bergii Andouerpiani Horoſcopus.

Horoſcopum ſigniferi partem uocamus, quæ principio rei alicuius exoritur. Aliquando accipitur pro toto cælo in forma plana depicto. Mundus uniuerſus duodecim partibus ſeu domicilijs diſtinguitur, quæ ſic pingi conſueuerunt.

INter domos quatuor anguli ſunt ἀνατολὴ, δύσις, μεσουράνιον, ὑπόγειον, ſiue horoſcopus, occaſus, meridies, media nox. Totidem ſuccedētes ſecunda, quinta, octaua, undecima. Cæteræ cadentes nominantur. Domus eædem permanent per omne æuum, ſed non per omnes terræ oras. Nam quæ nobis eſt prima, alijs ſecunda eſt, alijs tertia, quarta, quinta: & ibi nobis occaſus eſt, ubi nonnullis gentibus medium cælum: quæq; hic eſt domus uitæ, alibi domus mortis eſt. Quæ ſigniferi partes in ſingularum domorum initijs ſint, ita inuenias. Quære in ephemeridibus locum Solis, cum

eundemq; ueſtiga in tabulis, quæ ſequuntur, ſub titulo decimæ domus, uidebisq; ſitum cæli ad tempus meridianum. Quod ſi primam uel ſecundam horam à meridie deſideres, uide in proxima linea ad leuam manum minutorum numerum, quem ubi deſcendendo inueneris, horam habebis primam, ſecundo ſecundam, ſic deinceps alias.

Tem

♈

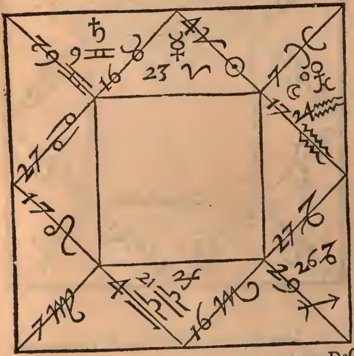
Tēp. à merid		10 ♈	11 ♉	12 ♊	1 ♋	2 ♌	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
0	0	0	10	23	22	13	3
0	4	1	11	24	23	14	4
0	7	2	12	24	23	14	5
0	11	3	13	25	24	15	6
0	15	4	14	26	25	16	7
0	18	5	15	27	25	17	7
0	22	6	16	28	26	17	8
0	26	7	17	29	27	18	9
0	29	8	18	♋	28	19	10
0	33	9	19	0	28	19	10
0	37	10	20	1	29	20	11
0	40	11	21	2	♌	21	12
0	44	12	23	3	0	21	13
0	48	13	24	4	1	22	14
0	51	14	25	5	2	23	15
0	50	15	26	5	3	24	16
0	59	16	27	6	3	24	16
1	3	17	28	7	4	25	17
1	6	18	29	8	5	26	18
1	10	19	♊	9	6	27	19
1	14	20	1	10	6	27	19
1	18	21	2	10	7	28	20
1	21	22	3	11	8	28	21
1	25	23	4	12	8	29	22
1	29	24	5	13	9	♍	23

♈

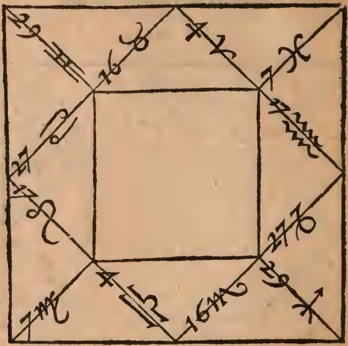
Tēp. à merid.		10 ♈	11 ♊	12 ♋	1 ♌	2 ♍	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
1	29	24	5	13	9	♍	23'
1	33	25	6	13	10	1	24
1	36	26	7	14	10	1	25
1	40	27	8	15	11	2	26
1	44	28	9	16	12	3	27
1	48	29	10	17	12	4	27
1	52	30	11	17	13	5	28
♉							
		♉	♊	♋	♌	♍	♍
1	52	0	11	17	13	5	28
1	55	1	12	18	14	5	29
1	59	2	13	19	15	6	♎
2	3	3	14	20	15	7	1
2	7	4	15	21	16	8	2
2	11	5	15	21	17	8	3
2	15	6	16	22	18	9	3
2	19	7	17	23	18	10	4
2	22	8	18	24	19	11	5
2	20	9	19	24	20	12	6
2	30	10	20	25	20	12	7
2	34	11	21	26	21	13	8
2	38	12	22	27	22	14	9
2	42	13	23	27	23	15	10
2	46	14	24	28	23	15	10

Hic duntaxat cæli hemiſphærium deſcribitur: reliquæ domus ex oppoſitis ſignis cognoſcuntur.

SITVS CAELI DIE QVINTO, *Martij ad horam meridianam.*

Deſcripto ſignifero notandæ ſunt erraticæ ſtellæ è tabulis Ephemeridum.

Hæc figura tranſpoſita eſt. Debet enim eſſe loco præcedentis.

In

IN Ephemeridum libris planetarum loca deſcribuntur ad meridiem alicuius ciuitatis. Quare ſi quis ijs uti uelit, neceſſe erit eos ad urbem, in qua quis natus fuerit, accommodari. Quum enim in una regione medius dies eſt, alijs hora undecima uel decima, alijs prima, uel ſecũda eſt. Ephemerides, quos nunc habemus, compoſiti ſunt ad meridianum Vlmæ ciuitatis in Germania, à cuius meridie Lutetia aufert horæ partes uigintiſeptem, Lugdunum duodetriginta, Maſsilia uigintiſex, Andouerpia uigintitres, Baſilea octo.

Mart

MARTIVS ANNI M. D. XXXI.

			M A	S A	M D	S A	S A	
	☉ ♓	☾ ♌	♄ ♊	♃ ♎	♂ ♉	♀ ♈	☿ ♈	☊ ♎
1	20 18	28 ♍ 9	8 50	23 14	16 9	7 37	6 8	12 21
2	21 18	11 41	8 53	23 9	16 53	7 15	7 40	12 18
3	22 18	25 ♎ 3	8 56	23 4	17 36	6 53	9 12	12 15
4	23 17	8 9	9 0	22 59	18 20	6 23	10 43	12 12

Latitudo	1	1 32	7 58	0 24	5 37	0 47
	20	1 29	2 1	0 30	7 1	1 55
	20	1 25	2 3	0 39	6 28	2 32

ASPECTVS, SIVE RADII
inter Lunam & alios planetas.

	☉	♄ Veſp.	♃ Matu.	♂ Matu	♀ Veſp.	☿ Veſp.	
1		□ 19					
2 8	18 44			△ 10			☌ ♀ & ☿
3					8 21		⚹ ♄ & ☿
4		△ 2		□ 20		8 5	☽ & ☊

Primo

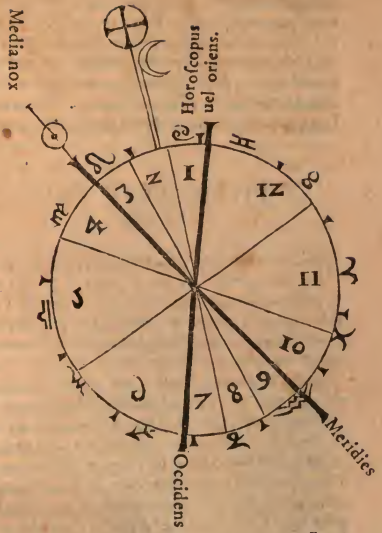
PRimo die huius menſis, quando in Vlma urbe meri= dies eſt, uel Lugduni hora undecima cum trigintaduo bus minutis, uel Romæ duodecima cum triẽte unius horæ, Sol eſt in duodeuigeſimo minuto uigeſimi primi gradus Piſcium. Eodem momento Luna ultimum Leonis gradum luſtrat, Saturnus nonum Geminorum, Iupiter uigeſimum= quartum Libræ, Mars decimumſeptimum Capricorni, Heſperus octauum Arietis, Mercurius ſeptimum eiuſdem ſigni, draconis caput decimamtertiam partem Libræ. Progrediuntur Saturnus, Mars, Mercurius: retrogradi ſunt Iuppiter, & Venus. Saturnus ad ſummam epicycli abſida tendit, propteraduenientem Solem: Mars contrà deſcendit, atque progreſſum minuit. Latitudo Saturni auſtrina eſt unius gradus & trigintaduorum minutorum: decimo die unius partis atque unde triginta minutorum: uigeſimo unius gradus ac minutorum uigintiquinque De= cimanona hora à meridie primi diei Luna in Saturni te= tragonum radium incidit, quare tum incidere uenas non licet, & criſis morborum periculoſa. Secundo die à meri= die Vlmenſi hora decima à Marte Luna zodiaci triente abeſt. Vigeſima hora à meridie quarti diei radio tetra= gono Mars aſpicit Lunam, inutilis φλεβοτομία, atq; ſi is dies decretorius fuerit periculum ægro de= nuntiatur. Hæc tabella ex diurno motu cognito, quantum cæli intra horam ſidus aliquod percur= rat, eli= cit.

1	0	2	30	21	0	52	30	41	1	42	30
2	0	5	0	22	0	55	0	42	1	45	0
3	0	7	30	23	0	57	30	43	1	47	30
4	0	10	0	24	1	0	0	44	1	50	0
5	0	12	30	25	1	2	30	45	1	52	30
6	0	15	0	26	1	5	0	46	1	55	0
7	0	17	30	27	1	7	30	47	1	57	30
8	0	20	0	28	1	10	0	48	2	0	0
9	0	22	30	29	1	12	30	49	2	2	30
10	0	25	0	30	1	15	0	50	2	5	0
11	0	72	30	31	1	17	30	51	2	7	30
12	0	30	0	32	1	20	0	52	2	10	0
13	0	32	30	33	1	22	30	53	2	12	30
14	0	35	0	34	1	25	0	54	2	15	0
15	0	37	30	35	1	27	30	55	2	17	30
16	0	40	0	36	1	30	0	56	1	20	0
17	0	42	30	37	1	32	30	57	2	22	30
18	0	45	0	38	1	35	0	58	2	25	0
19	0	47	30	39	1	37	30	59	2	27	30
20	0	50	0	40	1	40	0	60	2	30	0
gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	2 3 4

Quatuor charecterum genera. Signorum. ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓ *Planetarum,* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☾. *Radiorum ,* ☌ □ △ ✶ ☍. *Et tres aliæ notæ* ☊ ☋ ⊕ *Quibus ſic in ſcribendo utimur ,* ☌ ♂ ☌ ☿ *in* 3 ♉ *, coitus Martis ac Mercurij in tertio gradu Tauri.*

FORMA VESTIGANDI
Fortunam.

PArtu diurno tot gradus ordine ſignorum ab horoſcopo abijciendi, quot à Sole Luna diſtat, ubiq; numeri finis eſt, ibi ſedes eſt Fortunæ. Nocturnis horis à Luna ad Solem ſupputandum eſt. Partes commodè numerentur ſignis ordine poſitis in circulo hac forma.

Media nox
Horoſcopus
uel oriens.
Meridies
Occidens

Horoſcopus in uigeſimanona parte Geminorum eſt: Sol in decimaoctaua leonis: Lunæ ſidus in uigeſimotertio gradu domus ſuæ: Fortuna in uigeſimoquarto. hæc per intergrum diem in eodem penè loco manet: occidente Sole aliò repente tranſuolat, ibiq; hæret uſq; ad ſequentem Solis emerſum. Interlunio per diem in ortu eſt, plenilunio in occaſu. Quum Lunæ à Sole diſtantia eſt unius ſigni, diurno tempore in domo ſecunda eſt, nocturno in duodecima. Motum habet tardum cum Luna per ſignorum orbem, quo duodecim mundi domos menſis ſpatio permeat.

DIGNITATES PLAnetarum.

Sol Leonem poßidet, Luna Cancrum, proxima utrinq; ſigna Mercurius: alia deinde Venus, ſequentia Iupiter, reliqua Saturnus. Facies tertia pars ſigni eſt. Prima facies Arietis datur Marti, ſecunda Soli, tertia Veneri, prima Tauri Mercurio, ſecunda Lunæ, tertia Saturno, ſimili ſeruato ordine & planetarum & ſignorum. Dominus faciei decanus appellatur. Vnde Arietis decanũ primum Martem eſſe dicimus, ſecundum Solem. Domus continet quinq; dignitates, exaltatio quatuor, triplicitas tres, terminus duas, facies unam. Saturnus in Ariete & Geminis quinq; dignitates habet, in Tauro & piſcibus tres, in Cancro, Virgine, ac Scorpione duas, in Leone & Sagittario ſex, in Libra & Aquario decem, in Capricorno ſeptem. Iouis ſidus in Ariete & Aquario dignitates quinq; habet: in Tauro, Virgine, & Scorpione duas: in Geminis, Cancro, Leone, ac Libra ſex: in Sagittario decem: in Ca-

pri-

pricorno tres: in Piſcibus octo. Mars in Ariete octo: in Tauro, Cancro, ac Virgine quinq; : in geminis & Leone tres: in Libra, Sagittario, & Aquario duas: in Scorpione undecim, in Capricorno decem: in piſcibus ſex. Sol in Ariete atq; Leone octo: in Tauro, Cancro, Libra, Aquario & piſcibus nullas: in Geminis, Virgine, Scorpione & Capricorno unā: in Sagittario tres. Venus totidem in Ariete & Aquario: in Tauro decem: in Geminis, Leone & Sagittario duas, in Cancro, Virgine, Libra, & Scorpione ſex: in Capricorno quinq; : in Aquario tres: in Piſcibus nouem. Mercurius in Ariete, Leone, Scorpio, Capricorno, & Piſcibus duas: in Tauro, Cancro ac Sagittario tres: in Geminis decem: in Virgine duodecim: in Libra quinq; : in Aquario ſex. Luna in Ariete, Geminis & Leone nullas: in Tauro octo: in Cancro nouem: in Virgine, Scorpione, Capricorno atq; Piſcibus tres: in Libra, Sagittario & Aquario unam.

FORMA DIRIGENDI RAdios ſtellarum.

D*Irigere eſt uidere, quot mundi gradus medium cælum, ſiue horizonta rectum prætereant dum ſtella una ad alteram, uel ad alterius radios, uel ad locum aliquem ducitur. Quòd fieri ſolet aut tabulis, aut aſtrolabo, aut inſtrumento quodam magnæ amplitudinis, ubi uitrea tabula ſuper aliam tabulam uoluitur. In figura natali ſinguli gradus æquatoris ſingulos annos efficiunt: in reuolutione quinquaginta nouē minuta & octo ſecunda dierū. Diriguntur pars oriens, Sol. Luna, Fortuna, decima domus.*

Exortus prænuntiat ea quæ ad uitam pertinent: Sol dignitates & honores: Luna corporis rationem indicat: Fortuna opes & lucrum: medium cælum actus.

DE INVENTIONE HOROſcopi natalis, ac moræ fœtus in vtero.

SI *Luna fuerit in tertia parte Tauri fœmina concipiēte fœtum, idem gradus orietur ipſa pariente. Rurſus ſi conceptus tempore emergat primus gradus Scorpionis, puer non naſcetur, niſi ſidus in prima parte ſigni eiuſdem fuerit. Quod per altitudinem, quam Luna tempore partus in noſtro ſeu antichthonum hemiſpærio habet, oſtendemus. Primum deſcribantur domus ad horam, qua puerum natū eſſe exiſtimāt. Tū uide, quo in loco Luna ſit ſub terrá ne, an ſupra terram: & quantum diſtet ab oriente, ſi infra finientem noſtrum fuerit: aut ab occidente, ſi nobis ſit conſpicua. Hic enim numerus in tabula ſequenti demonſtrabit morā fœtus in utero: qua ſupputata retro in tabula menſium, & inuento poſtremo die, auferendæ ſunt horæ, quæ in tabula moræ repertæ ſunt. Vbi mora finem habet dicendum eo die fuiſſe conceptionem, ſed non ea hora. Poſt hæc quære in quo ſigniferi gradu Luna fuerit hora natali, & quantam latitudinem habuerit. Deinde ſumpto aſtrolabo, eum locum & latitudinem puncto ſignabis in reti ſeu zodiaco circa eclipticam lineam uerſus Aquilonē uel Auſtrum. Eo puncto poſito in oriente, quære quam cæli partem Sol tenebat conceptus die, ex qua uidebis quota hora is punctus oriebatur die conceptionis, eaq; hora*

conce

cõceptus erat. Tum ueſtiga in quo zodiaci gradu Luna erat hac hora conceptionis, quem rurſus in aſtrolabi ſigni fero puncto notabis cum latitudine arctoa ſiue auſtrina: & qui gradus cum eo puncto oritur, is dicendus eſt uerus gradus emergens tempore natali. Quidam inter Hebræos ſcriptores prodidit ſe quinquies hæc re ipſa in fœminarum coitu partuq; obſeruaſſe.

Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
0	0	37	0	15	4	39	0	7	4
0	2	37	0	16	53	39	0	8	53
0	3	37	0	18	43	39	0	10	43
0	4	37	0	20	32	39	0	12	31
0	5	37	0	22	21	39	0	14	21
0	6	37	1	0	11	39	0	16	11
0	7	37	1	2	0	39	0	18	0
0	8	37	1	3	49	39	0	19	49
0	9	37	1	5	39	39	9	21	39
0	10	37	1	7	28	39	0	23	28
0	11	37	1	9	17	39	1	1	17
0	12	37	1	11	7	39	1	3	7
0	13	37	1	12	56	39	1	4	56
0	14	37	1	14	45	39	1	6	45
0	15	37	1	16	35	39	1	8	35
0	16	37	1	18	24	39	1	10	24
0	17	37	1	20	13	39	1	12	13
0	18	37	1	22	3	39	1	14	3
0	19	37	1	23	52	39	1	15	52
0	20	37	2	1	41	39	1	17	41
0	21	37	2	3	21	39	1	19	31
0	22	37	2	5	20	39	1	21	20
0	23	37	2	7	9	39	1	23	9
0	24	37	2	8	58	39	2	0	58
0	25	37	2	10	47	39	2	2	47
0	26	37	2	12	36	39	2	4	36
0	27	37	2	14	26	39	2	6	26
0	28	37	2	16	16	39	2	8	17
0	29	37	2	18	7	39	2	10	16
1	0	37	2	19	55	39	2	11	55
1	1	37	2	21	44	39	2	13	44
1	2	37	2	23	33	39	2	15	33
1	3	37	3	1	23	39	2	17	23
1	4	37	3	3	12	39	2	19	12
1	5	37	3	5	1	39	2	21	1
1	6	37	3	6	51	39	2	22	51
1	7	37	3	8	40	39	3	0	40
1	8	36	3	10	29	39	3	2	29
1	9	37	3	12	19	39	3	4	19
1	10	37	3	14	8	39	3	6	9
1	11	37	3	15	57	39	3	7	57
1	12	37	3	17	47	39	3	9	46
1	13	37	3	19	36	39	3	11	36
1	14	37	3	21	25	39	3	13	25

A				B		C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
1	15	37		23	15	39	3	15	15
1	16	37	4	1	4	39	3	17	4
1	17	37	4	2	53	39	3	18	51
1	18	37	4	4	54	39	3	20	44
1	19	37	4	6	32	39	3	22	32
1	20	37	4	8	21	39	4	0	21
1	21	37	4	10	11	39	4	2	11
1	22	37	4	12	0	39	4	4	0
1	23	37	4	13	49	39	4	5	49
1	24	37	4	15	39	39	4	7	39
1	25	37	4	17	28	39	4	9	28
1	26	37	4	19	17	39	4	11	17
1	27	37	5	21	7	39	4	13	7
1	28	37	5	22	56	39	4	14	56
1	29	37	5	0	45	39	4	16	45
2	0	37	5	2	35	39	4	18	35
2	1	37	5	4	24	39	4	20	24
2	2	37	5	6	13	39	4	22	13
2	3	37	5	8	2	39	4	23	2
2	4	37	5	9	52	39	5	1	52
2	5	37	5	11	41	39	5	3	41
2	6	37	5	13	30	39	5	5	30
2	7	37	5	15	20	39	5	7	20
2	8	37	5	17	9	39	5	9	9
2	9	37	5	18	59	39	5	10	59
2	10	37	5	20	48	39	5	12	48
2	11	37	5	22	37	39	5	14	37
2	12	37	6	0	27	39	5	16	27
2	13	37	6	2	16	39	5	18	16
2	14	37	6	4	5	39	5	20	5
2	15	37	6	6	55	39	5	21	55
2	16	37	6	7	44	39	5	23	44
2	17	37	6	9	33	39	6	1	33
2	18	37	6	11	22	39	9	3	22
2	19	37	6	13	12	39	6	5	12
2	20	37	6	15	1	39	6	7	1
2	21	37	6	16	50	39	6	8	50
2	22	37	6	18	40	39	6	10	40
2	23	37	6	20	29	39	6	12	29
2	24	37	6	22	19	39	6	14	19
2	25	38	0	0	8	39	6	13	8
2	26	38	6	1	57	39	6	16	57
2	27	38	0	3	46	39	6	17	46
2	28	38	0	5	36	39	6	19	3

Sig.	Gra.	A Heb.	A Di.	B Ho.	B Mi.	C Heb	C Di.	C Ho.	C Mi.
2	19	38	0	7	25	39	6	21	25
3	0	38	0	9	14	40	0	1	14
3	1	38	0	11	4	40	0	3	4
3	2	38	0	12	53	40	0	4	53
3	3	38	0	14	43	40	0	6	42
3	4	38	0	16	32	40	0	8	32
3	5	38	0	18	20	40	0	10	20
3	6	38	0	20	10	40	0	12	10
3	7	38	0	22	0	40	0	14	0
3	8	38	0	23	49	40	0	15	49
3	9	38	1	1	39	40	0	17	39
3	10	38	1	3	28	40	0	19	28
3	11	38	1	5	17	40	0	21	17
3	12	38	1	7	7	40	0	13	7
3	13	38	1	8	56	40	1	0	56
3	14	38	1	10	46	40	1	2	45
3	15	38	1	12	35	40	1	4	35
3	16	38	1	14	24	40	1	6	24
3	17	38	1	16	13	40	1	8	13
3	18	38	1	18	2	40	1	10	0
3	19	38	1	19	52	40	1	11	52
3	20	38	1	21	41	40	1	13	41
3	21	38	1	23	31	40	1	15	31
3	22	38	2	1	20	40	1	17	10
3	23	38	2	3	9	40	1	19	9
3	24	38	2	4	58	40	1	20	58
3	25	38	2	6	48	40	1	22	48
3	26	38	2	8	37	40	2	0	37
3	27	38	2	10	27	40	2	2	27
3	28	38	2	12	16	40	2	4	16
3	29	38	2	14	4	40	2	6	4
4	0	38	2	15	53	40	2	7	53
4	1	38	1	17	44	40	2	9	44
4	2	38	2	19	33	40	2	11	33
4	3	38	3	21	23	40	2	13	23
4	4	38	3	23	12	40	2	15	12
4	5	38	3	1	1	40	2	17	1
4	6	38	3	2	51	40	2	18	51
4	7	38	3	4	40	40	2	20	40
4	8	38	3	6	29	40	2	22	29
4	9	38	3	8	19	40	3	0	19
4	10	38	3	10	8	40	3	2	8
4	11	38	3	11	57	40	3	3	57
4	12	38	3	13	47	40	3	5	47
4	13	38	3	15	36	40	3	7	36
4	14	38	3	17	17	40	3	9	25

A diſtantia Lunæ ab oriente uel occidente. B mora fœtus in utero, quum Lunæ ſidus ſupra horizonta eſt. C. tempus à cõceptione ad horã natalẽ, quãdo fœtu naſcẽte Luna infra terminũ uiſus eſt.

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
4	15	38	3	19	15	40	3	11	1[illegible]
4	16	38	3	21	4	40	3	13	4
4	17	38	3	22	53	40	3	14	5[illegible]
4	18	38	4	0	43	40	3	16	43
4	19	38	4	2	32	40	3	18	32
4	20	38	4	4	21	40	3	20	21
4	21	38	4	6	11	40	3	22	11
4	22	38	4	8	0	40	4	0	0
4	23	38	4	9	49	40	4	1	49
4	24	38	4	11	39	40	4	3	39
4	25	38	4	13	28	40	4	5	28
4	26	38	4	15	17	40	4	7	17
4	27	38	4	17	7	49	4	9	6
4	28	38	4	18	56	40	4	10	55
4	29	38	4	20	45	40	4	12	45
5	0	38	4	22	35	40	4	14	35
5	1	38	5	0	24	40	4	16	24
5	2	38	5	2	13	40	4	18	13
5	3	38	5	4	3	40	4	20	3
5	4	38	5	6	52	40	4	21	52
5	5	38	5	7	41	40	4	23	41
5	6	38	5	9	31	40	5	1	31
5	7	38	5	11	20	40	5	3	20
5	8	28	5	13	9	40	5	5	9
5	9	38	5	14	59	40	5	6	59
5	10	38	5	16	48	40	5	8	48
5	11	38	5	18	37	40	5	10	37
5	12	38	5	20	27	40	5	12	27
5	13	38	5	22	16	40	5	14	16
5	14	38	6	0	5	40	5	16	4
5	15	38	6	1	55	40	5	17	55
5	16	38	6	3	44	40	5	19	44
5	17	38	6	5	33	40	5	21	33
5	18	38	6	7	23	40	5	23	23
5	19	38	6	9	12	40	6	1	12
5	20	38	6	11	1	40	6	3	1
5	21	38	6	12	51	40	6	4	51
5	22	38	6	14	40	40	6	6	40
5	23	38	6	16	29	40	6	8	29
	24	38	6	18	19	40	6	10	19
5	25	38	6	20	8	40	6	12	8
5	26	38	6	21	57	40	6	13	57
5	27	38	6	23	47	40	6	15	47
5	28	39	0	1	36	40	6	16	36
5	29	39	0	3	0	40	6	19	25
30	0	39	0	5	15	40	6	21	51

	Ianu.	Febru.	Mart.	April.	Mai.	Iun.
1	A	d	[illegible]	g	b	e
2	b	e	e	A	c	f
3	c	f	f	b	d	g
4	d	g	g	c	e	A
5	e	A	A	d	f	b
6	f	b	b	e	g	c
7	g	c	c	f	A	d
8	A	d	d	g	b	e
9	b	e	e	A	c	f
10	c	f	f	b	d	g
11	d	g	g	c	e	A
12	e	A	A	d	f	b
13	f	b	b	e	g	c
14	g	c	c	f	A	d
15	A	d	d	g	b	e
16	b	e	e	A	c	f
17	c	f	f	b	d	g
18	d	g	g	c	e	A
19	e	A	A	d	f	b
20	f	b	b	e	g	c
21	g	c	c	f	A	d
22	A	d	d	g	b	e
23	b	e	e	A	c	f
24	c	f	f	b	d	g
25	d	g	g	c	e	A
26	e	A	A	d	f	b
27	f	b	b	e	g	c
28	g	c	c	f	A	d
29	A		d	g	b	e
30	b		e	A	c	f
31	c		f		d	

	Iul.	Augu.	Septēb.	Octob.	Nouēb.	Decēb.
1	g	c	f	A	d	f
2	A	d	g	b	e	g
3	b	e	A	c	f	A
4	c	f	b	d	g	b
5	d	g	c	e	A	c
6	e	A	d	f	b	d
7	f	b	e	g	c	e
8	g	c	f	A	d	f
9	A	d	g	b	e	g
10	b	e	A	c	f	A
11	c	f	b	d	g	b
12	d	g	c	e	A	c
13	e	A	d	f	b	d
14	f	b	e	g	c	e
15	g	c	f	A	d	f
16	A	d	g	b	e	g
17	b	e	A	c	f	A
18	c	f	b	d	g	b
19	d	g	c	e	A	c
20	e	A	d	f	b	d
21	f	b	e	g	c	e
22	g	c	f	A	d	f
23	A	d	g	b	e	g
24	b	e	A	c	f	A
25	c	f	b	d	g	b
26	d	g	c	e	A	c
27	e	A	d	f	b	d
28	f	b	e	g	c	e
29	g	c	f	A	d	f
30	A	d	g	b	e	g
31	b	e		c		A

Luna diſtans à capite uel cauda draconis uno ſigno aut quinque ſignis latitudinem habet partium duarum & triginta minutorum: duobus aut quaternis, quatuor graduũ minutorum uiginti: tribus quinq; partium. A capite ad caudam arctoa latitudo eſt: in altera parte, auſtrina.

DE REVOLVTIONE.

TEmpus reuolutionis eſt, quo Sol incidit in idem punctum ſigniferi, in quo erat hora partus, uel initio cuiuſpiam rei. In reuolutione profectio ſumitur mutãdo ſingulis annis unum ſignum ab hora natali. Quæruntur profectiones exortus, medij cæli, Fortunæ & omnium ſiderũ errantium. Profectio Solis dignitates ſignificat: Lunæ, corporis ualetudinem: medij cæli actiones: Fortunæ ac ſecundæ domus, lucrum:

DE DOMINO ANNI.

PLaneta, qui ingrediente Sole primam partem Arietis fuerit in aliquo quatuor angulorum, dominus anni erit, ſi in eo dignitates aliquas habuerit. Quod ſi duo in uno angulo fuerint, anni dominus dicendus eſt, qui in eo plures dignitates habuerit. Si in duobus angulis erraticæ ſtellæ inueniantur, prima domus præferri debet decimæ, decima ſeptimæ, ſeptima quartæ. Si in angulis nemo fuerit, uidendæ undecima, nona, quinta. Pari forma reperiatur dominus æſtatis, autumni, & hyemis, ingrediente Sole principium Cancri, Libræ, Capricorni. Ptolemæus dominum ueris nominat eum, qui plures habuerit dignitates tempore coitus uel plenilunij præcedentis ingreſſum Solis in Arietem. Menſis dominum Martem uocamus, quando interlunium in Ariete uel Scorpione eſt: Venerem, quum in Tauro ſeu Libra: Mercurium, quũ in Geminis aut Virgine: Lunam quum in Cancro: Solem quum in Leone: Iouẽ quan

do in Sagittario uel piſcibus: Saturnum quando in Capricorno aut Aquario.

MANSIONES LVNAE.

PRimæ manſionis initium eſt, nonus gradus Arietis, ſecundæ ſecundus Tauri: tertiæ, decimusquintus eiuſdem ſigni: quartæ uigeſimusoctauus eiuſdem: quintæ, decimus Geminorum: ſextæ, uigeſimustertius ſigni eiuſdem: ſeptimæ, ſextus Cancri: octauæ, nonus eiuſdem: nonæ, tertius Leonis: decimæ, decimusquintus eiuſdem: undecimæ, uigeſimusoctauus eiuſdem: duodecimæ, decimus Virginis: decimætertiæ, uigeſimustertius eiuſdem: decimæquartæ, ſextus Libræ: decimæquintæ, decimusnonus eiuſdem: decimæſextæ, ſecundus Scorpionis: decimæſeptimæ, decimus quintus eiuſdem: decimæoctauæ, uigeſimusoctauus eiuſdē: undeuigeſimæ, decimus Sagittarij: uigeſimæ, decimustertius eiuſdem: uigeſimæprimæ, ſextus Capricorni: uigeſimæſecundæ, decimusnonus eiuſdem: uigeſimætertiæ, ſecundus Aquarij: uigeſimæquartæ, decimusquintus eiuſdem: uigeſimæquintæ, uigeſimusoctauus eiuſdem: uigeſimæſextæ, decimus Piſcium: uigeſimæſeptimæ, uigeſimustertius eorundem: poſtremæ, ſextus Arietis. Temperatæ naturæ ſunt, prima, ſexta, octaua, undecima, decimatertia, decimaquarta, uigeſimaprima, uigeſimatertia, uigeſimaquarta, & ultima: ſiccæ, ſecunda, quinta, nona, decimaoctaua, uigeſimaquinta, uigeſimaſexta: reliquæ, humidæ.

IOACHIMI FORTII RING. Andouerpiani Aſtrologia.

DE DOMINO GENITVRAE.

GRAECI [illegible] noſtræ geniture dominum uocant, dominum ſignificationis [illegible] ut ſi in [illegible] fuerit in ſidere Domi- [illegible]. Saturnus quum geniture dominus eſt, facit arrogantes, ſobrios, [illegible] continentes in [illegible], pallidos, lentidos, frigidæ naturæ, ſolitarios. Iupiter magnanimos, [illegible] perioſos, nobiles, ambitioſos, honeſtos [illegible], formoſos, felices, atque etiam [illegible] filios. Martis ſtella [illegible] roſos, inuictos, immobiles, contentioſos, audaces, fortes, & plus æquo cibum appetentes, auerſo ſemper [illegible], & à liberis animo. Veneris ſidus amabiles, gratos, [illegible] amatores, muſicos, libidinoſos, pios, lætos, iuſtos & [illegible] amicitiæ, corpore item longo & candido, [illegible] capillis, potum magis quàm cibo gaudentes. Mercurius ingenioſos, modeſtos, omnia artium genera diſcere cupientes, atque ſtudioſos, aut [illegible], uel in finibus ſuæ altitudinis ſuæ fuerit, poëtas, & eloquentiæ deditos. Sol et Luna [illegible] huiuſmodi dominij expertes ſunt.

Iudicia

IOACHIMI
FORTII RINGEL-
bergii Andouerpiani Chaos.

IOACHIMVS FORT. PETRO Aegidio, S.

IN hunc libellum res uarias congeßimus, titulumq́; fecimus Chaos, quod olim erat quædam rerum omnium ſine ulla forma confuſio. Quare ſi quis miretur hic uaria connecti, neq; ea cohærere, illi ante oculos uerſentur Ouidij uerſus:

Rudis indigeſtaq́; moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaq́; eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Speramus tamen Chaos noſtrum neq; inutile, neq; iniucundum fore, quanquam ea luce, quam requirit communis ſcribendi ratio caret. Diuerſæ etenim formæ colorisq́; floſculi ſine lege per agrum ſparſi nonnihil habere gratiæ ſolent, ac uarietate quadam contuentium oculos detinere. Hoc opuſculum doctißime Petre, nomini tuo inſcribimus, nec id ſine ratione. Nam quemadmodum hic maxime uaria in corpus unum coëunt, ita uix ullam artem reperiri exiſtimo, in qua non feliciter ſis uerſatus. Vale. Andouerpiæ decimoſexto Calend. Maias.

ANNO M. D XXIX.

De

DE DEO.

TRIPLEX *uocis ratio. Alij dictum eſſe Deum aiunt à currendo ſiue mentis celeritate, quod mente nihil ſit celerius. Cui opinioni & Plato adſtipulatur in Craty-lo uel nominum origine :* φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, οὕσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. *Alij appellatum eſſe Deum putant à uerbo* θεῶμαι. *quòd omnia conſpiciat, totus enim uiſus eſt. Alij* ἀπὸ τοῦ δέους, *id eſt, timore quòd illo nihil ſit maius, quòd ab omnibus timeatur, & neminẽ ipſe timeat Tres de deo opiniones fuerũt quarũ prima, nullũ deũ, nulla dei imperium: ſecunda deos multos, & cuiq; ſuũ imperium: tertia unum ſolum eiusq; unicum imperium ſtatuit. Tantum eſſe unum deum, hunc in modum Lactantius docet. Quemadmodum in re militari, ubi tot ſunt imperatores, quot legiones, cohortes, alæ, non facile inſtruitur acies: ita in mundo uniuerſa corruent, niſi ſit unus, qui omnia gubernet. Roganti regi cuidam num quis ſe uiueret felicior, barbarus reſpondit:* Πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς: Σύμφυτα δὲ τρία πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. *Qui uerſus perſonas treis, ac deum unum exprimunt. Deo nomen non eſt, quia ſolus eſt: nec opus eſt proprio uocabulo, niſi quum diſcrimen exigit multitudo. Hoc intereſt inter naturam dei & noſtram, quod noſtri melior pars animus ſit, in illo nihil extra animũ, totus eſt ratio. Quod in triremi gubernator eſt, dux in* ur

Id eſt, Apparet primùm circa Græciæ oram Deos appellatos eſſe, quos nunc Barbari cõplures Solem & Lunam & terram & aſtra & cœlum nũcupant. Atque ea curſu æterno euntia currentiáq; , à natura iſtiuſmodi Deos nominaſſe.

Id eſt, Primùm deus, deinde ſermo & ſpiritus cum ipſis, qui unius ſunt naturæ, & in unum confluant.

urbe,imperator in exercitu,hoc in mundo deus. Nazian-*zenus,ſic eum deſcribit:* τοῦτο ἐμαῖς ἐνητοῖς ἥλιος. ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός. Id eſt, *Hoc menti deus,quod ſenſibus ſplendor* Solis. *Huius uultus tribus per ordinem poſitis lucet in ſpeculis,angelo, animo, corpore mundi.* In *illo propinquiore,clariſsime:in hoc remotiore obſcurius:in hoc remotiſsimo,ſi cæteris compares,obſcuriſsime.* Proinde *ſancta mens angeli nullo impedita corporis miniſterio, in ſeipſam reflectitur,ubi* Dei *uultum illum ſinu ſuo inſculptum introſpicit,inſpectum ilico admiratur:audiſsimè illi ſemper inhæret.* Vultus *illius diuini gratiam pulchritudinem dicimus.* Auiditatem *angeli dei uultui penitus inhærentem propriè uocamus amorem.*

DE CHRISTO, ET Maumethe.

CHriſti *nomina ſunt:uerbum,lumen,* Ieſus, *ac ſacerdos* Verbum *nominatur,quia per illud pater dixit atque creauit omnia.* Etenim *ſicut ſenſus in animo noſtro conceptus,qui prius* διάνοια *dicebatur, ipſa pronuntiatione fit* λόγος:*ſic ſermo dei ante conditum mundum ſemper naſcens ex corde patris,nec inde recedens ſapientia erat.* Ea *deprompta per mundum conditum ſermo eſſe cœpit, per quem pater nobis loquutus eſt.* Lumen *, nam quemadmodum* Solis *ſydus nunquam ſine lumine conſpicitur: ita & deus nunquam ſine filio.* Ieſus, *quia ſeruator ac inſtaurator generis humani eſt.* Et *ſacerdos,quoniam ſacrificium obtulit ſeipſum pro hominibus.* Sicut *apud* Romanos *Cæſar,apud* Aegyptios *Pharao, ita apud* Iudæos *Chriſtus communi nomine rex appellatur.* Dictus *eſt* ἀμήτωρ,*quod genitus*

genitus ſit ex deo ſine matre: ἀπάτωρ, quia natus ſit ex uirgine ſine patre. Chriſtus reuixit ſexto Calendas Aprileis, in cœlum aſcendit tertio Nonas Maij, ſacrum ſpiritum diſcipulis miſit Idibus Maij. Maumethes aſſerebat ſe à Chriſto uerbis manifeſtis promiſſum fuiſſe, ſcriptumq́; eſſe in Euangelio: Prædico uobis poſt me uenturum eſſe dei nuncium nomine Maumethem, ſpiritum ueritatis, qui docebit uos omnia. Cæterùm ea machinatio & callida erat, & ridicula. Quippe ante Maumethis aduentum cauſa nulla erat, quare potius Maumethis, quàm Pilati, uel Iudæ, uel Antichriſti nomen Euangelio ſubtraheretur. Falsò igitur nomen ſuum poſuit, ubi apud Ioannem Dei ſpiritus promittitur.

DE DIIS AC THEOLOGIA gentilium.

ANte omnia Chaos fuiſſe dicunt, atq; illud per longum tempus fines ſibi & fundum quendam feciſſe, tanquam in oui immanis formam collectum. Ex quo diſrupto ſpecies quædam hominis eſt orta duplicis formæ, quam maſculo fœminam & Phanetam uocant. Ex hac prodierunt cœlum & terra. E cœlo ſex geniti mares, quos Titanas appellant, Oceanus, Cœus, Crios, Hyperion, Iapetus, Cronos, qui Saturnus dicitur. E terra ſex fœminæ, quæ Titanides uocantur: Thya, Rhea, Themis, Mnemoſyne, Thetis, Hebe. Ex his omnibus, qui primus fuerat è cœlo natus, primam terræ filiam accepit uxorem: ſecundus ſecundam, & cæteri ſimili ordine. Saturnus itaq; in coniugium accepit Rheam. Is reſponſo commonitus erat ſe quendam geniturum filium, qui patrem pelleret regno. Quam ob cauſam omnes quos habiturus eſſet liberos

beros deuorare inſtituit. Vorauit ergo Aiden ſiue Orcum, & Neptunum. Tertium Iouem mater Rhea patri arte ſubtraxit. Atq; ne uagitus pueri audiretur, Corybantas quoſdam cymbala fecit ac tympana percutere, ut obſtrepente ſonitu, infantis uagitus non audiretur. Sed quum ex uteri imminutione intellexiſſet pater æditum partum, expetebat ad deuorandum. Tum Rhea lapidem ei offerens magnũ, Hunc genui, inquit. At ille ſaxum abſorbuit. Cuius caſu ac grauitate uoratos alios expulſos eſſe memorant. Maiores non unum tantum Saturnum eſſe aiebant, nec unum Iouem, aut Herculem, ſed uetuſtiſsimos gentium ſingularum reges Saturnos dictos: illorum filios, Ioues ac Iunones: nepotes Hercules. Cicero tertio de natura deorum: Ioues plures in priſcis Græcorum literis inuenimus. Vnde apud Babylonios Nymbrotus Saturnus eſt: cuius filius Belus Iupiter Babylonius nuncupatur: quemadmodum in tertio libro Diodorus adfirmat. Pari modo Cameſes apud Aegyptios primus Saturnus fuit: cuius filij Oſiris atq; Iſis Iupiter & Iuno Aegyptij appellantur: & Oſiridis filius Libyus nomine corporis robore admirabili uir Aegyptius Hercules uocatus eſt. Sic & Alcæus ex Ioue & Alcmena Græcus Hercules fuit. Ex his manifeſtum eſt unum eundemq; uirum & Saturnum & Iouem & Herculem eſſe poſſe ratione diuerſa. Saturnorum patres cœli uocantur, quod uiderentur antiquiſsimi è cœlo ſiue ſuperis delapſi eſſe. Qua de re Xenophontis in libello, quem de æquiuocorum ratione conſcripſit, hæc uerba ſunt: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum, qui urbes condiderunt ſeniſsimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules uerò nepotes eorum fortiſsimi. Patres Saturnorum cœli, uxores Rheæ, & cælorum Ve-

ſtæ. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Veſtæ, Rheæ, Iunones, Ioues, Hercules. Idem quoq; qui unis populis eſt Hercules, alteris Iupiter eſt. Nanq; Ninus & Chaldæis Hercules fuit; & Aſſyrijs, quibus oppidum paternum tetrapolim & caput imperij ſtatuit, Iupiter. Hæc Xenophon. Ideo & Semyramis eius coniunx ita de Nino in columna quadam ſcripſit: Mihi pater Iupiter Belus, auus Saturnus Babylonicus: proauus Saturnus Aethiops: abauus Saturnus Aegyptius: atauus, Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge ad meum auum Sol orbem ſuum luſtrauit ſemel ac tricies & centies. Ab auo ad patrem ſexies & quinquies. A patre ad me bis & ſexagies. Beroſus quarto libro de regnorum antiquitate: Itaq; Nymbrotus Babyloniæ Saturnus primus creatus eſt. Iouis quatuor præcipuè nomina fuerunt. Stator, quod Romulum precantem, ut fugam ſuorum ſiſteret, audiuit. Tonans à tonitruo, ſicut & fulminans à fulmine. Vnde in ſacris Romanorum: Ioue tonante aut fulminante comitia ne ſunto. Feretrius, quod pacem ferre putaretur. Quoniam ex templo eius, quod Romæ primùm à Romulo ædificatum erat, ſumebant ſceptrum, per quod iurarent, & ſilicem quo fœdus ferirent. Elicius ab eliciendo, quòd ſacris quibuſdam & precationibus eum cogebant è cœlo deſcendere. Ouidius in Faſtis: Eliciunt cœlo te Iuppiter, unde minores Nũc quoq; te celebrant, Eliciumq́; uocant. Conſtat Auentinæ tremuiße cacumina ſyluæ, Terraq́; ſubſedit pondere preſſa Iouis. Quatuor has uoces in naturali hiſtoria Plinius ſic enumerat: Inter Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoq; accepimus Iouem. Homerus Martem ἀλλοπρόσαλλον uocat, hoc eſt, ad alium atq; alium euntem ac inſtabilem. Treis animi eſſe adfectus conſtat, qui homines in om-

nia

nia facinora præcipites agunt:iram,cupiditatem, libidinem.Ira ultionem deſiderat,cupiditas opes, libido uoluptates.Hæ apud ueteres Furiæ nuncupatæ ſunt,id eſt, deæ furoris, Noctis & Acherontis filiæ. Eaſdem finxerunt Poëtæ loca inferna inhabitare.Cicero eas uocat tormenta ſiue cruciatus ſceleſtæ mentis. Nolite,inquit,putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero uidemus, eos qui aliquid impiè ſceleratéq; commiſerunt, agitari & perterreri tedis ardentibus.Sua quenq; fraus & ſuus terror maximè uexat. Suum ſcelus exagitat, amentiaq; afficit. Suæ malæ cogitationes, conſcientiæq; animi terreni. Hæ ſunt impijs aßiduæ domeſticæq; Furiæ.Quæ dies noctesq; parentum pœnas à ſceleratißimis filijs repetant. Tres Parcæ temporibus diuiſæ eſſe traduntur, ac penſi filum partim iam eſſe deductum,partim deducendum, partim nunc torqueri dicitur.Quarum quæ præteritum reſpicit,Atropos nuncupatur,hoc eſt, inexorabilis, quoniam quæ præterierunt, mutari non poſſunt. Quæ futurum Lacheſis, quaſi ſortilega,quia ſua rem quanq; ſors per naturam manet.Quæ præſens Clotho,quaſi torquens, quod ſua cuiq; torquendo perficiat. Lactantius interpretatur Parcas triplicem rerum omnium ſtatum: ortum qui præbet initium uitæ,naturæ uigorem,& mortem ſiue occaſum. Genius eſt deus,cuius in tutela,ut quiſque natus eſt,uiuit, à gignendo ita appellatus,ſiue quòd ut generemur curet, ſiue quòd unà gignatur nobiſcum,ſiue quòd genitos nos ſuſcipiat ac tueatur.Cupido pingitur aliger,quia chameleonte mutabilior:nudus,quia pudore uacat. Iuno aliàs Lucina uocatur, quòd præſit parturientibus: aliàs Pronuba, quoòd antiſtites ſit matrimonij. Diana in ſyluis, Luna in cælo,apud inferos Proſerpina dicitur.Fortuna cæca nū-

*cupatur,quia nihil cernat,quo ſeſe applicet.Inſana, quòd ſit atrox,incerta,inſtabilis.Et bruta, quoniam dignũ aut indignum nequeat internoſcere.*Metellus *qui primus Corſos ſubegit,in mari tempeſtatem magnã paſſus, ædem deæ* Tempeſtatis *erexit.* Ouidius *in* Faſtis:

Te quoq; Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Quum penè eſt Corſis obrupta claßis aquis.

In Aegypto Anubis,in cælo Sirius, apud inferos Cerberus.Flumina inferorum ſunt Styx,Acheron,Lethe,Cocytus,Phlegeton:per quæ ſignificantur odium,triſtitia, obliuio,luctus, ardor.Numa ſacerdotum ordinem diuiſit in ſeptẽ genera.Curiones qui pro Curijs hoſtias immolabãt. Flamines,qui pileum aßiduè geſtabant, quaſi filamines. Nam quum nudo capite incedere nefas eſſet, & propter æſtum pileum geſtare non poterant, filo capita religare cœperunt.Flamines tres erant:Dialis,Martialis & Quirinalis.Celerum duces, qui reges cuſtodiebant.Augures, qui futura prædicebant.Veſtales uirgines quæ deos precarentur.Fœciales,qui belli pacisq; autores erant. Et põtificem maximum, cui ſacra omnia excripta dedit. Corybantes ſacerdotes Cybeles erant,ſiue Rheæ, qui in ſacrificijs matris deorum armati ſaltabant. Sic appellati, quòd inter ſaltandum capita iactent.

AD IVS PERTINENTIA.

IVs *in parteis duas diducitur : diuinum, quod* Euangelij *atq; ſacrarum literarum præceptis conſtat:& humanũ, quod moribus legibusq; conſcriptis continetur.* Poſterius *in duo itidem genera diſtrahitur:põtificium ſiue canonicum,& ciuile.In diuina lege, quædam præcepti ſunt, quæ*

ſcrib

ſcribuntur de fœnore,ac adulterijs.Quædam conſilij:ut ſi quis percuſſerit maxillam dexteram,præbe ſiniſtram.Romani iuris partes quinq;.Lex,populi conſtitutio, qua natu maiores ſimul cum plebe aliquid. ſanxerunt. Plebiſcitum quod plebs ſola conſtituit. Senatuſconſultum, quod ſoli ſenatores populo cõſulentes decreuere.Conſtitutio ſiue edictum,quod rex aut imperator ſolus conſtituerit.Et prudentum dicta,quæ iureconſulti conſultori reſponderũt. Diſsident ius & fas,quod fas dicatur lex diuina : ius lex humana:Vt per agrum alienum tranſire fas eſt, ius non eſt. Quoniam id leges ſacræ permittunt, humanæ uerò prohibent.Tres maximi fuerunt legumlatores: in Iudæa Chriſtus:in Arabia,Maumethes:in Aegypto Moſes. Veteres in iudicijs,quando ſignificare uolebant abſoluendum eſſe hominem, ſubſcribebant literam Taf. Quando uerò indicabant cauſam accuratius eſſe cognoſcẽdam, ponebãt λ, hoc erat, non liquere, neq; iudicium manifeſtum eſſe. Quum autem damnabant,ſcribebant Thita literam, quæ non abſimilis eſt cordi transfixo. Inde Perſius in quarta Satyra:Et potis es nigrum uitio præfigere Theta, id eſt, indicare uel diſcernere potes quid bonum,quid malum. Omnes homines aut liberi ſunt, aut ſerui. Liberi rurſus aut ingenui,qui ſtatim ut nati ſunt, liberi ſunt : aut libertini, qui ex iuſta ſeruitute manumiſsi ſunt, hi & liberti uocantur. Terentius: Feci è ſeruo, ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter,Manumiſsio datio libertatis eſt.Ariſtoteles iudicem uocat ἔμψυχον νόμον ,id eſt, legem animatam. Aequitas ius naturale eſt, Capitis diminutio prioris uitæ commutatio eſt. Eá multiplex eſt.Si amittant libertatem, ciuitatem, ac familiam,maxima capitis diminutio dicitur:ſi ciuitatem dun-

taxat, media. Cenſus, recognitio populi, ac uirium ciuitatis, facta per cenſores. Dolus malus, machinatio quædam alterius decipiendi cauſa, quum aliud agitur, aliud ſimulatur. Quæſtio, ueritatis per tormenta inquiſitio. Vſusfructus, ius alienis rebus utendi fruendiq́; ſalua rerum ſubſtantia. Hæreditas, ſucceßio in uniuerſum ius quòd ſupereſt, deducto ære alieno. Affines uiri & uxoris cognati. Calumnia, falſa criminis impoſitio. Auctio, publica uenditio bonorum. Cicero pro Deiotaro: ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit.

DE RE MILITARI.

IN *ſummo imperatore ſeu duce quatuor neceſſaria: rei militaris ſcientia, autoritas, felicitas, uirtus. Duo bellorum genera. Alterum quod ſola imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus de cauſis concitari ſolet. Alterum quod pro patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis ac rep. tuenda geritur. Lituus, genus bucinæ curuæ eſt, ſono acutiore ac proprie equitum. Tuba, genus buccinæ directæ grauiore ſono, & peditum. Buccina uox generalis eſt, accipitur etiam pro cornu quodam aut ſimili inſtrumento quod inflatur. Columella ſeptimo libro: Ad ſonum buccinæ pecus, ſi quod in ſyluis ſubſtiterit, ſepta repetere conſueſcat. Claßicum cornu retortum eſt, atq; etiam ſonus ipſe. Horatius:*

Nec excitatur claßico miles truci.

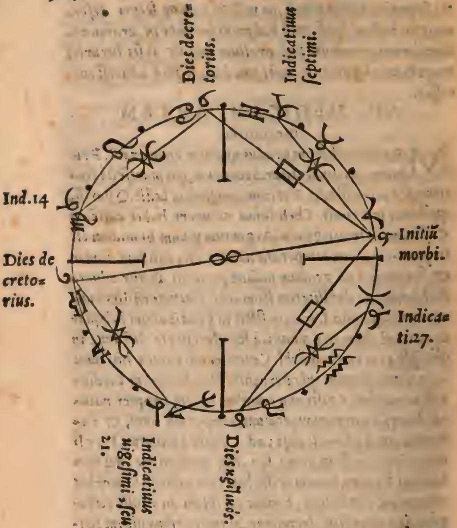
Hoſtes ſunt quibus nos, aut qui nobis bellum publicè cōſtituerunt. Signorum genera, tria ſunt: Vocalia, quæ uoce humana pronuntiantur. Semiuocalia, quæ cornibus aut tuba dantur. Et muta, cuiuſmodi ſunt Aquilæ, Dracones.

Pe

Peſcennius Niger uetuit, ne milites zonam ſecum deferrent in bellum: ſed ſi quid haberent pecuniæ in ærario relinquerent, recepturi poſt prælium quo & ipſis luxuriei materiam eriperet, & hoſti prædam, ſi quid aduerſi eueniſſet.

AD MEDICAM ARTEM ſpectantia.

MEdici herbarum gradus quatuor enumerant. Primum qui uix ſentitur. Secundum, qui manifeſtè ſentitur, ſed non offendit. Tertium, qui ſenſum lædit. Quartũ, qui breui interimit. Chelidonia naturam habet calidam & ſiccam in tertio gradu. Argentum uiuum humidum eſt in quarto. Aurum temperatæ naturæ eſt, calidum tamen & ſiccum, ſed ad gradum nullum peruenit. Datur aduerſus lepram ac debilitatem ſtomachi. Decretorij dies nuncupantur, quando Luna conſiſtit in gradibus qui uel quadrante, uel diametro mundi, à ſigniferi parte diſtant, in qua ipſa erat initio morbi. Cæterùm ad radios hos nunc ocyus, nunc ſegnius ipſa peruenit, ob ueloeiorem tardioremúe curſum. Criſis non omnibus eadem, propter naturas diuerſas corporum, ætatum, temporum anni, & radiorum, qui à planetis alijs, ad Lunam iaciuntur. Hæc ſi decretorio die ſit in domo ſua, ſiue exaltatione, uel cum Ioue aut Venere, bonam criſin futuram indicat. Si morbus oriatur ex repletione, bonum eſt ipſam in radijs tetragonis, ſeu oppoſitis decreſcere. Si temporibus ijſdem iungatur Soli, uel Saturno, malum: & ex cauſa poſteriore morbus longus ſignificatur. Si ea decreſcens Saturno adiungatur ægritudinis initio, aut morbum id diuturnum portendit, aut mortem. Sin creſcente idem ſidere eueniat, ualetudinem meliorem.

Dies decretorius.
Indicatiuus ſeptimi.
Ind. 14
Initiũ morbi.
Dies decretorius.
Indicatiui 27.
Indicatiuus uigeſimi, ſeu 21.
Dies κρίσιμος.

inmor

In morbum incidens, quum Luna eſt in ſexto gradu Arietis, indicatiuos dies habebit, quando ipſa erit in ſexto Geminorum, Virginis, Sagittarij, Piſcium: κριτικοὺς uerò, quum fuerit in ſexta parte Cancri, Libræ, Capricorni, Arietis.

ORDO ET SVBIECTA artium.

DVo artium genera ſunt. Alterum mechanicum, ut lanificium, nautice, agricultura, chirurgia ſic dicta quod manuum officio exerceatur. Alterum, quod præceptionibus magis & animi meditatione, quàm corporis exercitio diſcitur. Hoc diuidi poteſt in quinque formas, Logicen, Mathematicen, Moralem, Naturalem, Supernaturalem. Logices partes ſunt: Grammatice, Dialectice, Rhetorice. Mathematices: Arithmetice, Muſice, Geometria, Aſtronomia. Moralis Ethice, Oeconomice, Politice. Naturalis, Phyſice, ac Medicina. Supernaturalis, Metaphyſice, & Theologia. Septem priores, liberales uocantur quòd liberum requirunt animum. Politicæ partes duæ, ius ciuile & ſcientia militaris: quæ in terreſtrem naualemq; diſtribuitur. Mechanicarum artium ſubiecta ſunt lana, nauis, agri. Grammatices, loquutio: Dialectices argumentatio: Rhetorices eloquentia: Arithmetices numerus: Muſices, numeri conſonantia: Geometriæ, magnitudo: Aſtronomiæ, magnitudo cum motus ratione: Ethices, quæ uirtutum ac uitiorum genera tradit, ſummum bonum: Oeconomices, res domeſtica: Politices, reſpublica: Phyſices, corpus: Medicinæ, corpus humanum: Metaphyſices, ens: Theologiæ, deus. Rurſus artium genera tria ſunt. Animi tantum, ut Poëſice, Muſice, Aſtrologia, Grammatice, Rhetorice, iuris ſcientia, philoſophia. Corporis, ut iacula-

tio,ſaltatio, uelocitas. Animi & corporis:ut ruris cultus, palæſtra, chirurgice. Deniq; omne artium genus aut eſt inſpiratum, ut theologia: aut inuentum, ut philoſophia: aut mixtum, ut diuinatio.

DE PHILOSOPHIA.

PHiloſophiæ tres partes ſunt, Phyſice, quæ rerum naturas ſerutatur: Et *hice, quæ mores & uiuendi leges docet: Logice, quæ ſermonis rationem complectitur. Hac continentur Grammatice, recté loquendi ſcribendiq́; ſcientia, uſu, ratione, autoritateq́; conſtans: Dialectice, ars diſſerendi uel docendi: Rhetorice, quæ docet modum loquendi apté, copioſé & distincté. Autor Stoicæ ſectæ Zeno fuit: Epicureæ Epicurus, Cynicæ Anthiſthenes: Achademicorum Plato: Peripateticorum Ariſtoteles. Philoſophi nomen habent à ciuitatibus, ut Megarenſes, Elienſes, Eretici, Cyrenaici. A locis, ut Academici, Stoici: Stoa enim porticus erat, in qua diſceptare ſolebant. Ab ignominia, ut Cynici. A faſtu, ut qui ſe φιλαλήθεις, ueritatis ſtudioſos uocabant. A præceptoribus: ut Socratici, Epicurei. Qui de rerum natura ſcripſerunt, Phyſici uocantur. Qui de moribus, Ethici. Cæteri à diſſerendo, Dialectici. Duo philoſophorum in diſſerendo genera. Vnum eorum, qui certam quæſtionis partem defendunt, ut Stoici, & Peripatetici. Alterum qui ad quæſtionem diuerſas rationes conferunt, é quibus ueritas colligi poteſt: ut Academici & Socratici. Triplex fuit academia. Vetus à Platone, Speuſippo & Zenocrate inſtituta. Media, quam Arceſilas inſtituit. Hic aiebat nihil adfirmari, aut comprehendi poſſe. Tertia quam conſtituit Carneades. Philoſophia iuuenibus ſobrietas: ſe-*

nioribus

nioribus ſolatium: pauperibus diuitiæ: diuitibus ornatus. Syneſius ait eam legum natura præſtantiorem eſſe: quod hæ ut rectè uiuas cogunt, illa docet. Quantoque deterius eſt coactum facere aliquid quàm ſponte, tanto legem inferiorem eſſe philoſophia. Eius uerba hæc ſunt: καλὸν νόμος ἀλλ' οὐ κρείττων φιλοσοφίας. ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει, ὅσῳ δὲ χεῖρόν ἐστιν ἀνάγκῃ τι ποιεῖν τοῦ ἑκουσίως, τοσούτῳ καὶ νόμος φιλοσοφίας. ὅστε διὰ ταῦτα φιλοσοφεῖτε καὶ μὴ πολιτεύεσθε. κρεῖττον γὰρ δι' οὗ διδάσκονται ἄνθρωποι δικαιοπραγεῖν ἐπίστασθε, ἢ δι' οὗ ἀναγκάζονται μὴ ἀδικεῖν.

DE STVDENDI RATIONE

Tria ſunt, quæ breuiſſimo temporis ſpatio rudiſſimos quoſque homines ad maximam eruditionem prouehere poſſint, audire, docere, ſcribere. Ad audiendos profeſſores his uerbis Iſocrates Rhetor adoleſcentes hortatur: μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους, αἰσχρὸν γὰρ μὲν τοὺς ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερᾶν ἕνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν ὀυσίαν. τοὺς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ γῆν πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν, *Id eſt, Ne pigeat longam uiam ire ad utile aliquid docere profitentes. Turpe eſt enim mercatores longinqua maria pertranſire cauſa diuitiarum: iuniores uerò neque per terram iter tolerare ad mentē meliorem conſtituendā. Secundum eſt, ut unuſquiſq; quàm primum poſſit doceat. Si quidē facilè artes euaneſcunt, niſi exercitatione cōfirmes: & in omnibus rebus ferè minus ualent præcepta, quàm experimenta. Plus utilitatis conſequeris, ſi per horam unam docueris, aut enarraueris doctum autorem, quàm ſi horis*

decem

decem ſolitario te ſtudio confeceris. Nuſquam commodius deprehenderis quid intelligas, quid te lateat, quàm ſi alios doceas.

PHYSICA.

IGnis calidus eſt, aër humidus, aqua frigida, terra ſicca. Aër humidior aqua eſt. Quoniam quum duplex ſit humor, aërius ut oleum: aqueus ut aqua ipſa, poſterior facilius ſicceſcit: & ſicut aër ſuperior aqua eſt, ita oleum aëris humor admixtus aquæ, ſuperiorem locum petit. Aquam colorem habere aiunt album, ſaporem dulcem: terram fuſcum colorem, ſaporem amarum: ignem colorem rubrum, ſaporem incertum: aëra coloris ſaporisq; expertem eſſe. Aër & ignis mouendi uim habent aqua & terra patiendi. Triplex ignis eſt: communis, quo quotidie utimur: in corporibus animantium, quem medici calorem naturalem uocant: & Solis ignis quo omnia florent, & qui radix ſiue cauſa eſt aliorum ignium. Adbuc triplex ignis eſt: carbo, flamma, & ſplendor à flamma per aëra fuſus. Rerum principia duo ſunt materia & forma. Materia uelut mater eſt, deus pater, forma proles. Deus dat, ſylua recipit, forma naſcitur. Differunt creatio & generatio. Nam creatio prior eſt generatione. Creatio dei eſt, generatio naturæ. Creatur, quod ſuapte natura ſimplex eſt, partibusq; carẽs: ut anima capax rationis, materia, forma: generatio compoſitorum eſt. Quicquid generatur ſingulare eſt, ſpecies enim generari non poſſunt. Eorum quæ ſunt, quædam ſunt, diuidua, hoc eſt, ex aliquo compoſita: quædam indiuidua, ſeu ſimplicia. Rurſus diuidua aut ſunt ſimilium partium, quæ ex ſimilibus componuntur, ut aurum, aqua, uinum. Aut

diſſi

diſsimilium, quæ ex diſsimilibus partibus conſtant, ut domus, equus, piſcis, omniaq; animantia. Natura *eſt uis inſita rebus, ſimilia de ſimilibus procreans. Vmbra, aër carens ſole. Vmbræ etiam uocantur inferorum imagines.* Phyſici *aiunt inter elemẽta proportionem eſſe decuplam. Vt aqua, inquiunt, decuplo plus ſpacij continet, quàm terra. Et aër decuplo plus loci, quàm aqua: ſic in alijs.* Ex quo *colligimus ignem millecuplo eſſe ampliorem terra.* Quum *ergo in bombardis ex puluere repente ignis fiat, neceſſe eſt temporis momento ignis ſuum habeat locum.* Hæc *cauſa globum eijcit: nam proxima quæque cedere debent flamma exoriente.* Mirantur *quur non idem efficiat ſtupa: certè idem ageret, ſi tota ſimul incendi poſſet, quemadmodum puluis ille aridiſsimus.* In *quibuſdam libris hanc inueni deſcriptionem:* Mulier *hominis confuſio eſt, continua ſolicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, ſolitudinis impedimentum, adoleſcẽtiæ naufragium, animal peſsimum, pondus grauiſsimum, aſpis inſanabilis, humanum mancipium.* Nonnulli *fœminas monſtra eſſe hominum aiunt, & propter calorem deſſcientem naſci.* In *rebus omnibus natura genuit aliquid, quod inter cætera principatum obtineret.* Inter *ſidera Sol princeps eſt: inter ſpiritus ſeu potius res cunctas deus: inter animantia homo: inter feras leo: inter metalla aurum: inter potus genera uinum.*

TEMPESTATVM DESCRIptio ad Phyſicen quoque referenda.

F*Vlmen, flamma uel ignis repentinus eſt, qui ex nubium colliſione, aut ruptura naſcitur.* Tonitruum *ſonitus, qui æditur, quando halitus nubem rumpit.* Imber *pluuia ſenſim cadens:* Pluuia *uocabulum generale.* Nimbus *pluuia*

præceps & repentina. Grando pluuia in deſcenſu congelata. Nix humor modicè concretus, à grandine differens, quòd hæc poſtquàm nubes in guttas ſoluatur, concreſcit: illa antequàm in pluuiam cogitur nubes. Niuis quadruplex natura: uiſum diſpergit, per flocculos cadit, meſſem auget, & ſemper in altis manet montibus. Floccus exigua lanæ portio eſt quæ dumetis adhæret, quum per illa tranſeunt oues. Diſtant ros & pruina, quòd ros æſtate ſit, pruina hyeme. Nihil aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Nebula eſt halitus è terra, atque aquis ſurgens, qui uel ſtatim euaneſcit, uel in altum ſublatus conuertitur in nubem. Nubes uapor humidus in ſublime egreſſus, qui ui uentorum cogitur per aëra. Differt nubes à nebula, quòd nubes quocunque tempore cerni poßint: nebulæ nec æſtate calida, nec nimio frigore. Fulminum antiquitas tria genera obſeruabat. Poſtularia, quæ uotorum, uel ſacrificiorum omiſſam, aut ſpretam religionem repoſcebant. Peſtifera quibus interitus, exilium, uel aliqua clades denuntiabatur. Et peremptalia, quæ ſuperiorum fulgurum, ac prodigiorum oſtenta & ſignificationes perimebant. Huc alludunt Plinij uerba. Quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit ſcientia, ut uentura alia finito die præcinat, & an peremptura ſint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant. In magna tempeſtate apparent duæ ſtellæ uelo inſidentes, Pollucis & Caſtoris numina, quibus ſe adiuuari periclitantes exiſtimant. Solitarium ſidus Helenam uocant, dirum nauigantibus. Ideo Propertius, inquit: Candida felici ſoluite uela choro: non ſtellam unam, ſed geminas intelligens. Ouidius:

Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres
Mite precor duplici numen adeſte rati.

DE COMETIS.

Cometas uocant nubium incendia magna, hærentia in aëre, quorum octo genera ſunt. Pogonias, quando ſcintillæ deorſum promittuntur in ſpeciem barbæ. De quo ſidere ſic Græci ſcripſere: πωγωνίας ἐκ τῶν κάτωθεν δίκην πώγωνος ἔχων τὰς κόμας. *Acontias, quum nubes incenſæ effigiem iaculi faciunt. De quo Græci:* ἀκοντίας ὅμοιος ἀκοντίῳ. *Xiphias quum enſis ſimilitudo apparet. Græci:* ξιφίας βραχύτερος μὲν ὠχρὸς δέ, καὶ ξιφήρεις ἔχων τὰς ἀκτῖνας *Diſceus, quando diſci habet ſpeciem. Græci:* ὁ δισκεὺς δίσκῳ περιφερὴς, καὶ τὸ εἶδος ὡς ἤλεκτρον. *Pithus, quum forma uidetur dolij. Græci:* ὁ πίθος κατωπώδης μὲν φωτὸς πλήρης. τὸ δὲ σχῆμα ὁμοίως πίθῳ. *Ceratias, quando effigiem cornu habet. Græci ſic:* ὁ κεράςης κερατοειδὴς ἔχων πλοκάμους. *Lampadias, quum ignis, facis habet ſpeciem. Græci:* ὁ λαμπαδίας ὅμοιος λαμπάδος καιομένης. *Hippus, quando equi ſimilitudo eſt. Græci:* ὁ ἵππος ὁ καὶ ἱππεὺς καλούμενος δίκην λοφιᾶς ἵππου διαῤῥαίνων τὰς ἀκτῖνας. *Hæc ad uigeſimumquintum Plinij caput in ſecundo naturalis hiſtoriæ libro conducent, ubi cometarum deſcriptiones ex his Græcorum uerbis deſumptæ uidentur.*

DE ARCV CAELESTI.

Arcuum ſemidiameter ſemper eſt quadraginta duarum partium: ſed quanto Sol depreſſior, tanto arcus altior. Obſeruatum eſt centrum oculi cernentis, centrum arcus, & eius polos, in eadem eſſe linea recta: atque ſub æquatore, tribus horis ante meridiem, totidemq́ʒ poſt nunquam cerni propter Solis altitudinem. Quando ſidus

in ori

*in oriente horizonta contingit:arcus centrum in occidente finitorem eundem premit:eiuſq; in ſummo circuitu altitudo quadragintaduarum partium eſt.*Quum *uero* Sol *ab oriente ad auſtrum aſcendẽs,altitudinem habet graduum decem:arcus centrum ab occaſu ad aquilonis plagam deſcendens,altitudinem habet trigintaduarum partium.* Et *quando* Sol *in auſtro ſublimis eſt:arcus ſub aquilone depreſſus apparet.* Si Sol *à finitore partibus triginta abfuerit:arcus altitudo parteis duodecim continebit.* Si *Solis ſidus altitudinem habuerit partium quinquaginta aut ſexaginta,arcus omnino non cernetur.*Ex *his intelligi poterunt hæc* Plinij *uerba:*Arcus *niſi* Sole *aduerſo non fiunt, nec unquam niſi dimidia circuli forma,nec noctu,quamuis* Ariſtoteles *prodat aliquando uiſum, quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima* Luna *poſſe.*Fiunt *autem hyeme, maximè ab æquinoctio autumnali die decreſcente.* Quo *rurſus creſcẽte ab æquinoctio uerno non exiſtunt:nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus:bruma uerò,hoc eſt,breuiſſimis diebus, frequenter.* Iidem *ſublimes, humili* Sole: *humileſq; ſublimi.*Ait *eos æſtate raro cerni:bruma uerò frequenter propter* Solis *altitudinem.*

DE ANIMALIBVS.

Bos *conſtans eſt, aſinus piger,equus libidine incenditur petitq; impetuoſe fœmellam, lupus miteſcere nequit, uulpes inſidioſa,aſtuta,callida:ceruus timidus,formica laborioſa,apis parca,canis gratioſus,ad amicitiam propenſus:leo ſolitarius,expers ſocietatis, nunquam pabulum heſternum admittens,tanta uocis magnitudine aut ſonitu, ut ſolo rugitu celerrima animantia proſternat:urſa pigerrima,ſolitaria, corpore graui, compacto,indiſtincto: pan-*

thera

thera uehemens, & ad impetus faciendos propenſa per-nixq́;, ita dicta, quaſi tota fera. Anguis feniculi paſtu oculorum lippitudinem curat. Formica temporis hyberni pabulum æſtate condit. Item fides in canibus, in elephantis manſuetudo, ſtudium ornatus in pauone, cura uocis amœnæ ſuauisq́; in luſcinia. Canis Dianæ ſacer eſt, aquila Ioui, tygris Baccho, pauo Iunoni, leo Cybeli, equus Neptuno, cycnus Apollini, anguis Aeſculapio, coruus Phœbo, aſinus Libero patri, gallus Marti, colũba Veneri, noctua Mineruæ, lupus Marti, anſer Iunoni, Soli phœnix. Animantia omnia in formas treis Plato diſtinguit: uolatile, aquatile, terreſtre. Catuli nucupantur quadrupedum omnium, quorum ungues recurui ſunt: ut leonis, lupi, canum & ſimilium. Pulli, equi, aſini omniumq́; auium. Vituli bouis & elephãti. Agni ouium, Hinnuli ceruorum. Hœditeneri fœtus caprarum. Fœtus nomen omnibus his commune eſt, & non ſolùm ad animantia, ſed etiam ad arborum fructus refertur. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiam fœtus appellantur: Armenta equorum & boum ſunt: greges, caprarum & ouium. Oua oblonga & faſtigio cacuminata fœminam ædunt, rotunda uero, & parte acutiore obtuſa, marem.

AD REM RVSTICAM, ſpectantia.

Solum probatur, quod pingue eſt & dulce, utrunque ita deprehendas. Glebam paruam dulci aqua conſperge & ſubige: ſi glutinoſa eſt, & adhæret, conſtat illi ineſſe pinguedinem. Scrobe effoſſa & rurſus impleta, ſi ſuperauerit terra pinguis eſt, ſi defuerit tenuis. Dulcedo autem cognoſcitur, ſi ex ea parte agri, quæ diſplicet

magis glebam in fictili uaſe aqua dulci maceratam iudicio ſaporis explores. A Fauonio ad æquinoctium uernum purgari debent fruges, ac ſalicta ſeri. Inter æquinoctium & Pleiadum exortum ſegetes runcari, herba e frugibus expurgari, bobus terra proſcindi, ſalices cædi, prata defendi, quæ ad arborum culturam pertinent, antequam gemmas agant, ac florere incipiant, abſolui. A Vergiliarum ortu ad ſolſtitium uineæ nouellæ fodi atque occari, uites pampinari. Inter hoc & Caniculam, meßis fieri, arationes abſolui, legumina ſeri, uineæ ueteres iterum occari, nouellæ etiam tertio, ſi glebæ ſint. A Sirij ortu ad autumni æquinoctium frondes cædi, prata irrigua iterum ſecari. Ab æquinoctio ad Pleiadum occaſum frumenta & fabæ ſeri, legi uuæ, uites putari & propagari ac ſeri poma. Inter Vergiliarum occultationem & brumam, ſeri lilium & crocum, ac roſæ concidi. A bruma ad zephyrum aqua ex agris, ſi qua eſt, deduci, uineæ & arbuſta putari. Noualis terra eſt, in qua alternis annis ſeritur, aut quæ per ſingulos annos renouatur ſeminibus. Ariſtæ ſunt quaſi tela, ſiue aculei ſpicarum, quibus à morſu auium minorum ſeges defendatur. Ante coïtum habenda cura equorum, à coitu equarum, à partu pullorum.

DE PLANTIS.

OLea Mineruæ *ſacra erat, populus* Herculi, *laurus* Apollini, *myrtus* Veneri, *quercus & eſculus* Ioui, *uitis & hedera* Baccho, Plutoni *cupreſſus, pinus matri* Deum, *palma* Victoriæ. *Quinque ſuccorum genera ſunt: Vinoſus, ut uitis, mori, myrti: pinguis, ut oleæ, lauri, nucis: dulcis, ut glandis, glycyrrhizæ: acer ut naſturtij: amarus, ut abſynthij. Duæ fructuũ ſpecies. Induſtriales, qui ſine hominis*

minis induſtria non proueniunt, quod genus uinum, frumenta, legumina. Et naturales, qui natura ſua, ac ſine cultoris ope naſcuntur, ut mala, pyra, ceraſa, nuces. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plures conſequentur. Poſt uindemiam bonam ſtrictius: poſt exiguam latius putandum. In locis frigidis à meridie uineta ponantur, in calidis ab aquilone, in temperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) ab occidente. Græci inquiunt Aegyptios hoc pacto prouentum futurum cuiuſque ſeminis experiri. In area aliqua diuiſis ſpatijs diuerſa frumenti uel leguminum ſemina ſpargunt: deinde ortu Caniculæ explorant, quæ exurantur, quæ illæſa permaneant. Quibus annis in quercuum pomo reperitur muſca, bellum futurum eſſe iudicant: quibus araneus, peſtem: quibus uermis, caritatem.

TEMPESTATVM SIGNA.

IMminere pluuiam ſignificant mergorum è flumine celer uolatus, ac clamor. Fulicæ, quum in ſicco ludunt. Ardea, ſi ſupra nubem euolet. Plumæ in ſumma aqua colludentes. Iuuenca cælum aſpiciens, & naribus auras captans. Ranæ in limo querulæ. Formicæ oua efferentes. Arcus cæleſtis. Cornix impendiò garrula, caput undis ſi immergit & obiectat. Fungi in oleo creſcentes, nam quum aër humidus eſſe cœperit, fauilla quæ cum fumo egredi ſolet, aëre craſſo prohibita in lucernis reſidet. Imbres quoque expectandi, quum homini manus areſcunt, quoniam tunc ſiderum uis liquores undique colligit. Quando Sol & aſtra maiora apparent, tum enim humore medius craſſeſcit aër. Quum pulli plus ſolito pipiunt. Quum ſues multum grunniunt. Quando pauones uociferantur. Quum Luna rubicunda uidetur, non modò

rubor ille aëris prope ſtellam eſt, ſed per magnam cæli partem ſpargitur. Verum iuxta eam duntaxat apparet, propter lumen, quod aëra illuſtrat, ruboremq́; qui in eo eſt, oſtendit. In anatibus pectoris os, quod prominet, ſi rubeat, hyemis nondum eſſe finem aiunt: ſin colore appareat albo, rationem contrariam.

NONNVLLAE HISTORIAE ac fabulæ.

QVatuor mundi maxima imperia fuerunt. Principio Babylonicum ab oriente: deinde Macedonicum ab Aquilone: pòſt Aphricanum à meridie: poſtremò ab occidente Romanum. Septem orbis miracula à ueteribus tradita ſunt. Aegyptiæ Thebæ centum portas habentes. Muri Babylonis coctis lateribus & bitumine conſtructi circuitu ſtadiorum tercentum, latitudine cubitorum octoginta. Mauſoli ſepulchrum in Caria ab Arthemiſia uxore ædificatum. Pyramides in Aegypto altitudine incredibili. Inter quas una à trecentis ſexaginta hominum millibus annorum uiginti ſpatio conſtructa eſt: & in raphanos, allium ac cepas, quibus operarij ueſcebantur, mille octoginta talenta erogata. Coloſſus in Rhodo εἴδωλον Apollini ſacrum, quæ erat columna ærea ſexcentos cubitos alta. Capitolium Romanorum. Hadriani templum in Cyzico. Alexander adhuc puer, cum & leuitate corporis, & pedum uelocitate plurimum ualeret, hortatus à patre, ut in Olympiacis ludis ſtadium curreret, ait, facerem id quidem, ſi cum regibus mihi certamen futurum eſſet. Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo octingenta ſexaginta ſex oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe redacta teſtatus eſt. Veteribus quinque magiſtratuum genera erant. Legitimus,

quum

quum eligebantur à ciuibus. Naturalis,*quemadmodum natura mares inter omnia animantia fœminis præſunt,& parentes liberis.*Per genus,*ut Lacedæmoniorum reges imperabant.* Ex conſuetudine,*ſicut pueris pædagogi præſunt.* Et tyrannicus,*quum coactis per uim ciuibus inuitis regnant.Cæſares dicti ſunt ab Aphricano Scipione,qui primus Cæſar à cæſo matris utero uocatus eſt.* Errant qui Iulium *Cæſarem putant inde nuncupatum.* Nam *quo tempore ſubiugaret* Gallias *matrem ipſam amiſit*, Aureliam *nomine,quæ ſuperuiuere nequiuiſſet,ſi cæſo eiuſdem utero natus fuiſſet.* Decemuiri *erant decem uiri qui leges in decem tabulis à* Græcis Romam *portauere, & eas in foro parieti affixerunt.Qui decemuiri poſtea has leges interpretando duas tabulas addiderunt.Catonem ſeniorem pœnitebat mulieri quicquam arcanum credidiſſe, aliquò naui tranſiuiſſe,quò pedeſtri itinere proficiſci licuiſſet, & unquam diem ſibi per negligentiam inanem effluxiſſe.* Διογένης ἐρωτηθεὶς τὶ γῆ βαρὺ βαστάζει, ἄνθρωπον ἔφη ἀπαίδευτον. Quum Alexander *urbem cuidam donaſſet,diceretq́; ille cui ea donabatur ſe tãto munere indignũ eſſe,non quæro,inquit, quid te accipere deceat,ſed quid me dare.* Artaxerxes *centum & quindecim filios habuit.* E Proculo *Cæſare centum uirgines intra quindecim dies fœtum conceperunt.* Adoleſcens *temerarius* Socratem *calce percuſſit.Quod quũ philoſophus moleſtè ferentes comites uideret, adeò ut hominem uellent perſequi: ſi me aſinus,inquit, calce pulſaſſet,dignum me, ut mutuò illi calces incuterentur,exiſtimaretis?* Effigies *maiorum cum titulis adfixis in prima ædium parte poni ſolebant: quò eorum uirtutem poſteri non ſolùm legerent, ſed etiam imitarentur. Quidam rogatus, quur claudus ad bellum ueniſſet, reſpondit*

ſe pugnare uelle, non fugere. Quum quidam ante urbem, quam obſidebant, in bombarbam tantæ amplitudinis, ut facile hominem caperet, inijcerent globum, lapillus propè puluerem ſphæræ caſu fractus incenſusq́; , multos eorum, qui ante os machinæ ſtabant mirantes molem inſtrumenti, reddito globo interemit, docuitq́; alios accuratius machinas debere purgari. Faber quum ex altißimo templo decidiſſet, caſuq́; ſuo ipſe illæſus occidiſſet alium, à filio mortui ſenis in iudicium uocatus eſt: cui reſpondebat, aſcende tu in eum locum, è quo cadebam, ego ſedebo ubi pater erat, & me quoque ruendo interficias. Satyrus, quum uehementer algeret hyberno gelu ſupra modum ſæuiente, ab agricola inductus eſt in hoſpitium. Hic uidens ruſticum inflantem in manus, rogauit quur id faceret: ut eas calefaciam inquit. Mox appoſita menſa, quum idem inflaret in feruidam offam, iterum rogauit, quur id faceret: ut eam refrigerem reſpondebat. Quid? ait Satyrus, ex eodem ore calidum & frigidum? quod monſtri genus hoc eſt? & confeſtim ex ædibus fugit. Ruſticus empturus aliquid in domo fabri, uiſa ante pedes parte ferri arreptaq́; , manum adußit, nihil de igni cogitans. Is commotus alterum enſe petit. Faber accito puero iubet ut ferrum auferat. Hic ſuper id prius expuebat: auditoq́; ſtrepitu dixit eſſe calidum. Ruſticus reuerſus domum, in calidißimum cibum ex aqua, herbis, & modico pane paratum ſibi ab uxore ſimili modo expuebat, nullumq́; ſentiens ſtrepitum, bonam partem ilico hauſit.

Simili

SIMILITVDINES POETICAE.

AD ſcribendum non parum cōferunt ὁμοιώσεις. Sæpenumero enim res ita magna eſt, ut alioqui uehementiam haud ſatis commodè exprimas. Nos exempla aliquot ponemus è quibus intelligant adoleſcentes & qua ratione autores ijs uſi ſint, & quó nam pacto ſcripturi id genus figuras aptè poßint uſurpare.

Bellare.

Fulminei ſic dente ſues, ſic hiſpida turpes
Prælia uilloſis ineunt complexibus urſi. Et:
Vt notus & boreas gemino de cardine mundi
Hic niue Riphea: Libycis hic paſtus arenis
Bella cient, clamant amnes, freta, nubila, ſyluæ
Iamq; patent ſtrages, plangunt ſua damna coloni.

Conqueri. Verg. quarto Georg.

Qualis populea mœrens philomena ſub umbra
Amiſſos queritur fœtus, quos durus arator
Obſeruans nido implumes detraxit.

Conſuetudo. Propertius:

At ueluti primò taurus detrectat aratra,
Pòſt uenit aſſueto mollis ad arua iugo.

Dubium. Ouidius:

Saucia trabs ingens ubi plaga nouißima reſtat,
Quo cadat in dubio eſt, omniq; à parte timetur:
Sic animus uario labefactus uulnere nutat

Durum. Vergilius:

Nec magis incœpto uultum ſermone mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet marpeſia cautes.

Errare. Ouidius:

Errat ut à uentis diſcordibus acta phaſelus.

Euadere. Vergil.

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis.
Tandem liber equus, campoq́; potitus aperto,
Aut ille impaſtus armentaq́; tendit equarum,
Aut aſſuetus aqua perfundi in flumine noto
Emicat, arrectisq́; fremit ceruicibus altè
Luxurians, luduntq́; iubæ per colla per armos.

Ferire. Ouidius:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab undis
Quàm graue baliſtæ mœnia pulſat onus.

Fides. Ouidius:

Scilicet ut fuluum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Fortuna. Ouidius in triſtibus:

Vtq́; comes radios per ſolis euntibus umbra eſt,
Quum latet hic preſſus nubibus illa fugit:
Mobile ſic ſequitur fortunæ lumina uulgus,
Quæ ſimul inducta nube teguntur, abit.

Frequentia, uel concurſus. Ouidius:

Vt redit itq́; frequens longum formica per agmen
Granifero ſolitum dum uehit ore cibum
Aut ut apes ſaltusq́; ſuos, & olentia nactæ
Paſcua per flores, & thyma ſumma uolant:
Sic ruit ad celebres cultiſsima fœmina ludos.

Fruſtra. Claudianus:

Attonitus ſtabulo ceu paſtor inani
Quem lupus aut rabies Pœnorum inopina leonum,
Aut populatrices infeſtauere cateruæ,
Serus ad illa redit, uaſtaq́; paſcua luſtrans,
Non reſponſuros ciet imploratq́; iuuencos.

Fugere.

Fugere. Ouidius:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ,
Sic agna lupum, ſic cerua leonem.

Furere. Ouidius:

Vtq; furit catulo lactante orbata leæna,
Signaq; nacta pedum ſequitur quem non uidet hoſtem.

Horrere. Idem.

Horruit æquoris inſtar
Quod fremit exigua quum ſummum ſtringitur aura.

Impetus. Verg.

Vt fera quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit, ſeſeq; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur. Idem.
Vtq; leo ſpecula quum uidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum
Aduolat.

Impoßibilia. Ouidius:

Si re meos caſus ſi quis deſiderat omnes,
Pluſquam quòd fieri res ſinit ille petit.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent,
Paruaq; quot ſiccus corpora puluis habet. Idem.
In caput alta ſuum labentur ab æquore retro
Flumina, conuerſis Solq; recurret equis,
Terra dabit ſtellas, cælum findetur aratro,
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas,
Omnia naturæ præpoſtera legibus ibunt. Propertius:
Terra prius falſo partu deludet arantes,
Et citius nigros Sol agitabit equos,
Fluminaq; ad caput incipient reuocare liquores,
Aridus & ſicco gurgite piſcis erit,
Quàm poßim noſtros aliò tranſferre dolores. Ouid.

Nam prius incipient turres uitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Infectio. Claudianus:

Ac uelut infecto morbus crudeſcere cælo
Incipiens, primos pecudum depaſcitur artus,
Mox populos urbesq; rapit, membrisq; peruſtis
Corruptos Stygiam peſtem diffundit in amnes.

Lætitia. Vergilius:

Ceu preſſæ quum iam portum tetigere carinæ:
Puppibus, & læti nautæ impoſuere coronas.

Leuitas. Idem:

Pars leuibus uentis, uolucriq; ſimillima ſomno.

Natura. Claudianus:

Vt leo quem fulua matris ſpelunca tegebat
Vberibus ſolitum paſci, quum creſcere ſenſit
Vngue pedes & terga iubis, & dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas, & rupe relicta
Getulo comes ire patri, ſtabulisq; minari
Aeſtuat, & cæſi terga abſorbere iuuenci.

Præcipitatio. Vergilius:

Non aliter, quàm qui aduerſo uix flumine lembum
Remigijs ſubigit, ſi brachia fortè remiſit,
Atq; illum in præceps paruo rapit alueus amne.

Sæuire. Idem:

Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Quum fremit ad caulas uentos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media tuti ſub matribus agni,
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira
Sæuit.

Sæuitia. Ouidius:

Sæuior illa freto ſurgente cadentibus auſtris.

Durior & ferro,quod Noricus *excoquit ignis.*

Timor, Ouidius:

Vtq; fugax auidis ceruus deprehenſus ab urſis
Cinctaq; montanis ut pauet agna lupis.

Tremor. Idem:

Sed tremit ut quondam ſtabulis deprenſa relictis.
Parua ſub infeſto dum iacet agna lupo. Idem:
Illa tremit uelut agna pauens,quæ ſaucia cani
Ore excuſſa lupi nondum ſibi tuta uidetur.

Triſtitia. Idem:

Sparſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater adire rogum.

ALIA AD POETICEM ſpectantia.

POëtæ Græci ſimul *proponunt & inuocant.* Quemadmodum *in* Odiſſea Homerus : Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον,ὃς μάλα πόλλα Πλάγχθη,ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληιάδεω ἀχιλῆος. *Latini antè proponunt, atq; poſtea inuocant,ut* Vergilius:*Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram* Vertere Mecœnas*, ulmisq; adiungere uites* Conueniat.Deinde:*Vos ó clariſſima mundi lumina. Tria poëmatum genera ſunt.*Dramaticon,*in quo perſonæ ſolæ loquuntur:ut comœdiæ,tragœdiæ.*Exegeticon, *ubi ſolus poëta:cuiuſmodi ſunt* Vergilij Georgica. Et κοινὸν, *commune, uel miſtum, in quo ſimul & poëta & perſonæ loquuntur,ut* Homeri Odyſſea, Iliasq;. *Trifariam differunt tragœdia & comedia. Si quidem in tragœdia res magnæ tractantur, & pericula magna:in commœdia res humiles*

les, & pericula parua. In tragœdia exitus triſtes ſunt: in comœdia læti. In tragœdia utuntur cothurnis: in comœdia ſoccis. Comici ſeruos & humiles deſcribunt: Satyrici ruſticos: tragici, diuites ac potentes. Comœdiarum nomina ſumuntur, à perſona, ut Amphitryo: à loco, ut Andria: ab euentu, ut ἑαυτὸν τιμωρούμενος. *Scenarum tria genera ſunt. Tragicæ, quæ conficiuntur columnis, & faſtigijs, & regum ſignis. Comicæ, quæ ædificiorum priuatorum ſpeciem habent. Satyricæ, quæ arboribus, ſpelũcis, & mõtium ſimilitudine ornantur. Quatuor ludorum formæ erãt. Megalenſes, magnis dijs conſecrati. Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri inſtruebatur. Plebei pro ſalute plebis inſtituti. Et Apollinares, Appollini conſecrati. Homerus in Iliade corporis robur: in Odyßea animi fortitudinem expreßit, & hominem totum artificio miro cõplexus eſt. Quòd admiratus Maro, in prioribus ſex Aeneidos libris* Ὀδυσσείαν, *id eſt, animi uirtutes: in poſterioribus ſex Iliada ſiue corporis præſtantiam æmulatus eſt. Homerus floruiſſe dicitur olympiade uigeſimatertia, annis poſt Troiam captam quingentis, poſt Romam conditam ſexagintaſeptem, quo tempore regnabant apud Romanos Numa Pompilius, apud Medos Diocles, apud Lydos Gyges. Ab Homeri ætate ad tempora noſtra bis mille & quadringentos ferè annos fluxiſſe colligunt. Circumiens urbes poëmata canebat, quæ poſtea Piſiſtratus congregaße fertur:*

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι
Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, *Salamin,* Ius, Argos, Athenæ.

De eius

De eius morte illud legimus, quòd quum in Io inſula piſcatorum quæſtionem propoſitam ſibi ſoluere nequiuiſſet, triſtitia uictus uitam finiuerit. Ille enim adſtans interrogauerat: ἄνδρες ἀπ᾽ ἀρκαδίης ἁλιήτορες ἦρ᾽ ἔχομέν τι; *Ipſi ueſtes pediculis purgantes reſponderant:* ὅσσ᾽ ἕλομεν, λιπόμεσθ᾽, ὅσα δ᾽ οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. *Homerus aiebat numerorum alium eſſe parem, alium imparem: & parem quidem imperfectum eſſe, imparem uerò perfectum & plenum, quòd additus pari ſemper ſeipſum ſeruet, atq; impar permaneat.*

*

IOACHIMI FORTII RINGEL-bergii Andouerpiani Experimenta,

IOA. FORT. IOANNI TARTESIO, S.

NVGAS *heic trademus Tarteſi iucundißime, quas inter proficiſcēdū ad academias diuerſas à uulgo didicimus, ſcitu non iniucundas, neq; planè inutiles, præſertim ſi tædium leuare à ſtudio, ac labore libeat. Equidem non aliam ob cauſam cognitionem Muſices literatis uiris conferre putem, niſi ut interim triſtitiam illam, quam adferunt perpetuæ meditationes ex animo pellat. Quis nanq; adeò patiens eſt ſudorum, ut tempore nullo fatigetur? Ergo quando huiuſcemodi dabitur occaſio, licebit & nugas, quæ heic proferentur, inſpicere. Nec feres indignè, quòd tibi eas inſcripſerim tanta grauitate, ac eruditione uiro: tibi quippe non frugiferas modò, uerùm neceſſarias fore arbitrabar, ut quem ſciam cura ſemper nimia præpediri. Rationem naturæ frequenter heic admiraberis. Mitto quod pleriq; nihil ardentius deſiderent, quàm id genus experimenta. Parua ſcilicet hæc ſunt, quibus mutuam inter nos neceßitudinem firmari uelim, ſed & maximarum*

rerum non maiora plerunq; initia extiterunt. Meliora præſtabimus, quum dabitur opportunitas. Vale, Lutetiæ Cal. Nouemb. An. M. D. XXIX.

S*i è nare dextro ſanguinem miſeris, digitum dextrum auricularem incurua ac uiribus totis preme: ſin è ſiniſtro, læuum. Hoc etenim compreſſu fluxum protinus reſtringui arbitrantur, atque meatus quoſdam impediri. Experimentum eſt, ut uideo non paucis familiare, quanquam mihi ſuperſtitio primùm uidebatur. Si à coïtu frigus ſentiat mulier, & dolores in renibus, ſi color in facie uehementer immutatus ſit, & ſi nouus aliquis appetitus extſtat ueluti terræ, aut carbonũ, indicium eſt eam concepiſſe. Venter in parte ſiniſtra magis extumeſcens, fœminam eſſe conceptam ſignat: in dextra marem. Si ante coitum fœmina equarum lac potarit, protinus fœtum (ut inquiunt) concipiet. Veſtimenta ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad dimidium, hac unguito fundum arcæ, & extrinſecus pedes ac angulos. Vbi adaruerit, ueſtes in ea condito. Fumus è ſulphure in ignem coniecto proueniens, purpureas roſas, illico reddit albas. Vino exuſto, linum ſi immerſeris, concipere quidem poterit flãmam, ſed non aduri. Duobus poculis repletis, unum fundere in alterum potes, ſi cineribus unum, alterum humore impleueris. Si ſummos iugulandium cortices uirentes & confractos in aquam è puteo hauſtam miſeris, eóq; liquore perfundas ſolum, confeſtim lumbricorum ingens prodibit copia. Idem eueniet, ſi pede pauliſper terram contundas. Metallis uiridis color inducitur, ſi humectentur aceto ſalſo. Quidam (ut ipſe uidi) coruorum oua è nidis*

eijciunt

eijciunt,reponuntq́; gallinarum. Inde poſt hedbomadas treis aut quatuor pullos excluſos caporum cuſtodiæ tradunt ad hunc modum. Pectori extrahunt plumas omnes, urticis diu perfricant, pulloſq́; ſub eo decem uel duodecim ponunt,quorum molli attritu dolor leuatur. Poſtmodo ſemper eoſdem capus per diem ducit, uerrit terram, gallinarum uoce conuocat, defendit à cornicibus. Nocte in nido ipſos ad hoc parato,nonſecus atq; matres fouet. Id faciunt,quò interea illæ parere queant oua. Salis genus eſt,quod armoniacum nuncupant: hoc contuſum miſtūq́; aquæ,literas quidem albas reddit,nihil diſtantes à colore papyri:ſed ſi igni admoueris,nigras. Ad eundem modum aluminis puluere ſcripta non apparent,niſi chartam cum legere uoles,merſeris in aquam. Hirci aut bouis pinguedine liquefacta ouum uel ſilicem pinge,atq; in acetum ad horas ferè ſeptem pone. Poſt eo extracto, corroſum & cælatum erit,quicquid ſæuum non defenderit:tanta uis aceto ineſt proxima quæq; corrodendi. Si gallinacij galli allium prius comederint,ferociſſimi fore dicuntur ad pugnam: atq; alias omnes ſuperaturi. Ideo & uiatores eo ueſcuntur, quod animoſum reddat hominem. Datur & equis eandem ob cauſam ferocioris animi. Si uoles ſcire in uinum aqua addita ſit, nec ne, uaſculum facito de materia hederacea, uinum quod habere aquam putabis,in id mittito. Si habebit aquam,uinum quia acrius eſt, modo lignū non ſit nimis denſum effluet,aqua manebit. In auellana nuce uermis eſt. Vidi nonnullos,qui adfirmarint ſeſe ſerpentem ex eo educaſſe. Nucem ferro ſeccant uſque ad uermen,ipſo tamen illæſo. Hunc cum nuce ouium lacti imponunt, exponuntq́; Soli, uaſculo prius, cui lac ineſt, maiore ex parte tecto. Id ad multos dies faciunt. Tandem

uident

uident ſerpentem iuſtæ magnitudinis excreſcere. Hunc *ſi ſeruare uelis, alere potes lacte, quo præcipuè id genus animantiū gaudent.* Armoniaci *ſalis unciæ dimidium accipito, tantundem uitrioli* Romani *albi: ſalis petræ, atq; uiridis æris utriuſq; dragmas tres, quæ in puluerem omnia redigantur.* Huic *annulum compoſitum ex auro ac argento pallidißimum immerge, atq; igni appone.* Poſt *horæ unciam exime, recentiq; ablue urina.* Tum *etiam in lapide auri colorem optimum inuenies.* Si *poculo omnino repleto addatur liquor, effluet: ſin nummi, humor attolletur.* Si *magnetem allio unxeris, uirtutem attrahendi ferrum amittet.* Rurſus *ſi in arietis ſanguine pauliſper ponatur, eandem recuperabit.* Dentes *albeſcunt attritu aquæ fortis.* Quidam *ſcripſit* μελαγχολίαν *pelli, ſi corpus perfricetur urticis.* Mirum *eſt, quod ipſe ego ſæpenumero deprehendi, magna adſtantium admiratione, fuſtem frangi duobus impoſitum poculis uitreis, idq; illis haudquaquam commotis.* Pocula *duo uitrea plena humore ſuper ſedes duas ponito, ad pedum quatuor aut quinq; diſtantiam.* Inde *baculum fragilem totidem longitudine pedum ſuper uaſcula eadem collocato, ita ut cyathorum margines uix attingat.* Deniq; *fuſte alio robuſtiore impoſitum poculis baculum uiribus totis medium percutio.* Sic *frangetur poculis immotis, modo lignum ſit, ut ante diximus, fragile.* Incidi *in aulicum quendam, qui ſe multa noſſe iactitabat.* Concipe, *inquit, mente numerum aliquem.* Id *feci, accepi duo.* Tum *ille, hic (adſtabat enim alter quidam) dat tibi numerum parem tuo, collige utrunq;.* Id *quoq; feci.* Et *ego ait, addo quatuordecim.* Hæc *itidem eius iuſſu priori ſummæ coniunxi.* Iam *collegeram duodeuiginti.* Age, *inquit, ſummæ totius dimidium reijce.* Id *feci ac ſeruaui nouem.*

Et redde huic ſuum. Reddidi *nempe binarium. Tum ille nouit mihi ſupereſſe ſeptem,quum tamen ei non dixeram, cuiuſmodi numerum initio cōcepiſſem.* Ego *protinus rem admirans,rogare cœpi,ut artem me doceret.Memoria tene,inquit,quo ordine ſum progreſſus,ſemper dimidium numeri relinquetur,quem ipſe dederis cogitanti. Si etenim quatuordecim tu adieceris,ſeptem retinebit:ſi uiginti,decem: ſi undecim , quinq; cum ſemiſſe. Illi rurſus reſpondi hoc modo:Concipe mente numerum:dixit ſe habere. Ei adde dimidium:feci ait.Rogabam num haberet numerum imperfectum,ueluti quum dicimus tria cum ſemiſſe, quatuor aut quinq; cum ſemiſſe : aiebat ſe habere. Fac integrum,hoc eſt,pro ſemiſſe repone unitatem. repoſuit. Age, inquam,totius numeri,quem modò collegiſti, rurſus adijce dimidium: id itidem fecit. Interrogabam num,ut antè,numerum haberet imperfectum:habeo ait. Iuſsi ut faceret integrum , quod fecit. Remoue inquam,de ſumma collecta nouem:dicebat ſe remouiſſe.Agedum adhuc nouem abijce: non poſsum ait. Tum ego ſciui ipſum accepiſſe ſeptenarium. Nam è priore additione imperfectio proueniens unum notat:è poſteriore duo.Ad hæc quoties nouem abiecerit,toties eum quatuor habere manifeſtum eſt. Idem rogauit quidnam ſit quod augetur,ſi adimas:minuitur, ſi addas quicquam. Demum hæſitanti negantiq; tale aliquid reperiri,foramen reſpondit,in ueſte aut re alia. Alius quidam contendebat me imitari non poſſe tria uerba,ſeu treis oratiunculas,quas prior ipſe pronuntiaret. Prima erat,* Noſce *teipſum:ſecunda,*Ne *quid nimis:tertia,Iam te uici. Et reuera uicerat,quoniam tertiam orationem non ſum imitatus,rogabam enim quare me uiciſſet. Dixiſſem itaq; & ego : Iam te uici. Faba creſcens è corde felis efficit, ut*

homo

homo, cuius corpus tangit, nō cernatur. Nonnulli aurium ſordes digito nummis admouent, quo iuſtum podus habeat aurum. Mulieres grauidæ, ſi terreantur, manum per faciem deducunt, ne fœtus ſignum aliquod habeat in facie. Si bombardis aues conficere uoles, impoſito globo plū beo ſeu charta, inijce minutos ſilices, aut clauos ferreos in partes conciſos: deinde adde chartam contuſam: ne excidant: ſic uno ictu alites fortè nouem ſeu decem habueris. Idem conferret aduerſus latronum inſidias. Actis occultè cuniculis ſub arcem, impoſitoq́; & accenſo puluere uſq; ad centum uaſa, etiamſi munitiſſima ſit, euertitur. In dulci aqua oua merguntur ad fundum, in ſalſa natant. Firmato arcu in camino, ſagitta ſemper decidet in eundem horti locum. In Amphora magna ſtupa incenſa, & ore celeriter impoſito aquis, ingens liquoris copia ſurſum repente influet. Aerea fiſtula continens argentum uiuum ſuper mēſam ſalit, ſi ante fuerit impoſita igni. Submerſam aquis uel uino muſcam in farina aut cineribus uolue: deinde ipſam incluſam inter manus halitu tuo pauliſper foue donec reuiuiſcat. Haſta obliqua in quamuis formā flectitur, ſi prius partem, quæ curua eſt leui flamma aduſſeris. In uinum ſolent œnopoli inijcere calcem, unde & urina impeditur, & calculus generatur. Proinde literarum candidati, quibus minus eſt corporis exercitium, id in uitreum uas, quale uſurpant medici in iudicanda urina: infundant: tum enim & pulueres, ſi qui ſint, uidebunt: & per digitos quàm denſæ ſit ſubſtantiæ uinum perſpicient. Clauum ferreum ceræ modo quaquauerſus flectes, ſi caput & aciem tenui lino ita circumuolas, ut commodè utraque manu ipſa poſſis comprehendere. Campana maxima ſi pulſetur, uel tenuiſſimo filo circundata, finditur. Mulieres ut ob mariti mor-

tem ploraſſe uideantur, cepam admouent oculis. Imple poculum aqua, & accipe particulam lanei panni longitudine duorum palmorum: hanc totam humectes ac impone poculo, ſic ut altera pars immerſa ſit aquis, altera extra poculum dependeat, tum exemplò liquorem omnem efflue re cernes. Commixtum ſali uinum & appoſitum igni recepta flamma aſtantis formam cadaueri ſimilem efficit. Sæpenumero per nigri equi collum manū ſurſum ac deorſum in tenebris duxi, uidiq́; ignium ſcintillas erumpere. Ipſe expertus ſum uillos ſalamandræ non conſumi igne. E radice, hominis imago facta infoſſaq́; rurſum terræ, fibras emittet, uidebiturq́; ſic creuiſſe. Abſente igni oua coques, impoſitis ijs calci ſuperfuſaq́; aqua. Supra candelam in laterna hominum, leonum, ceruorumq́; effigies ſuſpendunt, quæ ui uel ſpiritu ignis, ac admirabili naturæ induſtria circumaguntur. Infuſa aqua uaſi alicui, à quo procul abes in eius fundo nummum cernes, quem antè non uidebas. Etenim ſi in aquam aſpexeris, propinquiora facilius apparebunt: ſi ex aqua remotiora. Nemo non nouit ignem ſeruari etiam per horas undeuiginti, cooperta teda cineribus. Mirum experimentum omnibus notum, pondus magnum adfixum medio baculo facilius portari à duobus hominibus, ſi impendiò longus ſit, quàm ſi eſſet breuior, quum tamen ipſa longitudo oneris nonnihil adferat. Muſici organi ſonus mutatur infixo gladiolo partibus illis, quibus annectuntur fides. Vergilius autor eſt è boue putrefacto magnam apum copiam erumpere. Inflato per fiſtulam uiſcoſo humore, grandes continuò bullæ apparent, euolantq́; oui inſtar per aëra. In horologijs ferri pars, quam magnes lapis attigit, ſemper petit aquilonem. Cape longum & tenue filum, huic inſere lumbricos multos, ut filum oc-

culte

cultetur. Id conuolutum atq; adfixum longæ uirgæ eſca erit ad capiendas anguilas. Nam incurui dentes piſcium uermibus hauſtis filo adhærebunt. Effigies rerum obiecta rum in ſpeculo cerni, nemo miratur ob crebrum experi= mentum. Putribus lignis præcipuè ſalicum tantum lucis ineſt, ut etiam media nocte res propinquas diſcernere poßis. Abſoluta cœna uel prandio nummos accipe qua= tuor & uiginti. Ex ijs ante unum conuiuarum unum pone, ante alterum duos, ante tertium tres: uocenturq; inde mē ſæ aßidentes primus, ſecundus, tertius: reliquos cuiquam illorum trade. Tum in medio menſæ poſitis, ſi lubet, libro, nuce, ſpeculo, ſiue rebus alijs, atq; ab ijs paulum digreſſus dic ut aliquis eorum, qui uolet, ſumat librum, alter nucem, tertius quiſpiam ſpeculum. Vbi reſponderint ſe recepiſſe, iube ei, cui nummos undeuiginti dederas, ut de illis tot ex= manu ſua remoueat, quot habet ante ſe is qui accepit li= brum: ad hæc ut nucem habentis geminatum numerum, habentis ſpeculum, quadruplum abijciat, reliquos reddat tibi. Nam ex ijs uidebis, quid quiſq; ſibi elegerit. Quippe ſi unus ſuperat, primus librum habet, ſecundus nucem, ter= tius ſpeculum. Si duo, primus nucem, ſecundus librum, ter= tius ſpeculum. Si tres, primus librum, ſecundus ſpeculum, tertius nucem. Si quinq;, primus nucem, ſecundus ſpeculū, tertius librum. Si ſex, primus ſpeculum, ſecundus librum, tertius nucem. Si ſeptem, primus ſpeculum, ſecundus nu= cem, tertius librū. Gallinaceo gallo & igni terrentur leo= nes. Si uel tenebris nocturnis, & ſine ponderis ratione ſtā num ac plumbum diſcernere uelis, dentibus utrunq; mor= deas, nam in ſtanno ſenties ſtrepitum. Fama eſt funus oc= ciſi hominis ſtillare ſanguine, ſi adfuerit interfector. Et naues mergi ni mortuorum corpora confeſtim eijcian=

tur. Aduerſus ebrietatem præſens remedium abſintij eſus. Albumina ouorum mixta croco intra menſem ſic indureſcunt, ut topatium gemmam exiſtimes. Maximè mirum eſt, quod equidem uidi in poculo uitreo immerſo aquis chartam ſiccam permanere, etiamſi per multas horas in humore teneatur. Pari modo ſcio quoſdam cum uaſe aperto, conuerſo ore in altißima flumina deſcendiſſe, ſumptis ſecum cibo ac potu & face ardente, ibiq; ſic uerſatos eſſe à medio die ad occaſum Solis, & aridos demum exiuiſſe. Putcum fodere uolentes, proni reſpicere ſolent in campis, unde plures uapores exeant. Occultè ſcribas tranſpoſitis ſyllabis, ut terma pro mater. Id aliquando facimus in ſignandis nominibus barbarum aut lapidum, quibus in re quapiam utimur. Lacedæmonij ſurculos duos teretes habebant pari magnitudine, quorum unus in bellum proficiſcenti duci dabatur, alterum magiſtratus ſeruabant. Circum hunc lorum lõgum plicabant, ita ut oræ cohærerent. Literas deinde ſuper commiſſuras ſcribebant, mittebantq; imperatori. Seuo ſcripta leguntur, ſuper literas ſparſis pul ueribus. Fit aliquando præſertim, quum rex in manibus hoſtium eſt, ut nulla ſcripta ad principem perueniant. Tum ſic agendum. Ex alio quopiam loco, qui regis cubiculum proſpicit, quum ipſum in feneſtra uideris, ſex faces ardentes pro literis oſtende. Vna erit pro ſeptem: a, b, c, d, e, f, g: duæ pro totidem: h, i, k, l, m, n, o, : pro reliquis, tres: p, q, r, s, t, u, x, y, z. Sed uarietas in earum oſtentatione. Nam una ſemel prolata, à indicabit: bis b: ter c: quater d : quinquies e : ſexies f : ſepties g. Sic duæ ſemel, h : bis i : ter k : quater l. quinquies m: ſexies n: ſepties o. Pari forma faciendum in illis, quæ ſuperſunt. Vt ſi uelimus ſignificare adeſſe fratrem

eius

eius,qui ab hoſtibus captus eſt. Proferamus *unam ſexies pro ſ: tres ter: unam ſemel: tres quinquies,toties unam:ter tres:ſemel unam:eandem poſtea quater:deinde quinquies: tum quater tres:deniq; eaſdem quinquies.*Hoc *erit,frater adeſt.*

*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Epiſtolæ aliquot.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S. D.

VT aliquid ſcribam poſt tantũ temporis interuallum chariſſime Andrea, breuiter peregrinatiõis meæ formam exponam, teq́; ut eam imiteris cohortabor. Egreſſus Lutetia Aureliam ueni cum Hadriano Amerotio uiro utriuſq; linguæ peritiſſimo Vbi ſatis magnam habui auditorum copiam, interq́; illos Ludouicum Stellam quindecim annorum adoleſcentem, tam eruditum Græcè, ut omne genus autorum ſuo Marte queat interpretari, qui in ea urbe Lucianum & Theodori grammaticen publicè docebat. Huius pater Petrus Stella iureconſultus noſtra ætate, ut libri ab eo conſcripti teſtantur, clariſſimus, tot in me beneficia contulit, tam ampla dedit ſtipendia, etſi id genus muneribus non ſoleo detineri, ut per duos menſes perpetuos, quod ſanè non deſtinaueram, illic manſerim. Ibi quoq; mihi amiciſſimus fuit Nicolaus Beraldus, cuius eruditio non modò nobis, ſed uniuerſæ Galliæ ac Germaniæ nota eſt. Profectus ſum inde Biturigas, unà cũ aliquot uiris & mei & literarum amantiſſimis, ubi uarias artes per menſem unum profeſſus ſum. Aegrè illinc potui diſcedere

dere ita nunc precibus nunc muneribus ſolcitabant animũ meum ut manerem. Pluuia maxima durauerat octo diebus, maiorem nobis imprecabantur, ſed reſpondebam me floccipendere, & imbres, & niues, & omnia tempeſtatum genera, neque ob cauſam iſtiuſmodi me uel horam uelle perdere. Nonnulli hoc timore detinebantur: qui pectore erant animoſiore & ardentiore ad literas, me ſunt comitati. Ageſis nunc Andrea uel nomen tuum ſequere, hoc eſt, uirum te præſta. Cogita, quod quum ex libro noſtro de ſtudendi ratione legiſti, tum ex meipſo ſæpè audiuiſti, uix fieri poſſe, ut quiſpiam peritus euadat, ſi ſemper in eodem loco deſederit. Dic obſecro per Muſas, quibus nos noſtraq; ſtudia dedicauimus, pœnituítne unquam literarum gratiâ te mutaſſe locum? An quiſquam eſt, qui manſiſſe ſe optarit in urbe, unde abſceſſerit? Certè niſi te mutuo amore complecterer, non te tam ſtudioſè ad rem adeò frugiferam incitarem. Vale amicorum integerrime. Lugduni emergente Scorpione die Solis hora Saturni.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S.

MIrum in modum literas tuas deſidero, ſed eo forſitan non ſcribis, quod mihi nuſquam firma ſedes ſit. Fac aliquando, quod te facturum eſſe ſperabas, quum Lutetia diſcederem. Ne inſequaris ueſtigia plebis, quæ ſemper optima conſilia damnat: ſed Ciceronem potius, qui in omni artium genere laudat exercitationem. Quid profuerit alijs, qui omnes autores in tenebris legunt, qui librorum ornatu & multitudine gaudent, ſi nihil docere aut ſcribere poßint. Tu omnibus horis, omnibus locis exercēdi quære occaſionem. Salutari cupio Ioannem Tarteſium li-

terarum parentem, & uirum dignum, ut ab omnibus uiris literatis certatim collaudetur. Is enim prorſus nihil aliud curat, quàm ut promoueat literas. Si te contigerit ad Deſiderium Eraſmum proficiſci, illi quoque meo nomine ſalutem dicito. Vale.

IVVENIS QVIDAM LITEratus Ioachino Fortio, S. D.

QVonam pacto fieri dicã uir eruditiſsime, ut ne prouocatus quidem literis, ſi non uenuſtis at certè amantiſsimis, quicquam reſponderis? An ita nos contemnis, ut culicem elephantus Indicus? Equidem fateor me præter nugas effutire nihil: at tuæ forſitan humanitatis erat, ne infimi quidem beneuolentiam reſpuere, meminiſſeque & muſcæ eſſe ſplenem. Te noctes ac dies ſomnio, emoriarq́ꝫ, ni te æquè ac me diligam, ardentius amaturus, ſi animi in nos beneuoli ſpecimen aliquod præbueris.

IOA. FORTIVS ADOLEſcenti cuidam, S. D.

ACcepi denuo abs te epiſtolam, qua ſignificas te uelle me inuiſere, ſi id mihi placere ſcires. Mihi ſummè placet cum literatis hominibus, idq́ꝫ de literis colloqui, ſed uanas quorundam fabulas, quæ nihil ad ſcopum noſtrum conferunt, non ſecus ac peſtem fugio. Aduentus tuus pergratus erit: ad nos accede, quando libitum erit animo tuo. Vale. Sole luſtrante medium cœlum, & horoſcopum Scorpione.

IOA

IOAC. FORTIVS RING.
Guilielmo Cambraico, S.

ABeunti mihi iubebas, ut ſi quos Mathematicos libros Lugduni inuenirem, eos ad te mitterem. Sed perpaucos hic reperio: plures uidi in ædibus tuis, quã ſint, opinor, in tota iſta ciuitate. Michaël bibliopola habet inſtrumentũ magnæ amplitudinis recens æditum in Germania, in quo depicta ſunt ſidera omnia uſque ad Capricornum. Id mire conducit ad intellectum Poëtarum, ubi de ſignorum ortu atque occaſu mentionem faciunt. Verum tamen eadem, & plura habes in globo tuo, cui circuli ærei, quum apud te Biturigibus eram, parabantur. Mirabuntur multi, & ingratum me uocabunt, quod de te tanto uiro, tam bene de me merito nõ aliter ſcribam: quos admoneo te mihi uetuiſſe, ne quicquam laudum epiſtolis inſererem. Vale.

*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de Homine.

SPLENDIDISS. MAGISTRATVI Andouerpienſi Ioa. Fortius Ring. Ando. S.

QVVM *anno ſuperiori Germaniæ partes luſtrarem ornatiſsimi uiri, gratia exercitij, quò & artes nonnullas in locis diuerſis profiterer, & noui aliquid addiſcerem, complures uidi præclaras urbes, quæ & opibus, & literis, & rerum multiformi florent uarietate. Cæterùm quum captus deſiderio patriæ (abſueram enim propemodum biennio) Andouerpiam rediſſem, ceu apertis iam oculis perpendere cœpi, quantum hæc ciuitas cæteris antecellat: utpote in quam congeſtum ſit, quicquid nationũ, quicquid linguarum, quicquid rerum omniũ per oras alias latè natura diſperſit, adeò ut ipſam non immeritò dixeris horreum, uillam, ſeu potius theſaurũ mundi, quò quicquid terræ totius agri paſsim proferunt, aquarum ocyſsimo perpetuoq; curſu deuehitur. Sic terras alias, agros: Andouerpiam, uillã uel theſaurum orbis: oceanum ipſum ac flumina appellare plauſtra poſſumus. Quãquã iam olim patria mihi nota eſt, ſæpè tamen res magnæ maiores apparent, ubi minores uideris: & paruæ minores, ſi maioribus conferãtur. Id nimirũ omnium iudicio cõſtat,*

uix

uix eſſe in Europa emporium,ubi tanta per uniuerſum annum rerum uenalium copia ſit. Habent quædam oppida celebres nundinas,ſed extra eas exiguam hominum frequentiam. Admirabar in eadem urbe magiſtratuum ſplendorem,autoritatem,multitudinem: tot tamq́; ſtrenuos uiros tum pace,tum armis eximios,qui Reipub. præſunt. Deinde magis,ac magis contemplans & urbis opulentiam,& magiſtratuum nobilitatem,grauitatem, tum etiam eruditionem,contemnere cœpi,ac pro nihilo habere,quæ cum tanta laude ac oſtentatione ſcriptorum de Roma, deq́; eius magiſtratibus ſunt prodita. Si etenim Romã admiramur, ac caput mundi dicimus,ubi per bella, per cædes, per fas, per nefas,tot interemptis uiris, tot deletis urbibus opes auxerunt ſuas,& inuitos bello ad ſeſe pertraxerunt. Quanto maior, quanto felicior Andouerpia, quæ nec crudelitate, nec rapinis, nec furore, nec armis: ſed pace, prudentia, concordia, ac ope deorum ad ſummam excreuit potẽtiam. Quò tot gentes,tot nationes,nõ compulſæ, ſed etiam ultro confluunt. Summus rerum opifex ei tribuat ut hac gloria ad finem uſque æui fruatur: ſemperq́;, uti hactenus fecit, enitatur ad altiora. Nec uerear eloqui tantum accreſcere laudi diuinæ,quantum urbi acceſſerit. Siquidem quum elementa uocent mundi fecem,terramq́; centrum, quo ſtupore admiremur centrum id appellari,cuius circuitum tanti populi amplitudo incolat. Non hæc eò dicta ſunt, quòd è ſplendore natalis ſoli mihi quicquam laudis adſcribi uelim,ſed quòd ingratus uiderer, ſi res alias minores longè, extollere conarer patriæ oblitus: ſi eius ciuitatis quæ me in lucem ædidit, atque educauit, ne ſemel quidem mentionem facerem. Cœpit itaque patriæ amor,& tantorum uirorum ſplendor,autoritas,eruditio animum meũ incitare, ut hunc

ut hunc libellum de homine reipub. magiſtratibus dedicarem, qui non humana ſolùm, ſed diuina quadam prouidentia nobiliſsimam urbem exornant, gubernant, tuentur. Quo circa clariſsimi uiri optamus, ut munuſculum ciuis & alumni ueſtri animo grato accipere uelitis, olim plura & fortaſſe maiora, ſi uita ſuperſit, dabimus. Libri iſtius principium conceptionis, uitæq́; humanæ coniecturas, atq; alia nonnulla, quæ ad hominem totum pertinent, demonſtrabit. Inde ipſo in partes duas diuiſo, ea explicabuntur, quæ ad animum priorem hominis portionem ſpectant. Quæ animi ſedes ſit. Quid inter animam, animum, ac mentem interſit. Senſuum quinque internorum, externorumq́; totidem natura. Colorum, ſaporum, uirtutum, ac uitiorum genera: quæ quatuor ad animum non corpus pertinent. Ille enim è cerebri medulla per oculos, linguam, nares ueluti feneſtras quaſdam apertas, rerum colores, ſapores, odoresq́; diſcernit. Et in animo non corpore, prudentiæ, & iuſtitiæ, & fortitudinis, & temperantiæ & adfectuum ſedes ſunt. Poſtremò corporis, & membra, & morbi aliquot, atque his affinia deſcribentur. Quatuor alimenti concoctiones ac excrementa totidem. Humorum quatuor indicia. Quomodo ex ſanguine ſpiritus fiat. Quæ urinæ obſeruatio. In morborum mentione, quid peſtis, φθίσις ληθαργία. Quo differant ἀποπληξία ἐπιληψία, παράλυσις, ſtupor, σπάσμος. Iſthæc breuiter tractabimus, omiſsis ijs, quæ paſsim apud ſcriptores alios ſunt obuia. Ex his itaque adoleſcentes ac liberi ueſtri diſcent diſcrimina ſenſuum, colorum, ſaporum: genera uirtutum, uitiorumq́;: quæ omnia & pueris frugifera erunt, & ijſdem ad ſublimiora prouectis non iniucunda. Valete. Andouerpiæ tertio Nonas Iunias. **ANNO M. D.XXIX.**

De ho

DE HOMINIS CONceptione ac horoſcopo.

SVMMO *ſtudio diligentiáque pro dendus, cui terræ, ac maris imperium mundi fabricator* Deus *indulſit homo.* Nanque *numinus gratia huius, ſimul res omneis condidiſſe naturam apparet: ſimul ſiderum palantium circunflexus, cum ſignorum orbe obliquo ad uerticem utrunque deductos eſſe. Quam rerum faciem ſic ideo æditam diſudicamus, uti alterno ſolſtitiorum reditu heteroſcios, zonásque ſtellæ periſcias inuiſerent.* Hic *labor frugem multo ampliſsimam oſtentat, polliceturq́;. Quid etenim referat mundi polos draconúmue fines in queis ipſa* Solis, *Lunæq́; ſidera deficiunt, atque id genus ſpectacula comprehendere, & ueluti oculis corám intueri, ſi ſeipſum homo non norit.* Dementiæ *extremæ eſt enſiferos* Oriônas, *auerſos* Tauros, Coruos, Angues, Cratêras *anxiè perquirere, atque quo in loco corporis proprij hepatis, lienis, cordis, pulmonumq́; uiſcera ſint ignorare.* Ergo *tot coniectationum leges indepti, tot rerum ſcitu dignarum pulchritudine cognita, noſmet nos diſcamus.* Næ *mortalibus nihil arduum.* Neque *quicquam tam ſublime opifex natura conſtituit, quo uirtus non poſsit eniti.* Hominis *cura quo non aſpirauit?* Terrarum *oræ luſtratæ omnes.* Et *ne portio aliqua rationis humanæ captum præterire queat, receſſum interiorem cupiditatis furor peragraſti.*

Vnde

Vnde nullos uſquam inueniri manes Plinius memoriæ tradidit, Si, ait, ulli eſſent inferi, iam profectò illos auaritiæ, atque luxuriæ cuniculi refodiſſent. Oceani curſus, tumoresq́; explorati. Grandinum pruinæ, uentorum, fulminum uim ſolertia indagauit. Ignium errantium circuitus, ſtationes, progreſſus, ac uiolentos radios perdidicit. Ab his flammas cœlo adfixas penetrauit. Inde mundo mens egreſſa moles operoſæ rerum naturæ binas adſtruxit, atque ex octo denas fecit. Deſcendat magnus nunc iam imperator animus, gaudeat domito orbe uictor, ad ſe redeat, ſeq́; ipſum contempletur, ſe noſcat. Ad inſtitutum itaque uertat ſe oratio. Conceptus humani momento (unde aptius enim quàm ab initio extremo ordiamur) partem mundi eandem ſurſum iuiſſe, in qua puero naſcente Luna conſiſtit, haud dubium eſt. Contrà natali die ſigniferi flexus, quos ſidus idem in uterum ſe recipiente ſemine luſtrabat, exoriri. Sic opera mutua horoſcopum (quàm in ſignorum circulo notam appello, quæ rei principio cuiuſpiam oritur) priorem, naſcendi tempus: poſteriorem, concipiendi indicare. Experimentum mirum haud unquam fallax, quodq́; deorum munere uerius, quàm ingenio mortali repertum iure cenſeatur, ſi cui altius obſeruationem peruestigare libeat. O miraculi genus, & ingens, & inuſitatum. Quum innumeræ gentium plagæ ſint, inq́; ijs tot coëundi libidines: quo pacto ad ſingulos adeò multorum conceptuum horoſcopos partu urgente ſidus menſtruum ſe conferat? Quid ipſum fœtu prodeunte in orbis zodiaci tractum ducit, qui quando conciperetur, orientem premebat? Hæc cœli ſolicitudo, cura, labor in uagientis, & plerunque ad ignauiam geniti animalis aduentu. Hæc eius origo, cuius rationem dicere aggredimur. Quæ huc pertinere arbitrabor, accuratè &

De inferis.

paucis abſoluentur. Ordo *iſtiuſmodi erit.* Primum *hominis totius naturæ, ſine partium mentione exponetur: inde animi: poſtremò corporis.* Ordo libri.

QVID PRIMVM IN vtero abſoluatur.

QVid à conceptione primum perficiatur, uariæ autorum ſententiæ fuerunt. Alij ante omnia lumbos abſolui carinæ nauium inſtar adfirmant. Alij caput, in quo principatus, ac mentis ſedes eſt. Alij cor, arteriarum, atque ſpiritus principium. Cor primū abſolui.

DE CALAMITATE, BREVItate, ſignis, ac fine humanæ vitæ.

DE *naturæ noſtræ fragilitate, de multis tam breuis momenti incommodis complura proferre haud quaquam eſſe difficile puto, quando aliud nihil in luce hac tam crebro experimur.* Eam Plinius, *in ſeptimi libri præfatione graphicè depinxit his uerbis:* Hominem *tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratum, nullumq; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitæ principio.* Et: Nulli *uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor confuſior, nulli rabies acrior.* Homerus: De calamitate humanæ vitæ.

Οὐ δὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει τε καὶ ἕρπει. *id eſt,*
Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcunque in ea ſpirant, & ſerpunt.
Et Euripedes inquit:
Οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος ἀλλὰ ξυμφορά.

Vergilius *tam celerem æui decurſum perpulchrè mehercules in* Mecœnatis *fato deplorat.*

Redditur *arboribus florens reuirentibus ætas,* De breui-

tate humanæ vitæ. *Ergo non homini,quod fuit ante redit?*

Viuaceſq; magis ceruos decet eſſe pauentes,

Si quorum in torua cornua fronte rigent.

Viuere cornices multos dicuntur in annos,

Quur nos anguſta conditione ſumus?

Huc & Theocritus per ἀλληγορίας ſcite alluſit,roſarum, liliorum, florumq; gratiæ mutationem hanc comparans. Quos uerſus ob elegantiam non mediocrem huic loco adſcribam:

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει
Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστί, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
Ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.

Hominis uita pomo uidetur perſimilis, quod aut maturum deciditſponte, aut ante iniuria tempeſtatum, uentorumúe impetu deijcitur. Signa breuis & longæ vitæ. *Vitæ breuis ſigna colligunt,raros dentes, prælongos digitos,ac plumbeum colorem. Contrà, longæ, incuruos humeros, nares amplas,& tria ſignis dictis contraria:multos dẽtes,digitos breues craſſosq;,atq; colorem clarum.* Finis vitæ. *Hominis uitam trifariam finiri putãt, aut natura, aut fato ſiue ictu ſtellarum , aut caſu. Natura,cui nullum ultra centum & uiginti annos ſpatium conceſſum eſt. Fato, quum tres Saturni circuitus,& quãdoque ſinguli, exitium adferunt. Et quum ſideris eiuſdem, Martisúe radij uel tetragoni,uel aduerſi in horoſcopi gradum iaciuntur. Caſu ſeu fortuna,quæ ad cauſas diuerſas pertinet. Sic dicuntur expirare,qui uel gladio,uel ueneno,aut bello pereunt.*

Vitæ

VITAE HVMANAE IN INfantiam, pueritiam, parteisque huiuſcemodi diſtinctio.

Dictum quo Lunæ poſitu, & qua nam ratione in uterum concipi, atque inde in lucem prodire eum, de quo agimus, arbitrantur. Deinde *nonnulla adiecimus de uitæ mortalium imbecillitate, breuitate, indicijs, ac fine.* Proximum *uidetur, ut eam in partes diſtinguamus.* Huiuſce *rei uſus frequens in poëtarum, oratorumq; ſcriptis, ubi de infantiæ, pueritiæ atque adoleſcentiæ iudicio loquuntur, futurus eſt.* Rhetores *quoque parteis eaſdem locos appellant, quibus in perſonarum demonſtratione utantur.* Et *medici omnium uitæ partium naturam accuratè ad temperandas pharmacorum miſtiones cognoſcēdam præcipiunt.* Græci *portiones ſeptem tradidere. Infantiam, quæ nutrit alitq; genitos. Quæ in hac ætate uel uidemus uel audimus, ideo fixius hærere memoriæ dicuntur, quòd tum omnia noua ſint.* Res *enim raras, ac inuſitatas meminiſſe facilius ſolemus. Quicquid uerò quotidianum eſt, & conſuetudine aut uſu firmatum, minus mouere ſenſum conſueuit.* Pueritiam, *quando literarum, cytharæ, luctæ, ac ludorum ſimilium ſtudia exercemus.* Adoleſcentiam, *quum ad* Veneris *illecebras incitamur.* Iuuentam, *quando regnat in corpore uigor, & ætatis perfectio properat.* Virilem *ætatem, quum potentias ac uictorias affectamus. Senectutem, quæ prudentiam deſiderat.* Poſtremò *ſenium, quando decrepiti nuncupamur, atq; à generatione deſiſtimus, quæ ætas frigida eſt.* Infantiam *Lunæ comparant: pueritiam* Mercurio: *adoleſcentiam* Veneri: *iuuentam ſoli, uirile robur,* Marti: *ſenectutem* Ioui: *ſenium* Saturno. *Quæ ſiderum horum na-*

Tranſitus.

Infantia.

tura ſit abunde in libris,quos de inſtitutionibus Aſtronomicis,ſiue de mundi ratione conſcripſimus,demonſtratum eſt. Horatius *ex his parteis ſolum quatuor præcipuas recenſet: pueritiam, iuuentam, uirorum tempus,ac ſenectutem: ipſarumq́; quum ſeriem, tum mores uerè ac diſertè depingit.* Eius *uerſus, quò perfectior rei huiuſce cognitio haberi poßit,adponam:*

Pueritia. *Aetatis cuiuſque notandi ſunt tibi mores,*
Mobilibusq́; decor naturis dandus,& annis.
Reddere qui uoces iam ſcit puer:& pede certo
Signat humum:geſtit paribus colludere,& iram
Colligit & ponit temere,& mutatur in horas.
Iuuenta. *Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,*
Gaudet equis canibusq́;,& aprici gramine campi.
Cæreus in uitium flecti,monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor,prodigus æris.
Sublimis,cupidusq́;,& amata relinquere pernix.
Aetas uirilis. *Conuerſis ſtudijs ætas,animusq́; uirilis,*
Quærit opes,& amicitias,inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet,quod mox mutare laboret.
Senectus. *Multa ſenem circumueniunt incommoda,uel quod*
Quærit,& inuentis miſer abſtinet,ac timet uti,
Vel quod res omnes gelidè,timideq́; miniſtret,
Dilator,ſpe longus,iners,auidusq́; futuri,
Difficilis,querulus,laudator temporis acti
Se puero,caſtigator,cenſorq́; minorum.

Varro *à natali die uitam omnem in gradus quinque partitur:atque unicuique, præter extremum annos quindecim tribuit.* In *quibus nomenclaturæ tales.Gradu primo uſq; ad annum quintumdecimum pueri dicuntur,quòd ſint puri,id eſt impubes. Secundo ad trigeſimum annum adoſcentes,*

ſcentes,ab adoleſcendo ſic appellati. In *tertio: qui produ-citur uſque ad annos quinque & quadraginta,iuuenes co-gnominantur:eo quod rempubli.in re militari iuuare poſ-ſint.* In *quarto ad ſexageſimum annum ſeniores: quoniam tunc primum ſeneſcere corpus incipiat.* Inde *uſque ad uitæ finem gradus quintus dicitur:in quo qui ſunt ſenes appel-lantur, quia ætate ea corpus ſenio laboret.* Hippocrates *quemadmodum ante de Græcis memorauimus, in portio-nes ſeptem uitam diuidit.* Quarum *primæ finem eſſe an-num ſeptimum exiſtimat:ſecundæ,decimumquartum: ter-tiæ duodetrigeſimum:quartæ,trigeſimumquintum:quintæ, quadrageſimumſecundum:ſextæ, quinquageſimumſextum: ſeptimæ, nouiſſimum annum uitæ humanæ.* Partium *natu-ram in mundi domicilijs quatuor, quos angulos uocant, contemplantur.* Siquidem *cœli ſignum partus momento exoriens, qui ὡρόσκοπος Græcis dicitur,primam nati æta-tem indicat,id eſt,qualis ipſa futura ſit:quibus malis, mor-bis,periculis obnoxia:quos honores, quas opes ille qui na-tus eſt conſequetur.Culmen,ſiue cœli medium, ætatem ho-minis mediam.* Vltimam *occaſus.* Imum *mortem, ac uitæ exitum,quæq; à morte futuræ ſint laudes, aut opprobria.*

Vnde dicti ſint iuuenes.

Spatia ſeptem vitæ partium.

Rationes ætatum è cœlo videri.

QVO DIFFERANT ANIMA, animus,ac mens.

H*Actenus de homine toto uerba fecimus.* Nunc *partes exequemur, atque ab animo priore parte præceptio-num exordium ſumemus.Ab eo ad corporis membra,mor-boſq; tranſibimus.Quæri ſolitum eſt à pleriſque, quid ani mæ uox propriè ſignet, quid animi, quid mentis, quodq; uerborum diſcrimen ſit.* Non *deſunt,qui differentiam tra-diderint,ſed ita obſcurè, ut complures ignorare rem per-*

petuo malint, quàm ex tanta ambage, quæ certi nihil aſſerit, eruere. Nos *itaque paucis ea exprimemus.* Inter *animam, animum, ac mentem id intereſt, quod anima uiuimus, animo ſapimus, & mente diuina contemplamur.* E*ſtq́; animo mens præſtantior.* I*dcirco ſcriptores omnes, quum de deorum cultu loquuntur, mentis uocabulo uti malunt, quàm animi.* V*t* M*ente deos adijt.* A*uſonius:*

Differentia inter animam, animum, ac mentem.

O*mnipotens quem mente colo pater unice rerum.*

E*t* P*linius de* S*ole ſcribit:*H*unc mundi eſſe totius animum, ac potius mentem.* I*tem animam morte ſopitam eſſe neminem latet: animum ſomno.* E*t in furioſis mentem extingui, non animam.* A*nima igitur uiuere: animo ſapere: mente deorum naturam ſcrutari dicimur.* A*nima haud eſt abſimilis lumini, quæ ſanguinis humore, ut oleo lumen alitur,* H*anc alij ſanguinem eſſe dixerunt, alij ignem, alij uentum ſiue ſpiritum, unde & nominis origo, ἄνεμος nanque uentus eſt.* A*nima eſt imago mentis.* D*eus menti, mens animæ, anima corpori præeſt.*

ANIMI SEDEM IN CAPITE eſſe: & aures, oculos, nares, linguam, ac neruos, eius eſſe feneſtras.

A*Nimum alij in corde poſuerunt, unde loquendi forma frequens inoleuit, in corde ſuo, pro animo ſuo: è pectore meo, ſi quidem in hoc conceptaculo cor eſt, pro animo meo, rei continentis uſu pro contenta, & in præcordijs noſtris ſemper uerſabere.* A*lij eum haud dubie in capitis arce habitare adfirmant.* A*c ideo, aurium, oculorum, narium, linguæq́; organa, & neruorum originem naturam hic collocaſſe, ut per ea, ueluti feneſtras, è ſpecula ſua audire, uidere, olfacere, guſtare, atque tactu res percipere poſſit.*

Caput animi ſpecula.

poßit.Quo tamen aliud agente, & cogitatione grauiore impedito etiam feneſtris,id eſt,oculis,auribus,naribus patentibus,neque uidet aliquid,neque audit,neque olfacit,neque guſtu,aut tactu percipit quicquam. Niſi id,quod commouet ſenſum,ita ſit, aut nouum,aut inſigne,uti uehementia animum cogitantem perturbet.Eadem & Ciceronis in Quæſtionibus Tuſculanis,ubi de ipſo diſſerit,ſententia eſt, quam adponam : Senſus nullus in corpore. Sed(ut non ſolùm Phyſici docent,uerum etiam medici, qui iſta aperta, & patefacta uiderunt) uiæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad nareis, ad aureis à ſede animi perforatæ. Itaque ſæpè, aut cogitatione,aut aliqua ui morbi impediti,apertis,atque integris & oculis, & auribus,nec uidemus, nec audimus. Vt facile intelligi poßit annum,& uidere, & audire, non eas parteis, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi, quibus tamen ſentire nihil queat mens,niſi id agat,& adſit.Eam ob cauſam Lucianus Pallada eſſe genitam ait é cerebro Iouis.Eademq; ratione Homerus ſæpè ἐν φρεσὶ,pro in animo dicit. φρένας enim nominant Græci membranam,quæ operit cerebrum,quàm Lucianus μήνιγκα uocat, unde in ipſa apoſtema φρενῖτις dictum. In ſentienti ratione officia animi duo ſunt:iudicare,& perſequi uel fugere,Prius ad intellectum pertinet & prudentiam arteſq; omneis complectitur.Poſterius, ad uoluntatem:quod iuſtitiæ, fortitudinis, ac temperantiæ genera continet.

Duo animi officia.

ANIMI VIRES.

Octo animi potentiæ.

M*Arcus Varro hominum animas in parteis, ſeu uires octonas diuidit. Harum eſſe quinque ait, quibus ſentimus: ſextam, qua cogitamus: ſeptimam qua pro generamus: octauam, qua uocem mittimus. Et Plato in*

Animæ partes tres. *Timæo tripartitam eſſe uoluit. primam rationalem partem, capitis arcem tenere: ſecundam, excandeſcentiam in cordis conceptaculo eſſe: tertiã cupiditatem in iecore. Vt pleriſque placet, mens ſiue animus pro officijs diuerſis alia atque alia nomina ſortitur. Anima nuncupatur, dum uegetat: ſpiritus, quando contemplatur: ſenſus, quum ſentit: animus, quum ſapit: quum diſcernit, ratio: quum recordatur, memoria: quando uult, uoluntas.* Nonnulli *arbitrantur ſapere & recordari animum in cerebro, metuere in corde, concupiſcere in hepate, audire in auribus, cernere in oculis, olfacere in naribus, guſtare in palato & lingua, in omnibus denique corporis partibus, per quas nerui diffunduntur, ſentire. Magna inter corpus & animum diſcrepantia eſt.* Nam *corpore nihil niſi præſens, & quod adeſt ſentire poſſumus: animo autem & præterita & futura. Hic momento cuncta percurrit: corpus tardum atque hebes teſtudinis more graditur. quod tamen ipſum facere non poſſet, niſi animi ui atque impulſu moueretur. Corpus quum ſeneſcit indies fit deformius: animus contrà uetuſtate fit illuſtrior.* Nunc *ſenſuum genera, quorum non infrequens uſus eſt exponentur.*

QVINQVE INTERIORVM ſenſuum deſcriptio.

Senſus communis. INteriores *quinque tradideruut. Senſum communem, unde nerui ad exteriorum ſenſuum organa protenduntur, quiq; ab exteriore ſenſu percepta cognoſcit uniuerſa, atque in locum unum contrahit.* Imaginandi uis. Φανλασία. Imaginandi *uim, quæ formas à communi ſenſu recipit, ac diſcernit.* φαντασίαν, *quæ interim è ſpecierum diuerſarum compoſitione*

tione monſtra fingit quorum fortaſſe ſimilia nunquam ui-derit. Rationem, ſiue cogitationem, quæ ex formis ſenſu cognitis, aut futurum aliquid aut præſens, aut præteritum colligit. Et memoriam, quæ tum percepta à ſenſu, tum à cogitatione collecta ſeruat, ad ceræ modum cui effigies aliqua imprimitur. Quam Græci ita depingunt: Μνήμη ἐςὶν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων κατοχή Et: ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μὲν προσδοκωμένου ἐςὶν ἐλπὶς τοῦ δὲ παρέντος, αἴσθησις: τοῦ δὲ ἀπόντος μνήμη. *Non inutilis illorum diſtinctio uidetur, qui treis duntaxat parteis poſuere. Communem ſenſum, quo undiq;, ueluti a d fontem ſenſa confluunt. Rationem, cogitationem ue, qua aliquid inde colligimus, ſeu ratiocinamur. Et memoriam, quæ utrunq; ſeruat. Interni ſenſus, ergo aliorum iudicio quinq; ſunt. Senſus communis, quo omnia quæ uel uiſu, uel auditu cognita ſunt, conueniunt. Imaginandi facultas, quæ à communi ſenſu tradita ſibi, contemplatur, ac dignoſcit.* Φαντασία, *quæ res fictas, & cuiuſmodi nuſquam reperiuntur, quandoq; componit, ut Centauros, Chimæras. Cogitatio, quæ ex uiſis rebus uel auditis præteritum aliquid, aut poſt modo futurum ratiocinatur. Et memoria, quæ omnia dicta modo ſeruat. Aliorum ſententia tres tantum. Communis ſenſus, in prima cerebri parte: cogitatio in media : in poſtrema memoria. Quibus quinarius numerus placet, hi ſenſus treis priores in primo cerebri conceptaculo ponunt: in medio rationem: in poſtrema memoriam.*

Ratio uel cognatio.

Memoria.

DISCERE ESSE recordari.

IN *animi notione diſſentiunt autores. Plinius eum interire putauit cum corpore. Sic enim ſeptimo libro ſcri-*

bit:Omnibus à ſuprema die eadem,quæ ante primum, nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori, aut animæ, quàm ante natalē.Quo in loco Democritū ridet, qui futurū eſſe prædixerat,ut defunctorum corpora reſurgerent.Similis, inquit,& de ſeruandis corporibus hominum, ac reuiuiſcendis promiſſa à Democrito uanitas,qui non reuixit ipſe. Adiecit & hoc:Quæ,malum,iſta dementia,iterari uitam morte? Alij uero animum & ſemper fuiſſe,& æuo nullo moriturum eſſe exiſtimauere:ſed ipſum tum decedere, quòd quidem mori uocant:tum iterum redire,perire nunquam.Sic enim Plato in dialogo quodam, cui titulus Menon, ſiue de uirtute, ea de re diſſerit. Cuius uerba hæc: Quum animus immortalis ſit,ac ſæpius in uitam hanc redierit,uideritq́; crebro,& quæ in hac,& quæ in alia uita ſunt:omniaq́; perceperit:nihil utiq; reſtat quin didicerit. Quamobrem nihil mirum eſt,ſi eorum quæ ad uirtutem, & ad alia pertinent,reminiſci poßit,quippe quum olim illa cognouerit. Ex his effici Plato uult noui nihil cognoſci,ſed ea ſolum, quæ ante in corpus aduentum cognita erant,in memoriam reuocari,ac ideo diſcere aliud nihil, niſi reminiſci eſſe. A Cicerone ratio redditur, qur adeò multarum rerum cognitio protinus tollatur, & quam ob cauſam,prima ætate doctrinarum omnium ignari uideamur,ac rudes. Quoniam,ait,mens in tam inſolitum,tamq́; perturbatum domicilium repente immigrauit. Sed quum ſe colligit, tum ea agnoſcit reminiſcendo. Idcirco apud Platonem puſionem quendam Socrates interrogat Geometrica quædam de quadrati dimenſione. Ad quæ ſic ille gradatim perductus reſpondet,quaſi Geometrica didiciſſet. Vnde Socrates diſcere,uitæ ſuperioris recordari uocat. Hæc ad memoriæ rationē pertinēt,ideo hic ſubiecimus.

De animi æternitate.

Diſcere quid ſit.

Quid

QVID SOMNVS.

SOmnus, inquit Ariſtoteles, quies eſt animalium uirtutum, cum intentione naturalium. Vires animales, mouēdi ac ſentiendi facultates nūcupatur: naturales nutriendi. Cicero ſomnum imaginem mortis nominari ait: ac inde colligi, nullum in mortuis, aut morte ſenſum eſſe: quū eius ſimulachrum, ſiue umbra ſenſu careat.

SENSVS EXTERNI.

EXteriores ſenſus ſunt, auditus, uiſus, olfactus, guſtus, tactus. Ideo eſſe quinq; putant, quòd partes totidem ſint, quibus mundi corpus conſtat: elementa quatuor, & ætherea forma. Si quidem tactus, terræ rationem habet. Guſtus aquæ, quoniam humectatione ſenſus hic perficitur. Aëris percuſsio ſonum ædit, quem audiendi facultas percipit. Olfactus, uim igneam poßidet: ex calore nanq; odores proueniunt. Videndi ratio, ex ætheris materia & lumine temperatur. Sonus itaq; motu & colliſione excitatur, lumine color: igne odor: ſapor humore: & rebus ſolidis tactus. Horum inſtrumenta ſunt aures, oculi, nares, lingua, & manus in quibus tangendi facultas perfectißima eſt. His obijciuntur ſonus, color, odor, ſapor: tactus obiecta calor, rigor, humidum, aridum, aſperum: læue: & quæ horum miſtura componuntur. Obſeruatum eſt ſenſus omneis, qui in animalis capite locantur, inuerſam efficere Pyramidem. Latißimè enim ſparguntur aures, arctius coeūt oculi, adhuc arctius nares, partē infimam lingua occupat. Inter ſenſus, perfectißimus homini ac araneis tactus: aquilæ uiſus: uulturibus canibusq; odoratus: talpis auditus,

quæ ſi

quæ ſi de ijs loquare intelligere dicuntur & profugere. Nunc colorum, ſaporumq́; genera tractabimus.

COLORVM NOMINA.

Rvfus color eſt non planè ruber. Huius *genera ſunt flauus, fuluus, luteus, rutilus, ſpadix, phœniceus.* Flauus *fuluo clarior eſt. Sic flauam ſegetem aut* Cererem *dicimus ab ariſtarum maturitate.* Et *flaua mella.* Vergil.

Flauaq́; de uiridi ſtillabant ilice mella.

E*t comam flauam uocamus.* Ouidius:

Forma placet niueusq́; color flauiq́; capilli.

F*uluus, inquit* Plato, *ex flaui fuſciq́; miſtura conſtat.* F*uluum enim aurum, fuluum æs, fuluam aquilam, & fuluam arenam nominamus.* H*æ loquendi formæ diligenter obſeruandæ.* Q*uippe non aptè aurum flauum dixeris, nec mella fulua.* L*uteus dicitur, cuiuſmodi uitelli in ouo color eſt.* R*utilus, ſpadix, ac phœniceus, exuberantiam atq; ſplẽdorem ruboris ſignant, qualis in palmæ arboris fructu eſt. Sunt & alia colorum uocabula, quæ ordine exponentur.* L*iuidus nuncupatur cuiuſmodi eſt color carnis percuſſæ, ſine effluxu ſanguinis.* P*urpureus eſt, qui nigricantis roſæ ſplendore ſublucet.* V*el (uti* Plato *ait) rubeum cum albo nigroq́; purpureum generat.* F*uſcus, qui ex albi nigriq́; temperatione producitur.* P*ila enim aut papyrus, qua diu uſi ſumus, fuſca appellatur.* P*allidus ex albi flauiq́; miſtura prouenit.* H*is adduntur cœruleus, glaucus, cæſius, thalaßicus, ferrugineus, κυάνεος & cumulatis à fluctibus uocitatus, quæ pro eodem accipiuntur, coloremq́; ſubnigrũ, qualis cœli, uel maris eſt, ſignificant.* Q*uo nomine* Proteus *cœruleus, &* N*ymphæ cœruleæ, & ſaxa, quæ in mari pro-*

min

minent, cyanea nominantur, Cœruleus dictus quaſi cœluleus: unde & mare, quòd cœlo ſubiectum eundem colorem accipit, cœruleum uocamus. Cæſium quoq; uocitatum opinantur, quaſi cælium. A cœruleo nonnihil differre uidetur ſententia Ciceronis, qui primo de Natura deorum cæſios oculos Mineruæ, cæruleos eſſe Neptuni ſcribit. Eſt cucumis cœruleus, qui mundi ipſius imaginem & colore & interioribus partibus refert. Veteres non quaslibet res, ſed oculos duntaxat cæſios uocabant, quibus ineſt fulgor quidam uiſu horrendus. Vnde ſicut Cæſares dicti à cædẽdo, ſic cæſius nuncupatus, quòd cædem quodammodo oculis minari uideatur, qualis prælio & cæde gaudens Minerua fuiſſe dicitur. Cæſius Græcè glaucus uocatur, unde Pallas γλαυκῶπις dicta. Glaucus etiam color pro uiridi ponitur, qui admiſtum uirori alborem habet, Vnde Vergilius glaucas ſalices dixit. Sumuntur quandoq; à rebus uoces hæ, ut roſeus, flammeus, igneus, ſanguineus, croceus, aureus. Differt ater à nigro, quòd ille ſit propriè carbonis extincti, horrendus, triſtis, uiſu iniucundus, unde & mors atra, & dies ater dicitur: hic uerò nonnunquam lepidus & uenuſtus eſt. Contraria dicuntur album, & nigrum, flauum & liuidum, puniceum & purpureum, uiride & cœruleum. Color in facie niger alias indicat immoderatum frigus, ut hyeme in frigentibus, qui liueſcunt: alias immodicum calorem, ut in hominibus cholericis & Aethiopibus. Medici colorum rationem habent in cute, capillitio, urina, excrementis, & uomitu. Medicorũ obſeruatio.

Saporum genera, & naturæ.

SAporum formæ ſeptem traduntur: dulcis γυπ͂λικὸς, acetoſus, amarus, acutus, inſipidus, ſalſus. Dulcem habent

ſap

ſaporem ficus,mel,glycyrrhiza.Stypticum, uuæ immaturæ,& mala immatura. Ea uim obturendi habent, inde nomen inditum.ςύφω nanq; Græcis obturo eſt. Acetoſum, acetum,quod ſapori nomen dedit,& uinum uetus. Amarum,abſinthium.Acutum,piper.Inſipidum,aqua, & herbæ,quæ aquæ ſaporem habent.Et ſalſum, res omnes ſale conditæ.Saporum diuerſa natura eſt. Nam id quod dulce eſt,corpus humectat,& lenit.Stypticon uiſcerum meatus comprimit. Acetoſum, neruos infeſtat, humoresq; ſiccat. Amarum, membra confortat, ſed pectus lædit. Acutum ſenſum mordet,& adurit.Inſipidum penetrandi habet facultatem,atque aduerſus febris morbum præſidio eſt. Cōtraria ſunt dulce & amarum:pingue & ſalſum. In herbis alijs'ue rebus ſapor ſalſus,amarus, acutus eas calidas eſſe indicant:acetoſus & ſtypticus,frigidas: pinguis, inſipidus,dulcis,temperatas.Odor acutus,calidas & ſiccas, ut albij:grauis ſeu obtuſus, frigidas & humidas, ut uiolarum:mediocris,frigidas & ſiccas.Senſuum rationem abſoluimus.Reliqua,quæ ad animi naturam ſpectant, exponentur: Primum eloquemur, quid ſummum bonum,quot bonorum genera ſint,quo differāt pulchrum & honeſtū. Deinde uirtutum ſpecies tractabimus:deniq; uitiorum.

DE SVMMO BONO.

Svmmum eſſe bonum uel beatitudinem aiunt, in quo totius ſapientiæ cardo uerſatur,aut ſummam felicitatem humanæ naturæ.Epicurus id in animi uoluptate poſuit. Ariſtippus in uoluptate corporis. Peripatetici in animi, corporis,ac fortunæ bonis.Lactantius uerò bonum ſummum nuncupauit cæleſtem uitam,uel colere Deum: noſq; ideo

ideo generatos eſſe,ut Deo ſeruiamus. Hæc ergo de ſummo bono cognoſcenda. Ipſum eſſe ſcopum,quo omnes noſtri conatus:aut labores tendere debent. Inde, quoniam his de rebus crebrò eſſe diſceptatio ſolet,Epicuri, Ariſtippi, Ariſtotelis ſententiæ perdiſcendæ. Hi enim autores in hac menſione perſæpe apud ſcriptores uerſantur. Poſſent & philoſophorum aliorum coniectationes innumeræ depromi:ſed in cognitione omni optima quæq; excerpenda cenſeo, ac ad alia animum transferendum, ſeruandumq; Terentij dictum: Ne quid nimis. Præſertim quum tam multa,tamq; præclara nobis peragranda ſint. Dementis eſſet hic anxiè omnia, quæ ad ſummum bonum ſpectant, perſequi,ac interim arteis alias pulcherrimas negligere. Idem & in locis alijs dictum uelim, ubi fortaſſe nimium eſſe breuis uidebor. Poſtremò,ſummum illud naturæ humanæ bonum diuinum eſſe cultum adfirmabimus,ſeu beatitudinem æternam,aut(quod idem eſt)diuini luminis conſequutionem. Id lumen in mentem primò,in uoluntatem dein de deſcendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudium: in mente ἀμβροσία,in uoluntate νέκταρ à Platone in Philebo & Phædro appellatur. Triplex boni ſummi conditio, ut ſummopere perfectum ſit,ut ſufficiens, ut expetendum. Perfectum dicitur, quoniam nihil ſibi deeſt. Sufficiens, quippe nihil deeſt illi, quod ipſum adipiſcitur. Expetendum,quando in illo,& ex illo eſt,quicquid appeti poteſt. Vnde quia perfectum,ſufficiens:quia ſufficiens, expetendum. Apud ſcriptores idem ſunt ſummum bonum,beatitudo,ac ſumma felicitas. Summum bonũ quid ſit.

TRIPLICIA BONA, ET rerum expetendarum tria genera.

Bonorum formæ tres ſunt. Animi, quæcunq; conſilio & cogitatione fiunt: ut prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia. Corporis, quæ natura corpori atribuit. Quod genus: uelocitas, robur, dignitas, ualetudo. Et fortunæ, quæ externa dicuntur. Huiuſmodi ſunt genus, educatio, diuitiæ, poteſtas, gloria. Rurſus rerum expetendarum tria genera ſunt. Alia quippe expetuntur propter ſuam uim & dignitatem, quales ſunt uirtus, doctrina, ueritas. Alia propter fructum & utilitem, ut pecunia. Alia ſuæ quidem naturæ gratia, ſed quæ commoditatem quandam præ ſe gerunt, quo magis expetantur: ut amicitia, bona exiſtimatio. Eſt diſtinctio alia tum laude, tum admiratione digna, quàm Platonicorum ratio ſubtilis prodidit, bonorum genera duo eſſe: unum finem: ad finem alterum. Illud propter ſeipſum: hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas: huius electio. Illud uenerandum: hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio, beatitudo: huius, lucrum uocatur. Lucrum igitur boni utilis acquiſitio eſt, quod ad boni uenerandi conſequutionem conducere poteſt. Quod uerò ad hoc non confert, nec ipſum utile eſt: nec eius adeptio lucrum. Hactenus bonorum ratio dicta. Reliquum eſt, ut decori, honeſtiq; diſcrimen, ſeu potius affinitas exponatur.

QVID INTER PVLCHRVM & honeſtum interſit.

Decorum ſiue pulchum ita cum honeſto iungitur, ut ſeparari ab ipſo non queat. Honeſtas namq; uelut bona ualetudo eſt, & quædam ſalubritas corporis. Decus uerò

uerò,tanquam uenuſtas & pulchritudo.Forma ualetudini bonæ uidetur antecellere,tamē ſine ea eſſe non poteſt:ſicuti nec flos ſine radice. Quid autem uera pulchritudo ſit incredibile quàm elegāter,ac diſertè in Platonem Marſilius ſcriptitarit,ad hunc fermè modum:Pulchritudo nihil aliud quàm ſummi boni ſplendor eſt,fulgens in ijs, quæ oculis,auribus,mente percipiuntur : perq; illa ad bonum ipſum,uiſum,auditum ,mentemq; conuertens. Quo fit, ut pulchritudo circulus quidam lucis diuinæ ſit,à bono manans, in bono reſidens,per bonum:& ad bonum perpetuò reflexus.Verùm hic alio modo pulchri nomen quàm antè ubi illud honeſto comparauimus accipitur. Priore enim forma opes & artes pulchras,honores, magiſtratus, imperia,eaq; quæ hominis induſtria,aut effici,aut cōparari poſſunt,pulchra nuncupamus.Poſteriore,quicquid natura,aut Deus ipſe condidit.Sic Solem pulchrū,Lunam pulchram,mundum pulchrum,arborum deniq; fœtus & flores pulchros appellamus.Illic memorantur,quæ uulgus humanum pulchra putat cupiditatibus ſuis deditum: hic undiq; Dei fulgorem uniuerſitas rerum ſpectantium oculis obijcit.Item pulchritudinem ſuperiorem,artificioſam:hāc uerò naturalem uocare non incommodè poſſumus.

QVATVOR VIRTVTVM genera.

VIrtutem eſſe aiunt animi habitum,rationi rectæ conſentaneum.Recta ratio cognitio eſt tum legum , tum ſententiarum,quæ natura omnium animis inditæ ſunt.Quales hæ apud Phocylidem:

Πτωχῷ δὲ εὐθὺς δίδου μήδ' αὔριον ἐλθέμεν εἴπῃς

Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας
Πλεῖστον ἔχων, τὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον
Λαῷ μὴ πίστευε, πολυτροπός ἐστιν ὅμιλος.

Virtutem mediam eſſe, atq; extrema utrinq; uitioſa conſtat. Sic fortitudo media inter temeritatem & ignauiam eſt: ueritas, inter arrogantiam atq; diſsimulationem: uerecundia inter impudentiam ac ſtuporem: Ex his temeritas, arrogantia, impudentia uitia dicuntur, modúmq; excedũt: ignauia, diſsimulatio ac ſtupor defectu notantur, nec ad medium perueniunt. Propoſitæ ſunt mortalibus uiæ duæ. Virtutum altera, quæ primo ingreſſu eſt ardua, confragoſa: poſtea plana, lucida, amœna. Quod Heſiodi uerſus eleganti ſsimè exprimunt:

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν.

Idem poſt hunc à Luciano præſcriptum eſt ita: ὁ οἶμος ἐπὶ ἀρετὴν ὅτι μακρός τε, καὶ ὄρθιος, καὶ τρηχὺς ἱδρῶτα οὐκ ὀλίγον ἔχων τοῖς ὁδοιπόροις. Altera uitiorum, quæ principio amœna eſt, multoq; tritior: poſtea præceps, ſaxis aſpera, obducta ſentibus. Virtutes omnes in formas quatuor diuidunt, quæ ordine deſcribentur. Prudentia eſt rerum multarum memoria, & complurium negotiorum uſus. A ſapientiá diſtat. Nam prudentia uerſatur circa res humanas, & in quibus habet conſultatio locum. Sapiẽtia uerò circa primas cauſas, & prima rerum principia, eáq; quæ à nobis nec fieri, nec immutari queunt. quamobrem Aſtrologum, qui ſiderum motus ac naturas contemplatur, ſapientem non prudentem nominamus. Iuſtitia quæ unicuiq; rei ſuum tribuit. Fortitudo rerum magnarum expetitio & rerum humilium contemptio, & laboris cum utilitatis ratione perpeſsio. Vel (ut Macrobius ait) Fortitu

titudinis eſt animum ſuper periculi metum agere, nihilq́; niſi turpia timere, tolerare fortiter uel aduerſa uel proſpera. Aut: *Fortitudo cum ratione honeſta contemptus eſt periculi.* Temperantia, *eſt rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma ac moderata dominatio.*

PRVDENTIAE SPECIES.

PRudentiæ genera tria ſunt. Memoria *per quam præterita perſpiciuntur:* intelligentia, *qua præſentia cognoſcimus: & prouidentia, quæ poſtmodo futura perſcrutatur.* Prudentis *etenim hominis eſt tempora hæc tria accuratè obſeruare. Hic memineris memoriam non pro animi ui, quam in cerebri conceptaculo poſteriore ſitam eſſe diximus: accipi, ſed pro actione ſeu recordatione ipſa, qua memoriam res præteritas intueri ſentimus.*

IVSTITIAE GENERA.

REligionem *uim inſitam eſſe aiunt, quæ deorum metu & ceremonijs hominem ducit: uel quæ deo ſuum tribuit.* Pietatem *eſſe in deos, aut in patriam, aut in parentes, aut in alios ſanguine iunctos officium.* Gratiam *ſiue gratitudinem officiorum, honorum, & amicitiarum memoriam & remunerationem eſſe: uel quæ bene merentibus ſuum tribuit.* Obſeruantiam *per quam ætate & ſapientia aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur.* Veritatem, *quæ monet nos, ut rem ſicuti eſt, & ſicuti ſcimus dicamus.* Beneficentiam *qua gratis de alijs bene meremur.* Amicitiam, *quæ mutuam alijs beneuolentiam reddit.* Vel *duorum animorum ſummam in* Deo *colendo concordiam.* De *qua exemplum dignum memoratu recitabo.* Tartaro=

rum rex quidam moriens filijs duodecim ſagittas totidem in faſcem ligatas tradidit ut frangerent. Illis autem fruſtra conantibus, ſolui eas iuſsit atq; frangi ſingulas. Ita ueſtrum, inquit, imperium ſi eritis concordes, firmum fuerit ac ſtabile: at ſoluto animorum conſenſu hoſtium iniuriæ obnoxium. Conſuetudinem ius eſſe, quod ſine lege propter uetuſtatem, æquè ac ſi legitimum ſit, uſitatum eſt. Legem ius dici, quod aut populi aut imperatoris iuſſu ſancitũ ſit. Quam ita exprimit Demoſthenes: ὁ νόμος τῆς πόλεώς ἐστὶ ψυχή, ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει. οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται. *Id eſt, Lex urbis anima eſt. Nam quemadmodum corpus decedente anima cõcidit, ita ſublatis legibus actum eſt de repub. Plato ut ex Timæo, Phædro, & Gorgia colligitur, quatuor legis ſpecies ponit, diuinã, qua colligitur, quatuor legis ſpecies diuinã fatũ: tertiã mouentẽ, quæ natura eſt: quartam humanam, quæ prudentium ſit. Sunt itaq; legis genera Platoni hæc: prouidentia, fatum, natura, & conſtitutio humana.*

FORTITVDINIS GENERA.

Magnificentia, eſt rerum magnarum cum ampla animi cogitatione adminiſtratio. Fidentia eſt, per quã animus in magnis & honeſtis rebus multum in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. Perſeuerentia, quã & conſtantiam nuncupant, eſt in ratione conſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio. Patientia, eſt rerum arduarum, atq; difficilium, honeſtatis ac utilitatis cauſa, diuturna perpeſsio. Vel (ut Lactantius libro quinto inquit) patientia malorum, quæ inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio eſt.

TEM

TEMPERANTIAE PARTES.

TRia temperantiæ genera. Continentia, per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur. Clementia, quæ animos in odium concitatos comitate retinet. Et modeſtia, per quam pudor honeſtus quandam ſibi autoritatem comparat. Vel continentia moderatio, ſeu temperantia cupiditatum eſt: clementia iræ: modeſtia morum.

ANIMI PERTVRBATIONES.

ANimi uitium, perturbatio, ſeu πάθος, eſt auerſa à recta ratione animi commotio. Perturbationum formæ quatuor ſunt. Aegritudo, animi aduerſante ratione contractio, quæ doloris morſum aliquem efficit. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe uideatur. Hic animi receſſum quendam & fugam efficit. Lætitia, hilaritas profuſa eſt: ſed gaudium, moderata. Hoc igitur poſterius inter uitia non numerant. Libido, cupiditas effrenata eſt, aduerſus rationem incitata uehementius. Sunt itaq; uitiorum genera quatuor: ægritudo, metus, lætitia, libido. Aegritudinis cauſa eſt malum præſens: metus malum futurum: lætitia bonum præſens: cupiditatis bonum futurum. Perturbationum initia non ſunt in noſtra poteſtate: progreſſus autem & conſenſiones ut cohibeamus, omnibus nobis in manu eſt. Beati, inquit Cicero, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines excedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidiſq; liquefaciunt uoluptatibus.

AEGRITVDINIS GENERA

INuidentia, animi ægritudo eſt ſuſcepta propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidenti. Aemulatio ægritudo eſt, ſi eo quod quis concupierit, alius potia-

tur,ipſe careat.Obtrectatio uel zelotypia ægritudo dicitur ex eo,quod alter quoq; potiatur eo,quod ille ipſe cõcupierit.Vel ut Chryſippus ait:Zelotypia animi ægritudo eſt,inde proueniens,quod timeas, ne alteri contingat, quod cum nemine habere commune uelis.Miſericordia eſt ægritudo ex miſeria alterius iniuria laborantis. Angor ægritudo premens.Luctus,ægritudo ex amici cuiuſpiam morte eſt.Mœror,ægritudo flebilis. Aerumna, ægritudo laborioſa.Dolor,ægritudo crucians.Lamentatio,ægritudo cum eiulatu. Solicitudo, ægritudo cum cogitatione. Moleſtia ægritudo permanens.Afflictatio,ægritudo cum corporis uexatione.Et deſperatio,ægritudo ſine ulla rerum expectatione meliorum.

METVS GENERA OCTO.

Pigritia eſt metus imminentis laboris. Pudor metus ignominiæ.Terror,metus,concutiens. Timor, metus mali imminentis.Pauor, eſt metus mentem loco mouens. Ennius:Tum pauor ſapientiam omnem mihi expelleret ex animo.Exanimatio eſt metus ſubſequens, & quaſi comes pauoris.Conturbatio,metus excutiens cogitata.Formido metus permanens.

LAETITIAE, SEV VOLVptatis formæ tres.

Maleuolentia uoluptas eſt ex malo alterius ſine emolumento ſuo,inuidentiæ contraria. Delectatio uoluptas eſt auditus,uiſus:aliorum'ue ſenſuum ſuauitate animum deliniens. Iactatio uoluptas eſt geſtiens, & ſe efferens,

rens inſolentius.

LIBIDINIS PARTES SEX.

IRa libido eſt puniendi eius qui uideatur læſiſſe iniuria. Aut eſt cupiditas ulciſcendæ iniuriæ. Vel(ut Poßidonius ait)cupiditas puniendi eius,à quo te iniquè læſum putes. Aut eſt cupiditas doloris rependendi. Excandeſcentia ira eſt citò naſcens, ac deſiſtens à Græcis θύμωσις nuncupatur. Odium ira inueterata eſt. Inimicitia, ira ulciſcendi tempus obſeruans. Diſcordia, ira acerbior eſt intimo odio & corde concepta. Indigentia ſeu auaritia, libido inexplebilis eſt.

DE ILLICITO COITV.

ILliciti coitus formæ quinq; ſunt, ſimplex fornicatio, adulterium, ſtuprum, inceſtus, raptus. Simplex fornicatio, eſt ſoluti cum ſoluta corrupta. Adulterium committitur in nuptam. Stuprum in uirginem, quam uocem ſæpenumero Terentius uſurpat. Inceſtus, in eos, qui cognatione aliqua iunguntur. Et raptus cum puella uiolenter de domo patris rapta. Partem ſextam addunt, uitium contra naturam, quod hic non deſcribemus.

SEPTEM VITIORVM, QVAE capitalia nominantur, origo.

ANimi paßiones duæ: honoris appetitio, & amor uoluptatum. Ex honoris adfectatione homo cum ſupra ſe attollitur in treis propellitur ſcopulos, ſuperbiam, irã, inuidiam. E corporis uerò illecebris ab humano faſtigio prolapſus in ternas abyſſos mergitur, gulæ ſiue uentris cu-

ram immodicam, libidinem, acediam. Illinc ceu tribus alis hominem homo tranſilire conatur, honores diuinos poſtu lans, qui nondum humanis dignus eſt. Hinc uoluptatibus blandè mulcentibus illectus, triplici grauatus pondere infra hominem ruit, fitq́; longè homine inferior. Auaritiæ furor utriuſq; particeps, conducit nanq; ad honoris appetitionem, atque ad corporis illecebras. Itaque ſuperbia, quam & arrogatiam non ineptè dixeris, ira, inuidia, ex honorum cupiditate nimia proficiſcuntur. Ventris cura, immoderatus rei uenereæ uſus, ac deſidia, è corporis uoluptate. Ex utroque habendi libido ſeu pecuniæ ſtudium, auaritia. Hæc uitiorum origo, quæ capitalia religio chriſtiana uocat. De animo ſatis dictum.

DE TRIBVS CORPORIS CONCEPTACULIS. De neruis, arteriis, ac venis.

TRia in corpore conceptacula ſunt caput, pectus, & uenter. Caput ſenſuum receptus eſt: pectus aëris, uenter alimenti. In his uiſcera tria ſunt, quæ principalia à medicis membra nominantur. In capite cerebrum, unde nerui oriuntur. In pectore cor, unde arteriæ. In uentre iecur, unde uenæ. Nerui mouendi ac ſentiendi faculatem corpori miniſtrant arteriæ uitalem uim, uenæ naturalem. Venæ riuuli ſanguinis ſunt: arteriæ ſpiritus.

DE CAPITE AC COLLO.

AD caput ea pertinent, quæ ante de ſumno, ſenſuum, colorum, ſaporumq́; generibus expoſuimus. Eius nunc parteis aliquot exequemur: & quánam ratione no-

xijex

xij ex eo humores depellantur. Bucca maxillarum ac oris portio eſt, quæ uento inflatur: unde buccinis nomen. Gena membrana dicitur oculum tegens. Plinius: Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Mala inter genam & buccam prominens & rotundus tumor eſt inſtar mali. Duo capitis latera tempora nuncupantur, quod temporum ac horologiorum more, quaſi quibuſdam interuallis ſeu uicibus mouentur. Ab hauriendis uocibus aures dictæ: ab occulendo oculi: à palpitando palpebræ. Cerebrũ purgari poteſt: ſternutatione, gargarizatione, quod nomen à uocis ſtrepitu ſumptum eſt, & ſolutione alui. Præter hæc utile crebrò pectere caput, & panno aſperiore illud perfricare. In collo meatus duo ſunt: guttur tranſitus aëris aut ſpiritus: & gula cibi ac potus. Gutturis circuitus carthilagine conſtat: ut aër qui tenuis eſt, ingreſſum patentem reperiat. Item gutturis fiſtula ad pectus & pulmones ducit: gulæ, ad uentriculum.

DE PECTORE.

PEctus homini latum eſt: reliquis animantibus carinatum, præcipuè uolucribus. Hic ſedem habent cor, & pulmo, qui ex partibus quatuor componitur. Arteria uocali, quæ ex collo deſcendit. Venali arteria, quæ cordis conceptaculo leuo adhæret. Vena (ut, inquiunt) arteriali è dextero cordis ſinu exeunte. Et ſpumoſa pulmonis carne quæ in ſtupæ modum, treis quas recenſuimus partes, implet ac committit. Hic ſpiritum ad cor meantem concoquit, & ut iecur ſtomacho calorem miniſtrat: ita & pulmo medium amplectitur cor, eiuſq; caloris cuſtos eſt. Quemadmodum uenter alimento corpus, ſic aëre pulmo animum nutrit. Reſpiratio frequens & magna, inflammationem pe

ctoris notat:crebra & parua, pectoris dolorem: rara & magna, delirium: parua & rara extinctionem caloris.

QVA RATIONE EX SANguine ſpiritus fiat.

IN corde tria conceptacula ſunt: in quorum dextero ac medio ſanguis fit ſubtilior, in ſiniſtro ſpiritus fit. Ex iecore enim uena magna ſanguinem in dextrum cordis ſinum defert. Qui uiſceris illic calore tenuior factus, ex eo in concauitatem mediam permeat, quæ nequaquam ſimplex eſt, quemadmodum extremæ, ſed è poris multis conſtat. In ſinu eo ſanguis itidem percoquitur magis. Inde in conceptaculum leuum tranſit: ibiq; humor calore uictus, in ſpiritum tenuem, qui uitalis eſt, ac ſalutaris uitam corpori miniſtrans, conuertitur. Hæc ideo ſcripſi, quoniam pleroſque Medicæ artis ſcriptores, in ſpiritus ratione hallucinatos eſſe uideam, eum in cordis parte media naſci ſeu perfici arbitrantes,

DE ARTERIALI VENA, ARteria venali, coſtis, ac ſpina.

CORDIS igitur pars dextera uenam habet magnam quæ ſanguinem ex hepate pertrahit: ſiniſtra, originem arteriarum. Præter quas, alia quoque eidem annectuntur. Siquidem ex cordis dextero latere uena oritur, quàm appellant arterialem. Hæc ſanguinem pulmoni miniſtrat, quo ipſe nutriatur. Vena dicitur, quia ſanguinem defert. Arterialis, quod duas membranas habeat, quemadmodum arteriæ, uti maior ſit ſanguinis optimi cuſtodia. Ex leuo autem cordis conceptaculo arteria oritur, quam ratione contraria uenalem uocant. Hæc è pulmone aëra defert, qui

cor

cordis calorem refrigeret: & uapores inutiles,ſi qui cum ſpiritu uitali nati ſint,ſurſum tollit in pulmonẽ,ut inde per gutturis ductum eijciantur. Arteria *nominatur, quoniam ſpiritus contineat.* Venalis,*quia ſimplici ſolùm membrana conſtet uenarum modo, propter aëris aduentitij, uaporumq; uilitatem.* Coſtæ *aliæ perfectæ ſunt quæ coëunt: aliæ imperfectæ quæ non clauduntur.* Spina *os oblongum eſt, quod per medium dorſum tendit,in qua tricenæ uertebræ ſunt,ex ſingulis bini oriuntur nerui.*

DE PRAECORDIIS.

Διάφραγμα*, membrana lata eſt, quæ pectus à uentre ſeparat.* Dicitur *& cinctus, quoniam corpus ueluti cingit. & à* Columella *ſeptum tranſuerſum:* Tranſuerſum,*ait, ex ualida mẽbrana ſeptum eſt.* Præcordia *itidẽ eam nuncupant,quia cordi ipſa prætenditur.* Retento *ſpiritu, diaphragma premit inteſtina, eóque modo egeruntur excrementa.*

DE STOMACHO, ET ALIMENTI CONCOCTIONIBUS.

SVb *pectore uentriculus gulæ adhæret, exitus habens duos.* Ideo *bifariam purgari poteſt,uomitu,ac alui ſolutione.* Hic *cibus percoquitur: qua de re in præſentia nonnihil dicendum.* Quatuor *alimenti concoctiones ſunt.* Quarum *prima in uentriculo fit: ſecunda in hepate: tertia in uenis: quarta in ſingulis membris.* Concoctionis *primæ excrementum eſt: quicquid per inteſtina egeritur: ſecundæ uerina: tertiæ inutilior ſanguinis pars, quæ ex uenis in ueſicam refunditur: quartæ ſudor, ſperma, ſordesq;, quæ in cute extrema conſpiciuntur.* Cæterum *ſemen, licet inde colligatur, purgamentum tamen propriè*

uocari

uocari non debet, quoniam non reijcitur. Hæc breuiter expoſuimus. Verum quò commodius accipi queant, apertius eadem explicabo. Cibus potusq́; per uiam eandem, quam gulam uocamus, in uentriculum deſcendunt. Vnde miſti ſimul percoctiq́; ad inteſtinorum flexus pelluntur. Inde quicquid corpori aptum exiſtit, per tenues uenas in iecur defertur. Quicquid in inteſtinis remanſit, concoctionis primæ excrementum appellatur. Succus in hepar delatus in humores conuertitur, qui inde per uenas ad membra diuerſa abſcedunt. Verùm ſanguis qui minus corpori idoneus eſt, in ueſicam per renes eijcitur. Eam ob cauſam urinam ſanguinis colaturam nominamus. Humoris igitur in uenas miſſi concoctio earum calore perfectior fit. Mox id quod natura reijcitur, per renum ſpiramenta ſeu poros in ueſicam deſcendit. Id purgamentum tertium uocauimus. Concoctione poſtrema membris omnibus uenæ alimentum miniſtrant. Ea caro, cutis, ungues, & corporis partes reliquæ nutriuntur. Quod poſt eam ſupereſt, in ſudores ac ſordes effluentes tranſit. Corpora bene concoquentia cibum, minus excrementorum habent. Poſt ſumptum cibum potumq́; in membra extrema nutrimentum penetrat, horarum nouem intercapedine.

QVATVOR CORPORIS VIRES.

IN *corpore uires ſeu facultates quatuor ſunt: ἑλκτικὴ uis quæ alimentum attrahit: καθεκτικὴ retinendi facultas: ἀλλοιωτικὴ immutandi: & ἀποκριτικὴ uis expellendi. Vt magneti uis ineſt ferrum attrahendi: ſic natura unumquodque membrum ad ſe trahit alimentum, tractum retinet, retentum in ſuam conuertit ſubſtantiam, expellitq́; ſuperuacua.*

DE QVATVOR HVMORIBVS, & ratione minuendi ſanguinem.

HVmores quaterni traduntur:ſanguis,phlegma, quam Cicero pituitam uocat, bilis flaua, ac melancholia, quæ & atra bilis dicitur. Sanguinis humor, aëris naturam refert, & cæteros in ſeſe commiſtos continet: flaua bilis ignium : phlegma, aquæ: bilis atra, terræ. Sanguis, calidus ac humidus eſt: flaua bilis, calida & ſicca: phlegma, rigens & humectum: melancholiæ fex, & frigida & ſicca. Hi omnes in ſanguine per uenam ſectam emiſſo cernuntur. Quippe flaua bilis ſemper ſpuma, uel tenuior, atque ſuperior ſanguinis pars eſt. Phlegma, aquoſum illud, quod in ſanguine ueluti riuulis diffluit. Bilis atra, fex großior eſt in fundo hærens. Reliquum ſanguis. Quod homines nunc hilares nunc triſtes ſint, cauſa eſt humorum abundantia. Exuberante enim flaua bile, agiles ſumus, ingenij celeris & iracundi: atra, inertes, puſillanimes, timidi: pituita, ſegnes ac frigidi: ſanguine, alacres, ad riſum propenſi. Hunc redundantem minuere licet, quum Luna Veneri coniungitur: quando ſtella Iouis, Veneris, aut Solis hexagono eam conſpectu, uel trigono intuetur: & quum Iouis ſiue Veneris ſidus, mundi diametro, uel triente à Lunæ globo diſtat. Omnes inter Mercurium Lunamq; radij, ad rem iſtam utiles ſunt. Venas autem pertundere non licet, quando Luna cum Sole, Saturno, Marte, capite, aut cauda draconis eſt, quum ipſa radijs tetragonis à Sole, Saturno, aut Marte abſiſtit, & quando à ſideribus iiſdem Sole, Saturno, Marte mundi dimetiente, ſiue ſex ſigniferi ſignis abeſt. Sanguis exiens, cum uomitu è ſtomacho uenit: cum tußi ex pulmone: cum ſputo ex gingiuis.

SIGNA HVMORVM.

Signa quædam ſunt, quibus humores abundantes cognoſcamus. Cholericos enim membra habere gracilia peruulgatum eſt, ob calorem res cunctas conſumentem: hirſutos eſſe, capillitio criſpo, colore fuſco, uenis eminentibus, ſiue tumidis: eosq́; arma, pugnas, ac res igneas per ſomnum uidere. Melancholicos, pallidos eſſe, triſtes, cogitabundos, uenis ſtrictis uix apparentibus, atque horrenda his ſomnia eſſe. Phlegmaticos hirſutos minus, carne molli, ut plurimum pingues, capillo demiſſo, ac dormientes putare præcipites ſe agi in flumina, aut ſe uidere natantes, aliaq́; quæ ad aquas pertinent. Sanguineos in obſeruationibus cunctis, quas memoraui mediocres eſſe, rubicundos, atque per ſomnum res omnes colore rubro ijs apparere. Quatuor hæc ſomnia certa ratione ſemper redundantes humores indicant. Sæpenumero uſu uenit, ut etiam antequam dormiamus, dum noſmet ad ſomnum componimus ante oculos uerſentur ignes, pugnæ, gladij, res horrendæ, receſſus profundi & obſcuri, aquæ, flumina, maria, homines, aut ranæ natantes. Ex quibus omnibus intelligimus, flauam uel atram bilem aut pituitam redundare. Mane ſanguinem: meridie choleram: atram bilem occaſu Solis: media nocte phlegma uigere arbitrantur. Idq́; in ſpatijs ſingulis per tres fieri horas inæqualeis.

DE LIENE, ET SEDIbus adfectuum.

Σπλὴν, aut lien membrum oblongum eſt, & ſpongioſum, quo facilius feculentam ſanguinis partem ex hepate trahat. Naturæ frigidæ eſt, & in corporis latere leuo ſub διαφράγματος membrana. Eam ob cauſam membra ſiniſtra im

ſtra imbecilliora,dextera uero ualidiora eſſe aiunt: quòd hic iecoris calor, robur: illic lienis rigor debilitatem adferat. In hoc riſus eſſe locum adfirmant,quod quum ualet,trahat ad ſe fecoſum omnem & melancholicũ humorem,quo ſanguis purus ad cerebrum ac cæteras corporis partes permeet. Occaſione data, de adfectibus nonnihil dicendum. Timor ſedem habet in corde,libido in lumbis, amor in iecore,ira in felle,lætitia in ſplene. Quæ eadem penè forma ſic Ouid. in Triſtibus tradit:

Cor ſapit,& pulmo loquitur,fel commouet iras,
Splen ridere facit,cogit amare iecur.

Ouidius hic ueterum more mentem in corde poſuit. Placidiora quæque animalia minus fellis, timidiora plus cordis,ſalaciora plus iecoris,lætiora plus ſplenis habent. Inter adfectus, alij cor confortant, ut ira, ſpes, ambitio: alij imbecillius reddunt,ut deſperatio,pœnitentia,timor.

DE VRINA.

INfima ueſica, quæ ſuperiore parte, qua humorem recipit, fiſtula caret, ideoq; in eam urina per meatus occultos percolatur,ac defluit. Hæc repleta inteſtina premit, & aëra in his cohibet ſubinde, nec exire permittit: quæ cauſa efficere uidetur,ut cum urina interim uenti emittantur. Quemadmodum ex lacte ſerum, ita ex ſanguine urina fit. Egeſtam hanc regionibus,ſeu partibus quatuor diſtinguunt. Supremã circulus nominatur, quem attribuunt cerebro. Secundam arteriæ uocali, pulmoni, cordi. Tertiam hepati,uentriculo,ſpleni,ac inteſtinis. Quarta fundus appellatur. hic membris,quæ ad generandi facultatem pertinent,adſcribitur: lumbis, renibus, teſticulis. In urina res quatuor ſpectari ſolent: color,ſubſtantia,quantitas,atque con

contentum, ſiue ὑπόστασις. Colores, ex ijs, quæ de ſenſuum ratione diximus, diſcerni poſſunt. Materiam tenuem, aut ſpiſſam per digitos cognoſcimus manu tenentes matulam. Tenuem nanque uocant, ſi commodè per eam digitos cernas. Ingens urinæ copia, frigoris: contrarius euentus, caloris eſt indicium, ac æſtu liquorem abſumptum eſſe. Hypoſtaſim nominamus: impurum illud, in urina ſparſum: quod genus arenæ, pili, nubeculæ. Arenæ ſi albæ ſint, in ueſica calculum ſignificant, ſi rubræ, in renibus. In circulo ſæpenumero ſpumam uidemus, quæ ſi protinus euaneſcat, humores in corpore tenues, ac probè percoctos indicat. Vt enim in aqua bullæ, ob liquoris tenuitatem ilico ſoluuntur: ita & hic ſubtilis humor erumpentem ſpiritum nequit continere. Sin ſpatio longiore duret, humores in corpore crudos eſſe indicio eſt: ſimilis olei ſpumæ, quæ non facilè diſſoluitur, propter craſſum humorem, qui tenuem includit ſpiritum. Granula ſunt quaſi ſpuma interciſa, & ſeiuncta in circulo, atque in particulas uarias diuiſa. Ea ſignificant magnam in capite humorum copiam, ac ipſorum è cerebro defluxum. Qui humores ſi ad nares deſcendant, κορύζαν gignunt. Si ad oculos ophthalmiam. Si ſuper oculos, ſupercilij dolorem. Si ad aures, tinnitum & uentoſitatem, & ſurditatem. Si ad uuam, eius laxationem. Si ad guttur, raucedinem. Si ad os, linguæ ac oris ulcerationem. Si ad maxillarum neruos, gingiuarum & dentium dolorem. Si ad fauces, branchos & nodos in gula. Si ad tracheam arteriam, tuſsim. Si ad pulmonem, aſthma. Si ad inteſtina, lyenteriam, quod tum ſpumoſæ egeſtiones indicant.

Vnde

VNDE MORBORVM NOmina ſumantur.

Corporis parteis aliquot abſoluimus. Supereſt, ut de morbis nonnihil dicamus. Hi quandoque nomen habent à membro adfecto: ut περιπνευμονία, *à pulmone. Interim à cauſis; ut* μελαγχολία, *eſt enim bilis atra, & humor, & morbi uox, ſi ipſa redundet. Elephas & cancer à ſimilitudine dicuntur.* Nonnunquam *ab his, qui ijs laborauerunt: ueluti Herculanus, quem nomine alio tum comitialem, tum* ἐπιληψίαν *nuncupant. Quatuor morborum tempora: principium, augmentum, ſtatus, declinatio.*

SIGNA FVTVRI MORBI IN capite, pectore, ventre, veſica.

Caput grauari noxijs humoribus indicant: uertigo, capitis dolor, ſuperciliorum grauitas, aurium tinnitus, punctura temporum, oculorum matutinis horis & lachrymæ, & caligatio, quum repentinum lumen ferre non poſſint, hebetatio olfactus, ac gingiuæ tumor. Iſthæc huiuſcemodi morbi conſequi ſolent, niſi medicorum cura obſiſtat. Lippitudo, cerebri tabes, capillorum defluxus, ulcera capitis, ac dentium dolor. Protinus itaque purgandum adiuuandumq́; caput, quando hoc genus notas ſentimus. Quum uerò pectori morbus imminet, hæc uidentur indicia. Sudor uniuerſum corpus occupat, præcipuè thoracem. Lingua craſſior fit. Spuunt, uel ſalſa, uel amara, uel plurioſa. Latera ſcapulasq́; dolor ſine occaſione infeſtat. Vigiliæ, ſuffocationes ſitis, afficiunt. Animus ex ſomno triſtior redditur Pectus brachiaq́; refrigerantur, & tremunt manus. Eiuſmodi ſigna ſequi ſolent: πλευρῖτις. περιπνευμονία, μελαγχολία. *febres acutæ, phrenitis,* λήθαργος, *ardor cum ſingultu.*

Vomitus hic præcipuum remedium, & prouocatio ſputi. In uentris morbo hæc ſentiuntur ſigna. Venter conuoluitur, atque turbatur. Grauantur genua, & lumbi rigent, ita ut flecti uix poßint. Sine cauſa & crura torpent, & corpus totum fatigatur. Morbi, qui hæc indicia ſequi poſſunt, ni medicamenta ſuccurrant, ſunt: dyſenteria, lyenteria, ἀποπληξία, articularis morbus. Veſicæ incommoda præcedunt: corporis totius pallor, ſomni graues, urinæ liuidæ, neque facile effluentes, ac pudendorum tumores. Inde ſequuntur: ὕδρωψ, lienis magnitudo, calculus, renum dolor, urinæ ſtillicidium, & uentriculi plenitudo. Hæc leuantur medicamentis urinam cientibus.

MORBORVM ALIQVOT deſcriptiones.

ORthopnœam uocant, quum tanta oritur ſpirandi difficultas, ut laborantes recti ſedere cogantur. Apnœã, quaſi non ſpirationem, nulla ut aſpicientibus uidetur, facta ſpiratione, Φθίσις, ſeu tabem exiccationem corporis, quando pulmo læſus ad ſimilitudinem follis pertuſi, haud ſatis commodè cor refrigerat. Quocirca augeſcente calore, corpus paulatim conſumitur. Morbum ita Ouidius deſcribit:

Cernis ut è molli ſanguis pulmone remiſſus,
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

Eo ſolent laborare, quibus humeri & ſpatulæ eminentes, colla longa, parua capita, guttur item prominens, pectus ſtrictum, denique qui facile iraſcuntur, & ſæpenumero tuſſiunt. Lyenteriam appellant inteſtinorum leuitatem, quum cibus egeritur non percoctus. Dyſenteria muerò contrariam huic, quando non facile, neque ſine dolore excrementa

egerun

egeruntur.Regium morbum , diffuſionem bilis per totum corpus.Πλευρῖτιδα dolorem pungentem in latere,aut pelliculam, quæ operit coſtas. Stranguriam, quum retinetur urina,aut guttatim emittitur.Id plerunque uſu uenit,quando calculus in ueſicæ collum incidit: qui corporis ſupini concuſſu expellendus eſt.Aut quum adeò repleta ueſica eſt, ut collum comprimatur. Vnicum tunc remedium,ut abſtineatur à diureticis.hoc eſt, prouocantibus urinam, atque ſi opus ſit, fiſſura fiat inter anum & teſticulos, quò urina per fiſtulam educi queat. Febris omnis eſt uel in ſpiritu, quæ dicitur ephemera. Vel in humoribus, quæ triplex eſt. In phlegmate,quotidianam:in flaua bile tertianam,in atra quartanam uocant. Vel in membris,quæ nũcupatur hectica,eo quòd membra ipſa inuaſerit.Eam quæ in humoribus eſt,incontinuam intermiſſamq; diſtribuunt.Diſtant ephemera,quotidiana, continua. Siquidem ephemera dicitur, quaſi unius diei,quòd uno duntaxat die duret. Quotidiana, quoniam quotidie ſemel affligat cum intermiſsione. Continua,quod laborent aſsiduè,non intermiſſo morbo.

QVID ΑΠΟΠΛΗΞΙΑ, ΕΠΙΛΗΨΙΑ ſeu comitialis morbus,paralyſis, ſtupor,torpor,& ſpamus.

Αποπληξίαν eſſe haud dubium eſt ſubitam quandam conſternationem, quùm pariter nerui tum ſentiendi, tum mouendi,uim amiſerunt.Επιληψίαν uerò ſeu morbum comitialem,quum facultas non mouendi,ſed ſentiendi amittitur.Eundem & Herculanum nuncupant,quod eo laborabat Hercules.Item Lunaticũ,quoniam interlunio æditi eo ferè corripiantur.Et comitialem,quod propter eum ſolue

bantur comitia. Paralyſin,*neruorum reſolutionem duntaxat in parte aliqua corporis, qua & motus & ſenſus depereunt. Stuporem imperfectam neruorum reſolutionem eſſe. Oritur ſæpe ex nimia brachiorum ſeu pedum compreßione. Imperfecta dicitur, eò quòd uis cerebri, hoc eſt, facultas mouendi & ſentiendi mox redeat. Denique ſpaſmum ſiue conuulſionem, neruorum contractionem dici. Huius duas eſſe cauſas tradunt, repletionem inanitionemq́;. Priore modo contrahi, quum phlegma craſſum circa iuncturas cohæret, quo humore neruus, quemadmodum membrana liquore infuſo contrahitur. Poſteriore quum per uulnus aliquod tantum humorum effluit, ut corpus nutriri nequeat. Id tum areſcere membra indicat, & alimentum defluere, ſeu in putidam materiam conuerti. Qua de re* Hippocrates: *Spaſmus uulneri accidens, letale.*

QVO DIFFERANT PHRENItis, lethargus, melancholia, mania.

PHrenitis *eſt in pelliculis, quæ cerebrum operiunt circa frontem apoſtema calidum, quod uel ex flaua bile, uel ex cholerico ſanguine natum eſt. Lethargus apoſtema eſt frigidum è phlegmate, uel bile atra ortum in parte poſteriore cerebri, non membranæ. De hoc* Plautus: *Lethargum patitur, ſui pauliſper oblitus eſt. Eundem alio nomine ueternum, hoc eſt morbum, qui ex nimio otio ac ſomnolentia oritur, nominant.* Vergil. *de Ioue qui exacto aureo ſeculo ad laborem humanum genus coëgit:*

Nec torpere graui paſſus ſua regna ueterno.

μελαγχολία eſt commotio quædam mentis cum timore, propter ſpiritus melancholicos turbantes ſpiritus animales, & ueluti atro colore inferentes metum. Quemadmodum

modum enim tenebræ nocturnæ, ita iſtiuſmodi cauſæ timorem plerunque efficiunt. Inde *Græcis* μελαγχολάω *eſt atra bile laboro.* Quod *uerbum* Lucianus *uſurpat, ubi* Polyphemus *apud* Neptunum *de* Vlyſſe *conqueritur:* Συνεκάλεσα ὦ πάτερ τοὺς ἄλλους κύκλωπας, καὶ ἧκον, ἐπεὶ δὲ ἤροντο τοῦ ἐπιβουλεύοντος τὸ ὄνομα, κἀγὼ ἔφην ὅτι οὖτίς ἐστι, μελαγχολᾶν οἰηθέντες με ᾤχοντο ἀπιόντες. οὕτω κατεσοφίσατό με ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. *Mania, eſt inſania, quæ fit ab atra bile aduſta.* Diſtat *à melancholia, nam ea ab atra bile naturali oritur, non exuſta.* Poſteriores *duo à prioribus differunt: quoniam melancholia & mania ſine apoſtemate, phrenitis ac lethargus cum apoſtemate fiunt.*

DE PESTE, ET QVARE Sol Apollo vocetur.

P*Eſtem appellant aëris uenenum, & uaporem quendam noxium, quo ſpiritus uitales inficiuntur. Cuius ſigna perquirere difficile.* Etenim *clara nonnunquam urina, etiã morte inſtante uiſitur, eò quod nondum ad iecur humores peruenerint.* Et *quandoque conualuiſſe putantur: utpote quum cordis natura primum robuſtior, à ſeſe uenenum depulerit: quæ poſtmodo tamen ictu crebriore defeſſa, uictaq́; ſuccumbit.* Itaque *in periculo tanto, anxiè perſpicere conuenit, quas potiſſimùm cauſas uitare poſſimus.* Augeſcit *uenenum* Solis Lunæq́; *coitu: ac ſtellis iiſdem diametro diſtantibus.* Ingraueſcit, *quo tempore* Lunæ *ſidus ſub* Saturno *conſiſtit, magisq́; ſub* Marte, *aut quum ſiderum eorundem radios ipſa tetragonos attingit.* Graſſatur *itidem magis dierum partibus quatuor, quibus aëris uis immutari conſueuit,* Solis *exortu, occaſu, meridie, media nocte.* Vere *ſæuit, æſtate magis, plus autumno.* In *primis ca-*

lores immodici exitiales ſunt. Ideo Solem Apollinem ὡς ἀπολλυντα τὰ ζῶα uocant. Eamq́; ob cauſam Homerus Apollinem tela in Græcorum exercitum iaculantem inducit, queis non ſolùm homines, ſed pecora quoque periere. Vnde & Apollinem Lindij cognomine λοίμιον, hoc eſt, peſtilentem colunt. Morbi remedium præcipuum eſt ſoli cœliq́; mutatio: quod non homini modò, uerum animantibus etiam brutis mirè conducit.

FINIS.

PERORATIO OPERIS.

ALIQVAM *naturæ uim expreſſerunt opera mea: uentura ſecula poſt me nonnihil quemadmodum & ego feci, conentur depingere. Quòd ſi celſiore ſpiritu præditi pleroſq́; inuenerint, qui contemplatione tam alta, tam uera, tam iucunda non moueantur, ſciant hos non homines eſſe, ſed animantes prodigioſas, quæ ratione, quam ſibi natura dedit non utuntur, quæ pabula ſolum pecudum more terram ſpectantes quæritant. Hæc poſtrema uerba ſcribebam die quodam feſto, quum Sol means per undecimam domum primamq́; faciem*

faciem Arietis hortos amœniſſimos, in quibus eram ſic illuſtrabat, ut in eis penè ducenti homines ducti ſerenitate aëris expatiarentur. Vites erant ordine ſatæ, quas circumuolabat ingens copia auium. Decurrebat *fluuius aqua nitidiſſima leui murmure per petras: reſonabant grato ſuſurro arbores. Primum colligebam incredibilem eſſe molem Solis ex hoc, quòd tanto amotus interuallo tanta luce orbem illuſtret uniuerſum, quòd cuncta æſtu compleat. Mirabar deinde terræ uires effundētis tot colores, tot ſapores odoresq́;. Tum uidens florentes arbores, admirabar qua ui radicum ſuccus per duriſſimum lignum in ramos ſublimes erumperet, ſecum certas & florum & fructuum formas adferens. Contuebar uiolas & innumera herbarum genera. Cōuerſus ad flumen, plura ſunt, inquam, miracula rerum, non omnia campus unus oſtentat. Hæc aqua in mare defluit, inde ſurſum trahetur feruore Solis, nubesq́; facta decidet in alueos diuerſorum fluminum, quò rurſus miſceatur oceano. Quin lucidus mundus tam tenui conſtans materia, qui ſemper implet pectus meum, cuius admiratio mihi multò maior uoluptas eſt, quàm uerbis queam proloqui, certa lege ruit circum eandem lineam ſecum trahens ignem cauſam ignium cæterorum. Alia ex alijs colligebam, audito concentu auium, ſuccurrebāt uirides pſitaci, pauones cauda nobiles, leones, leopardi, elephanti.* Demum *exclamabam uoce exigua, ne obambulantes me exaudirent, ſed magno ſtupore ac gemitu,* O *numen mundi, quàm pulchrum uiuere eſt? uidere Solem, mutabilem Lunam, frutices, herbas, gemmarum uires? Contrà quàm triſte mori? orbari uita? cæli, ſtellarum atque tot uultus, tot formas hominum derelinquere?* O *quàm durum hoc mihi fuerit, qui paulum ſupra communem hominum*

ſenſum in naturæ cognitione ſapere cœpi? O quàm breui cadendum eſt? ſuperſunt forſitan duo anni, ad ſummum uix tres aut quatuor. Quàm ſæpè hæc cura me cruciat? præſertim quum ruentia tam certa lege ſidera oculis aſpicio? quum Solis ſplendorem, ſiue Lunæ uices intueor, aut quum cogito; quàm incertum tempus hominum uitæ datum ſit? O utinam Phœbe decimunquintum orbem ageres: tricies te Scorpio uidit ab ortu meo: iam ſingulis annis mors, quum mortalibus cunctis, tum mihi metuenda eſt. O ſi per fata adeò pura, adeò tranquilla, adeò inſigni lætitia per multos annos frui liceret? O natura parens rerum, terra centrum mundi eſt, orbis magnitudinem ac capacitatem comprehendere nequit homo, qui uix terræ punctus eſt, te tua propago canit, miraturq; animus in corpore hærens perituro, autorem omnium immortalem, cauſarum cauſam, cuncta mouentem, expertem motus. Pauca recenſui, compulſus dulci impetu, quo me plerunque celer mundus concitat, quæ aliquando de ſiderum curſu, de natura rerum conceperim. Vnde intelligas, quantum gaudij, quantum uoluptatis literaram ſtudia nobis pariant. Iſthæc nonnullos, qui manibus pedibusq; per ſentes, & rupes, & mille pericula ſemper ſurſum enituntur, qui nihil nouerunt, quod non præclarum ſit, admittere, ad laborem incitabunt. Alios ſtupidos, & ſenſus nobilioris expertes, qui clariſſimam Solis lucem haud ferunt, qui tenebris gaudent, qui corporis uoluptates quærunt, non mouebunt magis, quàm elegantiſſimæ picturæ cæcos, quàm ſurdos cantiones ſuauiſſimæ. Proinde illis hæc non ſcribimus, illi hæc ne aſpiciant, alant illi corpus ſuum, & pereant ut pecudes. Magnis ingenijs loquimur, petentibus alta, quæ ſeruitutem dedignantur, quæ ſocium non

patiun

patiuntur, quæ apta ſunt ad imperandum, quæ nemini cedunt, quæ non fugiunt ſudores, pulueres, uulnera, quibus charius mori eſt, quàm ſuccumbere. Quemadmodum cœpi, adoleſcentes ad literarum decus hortari pergam, & præcipuè ad ſtilli uictoriã, qua nihil ſpecioſius, nihil maius, nihil durabilius in orbe eſt, ut operam dent ne ſcriptores ueteres per tantum æuum primas parteis teneant, ut oſtendant ſe uixiſſe. Meminerint reliquum hominum genus nulla relicta memoria ſui nebularum modo quotidie euaneſcere. Aliquid efficere pulchrum eſt, celebres autores ſuperare pulchrius: quenquam eò euadere, quò nemo conſequi poßit, pulcherrimũ. Hunc tanto maiorem uoco Hercule, Achille, Cæſare, tanto nobiliorem maximarum gentium regibus, quanto animi uirtus corpori præſtat: tantò clariorem omnis æui laude, quantò cæteris mortalibus antecellit. Hic libertate ſumma fruatur, blãdimenta reſpuat, nihil non arroget armis: turpe ducat aſſentatione aut precibus gloriam quærere uel augere doctrinæ famam, in uiribus ſuis uictoriam ponat. Hic ſedeat celſus in æthere ornatus fulgentibus armis à uertice ad plantam pedũ. Dextra enſem immoto lacerto teneat. Solium ſit ingens non niſi purißimo auro gemmisq́; compoſitum. In cuius latetere dextro ſint cælũ, φαίνωρ, Phaëton, πυρόεις, Princepq́; Sol, ἕσπερος, στίλβωρ, Luna cum dracone. In læuo calentur κλειὼ, εὐτέρπη, θάλεια, μελπομένη, τερψιχόρη, ἐρατὼ, πολύμνια. οὐρανία, atq; ſuprema Calliope. Supra caput prominenti ſolio affigatur Dei ſimulacrum candida ac illuſtri ſpecie manu ſpæram agitantis ſpectantisq́; imaginem ſui animum. In ſpæræ circuitu ſint Helice, Cynoſura, βοώτης, Anguis, Erichthonius, Arcturus, Vergiliæ, Sirius, Cetus, Centaurus, Fera, Canopus, & obliqua uia ſiderum

errantiũ. In eodem orbe latitudo arctoa graduũ duorum & quinquaginta duodecim domos habeat. Mundi pars media, quà ſolis iter eſt, ignea ſit: axis fines frigoris candore niteant. Omne incluſum oppoſita Soli umbra premens ſtellæ motum imitetur. In interiori ac poſteriori planicie ſedis, quæ oppoſita eſt capiti ſedentis, argentea ſcriptura adhæreat: OMNIS SPES IN VIRTVTE PONENDA. *Infra pedes latè ſedes pateat, ibi oſtentet ſe terra cum oceano & riuis decurrentibus. Nubes è mari ad montes humorem referant, ut ſemper fluant flumina. Aquas habeant* Neptunus, Proteus, Nymphæ, *delphini, nauigantes. Terra liquore non oppreſſa diſtinguatur* Europa, Aphrica, Aſia. Europa, Hiſpania, Gallia, Germania, Italia, Græcia. *In hac auro elatiore emineãt* Olympus, Oſſa, Pelius, Pindus, Parnaſus, & Athenæ ciuitas. *In* Italia, Roma. *In extrema Germaniæ parte ad littus oceani è regione* Britanniæ Andouerpia. *Dextra* Helleſponti *terra* Troiæ *locum habeat. Ab* Aquilone Tanais *in* Mæotin: *ab* Auſtro Nilus *in mare fluat. In* Italia *ſtet* Iulius Cæſar *magnarum gentium domitor: in* Græcia Alexander Macedo: *in* Germania Carolus, *cui noſtra ætas regimen orbis credidit. A tergo murus Aheneus eſto altiſsimus. Vtriq; lateri adſint armati mille, licet illorum defenſione non egeat, Inter quos & cathedram nunc ſuauis concentus muſicorum, nunc tubarum ſonitus imperatoris aures ſtudeat oblectare. Ante pedes adoleſcentes uaria artium genera diſcant. Alij orandi uim exerceant, alij circulos & triangulos pingant, alij conſtruant ſphæras, cylindros, anulos. Omnes ambiat aurea uitis. Hoc regnum animi eſt inter omnia regna maximum, hoc per omne æuum durat. Hoc laboris præmium, hic triumphus, hæc gloria, hæc laus*

litera

literatis uiris propoſita ſit. Si cui non deſit pectus gene=roſum, ſi quis ad alta natum ſe putet, huc ſumma uirtute enitatur. Næ mens humana potentia pollet, ardua petit, diuina eſt, maiorem ſe nouit præter Deum neminem. Quò aliquanto magis iuuenum animos ad literas cõmoueam, recitabo quid dudum uiderim. Equo exibam ciuitate cau=ſa uiſendi campos, defeſſus nanq; eram ſtudio domeſtico. Circa mœnia occurrit pædagogus quidam doctiſſimus cũ ſex aut ſeptem uiris: Saluus ſis, inquit, Ioachime, quò nunc abis? O mi clariſſime amice, tu itidem ſalue, cupiditas in=ceſſit animo luſtrandi agros, præſertim hoc uerno tempore. Si placet, ait, adoleſcentes adducant equum in ſtabulũ, & uidebis mirabilem pugnam. Ingreſſus ſum cum eo in domum inſtructam uaria ſupellectile. Oportet, inquit, ſumamus aliquid alimẽti, ne belli mora nobis uires deficiãt. Poſitis ſuper menſam dapibus, adferebãt cyathos aureos, quos implebant redolente uino. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, uenimus in aulam ampliſſimam, parietes operti erant pictis auleis, iiſq; adfixi flores, herbæ, & rami uirentes. In circuitu ſtabant circiter trecenti pueri eximia forma & uenuſto rubore, quorum capita redimita erant frondibus: in manibus ſinguli ramos geſta=bant. Multi eorum gallinaceos gallos certandi ſtudio cõ=parauerant. In medio locus erat tectus ſtragulis, ibi nos duo cum aliquot uiris ſedebamus. Mox unus gallum ſuum ante nos demittit, alter ſuum opponit. Illi repente inuicẽ ſe inuadunt: pugna longa eſt & dira, ſanguinem ex roſtro uomunt, criſtæ lacerantur: demum alter ſaucius fugit: illũ auferunt, adponunt alium. Sic factum uſq; ad triginta gallorum numerum: quorum rex uocabatur, non poſtremus, ſed qui plures uicerat. Ergo puerum, cuius auis ſuperior

euaſe

euaſerat, ilico adornant amictu aureo, capiti coronam ap ponunt auream, diſtinctam ſmaragdis & adamantibus, ipſe ſceptrum tenens equo altiſſimo imponitur. Cum rege ſplendidè compti equis inſidebant alij circiter centum & quinquaginta, Aureæ torques ingenti pondere multis de collo pendebant. Ducis *equum uelabat argenteum tegmen, in quo miro artificio* Hercules Centauros *domabat, ſæuosq́; leones, ac cælum tollebat humeris.* Principem *præcedebant ſex equites armati, totidem eum ſequebãtur.* Hos *per urbem ducebant litui regium ac bellicum quid ſonantes.* Incredibile *dictu, quàm me hoc ſpectaculum incitarit.* Themiſtocles, *ſicuti memorant hiſtoriæ, quum uideret milites non ſatis animatos eſſe ad pugnam, & periculum fore, ne ignauiæ pœnas darent, ad eundem modum gallos produci iuſſit.* Hi, *aiebat, mutuo ſe cõficiũt, nõ pro patria, non pro liberis, non pro ſalute ſua, ſed laudis gratia, quia pulchrum uincere eſt, quia turpe apparet ſocium admittere.* Quo *certamine adeò illos inflammauit, ut confeſtim ceu furioſi irruerint in hoſtes, ut in manu non fuerit, etiãſi uoluiſſet, eos retinere.* Animal *hoc tã animoſum eſt, ut licet exiguo ſit corpore, uix aliud timeatur à leonibus, nã roſtro & unguibus oculos fodit, neſcit cedere, uulnera nõ metuit.* Sed *dicat quiſpiam quur tantopere alios ad ſumma trahis? nónne ipſe uictoria potiri malis?* Breue *tempus mihi ſupereſt, ante paucorum annorum finem è ſuauiſſima luce* Solis, *quæ ſæpe ſudantem eſt conſolata, ſub umbras longas deſcendere cogar.* Tum *ſi quid forſitan efficere queo, pulchrum duco aperto* Marte *uincere.* Superare *im bellem turbam haud arduum eſſe arbitror.* Strenuos *duces antecedere, hoc uirtutis opus eſt.* Non *placet pugna, quæ citra cruorẽ & uulnera peragitur, in qua nõ aliquot mil-*

lia

lia armata manu proſtrata iacent uitam cum ſpiritu exhalatia. Magna prælia ſanguine campos, quemadmodum ipſe uidi, uſq; ad uictoris genua replent. Porrò neminem à ſtili labore deterreat fama autorum ueterum, quòd ferè tãto magis aliquid ſit in pretio, quanto eſt antiquius. Magna quippe in iudicando inſcitia eſt, unuſquiſq; perſuadet ſibi omnia talia eſſe, qualia uulgus prædicat. Pauci ſunt, quibus exercitium ueram doctrinam & uerum iudicium comparauit: pauciores qui præter communem famam de ueterum ſcriptis aliquid auſint iudicare: ſolum ſemper in ore habent, quid de illis ſenſerint alij. Fateor Ciceronem optimè ſcripſiſſe & multa, ſed ea opinio inſita eſt mentibus hominum, ut nemo par illi futurus ſit unquam, niſi qui eum longè ſuperauerit tum ſplendore orationis, tum rerũ cognitione. Apud eum non pauca deſiderabit is, qui ſingulas res & ſingula uerba diligẽter excuſſerit: tamẽ nihil eſt apud Ciceronem, quod non ſummè probetur etiam ab illis, qui ipſum nondum legerint. Vtrunq; iniquum iuxtà cenſeo, & ueræ laudis quicquam alteri detrahere, & tribuere aliquid, quod non ſit tribuendum.

FINIS.

ANDREÆ
GERARDI HYPERII

in laudem Ioa. Fort. Ring. Andouerpiani, Oratio ad Senatum Pariſienſem.

NEgotium mehercules arduum, noſtrisq; humeris impar, P.C. in præſentiarum ſuſcepimus, ſimul quod mihi non ita multum hac in re exercitato in hanc literarum paleſtram rarius deſcendere contigerit: ſimul quod Ioachimus iſte noſter Ringelbergius talis tantusq; ſit, ut eius laudes ampliſsimas, de quibus uerba facturus ſum, haud facile æquare poſsim oratione. Nam quum in animo mecum paulo altius reuoluo adeo admirandum hominis ingenium, dum præclaram omnium artium (ad quas uixdum mortalium ullus tam dextro numine aſpirauit) cognitionem ſuſpicio, haud paruam futuræ dictionis poſuit ſpem, noſtra in diſſerendo tenuitas. Attamen hæſitantem me non mediocriter inuitabat, quod ſatis ſuperq; per me factum iri putaui, ſi meam in uirum undequaq; doctiſsimum beneuolentiam quoquo pacto oſtenderem. Quanquam enim neq; pro dignitate eius, neq; pro ueſtra expectatione, neq; pro meo officio, eius laudes uberrimas exprimere ualeam: bonam tamen gratitudinis partem retuliſſe uidebor, ſi quod ingenij uires ſuppeditant, præſtitero. Quo itaq; tantarum laudum nonnihil attingam, ordine recenſebo quibus hactenus ſtu-

dijs

dijs fuerit deditus & quæ uolumina in communem ſtudioſorum utilitatem ædiderit. Neq; uerò *hanc prouinciam ſuſcepi ob quæſtum ullum, aut gloriam: ſed ut apertè proferrem in medium, quod in pectore delituit, quodq́; diutius diſsimulare nequiuerim. Si qui mirentur quæ res me, quis ardor, ad hunc tantopere extollendũ rapuerit: omnia eius opera diligenter euoluant, & deſinent mirari. Mitto rerum multarum peritiam de quibus nondum quicquam ſcripſerit. Quare iuuat ſane magnopere animum meum talis uiri aliquem apud patres ſplendidiſsimos mentionem facere. Cæterùm primo ingreſſu ea rerum copia occurrit, ut non uideam, quo ſermone rem tantam fœliciter aggrediar. Veruntamen uela uentis committam, atq; ad rem ipſam coram celeberrimo cœtu, obeundam iam nunc accingor. Relicta morum, patriæ, parentum, uitæq́; mentione, ſumendum uidetur exordium ab hiſce rebus, quas cum primis ad præſtantiſsimi uiri laudes pertinere opinor, nimirum quibus artibus diſcendis teneros annos impenderit. Primum quum iam tempore non paruo imperatoris Maximiliani in aula celeberrima uerſaretur, uaria typorũ genera deſcribere conſueuit: in eo artificio uix paſſurus aliquem ſecundum, nedum parem. Tantopore huius nunquam ſatis laudatum ingenium delectabant characteres aptè compoſiti, pulchri, ac uarij: ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerit, præter eam quam Italicã nominamus. Quibus demum neglectis, ad pingendi artem non infelici Marte ſe transtulit. Sic pyra, mala, flores, ac res alias permultas uenuſtè & eleganter depictas reliquit. Inde cælandi artificium in ære leuigato aggreſſus teſtimonium ſuæ artis nobis reliquit tabellam æream. Hæc uero*

*ro omnia cum tam proſperè attentarit: plurimum certè
admirari poſsis,ad quæuis aptum & facile hominis in-
genium. Circa decimumſeptimum ætatis annum imperato
riam aulam deſerens, Louanium illud muſarum optatiſsi
mum hoſpitium conceſsit, prima latinæ linguæ rudimenta
percepturus. Intra breue tempus igitur indolis egregiæ
ſpecimen exhibuit ſe aliquando eum fore, qualē nec prior
ætas unquam tulit, nec poſterior ſatis admirabitur. Hic
præterire uolo quod non mediocri oratione poſſet quiſ-
quam perſtringere, quàm fuerit iuuenta illi ſolers in per-
quirendis artibus, quantus labor in euoluendis, optimis
autoribus, quot noctes ductæ inſomnes in iucunda ele-
gantis ſtili exercitatione. In phyſice uero & Metaphiſice
quemadmodum pædagogum habuit Petrum Curtium in
omni literarum genere non mediocriter eruditum: ita
nec earum rerum imperitus aut rudis noſter Fortius eua
ſit. Vidētur hæc forte plura & maiora, quā quæ paruo tē-
poris ſpatio, ab uno adoleſcente facile queant intelligi: at
quæ ſequuntur in eodem hominis ingenio, uita uel longiſsi-
ma poſſe inueniri, uos in ſtuporem conuertent. Quotuſ-
quiſq; per deos immortales, hodie uiuit, aut etiam pri-
ſcis illis ſeculis ut latius nonnihil liceat uagarier, inuentus
eſt qui plures eaſdemq; diſtinctas diſciplinas quemadmo-
dū hic teneret, non ſecus ac in unaquaq; ſola omnes uitæ
dies exegiſſet. Quid uero hic iactem artem illam orato-
riam, omnium opinione & maximè frugiferam & præ-
ſtantiſsimam, in qua tradenda, uiros non modo multos, ue
rùm & longè exercitaſsimos, imò ſeipſum penè ſuperauit.
Ex ea quantum ſibi parauerit fructus, quam famam, quam
celebre nomen adeptus ſit, uel hinc ſatis arbitror lique-
re: quod toties tā expolitas, nitidas, tam latinas declama-*

tiones

tiones peregit. Deum immortalem, quod in illis decus? quàm Atticus lepos? quot floſculi? quã placidi diſpoſitiq; colores? Libros aliquot de artibus diuerſis ædidit, è qua rum ordine prima occurrit Dialectice, quæ cæteris haud dubiè, ſi fructum cernas, longè antecellit. Hanc partibus omnino quatuor diſtinxit. In quarum prima de ſimplciũ uocum natura, & quæ ad eaſdem pertinent, definiendi diuidendiq; ratione diſſerit: in ſecunda axiomatum genera tractat: in tertia formulas argumentorum: in quarta locos exprimit elegantiſſimè. Omnibus ſanè quæ uel dictat, uel ſcribit, plurimum ſemper inſpargit gratiarum, nuſquam non moderata addit uerborum pondera. Si quo pacto orationis texat modum, componat numeros, diſtribuat elegantias, oculis coram uideas: cæleſte potius quàm humanum ingenium uocaueris. Exactum & elimatum eſt quicquid colligit, ſubtilis ubiq; inuentio, acre iudicium, aptum & concinnum quicquid ob oculos ſpectandum ponit. Quo ferè effectum eſt ut inimitabilem capitis quoq; periculo, audeam aſſeuerare. Nemo eorum qui huius opera candidè legerint, dubitat, ſi ſic quemadmodum auidiſſimè cœpit, in bonis literis uirtute duce, comite fortuna graſſari pergat, futurum: ut non cum huius tempeſtatis uanis forte aliquot oratorculis, ſed cum priſcæ fidei primiq; ſeculi Demoſthene & Cicerone uiris illis clariſſimis, de literarum primatu contendere poſſit. Hunc igitur in modum adoleſcens uirilem animum, cor ſublime, in pectore geſtabat. Offerunt ſeſe & reliquæ artes, interq; eas Mathematicæ breuiter hic annectendæ. His ita Ringelbergius noſter eſt imbutus, ut certiores ex tot tamq; præclaris magnæ Germaniæ uiris, uix ullus, imo nemo habuiſſe credatur. Si quidem in academijs multis, ubi complures

uel Aritmeticham, uel Geometriam, ſiue publicè, ſiue priuatim profitebantur: neminem eſſe arbitror, ſicuti in omnium ore eſt, qui huic æquari merito potuerit, tantum abeſt, ut dicam aliquo modo præferri. Nemo, inquiunt, cæli ſtellarumq́; naturam, tam compendioſe, tam abſolute tradidit, quàm Ioachimus Ringelbergius. Nuſquam non audias noſtrum Fortium rei mathematicæ ſcientiſsimum. Diſpeream ſi non uera loquor, ut interim paulo agens liberius, commune aliorum adferam iudicium, nuper uiri aliquot probe literati prædicabant omnia quæ ad Aſtronomiæ artem faciunt, breuibus inſtitutionibus, quas ædidit ornatiſsimas, exacte deſcribi. Adde quod Geometriæ uſum iucundiſsimum Chao quodam mathematico comprehenderit. Sed hic quis niſi planè fungus aut caudex, non admiretur ſummopere tantam ſtili breuitatem? Quis in breuitate tantam dictionis claritatem non ſuſpiciat? O præclaras animi dotes. O fœlix nimiū, & ter quaterq́; beatū ingenium. O exoſculandum in homine, & illo mortali, diuinum pectus, omni doctrina abundantiſsime præditum. Quò nunc rapiar? Quò me diuertā? Pergam' ne an cœptis deſiſtam? Cōmemorem' ne, quæ innumera ſunt? Præſtat animi componere motus, & menti priſtinam reſtituere tranquillitatē. Omnia profecto quibus, uel Aſtronomi, uel Aſtrologi occupentur diligentiſsimè explorauit. Pertranſeo in hac parte Coſmographiam, & ſimiles, quæ Aſtrologiæ affines ſunt. De quibus magis fuſa oratione, & prolixiore ſermonis ambage nonnihil recenſerem, ſi modo ex his gloriam naſci magnam ex æquo perpenderent omnes. Vtinam nō adeſſent moroſuli aliquot ſupercilium cōtrahentes, quibus hæc parum digna uidentur, ac proinde diſplicent. Cæterū hos ego lippos φιλαύτους καὶ παντολάβους mentisq́; exper

expertes nomino: quum oculis hiſce meis uideam, non infimæ ſortis uiros, nec inter poſtremos literarū alumnos numerādos, deſpici, uellicari, morderi, ab homuntionibus huiuſmodi etiā abiectiſsimis, qui humanitatis habent tam parum, quàm nihil. Sed ualeant peſtes illæ: ac abeant, longius abſcedant quicunque ſint, ſuis cum nænijs propria inuidia conſumendi. Ego tales per Iouem omnibus diris deuouens in ſqualidum carcerem coniectos, tandem ut digni ſunt, ad miſeram crucem rapi, ac male perdi cupiam. Quid ſi nunc Græcæ linguæ copioſiſsimæ, cognitas omnes partes ueſtris occinam auribus? Num iterum tanti ingenij magna uos ceperit admiratio? Non mediocris hercle opinor. Homerum illum Græcorum toties iactatum laudibus, nec minus Latinorum ore probatum, ad unguem memoriter tantum non recitare ualeret. Huic adeò fuit hactenus intentus, ut omne ingenij acumen illius lectioni accommodauerit. Nunc itaque quid dicendum reſtat? Tam alacer iſte hominis animus quò non aſpirauit? Eſt'ne uiri clariſsimi quod amplius in Ringelbergio deſideretus? Homo eſt, ita me Deus bene amet, cui nihil deeſſe uidemas, quod uel ad morum integritatem, uel uitæ candorem poſſit adiungi. Qui tam eſt comis, tam humanus in omnes, ut maximi quique uiri eius cōſuetudinem crebro ſummis uotis ambierint. Hunc omnes penè muſarum cultores, uelut præſidium quoddam ſuum & dulce decus, colunt, uenerantur, obſeruant. Vt quod uix de aliquo proferre audeam, huic non incommodè tribuerim, ingenium ipſis Gratijs mediusfidius, non modò dignius, ſed & uenuſtius, & gratius. Præter hæc animus generoſus regiones, ut uarias ita & plures luſtrauit, ſiue quo doctorū uirorum frueretur interdum iucundiſsima neceſsitudine, ſiue ut reperiret aliquando eum, ex quo noui aliquid ad-

diſceret, uel ut ipſe ſe uelut clarum iubar omnibus ſuſpi=ciendum, præberet. Verum non eſt mihi celeberrimus uir ita iactandus, ut omnia quæ de eo mihi certo conſtant ex=pendam: ne dicere uidear, muſarum zelotypo inanis ar-rogantiæ aliquid ſubrepſiſſe. Cuius ſi animi candorem ad=ferre uellem, iterum longe plura quàm quæ iam dicta ſunt nobis eſſent exponenda. Quàm ſerios, quàm feſtiuos in uia nonnunquã recreandi animi gratia, & leuandi tædij iocos atque ſales deprompſit. Quid ſi experimenta illa, ſi multi=formes diuinandi ſpecies enumerem? Vociferabuntur mox omnes dubio procul, me amentem eſſe, rationis oblitum, & ad longiora duci, quàm locus poſtulabat. Quare nunc quod maximè dictum oportuerat, auditu fortaßis non in=dignum, animus eſt in medium adferre. Quum Ioachi=*mus iſte tot adeptus pulcherrima literarum ornamenta, ſemper* Fortium *ſeſe præſtaret, hoc eſt ſui ſimilis eſſe per-geret, cum iam animus firmior multo, quàm antea, indies maiora conciperet, quod uix aliquis aut ſaltem mortalium paucißimi mente agitarunt, cum gigantibus,* Polyphemis, Briareis, *&* Cyclopibus *de eloquentiæ uictoria certamen cenſuit ineundum.* Nam *quid non facile audeat* Fortius? Itaque *ne uel aliqua in re ſeſe* Fortium *præſtare deſineret, animum ad ſtudia diuerſa flectens, quum omnia perpetuæ gloriæ nominisq́; immortalitati poſthabenda exiſtima=ret, conatum omnem, omnes neruos, uires denique omnes tum animi tum corporis, toto impetu ad ſtili exercitatio=nem conuertit.* Optimum *ergo ex multis, & non niſi ſele=ctis autoribus ſcribendi modum, ſummo labore, pluribus uigilijs, frequenti ſudore, ſibi demum comparauit.* Hic *au=tem, ut nemo non nititur excellentißimus haberi, ita iſte tam inſigniter laborauit, ut ex tot milibus eiuſdem certa-*

minis

minis palæſtritis, uictoriæ ſolus tulerit palmam. Porrò ſiue quo ſubobſcuras adhuc literas illuſtraret, ſiue quo nos ad ardua quæq; obeunda negotia, uelut claßicum canens, hortaretur: libros complures in lucem emiſit, quorum nõnullos lubet recenſere. Studuit iuuentuti maiorem in modum prodeſſe, quum ſchemata, elegantias, dicendi uaria genera, & periodos explicaret. Quàm uerò modeſtè quã exactè in peragendo Dialectico & Rhetorico artificio, ſuo functus ſit munere, iam notum eſt omnibus, qui earum aliquid guſtarunt. Aſtronomis, cæteriſq; mathematicis quomodo fecerit ſatis, libri ea de re conſcripti (quibus Eraſmus literarum decus, & muſarum delitium honoris permultum tribuit) palàm uelut ore loquuntur. Non pauci, quos equidem norim, ut interim de me ipſo ſileam, ingenuo quodam pudore quantum per hunc profecerint, fatentur. Deniq; plurimum huic debent omnes quicunque literis bonas horas collocant: utpote quibus omnem ſtudij rationem adeò politè præſcripſit, ut nullo unquã ſeculo tale opuſculum prodierit. Librum de homine ædidit, in quo fatearis oportet Ioachimum Fortium nominis immortalitatem ſibi conciliaſſe. In alijs quidem uicit multos: at hic ſeipſum, Fortium inquam, ſuperaſſe uidetur. Quis obteſtor uos ego P. C. non uideat, quàm uerè hominem totum expreſſerit, quàm ſcite eum ſuis depexerit coloribus? Nemo igitur in hunc parum amico eſſe animo debet, cui & nos omnes & tota iuuentus maximam referre gratiam debemus. Sed prolixa oratione opus non eſt efferre, quæ diuinum ingenium quotidie meditatur, quin potius rei euẽtus & exitus ueſtro deſiderio, abunde, ut ſpero, faciet fidẽ. Virum hunc merito à me eſſe laudatum exiſtimo, qui etiã laudationem omnem facile excedit. Cognoſcitis opinor

ſatis quas uirtutes, quas tum animi tum corporis dotes, quas bonas artes, quàm probam uitam, parens natura in unum hunc uirum contulerit. Tibi uero ô Ioachime, ut ad te ſemel ueniam, hominum cunctorum quos terra ſuſtinet doctiſsime, quis mortalium grates perſoluet labore tuo dignas? Quibus potiſsimum xeniolis animum tuum regium ſalutabimus? Auróne? an lucidiſsimis gemmulis? Sed hæc tu tuis delectatus muſis auerſaris. Tute igitur gloriæ immortalitatem, atque ſummam beatitudinem, pro tot ſudoribus à ſupremo illo opifice rerum ſis precor habiturus. Te colant, ornent, obſeruent omnes, doctrinam, ſi adſequi nequeant, ſuſpiciant, ac imitari conentur.

DIXI.

HYPERIVS RINgelbergio.

Evclidem mirati ſunt plurimum ſui Megarenſes. Ptolemæum ſuum iactauit Aegyptus. Illi geometram inclytum: hæc aſtrologum expertiſsimum. Arpinates mirè applaudunt Tullio, Mantuani, Vergilio. Iſti celeberrimo gaudent poëta: oratore illi præſtantiſsimo. Felix aliquod ſeculum laudauit Priſcianum, laudauit & alia ætas inſignes Dialecticos. Te uero Ringelbergi doctiſsime, non ſine cauſa laudibus extulimus, non aſtrologum modò & præclarum grammaticum: uel geometram aut Dialecticum, ſed oratorem incomparabilem: unicum totius rei literariæ & ornamentum, & lumen ſereniſsimum. Male ſani & infauſto ſydere nati, qui tuis non fauent laudibus, qui te per alios promoueri ægrè patiuntur. Tu compendioſiſsime, ut paucis libellis, ita & perpolitis, omnium animos

moſ,ad meliora ſtudia amplectenda hortaris. Tu eleganter in tuo gymnaſio, tua in patria pueros docuiſti Plautina,Terentianaq; uerba ſonare. Tu ſophiſtarum uitandas probas apodixes. Tu Græcas literas, optimè tuo munere fungens, profiteris clariſsimè. Boni conſulas quæſo, inuerecũdam noſtram laudationem, qua tuum nomen plus fortaſſe offuſcari ualeat, quàm illuſtrari. Multum ego tibi, plurima debent omnes. Sed ualebis, tui Andreæ non immemor; qui clientulos inter poſtremos rogat annumerari.

EIVSDEM EPIGRAMMA.

Delitium terræ gens Battaua laudet Eraſmum,
Agricolam Phryſius cantet,in aſtra ferat.
Barlandos referat nunc clara Zelandia doctos,
Dorpius & magnum ſit decus uſque ſuis.
Longolium ſequitur iam Ringelbergius autor,
Aedidit hunc nobis terra Brabanta uirum.
Pierides ueſtrum decus hoc redamate ſorores
Pieridum decus hoc,uos redamate uiri.

DES. ERASMVS ROT. IN
Inſtitutiones Aſtronomicas.

Si cupis aſtrigeri primordia diſcere mundi,
Ac mox æthereos implexos orbibus orbes,
Denique quàm uario cinctu, quæ ducitur arte
Linea, conuexi ſpatium ſecet, hæc age pubes
Perlege, quæ triplici Ioachimi cura libello
Tradidit, ac facilem patefecit ad ardua callem.
Surrige te, qui repis humi, patriámq; reuiſe.
Aſtra leuis repete aſtra, genus qui ducis ab aſtris.

IN EASDEM IOANNIS
Oporini carmen.

Qui cupis aſtrorum uarios prædiſcere uultus,
Quæ mundi ætates, quæ'ue ſit effigies.
Quem peragat Phœbus, nec non uaga Delia curſum,
Quot ſigna atque orbes, ſigniferiq; gradus.
Quæ'ue ſit horarum ratio, quæ puncta, diesq;,
Quo pacto exurgant ſidera, quoq; ruant.
Quid'ue ſit Arcturus, nutrixq; Capella, Canopus:
Et Muſæ, atque Helice, Arctophylaxq;, Canis.
Et quæ Pleiades, Hyades, Cynoſura, Triones,
Quem Natura ſagax ſeruet ubique modum,
Huc properes, nec te moueat quia parua uidentur:
Sæpe ingens paruis gratia rebus ineſt.

Eiuſdem aliud hexaſticon.

Si bene Ioachimi lector ſtudioſe libellum,
Verſes, non dubium, commoda multa feres.
Nam docet æthereos certa ratione meatus,

Quæ

Quo quæque exurgat ſtella, cadátue loco.
Diſperéam ſi quisquam eadem tam ſcripſit acutè:
Magna ſub exiguo corpore Gaza latet.

Eiuſdem aliud gliconicum, Aſclepiadeum.

Huc uortat facilem gradum,
Si quem celſa iuuat ſidera perſequi.
Qua natura potentia,
Et mundum, & uarias condiderit uices.
Quis Muſas uariet modus.
Quæ'ue Atlantiades, Vergiliæ, Canes.
Omnino hic mage candido,
Quàm ſi bella legas, ingenio eſt opus.
Sed nec conferat huc pedem
Terreneis animum fractus amoribus.
Sunt hæc libera, liberos
Exquirunt animos, candIda pectora,
Summa: hic fungus aget nihil,
Tantum hæc ingenijs nobilibus patent.

Eiuſdem aliud phalecium.

Non magno caret hic breuis libellus
Fructu, quem bene cuncta honeſta doctus
Ringelbergius ædidit refertum
Doctis Pierijsq́;, Gratijsq́;.
Sic nanque ætheros canit meatus,
Vt non quisquam alius magis diſertè
Antehac ſcripſerit, hunc tibi parare
Non magno eximium potes libellum.

V 5

Clio.
Roſida, Lucifero ſtellas cogente, redibat
Tithoni coniunx: dum noſtro in monte ſedebam
Caſtaliam iuxta, Ioachimum amplexa Brabantum,
Oraq; demulcens pulchro ſuffuſa rubore
Omnia quæ priſci geßiſſent prælia Reges,
Quæq; uidebantur memoratu digna, docebam.
Euterpe.
Quis te poße leues calamos inflare negaret,
Cum ferar hos labris inſeruiſſe tuis?
Thalia.
Referre ſocco indutus amores, uirginum
Raptus, & obiurgationes patrias,
Dolosq; ſeruorum poteſt Ioachimus: hunc
Nanque aluimus, erudire nec ceſſauimus.
Melpomene.
Indui ego cothurnum, eiq; docui innitier,
Atque horrifico uocare boatu numina
Inferna Plutonem, Charontem, Cerberum,
Proſerpinamq;, inde execrationibus
Vtier atrocibus, omnia demum facinora
Patrare, lachrymasq; elicere ſpectantibus.
Appollo.
Vultis ſanari ægroti cito? Fortius uocetur.
Callere tu herbas?
Terpſichore.
Dum tuas audit cytharas chorea:
Funditur latis numeroſa campis,
Atq; per crebros agitatur orbes
Óſa quietem.

Era

Erato.

Si quando uelit in gramineo ſedens
Campo,ſubq; nigræ frondibus arboris,
Iam tandem radio depoſito,Deam
Deplorare furacem:metra præbeo.

Polymnia.

Romanos reddidit attonitos
Cicero,Graios Demoſtenica
Vis,& dicendi maieſtas.
At ſi uel declamas:ſubito
Non Romulidas,non Argiuos,
Sed Cœlicolas facis attonitos.

Vrania.

Fulgida noctiuago uehitur dum Cynthia curru,
Latet,nec orbis Lacteus:
Erigit intentus tacitos ad ſidera uultus,
Diuq; ſecum cogitat.
Tum uidet enſiferum Oriona,Heliceną; Tonanti
Gratam,miniſtra cum altera,
Necnon Vergilias,Hyadasq;,pigrumq; Booten.
Hac arte eum donauimus.

Calliope.

Cum iuuat Heroum laudes,ac fata Deorum
Grandiſona narrare tuba:mox ſpargo liquore
Ora Caballino,capitiq; impono corollas
Mæonias,ut qui magno ſucceßit Homero.

Mnemoſyne.

Audiſtis iuuenes,uiri,ſenesq;
Quid proles mea dixerit,deusq;?
Maxume uideo,ſtupetis omnes.
Hoc addam tamen additura nunquam

Siquid

Siquid uerius arbitrarer eſſe.
Vllo tempore non fuiſſe quenquam,
Nec (quod mirius eſt) reor futurum,
Qui uel in minimis, minutulisq́;
Componi tibi poßit ò Brabante.
At dicetis, adeſt, negabo rurſum.
O felicia ſecla ter, quaterq́;,
Diuum munere quæ uirum tuliſtis
Talem. Quin iuuenes, uiri, ſenesq́;,
Conceſſum quibus aureos libellos,
Vel dignos potius manu Mineruæ,
Dignos corde, cerebro, & ore dignos
Attrectare, uidere, lectitare,
Muſæa omnia ſpargitis uirenti
Lauro, & carmina dicitis ſubinde,
Sacrum nempe locum ſacris libellis
Ornantes? Nec id imminuta ueſtra
Reddat gaudia, Gryphius quòd illos
Excudit nitidis typis, labore
Summo. Non ualet eſſe non ſuaue,
Quod tam nobilis officina curat.

BIBLIOTECA

LVGDVNI.

EX OFFICINA TYPOGRA-
PHICA MICHAELIS
SYLVII.

M. D. LVI.

Esto esta libro expurgado

fr. franco de q[illegible]

Castellanos